Jur. is.
308 l
(3

Digitized by Google

Bayerische Staatsbibliothek
<36649748720014

Digitized by Google

Digitized by Google

MJESEČNIK

PRAVNIČKOGA DRUŽTVA U ZAGREBU.

GODINA III.

Br. 1.

Zagreb 1. siečnja 1877.

BAYERISCHE STAATS-BIBLIOTHEK MUENCHEN

UREDJUJE U IME ODBORA PRAVNIČKOGA DRUŽTVA

DR. BLAŽ LORKOVIĆ.

SADRŽAJ:

M. Savić: Kako bi morao prihvatnik udesiti dokaz, kad traži od teznika mjenice (Trassanta) naknadu plaćene mjenične svote? — Dr. **Heinze**: Fiziologija kaznenoga postupnika. — **M. Savić**: Može li se zabilježiti prepornost na temelju dokaza, da je tužba predana, ili samo tužbe izravno riešene? — **I. Pirka**: Gradjansko-pravne razpravice. — — Dr. **Š. M.**: Odgovor. — Dr. **V. Bogišić**: Stručno názivlje u zakonima. — Zle porabe u poslovih vjeresijskih. — Dva odpisa kr. vladnoga odjela za pravosudje. — Gradjansko-pravni slučajevi. — Dr. **I. R.** Književnost: Pravo izvlastbe. — Glavna skupština pravničkoga družtva u Zagrebu. — **Viestnik.**

3
1877

VLASTNIK I NAKLADNIK „PRAVNIČKO DRUŽTVO U ZAGREBU“.

TISKOM DIONIČKE TISKARE.

Digitized by Google

MJESEČNIK

PRAVNIČKOGA DRUŽTVA U ZAGREBU

izlazi

jedan put na mjesec, najmanje na tri tabaka.

Ove godine donosit će ćešće i priloga.

Članovi pravničkoga družtva dobivaju ga bezplatno

Za ne članove stoji na godinu 8 for., na pò godine 4 for.

Tko se želi predbrojiti, neka se obrati na administraciju lista u dioničkoj tiskari (svilarska ulica, vlastita kuća.)

Imade još nekoliko podpunih brojeva I. i II. godine „Mjesečnika“. Tko bi jedan ili drugi tečaj želio nabaviti, neka ga traži od administracije. Cieli prvi tečaj stoji 4 for. 67 novč., drugi tečaj 8 for.

S ovim brojem počimlje treća godina „Mjesečnika“.

Molimo gospodu, koja se žele predplatiti, da to što skorije učine, jer bi se inače moglo dogoditi, da kašnje nadošlim naručbinam nebudemo mogli zadovoljiti, jer je odlučeno samo onoliko brojeva štampati, koliko je upravo potrebno.

Dužnici na predplati od prošle godine umoljavaju se takodjer, da zadovolje svojoj dužnosti.

Uredničtvo.

Digitized by Google

SADRŽAJ

TREĆE GODINE „MJESEČNIKA“.

I. Razprave.

Kako bi morao prihvatnik udesiti dokaz, kad traži od teznika mjenice (Trassanta) naknadu plaćene mjenične svote? Od M. Savića. Str. 1.

Fiziologija kaznenoga postupnika. — Dr. Heinze. Str. 4.

Može li se zabilježiti prepornost na temelju dokaza, da je tužba predana, ili samo na temelju tužbe izravno riešene? — M. Savić. Str. 14.

Gradjansko-pravne razpravice. — I. Pirka. Str. 16.

Odgovor na opazke g. I. Pirke u br. 12. (1876.) „Mjesečnika“. — Dr. Š. M. Str. 18.

Stručno nazivlje u zakonima. — B. Bogišić. Str. 19.

Zle porabe u poslovih vjeresijskih. Str. 30.

Dva odpisa kr. vladnoga odjela za pravosudje. Str. 36.

Kaznione. — Iv. Vončina. Str. 55.

Da li je ustanova §. 504. gr. p. p., po kojoj obim strankam svagda prosto stoji u realne molbe javnu dražbu koje nekretnine zamoliti, u pogledu te molbe imperativna ili samo fakultativna? — I. Pirka. Str. 80.

Teret dokaza u negativnoj tužbi. — Tubić. Str. 81.

Jezik u zakonih i naredbah domaćih. — Dr. L. Marjanović. Str. 107.

Koja je posljedica, ako ona stranka, koja je po §. 34. trg. z. zahtievala, da protivnik predloži svoje trgov. knjige, nedodje na ročište u tu svrhu urečeno? — M. Savić. Str. 125.

Rezultati kaznenoga pravosudja po statističkom ljetopisu. — Dr. Fr. Vrbanić. Str. 160., 255. i 303

Conditiones in praesens vel. praeteritum relatae. — Dr. A. Egersdorfer. Str. 178., 220. i 269.

Tumačenje §. 3. tiskovnoga zakona od 17. prosinca 1862. d. z. l. lista br. 6. od g. 1863. valjanoga za vojnu krajinu. — I. Pirka. Str. 182.

Sudbeni prisežnici. (Zakon od 17. svibnja g. 1875.) — A. Vukovarac. Str. 197.

Novi mjenbeni zakon. — Dr. Fr. Vrbanić. Str. 207.

Teret dokaza u negativnoj tužbi po §. 523. o. g. z. — I. Pirka. Str. 280.

Smatra li se pismena sudbena oporuka opozvanom, ako [illegible]me iz sudbene pohrane? — M. Savić. Str. 316.

Može li se na temelju izprave, izdane po prokuristi dozvoliti predbilježba na nekretnine principalove? — M. Savić. Str. 31[illegible].

Digitized by Google

Da li se mora §. 28. zadružnoga zakona uporavljati? — Dr. I. Zahar. Str. 322.
Kad se ostavina tuži, je li svagda potrebit izrok u novinah? — H. Gregorčić. Str. 331.
Treba li darovanje za slučaj smrti prihvatiti pismeno, da isto može valjati kao pogodba? — M. Savić. Str. 403.
Uredjenje otajno razdieljenih zadruga pogledom na zakon od 16. rujna 1876. o sastavljanju gruntovničkih uložaka. — L. Polić. Str. 406.
Teret dokaza u negativnoj tužbi. — S. Tubić. Str. 410.
Družtvo i privatno pravo vlastničtva. — Dr. Ž. Gojković. Str. 418.
Reforme državoslovne obuke na sveučilištih. Str. 447.
Država naprama gospodarskomu tečenju državljanina. — Dr. Ž. Gojković. Str. 457.
Još jedna o dokaznom teretu kod t. zv. negativne tužbe po §. 523. o. g. z. — I. Pirka. Str. 487.
Djelatnost upravnih oblasti. — Dr. Ž. Gojković. Str. 491.
Odgovor na razpravu ob uredjenju tajno razdieljenih zadruga pogledom na zak. o sastavljanju gruntovnih uložaka. Str. 499.
Kakov pravni značaj ima u materijalnom i formalnom pravu austrijskom t. zv. „causa debendi?“ (Nagradjena razprava). — I. Pirka. Str. 335.
Dubrovačke kamatne prodaje (venditiones censuales). — R. Višić. Str. 547.

II. Praktički slučajevi.

1) Gradjansko-pravni.

Da se razjasni §. 104. pat. od 9. kolovoza 1854. Str. 39.
Da se uzmogne na temelju priloženih izprava osudom zahtievana svota dopitati, potrebno je, da se izprave odnose neposredno na dotične svote. Str. 87.
1) Kada se diže tužba proti nasliednikom, valja to svojstvo njihovo dokazati; 2) Očitovani nasliednici već po zakonu (§§. 457. i 550. o. g. z.) predstavljaju ostavinu pokojnikovu, imenovanje dakle kakova kuratora neima mjesta. Str. 88.
Kad se više sudužnikâ nerazdielno obveže na izplatu duga, dosta da je i jedan sam od njih plaćao dobiti; da se pravica vjerovniku ne ugasuje tridesetgodišnjom zagodom prama ostalim, od kojih za zagodno vrieme nije primao dobiti, niti im odgodio plaćanje. Str. 89.
Na razjasnjenje ustanova gradj. parb. postup. o dokazu prisegom, imenito glavnom prisegom. Str. 91.
I odvjetnike treba po §. 46. parb. post. podučiti. Str. 94.
Previd ili izvanredni previd. Str. 147.
Ustanove §. 1004. o. g. z. neimadu se oporaviti na sina, ako se nije otac naročito obvezao dati sinu nagradu. Str. 148
Ako odvjetnik bez naročite dozvolje sudca pridrži utjerani za stranku novac, kriv je prestupka službenoga po §. 42. o. r. Str. 149.
Pravni [illegible] mora se navesti i u ugovoru, u kojem se jednoj ugovarajućoj stranki daje pravo služnosti na zemljištu. Str. 149.
O smetenu (narušenu) posjedu. O tuženičtvu (legitimatio passiva) u parnici i ob ovršivosti odluke. Str. 184.

Digitized by Google

Pogodba za uporabu može se ustmeno i pismeno odkazati, pa je u svakom slučaju pravovaljana. Str. 188.
Bitnost pogodbe (essentialia negotii); §. 46. gr. p. neuvažuje se u ustmenom postupku kad pravdopravnici sudjeluju. Str. 191.
Da li §. 540. gr. p. stoji još i danas u krieposti? Str. 235.
K §§. 204. i 329. gr. p.
Davanje u zakup prava točiti vino. Str. 238.
Naručenik ima naručbinu onako obaviti, kako ju je naručitelj naručio i to pogledom na sve bitne okolnosti pravnoga posla. Kada postaje pravni posao perfektnim, ako se ugovarajuće stranke služe brzojavom?
K pitanju o kamatah i zateznih kamatah. Str. 284.
Ako se za ustupljenu porabu kakove nepotrošne stvari ugovori kakova ciena, ma i ne u novcu, tim nastali pravni odnošaj jest pogodba uporabna, a ne contractus innominatus. Str. 286.
Stranke mogu se pravilno ma i ugovorom podvrći lih istovrstnomu sudu. Str. 289.
Ortačka pogodba nastaje, ako se jedna stranka ponudi drugoj kao drug u stanovitom preuzetom poslu, a ova na to pristane; nije potreban zato pismeni ugovor. Str. 290.
Ako oblast zabrani porabu prostora najmljena izključivo u svrhe najma istom nakon iztekla ugovorena platežna roka, nije ta zaprieka ravna onim u §. 1117. o. g. z. označenim elementarnim nepogodam. Str. 293.
Neuvažuje se utok proti odluci prvoga suda, kojom je obredjen troškovnik odvjetnički, ako nisu izrično navedene stavke tobož obilno obredjene. Str. 294.
Vožnja šumskih plodina preko tudje šume, makar i proti volji vlastnikovoj dotično posjednikovoj i bez dozvole političke oblasti, nemože se progoniti parnicom o smetanju posjeda. Str. 333.
Ustanova §. 28. zadr. zak. neima povratne moći i zato se neproteže na one zadrugare, koji su prije zakona od 3. ožujka 1874. zadrugu svojevoljno ostavili te se kroz 10 godinâ u nju nevratili. Str. 335.
Stanovnici Ugarske neimaju se uslied odredbe dvor. dekr. od 11. svibnja 1833. br. 2612. smatrati inozemci. Str. 336.
Nitko nemože od darodavca dobiti više prava, nego ih je on sam imao. Str. 337.
Ako glavna stvar spada pred sud trgovački, mora se pred taj uputiti i molba za sekvestraciju, stojeća u savezu sa glavnom stvari (§. 16. zak. od 3. listopada 1876. br. 86. „Sbornika“). Str. 424.
Pošten posjednik nije dužan dati tražene odštete do dana kad mu je tužba dostavljena (§. 338. o. g. z.). Str. 476.
Po austrijanskom zakonodavstvu (§. 553. g. z.) nije nuždno, da se u oporuci ista prava rieč nasljednika upotrebi. Dosta da se postava nasljednika iz oporučnih rieči poznaje. Ostaviti ostalo vriedi, kao ostatna nasljednika postaviti. — Zakon odredjuje, da se svojeručna oporuka neposredno podpiše, da bi se kroz to oduzela sumnja, da se ob osnovi oporuke radi. — S toga, premda ime oporučitelja stavljeno na okrajku oporuke ne zadovoljuje u načelu propisom §. 578. o. g. z., ipak je odredbu posljednje volje onu podpisanu smatrati glede oblika valjanom, ako se faktičnih okolnosti tiče, koje takovo stavljanje podpisa opravdaju i ako se ne može pojaviti sumnja, da je pismo osnova oporuci a ne oporuka. Str. 477.

Digitized by Google

Tko traži izpravak u grunt. na temelju nasliedstva, mora ovo dokazati. — Izpravak nemože se dozvoliti, ako se protive ustanove §. 22. min. nar. od 18. travnja 1853. (br. 65. d. z. l.). Str. 480.
Odgovornost za počinjenu štetu po §. 1294. o. g. z. neprestaje, ma ovu počinio vlastnik zemljišta na predmetu, njegovom privolom na njegovom vlastničtvu podignutom, ali kojega uživanje je drugomu ustupljeno. Str. 481.
Izključuje li §. 632. gr. p. p. povratu u prijašnje stanje sbog promašena razpravna ročišta? Str. 500.
Predpostave, da se može izdati platežni nalog. Str. 503.
Znanjem plaćeni nedug ne može se po zadnjoj stavci §. 1432. o. g. z. natrag iskati. Str. 503.
Da se razjasni §. 1295. o. g. z. Str. 505.
K. §§. 504. i 521. o. g. z. Str. 507.
Neozbiljno postavljen uvjet neruši naredbu posljednje volje, ako i nebude izpunjen. Str 561.
Pripadnici tudjih država ne mogu se tužbom pred c. k. austro-ugarskimi konzularnimi sudovi u inozemstvu pozvati, da dokažu prava proti tuzemskim državljaninom, kojimi se bijahu podičili. Str. 564.
Razlog izključenja od nasliedstva §. 543. o. g. z. (preljub, rodoskvrnost) može se samo onda s uspiehom iztaknuti, ako je nasliedniku prije nego li je nasliedstvo pripalo, dokazan preljub, rodoskvrnost ili ako je to sudbeno priznao. Str. 567.
Vodovod izveden u svrhu, da služi kao sredstvo kod varenja piva, smatra se pripadnosti dotične glavne stvari, s kojom dieli istu sudbinu. Str. 568.
Oporučni nasliednik, koji je imenovan takovim u oporuci po prieko poderanoj, te komadićem popisa zaliepljenoj, mora ustati tužbom proti zakonskom nasliedniku već radi ovakova nedostatka oporuke, ma da i nije zakonski nasliednik pobijao istinitost te isprave. Str. 570.
Ustmena je oporuka dokazana, ako samo dva svjedoka, buduć umro treći, potvrde ju zakletvom pred ostavštinske razprave sudom, te ju pred parbenim sudom potvrdi i jedan samo tih svjedoka, pokle bi medjutim preminuo i drugi. Str. 571.
Ob uporavi prigovora res judicata. Str. 572.
Uporava glavne prisege u preporu o priznanju očinskom. Str. 574.

2) Mjenbeno-pravni

Izdatnik nesmije napose kod vlastite mjenice gdjegod na prednjoj strani mjenice svoje ime podpisati, nego mora to učiniti upravo pod kontekstom mjenice. Str. 41.
Smije li posjednik iza dospielosti neprosvjedovane mjenice izpuniti giro u bianco, ter datirati izpunjenje, da tim uzdrži u obveznosti naledjovnika? Je li nuždan prosvjed, da se uzdrži pravo giranta proti naledjovniku, koji je mjenicu iza dospielosti dalje girirao? Dr. Vidrić. Str. 150.
Mjenica je valjana, u kojoj je dan plateža označen predlogom „do“. Rükl. Str. 189.
Posjednik mjenice, in bianco prihvaćene, smije litografovani joj dio i bez posebne dozvole mjenbenoga obvezanika preinačiti. Str. 341.

Digitized by Google

Izdatnik mjenice jamči za prihvat i izplatu njenu (čl. 8. mj. z.) — Prihvatni dogovor dvojice, da će zajedno mjenicu izkupiti, te onda plaćenu svotu od prihvatnika utjerati, nemože se uvažiti. Str. 483.
Ako se na mjenici ne stavi godina, kada valja mjenbenu tražbinu izplatiti, nije to dovoljno, da se mjenbena tužba naprosto odbije. Str. 502.
Englezke mjenice i austrijska vrednota. Str. 565.
Bjelica, na kojoj za vrieme prihvata ne bijaše upisana ni mjenična svota, ni vrieme dospielosti a ni podpis izdatnika, ipak utemeljuje obvezu prihvatnika po mjenbenom pravu, ako ovaj ne dokaže, da se je isprava ta rabila neovlašteno ili protivno uglavljenomu dogovoru. Str. 569.

3) Kazneno-pravni.

Razdieljivanje tiskopisa izvan prostorija, za ovu svrhu redovito odredjenih, čini prekršaj i onda, ako se netjera obrtimice. Str. 101.
K §§. 197. i 199. slova a) k. z. Str. 142.
Zločinstvo oskvrnuća a ne silovanja. Str. 431.
K §. 181. k. z. o pronevjerenju. Str. 433.
Da li je propust zavjerenja svjedoka po kaznenom post. od 29. srpnja 1853. razlog, da se osuda niža ukine, konačna razprava ponovi, pak nova osuda izrekne? — I. Raslić. Str. 437.
Da se razjasni §. 174. I. k. z. Str. 439.
K §. 229. lit. a. i b. i §. 230. k. z. Str. 472.
K §. 101. k. z. dotično i §. 2. k. z. Str. 508.
Više opasnih kradja i pokušaj. Str. 511.
K §. 181. i 183. dotično i §. 2. k. z. Str. 576
K „ukućanom“, spominjanim u §. 83. k. z. spada i onaj, komu je gospodar kuće ili stana dao kod sebe utočište. Str. 578.

4) Upravno-pravni.

Političke oblasti mogu priekim putem utjerivati tražbine novčane samo onda, ako pravo, na temelju kojega se proti dužniku postupa, izvire iz javno-pravnoga odnošaja. Str. 248.
Svaku naredbu eksekutivne vlasti, koja se ne slaže sa kojim člankom državnih temeljnih zakona, moći je pobiti zakonitim putem. Str. 441.

III. Zakoni i osnove zakona.

Osnova zakona, kojim se dopunjuje zakon od 3. ožujka god. 1874. o zadrugah (br. 18. „Sbornika“) u pogledu razredjivanja sa zadružnimi dielovi za vrieme nerazdieljene zadružne zajednice. Str. 463.

IV. Naredbe i propisi.

Naredba kr. vladnoga odjela za pravosudje od 24. prosinca 1876., kojom se izdaje provedbeni naputak k zakonu od 16. rujna 1876. o sastavljanju gruntovničkih uložaka. Str. 95.
Odredba preuzv. bana od 16. ožujka g. 1877. glede priobćivanja zanimivih prakt. slučajeva redakciji „Mjesečnika“. Str. 205.

Digitized by Google

Okružnica kr vlad. odjela za unutarnje poslove od 9. svibnja 1877. br. 5693. o plaćanju troškova za pokapanje ubogih pripadnika občina hrv.-slav. i občina zap. polovice monarhije. Str. 300.
Naredba kr. vlad. odjela za unutarnje poslove od 14. svibnja 1877. br. 9054. upravljena na kr. podžupaniju u Sisku. Str. 301.
Naredba kr. vlad. odjela za poslove nutarnje upravljena na podžupaniju u Jaski. Str. 437.
Naredba kr. vlad. odjela za pravosudje od 26. rujna 1877. br. 5956. upravljena predsjedničtvu banskoga stola. Str. 519.

V. Razlikosti.

Maleni upiti. Str. 52.
Našim štiocem. Str. 105.
Odgovor na pitanja, naštampana u br. 1. „Mjesečnika“ god. 1877. Str. 52.—151.
Opazke na odgovor, odnosno protuodgovor g. dra. Š. M. br. 1. „Mjesečnika“ god. 1877. — I. Pirka. Str. 154.
Razpisuje se nagrada. Str. 159,
Poziv gg. pravnikom. Str. 206.
I opet jedan upit. Str. 249.
O preustrojstvu zemaljske kaznione u Lepoglavi. Str. 294.
Predtečna opazka na „primjetbe“ g. Bogišića. — J. I. Hanel. Str. 345.
Odštetne parnice u Francezkoj. Str. 442.
Na razlaganje §. 551. k. z. Str. 445.
Poslovni izkaz kr. sudb. stolova u stvarih gradj. i kazn. tečajem god. 1876. Prilog „Mjesečniku“ Br. 9.
Poslovni izkaz o kaz. sudstv. radu kr. grad.-deleg. i kr. kot. sudova za god. 1876. Prilog „Mjesečnika“. Br. 10. i 11.
Pogled po svietu. Str. 515. i 556.
Cienik odvjetničkih pristojba. Str. 521.
Instalacija rektora za tek. škol. godinu. Str. 524.
O pojmu prava. (Iz govora Iheringova u Pragu). Str. 551.
Poslovni izkaz kr. grad.-deleg. i kr. kotarskih sudova u stvarih gradjanskih tečajem god. 1876. Prilog „Mjesečnika“. Br. 12.

VI. Književnost, životopisi.

Pravo izvlastbe u Austriji s obzirom na inostrana zakonodavstva i odluke austrijskih ureda. Sistematično napisao dr. Juraj Pražák. — Prag. — Hinko Mercy. 1877. (dr. I. R.). Str. 43.
Ovršni postupak, razložen na temelju zakona i naredaba, valjanih u kraljevini Hrvatskoj i Slavoniji, po dru. Marijanu Derenčinu. — Zagreb 1877. — Albrecht-Fiedler. — (Dr. Š. B.). Str. 199.
Die Haus-Kommunionen. — Eine Denkschrift von Mate Ivić. — Semlin 1874. —l. Str. 250.
Udrugarstvo po ustanova trgovačkoga zakona. — Dr. Fr. Vrbanić. I. Razdjel: o družtvih — Zagreb 1877. — Mučnjak i Senftleben. Str. 484.
Regulae juris. — Congessit F. Trommelt. — Lipsiae 1877. Str. 531.

Digitized by Google

VII. Viesti o pravničkom družtvu.

Glavna skupština „pravničkoga družtva u Zagrebu.“ Str. 45. 103.
Viesti o čitanjih mjesečnih, kao što i odborskih sjednicah. Str. 53., 156., 206. i 529.
Gg. članovom „pravničkoga družtva u Zagrebu“. Str. 534.

VIII. Viestnik.

Pod ovim naslovom priobćivao je „Mjesečnik“ u svakom broju pomanjih viesti, koje zanimaju pravničko naše obćinstvo, kao n. pr. nove pojave na polju pravno-literarnom, različite pravničke sitnice, imenovanja, promjene u osoblju državnih činovnika, natječaje, stečaje itd.

Digitized by Google

Digitized by Google

BAYERISCHE STAATS-BIBLIOTHEK MUENCHEN

Kako bi morao prihvatnik udesiti dokaz, kad traži od teznika mjenice (Trassanta) naknadu plaćene mjenične svote?

Prihvatnik, koji je mjenicu na njega tegnutu izplatio, može od teznika iste tražiti naknadu onoga, što je potrošio, da mjenicu izkupi. Da li mu to pravo pristoji, odlučuje jedino njihov gradjansko-pravni odnošaj.

Pravo dakle ovo nije naravi mjenbene već gradjansko-pravne, i ne može se zato poiskati putem parnice mjenbene.

Da se uzmogne ovo pitanje valjano riešiti, počmimo ovdje razglabati slučaj, u kom medju ovimi nema osobitih gradjansko-pravnih odnošaja.

U tezici (Tratte) daje teznik tezovniku nalog, da držatelju mjenice plati svotu na istoj naznačenu; tezica sadržaje indi platežni nalog (mandat). Neglededć na to, da su se stranke inače sporazumile, podpada odnošaj njihov pod mandat i tezovnik ima dakle već s toga pravo zahtievati od teznika, da mu naknadi ono, što je za njega potrošio.

U dokaz toga ima tužitelj u tužbi navesti i dokazati, kako je nastao izmedju njih odnošaj mandata i što je za teznika potrošio, izkupiv mjenicu; na te dvie okolnosti ima se dokaz tužiteljev svesti.

Tezica sadržava već u samih riečih: platite, pismeni nalog tezovniku da plati, u dokaz te okolnosti i obveze tuženikove, u koliko se odnosi na postanak odnošaja mandata, dovoljno je doprinieti u tužbi mjenicu podpisanu po tezniku.

Pridonesav mjenicu, zadovoljio je tužitelj svojoj dužnosti, a tuženi može dokazati, da tužitelj pogledom na gradjansko-pravni odnošaj, koj izmedju njih postoji, nema pravo na naknadu ili da ju je dobio.

Digitized by Google

Tomu protivno tvrde nekoji, da nije dosta pozvati se na nalog, dan u tezici, već da mora tužitelj podpuno odkriti i dokazati njihov gradjansko-pravni odnošaj, da mu je dužan dati teznik zahtievanu naknadu. Ovo se opravdava tim, da u riečih „platite“ neleži baš uviek mandat.

Ovo je pako u toliko istinito, u koliko se više puta i obično upotrebljuje forma mandata, a posao, koji tomu za temelj služi, nije mandat, al se i s druge strane nemože dvojiti, da će onaj, koji se služi takovim mandatom, istomu poreći obvezivost naprama sebi — jer kao god što se teznik služi nalogom na tezovnika, mora i dopustiti, da i ovaj izvodi svoje pravo na temelju istoga.

U tom pogledu nemože se uztvrditi, da mjenica, priložena tužbi prihvatnikovoj naprama tezniku povedenoj, čini takov dokaz, komu prigovora nema, već se to mora tako razumjeti, da je proti tuženiku, tezniku mjenice, zahtiev tužiteljev, neglededć na ostale prigovore, koji mu pristoje, oslabiti ili pobiti s tim, da dokaže, da izmedju njih postoji drugi gradjansko-pravni odnošaj, a da tu nema mandata.

Navodi se zatim, da su mjenbeni poslovi posve naravi samostalne i da mjenica po formi može imati one posljedice, koje joj daje pravo mjenbeno. Da ovo nestoji, vidi se od tud, što se dogodi, da teznik nema nikakva prava naprama tezovniku t. j. da mu ovaj ništa neduguje, pa ipak tegne na ovog mjenicu, a neobećaje mu, da će dužnu svotu pokriti. Nemože se ni najmanje dvojiti, da i u ovakovom slučaju prihvatniku naprama tezniku pripada pravo naknade. U mjenici samoj leži causa debendi, a u tezenju iste leži opet nalog za izplatu, jer se drugi niti pomisliti nemože. Daleko bi se zašlo, ako bi se formi mjeničnoj u pogledu gradjansko-pravnih odnošaja zaniekala ili oduzela svaka važnost.

Ima ih koji i ovako tumače: Položaj prihvatnika, koj izkupiv ili izplativ mjenicu, traži od teznika naplatu onoga, što je zato potrošio, jest ravan onomu, kad teznik mjenice tuži prihvatnika, a ovaj pobija pravo tužiteljevo zato, jer mu ništa neduguje. Ti nalaze razliku samo u formi parnice. Oni traže, da

Digitized by Google

se u obih slučajih ima navesti i dokazati gradjansko-pravni odnošaj izmedju ove dvojice.

Tu se zaboravlja, da je položaj prihvatnika kao mjeničnoga tuženika ne samo u formi, već u samoj stvari različan od onog, kad on kao tužitelj traži naknadu; u ovoj drugoj jest zahtjev njegov posve samostalan i nesmije mienjati obstanak mjenične tražbine. U ostalom tvrdnja gore navedena ide predaleko, jer prihvatnik na temelju same mjenice mora biti odsudjen, ako nedokaže, da je mjenicu izplatio. Sve to odpada, kada prihvatnik mjenicu izkupi, tada postaje on vlastnikom mjenice i nemože putem mjenbenim udariti proti tezniku, jer to pravo pristoji ovim putem udariti jedino prednikom prihvatnikovim, a kad on izkupi mjenicu, prestaje to pravo na temelju obveze mjenične po pravu mjenbenom.

„Oni koji drže, da nije dostatno pozvati se na nalog, proizvirući iz mjenice, drže da je prihvatnik naprama tezniku u odnošaju dugovnom, ili da mu je dao dostatno pokriće za obvezu ovim putem primljenu. Ovakova predpostava neda se opravdati mjenbenim pravom, kad se ovakov odnošaj više put ni nenalazi izmedju ove dvojice.

Nu i ovdje se može iz same mjenice, naime iz riečih iste: vriednost u robi ili vriednost primio, izvoditi, da je prihvatnik vriednost primio, nu i ovakovim tumačenjem tih izraza mora se postupati oprezno, da se takvim izrazom nedaje onaj smisao, kako nisu namjeravale ni same stranke, a i kakav bi vriedjao prava prihvatnikova. Od tud se opetovano mora uztvrditi, da je tužitelju dostatno priložiti tužbi mjenicu, podpisanu po tezniku, ostaviv njemu poslužiti se prigovori, kojimi želi pobiti pravo tužiteljevo, ako se tužitelj dalje već u tužbi upušća i stane dokazivati okolnosti, koje zahtievaju oni koji tvrde, da se mora svagda dokazati medjusobni odnošaj gradjansko-pravni, posegao bi pre daleko, te bi tim tuženiku dao u ruke oružje, kojim se proti tužbi braniti može, a on bi se lišio svoga stanovišta, koje mu sama mjenica daje.

Dvojno je, da li sama mjenica, providjena potvrdom, da je plaćena, dostatno dokazuje potrošak, učinjen za teznika. Ako se

*

Digitized by Google

mjenica smatra kao papir vriednosti, dokazuje već posjed iste, da je prihvatnik uz naplatu došao do toga, nu ovaj zaključak jest samo vjerojatan, al nije po dokaznoj teoriji dostatan, jer ova zahtieva neposredni dokaz za onaj faktum, koji se mora dokazati.

Prosta potvrda na mjenici, da je izplaćena, nije zato dostatna — ova je svjedočba bez dokazne moći za faktum taj, da je prihvatnik učinio potrošak za teznika. S toga se taj faktum mora dokazati na ini način, propisan postupovnikom, koji poznaje jedino takove izprave, kojimi se priznavaju ili posvjedočuju fakta, ali nepoznaje takve jednostavne potvrde.

Tužitelj mora s toga dokazati, da je mjenicu izkupio i izplatio u istinu onu svotu, koju zahtieva, jer ako ju je izplatio manjom svotom, može zahtievati ovu manju, osim ako mu je prijašnji vlastnik mjenice taj višak poklonio.

Priobćio **M. Savić.**

Fiziologija kaznenoga postupnika.

Kad se je prvi put čitala novela kaznenoga zakona njemačkoga u državnom saboru njemačkom, primjeti ministar pravosudja Leonhardt, da se kazneni zakon stvara u vremenu razmjerno povoljnom, ali kazneni postupnik u najnepovoljnijem, što se ikada može pomisliti.

Ova tvrdnja potakne tajnoga savjetnika dra. Heinze-a, te napisa članak u „Gerichtssaal“, koji nam se pričini tako i važnim i poučnim, da ga ovdje u prevodu priobćujemo, izpustiv uvod, koji za nas ne ima takove važnosti:

„Što je konačni zadatak kaznenoga postupnika, o tom ne ima u obće prepora. Ali razlikuju se nazori glede sredstva, koja bi se morala i koja bi bilo shodno izabrati, da se dokuči iztaknuti cilj. Nu ja se ne ću ovdje baviti ni jednim ni drugim. Ja sam tek voljan upozoriti na stanovite struje, kojih u obće još ne poznajemo, nu koje su upravo zato tim moćnije pod vodom, struje radeće neumorno oko toga, da otudje kazn. postupak samu sebi. A na svršetku biti ću slobodan, te uzeti u obranu jedno od najdragocjenijih svojstva našega kaznenoga postupka, koje upravo sada hoće da napuste sa razloga, kojih nemogu dokučiti.

Digitized by Google

Svaki proces t. j. svaki pravno uredjeni postupak, da se utvrde i ostvare postojeći pravni odnošaji, posvjedočuje ujedno činom i pravni red. Nu dočim predmet i sredstva civilnoga postupka pripadaju bez promjene čistomu području prava, dočim se putevi civilnoga postupka od prvoga početka lasno prepoznaju, te nisu ni jako široki, mora ostvaranje kazni prevaliti daleki put dok dodje do toga, da se mora priznati kao riešenje li pravnoga problema, dok se razvije do čista pravna postupka i dok dobije one forme i ono orudje, što ih iziskuje narav dana zadatka. Konočna svrha civilnoga postupka jest, da se ostvari individualno pravo. Jednako ograničena svrha može se podmetnuti pojedinomu kaznenomu postupku; ovo se dogadja, kad se kazan smatra kao sadržaj subjektivna zahtjeva, što ga može povriedjeni privatnik dignuti proti zločincu. Ako se pako priznaje kazan najprije kao reakcija proti zločinstvu, ležeća u interesu političke zajednice, može se ići dviema putevima, da se ostvari kazan. Ili je prevažan politički premašaj kazni t. j. korist ili šteta za cielost, koja se očekuje od odsude, izrečene za ili proti pregonjenomu. Tim je u svakom pojedinom slučaju postupak i svršetak podredjen nazorom političke shodnosti: politička kriminalna procedura. Pri tom ostaje odluka, kako da se postupa s okrivljenim, na volji vlastodržcem, bili ti občina, zajednica naroda, ekskluzivna aristokracija ili pojedini vladalac i njihovi punomoćnici. Atenski ostrakismos, državni procesi mljetački, „letres de cachet“ francezkih Bourbona, progonstva u Sibiriju, dolazeća iz carske kancelarije u Petrogradu: sve su ovo tek različiti izrazi iste temeljne misli. Pravo progonjenja ovdje se sasma zaboravi uz zaista postojeću ili tek prividnu — u stvari je svejedno — salus rei publicae t. j. uz želje i volju vlastodržaca. Ili pako pravni karakter kazni dolazi na prvom mjestu, a tek u drugoj liniji obazire se na političke želje zajednice; kazan prikazuje se kao stalna i dana pravna vriednost, koja se ima u kaznenom postupku tek iztražiti i ostvariti. Posljedica je tomu, da se zajednica (država) sklanja i na to, da se upusti u podpuni pravni postupak s okrivljenim tako, da se pri tom polazi sa procesualne jednakosti progonstva i obrane. Istom ovdje u punoj se mjeri uvažuje javni i pravni

Digitized by Google

karakter kazne. Napokon može se dovesti kazan u savez sa nadzemnimi bići i ciljevi, pa to ili tako, da se u zločinu nazrieva povrieda bogova, koju mora da članovi družtva pomire (sühnen), ako ovi ne će, da ih postigne srčba bogova; ili pako tako, da se najnutarnija sućnost zločina nazrieva u griehu, pa se zemskim kaznam pripisuje zadaća, da operu griehe i krivnju zločinca, te ovako spase dušu njegovu u drugom svietu. Kazneni postupnik, koji ide za toli visokimi ciljevi, ne može uvažavati u zasadah čovječjih ukorjenjenih prava zločinca. Nu isto tako nemože dozvoliti, da se subjektivna mržnja izkali nad griešnikom; ciela njegova zadaća u ovakovu stanju može biti samo ta, da se upoznaju stvari onako, kako se predstavljaju oku božjemu, dakle u njihovoj objektivnoj istinitosti i zbilji. Tu su dakle razlozi političke shodnosti izključeni, ali temeljna misao nije pravednost ljudska, nego pravednost božja i pred bogom; religiozni kazneni postupnik ima expiatornu svrhu, pa se isto tako odvraća od pravnoga područja, ograničena na ljudske stvari i odnošaje.

Pravna poviest pokazuje nam redje ona tri pratipa u pojmovnoj čistoći; naprotiv mnogo češće nailazimo na odnošaje prelazâ i pretvora. Postupak kod rimskih „delicta privata“ nastojaše ostvariti privatnu kazan putem civilnoga procesa; javni interes zajednice pako došao bi do uvaženja u pojedinih slučajevih tim, što je kod stanovite kolicine onih delikta krivca zasegla infamia. Kazneni postupak rimskih komicija i „quaestiones perpetuae“ bijaše sastavljen od dielova pravoga pravnoga postupka i političke procedure. Rimski kazneni postupak carskih sudova malo je po malo izlučio političke primjese. Germanski kazn. postupnik jest, sudeć po temeljnoj mu misli, čisto pravni postupak, ali u glavnoj stvari prikazuje se kao uporava prava, pripadajućega uvriedjenomu privatniku. Nu već se za rana uvažuje interes zajedinstva u „fredum“ (Wedde) i kaznah, sastojećih u gubitku časti. Englezki kazneni postupnik pridrža sve do najnovijega vremena u obilnoj mjeri tragova germanskoga ovoga temelja. Kanonički inkvizicioni proces bijaše postupak, kojim načelno vladaše religiozni momenat. Proces inkvizicioni gradj. prava uzeo je od kanoničkoga temeljnu misao, da se u kaznenom postupku ne vrši to-

Digitized by Google

liko subjektivno kazneno pravo, koje se uporavlja prema uvidjavnosti kazniti ovlaštenoga, koliko bezuvjetno ustanovljena dužnost kazniti; samo što ne bijaše nosiocem kaznene vlasti i službe crkvena, kao u kanoničkom procesu, nego državna zajednica; crkveno-vjerskim nazorom, koji sačinjavahu temelj inkvizitornomu procesu kanoničkoga prava, podmetnuše etičke zadatke države. Ovaj prijašnji postupak općega prava upravo se onako, kao i germanski kazneni postupnik kreće sasma u sferi prava; ali je za pravni postupak, kakov treba da je kazneni, dobio za podporu onu podlogu, koja potiče iz najvišega zadatka države.

Današnji kazneni postupnik svagdje u prosvjetljenom svietu otresao je sa sebe karakter političkoga postupka te napustio zadaću, da bude religioznom expiaciom. Općenito se priznaje, da bi kazneni postupak imao biti čistim pravnim postupkom, da se u tom postupku iztiču prava države, kojim ne može ovlašteni po volji razpolagati, nego koja nalaze svoje težište i svoje opredieljenje u dužnosti države da zlo kazni. S toga zadaća je kaznenoga postupnika, da pravo kazniti krivca, koje imade zajednica (družtvo) provesti, oživotvori takovimi odredbami, koje su s jedne strane prilagodjene posebnostim onoga prava i one dužnosti, a koje s druge strane u cjelosti i pojedinosti primaju svoje ustanove iz pravnih zasada. Nu koliko i je jednostavan ovaj program, ipak ga je težko provesti. Srodnost kazn. postupka s jedne strane sa gradjanskim, koji nam pokazuje najjednostavniju i podpuno provedenu sliku čista pravna postupka, s druge strane sa političkom procedurom, koje svrha toli je bliza ciljevom kaz. postupka, prieti uviek i s nova pogibelju, da će nastati kretanje unazad prema stanovištem već zabačenim; našemu je kaznenomu postupku prirodjena bolest, da naginje na odrod, bilo na stranu civilističnu, bilo na političnu. Želje države, koje ima kazneni postupnik ostvariti, tiču se djelomice središta državnoga života i tako živo i osjetljivo, da je vlastodržcem potrebna stanovita, a u pojedinih slučajevih i zamašna samozataja, ako hoće da reakciju strogo i bez obzira privežu na pravila prava. Često nadodje napast, da se tobožnji državni interes u stanovitom riešenju konkretna slučaja stavi nad pravi ali abstraktni, te nekako dalje le-

Digitized by Google

žeći interes države, koji stoji upravo u tom, da se postojeće pravo provodi točno, neobziruć se ni na lievo ni na desno. Istina, vremena su ona davno već minula, kada su ovaka pregnuća kaznenomu postupniku u cjelosti udarala pravno obilježje. Ali još i dan danas imadu se pravna načela, koja treba da izrazuje kazneni postupnik, u mnogih mjestih boriti sa smjerovi, koji bi htjeli, da po svojoj volji vode kazneno pravosudje. Negovorim ob uticanju političkih obzira kod stvaranja materijalnoga kaznenoga prava, koji se u daleko većem obsegu moraju dopustiti, nego li kod razvitka civilnoga prava. Ti politički obziri morali su se pretvoriti u materijalne pravne zasade prije, nego li su se mogli kaznenim postupkom oživiti; oni nedolaze dakle ovdje u svojoj prvobitnoj formi do valjanosti, nego u svojih pravnih produktih. Nu u današnjih kaznenih postupnicih može se pokazati točaka, gdje dosljednost pravne misli prekidaju politički motivi ili barma prekinuti nastoje i to takovom posljedicom, da se stavlja u pitanje i sama shodna osuda i provedba materijalnoga prava.

I to ponajprije u organizaciji sudova i uredjenju nadležnosti.

One ustanove kaznenoga postupnika, kojimi se odredjuje, da se sastave izvanredne komisije, da iztražuju te prosudjuju pojedine kaznive slučajeve ili ciele kategorije kaznenih djela, nebijahu uviek, ali bijahu često forma, u kojoj su politički vlastodržci križali ravni put pravu. Bojni sudovi (prieki sudovi) dok traje obsadno stanje, ako se ograniče na slučajeve političke nužde, posliednji su ostatak onoga odklona od stalnih uredaba kaznenoga postupka. Da se politički zločini i prestupci štamparski predavaju porotnim sudovom, to nije potrebno ni po sebi ni kao oprieka, ali je potrebno svakako onda, kada im se dodieljuju u oprieci prema općim načelom, postojećim za stvarnu nadležnost.

Ovamo spada takodjer, ako se postave stalni državni sudovi da sude o takovih političkih zločinih, o kojih bi morali po općoj normi nadležnosti suditi porotni sudovi. Takovom uredbom ili se proglašuje porota pravnim institutom sa političkom primjesi, ili se državni sud čini nosiocem političkih tendencija. Ta znade se općenito, kako se je, uvadjajuć porotu u Francezkoj i Njemačkoj, ova smatrala kao uredba politička, da su ju kao takovu zahtie-

Digitized by Google

vali i da se je kao takova dozvoljivala. Isto je tako jasno, da izvadjanje ideje porote iz suverenosti naroda podmeće institutu porote političku temeljnu misao, a jer se za izvršivanje dužnosti porotnika iziskuje kao uvjet politička ovlaštenost, politička prava, to i ova potonja okolnost dolazi na po puta u susret ovomu shvaćanju. To isto valja i ob ovom pokusu, da se sućnost i zadatak porote, po konstitucionalnoj šabloni, izvodi iz podielene državne vlasti.

Sve je ovo obće poznato; nu lasno se pregledje to, da primjesivanje političkih elementa u misao i u djelatnost porote nije nipošto osamljeni pojav, nego da ono čini pojedini, doduše vrlo jasno razvijeni momenat u onoj opaženoj priklonosii kaznenoga postupka, po kojoj se lasno izrodi u političku akciju.

Ta i onako nije baš mučno pronaći mjesta u početku, sredini i na svršetku kaznenoga postupka, gdje politika kuša, gdje je vikla, pače i gdje je vlastna oprieti se, te tako odlučiti podpuno ili djelomice uspjeh.

Ovamo spada prije svega uredba tako zvanih konflikta nadležnosti. Gdje postoji ta uredba i gdje ona djeluje, tu se običavaju predstojnici okrivljena javna službenika poslužiti mekanizmom, koji izključuje razpravu i riešenje slučaja po pravilih obćega prava t. j. po kaznenih sudovih, pa na mjesto ovih postavlja se uvidjavnost i razsudnost disciplinarnih oblasti. Obično je, da se takav slučaj mora u interesu javne službe izuzeti iz uredovna djelokruga kaznenoga sudca, nu često su: politički interesi oko tobožnje uzvišenosti državnih oblasti i što podpuniji upliv gospodujuće političke stranke sakriveni motiv onomu postupku.

Ako se prvi predlog državnoga odvjetničtva, koji za svaku pojedinu kaznenu stvar zahtieva sudbeni postupak, stavi pod tako zvano načelo oportuniteta, to je jasno, da se može kod zaključka državnoga odvjetnika uvažiti i politički obziri. Već se nemože jasnije priznati uvaženje državnoga boljka (Staatswohl) t. j. odlučujući razlozi politike, nego li staviv zasadu, da državni odvjetnik smije odustati, te neprogoniti pravno okrivljena kaznjiva djela, jer je tobože slučaj maljušan ili inače od nikakove važnosti. Ali i protivno, većinom u njemačkih zakonih postojeće, te i

Digitized by Google

u najnovijoj osnovi kaznenoga postupnika za njemačku carevinu priznano načelo legalnosti neda se nipošto tako jednostavno i bezuvjetno provesti, da bi se mogao svaki put onim uplivom posve zakrčiti. Izvrstno izradjena „četiri pitanja“ („vier Fragen“) Gneista, str. 21., označuju one slučajeve, u kojih se rečeni uticaji moraju prirodnom nuždom uvažiti. Neizbrisiva posebnost kaznenoga postupka, po kojoj se posreduju ovaki uticaji ne samo proti zakonu, nego i u smislu zakona, stoji u tom, što se ne može načelo legaliteta u punoj ukočenosti te izključivosti provesti. Kod stanovitih mjesta, naročito kad se progone zločini u inozemstvu, kad se uporavljaju pravni liekovi, kad se predlaže obnova postupka, sasma se očito i neizbježivo polaže odluka u uvidjavnost državnoga odvjetnika. U svih pako slučajevih mora državni odvjetnik učiniti svoj postupak ovisnim o tom, koliko scieni da je moguć ili vjerojatan uspjeh mu, a u mnogih slučajevih bit će od znamenita uticaja neko razmjerje medju tim uspjehom i sredstvi tu upotriebljenimi. Tim se dakle priznavaju za državnoga odvjetnika odlučujući razlozi, koji ne samo da uspješno oslabljuju nuždu zakona, nego i uvidjavnosti i nazorom državnoga odvjetnika širom otvaraju vrata. A tu nemože biti inače, nego da se ušuljaju i razlozi oportuniteta.

Vrlo očevidno zasiže u političko područje pravo pomilovanja, kojim se izvan pravnoga puta sasma ili djelomice dokidaju pravne posljedice zločina. Pravo pomilovanja može si postaviti kao zadaću, da nesavršeno pravosudje postojećih sudova i pravno uredjena kaznena postupka popravi; nu ono se može ne samo zlorabeć ga, nego prema okolnostim i pravom upotriebiti i za to, da uvaži obzire i razloge državnoga probitka naprama pravnoj uredbi i posljedicam pojedina slučaja. Nepravilnost je, pače zla poraba, ako državni odvjetnici ili sudci ravnaju svoje nazore i zaključke po obzirih, koje može uvažiti jedino onaj, što no je vlastan pomilovati. Ali ne samo da su porotnici vrlo skloni, kako je obće poznato, neobazirati se na te granice njihove sudačke službe, nego u našem sadanjem kaznenom postupku živi neprekidno sredovječno razlikovanje medju suditi po strogom pravu i suditi po milosti. Odmjerivanje kazne unutar široka kaznenoga

Digitized by Google

okvira današnjega prava tako je slabo vezano na stalna i vidljiva pravila, pa s toga subjektivnomu osjećanju tako na milost i nemilost predano, da bi često vrlo težko bilo dokazati, da je uticanje pravno neopravdanih, napose političkih obzira i osjećaja u nepravu. A napose u velikom valja ovo ob uporabi olahkoćujućih okolnosti. Porotnike ne može ništa zapriečiti, a da se neizjave za olahkoćujuće okolnosti, oni će to učiniti ako ili jer im se normalna, zakonom odredjena kazan u obće čini prestrogom, pa tako sa pukih razloga oportuniteta prelaze preko granice zakona.

Ali ako se imadu i jasniji pojmovi o valjanih razlozih za odmjerivanje kazni, pa ma koliko se napinjalo, da se čvrsto uzdrži stanovište sudačko, ipak su razlozi, sbog kojih sudac smanjuje kazan, tako srodni onim pomilovanja, da se često razlikuje oni od ovih jedino većom ili manjom posljedicom.

Odmjera kazne unutar kaznena okvira zakonom obilježena, imala bi dakako poticati iz uvjerenja, da je kolicina kazne nešto objektivna, postojeća, a sudac da ima tek sadržaj i obseg njegov priznati te izreći. Nu jer je toli širok kazneni naš okvir, jer manjka priznanih mjerila za odmjerivanje kazni, jer bi ovdje moguća pravna pravila morala biti i pruživa i neizvjestna, ne može se zapriečiti, da se kod odmjerivanja kazne ne pazi na korist okrivljenika i na onu zajednice ljudske. Ako se u osudah sudačkih kazan, što no ju pronadje i ustanovi arbitrium sudca, rado nazivlje „primjerenom“, to pokazuje ovaj izraz u svom od nutarnjega uvjerenja i vanjske djelatnosti sastavljenom dvojakom smislu smjesu obajuh elementa, koji čine temelj. Tko n. p. da zabrani sudcu, te on ne smatra kumulaciju i opetovanje zločina u stanovitom vremenu i predielu kao razlog, da se u pojedinih slučajevih strožije kazni? Tako zvane relativne kazneno-pravne teorije, u koliko su one teorije interesa, upiru svekoliko kazneno pravo države na korist, koju bi imala zastrašenjem, zapriečenjem, poboljšanjem ili zadovoljštinom donieti izvršena ili zapriećena kazan cielosti ili pojedinim članovom njezinim; i ove dakle teku, barma u onom pravcu, za političkimi svrhami. Nu kaznena osuda može uzprkos tomu što se izvodi po zakonu, koji potiče iz ova-

Digitized by Google

kih temeljnih nazora, ostati ograničenom na sferu prava. Nu to biva jedino kod absolutno opredieljenih kazna. Naprotiv gdje se relativnom prietnjom kazne sudačkomu razboru daje tjesniji ili širi obseg, uvažiti će sudac medju razlozi za veću ili manju kazan takodjer i korist, koja se izčekuje za cielost od kazne. Drugimi riečmi, mjesto da se zaslužena kazan drži za stalnu, pravnu olinu, te se izključivo sa pravnoga stanovišta iztražuje, ona se opredieljuje obzirom na potrebe, koje zajednica osjeća ili koje želi podmiriti. Tako vidimo, da nevode samo pomilovanje ili kazan po osjećaju odmjerenu, nego da vode i prema razumu i jasnoj sviesti izrečenu sudačku izmjeru kazni dielomice obziri, koji nespadaju u područje prava, nego politike. Tako ovdje kao i ondje može se tim manje odkloniti sviestan ili nesviestan uticaj obzirâ shodnosti, jer se nikako nemože brojem fiksirati djelovanje razloga kazan domjerujućega, jer je pače svagdje i uviek stvar sudčeva razbora, da on po individualnoj uvidjavnosti svojoj u količini kazne izrazi vriednost pojedina momenta ili više medju sobom različitih, te križajućih se momenta.

Povlastice (privilegia) posebno su sredstvo, kojim nastoje političke potencije izvojevati si važnost naprama objektivnoj, jedinstvenoj normi procesualnoj. Ovaj pojav ima poseban interes s toga, jer se prikazuje u skroz različitih formah. Privilegirana podsudnost za osobe ili stvari može biti najprije sredstvo, da se postupak i prosudjivanje kaznenih slučajeva povjeri uredom, koji mogu bolje nego li sudovi, po obćem pravu nadležni, ostvariti materijalno pravo i to tim više, jer se kod njih predpostavlja, da znadu razumnije uvažiti dotična područja života te izkustva; oni su prema tomu stvarna i po nutarnjosti svojoj opravdana posljedica uzvišena i odlična položaja, koji pripada okrivljeniku u gradjanskom životu; ali oni mogu ići i za tim, da se privilegiranim osobam dadne po nutarnjosti svojoj neopravdani osebni položaj, po kojem se povlaštenim ako i ne po smjeru, a to barma po posljedku daje prednost pred ostalimi, za koje valja redoviti pravni postupak. Privilegirana podsudnost vojnika i vojničkih osoba za proste zločine posliednji je ostanak takova osebna politička položaja. Tako zvani konflikti o nadležnosti idu za sličnim uspjehom.

Digitized by Google

U istu pako kategoriju spada kaznena procesualna povlastica, kakovu u novije vrieme zahtieva za sebe periodička štampa. Ako se stavlja obći zahtjev, da okrivljeni ili obsudjeni nije dužan dati ubaviest ob udioničtvovanju drugih osoba kod pučinjena kaznjiva djela, tim se išće, da se izrekne pravna zasada, koja bi u istinu — treba samo pomisliti na slučaj Thomasov — mogla imati vrlo čudnovatih praktičnih posljedica, u svakom pako slučaju mogla bi se pozivati, da se opravda, na dosliednu prem jednostranu provedbu načela po sebi opravdana. Ako se pako ovako obćenito odriešenje dužnosti, svjedočiti proti suobtuženim ili sukrivcem, nebi izreklo, nego da se iznimice prizna urednikom itd. dnevnika itd. pravo, da mogu odkloniti dužnost svjedočiti proti piscu, tim bi se stvorila povlastica štampe, koje politički temelj mogao bi se doduše niekati, ali se nebi mogao pobijati. Napokon imao bi biti taj procesualni iznimni položaj zaslonom snagi periodičke štampe, kojega nebi bilo, da se ona podvrgne jednakomu i obćemu pravu. Uspie li periodička štampa pomoćju tisuća jezika i milruna ušiu, što ih nazivlje svojimi, izvojevati si tu povlast, tad se opetuje prizor, što no se vidi svagdje vraćati, da već konstituirana odlična moć u političkom životu ulaže s uspjehom svoju snagu, da steče novih sredstva vlasti i moći. Tim bi si štampa za svoje vlastito pravo podigla novu tvrdju naprama obćemu pravnomu redu i državnoj vlasti.

Očit je politički zadak onih kazneno-procesualnih povlastica, što no pripadaju članovom zastupstva naroda, ili koje se barma za nje išću glede povedenja i nastavka iztrage, iztražnoga zatvora te izvršbe kazne. Postupak sudova visi tu o dotičnih zaključcih parlamenta, a to ne znači drugo, nego da stalne norme processus juris ustupaju prvenstvo mnogostranim i pruživim obzirom na „salus republicae“. Te povlasti zastupnika naroda pako mogu se s druge strane pomisliti i nuždnimi prikazati kao obrana proti pokusu, da se pod krinkom kaznenoga postupka izvode politička progonstva.

(Konac sliedi.)

Digitized by Google

Može li se zabilježiti prepornost na temelju dokaza, da je tužba predana, ili samo na temelju tužbe izravno riešene?

Sudac, koji ima riešiti molbu za zabilježbu prepora, utemeljenu na predanoj tužbi, nema presudjivati, da li je tužba temeljita, niti da li se može zadovoljiti zahtjevu u tužbi stavljenomu, nego ima jedino suditi, može li se priepor zabilježiti.

O tužbi pako ima sudac samo razviditi, može li ju primiti i izravno riešiti, to jest ima paziti, da li ona odgovara ustanovi §. 4. i 10. gr. p. p., pa nema li se stranki bezuvjetno vratiti ili dopustiti joj, da ju popravi u danom joj roku.

Pita se, može li se molbi za zabilježbu prepora zadovoljiti, kad stranka doprinese dokaz, da je ona tužbu predala, to jest doprinese napis tužbe, providjen potvrdom voditelja uručbenoga zapisnika; ili je ova odluka zavisna ob izravnom riešenju dotične tužbe tako, da se i ova molba vrati stranki, kad se tužba prvom odlukom odbija ili da se čeka riešitbom ove molbe, dok tužitelj, komu je tužba uz dani mu rok vraćena na popravak, istu s nova podnese, pa se tada rieši, kad i ova popravljena tužba, ili da mu se molba vrati, ako u danom roku nije popravljene tužbe podnio?

Za jedno i drugo mnienje ima više razloga. Za to da se na temelju predane tužbe, neglede kako bude ta riešena, zabilježbi prepora zadovoljiti može, govori dosadanja praksa, po kojoj je ovakovim molbam bez prigovora zadovoljavano, zatim govori i ustanova §. 148. grunt. reda, po kojoj zabilježba prepora već na temelju predane tužbe, neglede na to, kako ta tužba riešena bude, uzslieditи može, jer se po istoj može zahtievati, da se zabilježi prepor u isto vrieme, kad se preda odnosna tužba. Ovo mnienje opravdava se jošte i tim, što se navodi, da je za molitelja od velike važnosti, ako se njegovoj molbi odmah zadovolji, jer on stiče tim prednost pred drugimi unosi i njegovo pravo, koje postignuti namjerava, nepostaje illuzornim, što bi se dogoditi moglo, ako bi se čekalo tek na izravno riešenje tužbe, jer bi u to vrieme drugi koji mogao steći unos kakova prava u gruntovnici, pa bi tim prednost prije nego li molitelj steći mogao.

Digitized by Google

Za ovo mnenje govori i ustanova §. 152. gr. reda, po kojoj se odmah na temelju prijave i nepovedši iztrage prepor zabilježiti može; koju okolnost osobito §. 66. gr. reda od 25. srpnja 1871 iztiče i naglašuje.

Drugo mnenje, da se zabilježba prepora samo na temelju tužbe izravno riešene dozvoliti može, dade se opravdati ovako:

Kad se odbije tužba s očite nenadležnosti ili s toga, da njezin predmet nespada na put parbe ili radi toga, što nije redovito sastavljena, mora se uzeti, da nema tužbe ni začete parnice, tu manjka temelj, na kom se zabilježba prepora dozvoliti može, jer bez tužbe izravno riešene nema prepora, dakle nemože se isti ni zabilježiti. Prepor nenastaje samo usljed podnešene tužbe, već tek onda, kad se predana tužba primi i izravno rieši.

Svrha zabilježbe jest, da odsuda, koja se izreče na temelju tužbe, može imati posljedica, označenih u §. 148. gr. reda; tužba mora s toga kadra biti odsudu takovu proizvesti, što jedino može tužba izravno riešena, a ne onakova, koja je a limine fori odbijena.

Ista ova ustanova §. 148. gr. reda govori o tom, koju moć ima zabilježba prepora naprama trećim osobam, kad na tužbu zabilježenu uzsliedi odsuda ili nagoda, i u tom pogledu predpolaže se, da je tužba izravno riešena.

I ustanova §. 151. gr. reda sama predpostavlja, da se prepor jedino na temelju izravno riešene tužbe zabilježiti može, jer navadja, kad se i na temelju kojih predpostava može brisati zabilježba prepora, a te su, kad tužitelj odustane od tužbe ili kad se izreče odsuda, kojom se tužitelj odpućuje. Usuprot nije nigdje ustanovljeno, kako se može brisati zabilježba prepora, koja je sliedila na temelju tužbe, koja je predana, ali nije izravno riešena, već a limine fori odpućena, odkud se zaključiti može, da ni zakon takove zabilježbe nepredpolaže. U ostalom bilo bi i težko vlastniku knjižnoga prava, na kom je zabilježen prepor, postignuti brisanje te zabilježbe, kad je tužba a limine fori odpućena; ili bi se sudac, komu se uz ovakovu tužbu predade i molba za zabilježbu prepora, nalazio u položaju neugodnom, kad bi imao dozvoliti zabilježbu prepora na temelju tužbe, koju a limine fori odpućuje.

Digitized by Google

Ovo ovdje razvijeno mnenje odgovara više duhu zakona nego li ono prvo. Ovim se teži štititi knjižno pravo prama objestnomu napadanju i po tom može se to postići jedino tim, da se nepušta zabilježiti prepor na temelju tužbe, koja nije prikladna za povedenje parbe, koja se izravno može riešiti.

S toga bi se imalo u slučaju, kad se tužba i molba za zabilježbu u isto vrieme predaje, ovako postupati, naime da se oba podneska zajedno rieše i po tom, ako je tužba izravno riešena, dozvoliti zabilježbu prepora, ako je molba redovito sastavljena. Ako se pako ima tužba vratiti na popravak uz dani stranki rok, imalo bi se čekati sa riešenjem te molbe, dok bude predana izpravljena tužba ili dok mine rok za popravak tužbe odredjen, pa u prvom slučaju uz izravno riešenje tužbe zabilježiti prepor, a u drugom odbiti molbu, jer ne ima tužbe, dakle ni temelja preporu.

Ako se pako tužba predaje jednomu sudcu, a kod drugoga moli se zabilježba prepora, nebi se smjelo takovoj molbi zadovoljavati na temelju napisa tužbe, providjenoga potvrdom voditelja uručbenoga zapisnika, to bi bilo umjestno i s navedenih razolga opravdano jedino na temelju tužbe izravno riešene.

Priobćio **M. Savić.**

Gradjansko-pravne razpravice.

1. *Može li tuženi solidarni dužnik protutražbinu svoga solidarnoga sudužnika zahtjevu zajedničkoga im vjerovnika compensando suprotstaviti?*
2. *Može li zajednički dužnik tužećemu vjerovniku suprotstaviti onakovu tražbinu, koje neima proti njemu, već proti kojemu solidarnomu suvjerovniku?*

Dr. Stubenrauch misli, da se na ta pitanja mora ničeno odgovoriti, pošto §. 1441 o gr. z. odlučno naredjuje, da dužnik ne može svomu vjerovniku uračunati ono, što ima pomenuti vjerovnik trećemu, a taj treći dužniku platiti.

Ovo mnenje nečini mi se opravdanim ni temeljitim, jer se od zakonika, koji kao naš obći gradjanski zakon, nastoji da bude čim kraći, nemože zahtievati, da se, razlažuć kakvu pravnu uredbu, osvrne i na one posliedke, koji su sa tečajem drugoga pravnoga odnošaja nuždno skopčani.

Digitized by Google

Svaki pravni odnošaj prenaša svoje osobitosti u odnošaje života, a nediraju ga ustanove, koje je zakonodavac u drugom kojem pravcu izdao. Tako će poruk i baštinik dužnika uzprkos ustanovi §. 1441. o. g. z. jamačno ne samo svoju vlastitu protutražbinu, već i dužnikovu vjerevniku moći uračunati (§§. 1361. i 547. o. gr. z.)

S istoga razloga nevalja se samo naprosto držati ustanove §. 1441. o. gr. z. — izdane samo za obični dugovni odnošaj — a uz to sasvim s vida pustiti postojeći pravni odnošaj aktivnoga i pasivnoga correalitäta.

U tomu pogledu odlučiv je §. 893. o. gr. z., koji veli, da „čim je jedan od sudužnika zajedničkomu vjerovniku podmirio[1] sav dug, nemože isti vjerovnik ništa više iskati od ostalih sudužnika, i čim je jednoga suvjerovnika zajednički dužnik sasvim namirio[2], ostali suvjerovnici nemogu ništa više tražiti.“

Sinonima pako „podmiriti“ i „namiriti“ („entrichten“ i „befriedigen“) neobuhvaćaju samo izplatu u smislu §. 1441. o. gr. z., već i preboj, koji po §. 1438. o. gr. z. i nije drugo, van skraćena izplata, kojom se suvišno davanje i vraćanje uklanja.

Po tom je prigovor preboja, strogo uzamši, samo prigovor već učinjena namirenja zajedničkoga, odnosno correalnoga vjerovnika u smislu §. 893. o. gr. z.

N. pr.: A i B duguju C-u solidarno 50 fr.

C kupi od A robu za 50 for., te očituje mu, da je glede svoje solidarne tražbine putem preboja namiren.

Uslied toga izplati B A-u po §. 896. o. gr. z. polovicu, te od potonjega prebojem namirene svote u ime nagrade.

Ako bi C ipak i od B-a izplatu toga solidarnaga duga zahtievao, to neima dvojbe, da bi mu B. mogao prigovoriti, da je taj dug već od A po §. 893. o. g. z. putem preboja namiren.

Da nije zakonodavac prigovor namirenja protegnuti hotio i

---

[1] U hrv. prevodu neodgovara rieč „platio“ sasvim točno njemačkoj „entrichtet“ (§§. 1425. te 1414. o. gr. z.)

[2] Bilo izplatom, prebojem, deponiranjem kod suda ili načinom u §. 1414. o. gr. z. spomenutim.

Digitized by Google

na prebojno namirenje, to bi kod pravne uredbe correalitäta preboj naročito izključio bio, kako je to glede odpusta duga (§. 1444. o. gr. z.) u §. 894. o. gr. z. učinio.

J. Pirka.

Odgovor

na opazke g. I. Pirke u br. 12. „Mjesečnika".

Mi mladji pravnici imali smo mnogo liepoga naučiti u oštroumnih razpravah, što ih je g. I. Pirka priobćivao u „Mjesečniku", pa smo mu zaista veoma zahvalni, što je on preuzeo plemenitu zadaću, da nas poduči i upozori na ono, što je njega naučila velika praksa i obsežno pravno znanje.

Neće nam zamjeriti g. I. Pirka, ako se kadkada s njim neslažemo. Kao što se u obće neslažem s nazori g. I. Pirke o tumačenju §. 919. ogz., o kojem je nekoliko puta pisao, tako se neslažem s njegovimi opazkami na moj odgovor, uvršćen u br. 11. „Mjesečnika". I evo zašto.

Iz mojega odgovora u br. 11. proizlazi jasno, da nisam ni ja smatrao, da je u upitnom slučaju dies incertus quando, pa da sam ovaj eventualitet uzeo da razpravljam samo zato, da se nebi uztvrdilo, da je izplata zavisila ob uvjetu, t. j. o štampanju, već da se rieči „kako se što štampa" imadu uzeti kao rok, a nipošto kao uvjet, i to kao rok certus quando ipso jure.

Ja ostajem kod svojega mnenja, da je dies bio certus an ipso facto, t. j. da je u doba sklopljene pogodbe kao siguran smatran eventualitet, da će se djelo štampati, jer inače nebi ni moglo biti govora o nakladniku, pošto sama ova rieč nakladnik, koja dolazi u stavljenom pitanju, kaže nam, da je on štampanje preuzeo, a pogodjena nagrada, kako se što štampa, dokazuje takodjer, da pisac nije zato pisao, da štampanje pusti na volju druge ugovarajuće stranke, inače bi se bilo moglo dogoditi, da je on badava cielo djelo napisao. Dakle rieči: pogodjena nagrada kako se što štampa, dokazuje, da je djelo moralo biti štampano. Kad se govori ob izpunbi pogodbe, onda se nemože uzeti u obzir razriešenje pogodbe usljed smrti; ovo je iznimni slučaj, koji u pitanje nedolazi.

Digitized by Google

Glavno je ipak pitanje o naknadi.

U mojem mnenju negovori se nigdje „o naknadi štete“, nego samo „o naknadi“, upravo onako, kao što to izrazuje §. 919. ogz. (Ersatz). Zato i mnijem, da se nemože ovdje uporaviti §. 1333. ogz. i odnosno tumačenje dvor. dek. od 18. siečnja 1842. u dodatku br. 75 ogz., u kojih se govori samo „o šteti“, to jest o naknadi štete u pravom smislu rieči (§. 1323. ogz.). Nu pojam „naknade“ bez daljega dodatka može sadržavati u sebi podpuno zadovoljenje, to jest štetu s izmaklim dobitkom (§. 1324. ogz.). Dužan je pako pružiti podpuno zadovoljenje, tko je štetu prouzročio po zloj namisli ili po velikoj nepomnji (ibid). Veliku nepomnju označujemo s izrazom „culpa lata“.

Ako se želimo držati Ungera, naš gradjanski zakon poznaje samo dva stupnja culpae (II. dio I. str. 340.) Culpa lata jest pomanjkanje marljivosti obične i redovite u čovjeka običnih sposobnosti. Tko je dakle bez temeljita razloga štampanje odgadjao i nakon opomene odgadjao (ovako glasi „pitanje i molba“), taj se mora obiediti velikom nepomnjom. Taj dakle mora pružiti podpuno zadovoljenje, dakle više od zadocnih kamata.

Pošto dakle §. 1333. ogz. govori u obće o „Mori“, pošto ovaj isti §. neizključuje „Moru culpae latae“, niti se na nju proteže, to će onaj, koji dokaže, da je njegov protivnik u „Mori culpae latae“, moći zahtievati i podpuno zadovoljenje, dakle više od zadocnih kamata.

Zato se moje mnenje neprotivi jasnomu propisu obć. gr. zakonika, izraženomu u §. 1333. ogz.

Dr. Š. M.

Stručno nazivlje u zakonima.[1]

Pismo prijatelju filologu

V. Bogišića.

Vrlo sam Vam blagodaran, cijenjeni prijatelju, što takom gotovošću pristadoste na moju želju, da mi, ujedno sa drugim prijateljima jeziku vještima, saopštavate Vaše mnijenje o tehničkim izrazima zakonskim, koje Vam malo po malo budem šiljao na prijegled.

[1] Ovaj članak naštampan je u 44. broju „Prava“ od 30. studenoga o. g. Scienimo ga dosta važnim, da ga preštampamo i u „Mjesečniku“, prem se u gdje-

Digitized by Google

Ali pošto, žalibože, naši razgovori i dogovori o tome važnome poslu nemogu biti na okoriječ, nego pismeno, to treba najprije da se dogovorimo: kojim ćemo se načinom dogovarati. Što se mene tiče, evo kako ja o tome mislim:

Uza svaki naziv ili izraz, koji Vam budem predlagao, opisat ću najprije, gdje trebalo bude, sva svojstva stvari, posla ili odnošaja, koga se izraz tiče. Zatim ću k svakomu dodati izraz rimskoga prava, a uzanj i nazive u pravnome jeziku glavnijih jevropskih naroda našega vremena. K tomu ću priložiti izraz u pojedinim slovenskim jezicima. Najposlije ću nabrojiti glavnije nazive pojma o kome rieč bude, kako se sretaju u srbskih ili hrvatskih pisacâ, u zakonima pisanim našim jezikom, kao i u narodnome običajnom pravu i jeziku: to sve, dakako, u koliko gdje ima ekvivalenat za koji izraz, i u koliko meni poznat bude. Zaglava će biti: izraz koji se meni bude činio najprikladniji, sa uzrocima moga mnijenja. Na osnovi pak opazaka i mnijenja, koje mi malo po malo budete šiljali Vi i drugi prijatelji (kojima će se takodjer taki spisi slati), sliједiti će izbor izrazâ.

Pošto se nacrt predloženoga ovgje postupanja tiče pretežno zdvornje strane našega poduzeća on je, kako vidite, prilično kratak, a i popune, koje budu trebale, neće ga, nadam se, predugim učiniti. Vrlo mi je žao, što se razgovor o drugoj strani posla, koja se više jezgre tiče, neće moći takom kratkoćom pohvaliti; tu bo ću biti tako slobodan, da Vam saobštim neke moje misli o tehničkom názivlju zakonskom u opšte, a osobito o tome, kakvo bi, po mome mnijenju, trebalo da bude to názivlje, da bi odgovaralo potrebama našega naroda. Ta je tema dakako opširna. Ali mi se činilo nuždnim nje se barem dotaknuti već radi toga, što bi se inače često razilazila naša mnijenja u ocjeni pojedinih izraza, zato, što bi Vi često sudili po Vašim, a ja po mojim načelima.

Ja se nadam dakle, da Vi nećete zamjeriti dugu razgovoru ovoga prvoga pisma i da ćete mi što skorije saopštiti svoje opazke u tome, u čemu se sa mnom ne slažete.

Svaka struka čovječje radnje ili znanja, pa se bavila ova moralnim ili fizičnim svijetom, treba da ima, i ima već sama po sebi, svoje tehničko názivlje. Ali pošto vrieme dogje te ta struka ugje u školu, to se nazivlje znatno raširi i manje, više preinači: to sve, dakako, prema potrebama pedagogiškim, prema pravcu škole, prema najrazličnijim vanjskim uplivima. Kakvogod bilo to školsko názivlje, bez njega u školi nemože nikako da bude. Svakomu je poznato, da je i do danas temelj

---

kojih tvrdnjah neslažemo sa g. piscem. Članak naštampan je posebnim pravopisom, doduše u hrvatskoj knjizi neobičnim, ali pridržasmo ga ipak, jer je tako naštampan i u „Pravu“ i jer mislimo tim pogoditi želju g. pisca, koji ima o tom svojih posebnih nazora. Uredn.

Digitized by Google

učenju jezika u školi ostala gramatika, a gdje je gramatike, tu nemože da bude bez školsko-tehničkog nazivlja. To isto valja i ob učenju prava.

U pravnoj fakultati, u učevnim knjigama o pravu, stručno je nazivlje nuždno, neophodno, pa bili svi tako apstraktni, da se od prve i nerazumiju, oni će se u školi objašnjavati, bliže opredjeljivati, i učitelj će često ne malo muke vidjeti, dok se učeniku utuve u glavu, ali najposlije bit će manje više postignuta cijelj. — Ovgje pako dolazi na red za me glavno pitanje: može li se to isto kazati i o zakonima, koji su, već po svojoj prirodi, namienjeni prije svega za *narod?*.... Nemislim. Ne kao da bi ja držao, da u zakonima netreba stručnih izraza, jer bi to bilo u protivorječju i s tim što je do sada kazano i sa cijelju našega dogovaranja, koje ovim pismom započimljemo. Ali što ja ovgje osobito mislim, to je: da u *zakonima* to nazivlje treba da se *inače* prima nego li je to u nas bivalo do sada, pa i inače nego li je to bivalo i u nekih naroda zapada, u kojih su i nazivlje i metod i slog bili jednaci kao u školi i učevnoj knjizi, tako i u zakonima, — bez brige o tome, hoće li tako sastavljene zakone narod, za koji su najprije i pisani, razumjeti ili ne. — Razumije se da nije inače ni u nas, jer ko nas pozna i znade da smo se na zapadu učili, kako bi mogao i pomisliti, da bismo mi smjeli što drugo učiniti osim jurare in verba magistri?

Da je tehničko nazivlje i u našim zakonima, koji su tobože pisani narodnim jezikom, loše i narodu nerazumljivo, mislim da netreba dokazivanja, to bo je u opšte priznato. Vi biste mogli primijetiti, da to nazivlje nije bez prigovora ni u školama ni u učevnim knjigama, i niko Vam neće kazati da ste se prevarili. Ali se ja ovgje bavim isključivo pitanjem o stručnom nazivlju *zakonâ* — jer me za sada to najviše tišti, — a razpravljanje o cijelome predmetu daleko bi me odvelo, pa ga se i klonim. U ostalom, kad bi nam pošlo za rukom udesiti ikoliko bolje nazivlje za zakone, to možda nebi bilo bez dobrih posljedica i za školu.

Vrlo se često, osobito u novije vrijeme, čuje govoriti o pravilu, da zakoni treba samo da *zapovijedaju*, a da netreba da *poučavaju*, jer je ovo zadaća škole. Ovgje bi najprije trebalo znati, što u različnim prilikam znači *poučiti*; jer inače poučava učitelj u školi, inače sveštenik u crkvi, inače kapurab u vojsci. Ima pače predjela u samome slovenskome svijetu, u kojima seoski skup, koristeći se samoupravom, osudi, da se taj i taj seljak-krivac ima *poučiti* sa 20 ili 50 batina. Pošto dakle svak poučava na svoj način, radšta i zakonotvorac nebi imao svoj način poučavanja? Nego ostavimo za sada poučavanje i pristanimo k načelu *zapovijedanja*, što nam ipak neće braniti da zapitamo: kako će izvršiti zapovijed onaj, koime je naznačena, ako je nerazumije? Čovjek može *znati* samo ono što *razumije*. A pošto zakonodavac nedopušta, da bi se iko mogao izpričati *neznanjem* zakona, očevidno je, da on pri sastavlja-

Digitized by Google

nju treba da zadovolji tomu prvomu uvjetu *znanja* njegovijeh zakonâ, to jest da budu takovi, da bi ih u istinu svak mogao razumijeti.

One pak koji drže, da je um prostoga naroda odveć krupan nego da bi mogao pojmiti sve pravničke tankoće, trebalo bi zapitati: Radšta se u većini jevropskih državâ ustavom dopušta i najprostijemu čovjeku da bude članom skupštine ili sabora?... Jer, o kome se misli da nemože pojmiti odnošaje, koji ištiču iz svakdanjih poslovâ i najprostijih odnošaja života, smiješno je i pomisliti, da može riješavati zapletena pretanka i duboka pitanja državne uprave, financijâ, ekonomije!

Držim da je i toga dosta da biste se ubijedili, da zakone treba da razumije *vaskolik narod*, a ne samo *pravnici*, — ali premda to valja u opšte za svaki narod, držim da je od toga u nas još veća potreba, i evo zašto:

Po osobitome sklopu narodnoga uma i po pravcu historičkoga našega razvitka, narod naš kao što sahrani do danas neporušenu snagu u samostalnu pjevanju, pričanju, mišljenju, tako isto sahrani u živoj svijesti svoje družtvene ustanove, pa tako hoće da ih samostalno i razvija, premda neprezire ni plodove tugjega iskustva, tudjega izuma — U zapadnih naroda i opet uslijed osobitoga historičkog razvitka, pravnici uzeše do nekle u monopoliju bavljenje sa svakdanjim narodnim pravom, ali za to na zapadu izniknu mnogobrojni i snažni gradski elemenat, u kome se rodi i razvi svoje posebno trgovačko, obrtničko i morsko pravo, koje po sreći uteče umrtvujućemu dahu pravnika-routinara; pa vidimo da gradjani na zapadu i postaše najznatnijim razredom pučanstva. U nas naprotiv, najglavniji je, da nekažemo jedini naš narodni elemenat, seljak, ali po sreći još čil i prirodom dobro obdaren, te nam za to ima biti najsvetija težnja da pazimo, da dalji razvitak i obrazovanje toga najglavnijega dijela našega naroda nesvrne sa normalnoga, prirodnoga puta. Jer postane li naš seljak, usljed našijeh pogrešaka, a osobito radi našega majmunišanja, onako ograničen i tup kao što u opšte i postade seljak na zapadu, — našemu je narodu odzvonilo. A kako je još i do sada taj naš seoski narod čil i energičan, pokazuje nam i najnovija naša historija, gdje svi važniji pokreti i politički i društveni, koji na zapadu poniknuše u gradovima, u nas se svikolici porodiše u selima. Jer odkle su, ako ne sa sela: Karagjorgji, Miloši, Danili, Vučići, Hajduk Veljci, Vukalovići i drugi?

Osim navedenoga treba još primijetiti, da je unutarnji uregjaj kućni naših seljaka taki, da se tu sve odredbe postanovljuju dogovorno: svaki kućanin zna što i radšta što vrši, pa za to i vrši vrlo rado, dok to tako traje. — Lako je dakle pomisliti, da za ljude, koji nijesu naučni slušati samo radi avtoritati onoga koji zapovijeda, ljudi privikši iz djetinstva svoga izpunjati samo one naredbe, koje ne samo da razumiju, nego i

Digitized by Google

znadu zašto ih ispunjavaju, — lako je pomisliti u koliko će i kako će biti ispunjavani nerazumljivi zakoni.

Još jedan i to vrlo ozbiljan razlog. Svak znade, da je u našega naroda do nedavno snažno živjelo, a dijelom i sada još žive običajno pravo, kojim se organički utvrdiše i stručni izrazi, koji se tih običaja tiču. A pošto je i običaju i zakonu, u glavnome, jednaka vrsta sadržine — što nikako nebrani da zakonska naredba može biti i protivna običaju, — očevidno je, da názivlje zakonsko, primljeno bez obzira na njegovu potpunu razumljivost, više muti narodne pojmove u nas, nego li tamo, gdje do sada u glavnome nije bivalo običaja, pa ni názivlja iz običajnoga prava.

A sada prije nego pregjemo na pojedine vrste izrazâ, dopustite da još privedem neke razloge, radi kojih mislim, da zakonodavac treba da posve inače izlaže pravo narodu u zakonima, nego li čini učitelj učenicima u školi i u učevnim knjigam.

a) Učitelj ima pred sobom posve drugčije subjekte ka kojima se obraća, nego li zakonodavac; prvi ima posla sa glavama, koje, što se praktičnoga kivota tiče, još su gotovo *tabula rasa*, sa osobama, kojima pravo ima biti glavno bavljenje života, koje su bile prigotovljene od djetinstva školskomu jeziku, izrazima, metodu. Usljed toga, kakvi god bili jezik, izrazi, metod, učenici ih mogu, pri ozbiljnoj volji, savladati i sebi prisvojiti. Narodu je, naprotiv, glava puna svakojakih drugih utisaka iz svakdanjega života i iz svakdanjih potreba: za narod pravo nije nego cigla jedna strana njegova bavljenja i njegovijeh misli. Uprav za to zakon i treba, ako će da bude pojmljiv narodu, da je ni više ni manje nego primjereni dio toga ukupnoga narodnoga života, i to smatran sa gledišta narodnoga, a ne sa gledišta specijaliste; treba da je u potpunome skladu sa tim što je narod iz života već naučio; treba da štogod je u zakonu kazano, da je kazano pravim narodnim jezikom, načinom, izrekom. I doista, kad bi komu, ko se stručno bavio botanikom, palo na pamet, da naredjuje težaku-vrtlaru kako će da postupa sa corolloflorae, caliciflorae, dicotyledonae i t. d., nebi li mu se smijao i vrtlar i svak, ko bi slušao te mudrolije stručnjakove? Pa baš kad bi on i preveo tobož na narodni jezik to svoje botaničko názivlje sa *vjencocvjetne* i t. d., očevidno je, da ni tada nebi bio manje smiešan a više razumljiv.

b) Posve je inači dostup učitelja k učeniku i njegovo općenje s njime, nego li je dostup zakonodavca k narodu; — prvomu je sredstvo i riječ i knjiga i lično objašnjenje, dočim što se tiče zakonodavca, ako ga narod od prve nerazumije, nema lijeka tomu nerazumljenju. A gdje su komentari? Vi ćete možda primijetiti. Odgovor: Komentare pišu stručni ljudi opet za stručnike, gdje su dakako školski slog i školskostručni izrazi, što je narodu takogje nepristupno. I u istinu, do sada se nije

Digitized by Google

našlo komentara, pa bio on u sebi i najizvrstniji, koji bi učinio razumljivim narodu kakav zakon, ako on već sam sobom nije takav bio. U ostalom, kao što bi smiješno bilo, da govor kakva saboraša ili skupštinara — koji je upravljen ne samo slušaocima nego i publici izvan skupštine — ima potrebu komentara, gotovo je isto tako smiješno, da zakoni — koji neposredno govore cijelomu narodu o svakdanjim i najprostijim odnošajima života — trebaju učenih komentarâ.

c) Historija nam jezika pokazuje, da narod znade primiti u svoj jezik cijelu gomilu novijeh riječi; ali to biva obično za novu kakovu ustanovu ili odnošaj, do tada narodu nepoznat. Sjajan primjer tomu pokazuje nam naše hristjansko-crkovno nazivlje, koje postade isto tako narodnim kao i najkorjenitije riječi narodnoga jezika. To nam pokazuje, da narod nemrzi na neologizme kao takove, kad su potrebni, te se uvode tako dubokim znanjem narodnog jezika i duha i takom ljubavlju k narodu, kakve mi vidimo u vjestnikâ vjere. Pošto pak pravo nije stvar nova za narod, kao što je bila hristjanska vjera, sliedi, da mi netrebamo neologizama nego vrlo rijetko; slijedi takodje, da ako nove izraze, koji se pokažu nuždni, budemo uvodili takim ili sličnim načinom, imat ćemo i mi pravo nadati se uspjehu.

Oprostite, cijenjeni prijatelju, što tako daleko zabrazdih razlažući i dokazujući gotovo očevidnu istinu, ali će me, nadam se, izpričati dvoje: najprije, da istina, pošto je jednom, kakvim mu drago prilikama, potisnuta bila sa svoga mjesta i zanemarena, treba ne male muke dok opet svoje prirodno mjesto zadobije, — a drugo, da je osobito za nas od neizmjerne važnosti, da ta istina zadobije opet svoje mjesto, jer, kako vidite, ona se tiče velikoga narodnoga interesa.

Dopustite još, da u kratko ponovim moju glavnu misao.

Da bi pisani zakoni, oblik na koji narod naš još nije imao prilike da privikne, postizali cijelj radi koje se izdaju, nije dosta, da po svome sadržaju odgovaraju *pojmovima, ubjegjenju, potrebama* naroda, nego treba da su i izloženi načinom, kako će biti potpuno razumljivi i *najprostijemu umu*. Bez toga, mi možemo zasipati narod gomilama zakonâ i pisati ih jezikom za koji mi mislimo da je narodan, ipak ti naši zakoni neće *ba btku btkob* postati narodnim pravom. Kako su pak žalostne posljedice toga položaja za narodni pravni život ja već nagovjestih na drugim mjestima, koja su Vam poznata, te držim da je izlišno ovgje njihovim nabrajanjem duljiti razgovora.

Pošto dakle, kako vigjesmo, ni u zakonima nemože da bude bez stručnoga nazivlja, treba da te riječi, nazivi i izreke budu vagjene iz *živoga* narodnoga jezika, — a za one rijetke slučajeve, za koje bi trebalo nove uvoditi, nek to bude tako ragjeno, kako bi *sam narod vadio*, kad bi sam došao do prilike da se time bavi. To molim Vas, da imate

Digitized by Google

vazda pred očima kad ćete da mi saopštavate svoje mnijenje o pojedinim nazivima i izrazima, koje Vam budem predlagao. Nego to je pravilo posve *opšte* prirode, koje je često i u nas i drugovgje bilo izrečeno ili barem osjećano, — ali za to zakonska terminologija neposta bolja. Uslijed toga, mislim, neće biti z gorega, da Vam saobštim najprije neke moje misli o *pojedinim vrstima izrazâ*: Vi ćete te misli moći popuniti i popraviti, čim ćete, više nego ičim, mene obvezati i našemu poslu koristni biti.

Počimljem:

1. Kad za neki pojam ima narod svoj izraz, kao: dûg, prijevara, zajam, kupovina i t. d., tad je pitanje riješeno najlakšim i najprostijim načinom: nema bo nego poprimiti te narodne izraze, pa mirna krajina. To ipak razumije se, valja samo za one izraze, koji su *svemu* narodu razumljivi. Ali doći do svijeh tijeh izraza nije lak posao, jer ih ima množina za koje neznamo, ili ih se nesjećamo, a ima ih za koje neznamo, da li su poznati cijelu narodu ili se govore samo u kakvu kraju. To je dakako težak posao, koji se nebi mogao obaviti nego raspitivanjem u svijem krajevima. Istina da je Vuk, kao što je bio krčilac u mnogome, prokrčio i tomu put, naznačujući provincijalizme u svome rječniku, gdje ih je i kako ih je čuo, ali Vi znate da taj rječnik niti je, niti je mogao biti potpun. Ja pače opazih, da ima riječi, koje i ako nijesu bile zaboravljene u rječniku, ali im nije bilo dodano značenje sa svake strane, osobito sa strane koja ima osobitu važnost za pravnika. Tako na primjer pri riječi *sùpôjnîk* u Crnoj gori — koju ja čuh izgovarati samo *sùpônîk* — rječnik privodi samo zajedničku pašu i napajanje stoke, dočim ja nagjoh da je odnošaj suponika, osobita i to važna vrsta ugovora, radi zajedničkoga gnojenja zemalja.

Mislim dakle da će nam to iziskivanje živih narodnih izraza i njihovih značenja najveće muke dati.

2. Kad je riječ različna u različnim krajevima za istu stvar ili odnošaj, tad bi trebalo, mislim, izabrati onaj izraz, koji se najviše čuje u zemlji za koju se izdaje zakon, a uzanj postaviti (ili u zagradi ili poslije jednoga „ili“) drugu riječ, ako je dobra, razumljiva i ne posve lokalna. Tako na pr. *commodatum*, ako se nevaram, zove se *posuda* u zapadnim krajevima naroda, a u Crnoj gori, Srbiji i u drugim istočnim stranama, čuje se češće *naruč*. Uslijed toga, mislim, da u zakonima, za ove posljednje zemlje, *commodatum* bi trebalo nazvati *naruč* a u zagradi dodati *posuda*, ili, kad nebi bila mila zagrada, kazati naprosto „*naruč* ili *posuda*“; razumije se, da u zakonima za zapadne predjele trebalo bi postupati uprav na obrat. Očevidno je, da se time postiže — osim potpune razumljivosti izraza u zemlji za koju je zakon izdan — još i to, da se i poznanje drugoga izraza razprostranjuje tamo gdje prije nije poznat bio.

Digitized by Google

U ostalom i tu treba opreznih iznimaka, jer bi u nekim slučajevima mjesto postignuća rečene cijeli bilo više zabune. Evo primjera: Za pojam *disciplina* navodi Vuk riječ *zapt* (valjda za Srbiju), a u Crnoj gori i njezinoj okolini govori se *stega* (sam slušah). Kad u privedenom primjeru nebi bila nego ta jedina razlika medju tim krajevima, dakako, da bi trebalo postupati kao što je više kazano, i posao bi bio koristan. Ali riječ *zapt* znači naprotiv u Crnoj gori i obližim krajevima *sequestratio* (sam slušah), dočim *stega* u Srbiji (držim da Vuk o toj zemlji misli) znači *verschärfte Polizei*, *Cordon gegen die Pest* i t. d. Uslijed toga, kad bi se n. p. za *disciplina* kazalo u zakonu „*stega* ili *zapt*“ po više navedenome pravilu, svakako bi smetnje bilo, i to ne male, radi uzajamne razlike u značenjima tih riječi. Tu dakle nema nego uzeti samo jednu od tih riječi bez dodatka, prema tome za koji je kraj zakon, ili, kad bi se htjela jedna od tih riječi uopćiti, trebalo bi dodati uza izabranu riječ njezino značenje cijelom naročitom izrekom.

3. Ali ima slučajeva, da se neka riječ ili izraz govori samo u jednome kraju ili prikrajku, a u drugim ga krajevima nikako nema. Što tada?... Ja mislim da će tada zavisiti od toga, kakva je riječ koja se nalazi u tome i ako jedinome predjelu. Ako je riječ taka, da je izvan toga kraja nerazumljiva — pa bila našega ili tudjega porekla, rodila se iz obštih ili iz mjestnih odnošaja — netreba je vaditi ispod spuda, nego ostaviti u kutu u kome je i do sada životarila. Ako li je riječ taka, da bi se mogla razumjeti i u drugim krajevima, kad bi samo prenesena bila, tad bi se mogla i poprimiti. Na prim. riječi *izglamazati i kanjošiti*, koje ja čuh samo u dubrovačkom primorju (prva znači što od koga lijepim ili lukavim načinima izmamiti, a druga je osobita vrsta sitne kradje), nikako nebi trebalo da se uopćavaju, ako se drugovgje nerazumiju; isto to budi rečeno ob *utanačiti*, riječ koja se čuje samo u Hrvatskoj, i koja je po svoj prilici magjarskoga porekla (tanaes-judex); dočim riječi *nalježba*, *rukodaće*, premda nijesu svuda poznate, držim da bi se dale lakše razprostraniti. Ali u pošljednjem slučaju trebalo bi dodati značenje tih riječi u zagradi, barem na mjestu gdje se prvi put sretaju u zakonu.

4. Kako u svijem jezicima tako i u našemu ima mnogo riječi, koje imaju više nego jedno značenje, i to baš u prostome narodnome jeziku. U mome „Zborniku“, na primjer, riječi: *brat, bratstvo, darivanje, dobit, dom, držati, dužnik, kamata, kmet, koljeno, naredba, obilježje, osobina, pomoć, rod, ruho, ruka, svoje, štetan, zakon, zabrana, zalog, župa* itd. imaju svaka po dva različna značenja; — riječi: *blago, doba, družina, jabuka, krv, narediti, prsten, ugovor, vjera,* imaju ih po tri; — riječi: *zadruga, riječ* imaju čak do po četiri značenja. Radi tačnosti svakako bi bolje bilo, kad bi bio za svaki pojam poseban naziv, različan od svijeh drugijeh, pa i od najsrodnijih, — ali pošto nije tako, mi nemožemo jezik

Digitized by Google

mijenjati, premda treba svakako nastojati, da izreka u zakonima bude tako udešena, kako neće nikakve sumnje biti o značenju riječi. U ostalom, i u naroda u kojih je pravničtvo razvito do visokoga stepena, izrazi sa više značenjâ nemogoše biti odklonjeni, premda su ne male omete uzrokovali i uzrokuju. Ja napominjem samo u rimskome pravu izraz *possessio naturalis*, kojega je različno značenje pomoglo u prošlim vjekovima do toga zamrsiti cijelo učenje o *possessio*, da bez Savinjieva oštroumlja možda ni do danas nebi razbistreno bilo. U Napoleonovu Code-u i u opšte u francuskoj jurisprudenciji — gdje je zaista bilo i vremena i prilike rešetanju tehničkih izrazâ — ima i danas takih, kojima nemožeš raspoznati prâvo značenje nego po drugome izrazu, s kojim su u oprjeci. Na pr. izraz *enfans naturels* u antitezi sa zakonitom djecom ima značenje *nezakonite* djece, dočim nalazeći se u oprjeci sa zasvojenom djecom (enfans adoptifs) ima naprotiv značenje *zakonite* djece. Ipak, gdje je god ikako moguće, treba se kloniti-riječi sa više značenja, što neće biti odveć teško osobito u onim riječima, gdje drugo ili treće značenje nije vazda opšte narodno.

Ali u nas biva jednakih riječi, koje označuju dva medju se ne samo protivna pojma, nego i taka, koja se gotovo vazda prate, te kad bi se nazivala istom riječju, to nikako nebi moglo bit bez velike smetnje. Uzmimo na primjer riječ *dužnik*. Poznato je, da u narodnome jeziku *dužnik* znači ne samo *debitor* nego i *creditor*. Može li ta riječ biti primljena i u zakone u ta oba značenja? Očevidno ne; nego ako je i pridržimo za *debitor*, svakako za *creditor* treba iskati drugi naziv. Hoće li pak to biti riječ *povjerilac* ili *vjerovnik*, ili kako inače, to je drugo pitanje. Napominjem samo uzgredice, da i u Njemaca narod nema nego jednu ciglu riječ i za *debitor* i za *creditor*, i to *Schuldner* za oboje: *Gläubiger* bo nije drugo do književni proizvod, koji je, u ostalom, manje više već i u narod prodro.

5. Ima riječi, kojima narod samo jednu stvar ili odnošaj označuje, a u nekim se zakonima ili piscima uzimlju i za druge stvari ili odnošaje, koje premda su s prvom srodne, ipak nijesu istovjetne. Ja mislim da to osobito može dovoditi u smutnju narodne pojmove, pa bi želio da se riječ uzimlje *samo* u onome jedinome smislu, u kome je narod uzimlje.

Ja pače držim, da bi često manje štete bilo posve novi izraz poprimiti nego li je to prenašanje. Tako na pr. riječ *posluga*, koja u narodu znači samo *ministratio*, uzimlje se u nekim zakonima u smislu *commodatum*, što svakako muti pojmove, jer narod za to ima još dvije riječi; — a i to, što neki pisci počeše riječju *zadrugom*, koja i onako ima više značenjâ, nazivati svaku vrstu družtva, nemislim da osobito pomaže bistrini pojmovâ, koje s tom riječju sjedinjuju.

Digitized by Google

U ostalom što se tiče prijenosa ili preinake u značenju riječi, to mnogo zavisi od toga, kakva je pojedina riječ, na koje je svojstvo stvari ili odnošaja narod najviše gledao kad je načinio, jer u slučajevima, gdje su ta svojstva slična medju dvije stvari ili medju dva posla ili odnošaja, a riječ po sebi i širemu krugu razumljiva, tad držim da se može i prenijeti, kad je potreba. Tako na pr. *narednik*, što je u Sriemu onaj koji naredjuje ljude na rabotu gospodsku, meni se čini da je vrlo dobro primljena u vojničko nazivlje u Srbiji, mjesto gadne riječi *felbaba*, koja se bila ugnijezdila u vojničkoj granici.

6. Kad se nedavno u nas počeše baviti pravom u narodnome jeziku, budući i samo to pravo i pravni uredjaji većinom tugji, prva posljedica tomu, naravno, bi: da se u narodnome jeziku nenadje nego veoma malo tehničkih izraza. — Tomu nedostatku, ljudi neznajući ni prirode prava ni prirode jezika, mišljahu da mogu doskočiti, medju ostalijem, prostim mehaničkim prevagjanjem tugjih termina. Ali pošto ti tudji izrazi postadoše pod uplivom svijeh činjenica ukupnoga historičkoga života toga tugjega naroda, — koje su često posve drugačije od činjenica historičkog života našega naroda, — pojaviše se u našoj pravnoj terminologiji biser-izreke kao: *vjeroostava* (fideicommissum), *hvaljevina* (laudemium), *plodouživanje* (usufructus), *mučaljiva pogodba* (tacita conventio), *užitna sobstvenost* (dominium utile), *obezštećenje* (Entschädigung), *izsjelost* (Ersitzung), *tvrdka* (firma) i t. d. i t. d. Pošto je za mene, što se god tiče nazivlja u zakonima, razumljivost najprvi uvjet, ja nebih mnogo prigovarao ni tim nakazam, kad bi ih iko mogao razumljeti. Ali ko je taj, ko bi razumio taj tobožnji prijevod, kad nebi prije znao izvorne izraze tudjega jezika iz koga su prevedeni? Ja mislim da ništa nema gadnijega ni štetnijega od takih prijevoda, pa držim da je izlišna i opomena, da ih se treba kloniti kao otrovi.

7. Što se tiče prostoga primanja tugjih izraza bez prijevoda, tu mi nijesmo tako laki kao na pr. Nijemci, koji su daleko manji puristе nego mi. Premda se je u njih istisnulo malo po malo mnogo negermanskih naziva, mi ipak u njemačkim zakonima sretamo još i dan danas: Alimente, Adoption, Amortisirung, Ascendenten, Concurs, Crida, Correalität, Curatel, Obligationen, Descendenten i množinu drugih, dočim od onako rabskih prijevoda kao u nas nalazimo tek posljednje ostatke, kao Genugthuung (satisfactio), Dienstbarkeit (servitus) i još nekoje. Tu se opet vidi, da se većina njihovijeh zakonopisaca više starala da bude razumljiva školi nego narodu; u ostalom treba primijetiti, da u njih barem takozvani viši razredi razumiju te izreke. Premda držim da je u mnogom obziru manja šteta, kad se prosto primaju neprevedene riječi, nego li kad se mehanički prevode, ipak obziron na naše prilike, nevjerujem da možemo odobriti to primanje tudjih izraza, osim slučaja, kad se, s

Digitized by Google

jedne strane, u nikakvu zakutku narodnoga jezika nebi mogla naći riječ, koja bi priličila pojmu, a s druge, kad bi taj tugj izraz bio lako razumljiv najprostijemu narodu.

8. Kad se pak nemože nikakvim iz navedenih načina ni utvrditi, ni iznaći pristojan izraz, tad neostaje drugo nego da se opiše podrobno posao ili odnošaj cijelom frazom. I to je svakako neizmjerno bolje nego li primati nerazumljive riječi i izreke, koje bi krnjile prirodnu bistrinu uma našega naroda, slabeći i muteći mu pojmove o tome što već znade i čineći nepristupno sve što bi novoga zanj koristno bilo da usvoji. Čitajući neke novije pobolje zakone ili zakonske osnove u Njemačkoj, uvjerih se, da su se i tamo počeli ozbiljno starati o razumljivosti zakona, i nebojati se množine riječi, kojima treba opisati kakav pojam, kad narodni jezik nema u svojoj riznici kraćega izraza. U jednoj iz boljih osnovâ gragjanskoga zakonika, nedavno izdanoj, sretoh na jednome mjestu slijedeću jamačno ne odveć kratku izreku „demjenigen, welcher sich die Leistung hat versprechen lassen", izreku, mjesto koje u izvorima rimskoga prava sreta se cigla jedna riječ: „stipulanti". Ali što će siromah njemački sastavioc, kad u svome inače bogatome jeziku kraćega izraza nije mogao naći? Svakako bi veoma gore bilo, da je išao kovati riječ, pa mislim da bi treba da i mi u podobnim slučajevima jednako radimo.

9. Pri svrsi trebat će da kažem štogod i o „*samostalnom*" kovanju izreka. I takih izraza ima prilična količina u našim zakonima. Al' da li su bez prigovora? Nemislim. Meni se čini, da kad bismo pitali same učene kovače za što su tako skovali taj ili onaj tehnički izraz, oni bi nam možda odgovorili, da im se tako činilo da je najbolje, da im se tako mili, da je tako u tome i tome jeziku i t. d., ali mi je teško vjerovati da bi bili u stanju kazati, koga su se pravila pri tome držali. Istina da i narod, kad mu kakva nova riječ treba, skuje ju i nemisleći pri tome o kakvim pravilima, ali ipak on to radi po tako rekuć unutarnjim zakonima nagona, kojima ni sam razloga nezna. Vi, jezikoslovac, znate vrlo dobro, da različni narodi daju istoj stvari, poslu ili odnošaju različna nazvanja, i to ne samo po zdvornjemu zvuku nego i po unutarnjem značenju; — ovo posljednje biva prema tome, u koliko na koji narod čini viši ili manji utisak jedno ili drugo svojstvo stvari, posla ili odnošaja. Nekim je narodima glavno svojstvo Boga *obilnost, bogatstvo, blaženstvo,* drugima *svavid* i *sveznanje.* Nekim ruka *kupi,* nekim *bere,* nekim *hvata;* neki narodi kad govore o čitanju sjećaju se na *brojenje,* neki na *sabiranje*; — neki kad što znadu *na izust,* kažu da znadu *na pamet* (a mente, a memoria), drugi da znadu sa *zdvornje strane* (auswendig), treći *srcem* ili *po srcu* (par coeur).

Više nego i najizvrstnije kovanje ja volim, gdje je god moguće i sam način izloženi pod 8, to slučajevi pravoga kovanja nemogu biti nego

Digitized by Google

vrlo rijetki. Ali u krajnome slučaju, kad je neodoljiva sila pribjeći ka kovanju, mislim da pri tome treba imati pred očima, ne ono svojstvo stvari, posla ili odnošaja, koje se čini najglavnije stručnicima kao takovima, nego ono svojstvo, na koje bi se narod po svome duhu, po opsegu svoga znanja, po pravcu svojih misli najprije obrnuo. Pošto je to svojstvo nagjeno, tada na njegovoj osnovi treba sastaviti izraz, i to onako, kao što bi ga sam narod ili razborit čovjek iz naroda sastavio, kad bi o tome razmišljao.

Pri takoj bi radnji, mislim, mogao biti vrlo koristan bistrouman čovjek iz naroda, osobito oni seljaci, koji češće sude kao *dobri ljudi* seoske raspre. Takomu bi čovjeku trebalo izložiti i razjasniti do potpune razumljivosti, sva svojstva stvari ili odnošaja, o kojih bude riječ, pa ga pitati kako bi on u takome slučaju kazao. Kad bi se namjerilo i više takovih ljudi, tim bolje, trebalo bi svakoga upitati, ali bi svakako njihove glasove, kad bi različni bili, trebalo ocijeniti „ne po broju nego po težini.“

Prije zaglave ovoga prvoga pisma, treba mi se dotaknuti još jednoga neodkloniva pitanja, a to je: Što ćemo sa dosadnjim izrazima, kojima se u nas obično služe kao tehničkim? Odgovor je prost i kratak. Gotovo svi dosadnji izrazi potpadaju pod jednu od izloženih ovgje kategorija i onih koje bi se mogle još dodati, pa će uslijed toga i opsugjivani biti po pravilima tih kategorija. A pošto medju dosadanjim izrazima ima bez sumnje njih mnogo, koji odgovaraju izloženim zakonima, razumije se, da će svi ti izrazi biti i nama primljeni kakvi su sada. Ozbiljnim bo radnicima niti je niti može biti do novotarenja à tous prix, radi kakve tobožnje originalnosti, nego samo do toga, da se postigne što je moguće bolje cijelj, za koju je posao poduzet. Postigla se ona umom, trudom, pomoću Petra ili Pavla, o tome niko razborit ni pitati neće.

Zle porabe u poslovih vjeresijskih.

U novije doba pojavljuju se u javnih glasilih, u saborih, u sastancih tužbe proti kapitalistom, da zlorabe svoj položaj na štetu potrebnika kapitala, zahtievajuć prekomjerne kamate od uzajmljenih glavnica. Naročito čule su se take tužbe u državnomu vieću austrijskom iz galičke kraljevine, u ugarskom saboru, a i u hrvatskom. A svagdje se izreklo, da od toga zla najviše strada seljačtvo, manji posjed.

S istih strana tvrdi se, da će takovu zlu pomoći strogi zakoni proti lihvarstvu. U ovo kao da vjeruju i vlade, jer jedna za drugom predlaže osnove zakona, koje bi imale ono zlo odkloniti.

Nam se čini, da ovaj put nevodi do jeftina novca; zakonom ovakim bit će uspjeh prilično neznatan, jer će i uz najstrožije uvjete ipak biti

Digitized by Google

dovoljno ljudi, koji će skupo novac svoj uzajmljivati, pače još skuplje nego li do sada. Mogli bismo pozvati se na prošlost, da podkriepimo ovu tvrdnju; nu čekat ćemo, da vidimo uspjeh djelovanja tih zakona u budućnosti.

Bečka vlada predloži 21. listopada 1876. kući zastupnika „osnovu zakona glede pomoći proti nepoštenu postupku u poslovih vjeresije". Zakon taj valjati će za kraljevinu Galičku.

Tu osnovu zakona obrazloži vlada austrijska ovako:

„Obće je poznato, da se stanoviti poslovi vjeresijski kreću tako blizu granice prievare, da bi oni, koji se redovito kao vjerovnici timi poslovi bave, lasno mogli doći u opasnost, te granicu onu prekoračiti; toj opasnosti mogu izbjeći samo oni, koji ne samo da nečine ništa kaznjiva, nego koji se u obće svega kane, čim bi se mogli na štetu drugih obogatiti. Ta upravo to se je smatralo kao velika mahna kaznenih zakona proti lihvarstvu, na kamatnoj taksi osnovanih, da su tamo vodili, te su se pravi slučajevi prievare prikazivali u blažijem svjetlu okrinkane lihve.

I zato nastalo je ono, što se je previdjalo, da su se naime nakon dokinutih lihvarskih zakona morali kao prievara kazniti slučajevi, koji bi se bili pod lihvarskimi zakoni jedva mogli dogoditi.

Ali gotovo kod svake ovakove razprave bijaše slučajeva, vrlo blizih onim prievare, pače koji se moraju slučajevim prievare, obzirom na moralnu gnjusoću i oštećivanje gospodarskih interesa, sasma uzporediti; ali se ipak ili nikako nemogahu uvrstiti medju slučajeve prievare, ili barma ne, a da se nenanese nasilje tumačenju ustanovâ zakona o prievari.

Naročito pomaljaju se pojavi ove ruke u velikoj mjeri u kraljevini Galičkoj; tamošnji vjeresijski odnošaji već su odavna vladu zanimali. Istina u većini slučajeva radilo se samo o tom, kako da si vjerovnik za danu vjeresiju pribavi veliku nagradu, a to nije povreda prava, kad postoji zakon, koji prepušta strankam, da u porazumku medjusobnom ustanove iznos kamata. U mnogih slučajevih nije pače ni nuždno, da se vjerovnik služi lukavimi čini ili predstavami, za da potrebnika vjeresije obmami, ili da njegovu pogrieška upotriebi na svoju korist. Kako su vjeresijski poslovi po naravi svojoj zapleteni, kako je moguće, da kraj pravnih instituta, ravnajućih moderni promet i obćenje, zavlada u gdjekojih slojevih pučanstva u Galičkoj prečesto trajno ili prolazno stanje, što je dovoljno da zaprieči, te dotičnik neopazi koli su opasne i pogubne zanj pogodbe, na koje pristaje. Gdje neima sposobnosti, da se sastavi i najjednostavniji račun, da se predstavi pravna narav jednostavna posla, da se predoče opasnosti, koje su spojene sa stanovitimi formami obvezâ: tu se može lasno dogoditi, da se i neuporavljivajuć sredstvâ, spadajućih pod pojam prievare, utanače pogodbe, koje su jasno označene obilježjem:

Digitized by Google

da preko svake mjere drugomu žepove prazne i koje daleko prekoračuju i onako široko područje transakcija, idućih za pravimi gospodarskimi svrhami.

Onake transakcije pokazuju još jasnije, nego li sama igra, ona etička i ekonomička obilježja, koja privoliše zakonodavstva, te su zaniekala zaštitu zakona obvezam, poteklim iz igre, pače i samu igru učinila predmetom kaznena progonstva, ako je očevidno obćeštetno djelovala.

Ako se poslovi ovake ruke pojavljuju ne možda pojedince, nego u množini, tako rekuć epidemični, nemože zakonodavstvo stàti jedino pri tom, da upućuje svakoga jedino na formulu „vigilantibus jura scripta sunt".

Glasni vapaj za pomoć, što ga zakoniti zastupnici galičkoga pučanstva od dužega vremena i gotovo jednoglasno podižu, potaknu vladu, da pomno proučava zaista postojeće odnošaje i da temeljito razabere, koja bi sredstva mogla donieti nuždnu pomoć, na što ju pozva i kuća zastupnika zaključkom, stvorenim u sjednici od 4. prosinca 1875. na temelju izviešća pravnoga odbora, izaslanoga da prouči i izviesti o predlogu dra. Rydzovskoga.

Rezultatom viećanja vladina jest ova osnova zakona.

Osnova drži se čvrsto gospodarskih nazora, po kojih je već god. 1866. izrečeno, da valja dokinuti svako taksiranje kamata zakonom. A ne ima nade, da bi dobrim plodom urodio pokus, da se ustanovi, da se ne mogu stanovite obveze pred sudom tužbom zaiskati, ako bi se njimi utanačile zakonsku mjeru nadilazeće kamate. Ovo se jednom već kušalo u Austriji, pa se pokus sasma izjalovio. A sada morao bi se tim prije izjaloviti, gdje je cielo civilno zakonarstvo već davno pošlo pravcem, koji znamenito olahkoćuje, da se zakon takov obadje.

Ako se pako i ne mogu pregledati svi raznoliki odnošaji, koji bi kadri bili odlučiti za ustanovljenje naknade kod zajmova, niti se mogu s toga ma bilo pod kakovu formulu zakona dovesti: ipak se može kod stalna te uglavljena već posla, izpitav sve odlučujuće okolnosti, izreći, da medju činitbom i protučinitbom postoji očevidno i tako golemo nerazmjerje, da transakcija takova ima jasni protugospodarski karakter.

Tako se može dogoditi, da se n. p. utanači, da se ima od uzajmljene glavnice na ime kamata odbiti tolika svota, da samo uzajmljivanje postaje skroz iluzornim.

Nu ako je i nedvojbeno, da se ovako pojedinac globi, ne ima još razloga kaznenomu postupku, dok god se može uzeti, da je oglobljeni u pravom smislu rieči svoje volje, to jest javno poznavajuć narav obveze, na nju pristao. Gdje to nebiva, moći će se kadšto dotičnik kazniti sbog prevare. Ali već je gore naglašeno, da ima slučajeva, koji se kreću tik granice prievare. Ako pako dužnik, ma da sa svoje strane vjerovnik ništa nečini, namože kraj svojih individualnih svojstva ili obzirom na

Digitized by Google

svoje stanje uviditi pogubnost predloženih mu uvjeta, a sve je to vjerovniku poznato, pa on te okolnosti upotriebi, da preko mjere oplieni dužnika: tad nastaje slučaj, za koji je potrebno ustanoviti posebnu kazan.

Zato ustanovljuje osnova poseban delictum, njegova jezgra stoji u gore naznačenoj srodnosti sa prievarom: u nesposobnosti jednoga kontrahenta, koja je drugomu poznata, da upozna pogubnost uvjeta, na koje pristaje.

Ovdje predložena dakle ustanova kazne nove bitno se razlikuje od onoga, što običajemo zvati kaz. zakonom proti lihvi.

Ovom se osnovom nenormira kazn. zakon prekoračene takse kamatne u gospodarskom životu, koji bi imao tobože sačuvati obće dobro od štete, koja bi mogla nastati, ako se nastojanje zakonodavne vlasti, da uzdrži nizke kamate, gleda osujetiti. Ova osnova nije takov zakon, koji bi kušao prietiti kaznom svakomu, koji se ustručava zadovoljiti etičkoj dužnosti, te priteći stradajućemu u pomoć. Napokon nije ta osnova zakon, koji bi imao lahkoumnika braniti od posljedica njegovih čina, koje može sam upoznati.

Ova osnova ima tek popuniti dokazanu rupu u kaznenom zakonu, čim će se velika klasa ljudi braniti od bezobzirne uporabe okolnosti i odnošaja, iz kojih se pojedinac ne može tako lasno izvinuti vlastitom snagom, a sudcu se daje zgoda, da zaustavi nenadanu navalu na gospodarski bitak pojedinca nesretnika, koja bi ga mogla upropastiti.

Da zaista postoje odnošaji, koji iziskuju ovaku vrst kazne, to je iztraživanjem i izpitivanjem okolnosti u Galičkoj dokazano, i zato se za onu kraljevinu ustanovljuju ovi propisi."

Sama osnova zakona glasi ovako:

§. 1. Tko u namjeri, da pružajuć vjeresiju odatle namakne pretjerani dobitak, potrebniku vjeresije naloži uvjeta, kojih pogubnost ovaj ne može uvidjeti poradi slaboumnosti, neizkustva ili uzrujanosti čuvstva, a sve je to davalcu vjeresije poznato, kriv je prekršaja, pa se kazni zatvorom od jednoga do šest mjeseca, ili novcem od 100 do 1000 for.

Tko je opetovano obsudjen sbog ovoga prekršaja, ili ako su se poslovi ove ruke tjerali obrtimice, može se osuditi i na zatvor od dviuh godina.

To isto valja i ob onom, koji u vlastito ime diže ili ovrhom utjeruje tražbine, o kojih znade, do su nastale gore označenim načinom, pošto je ovaj zakon stupio u kriepost.

§. 2. Kazneni sudac ima ništetnim proglasiti posao, radi kojega je dotičnik odsudjen.

Izričuć i pravne posljedice, nastajuće iz osude, ima sudac i za to se pobrinuti, da se vjerovniku dadne okolnostim primjerena pravična naknada za štetu, nastalu zanj tim, što mu je uzkraćena poraba na vjeru

Digitized by Google

danih vrednota, da pridrži već postojeće jamstvo za ono, što ga ide, napose pako da za prvobitnu tražbinu pripadajuće joj pravo zaloga, ma da je u gruntovnici unešeno, jamči za dosudjenu mu naknadu.

Ako rezultati kaz. postupnika nisu takovi, da bi se mogla izreći osuda sa pravnom posljedicom: da se uništi posao, to se upućuje predmet na put civilne pravde, uzdržav podpuno postojeća jamstva; a taj put u ovom slučaju može nastupiti tako privatni učestnik kao i obtuženik.

§. 3. U slučaju da bude stvar upućena na civilni put pravde, zatim u slučaju, ako privatni učestnik na temelju §. 372. k. p. nastupi put civilne parnice, mora i civilni sudac suditi po načelih izrečenih, u §. 2., alinei 2.

§. 4. Na zahtjev kaznenoga suda, kod kojega je poveden kazneni postupak sbog prekršaja u §. 1. navedenoga, mora civilni sudac u svako doba zaustaviti postupak, kojim se diže ili prisilnim načinom utjeruje tražbina, što no čini predmet iztrage.

§. 5. Izvršba ovoga zakona povjerava se ministru pravosudja."

Ovo je, kao što je već pripomenuto, osnova zakona, predložena bečkomu državnomu vieću, a valjat će samo za kraljevinu Galičku.

U broju 287. priobćiše „Nar. Novine" osnovu zakona o lihvarstvu, koju da je ugarska vlada predložila ugarskomu saboru; a dva dana kašnje iste novine vele, da je ona objava pogriešna u toliko, jer se nije reklo, da je prema onoj ugarskoj osnovi izradio pravosudni naš odjel svoju, koju su „Nar. Novine" u rečenom broju priobćile.

Ovo će biti, čini nam se, neka pomutnja. Nebismo rekli, da bi naš pravosudni odjel hotio s ovakovom osnovom pred hrvatski sabor. Barma sa gledišta narodnoga gospodarstva nebi se mogla opravdati. A ovo moralo bi odlučiti kod sastavljanja ovakova zakona. Ako se već misli štogod učiniti, kakov liek proti zlim porabam ovake ruke donieti, to bi se moralo drugim putem poći. Ako se i u ovom pitanju namjerava pravosudni odjel hrvatske vlade u koga ugledati, eno mu osnove austrijske, u svakom pogledu savršenije.

Žalimo, što neima obrazloženja toj osnovi naše vlade, koja evo ovako glasi:

§. 1. Kr. javni bilježnici nemogu sačiniti javne izprave, niti privatnoj izpravi dati značaj bilježničke izprave, u kojoj se ugovaraju veće od 10% kamate.

Izprava, koja je u opreci sa ustanovom ovoga §., neima valjanosti kao javna ili bilježnička izprava.

Digitized by Google

§. 2. Pod kamatami, ugovorenom kaznom i naknadom nerazumieva se samo odplata duga u novcu, već i svaka uporaba stvari ili korist od iste, koju daje dužnik vjerovniku osim naplate ili naknade glavnice.

U svih slučajevih, u kojih ovaj zakon ustanovljuje najveći iznos kamata, koji se može tražiti od dužnika, imade se u taj iznos uračunati tako ugovorena kazan i naknada, kao što i drugi kakav uzgredni dug.

§. 3. Kamate hipotekarno uknjiženih ili predbilježenih dugova nemogu nadilaziti 10% glavničnoga iznosa, ter ako se u izpravi ugovore veće od gore navedenih kamata, imadu se iste sniziti na iznos naveden u ovom §. prigodom onom, kada se dozvoljuje uknjižba, odnosno predbilježba.

Isto tako mogu se sniziti na gore navedeni iznos prigodom uknjižbe ili predbilježbe i kamatni zaostatci.

§. 4. Ustanove §. 3. o. z. imadu se uporaviti i u onom slučaju, ako se naknadno, nu prije dospjetka osjegurava na korist vjerovnika ručnim zalogom glavnica i kamate, ili ako se osjeguravaju kamatni zaostatci.

§. 5. Kamate se mogu sniziti na gore navedeni iznos, ako bi i bio učinjen prigovor, da vriednost hipoteke ili ručnoga zaloga nedotiče za osjeguranje duga.

§. 6. Kod tražbina, koje nisu niti uknjižene, niti predbilježene, a niti su osigurane ručnim zalogom, a stranke su ugovarale veće kamate, imadu se iste sniziti na 10% za vrieme, koje proteče od dana, kojega je predana tužba, pak do konačnoga riešenja.

Ova ustanova valja i za pravomoćne pred sudom sklopljene nagode.

§. 7. Od dana, kojega je otvoren stečaj, imadu se sve kamate sniziti na iznos, naveden u prijašnjem §-u.

§. 8. Nemogu se natrag tražiti kamate, koje su bile plaćene prije uknjižbe ili predbilježbe, ili prije, nego li je dug osiguran bio ručnim zalogom, ili prije, nego li je podnešena tužba, pa ma bile te kamate jur uplaćene i za kasnije vrieme.

Ova ustanova valja i za onu svotu, koju si je uztegnuo vjerovnik u ime kamata onom zgodom, kad je davao zajam, a valja i u onom slučaju, ako je ugovoreno bilo prema ustanovi §. 3. zak. čl. IX. 1870., da se ima glavnica povratiti u stvarih od većega množtva ili od druge i bolje vrsti.

§. 9. Ustanove zak. članka IX. od god. 1870. ob ukinuću zakonâ, postojećih proti lihvarstvu u kraljevini Hrvatskoj i Slavoniji, ostaju uz promjene, navedene u ovom zakonu i nadalje u krieposti.

Digitized by Google

§. 10. Ovaj zakon neima valjanosti za one kamate, koje su dotekle do vremena, kojega ovaj zakon u kriepost stupa, ter za koje je zamoljena uknjižba uz ili bez glavnice prije, nego je ovaj zakon bio valjan, pa makar se takovoj molbi i udovoljilo istom iza krieposti ovoga zakona ili se iza toga vremena ima provesti prije jur zamoljena uknjižba, odnosno predbilježba.

Isto tako neima važnosti ovaj zakon za one kamate, koje su dotekle do vremena, kojega ovaj zakon u kriepost stupa, ako su i bile osigurane ručnim zalogom ili ako je molba radi osiguranja tih kamata podnešena bila prije krieposti ovoga zakona, pa makar se odredilo ili provelo osiguranje istom iza krieposti ovoga zakona.

§. 11. Provedba ovoga zakona povjerava se banu.

Dva odpisa

kr. vladnoga odjela za pravosudje.

Nedavno priobćiše sve domaće novine dva odpisa kr. vladnoga odjela za pravosudje na kr. državno nadodvjetničtvo, o kojih mislimo da je shodno i u ovom ih listu priobćiti. Pravnike neće mimoići, kako prvi izriče neka obća pravila o postupku proti štampi, dočim ovaj drugi zanimat će napose krugove sudačke.

„Odpis kr. vladnoga odjela za pravosudje, upravljen na kr. državno nadodvjetničtvo u Zagrebu, dne 7. prosinca 1876. br. 5636.

Iz interpelacije, stavljene u prošloj saborskoj sjeditbi, i iz ustmenih i pismenih pritužba razabrao sam, da se usljed uredovanja državnih odvjetnika prema povremenim tiskopisom širi po zemlji krivo mnienje, kao da vlada nepodnosi izjava neodvisne štampe, kao da joj stoji do ugušenja opozicionalnoga novinstva.

Svraćajuć pozornost kr. drž. nadodvjetničtva na taj pojav, držim, da mi je dužnost označiti stanovište, koje bi po nazorih vladinih imali državni organi zauzeti prama periodičnoj štampi.

Nisam ni malo nakanio uzeti u obranu onu razuzdanu štampu, koja prekoračujući granice pristojnim načinom vršene kritike vladinih djela, i razpravljajući strastveno i na temelju neistinitih ili izopačenih činjenica zakonom uslovljeni državno-pravni odnošaj naše zemlje prama kraljevini Ugarskoj, podkapa auktoritet vlasti i probudjuje mržnju proti narodu, u savezu s kojim naša zemlja uživa blagodati ustavna života, dapače držim, da se ovakovim izgredom štampe ima zakonitimi sredstvi što odvažnije na put stati; nu što nebi nikako mogao odobriti, jest ono tiesnosrdno nadziranje štampe, koje nepodnosi kritike vladinoga djelovanja, vršene pristojnim načinom i na temelju činjenica zlobno neizmišljenih i neizopa-

Digitized by Google

čenih. Ovakovoj kritici netreba zaprieka stavljati, ovakova kritika može roditi dobrim plodom, jer ili će upozoriti vladu na okolnosti, za koje nije znala, ili će se izpravkom dokazati njezina netemeljitost.

Što se napose tiče zaustava novina i tako zvanoga objektivnoga postupka, zakon izrično ih pripušća, te državni organi vršeć vlast, koju im zakon daje, izpunjuju svoju dužnost; nu državni odvjetnici uporabljujući ovo zakonom im povjereno sredstvo, imadu brižno prosuditi, da li je u konkretnom slučaju njegova uporava umjestna, da li nezadovoljstvo kojim rodi i tumačenja, koja izaziva, nije veće zlo, nego bezpriečno širenje lista sadržavajuća viest ili članak, koji se kani zaustaviti.

Prema ovim nazorom biva očevidno, da ja nekanim stegnuti u tiskovnih stvarih djelovanje državnih odvjetnika, osnovano na zakonu, da nekanim razoružati državne vlasti prema izgredom sablazne štampe, koje puno štetnije djeluju u zemlji malenoj i na stazi preporoda tek koracajućoj, nego li u zemljah, koje su taj stupanj njihova razvitka premašile; već da ja želim ostaviti neokrnjenu onu slobodu, koju zakon daje periodičnoj štampi, djelujućoj u javnom interesu, nadahnutoj plemenitom namisli, bez razlike političkoga njezinoga stanovišta, a uzkratiti tu zaštitu zakona onoj periodičnoj štampi, koja izopačujući činjenice, drma državnopravnim temeljem, na kojem ova zemlja počiva, potvarajući državnu vlast, lišava ju auktoriteta, bez kojega nemože prama svojoj zadaći djelovati, posizajući konačno poganskom rukom u skrovište domaćih ognjišta, izlaže pogibelji javni poredak i osobnu sigurnost gradjana.

Držim za potrebno pozvati kr. državno nadodvjetničtvo, neka ono državnim odvjetnikom uredjujućim u mjestih, gdje izlazi povremeni tiskopis, ovo moje pismo u cielosti priobći, uputiv ih, da prativ pozornim okom periodičnu štampu, postupaju prama njoj u smislu zakona i na način, koji će s jedne strane zajamčiti prave državne i družtvene interese, a s druge strane nedopustiti prikora, da se štampa proganja i onda, kad njezino djelovanje sa iztaknutimi interesi u oprieci nestoji.

Da kr. državno nadodvjetničtvo uzmogne prosuditi, da li državna odvjetničtva ureduju prema ovdje razvitim nazorom, i da ako uztreba, budem i ja sam u stanju uvjeriti se, da li su shvatili moje misli o nadziranju periodične štampe, neka ono naredi shodna, na koliko ovakove naredbe još izdalo nije, da mu se po jedan primjerak svakoga pojedinoga zaustavljenoga lista odmah predloži.

Br. 4864.

Kr. državnomu nadodvjetničtvu u Zagrebu.

Banski stol prijavio je ovamo izviešćem od 5. listopada t. g., br. 9767., kako je vizitacijom jednoga kr. sudbenoga stola ustanovljeno, da dotični. kr državni odvjetnik, obćeć s iztražnimi sudci upotrebljuje

Digitized by Google

kod svojih predloga izraze: „naredjujem ili odredjujem“ iztragu, zatvor itd., pa da odredjuje samovlastno dovedbu, predbježni pritvor i iztražni zatvor, dapače, da se je dogodio slučaj, kadno je državni odvjetnik pred sakupljenim sudištem prigodom glavne razprave nekoga osumnjičenika, kriepošću svoje uredovne vlasti, odvesti dao u pritvor.

Naprama tomu mora kr. vladni ovaj odjel iztaknuti, da kazneni postupnik od 17. svibnja 1875. doduše nedopušta državnomu odvjetničtvu smatrati se samo strankom, već da taj državni organ uvršćuje medju one, u kaznenom postupku djelujuće vlasti, koje su prema §. 2. rečenoga postupnika, držane jednakom brižljivošću uvažavati one okolnosti, koje služe na uglavljenje okrivljenika, i one, koje služe na obranu njegovu. Nu upitni kazneni postupnik polaže najveću važnost na to, da sud, odlučujuć o protivnih zahtjevih obtužbe i obrane, vrši svoje prevažno zvanje u podpunoj neodvisnosti, pa s toga u koliko ta neodvisnost dolazi u pitanje, nisu državnomu odvjetničtvu podieljena prava, koja se nebi dala u sklad dovesti s položajem stranke, upućene na to, da stavlja predloge i izhodi sudbene riešitbe.

U očigled toga temeljnoga načela nisu državna odvjetničtva vlastna, obćeć sa sudci iztražitelji, rabiti izraze „naredjujem, odredjujem iztragu, zatvor“ itd., budući da ti izrazi, u koliko se kazneni postupnik njimi i služi, neznače drugo, van potaknuti, izhoditi, kako to jasno proizlazi iz duha odnosnih zakonskih ustanova, navlastito pak iz §§. 30. i 32. k. p. i iz §. 6. naputka, izdana u provedbu toga.

Ravnim načinom nisu državna odvjetničtva u nijednom slučaju ovlaštena neposredno odredjivati dovedbu, predbježni pritvor i iztražni zatvor, jer sve te odredbe u smislu §. 165. do 173. kaz. post. zaključuje i ovršuje samo iztražni sudac.

Istina, da može i sudac nenadležan za iztragu progoniti bez pismena naloga potjerom i predbježnim pritvorom onoga, koj je sumnjiv, da je počinio zločinstvo ili prestupak, u svrhu, da se privede pred sudca iztražitelja, pa tako i organi sigurnosti, nu samo iznimno i pod stegami označenimi u §. 168. kaz. post.

Državni odvjetnici, kojim pristoji pravo u svrhu predizvida upotrebljivati i ravnati sudbeno redarstvo, mogu u stega pomenutoga §-a kaz. p. i pod vlastitom odgovornosti odrediti, da organi sigurnosti obave predbježni pritvor (§. 8. naputka od 14. rujna 1875.).

U oči navedenih jasnih zakonskih propisa samo se napokon kaže, da je drž. odvjetnik još manje vlastan iz predsakupljenoga sudišta preko sudbenoga podvornika dati odvesti u pritvor kojega osumnjičenika. Obtužbeno načelo, na kojem počiva novi kazneni postupnik, daje drž. odvjetničtvu položaj bitno različit od dosadanjega, pa je s toga od najveće važnosti, da organi drž. odvjetničtva taj položaj točno shvate i u duh

Digitized by Google

stavljene im time nove zadaće prodru, jer od toga zavisi u velikoj mjeri uspjeh novoga kaznenoga postupnika.

Kr. drž. nadodvjetničtvo uputit će dakle prema tomu drž. odvjetničtva, ter će ih naročito pozvati, da se drže unutar granica svoga zakonom opredieljena djelokruga, i da obćeć sa sudom nastoje kaniti se svega, što bi kadro bilo izazvati sukoba s njim, koji bi sukobi bili samo na uštrb službe.

U Zagrebu 25. studenoga 1876.

Gradjansko-pravni slučajevi.

Da se razjasni §. 104. patenta od 9. kolovoza 1854.

Iza smrti dra. R. nadjoše medju njegovimi stvarmi i veliki zapečaćeni zamotak, a na njem napisano: „Ovaj zamotak vlastničtvo je moje kćeri M., jer sam joj ga za života moga prepustio; u slučajn da umrem, ima joj se neotvoren uručiti".

Pošto je iza oporučitelja ostalo izim M. još više malodobne djece, pa se činilo vrlo vjerojatnim, da je glavni dio njegove imovine u onom zamotku, to je naložio c. k. kot. sud izaslaniku sudbenomu ovo: „Pošto se prema §. 104. izvanp. postup. i tobože tudje stvari, koje se nadju u posjedu oporučitelja ili ostavitelja, imadu uvrstiti u inventar, što nije moguće kod zatvorena ili zapečaćena zamotka; pošto se mora svakoj u posjedu ostavitelja nadjenoj stvari naznačiti vrednost, što se vidi i odatle, jer zakon u gore navedenom paragrafu naročito spominje samo ustanovljenje vrednosti, t. j. da se ubroji u svote aktivne imovine, a prema okolnostim ni toga neiziskuje; pošto je podpisani sud dužan ureda radi pobrinuti se za ostalo dvoje malodobne djece dra. R., pa s toga mora tražiti, da se potanko izpita te iztraži stanje imovine pokojnikove; pošto se neće prejudicirati zahtjevom tobožnje vlastnice, ako se zamotak otvori; pošto se na dalje odredjuje, ako bi se možda u zamotku nalazilo tajnih pisama pokojnikovih, da ih valja s mjesta uručiti punoljetnoj M., koju dakako treba prizvati, da prisustvuje otvaranju zamotka: to se nalaže dru. K. riešavajuć njegovo izviešće i povraćajuć inventar, kojemu je priložen prosvjed proti otvaranju zamotka, da držeć se zakonom propisanih formalnosti otvori zamotak, te ga uvrsti u inventar".

Proti ovoj odluci podnese gdčna. M. R. utok, zahtievajuć prije svega, da se jasno izrečena volja ostavitelja poštuje. Ako ovaj nalaže, da se njoj uruči zamotak neotvoren, tim se nenalaže ništa ni nemoguća ni nedopustiva. Tu se neradi ponajprije o vlastničtvu, nego o tom, imade li se točno izrečeni nalog oporuke izvesti ili ne; ili je li c. kr. kot. sud vlastan ovomu pitanju službenim putem prejudicirati. Ingerencija raz-

Digitized by Google

pravne oblasti po §. 2. patenta od 9. kolovoza 1854. na zaštitu malodobnika dozvoljena, nesmije se protezati dalje, nego li dosižu prava i dužnosti samih maloljetnika. Pupilarna oblast ne može na temelju naslova prava tutorstvena odlučiti, da se zamotak neima neotvoren uručiti. Tko traži za sebe zamotak, neka udari putem parnice. Netaji se, da bi u zamotku moglo biti i imovine. Ali je moguće i protivno, da neima nikakove. Kako sada taj zamotak tu leži, neima nikakove vrednosti. Zamotak nije samo tobože tudja stvar, nego je, krieposti na njem se nalazeće oznake, zaista stvar tudja; otac nije bio, čim dodje ona oznaka na zamotak, više vlastnikom nego po §§. 309., 318., 319. o. g. z., tek držaocem. I posebna imovina (Separatcassen) klienta odvjetnika, tutora itd. neuvršćuje se u inventar. Po §. 104. patenta od 9. kolovoza 1854. može se najviše zamotak sa napisom neotvoren u inventaru ubilježiti.

Na taj utok izda viši sud sliedeću rješitbu:

Uvaživ, da je kotarski sud kao nadtutorstvena oblast obiuh maloljetnih kćeri dra. R., T. i S., pozvan braniti ureda radi interese oviuh kao nuždnih nasliednica kod ostavinske razprave, pa da je dosliedno tomu ovlašten preduzeti sve one zakonite odredbe, koje su potrebne za sjegurnost onih interesa; uvaživ pako, da utjecateljica traži spomenuti zamotak kao svoje vlastničtvo, upiruć se pri tom na napis zamotka, kao i na odredbu pokojnikovu, da se ima njoj (utjecateljici) zamotak neotvoren uručiti; uvaživ, da se u ovom slučaju radi o razpravi pravnoga pitanja, da li se ovaj zapečaćeni zamotak ima smatrati kao takov izključiva vlastnost utjecateljice i da joj se kao takav mora uručiti; uvaživ, da ob ovom zatraženom pravu ne može, dok nebudu prije saslušani svi kod ostavinske razprave interesirani kao sudjelnici, kako to propisuje §. 2., br. 7. car. patenta od 9. kolovoza 1854., sudac jednostrano izdavati odredaba, dočim se s druge strane valja i zato pobrinuti, da se stanje stvari u ničem ne promieni, dok se razprava nezavrši: dokida se pobijana odluka, a kotarskomu sudu nalaže:

1. da sasluša shodnim načinom zakonite zastupnike kod ostavine interesiranih malodobnika pokojnoga dra. R. o zahtjevu utjecateljice, da joj se uruči spomenuti zamotak i to neotvoren, pa da onda u smislu §. 2., br. 7., patenta od 9. kolovoza 1854. shodna odredi;

2. da medjutim, dok se razprava nezavrši pravomoćnom rješitbom, zamotak ostane u istom neotvorenom stanju, te da se shodna odrede, da se kod suda pohrani.

Proti ovoj odluci podnese gdična. M. R. previdni utok, u kojem se opetovano ogradjuje proti uticanju i zakidanju u pravo vlastničtva.

C. kr. najviši sud bečki odbio je ovaj utok s razloga: „što je već rješitbom višega suda ukinuta odluka c. kr. kotarskoga suda, u koliko se je njom odredilo bilo otvorenje zamotka, koji utjecateljica smatra

Digitized by Google

svojom vlastnosti, i uvrštenje vrednosti njegove u inventar, prema tomu ne može se govoriti o protuzakonitosti odredbe, proti kojoj je podnešen previdni utok; a tim nisu povredjena prava nijedne stranke, ako se zamotak u zatvorenu stanju drži kod suda. U ostalom kot. sud nije još izrekao rješitbe, naložene mu po višem sudu u smislu §. 2. br. 7. i po naputku, izdanom od rečenoga višega suda; pri čem valja opaziti, da je svakako potrebno, da bude moguće u svoje vrieme izreći odluku, da se inventarizira ciela imovina oporučiteljeva izim rečena zamotka. U ostalom, ako utjecateljica neće čekati rezultat odluke, izrečene putem izvanparbenim, može već sada zatražiti svoje pravo redovitim putem pravde proti ostavini pokojnoga dra. R.

Mjenbeno-pravni slučajevi.

Izdatnik nesmije napose kod vlastite mjenice gdjegod na prednjoj strani mjenice svoje ime podpisati, nego mora to učiniti upravo pod kontekstom mjenice.

U ustmenoj, po propisih mjenbenoga prava razpravljanoj parnici, štedionice u K. proti Emanuelu S. (kao izdatniku), gdje je štedionica tražila izplatu mjenične svote od 4800 for., ukinu prvi sud, pa usljed priziva tužeće štedionice i drugi sud — c. kr. viši sud u Pragu — platežni nalog, izdan na korist tužiteljice.

Razlozi višega suda jesu ovi:

Osuda prvoga suda, proti kojoj uloži štedionica u K. svoj priziv, osniva se na razlogu, da podpis imena tuženoga, što no se nalazi na okrajku utužene mjenice s lieva, poprieko uz kontekst mjenice, neobvezuje izdatnika po propisih mjenb. prava, ma se i dokazala pravost podpisa, jer onaj podpis imena nije onakov, kakov propisuje čl. 96., alineja 5. mj. z., po tom manjka vlastitoj mjenici bitna potrebština. Ovaj razlog je valjan, jer da se kao podpis izdatnika može smatrati samo podpis imena pod kontekstom mjenice, to se vidi ne samo iz naravskoga značenja te rieči (podpis), nego i iz saveza sa čl. 21., alinejom 3. mj. z., po kojem se drži, da je mjenica bezuvjetno prihvaćena, ako trasat bez ikakova dalnjega dodatka na prednjoj strani mjenice napiše svoje ime ili svoju firmu. Ali upravo odatle, što zakon sadržaje takovu ustanovu jedino za ekceptanta, nipošto pako i za izdatnika, mora se nedvojbeno zaključiti, da se neima podpis imena izdatnika, obavljen gdjegod na prednjoj strani mjenice, smatrati kao valjan, nego samo onaj, koji je dole pod kontekstom mjenice i da samo ovakav odgovara propisom čl. 96., alineje 5., dotično čl. 4., alineje 5. mj. z. Tužiteljica navodi u prizivu, da je ponudila dokaz po vještacih o tom, da postoji trgovački običaj, da mjenb.

Digitized by Google

dužnik podpisuje mjenicu popreko konteksta mjenice; pravilnije govoreć, taj je dokaz ponudjen u repliki o prihvatu. Ali ovdje neradi se ni o mjenb. dužniku u obće, ni o prihvatniku, nego napose ob izdatniku. U ovom pako slučaju mora se tim više držati gore označeni pojam o podpisu izdatnika, što je utužena mjenica upravljena na tuženika kao trasata, pa već s toga i vanjska forma mjenice, neosvrćuć se na ostale prigovore tuženoga, opravdava tvrdnju, da tuženik nije namjeravao podpisati mjenicu kao izdatnik. O podpisu imena tuženikova na biljegovkah pod kontekstom mjenice bilo bi suvišno išto više spominjati, pošto tužena štedionica i sama dopušta, da podpis taj nepotiče od tuženoga. S ovih razloga morala se je osuda prvoga suda potvrditi.

U izvanrednom previdu i žalbi nastoji tužiteljica dokazati, da se i kod vlastite mjenice na strani napisano ime mjenb. dužnika obzirom na čl. 21., 4. ad 5.; 96., alin. 5. mj. z. ima smatrati pravovaljanim, te držati ravnim podpisu pod kontekst stavljenu, pa da se je barma morao pripustiti po tuženoj štedionici ponudjeni dokaz po vještacih o tom, da postoji trgovački običaj, da se podpis imena i kod vlastite mjenice može na strani iste napisati.

Ali najviši sud nije uvažio toga podneska, nego ga odbio poglavito sa razloga, navedenih u osudi drugoga suda.

Ako osoba koja nedolazi kao trasat, supodpiše ime svoje na prednjoj strani mjenice ali dodav: kao girant, tim se neutemeljuje neposredno jamčenje za mj. svotu (čl. 11., 12. i 81. mj. z.).

Matija V. supodpisa na prednjoj strani na 314 for. glaseću mjenicu, ali ne kao trasat, nego kao girant.

Na tužbu mjen. vjerovnika Alberta S. osudi prvi sud tuženika, da ima platit mjen. svotu i parbeni trošak.

Na priziv tuženikov promienio je viši sud osudu prvoga sudca, odbiv tužiteljev zahtjev, a c. kr. najviši sud bečki potvrdi osudu drugoga suda sa sliedećih razloga: Tuženi, koji je utuženu mjenicu supodpisao, ali ne kao trasat, mogaše označiti i svojstvo, u kojem je voljan jamčiti za izplatu mjenične svote, bijaše vlastan obseg preuzeta jamstva i ograničiti. Kad je on dakle podpisao svoje ime dodav: „kao girant“, htio je nedvojbeno tim dodatkom naznačiti, da je, podpisujuć mjenicu, voljan preuzeti jedino jamstvo giranta, a pošto on u istinu i nije girant utužene mjenice; pošto se u ostalom preuzeta mj. obveza indossanta proti njemu ne ostvari, jer manjka, po čl. 41. mj. z., nuždni prosvjed, koji bi ovlastio zahtievati regres od indosanta radi neučinjena plateža — to se osuda drugoga suda osniva skroz na zakonu.

Digitized by Google

Književnost.

Pravo izvlastbe

u Austriji s obzirom na inostrana zakonodavstva i odluke austrijskih uredâ. Sistematično napisao dr. Juraj Pražák, zemaljski odvjetnik i privatni docent austrijskoga upravnoga prava na sveučilištu u Pragu. Prag, tiskom i nakladom Hinka Mercy. 1877. 252 str. osm.

Prema novomu zakonu ob izvlastbi, za grad Zagreb valjanom, zanimati će doista mnogoga pravnika gore navedena knjiga, koju je upravo sada urednik českoga pravničkoga časopisa, dr. Pražák, u njemačkom jeziku napisao.[1]

U ovoj knjizi predstavlja dr. Pražák pravo izvlastbe u obće, austrijsko pako pravo izvlastbe napose, obzirajuć se pri tom na dotične zakone Ugarske, Njemačke, Francezke, Italije i Englezke.

Knjiga ta dieli se u dva diela. Prvi dio radi o materijalnom, a drugi o formalnom pravu izvlastbe, t. j. o postupku pri izvlastbi.

U prvom dielu razlaže pisac pojam i pravnu narav pravnoga odnošaja, koji izvlastbom postaje. U tom obziru valja spomenuti, da se s mnogo strana smatra izvlastba kao nuždni ugovor ili kao obveza primjerna (obligatio quasi e contractu). Punim pravom dokazuje naproti tomu dr. Pražák, da to mnenje nikako nije opravdano, nego da valja pravni odnošaj, koji izvlastba stvara, smatrati kao izvorno stečenje, osnivajuće se na samostalnom činu državne vlasti.

Pravo izvlastbe prisudjuje pisac samo državi i izključivo u svrhe države. Mnenje ovo stoji u uzkom savezu sa nazorom o državnoj vlasti, pak o naravi države u obće. Tko priznaje, da obćina i kotar nisu samo čestice ili sredstva države, nego samostalni upravni organizmi unutar države, priznati će, da mora izvlastba u svrhe obćina i kotara, neobzirajuć se na to, da li se ujedno i svrha države same postizaje i podupire, postojati i priznati se.

Odštetu mora dati poduzetnik, koji zahtieva izvlastbu u svrhu poduzeća. Nije sasvim točno, ako §. 6. hrv. zakona ob izvlastbi veli, da dužnost odštete prinadleži izvlastitelju. Izvlastiteljem jest uviek samo država, dotično javna oblast, kojoj po zakonu pripada izreći, da se koja stvar ima izvlastiti. A ipak neplaća odštete ova oblast, nego poduzetnik, koji dotični podhvat izvadja.

Odšteta ima sastojati u podpunoj vriednosti stvari.

---

[1] Njemački napis je knjizi: „Das Recht der Enteignung in Oesterreich“, unter der Berücksichtigung der auswärtigen Gesetzgebungen und der einheimischen Spruchpraxis. Systematisch dargestellt von J. U. Dr. Georg Pražák etc. — Ciena 3 for.

Digitized by Google

Glede pitanja, komu odšteta pripada, izvadja dr. Pražák, da ona pripada svim, koji imadu stvarno pravo na izvlašćenu stvar; da dalje treba kod procjene predmeta poseban obzir uzimati na posjednika prava služnosti zemljištne i prava najamnoga tako, da se dakle ova prava ne kao što to §. 11. hrv. zakona ob izvlastbi odredjuje, unutar granicâ odštete, ustanovljene za vlastničtvo, nadoknadjuju, nego izvan ove odštete, preko te odštete napose prociene.

§. 8. hrv. zakona odredjuje suglasno sa zakonom talijanskim, pruskim, bavarskim itd., da može izvlašćenik zahtievati, da se izvlastba protegne na cielokupni posjed, ako se inače nebi mogao preostali dio prema dojakošnjoj uporabi upotriebiti. Dr. Pražák zastupa u tom obziru taj nazor, da vlastnik neimade drugoga prava, nego zahtievati podpunu odštetu za manjak vriednosti preostala djela; a smatra one ustanove zakona, po kojih se izvlastba na preostali dio proteže, samo u toliko opravdanimi, u koliko se tim jednostavnijim načinom posredno isti cilj postizava.

Postupak izvlastbe imade dvoju svrhu: ustanoviti, da li se koja stvar izvlastiti imade, pak odmjeriti odštetu.

U prvom obziru valja razlikovati pripust izvlastbe u obće, t. j. ustanovljenje, da li može stanoviti podhvat pravo izvlastbe zahtievati; zatim naznačenje stvari, koja se ima izvlastiti i konačno odluku ob izvlastbi.

Austrijsko pravo većim dielom nečini razlike ove, tako da se obično sva tri pitanja zajedno riešavaju.

U hrv. zakonu vidimo ova pitanja jasno razdieljena, što se na svaki način mora odobriti.

Odmjera odštete u austrijskom pravu vrlo je raznolika, premda, kako dr. Pražák pravom ističe, neima nutarnjega razloga raznolikomu postupku u pojedinih slučajevih izvlastbe.

Većom stranom odmjeruje se odšteta najprije putem administrativnim, a strankam ostavlja se, da si posebne veće zahtjeve sudbenim postupkom izvojuju. U tom obziru odlikuju se zaista ustanove II. poglavja hrv. zakona, te jednostavnim načinom zadovoljuju zahtievom privatnoga prava i javne potrebe.

Knjiga dra. Pražàka zauzimlje u austrijskoj pravničkoj literaturi odlično mjesto. Jest to prva sistematična radnja na polju austrijskoga prava izvlastbe, pružajući ne samo jasan pregled raztrešenih ustanova austrijskoga prava pa zakona inozemskih, nego i bistru kritiku dotičnih ustanova i svekolike amo spadajuće literature.

Dr. J. R.

Digitized by Google

Glavna skupština

„pravničkoga družtva u Zagrebu“.

29. prosinca 1876. u 4 sata poslje podne sakupi se odličan broj pravnika zagrebačkih u 4 dvorani sveučilištne sgrade, da sudjeluje kod razprava glavne skupštine. Ni prvu konstituirajuću glavnu skupštinu ne posjeti toliki broj članova. Vidismo tu presv. g. dra. M. Derenčina, predstojnika kr. vladnoga odjela za pravosudje, presv. gosp. Al. pl. Šuljoka, podpredsjednika kr. stola sedmorice; presv. g. Gustava pl. Bäckh widmanstetskoga, viećn. krajiškoga odsjeka stola sedmorice, presv. g. Fr. pl. Žigrovića, umirovljenoga dvorskoga savjetnika; bivšega gradskoga načelnika g. Ivana Vončinu, sve gotovo profesore fakulteta pravo- i državoslovnoga, odvjetnikâ, više prisjednika sudb. stola, te inih sudb. činovnika itd., na broju svih preko trideset.

Prije nego li će započeti sama glavna skupština, čitaše g. Ivan Vončina svoju vrlo zanimivu i poučnu razpravu „o kaznionah“, koju će donieti „Mjesečnik“ u budućem broju, i koju su slušaoci na svršetku s s običim „živio govornik“ pozdravili.

Zatim zauzme predsjed. družtva, presv. g. Franjo Schmidt stolicu, oko njega članovi odbora, te otvori glavnu skupštinu sliedećim govorom:

„Slavna glavna skupštino! Otvarajuć drugu glavnu skupštinu redovitu pravničkoga družtva, čast mi je najprije Vas gospodo srdačno pozdraviti.

Izviešće tajnikovo predočit će Vam djelovanje upravnoga odbora, a blagajnikovo stanje imovine ovoga družtva. — Iz jednoga i drugoga crpit ćete, gospodo moja, uvjerenje, da družtvo ovo, zasnovano i u život privedeno osjećanom potrebom udruženja pravničkih sila naše domovine, koraca sjegurnim korakom prema svojoj svrsi.

Svako novo poduzeće, bilo koje mu drago naravi ili svrhe, mora si, započev djelovanje, istom put prokrčiti i upoznati — da tako reknem — sebe s elementi, medju kojimi mora obstajati.

Da se sve ovo nerazvija onako gladko i bez zaprieka, to je obće priznato, a tomu nemogaše ni naše družtvo izbjeći.

Uvaživ ovo pa onda znajuć, kako prema davnomu izkustvu u nas, djelotvorno prianjanje uz stanovito poduzeće iza kratkoga vremena običaje nešto malaksati, dok kasnije opet neuzplamti, vi ćete moja gospodo primjetiti, da možemo sa rezultatom dosadanjega djelovanja zadovoljni biti. — Radnja naša nebje bučnom — takova pratnja nebi ni dolikovala ovomu družtvu — ali ipak držeć neprestano svrhu družtva pred sobom sjegurno i krepko se dalje pomicala.

Čim bude hrvatski narod u većoj mjeri nastojao svoju domovinu urediti po zahtjevih pravne države, čim budu zemaljska vlada i zastup-

Digitized by Google

stvo naroda onakovom pomnjom oko toga nastojala, kakovu razvijahu evo ove minule godine, tim će morat rasti i važnost družtvu ovomu, koje ima svih uvjeta stalnu, trajnu i koristnu životu.

I ovakovim osvjedočenjem, gospodo, upravni odbor vraća vam natrag vlast, koju ste mu prošle godine povjerili. Meni je još ugodna dužnost srdačno se zahvaliti svoj gospodi, koja su družtvu na ruku išla, te interese njegove podupirala — naročito pako liepa hvala slavnomu rektoratu hrvatskoga sveučilišta, koji nam je velikom pripravnošću ustupljivao prostorije u ovoj zgradi.

A sada molim g. tajnika, da pročita zapisnik posliednje glavne skupštine, zatim da čita izviešće o djelovanju upravnoga odbora; po tom izviestit će g. blagajnik ovu slavnu skupštinu o stanju družtvene imovine."

Na poziv predsjednikov, izrečen u posliednjoj alineji njegova govora, pročita tajnik družtva dr. Bl. Lorković najprije zapisnik posliednje glavne skupštine, držane 30. prosinca 1875., koji je bez promjene odobren. Zatim uze čitati sliedeće izviešće o djelovanju upravnoga odbora godine 1876.:

„Slavna glavna skupštino! Iduć da nacrtam u kratko djelovanje upravnoga odbora pravničkoga družtva za god. 1876. čast mi je ponajprije spomenuti, da je glavna skupština, držana 30. prosinca 1875. g. izabrala za predsjednika družtvu presvietloga gosp. Franju Schmidta, predsjednika kr. sudbenoga stola zagrebačkoga, a u odbor pako sliedeću gospodu:

Prof. dra. Aleks pl. Bresztyenskoga, prof. dra. Jaromira Hanela, prof. dra. Bl. Lorkovića, odvjetn. dra. Š. Mazzuru., kr. javn. bilježnika dra. Ant. Rojca, prof. dra. S. Spevca, kr. drž. nadodvjet. dra. Nap. Špun-Strižića; drž. odvjetn. Milana Šuškovića, odvjetn. Adalberta Schaufa, prof. dra. Franju Vrbanića, odvjet. dra. L. Vidrića, drž. nadodvjet. kod c. k. krajiškoga odsjeka banskoga stola Franju Zardu.

Izabrani ovako odbor konstituirao se je u sjednici, držanoj 9. siečnja 1876., izabrav si za blagajnika i opet odvjetnika g. Adal. Schauffa, a dra. Bl. Lorkovića za tajnika, povjeriv mu i na dalje uredjivanje družtvenoga časopisa „Mjesečnika".

I. Odbor je, imajuć svrhu družtva pred očima i obazriev se na sredstva, koja za postignuće ove propisuju pravila družtva, uložio sav trud, da što bolje i podpunije upotrebi ona sredstva, kako bi družtvo što uspješnije odgovaralo svomu zadatku. S toga je i ove minuće godine posvećivao poglavitu pozornost izdavanju družtvenoga časopisa, pa onda čitanjem i razpravam, što no se drže u mjesečnih sastancih (§. 2. sl. *a.*, *b.* i *c.* pravila).

Dosliedno tomu, pa onda prema nalogu glavne skupštine „Mjesečnik" je povećan ove godine, te je izlazio na tri arka svakoga mjeseca,

Digitized by Google

a kad što donio i prilog. U pravac, kojim je organ družtveni od prvoga početka pošao, nije se diralo, držeć, da on sa svojim razpravnim i praktičnim dielom dobro odgovara potrebam i zahtjevom našim. Odbor je, koliko mu je to bilo moguće, gledao, da list taj bude ne samo obsegom veći, nego i sadržajem što bolji, prem je uvidio, da će ovaj potonji mnogo zavisiti i o sudjelovanju naših domaćih pisaca. A da se ovo potakne, a list što više usavrši, odbor je mislio, da bi bilo shodno i nagradjivati pisce za bolje članke; zatim dvojici povjeriti uredjivanje. O tom bit će govora više kod predlaganja proračuna za g. 1877. Toliko ipak smiemo ovdje naglasiti, da se družtveni časopis rado čita po zemlji, da je pače našao prijatelja i izvan naše domovine, koji ne samo da ga drže, nego i unj pišu. Kako je za sada ovaj list jedini dar, što ga družtvo daje svojim članovom vanjskim, možda bi se i rastući broj članova mogao tumačiti u prilog ovomu časopisu.

II. Predavanja, zajedničkih razgovora (§. 2. sl. a,), što ih je odbor članovom družtva priredio, bijaše ukupno sa današnjim šest, pri čem spominjem, da se po pravilih naših nedrže ovake skupštine mjeseca kolovoza i rujna.

U prvoj, držanoj mjeseca veljače čitana je razprava sada već pokojnoga dra. Friderika Pongratza „Kako da se rieši pitanje o banki". Tu se ističe važnost pitanja bankovnoga, pošto ima banka poglavito značaj narodno-ekonomički. Neriešenje toga pitanja da je vrlo štetno djelovalo. Riešiti se ono mora, ali niti u smislu austrijske vlade, koja traži, da se prije toga uredi valuta — jer to za sada da nije moguće — niti u smislu vlade ugarske, koja traži samostalnu banku, nego da dioničko družtvo sadanje narodne banke u Beču ustroji i ugarsku banku; oba zavoda — bečka i peštanska banka — bila bi poduzeća kartelirana; ustanove o bankinom fondu, o kolicini kolajućih nota, o kontingentiranju istih, o pokriću njihovom bile bi zajedničke, pa bi trebalo imenovati posebno povjerenstvo, kao organ zajednički, koje bi rukovodilo sve zajedničke poslove.

U istoj skupštini povela se ustmena razprava o pitanju, što ga je stavio vanjski jedan član, a tiče se uračunavanja iztražnoga zatvora u vrieme kazni. Na ovo pitanje zapodjene razpravu g. Milan Šušković, iztaknuv najprije, kako glede ovoga pitanja t. j. od kojega se dana ima obsudjenomu vrieme kazni računati, odnosno na koliko se ima zatvor obsudjenoga pretrpljen prije konačne rješitbe računati u vrieme kazni — da postoje dva mnenja, a svako da se oslanja na §. 313. kazn. postupka od 29. srpnja 1853. Po prvom mnenju ucima se obsudjenomu u vrieme kazni uračunati iztražni zatvor, pretrpljen od proglašene osude prvoga suda, do proglašene osude drugoga suda. Po drugom mnenju imao bi se u spomenutom slučaju odsudjenomu u vrieme kazni uraču-

Digitized by Google

nati zatvor, što ga je pretrpio, počam od dana proglašene osude prvoga suda. Navedši razloge za prvo i drugo mnenje, izrazuje se on sam za prvo, koje da odgovara ustanovam i duhu zakona.

U skupštini od 29. travnja čitaše g. Josip Župčić razpravu „o vinskoj desetini“. U uvodu spominju se daće, koje se po zakonih mogahu pobirati, a te bijahu: devetina, desetina vlasteoska, gornica i desetina klerikalna. Zatim dokazuje na temelju saborskih zaključaka i kraljevskih riešitba, da od gore navedenih daća može jedna postojati uz drugu, pače da su uz crkvenu desetinu zakonito mogle i smjele postojati dvie od spomenutih daća, da su vlastela mjesto devetine pobirala desetinu, kakovu i crkveni dostojanstvenici. I završi razpravu razlaganjem, kako se može razpoznati, da li je vinska desetina, postojeća uz gornicu, naravi vlasteoske ili crkvene. Ako se naime može dokazati, da je desetina bila crkvena, a vlastelin ju držao u zakupu, tada je crkvena, nemože li se to dokazati, tada je naravi terragialne.

Prof dr. Josip Pliverić, prikaza u skupštini, držanoj 27. svibnja u povećoj razpravi „Pravo medjunarodno u historijskom svom razvitku“ razlažuć obširno razvoj medjunarodnoga prava, prateć ga od prvih zametaka istoga, pa sve do naših dneva kod raznih naroda u raznih vremenih, osvrćuć se pri tom na pitanja s onim u savezu stojeća, a pozivljuć se, da utvrdi nazore svoje, na odlične pisce raznih naroda.

Prije praznikâ, u mjesecu srpnju čitao je prof. dr. Franjo Vrbanić „o pojmu trgovačkoga družtva u obće, a napose o pojmu tajnoga i javnoga“, gdje je razbistrio i protumačio spomenute pojmove sa gledišta znanosti i prakse te svratio pozornost pravnika i nepravnika na veliku važnost ovih pojmova. Šteta te se ova zanimiva razprava nije mogla štampati u družtvenom časopisu.

Prof. dr. Aleks. pl. Bresztyenszky čitaše 29. studenoga „ob austrijskoj osnovi parbenoga postupnika“. Iztaknuv kako se pojavlja težnja za reformami u raznih grana pravnoga života u obće, a napose za reformami u gradj. parbenom pravu, predoči kratki historički nacrt zakonarske radnje u parbenom pravu u Austriji sve do ove godine, gdje je vlada austrijska predložila osnovu zakona o parbenom postupniku; predoči, kako osnova sustavno razredjuje ustanove parbenoga prava, pa zatim iztiče kod svake cjeline ona načela, glede kojih se osnova razlikuje od našega parbenoga prava, imenito od privrem. gradj. parb. postupnika, koji se može smatrati posliednjom od raznih radnja prijašnjega austrijskoga zakonodavstva oko sustavnoga procesa. Spomenuv zatim poredanje materijala govori o I. knjizi, iztiče glavnija načela, sravnjiva ih sa postojećimi kod nas propisi, te navodi u koliko se razlikuju naglasivajuć njihovu prednost ili nedostatak.

Dalje u prilogu.

Digitized by Google

Napokon čitaše g. Ivan Vončina „o kaznionah". Razprava njegova, tek pročitana, netreba da se pobliže ovdje naglasuje.

O vrednosti sadržaja pojedinih razprava nije moja ovdje govoriti, članovom družtva bijaše prilike o njoj se osvjedočiti, pošto su sve do ovoga mjeseca čitane u družtvenom organu priobćene, osim one g. prof. dra. Vrbanića, kako već gore napomenuh. Nu slobodan sam na ime upravnoga odbora svoj gospodi što srdačnije zahvaliti na trudu, koji su uložila i pripravnosti, kojom su susretala želje odbora glede čitanja. Ako bi se išto dalo primjetiti bilo možda jedino to, da se razmjerno premalo drži ustmenih razprava, govorničkih vježba, kakovimi obiluju druga slična družtva, oko česa bi dakako poglavito praktični pravnici imali nastojati i što će jamačno biti, kad se jednom i kod nas upozna korist ovakih razprava, i kad uzmu življe prianjati uz družtvo naše osobito viši sudbeni i upravni činovnici.

III. Upravni odbor nije prestao raditi, da priredi sastanak svih pravnika naše domovine. Kako je poznato, već je prošle godine bio izabran u tu svrhu odbor. Žalibože radnja je njegova zapela bila gotovo sasma, jedno što mu je prvi predsjednik, septemvir Marko vitez Tajčević umro, a drugi — g. Nikola Krestić — raznimi poslovi veoma obterećen nemogaše ovomu poduzeću posvetiti onolike pozornosti, koliku je bio želio, pa se na toj časti i odborničtvu zahvalio. Upravni odbor popunio je taj odbor izabrav na mjesto spomenute dvojice, te na mjesto pokojnoga dra. Rojca, unj gg. Mirka Daubacha, odvjetnika; prof. dra. I. Hanela i dr. Gj. Kontaka. Upravni odbor još i danas drži, da bi ovakov sastanak mogao biti velekoristnim, pa se tvrdo nada, da će se on uz revno nastojanje odbora zaista i sastati.

IV. Odbor pravničkoga družtva držao je svojom dužnošću udioničtvovati i u radosti i u tugi, što no ove godine pobratimski češki narod postignuše, dočim je nezaboravnomu učenjaku dru. Franji Palackomu čestitao na ime družtva prigodom slavljena njegova jubileja, a izrazio brzojavom tugu na težkom gubitku, što no postignu ne samo narod češki nego i sve Slavenstvo smrću dra. Palackoga.

V. Napokon čast mi je još izviestiti, da se je ove godine broj članova našega družtva znatno umnožao; pristupio je 31. novi, izstupila samo dvojica. Žalibože nemila smrt ugrabi ih ove godine 9, a medju njimi i revnoga člana i odbornika dra. Antuna Rojca.

Družtvo pravničko ima dakle sada koncem g. 1876. u svem 370 članova i to: domaćih 111, a vanjskih 259. Medju ovimi imade obzirom na njihovo zanimanje: sudbenih činovnika (viših i nižih) 215; odvjetnika i kr. javnih bilježnika 87, profesora prava 9, upravnih činovnika 56, odvjet. koncipienta 3 i 1. vlastelina. Od ovih nalazi se u hrvatsko-slavonskoj razvojačenoj Krajini oko 95, ostali su u provincijalu.

Digitized by Google

Iz svega ovoga može slavna skupština razabrati, da je družtvo pravničko uhvatilo živo korjen, da će se uz pripomoć i revno nastojanje razviti u liepo steblo, koje će donieti nedvojbeno i obilna ploda.

Nemogu završiti ovoga izviešća, a da se na ime odbora srdačno nezahvalim slavnim uredničtvom „Agramer Zeitung-a“, „Narodnih Novina“ i „Obzora“, što su najvećom pripravnošću sve ubaviesti i oglase bezplatno priobćivala. Zatim svim ostalim patriotom, naročito piscem, koji su perom svojim pišnć u „Mjesečnik“ ili inim načinom promicali interese družtva, pouzdano se nadajuć, da svi ovi neće ni u buduće uzkratiti pomoći pravničkomu družtvu u Zagrebu.“

Nakon ovoga uze blagajnik družtva g. A. Schauff izviešćivati o stanju imovine družtvene.

Za g. 1875. Savkoliki dohodak one godine ima iznositi 2235 for. 58. novč. Faktično je unišlo na ime pronosa članova do konca g. 1876. i na ime prenumeracije za „Mjesečnik“ te kamate od uložena novca u

svem	1740 for. 58 novč.
na dugu ostalo	478 for. — —
smrću članova neućerivih postalo	15 for. — —
Ukupno	2253 for. 58 novč.
Naprotiv potrošeno je g. 1875. u svem . .	838 for. — —
God. 1876. imalo je unići u ime prinosa članova, te prenumeracije na časopis	2549 for. 27 novč.
Unišlo je pako faktično u svem	1130 for. 77 novč.
na dugu ostalo	1398 for. 50 novč.
smrću članova neutjerivih ostalo	20 for. — —
Ukupno	2549 for. 27. novč.

Ako se ovamo pribroji:

a) blagajnički preostatak odnosno prenos od god. 1875 sa	327 for. 30 novč.
b) utjerani g. 1876. zaostatci od g. 1875. sa .	736 for. — —
c) zaostatci od g. 1875. sa	478 for. — —
dobije se	4090 for. 57 novč.
odbiv izdatak g. 1876. sa	1538 for. 26 novč.
ostaje	2552 for. 31 novč.

Ovaj preostatak sa 2552 for. 26 novč. sastoji

a) u štedioničkih knjižicah	388 for. 51 novč.
b) u gotovini	267 for. 30 novč.
c) na dužnom zaostatku g. 1875.	478 for. — —
d) „ „ „ „ 1876.	1398 for. 50 novč.
e) smrću članova neutjerivom iznosu od . . .	20 for. — —
ukupno	2552 for. 31 novč.

Digitized by Google

Skupština je sa zadovoljstvom slušala ovo izviešće, ali ujedno primjetila, koli netočno plaćaju članovi svoj godišnji prinos. S toga je odobrila zaključak upravnoga odbora, po kojem su izabrani povjerenici te ovi umoljeni da sakupljaju prinos od članova, a nije za ovaj put prihvatila predloga g. dra. Mazzure, da se odmah onim članovom uzkrati pošiljanje družtvenoga časopisa, koji nebi s mjesta platili svoga prinosa.

G. dr. Franjo Vrbanić, član revizionalnoga odbora za pregledanje računa g. 1875. podnosi izviešće. Odbor je našao račune blagajnikove u redu, te predlaže da se blagajniku dade absolutorij. Skupština usvoji jednoglasno taj predlog.

S ovim u savezu predloži g. predsjednik, da se imenuju revizori za pregledanje računa g. 1876. Skupština je jednoglasno usvojila predlog, da se za taj posao imenuju gg. dr. Uroš Čučković i Vlad. Cuculić. Njim će se dotični računi dostaviti.

Tajnik predloži po odboru sastavljeni proračun dohodka i troška za g. 1877. Proračun dohodka bazira se jedino na temelju prinosa članova, koji su kao takovi upisani koncem g. 1876. i na temelju iznosa prenumeracije od družtvenoga časopisa „Mjesečnika.“ Prema ovim ima unići g. 1877. u svem 2526 fr. neračunajuć ovamo ni blagajnički ostatak koncem godine 1876. niti neutjeranih još prinosa članova.

Naprotiv ovomu većemu prihodu znatno su povišeni i izdatci. Ovi idu najviše na račun družtvenog organa, kojemu se posvećuje osobita pozornost. Odbor je predložio veću svotu za sam list, da bude moguće češće izdavati prilog, zatim povisio nagradn redakciji od 400 fr. na 600 fr., a napokon predložio 400 fr. za nagradjivnje boljih članaka u „Mjesečniku.“ Glavna skupština odobri dohodak po predlogu odborovu, a isto tako i sve stavke kod izdataka do one o nagradjivanju članaka. Tu je glavna skupština na predlog g. dra. Mazzure zaključila, da se mjesto 400 fr. opredieli 600 fr. hoteć ovako što više potaknuti domaće pisce na revnije sudjelovanje, a odbor upravni staviti u položaj, da vrstne stvari uzmogne i što bolje nagraditi.

Napokon dodje red i na posljednju točku programa. Presvietli g. predsjednik zahvaliv se još jednom na ime svoje i na ime cieloga odbora na povjerenju izjavi, da tim časom prestaju funkcije dosadanjega odbora te pozva skupštinu, da si izabere novi. Ujedno predloži g. Franju Zardu za privrem. predsjednika, a umoli gg. dra. Bresztyenskoga i Vl. Cuculića za skrutatore. Skupština odobri sve ovo a zatim predje na glasovanje.

Glasovalo je 30 članova. Nakon obavljena skrutinja proglasi privremeni predsjednik rezultat. Za predsjednika izabran je sa 25. glasova i opet presv. g. Franjo Schmidt (živio!) U odbor pako sliedeća gg.: prof. dr. Al. Bresztyenszky, prof. dr. Jaromir Hanel,

*

Digitized by Google

prof. dr. Bl. Lorković, odvjet. dr. Š. Mazzura, prof. dr. Stj. Spevec, dr. Nap. Špun-Stržić kr. drž. nadodvjetnik; odvjet. Adalbert Schauff, prof. dr. Fr. Vrbanić, odvjet. dr. Lovro Vidrić i Franjo Zarda, drž. nadodvjetnik kod c. kr. krajiškoga odsjeka banskoga stola.

Po propisu pravila odbor sastoji od dvanaest članova, izabrano je pako absolutnom većinom glasova samo 10, od ostalih nije nijedan imao absolutne većine; a jer se izbor nije mogao nastaviti, pošto su se članovi bili već ponešto razišli, te nije ih bio dovoljan broj, sazvat će se druga glavna skupština, da se izaberu još manjkajuća dva člana.

I tim se svršila ova druga glavna skupština, koja se odlikovaše i živahnošću, kojom su razpravljani pojedini predmeti i koja najbolje dokaza, da družtvo nalazi živa saučešća i njegovi interesi svestrana uvaživanja.

Maleni upiti.[1]

Br. 1. Da li prigodom razdiobe kupovnine, unišle za prodane ovršnim putem nekretnine, imadu osim trogodišnjeg poreza i druge pristojbe vis. aerara, kao n. p. prenosne pristojbe, prednost pred založnimi vjerovnici?

Br. 2. Da li stranka, koja priznaje da primiv tužbu, do ročišta svomu zastupniku nije dala potrebne upute, imade pravo u smislu §. 354. gpp. tražiti povratu u prijašnje stanje radi promašenog dotičnog ročišta?

Br. 3. Da li pristoji političkim oblastim budi prve ili druge molbe (podžupaniji ili visok. vladi) pravo, prigodom diobe stranki njezino prije toga tako po nižih sudovih kao i po samom vis. kr. stolu sedmorice dosudjeno pravo na zadružni imetak u smislu zakona i po kojem zakonu, oduzeti? —ć.

---

[1] Prijatelj iz Varaždina posla nam ova tri pitanja želeć, da „Mjesečnik“ upozna s njimi ostale pravnike po zemlji. Prijatelj naš želi, da se ob ovih pitanjih povede razgovor tim više, što su ona skroz naravi praktične, često da dolaze u praksi, a da se po raznih ljudih, s kojimi je njemu bilo posla, razno shvaćaju. Mišljasmo, da ovoj želji možemo zadovoljiti, jer se tako potiču razprave o pitanjih, koja gotovo svakoga pravnika zanimaju; prem moramo priznati, da bi nam milije bilo, da pisci pitanjâ odmah izraze i svoje mnenje kao odgovor. U ostalom u ovom slučaju obriče g. —ć., da će i on svoju reći. Ured.

Digitized by Google

Viestnik.

Glavna skupština pravničkoga družtva, držana 29. prosinca pr. g., bila je vrlo dobro posjećena. Sastalo se na njoj preko trideset članova. Obširno izvješće o njoj nalazi se na drugoj strani ovoga broja „Mjesečnika". Srdačno se radujemo ovomu pojavu. — Prije same skupštine čitaše g. Ivan Vončina zanimivu svoju razpravu „o kaznionah", koju će donieti budući broj ovoga lista. Iza toga obavljene su sve točke programa te izabran i upravni odbor za god. 1877. Nu budući da po pravilih mora biti u odboru dvanaest članova, a samo deset je kod glasovanja dobilo absolutnu većinu, to je predsjednik družtva urekao glavnu skupštinu na 11. siečnja o. g. u 4 sata poslje podne u sveučilištnoj sgradi, gdje će se izabrati još manjkajuci broj odbornika. Ova skupština biti će tek nastavak i svršetak glavne skupštine, držane 29. prosinca p. g.

Dok se ovim izborom nepopuni broj odbornika, izabrani odbornici mišljahu, da nebi bilo potrebno birati tajnika ni blagajnika, te su gg. Adalbert Schauff i dr. Lorković umoljeni, da privremeno onaj prvi obavlja poslove blagajnika, a ovaj tajničke.

— Kao članovi pristupiše pravničkomu družtvu gg. Makso Mihalić, odsječni savjetnik kod kr. zemaljske vlade; dr. Nikola pl. Jurković, perovodja kr. zemaljske vlade; dr. Mil. Cuculi ć vitez bitorajski, perovodja kr. zemaljske vlade: svi počam od god. 1877.

— Sliedeća viest, koju priobćiše „Narodne Novine," jamačno će svakoga prijatelja uprave obradovati, te ako se osnova izvede, doskočiti težko osjećanoj potrebi osobito činovnika od uprave. Radi se naime ob izdanju zakona, naredaba i propisa, odnosećih se na političku upravu. Evo što o tom pišu spomenute novine u br. 288. pr. g.: „Pogledom na političku administraciju ima uz glavne zakone toliko naredaba i propisa, a ove naredbe i ovi propisi tako su po vremenu i različitosti izdanjah razbacani, da i najvještijega i najizkusnijega administrativnoga činovnika ne riedko stoji truda i muke, dok nadje zakonsku ustanovu, po kojoj mu pitanje riešiti, posao obavljati valja. Pače, nekoje se naredbe, izdane i razpačane već odavna, ni u jednom primjerku nemogu dobiti, te ih činovnik ili urednik na ladanju mora od udaljena druga ako ih i ovaj ima, moliti, da ih za svoju porabu sam prepiše. Koliko se tu negubi dragociena po upravu vremena!"

Da bi se toj nevolji doskočilo, te administativna služba pospješila i olakšala, Njeg. preuzvišenost svietli ban Ivan Mažuranić, izvolio je odrediti, da se pod predsjedničtvom odjelnoga savjetnika gospodina Gustava Dollhopha od svih tajnika kr. zem. vlade, kojim se perovodja g. dr. Milorad vitez Cuculić ima pridati kao bilježnik, sastavi povjerenstvo, koje će sve, za političku administraciju valjane zakone, naredbe i propise, imati sakupiti, abecednim redom pobilježiti i systematično urediti, da se tada tiskom izdadu. Mi smo uvjereni, da će ova odredba svietloga bana, o kojoj se nadamo, da će se što prije izvesti, kako administrativne činovnike, tako i svakoga, tko se za administraciju zemlje zanima, ne malo obradovati."

— Družtvo českih pravnika „Pravnička jednota" imadjaše 7. prosinca p. g. srdačnu svečanost. Prof. dr. Randu, kako je i u ovom listu bilo priobćeno, odlikova Njegovo Veličanstvo redom željezne krune s bog njegovih odličnih zasluga. „Pravnička jednota", koja poštuje u prof. Randi ne samo svoga osnovatelja nego i neumornoga člana i podupiratelja ureče izvanrednu svečanu skupštinu članova na rečeni dan. Sakupio se velik broj članova, medju koje dodje zamoljen i prof. dr. Randa. Njega pozdravi predsjednik družtva, prisjednik višega suda u Pragu g. M. Havelka krasnom besjedom, u kojoj su dostojno označene Randine zasluge na polju

Digitized by Google

znanosti, a napose za razvoj družtva českih pravnika. Zatim pročita adresu votiranu pravničkom jednotom prof. Randi, na što se slavljeni učenjak srdačno zahvali iztaknuv, kako ga je osobito zatekao zaključak pravničkoga družtva, po kojem se ima na uspomenu ovoga odlikovanja razpisati nagrada od 300—500 fr. za najbolji spis pravnički, a njemu (t. j. prof. Randi) da je prepušteno ne samo opredieliti granu pravoslovnu, iz koje ima spis svoj predmet uzeti, nego i procjeniti spis i doznačiti nagradu. — Valja čitatelju znati, da je „pravnička jednota“ u svojoj skupštini od 23. studenoga sve ovo zaključila.

Osim toga priredili su mu drugovi njegovi, profesori na pravo- i državoslovnom fakultetu pražkoga sveučilišta banket, gdje je slavljeni bio predmetom obće srdačne ovacije, i na koji stignu mnogo brzojavnih čestitka od profesorskih sborova i pojedinih profesora s ostalih sveučilištah austrijskih.

Natjecaji. Ima se popuniti izpražnjeno mjesto c. kr. kot. sudca u Slunju. Plaća: 1200 eventualno, uslied promaknuća i 1400 for., a stanarina 250 for. — Molbenice šalju se predsjedničtvu c. kr. sudb. stola u Ogulinu.

Kod c. kr. sudbenoga stola u Zemunu ima se popuniti izpražnjeno mjesto c. kr. državnoga odvjetnika. Plaća 1600 fr., eventualno uslied promaknuća, i 1800 fr., stanarina 350 for. — Molbenice šalju se c. kr. državnom nadodvjetničtvu za hrvatsko- slavonsku vojnu krajinu u Zagrebu.

Stečaji. Kr. sudb. stol u Belovaru javlja, da je na mjesto odvjetnika Konrada Filipa te njegova zamjenika Ferde Šnidaršića imenovan zastupnikom stečajne mase Morica Wienera g. dr. Josip Vuščić, odvjetnik u Križevcih, a njegovim zamjenikom dr. Iv. Ružić, odvjet. u Belovaru.

Otvoren je stečaj nad imovinom Ferdinanda Knolla, bačvara u Komletincih. Zastupnikom stečajne mase imenovan je odvjet. Trumić, njegovim zamjenikom odvjet. Ignjat Broš, oba u Vinkovcih. — Prijave tražbina imadu se podnieti do 3 travnja 1877.; ročište za potvrdu privremenoga ili izbor novoga upravitelja te vjerovničkoga odbora opredieljeno je na 6. travnja o. g.

Otvoren je stečaj nad imovinom Izidora Pollaka, krojača u Varaždinu. Zastupnik i medjutimni upravitelj mase odvj. Ferdo Matačić, zamienik mu odvjetnik Augustić. — Prijave tražbina imadu se podnieti do 18 veljače o. g.

Nad ostavinom pokojnoga Gjoke Sibinkića u Karlovcih otvoren je stečaj. Zastupnik i medjutimni upravitelj mase je Drag. Aman, a zamienik dr. Živko Gojković. — Prijave tražbina valja podnieti do 15. ožujka o. g.

Nad imovinom Gabrijela i Marije Mikina u Petrinji otvoren je stečaj. Zastupnik mase odvjetnik dr. M. Makanec, njegov zamienik M. Wegšeider. — Rok za prijave tražbina ustanovljen je na 20. ožujka o. g.

Dignuti stečaji. Bivši nad imovinom E. F. Müllera i Matesdorfera otvoreni stečaji dignuti su odlukom kr. sudb. stola zagrebačkoga.

Digitized by Google

MJESEČNIK

PRAVNIČKOGA DRUŽTVA U ZAGREBU.

GODINA III.

Br. 2.

Zagreb 1. veljače 1877.

UREDJUJU U IME ODBORA PRAVNIČKOGA DRUŽTVA:

DR. JAROMIR HANEL, DR. BLAŽ LORKOVIĆ.

SADRŽAJ:

Iv. Vončina: Kaznione. — Dr. **Heinze**: Fiziologija kaznenoga postupnika. — **I. Pirka**: Da li je ustanova §. 504. gr. p. p., po kojoj obim strankam svagda prosto stoji u realne molbe javnu dražbu koje nekretnine zamoliti, u pogledu te molbe imperativna ili samo fakultativna? — **Stj. Tubić**: Teret dokaza u negativnoj tužbi. — Gradjansko-pravni slučajevi. — Kazneno-pravni slučajevi. — Naredba kr. vladnoga odjela za pravosudje od 24. prosinca 1876., kojom se izdaje provedbeni naputak k zakonu od 16. rujna 1876. o sastavljanju gruntovničkih uložaka. — **Viestnik.** — Našim štiocem.

VLASTNIK I NAKLADNIK „PRAVNIČKO DRUŽTVO U ZAGREBU“.

TISKOM DIONIČKE TISKARE.

Digitized by Google

MJESEČNIK

PRAVNIČKOGA DRUŽTVA U ZAGREBU

izlazi

jedan put na mjesec, najmanje na tri tabaka.

Ciena mu je na cielu godinu 8 fr., na pol godine 4 fr. na četvrt 2 fr. a. vr.

Predplata neka se odpremi novčanom naputnicom odpravničtvu „Mjesečnika“, u dioničkoj tiskari (vlastita kuća).

Članovi pravničkoga družtva dobivaju „Mjesečnik“ bezplatno.

Digitized by Google

Kaznione.

Napisao

Ivan Vončina.

(Čitano u skupštini pravničkoga družtva dne 29. prosinca 1876.)

Kaznione u modernom smislu bile su u nas do novije doba nepoznate, a bile su obzirom na svrhu kazni i na način, kojim se je vršila kazan, nepotrebne.

Kodificirani kazneni zakonik od god. 1656., koji je godine 1852. ustupio mjesto austrijsk. kaznenomu zakoniku, ustanovio je tri vrsti kazni, koje su se vršile različitimi načini, imenito:

a) kazan smrti, vršena lomačom, razčetvorenjem, lomljenjem na kotaču od noguh prama glavi, a kod ublažujućih okolnosti od glave dolje, vješali i mačem;

b) tjelesna kazan, vršena osakaćenjem jezika, ušesa, ruke ili prstih, bijenjem i izgonom iz zemlje;

c) kazan arbitrarna, vršena robijom u okovih, bijenjem, prangerom, hegedami, tamnicom, izgonom iz jurisdikcije, globom.

G. 1787. uveo je doduše blage uspomene car i kralj Josip II. sustavan kazn. zakonik u duhu blažijem i čovječnijem, ali je i ovaj poput mnogih mudrih uredaba njegovih u Ugarskoj i Hrvatskoj prije prošao u zaboravnost, nego je svestrano stupio u život.

Nu kako je napredak civilizacije daleko pretekao kazneno zakonotvorstvo ugarsko-hrvatsko, ostao je kazneni zakonik, kako ga nalazimo in corpore juris jurve početkom 18. stoljeća, mrtvim slovom, pak se stalo suditi i sudilo se sve do naše dobe po doktrinarnoj praksi, crpljenoj iz posebnih mjestnih statuta, kralj. poveljâ, milostivih kralj. odpisâ, običajâ i odlukâ kralj. kurije.

Kraj ovakova vršenja kaznenoga prava, gdjeno je glavnu ulogu imao prudens judicis arbitrium, nalazimo u osudah i kaznih izključivi biljeg osvetiteljice pravde; svi su se obziri

Digitized by Google

kaznenoga prava usredotočili u kaznjenju zločinstva, dočim je čovjek naprama ovim obzirom podpuno izčezavao.

Tamnice, koje su se nalazile u svakoj županijskoj i gradskoj, a ponegdje i privatnoj jurisdikciji, bile su napučene ujedno iztraženici i kaznjenici, a jedni i drugi smatrahu se materijalom budi u ruci nadstojnika uzâ, budi u ruci onoga, koji je jurisdikciju vršio i punim su se pravom tamnice nazivale batinarnicami, kusnicami i buharami, zatvorenici pako robovi, jer lišeni ne samo osobne svoje slobode, nego i izručeni samovolji sudstvenih gospodara i porkulaba, nikakvim zakonom neštićeni proti nečovječnim tjelesnim patnjam i mukam.

Austrijski kazneni zakonik učinio je kraj ovakovu barbarskomu stanju, uvedši dvie vrsti ili dva načina kazni i omedjašiv odluku sudca u izmjerivanju kazni točno opredieljenimi granicami.

Jer se pako zločinstva, izim vrlo riedkih slučajeva smrtne kazni, imadu kazniti utamničenjem krivca, nastade iza uvedena novoga kaznenoga zakonika i u nas potreba ustrojiti kaznione po sustavu, odgovarajućem priznatoj po prosvećenih državah novovjekoj teoriji prava represije i odmazde, skopčana s moralnim popravkom kaznenika.

Tako postade njegdi god. 1857. kazniona u Lepoglavi za kaznjenike, a ona u Zagrebu za kaznjenice, jedna i druga izručena upravi milosrdnih sestara.

Bila je to obzirom na naše okolnosti u ono doba sretna zamisao, povjeriti ovakav zavod korporaciji, koja je znala uzčuvati kroz stoljeća i stoljeća tolikimi zabludami čovječjega duha zapretenu vatru Isukrstovih rieči: „pohadjajte bolestnike i obidjite uznike, jer što učiniste najmanjemu od ove moje braće, meni učiniste“.

Nebudi tim rečeno, da se je prvim ustrojstvom kaznione u Lepoglavi stvorio zavod, koji bi se s daleka mogao sravniti s kaznionami, kakovih je već u ono doba bilo u njekojih državah Njemačke i Italije, u Englezkoj, Francezkoj, Holandiji, Španiji i Helveciji; ali svakako je to bio orijaški skok iz barbarstva u civilizaciju, bio je to čvrst temelj, na kojem se je dalje moglo

Digitized by Google

graditi, kako da se ta kazniona s vremenom uredi što savršenije prema svrsi, kojoj je namienjena.

Uprava obiuh ovih kazniona bijaše obvezana, osim materijalne obskrbe kaznjenikâ brinuti se o tom, da kaznjenici pod strogim zaptom kućnoga reda osjete kaznu, a uza to da se religioznom i školskom poukom pobudi u njih pokajanje zla, što su počinili, i tvrda odluka čuvati se grieha, kadno se vrate na slobodu, a da im to lakše bude postići, pridržavahu se kaznjenici na koristan i marljiv rad, budi u zanatu, kojemu bijahu vješti, ili koji imadjahu naučiti u kaznioni, budi obavljanjem težačkih posala, kakovimi su se bivši na slobodi imali zanimati.

Koji su rezultati obzirom na moralan popravak kaznjenikâ pod ovom upravom bili postignuti, nije kraj pomanjkanja statističkih podataka poznato; ali sudeć po vrlo dobro uredjenoj i uzdržanoj ženskoj kaznioni u Zagrebu, koja se i sada nalazi u upravi milosrdnih sestara, rekao bih, da je vječna grehota, što se je našla surova ruka, koja je god. 1870. na kaznionu u Lepoglavi posegla, da s temelja poruši moralno načelo, koje s ustrojstvom njezinim bijaše skopčano, izručiv kaznionu pod izlikom prividnoga novčanoga prištedka u ruke privatnoga podhvatnika, koji neimadjaše druge niti brige niti zadaće, nego kako će iz krvavih žuljeva kaznjenika crpiti što veću korist i što izdašniji dobitak.

Iz ovoga zla, koje je trajalo od god. 1870. do 1873., spala je kazniona lepoglavska prije 3 godine jošte na gore, jer je usljed nesretno izvedene preinake u obskrbi kaznjenika nestalo i ono dobra, što je od prvobitnoga ustrojstva jošte pridržano bilo: prestala je naime radnja u kaznioni.

Tim je ova kazniona postala zavodom, u kojem se zločinci pridržavaju, hrane i odievaju troškom zemlje, neprinukani nikakvoj uztrajnoj i napornoj radnji, boraveći dane bezbrižno u ugodnu srodnu družtvu, u kojem neima ni stida ni kajanja radi počinjena zla, niti pobude na moralni preporodjaj; u družtvu, u kojem je kriepost smiešna, poštenje ludorija, a nečisti razgovori svakdanja zabava, u kojem je obično onaj najponosniji i naju-

Digitized by Google

gledniji, koji zna pripoviedati i hvaliti se, kako je u zlu počinio najveća čudesa.

Ovakova kazniona prije će potaknuti lienčine, klateže i u obće nevaljane ljude, da si drzovitom povredom prava i zakona traže obskrbu u zavodu, koji je po imenu kazniona, a u istinu nije drugo, nego udobno hranilište kojih 800 zločinaca, kojih niti briga netare, niti radnja neslabi, niti budi kakova nevolja nepritište, a živu bolje, čišće, redovitije i udobnije, nego su kod kuće živili i nego obično živu pošteni radnici i seljaci; prije će, rekoh, potaknuti ovakove ljude na zlo, nego će ih obuzdati strah od kazni i kaznione, a tko je jednom probavio svoje vrieme u njoj, neće mnogo mariti, da se i opet povrati, jer mu izgubljenu slobodu više nego dovoljno naknadjuje udoban i bezbrižan život.

Ovako stojimo s jedinom mužkom kaznionom, što ju imamo u zemlji; o ženskoj kaznioni u Zagrebu, kojoj neima prigovora, neću ovdje da govorim. Da vidimo, što se je na tom polju vani u svietu radilo, i što se još danas radi.

Prvi koji je kaznenoj teoriji represije u savezu s nastojanjem o popravku kaznjenika dao praktičan izraz, bijaše papa Kliment XI., ustrojiv god. 1703. kaznionu sv. Mihalja u Rimu sa znamenitim, doista zlatnim nadpisom: „parum est improbos coercere poena nisi probos efficias disciplina". U toj kaznioni zatvarao se svaki kaznjenik preko noći u posebnoj stanici, dočim je kroz dan šuteć morao raditi zajedno sa svojimi druzi. Talijani i danas ponosom spominju taj zavod kao uzornu kaznionu starije dobe, a imadu i zašto da se ponose, jer je ta kazniona zametkom ustrojstva, koje se sada priznaje kao najbolje, što je na tom polju izumio i stvorio čovječji duh.

Po primjeru pape Klimenta podigne g. 1773. grof Vilain XIV. kaznionu u Gentu, koja je za kratko vrieme pokazala toli dobre rezultate, da se je po istom sustavu i druga kazniona ustrojila u Vilvordu za države brabantske.

U Englezkoj bile su tamnice do prije 100 godina u užasnom stanju, — bile su od prilike onakove, kao u nas do god. 1852. Macoulay ih krsti: paklom na zemlji, sadilištem svih zločinstva i bolesti. Ali upravo iz Englezke i amerikanskih nasel-

Digitized by Google

binah njezinih poteče živo revnovanje u reformah kazniona, a izkustvo, što je tamo učinjeno, došlo je mnogim državam Europe u veliku korist.

Temeljem tih reforma služe dva medju sobom u oprieci stojeća sustava: sustav naime pensilvanski i auburnski.

Pensilvanski sustav zamisliše god. 1768. filadelfijski kvekeri prema religioznoj svojoj dogmi: da se vrhu čovjeka u samoći i zadubljena u razmatranje sama sebe neposredno spušta duh božji. S toga da se uznik ima smatrati pokornikom, zatvorenim u samotnoj stanici, gdje mu je moguće štićenu proti doticaju i obćenju bud s kojim čovjekom i baveću se s pobožnimi razmatranji, čitanjem biblije i asketičnih knjiga dovinuti se do prave pokore i do duha božjega. Čim se je upravi kaznioničkoj svidjelo, da se je koji kaznjenik dovoljno pokorio, otvoriše mu se vrata slobode. Ovaj sustav bijaše god. 1818. proveden u dviema velikima kaznionama države pensilvanske bez razlike na značaj, ćud i izobraženost kaznjenika, ali se u prvobitnom ustrojstvu nemogaše dugo pridržati; pokazalo se je najme već prvih 5 godina, da kaznjenici u ovakovu zatvoru u velikom broju duševno otupe, tjelesno okržljave i da nerazmjeran broj njih upravo poludi. Ovakovo izkustvo prinuka god. 1828. zakonotvorstvo pensilvansko, uvesti u taj sustav preinake, usljed kojih imali su se kaznjenici baviti radnjom, a osim toga pohadjali su ih više puta bogobojazni i čovjekoljubivi ljudi, koji su ih poučavali u vjerozakonu, u zanatu i u potrebnih znanostih.

Proti kvekerom pensilvanskim i njihovu sustavu podigoše se u drugih amerikanskih državah imenito Massachusets i New-York Lutorani, Kalvini, Anglikanci, Presbiteranci i Metodiste, vodjeni nazorom: da za popravak kaznjenika neima boljega načina, nego priučiti ih radu, točnosti i redu, jer upravo lienost, lahkoumlje i neurednost da su glavni uzroci zločinstva. Prema ovom načelu pretvoriše tamnice u radionice, u kojih su se kaznjenici imali baviti radnjom, ali tako, da jedan na drugoga nemogaše zlo djelovati. U takovih kaznionah luče se kaznjenici po vrsti posla i zanata, prisustvuju u jutro službi božjoj, u večer propovjedi i pobožnim vježbam, noće u samotnih stanicah, a rade danju u više

Digitized by Google

odiela pod strogom pažnjom i pod kaznom bijenja i posta, ako bi tko prekršio zabranu govora budi riečju, budi migom ili drugim kakvim tajnim znakom. Ovaj sustav zove se auburnski po mjestu u državi New-Yorku, u kojem bijaše podignuta prva takova kazniona.

Medju privrženici jednoga i drugoga sustava zametnu se velika borba. Pensilvanci prigovarahu Auburncem, da je strogo šutanje u zajedničkoj radnji nemoguće izvesti, jer se protivi naravi ljudskoj i jer se nedadu prepriečiti tajni znakovi, kojimi se kaznjenici medjusobno mogu razumjeti; prečeste kazni radi prekršene zabrane govora čine kaznjenika lukava i jedljiva, i potiču ga na mržnju i osvetu, napokon: svrha kazni po ovom sustavu da nije toliko poboljšanje kaznjenika, koliko što veća korist, koju država crpi iz njihove radnje.

Glas o pensilvanskom sustavu dopro je u Europu g. 1797., ali stopram iza srpanjske revolucije god. 1830. stalo se ozbiljnije misliti o reformah amerikanskih na polju vršenja kaznenoga zakona. Francezka izašalje u Ameriku Beaumonta i Tocqueville-a Prusija dra. Juliusa, Englezka Crawforda i Russela, a uza nje i za njimi hodočastiše mnogi čuveni pravnici preko oceana, da vide pensilvanske kaznione i prouče njihov sustav. Kako je stanje tamnica god. 1830. po Europi bilo jošte veoma žalostno, vratiše se izaslanici i hodočastnici kao oduševljeni zagovornici pensilvanskoga sustava, zahtievajuć, da se samotan zatvor provede kroz sve vrsti kazni bez razlike, trajala ona kraće ili duže vrieme. Tako se stadoše izmedju god. 1840. i 1850. po svih zapadnoeuropskih državah graditi kaznione po sustavu pensilvanskom i medju ovimi slove kao najznamenitije: kazniona Pentonville u Londonu, Moabit u Berlinu, kaznione u Bruchsalu, Kristianiji, Amsterdamu, Antwerpenu i Löwenu. Jer je pako gradnja i obskrba ovakove kaznione skopčana velikim troškom, dočim su se za provedbu auburnskoga sustava s malenimi popravci mogle upotriebiti postojeće tamnice, i jer se je kao u Americi tako i u Europi našlo zagovornika ovoga potonjega sustava, to su se uz one prve u mnogih državah ustrojavale takodjer kaznione ove vrsti, ali rezultati, koji su se postigli s auburnskimi kaznionami u po-

Digitized by Google

gledu poboljšanja kaznenika daleko zaostaju iza onih, koji su se postigli kaznionami po sustavu pensilvanskom. Nu i u pogledu ovoga sustava pokazalo je izkustvo, da je nepodpun, jer neprekidno samovanje kroz mnogo godina, makar i ublaženo radnjom i koristnom poukom od strane čovjekoljubivih ljudi, vazda je skopčano s pogibelji za duševno i tjelesno zdravlje, i s toga je u većem dielu kazniona ove vrsti stegnuto samovanje na tri godine. Ali tu opet nastaje praznina, kako da se kaznjenik, izstupiv iz samotnoga zatvora, pričuva u družtvu ostalih kaznjenika, uzdržav se barem na onom stupnju moralnoga poboljšanja, na koji se je popeo pod blagotvornim uplivom samotnoga zatvora.

Ovo je pitanje sretno riešio Sir Walter Crofton progresivnim svojim sustavom, zvanim takodjer sustavom irskim, jer je najprije proveden u Irskoj.

Po ovom sustavu spajaju se u životu kažnjenika 4 različita razdobja.

Prvo je razdobje samotan zatvor u Mountjoy kod Dublina, traje 9 mjeseci, može se usljed pohvalna vladanja kaznjenika prikratiti na 8 mjeseci, a može se i produljiti na neizvjestno vrieme, ako se kaznjenik vladanjem svojim nije pokazao vriednim, da predje u drugo razdobje. Kaznjenik je tu pritvoren u stanici, kojoj je 13 stopa dužine, 7 stopa širine i 9 stopa visine. Prozor, providjen iznutra staklom, a izvana rešetkom, postavljen je tako, da se kaznjenik nemože do njega popeti, ali se može iznutra otvoriti, kad u stanicu treba pustiti svježa zraka. Sve sprave, što ih kaznjenik treba za svakdanju potrebu, nalaze se u stanici; strunjača, na kojoj kaznjenik ob noć počiva, visi preko dana o zidu, na vrati je priklop, kroz koji mu se podaje jelo i piće. Jedan sat na dan šeću kaznjenici po 36 njih uzkim pločnikom po prostranu, visokim zidom ogradjenu dvorištu, jedan po jedan razdaleko na 12 stopa, šuteć i stupajuć naglim korakom. Da se odmah s početka poluči što veći utisak na ćud kaznjenika, to je samovanje dvostruko pooštreno.

Kaznjenik nebavi se drugim poslom, nego čihanjem sgribe ili kučine, a nedobiva mesnata jela. Hrana mu je kruh i hladno mlieko, samo kadikad dobije čorbu od poriluka. Ovakav način u

Digitized by Google

hrani opravdan je u Irskoj obzirom na siromaštvo nižih slojeva, koji većim dielom živu o kruhu i mlieku, dočim se u sličnih kaznionah englezkih ovoga razdobja daje 4 puta na nedjelju mesnato jelo, jer se Englezi bez razlike obično mesom hrane. U tom razdobju poučava se kaznjenik u načelih i uporabi čitavoga kaznenoga sustava, kojemu je podvržen, i razlažu mu se koristi i blagodati, koje može u različitih razdobjih postići svojom marljivošću, pokornošću i savjestnim obdržavanjem kućnoga reda. Nakon četiri mjeseca ovakova samovanja, odgovarajuća popravljenom pensilvanskom sustavu, dobiva kaznjenik dva puta na nedjelju mesnatu hranu, bavi se zanatom, koji je već prije umio, ili se priučava novu lasno naučivu, a dobro vladanje nagradjuje mu se dozvolom, da može u stanici raditi kod vratâ polu otvorenih. Već ovu dozvolu, koja se čini da nevriedi mnogo za uznika, hvale kaznjenici kao osobitu blagodat.

Školsko poučavanje biva u razredih po 15 kaznjenika. A jer se za kaznionu biraju najinteligentniji i najrevniji učitelji, to su i rezultati školske pouke u pogledu umnoga i moralnoga napredka najpovoljniji.

Jednakim uspjehom biva i pouka od strane svećenika, a tomu mnogo doprinaša, što svećenik na vanjsko držanje kaznjenika i na zaptni postupak s njime neima nikakova upliva. S toga se kaznjenik netreba pretvarati ili hiniti pred svećenikom, u kojem vidi najboljega svojega prijatelja, kojemu će rado odkriti najdublje skromnosti srdca i duše.

Jednakim, harmoničnim načinom postupaju i činovnici kaznione, nastojeć s jedne strane o nesmiljenom vršenju kućnoga reda, postupajuć s druge strane u obćenju s kaznenici u duhu kršćanske ljubavi i milosrdja, probudjujuć i uzdržavajuć u očajanih nesretnicih nadu, da će im se tužna sudbina u onoj mjeri postupice poboljšavati, u kojoj oni sami sudjeluju oko svoga napredka u dobru, oko moralnoga svoga preporodjaja.

Iz samotnoga zatvora prelaze kaznjenici u drugo razdobje, a to je zadružan zatvor. Za zanatlije priredjene su u istoj kaznioni Mountjoy shodne radionice, dočim se ratari i težaci, kojih ima obično 90%, odpravljaju na otok Spike, gdjeno su,

Digitized by Google

poprièčno 800 njih, odruženi od svieta, nastanjeni u velikih sgradah poput kasarne, smješteni noću u posebnih spavaonicah, jedna od druge ogradjena rešetkami od žice. Na ovom se otoku bave kaznjenici 11 satih na dan težkom zidarskom, kamenarskom i tesarskom radnjom, kopaju kanale, grade i utvrdjivaju luku i otok, a uza to se nastavlja religiozna i školska obuka, započeta u prvom razdobju kazni. Ovo je drugo razdobje najduže, traje prema vremenu, na koje je kaznjenik osudjen, a osobito ga karakteriše sustav razreda i biljegovaka. Kažnjenik mora naime da predje kroz više razreda, a sa svakim višim razredom spojeno je vanjsko odlično obilježje, poboljšica u hrani i umjerena novčana privreda, koja mu se izplati, kad izstupi na slobodu. Iz nižega razreda u viši stupa kaznjenik, ako je zaslužio stanoviti broj biljegovaka, koje se diele svaki mjesec. Kaznjenik, koji je bio u svakom obziru uzoran, dobije tri biljegovke za dobro ponašanje, tri za marljivost u učioni, tri za pohvalnu njegovu radnju, u svem dakle 9 biljegovaka na mjesec.

Ako se n. pr. reče kaznjeniku, došavšu na otok Spike, da će se promaknuti u drugi razred ovoga razdobja, čim si zasluži 54 biljegovke, može ih dobiti za 6 mjesecih. Nezasluži li on 9 biljegovaka na mjesec, to mu je duže ostati u prvom razredu. Tako biva i u viših razredih, i što je kaznjenik bolji, marljiviji i napredniji, tim prije može preći kroz sve razrede, tim prije dodje u III. razdobje, tim se prije dovine slobode na dopustu.

Ovo je razdobje od osobito praktične vriednosti i koristi. Biljegovke služe kaznjeniku vidivim znakom njegova napredka u dobru, one su velikom zaprekom nezdrave kolegijalnosti medju kažnjenici, njimi su jasno opredieljeni individualni posebni interesi, koji svakoga pojedinoga kažnjenika potiču, da medju drugovi svojimi nastoji biti najbolji.

Nevaljano ponašanje u ovom razdobju kazni se povratkom u prvo razdobje u samotan zatvor Mountjoy, gdje u takovom slučaju s nova počima sustavni kaznionički postupak.

Iz ovoga razdobja prelaze kaznjenici u treće ili prelazno razdobje: ratari i težaci u koji pust neobradjen prediel, kakovih u Irskoj imade u izobilju. Njihovi su stanovi ovdje vrlo jedno-

Digitized by Google

stavni, ponajviše razstavljive i prenosive gvozdene kolibe, u kojih je po jedna velika dvorana sa 50 kreveta za toliko radnika i posebna soba za pazitelja. Neima tu niti ograde, niti zavora, niti ključanice, niti oružana uniformirana stražara, niti se kaznjenici odielom svojim ili drugim kakovim vanjskim znakom razlikuju od slobodnih radnika, ali ima strogih propisa, mnoge i težke radnje, kojom se je već na tisuću i tisuću jutara puste i močvarne zemlje pretvorilo u zelene livade i plodne oranice. Čim je jedan prediel obradjen, seli čitava naseobina kažnjenika zajedno sa svojimi gvozdenimi kolibami i barakami u drugi prediel, da nastavi svoje težko ali liepo i koristno djelo kultiviranja zemlje. Za prvih deset godina, što je uveden ovaj sustav, dospjelo je 75% svih kaznjenika u ovo treće razdobje, a čitavo ovo vrieme našla su se samo 2 kaznenika, koja su pokušala pobjeći.

U prelaznom razdobju mogu već kaznjenici više privrediti svojom radnjom, a slobodno im je nešto i potrošiti, dočim se ostatak pridržava na njihovu korist.

Disciplinarne kazni u prelaznom razdobju neima, nego se kaznjenik radi znatnijega prestupka mora povratiti u II. razdobje na otoku Spike. Takovih slučajeva bilo je kroz 10 godina 2%.

Za zanatlije je prelazno razdobje u Smithfieldu kod Dublina. Ovdje radi po više njih u prostranih sobah bez ikakva nadzora, i svaki ima svoju posebnu spavaću stanicu. Često se šalju takodjer u Dublin, da obave kućne poslove, i nije bilo jošte slučaja, da se tko nebi povratio iza obavljena posla. Pouka je ovdje mnogo obsežnija, nego u 1. i 2. razdobju, tu se već redovito predaje fizika, lučba, prirodoslovje, zemljopis, poviest i narodno gospodarstvo. Kažnjenik, koji je bezprikorno izpunio svoje vrieme i u ovom prelaznom razdobju, stupa u 4. razdobje, a to je dopust.

Obzirom na ovo razdobje odmjeravaju se kazne utamnjičenja u Englezkoj na mnogo duže vrieme, nego li u drugih državah.

Po sadašnjem kaznenom zakoniku englezkom kazni se naime svaki zločin tamnicom od najmanje 5 godina, a povratak u zločin najmanje 7 godina. Prema vladanju u kaznioni, prema uvidjavnosti uprave kaznioničke, da se je kaznenik doista popravio, prikraćuje mu se vrieme kazni do 10 godina za četvrtinu, preko

Digitized by Google

10 godina za trećinu. Tako n. pr. ima kaznjenik, osudjen na 6 godina boraviti 3 godine i 9 mjesecih u prva dva razdobja, a 9 mjeseci u prelaznom razdobju; osudjen na 15 godina ima u prva 2 razdobja boraviti 8 godina, u prelaznom 2 godine; ostatak ide na račun 4. ili dopustnoga razdobja. Nu i ovo je razdobje cjeloviti dio kazni, jer kaznjenik na dopustu stoji ne samo pod zaštitom, nego i pod strogim nadzorom kaznioničke uprave. Zaštita ova sastoji se u tom, da si kaznjenik posredovanjem uprave nadje zaslužbu, pak je u Irskoj zavladao već običaj, da ljudi rado uzimaju u radnju ili u službu čovjeka, koji je prošao, da tako kažem, kroz čistilište progresivnoga sustava kaznione, uvjereni, da će dobiti čovjeka, koji je sustavno odgojen u marljivosti, točnosti i poštenju i koji je povrh toga usljed temeljitije i obsežnije religiozne i školske pouke mnogo izobraženiji, nego što su obično radnici i sluge. Za vrieme dopusta ostaje uprava kaznione u neprekidnom savezu s dopustnici i njihovimi službodavci, a podupiru ju u nadzoru dopustnika redarstveni organi i družtva za podporu odpuštenih kaznjenika, koja su družtva razgranjena po čitavoj zemlji. Složnu radu svih ovih faktora pošlo je za rukom, da je u Irskoj do godine 1862. opozvano samo 7% dopustnica i to glede kaznjenika, koji su se na dopustu upuštali obćiti s ljudmi zla glasa, koji su se podali neurednu životu, ili koji se nemogahu izkazati poštenom zaslužbom.

U novije doba je ova postotna brojka jošte manja.

Ovako sjajni rezultati, koji su postignuti provedbom progresivnoga sustava u Irskoj, nemogahu ostati neuvaženi u Englezkoj, a zatim i u drugih državah zapadne Europe, jer nesamo što je izkustvom dokazano, da se ovim sustavom najsigurnije dade postići svrha kazni, nego su ujedno oboreni i prigovori u pogledu prekomjernih novčanih žrtava, skopčanih s ustrojstvom kazniona po ovom sustavu, pošto se troškovi na gradjenje kazniona sa samotnim zatvorom i na obskrbu kaznjenika nadoknadjuju radnjom u II. i III. kaznenom razdobju.

U Englezkoj, koja je kaznione svoje pretvorila po ovom sustavu, zaslužili su kaznjenici II. i III. razdobja god. 1871. u Portlandu, Portsmouthu i Chathamu 149.745 l. sterlinga, nera-

Digitized by Google

čunajuć ovamo kućnu radnju, kao pečenje kruha, kuhanje, pranje i krpanje. Obskrbni troškovi iznosili su 131.986 l. sterlinga, a ovamo spadaju i troškovi za bolestne i onakove kaznjenike, koji s različitih razloga nemogahu ništa zaslužiti, zatim troškovi dopreme i premještaja kaznjenika nakon pretrpljene kazni, kao i oni iznosi, koji su im na ruku dani, kad izstupiše iz kaznione. Postignut je dakle čist dobitak od 17.759 l. ster.

Zadnjih godina grade se kaznione sa samotnim zatvorom izključivo radnom silom kaznjenika. Što tu treba speći opeka, lomiti i klesati kamena i što je tu tesarskoga i kovačkoga posla: sve se izradjuje kaznjeničkom rukom, jedino što se nabavlja gotovo jest, što zasieca u bravarski zanat.

Medju najznamenitije ovakove gradjevine spadaju kaznione za samotni zatvor, u kojih se može. smjestiti 1889 kažnjenika, mnoge gospodarske sgrade i stanovi za kaznioničke činovnike, zatim kazniona za 700 žena.

U Italiji imadu osim kazniona sa samotnim zatvorom posebne ratarske naseobine na otocih Lampedusi, Capraji i Limosi u toskanskom moru, zatim u Siciliji kod Trapana i Mesine. I ove naseobine napreduju veoma dobro.

Troškovi za obskrbu uznika namiruju se većim dielom radnjom kaznjenika, a i broj povratnika biva od godine do godine manji, pak upravo ova okolnost najkriepčije preporuča valjanost progresivnoga sustava; jer statistika kaznione dokazuje, da se od zločinaca bivših u kaznioni po ovom sustavu povraća 2% do 10%, dapače u kaznionu u Valenciji (Španiji), kojom upravlja glasoviti ravnatelj Montesinos, nije se povratio posljednje tri godine nijedan odpušteni kaznjenik, dočim izmedju zločinaca, bivših u kaznionah druge vrsti, biva 40% do 80% kaznjenika.

Pomor u progresivnih kaznionah bilježi statistika popriečno 2% na godinu.

Na temelju ovakovih činjenica može se po progresivnom sustavu ustrojena kazniona smatrati učionom odraslih ljudi, koji podnašajuć kaznu za počinjeno zlo, imadu tečajem više godina svoju volju i svoj život udesiti prema volji svojih nadzirateljа, dok se napokon nepriuče kriepostnu životu. Kazniona u

Digitized by Google

ovakovu stanju naknadjuje u pogledu uzgoja, što je kod pojedinih ljudi u mladosti zanemareno od strane crkve, države, obitelji i učione; ona prima iz rukuh sudaca zločince i vraća družtvu s malenimi iznimkami ljude toli ojačane u dobru, da mogu odoljeti svakoj napasti, kad dodju na slobodu, i da vode pošten život, neće li da se s nevaljana ponašanja opet povrate u kaznionu na nove patnje, na nove pokušaje njihova poboljšanja.

Uvaživ sve ove prednosti, priznali su medjunarodni kongresi u Londonu god. 1872., u Brüsselu god. 1874. i u Bruchsalu g. 1875., da je progresivni sustav, koliko s obzira na svrhu kazni najshodniji, toliko i s narodno-gospodarstvenoga gledišta najkoristniji.

Ima li nade, da će se taj sustav ako ne doslovce, a to barem u bitnih svojih načelih provesti i u nas?

Na to nije meni odgovoriti, ali svakako je ovo pitanje goruće, i sretnim riešenjem njegovim nebi se imalo zavlačivati, jer mi se pogledom na kaznionu lepoglavsku čini, da je skrajnje vrieme odkloniti pravedno zasluženi prikor: da smo u pogledu vršenja kaznenoga zakona najzadnji medju izobraženimi narodi.

Fiziologija kaznenoga postupka.

(Svršetak.)

Dovlje iztaknusmo slučajeve, u kojih je politika uplivala na same kazneno-procesualne norme, ili gdje je barma mogla, pod krinkom prava mješati se u tečaj kaznenoga postupka. Ali znade se, da ni sama odluka o krivnji ili nekrivnji obtuženoga nije u svakom slučaju sjegurna od uticanja politike. Tobožnja korist cjelosti, koja se smatraše u procesu rimskih komicija i u postupku kod „questiones perpetuae“ kao punovlastni odlučujući momenat, može istu ulogu vršiti u našem kaznenom postupniku samo uslied zle porabe ili protupravno; nu ta zla poraba spada medju onakove, koje neumiru. Medju kaznenim postupkom i medju ciljevi i zahtjevi političkoga života postoje toli mnogi zamieniti odnošaji, da se i za svestrano na pravna pravila vezani kazneni

Digitized by Google

postupak bojati, da bude potisnut sa puta prava, te podvrgnut uticaju političkih nastojanja i priklonosti.

Ova pako opasnost postoji uvieke i svagdje, ako valja suditi o tužbah, koje uzpiruju političke strasti, budi da se radi o djelih, koja se prikazuju kao pojedini slučajevi iz borbe stranačke, budi da je obiedjena ili napadajuća stranka zastupnikom ili branjenikom stranaka, budi da s kakovih drugih razloga uspjeh proganjanja ili odklona ima strategičnu važnost u političkoj borbi. Svaki put u ovakih sgodah nastoji politička tendencija, da se sa njenoga gledišta postupa i osuda izriče. I to je moguće, da sudac ili porotnik otvoreno zagovara pristaše ove ili one stranke, budi što su osobno ovisni o vladajućih muževih jedne ili druge stranke, budi kao samostalni zastupnici kakove stranke, činec tako pravo službenikom političke tendencije. Ovo u ostalom nije razmjerno tako opasno, jer takovu pristranost svi prijatelji prava i istine odbijaju i odsudjuju. Mnogo je opasnije, ako se političke tendencije zaogrnu odjelom prava, ako u toj slici zavode javno mnenje, te onim iz tisuću grla dolazećim vapajem „propni ga“ izriču osudu prije, nego li sam redoviti sudac, čim uplivaju opasno na nepristrano prosudjivanje dotična slučaja. Razširenost i nutarnje koncentriranje štampe daje ovoj vrlo opasnoj metodi, po kojoj se rasudjivanje kaznenih slučajeva iz okvira pravna prepora prenosi u vjetrovitu politiku, takovih sredstva moći, o kakovih se još pred kakovih desetak godina nije ni sanjalo. Čovjek netreba nego samo nešto pamtenja, pa će se dosjetit velikim zlim porabam ove ruke, kako se sgadjaju u nekih vrlo prosvjetljenih državah naših.

Ako povod i svrha kaznenoga postupka dolazi u tako mnogostručni dodir i savez sa ciljevi, što ih ima državna zajednica po vlastitoj samoodluci slieditи i sa sredstvi, koja mora za one upotrebiti; ako nikada nije manjkalo nosiocem političke vlasti, pače ni samim sudcem napasti, niti će im manjkati, da na mjesto neoborive norme uredjena pravna tečaja i nenarušive izvršbe prava postave tobožnju „salus rei publicae“ — to s druge strane prieti pogibelj, da će se kazneni postupnik, ako bude podvržen stalnim pravnim pravilom, privezati na forme i propise, koji su jednostrano udešeni prema civilnomu procesu, ali skroz protivni

Digitized by Google

sućnosti kaznenoga prava i kaz. postupka. Kraj ovake uredbe postaje kazneni postupnik puki pravni postupak, kao zbiljni „procesus juris“, ali ima civilistični karakter, pa s toga razloga zaostaje za svojom pravom zadaćom.

Ovakovu nepodpunu uredjenju kaznenoga postupka mogu biti različiti uzroci. Dok nije ukupni razvoj prava tako uznapredovao, da se može materijalno kazneno pravo u glavnom kao dio javnoga prava smatrati, razumie se po sebi, da se kazneno pravo nemože oživotvoriti u drugih pravnih formah, nego u onih civilnoga postupka. To je razlog, s kojega je ostao germanski kazneni postupnik priudešen prema gradjanskomu. Taj germanski temelj opaža se sve do dana današnjega u englezkom kaznenom postupku, prem se je samo kazneno pravo već odavno odreklo civilističnih izhodišta, te koji pridržà i u kaznenom postupku množinu načela i forma gradjanskoga postupka.

Očevidno nas sjeća na mekanizam gradjanskoga postupka okolnost, što se inicijativa u povedbi kaznenoga postupka bitno polaže u ruke pojedinca privatnika, o kojega interesih se radi kod sama zločina. Kod zločina „felony“ i „treason“ smatra se, ali ne i kod „misdemeanur“, kao obća državljanska dužnost proganiti zločinca[1] i tko god stupi tu kao tužitelj, radi kao zastupnik krune. Nu već i sam položaj obajuh državnih (krunskih) odvjetnika u sudbenom postupku nije toliko označen biljegom uredovna postupka, koliko više onim odvjetničkih usluga. A i ona obća dužnost, da je svatko dužan tužiti zločinca, kako se vrši! Izuzev pojedinih udružba, kojim je namjera tužiti sbog stanovitih grupa zločina, u redovitih okolnostih prepušta se proganjanje povredjenomu ili pako onim, koji se plaše, da nebi opetovanjem sličnih zločina nastradali u svom privatnom pravu.[2] A ipak se takovu privatnu čovjeku, koji dolazi tu kao tužitelj popularni, dozvoljuje sasma prema civilnomu pravu neko pravo razpolaganja u samoj stvari:

---

[1] Stephen-Mühry Handb. d. engl. Strafrechts. S. 5, 51, 564. Woolrych. The crim. law. 1862. S. 916.

[2] Mittermaier, Eng. Strafverfahren. S. 77, 159, 232 i sl. Sravni Glaser, Anklage, Wahrspruch, Rechtsmittel. str. 24 i sl.

Digitized by Google

na molbu „prosecutor-a“ običaju obtuženoga blažije kazniti.[1] Samo u slučaju da neima posredno ili neposredno učestvujućih privatnih osoba, koje bi progonile krivca, običaje se naložiti nižim činovnikom, da progone zločin. Obrana pako u englezkom kaznenom postupku sasma je uredjena, kao u gradj. postupniku; englezko pravo nije prihvatilo uredbu obrane pod moraš, bez kakova nemože da bude stvarno provedeni kazneni postupnik; zato je priprava i provedba obrane vrlo manjkava. To stoji u savezu s tim, što neima svrsi shodne prediztrage u tehničkom smislu. Prava prediztraga obavlja se u pravilu izpitivanji pred porotom, o kojem se znade, da je sasma nedovoljno. Osim toga poznaje englezko pravo istinitu prediztragu jedino u postupku pregledatelja mrtvaca (coroner's inquest), pa onda u iznimnom postupku, u tako zvanom „informations“, naročito u „information attor ney general“. Što se obično pod englezkom prediztragom razumieva, po pravu nije drugo, nego razprava o pitanju, imade li se okrivljeni pridržati u zatvoru ili ne.[2] Ovaj postupak može zaista i do stanovita stepena služiti kao surogat prediztrage, jer s jedne strane nesmije se zatvor bez dovoljna razloga odrediti, a s druge može se tkogod izpustiti iz odredjena te neopozvana zatvora samo prigodom, kada porota drži sjednicu. Nu po juristićkoj jezgri svojoj taj postupak nije drugo, nego pravni prepor o incidentnoj točki; upravo kao i u gradjanskom postupku, gdje neima nikakova prediztragi odgovarajućega uredovnoga djelovanja, ali se ipak može povesti postupak o predlogu glede zatvora. Što u englezkom kaznenom postupku obtuženi, koji plaidira za „not quilty“, a u ostalom tečaju glavne razprave mramorkom šuti, da se pri tom niti nekuša pozvati okrivljenika, da svojim pripoviedanjem pripomogne stvar razbistriti, to se sasma slaže sa položajem stranke u civilnom procesu, ali se neslaže s ulogom, koja po naravi stvari pripada obtuženu u kaznenom postupku. Ako je moguće još u višem stupnju valja ovaj sud naprama procesualnim posljedicam, što ih

[1] Mittermaier, Engl. Strafverfahren. St. 495. Stephen Mühry. Handb. d. engl. Strafr. Str. 621.

[2] Dokazao sam to u Holtzendorfovom „Strafrechtsreitung 1863. Str. 168. i sl.

Digitized by Google

imade „quilty“ obtuženika u glavnoj razpravi; jednostavni „guily“ pruža podpunu procesualnu sjegurnost, na temelju koje može se okrivljeni s mjesta i osuditi. U obće su načela o teretu dokaza i o naravi sredstva dokaza u englezkom kaznenom postupku skroz udešena prema neshodnu uzoru gradjanskoga postupnika. Ako je tužitelj uspio dokazati stanovite okrivljujuće činjenice, to prelazi dužnost dokaza po svoj strogosti gradjanskoga postupka na obtuženoga. Ovaj ima dokazati razloge, koji kazan izključuju, dokidaju ili ublažuju; svjedoci na korist obtužena prizivlju se redovito samo u toliko, u koliko ih okrivljeni imenuje, te dovedenje izposluje.[1]

I sadanjemu njemačkomu kaznenomu postupniku prieti na više mjestih opasnost, da bude „contra naturam sui generis“ obskrbljen krpami, uzajmljenimi od gradjanskoga postupnika, čim bi se otudjio svojoj zadaći, a sapela njegova djelatnost. Kod nas dakako ne može se govoriti o historičkoj suvislosti tako zvana pregnuća za reformami sa germanskim kaznenim postupkom; temelj je njegov skroz doktriniran, pomiešan s političkini razlozi. Iztražni postupak obćega prava malo je po malo sjedinio u ruci sudca svu koliku djelatnost i sva prava tečajem iztrage tako, da je cieli taj dio postupka tekao kao razprava, koju upravna oblast jednostrano uze razpravljati, pa ju sama i razpravi. Istom u osudi, pa onda kod uporave pravnih liekova, u koliko su se ovi potonji rabili, dolazi opet na prvo mjesto prava zadaća sudca: da naime pravo kao takovo nadje i oživotvori. Sasma bijaše opravdana reakcija proti onakovu poniženju sudbene iztrage, koja spade na puko policajno izpitivanje. Nu nastojeć oko toga, da se dosadanji iztražni postupak obćega prava, kojemu manjkahu i forme i neke spone, zamieni sa postupkom, koji bi imao stalna pravila, te pružao jamstva, da će se prava stranaka štovati, pošlo se je predaleko, upiruć naime oči na englezki uzor, padosmo u drugu skrajnost. U ostalom tu je ostalo po najviše kod neplodnih pokusa. U pravnoj sviesti naroda bijaše se već tako ukorjenila pod uplivom

[1] J. F. Stephen. A general view of the crim. law of England. 1863. str. 161, 171.

Digitized by Google

kanoničkoga prava valjano shvaćena i opredieljena zadaća kaznenoga postupka, tako se bila uvrežila u sudbenoj praksi, da nikako nemogahu civilistični elementi englezkoga kaznenoga postupka ovladati našim kaznenim postupnikom. Pošto su jednom već bila prihvaćena temeljna načela francezkoga postupka, priečila je pravosudju već prirodjena stalnost, da se nije prešlo k englezkim uzorom. Ali sasma se ipak neizjaloviše pregnuća, iduća za onim ciljem. Kušalo se saslušanje obtuženoga u glavnoj razpravi ograničiti na tako, da mu se tek dozvoljuje progovoriti na vlastitu obranu, pa tim iztisnuti priznanje obtuženoga iz naravitih njegovih funkcija: ti pokusi stoje, obzirom na tehničko opravdanje svoje, isto tako na temelju civilnoga postupka, kao i englezko dokazno pravo; ovomu zahtjevu nedvojbeno daje se koncesija neodlučnošću osnove državnoga kaznenoga postupnika (§§. 123., 158. i 205.) Teorija isto je tako sklona samo sa gledišta civilističnoga razpravljati pitanja ob ograničenju prava izpravit tužbu ili razširiti ono „ne bis in idem", kao što praksa težko se opire napasti, a da nepresadi teret dokazivanja po gradj. postupniku u kazneni postupnik, dakako ne u svem, a niti onako izrazito. Od francezkoga pravoslovja uzajmljena oznaka „javna tužba" imala bi prije svega dovoljna povoda „tužiti" se na vlastito ime; ona nije već s toga to, što ono ime označuje, jer je u prvoj liniji upravljena na samostalno sudačko iztraživanje stanja stvari. Posliednjih deset godišta naše kazneno-procesualne književnosti kušalo se neprestano, kako da se načelo za progonstvo kaznjivih djela u bitnih točkah svede na gradjansko-procesualne forme i zasade[1], pače da se cieli kazneni postupak posagradi od gradjansko procesualnih materialia, i taj pokus učinio se je u duhovitom, zaokruženom sustavu, u kojem se ikada koji kazneni postupak prikazao (J. W. Planck: System. Darstellung des deutschen Strafverfahrens 1857.).

U istom smislu veća je pogibelj, da će se kazneni postupnik izroditi u gradjansko-procesualnom, nego li političkom pogledu.

---

[1] Vidi: Deutsche Vierteljahrsschrift 1859. Heft III. str. 71. i slied.

Digitized by Google

Istina politički uplivi pojavljuju se snažnije i silnije; nu ma se u pojedinih mjestih i prepiralo o tom, da li zaista djeluju, pače da li su ovlašteni, to se ipak priznaje kao obće načelo, da su nedopustivi. Naprotiv mora se priznati, da nam se u gradjanskom postupku pokazuje slika čista pravna postupka daleko jasnijom i razvijenijom, nego li n. p. u njemačko-francezkom kaznenom postupku. Ako se dakle priznaje potreba, da se kazneni postupak pretvori u čisto pravni postupak, vrlo je blizu napast, da podvrgnemo kazneni postupnik pravilom gradj. postupka, a to tim prije, što i onako u svakom slučaju mora da postoji neka suglasnost, pa se ovoj ne mogaše sasma oteti ni iztražni postupak po obćem pravu. Pri tom lasno se pregledju temeljne razlikosti, na koje se svakako treba obazrieti, ako se neće nanieti sila sućnosti same stvari. Najznamenitija, te po svojih posljedicah najvažnija razlikost proteže se na svojstvo materijalna prava, koje se ovdje i ondje ostvara: u gradj. postupku individualna, u volji pojedinca stojeća, te odredbi pojedinca podvržena prava; u kaznenom postupku pravo cjelosti, koje se sudara s objektivnim obstankom samoga prava; to pravo nije podvrženo odredbi pojedinca, pače niti dragoj volji države, nego se ono pravno i praktično prikazuje kao dužnost države. Oprieke načela dispozicionoga i oficialnoga jasno pokazuju ponor, koji treba da dieli pravni postupak, služeći gradjanskomu pravu, od prava postupka u poslovih kaznenoga prava. Prekoračio bih granice ovomu članku, da uzmem razlagati potanko sve razlikosti od korjena pa do raznih grana obojih procesualnih organizma. S toga pridržajem si danom sgodom potonje progovoriti o razlikostih kaz. postupka od gradjanskoga, koje potiču iz nutarnjih osebnostih materijalnoga kaznenoga prava; sada slobodan sam upozoriti na neke više vanjske momente, koji djeluju na razvoj kaznenoga postupka, skroz različita od gradjanskoga. Pri tom imam pred očima agitaciju, kojom se opet traži, da se uz zlu porabu ukloni iz našega kaz. postupka i posebna poraba priznanja, i koja (agitacija) naći će u nejasnih propisih §§. 123., 158. i 205. osnove državnoga kaznenoga postupnika dobro došlu polugu. Ovo je pitanje, koliko god se prikazuje u neznatnoj slici, veoma zamašno; okrivljenika

Digitized by Google

odkloniti izmedju procesualnih sredstva dokaza, znači podpuno se razkrstiti ne samo sa najnutarnijim bićem i historičkim razvojem našega kaznenoga postupka, nego i našega materijalnoga kaznenoga prava. Drugom jednom prilikom trudio sam se dokazati, da subjektivna temeljna misao sadanjega njemačkoga kaznenoga prava stoji u tiesnom zamienitom odnošaju sa važnošću priznanja u njemačkom kaz. postupniku, pa da bi se općoj pravnoj sviesti kao i državnomu autoritetu težka zadala rana, da se napusti potanko saslušanje obtuženoga ob obtužbi i njenih dokazih. Ovdje iztaknuti ću neka značajna obilježja kaznenoga postupka, koja će možda prema praktičnoj potrebi još sgodnije prikazati, da je sasma opravdano ono, kaz. postupku pripadajuće sredstvo za iztraživanje istine.

Ako hoćemo da postane jednakost stranaka u procesu istinom, ako se hoće usljed toga okrivljeni izpustiti iz reda sredstva dokaznih u postupku rabljenih, to bi moralo biti stanje stranaka već prije povedena postupka jednako, naročito imala bi za obje stranke jednaka biti, ako ne poziv, a to barma jednaka prilika, da se priprave na uspješnu parnicu. Tako biva u gradjanskom postupku. Upravo protivno sgadja se u kaznenom postupku. Kad se uglavljuju pravni poslovi, svi pri tom učestvujući drže pred očima, da bi se mogao o tom u budućnosti zametnuti pravni prepor. Tko propusti za takov slučaj osjegurati sebe i svoje pravo, sam je kriv nopovoljnijemu položaju u budućoj gradj. parnici. Kod svih pogodba smatra se občenitom i javnom zadaćom pripravljati dokaze, ako bi možda takovi u buduće bili nuždni. Kod svakoga važnijega pravnoga posla traži interes svih učestvujućih, često opet donosi obćeniti običaj, u mnogih slučajevih upravo je uvjetom valjanosti, da se sadržaj pravnih odnošaja, što no se imadu osnovati ili priznati, izrazi pismeno u ovoj ili onoj formi. Taka priprava, koja je po naravi stvari ili upućena ili spretna za to, da konkretnu uredbu pravnu objektivno i točno izrazi, isto je tako česta u gradjanskom, kao što je riedka u kaznenom procesu. Da li će se i kada zločin kakov izvesti, toga — izuzev riedke slučajeve — nezna niti država niti povriedjeni. Jedino

Digitized by Google

možda kod krive prisege, prevare, krivotvore, prestupaka, štampom ili inimi tiskopisi počinjenih, može se naći za veći ili manji dio učina pismenih dokaza već od početka. Kod najvećega diela i to najtežih zločina ne pripravlja se u odlučnom času nikakav dokaz o stvari, kako se ova zaista sbila, nego biva upravo protivno. Zločinac navlaš pokriva sebe i svoje djelo, koliko samo može gleda prije, za i poslje zla djela odkloniti sve dokaze. Ako se negledeć na „agents provocateurs“, kao i na one vrlo riedke slučajeve, gdje dodje ubaviest o izvesti se imajućih zločinih, po osnovi pripravlja materijal za buduće dokazivanje prije ili za vrieme sama izvedenja zločina, čini se to, da taj dokaz zamrsi, a ne da objasni stanje stvari; zločinac odklanja dokaze, koji bi mogli svjedočiti proti njemu, pa nastoji da zavede u bludnju i neznanje o pravom tečaju stvari, kao i o pravom počinitelju. Tu zaista neima jednakosti stranaka; okrivljeni je, predpostaviv, da je zaista zlo djelo učinio, pretekao svoga progonitelja. Dakako ne smije se s uma smetnuti, da ne može svaki okrivljeni ovako progonitelja svoga preteći, naročito da toga nemože nikada nevini.

Naš kazneni postupnik zanimao se kroz stoljeća mišlju, da izravna onaj probitak, koji se predpostavlja kod okrivljena, pače da ga po mogućnosti nadvisi većom energijom progoneć zločinca. To pregnuće niklo je prije svega u javnom i psihologičkom interesu, koji stoji kod težkih zločina svagdje u tom, da se zločinac uhiti, da mu se zločin dokaže te on kazni; to pregnuće vodilo je do postupka proti osobi sumnjiva, kojega su već u prediztrazi, zlorabeć premoć javne vlasti, smatrali krivcem, te prema tomu s njim i postupali, vodilo je do takova sredstva u iztraživanju istine, kakova se francezko-njemački kazneni postupnik ili barma njegova praksa sve do dana današnjega sasma nije okanila. Glavna zadaća tih sredstva bijaše, da iztisnu od sumnjiva priznanje, a i to u vremenu, kada je s jedne strane bilo pravno moguće dotičnika osuditi jedino na temelju vlastita priznanja, a s druge strane, kada je kazneno pravosudje bilo prostorno razciepkano, sredstva i moć njegova ograničena, a ono malo sposobno pronaći okrivljenika ili inače okoristit se drugimi dokazali.

Digitized by Google

Pošto je ojačala državna vlast, umnožali se njeni organi, razmaknula njena sredstva i njezini uticaji, promieniše se na jednoj strani donekle okolnosti jednakosti medju okrivljenim i zajednicom (državom), koja onoga progoni. Okrivljeni hoteć braniti sebe i svoje interese, upućen je na ograničena svoja fizična, ekonomička i intelektualna sredstva; braneć se od kazneno-procesualne navale, poduzete proti njemu, okrivljenika pomagati će, izuzev da mu priskoče u pomoć zajednički interesi stranački, stališki ili konfesionalni, jedino one osobe, koje su individualno s njegovom svezane. Država naproti, koja progoni zločinca, ima množinu vrlo obsežnih i vještih orudja, da ispita tragove, dokaze i da ove osjegura; država ima materijalnih sredstva, koja doduše nisu neizcrpiva, i koja se nesmiju preko mjere upotrebljavati, ali ipak znamenito pretiču ona, što ih može okrivljeni za sebe i na svoju obranu upotriebiti — u čem se opet bitno razlikuje kaz. od gradjanskoga postupka, gdje sad tužitelj nadkriljuje inteligencijom, vještinom i bogatstvom, sad opet tuženi. Silna sredstva pomoćna, kao što su: kemija, mikroskopija, brzojavi, svjetlopisi najprije pomažu progonitelju, a tek u drugoj liniji obrani progonjena — ali prirodoslovni obreti ili izumi ne mogu ipak, kao što ne mogu ni bogatstvo ni čete činovnika, nadoknaditi onaj „prekasno“, što no vrlo često u kaz. postup. čini jednakost stranaka iluzornom. Ovako stanje stvari svraća i opet pozornost našu na jedno jedincato mjesto, gdje još nije prekasno, a to je, da se sasluša okrivljeni. Zajednica tim će manje moći odreći se prava baš to tražiti, jer država, držeć se strogo načela nepristranosti, svoja sredstva upotrebljava tako na obranu, kao i na okrivu obtuženoga.

U kaznenom postupku moraju se već i s toga upotrebiti u velikoj mjeri sva sredstva, da se pronadje istina, jer se tu radi o stvarih za državu vrlo zamašnih i jer navala nailazi na odpor, koji daleko nadilazi mjeru običajnu u gradjanskoj parnici.

Duševna, često i sa vrlo izdašnimi sredstvi vodjena borba, kakovom se u većini najvažnijih slučajeva prikazuje kazneni postupak, ima često sa stvarmi posla, koje daleko nadkriljuju u svakom pogledu u civilnom procesu dolazeće predmete ili vrednote.

Digitized by Google

Kod okrivljenoga neradi se samo kod kazne smrtne, ili doživotne tamnice, nego redovito kod svake na duže vrieme ustanovljene kazne zatvora o cieloj fizičnoj i ekonomičkoj eksistenciji, a još mnogo češće radi se o poštenju i dobru glasu, bez kojega dalnji život neima nikakove slasti ni zadovoljstva. S druge strane nastoji se ući u trag tajnosti, radja se reakcija proti okrivljeniku, pa ni pravni red ni nosioci prava nemogu biti zadovoljni, dok se jedno i drugo nepostigne. Kao što god zločinac težko osjeća kazan, isto bi tako težko osjećala zajednica i članovi njeni, da se zločin nekazni. Kazneni postupak je forma, u kojoj se toli silni interesi medju sobom bore, pa se već i s toga razloga s obijuh strana razvija eneržija u borbi, kakova u većini slučajeva manjka u gradj. postupku. Pa ako bi se s početka sve sile napele samo na jednoj strani, t. j. na strani progonjena, u tom mogao bi već protivnik nazirati poziv, da i on sa svoje strane upotrebi sva izdašna i dopuštena sredstva, da svojom krivnjom neproigra opravdana uspjeha.

Za državu ne može nastati pravo jedino iz interesah. One nejednakosti medju progonećim i progonjenim glede pripravljanja dokaza neima kod nevino progonjena, a za nevina mora se svaki obtuženi držati, dok se protivno nedokaže. Nu upravo to je karakteristično u kaznenom postupku, da se u dalnjem tečaju često presumcija o nevinosti pretvori upravo u protivno. U gradjanskom postupku običaje se ustanovljenje preporna predmeta strogo lučiti od dokazivanja, sudac neobičaje uvažavati pridonešenih dokaza prije nego li mu valja izreći konačnu osudu. Sasma drugačije biva u kaznenom postupku. Ne samo da se prije nego li se digne obtužba, što odgovara podnešenju tužbe u civilnom postupku, pred kaznenim sudom vodi pripravljajući postupak, nego kazneni je postupak već od prva početka zajedno ako ne i pretežno upravljen na sabiranje, predhodnu uporabu i ocjenu postojećih sredstva osude. Kao što je poznato, pokazuju i konstatuju ovaki procesualni čini često već tečajem postupka više ili manje visoki stepen vjerojatnosti o krivnji obtuženoga. A značilo bi zaista od naravi ljudske zahtievati, česa ona ne može dati, kad bi se tražilo, da bude ovako okrivljeni u svem uzporedjen i da

Digitized by Google

se s njim onako postupa, kao i s onim, proti komu neima nikakovih dokaza. Iztražni postupak po obćem pravu bijaše vrlo plodan izumljivajuć sredstva, koja bi pravedno uvažavala ovako stanje parnice: mučila, zatvor dok se nedokaže nevinost, izvanredna kazan, itd. Naproti ovim i drugim ovdje navedenim sličnim sredstvom valja iztaknuti sada obće prihvaćeno načelo, da kazan smije sliediti samo ako je dokaz podpuno izveden, ali da onda mora i kazan biti podpuna. Nu drugačije stoje stvari kad se pita za konačnu odluku o krivnji ili nekrivnji, a drugčije momenti, koji opredieljuju stanje i prava procesualne djelatnosti, da se pronadje istina. Ne daje izrazita, nego vjerojatna krivnja pravna temelja, da se od okrivljenoga zahtieva, neka razjasni potankosti obtužbe i dokazala. Ovo barma onda, ako se vjerojatnost okrivnje osniva na sudčevoj odluci, t. j. ako je ta vjerojatnost formalno ustanovljena sudačkom odredbom, providjenom jamstvom o dovoljnom temelju, nepristranošću i spretnošću za osudu. Vrlo bi se dobro moglo zagovarati razlikovanje, da se obtuženi može saslušati, ako je o tom izdana sudbena odredba, a da se neima, ako ta nije izdana. Odavlje sliedilo bi naročito, da se u predizitragi nebi moglo ni govoriti o saslušanju okrivljenika, s tom uredbom zapriečila bi se ona preslušavanja, kojih zle porabe najprije su moguće, i kojih se najviše plašimo.

Varao bi se svatko, pozivajuć se u tom na englezko pravo. I englezko pravo mora se obazirati na ovako stanje parnice, samo što ono za to potrebno sredstvo (liek) uzajmljuje od civilnoga postupka, usljed česa nesudaraju se dakako slučajevi podpuno; ali sudaraju se podpuno potreba, na kojoj se to temelji, i odlučivi pravni temelj. Englezki kazneni postupak služi se ovdje pravnimi predmnjevami, koje oprćuju obtuženomu, da dokaže svoju nevinost. Tamo ima kao i u civilnom postupku počinitelj dokazati n. p. slaboumnost. Komu je dokazano, da je drugoga usmrtio, ima se po slovu zakona osuditi radi naumična ili protupravna ubojstva, ako sam nedokaže, da se je nalazio u nuždnoj obrani, ili ako nedokaže kakova ina uzroka, koji izključuje krivnju.[1] U

[1] Best-Marquardsen, Englisches Beweisrecht, str. 298. i sliedi., gdje se navodi još i više sličnih pravnih predmnjeva. Stephen, A general

Digitized by Google

tom upravo nalazi se strogost zakona, koje francezko-njemački kaz. postupak nepoznaje. Ovdje bi upravo morao ne samo sud, nego i državno odvjetničtvo jednakom revnošću dokazala i činjenice navoditi, koje idu u prilog obtuženomu kao i one, koje govore proti njemu. Englezko pravo neišće doduše od obtuženoga, ako je okrivljujuća ga sumnja znatna, da on samostalno daje obaviesti, ali mu se jednostavno oprćuje teret neka dokaže, da nije kriv, pa ga osudjuje bezuvjetno, ako toga nemože dokazati. A valja znati, samim pripoviedanjem obtuženoga ne može se dokaz izvesti, jer izpovjed obtuženika jest doduše „matter for the consideration of the jury", ali nedaje „evidence" [1], t. j. nemože se uzeti kao dokazalo na njegovu korist. Praktično uzev stvar, izpovjed obtuženoga valja, izuzev slučaj, gdje on protuslovi obtužbi, radi česa postaje potreban dokazni postupak, samo u toliko, u koliko je nepovoljna obtuženomu. Englezki proces dakle po cielom svom ustroju odriče se zasade: „quilibet praesumitur bonus, donec probetur contrarium". Ako mi u sličnom slučaju po njemačkom kaznenom postupku nastojimo crpiti istinu iz vrela, nalazećega se u prsima obtuženoga, to ne samo da se služimo vrelom znanja, koje je tiesno spojeno sa posebnim karakterom našega kaznenoga prava i kaznenoga postupnika, nego uporavljamo zajedno i sredstvo, koje je mnogo blažije i pravednije, nego li je pravna predmnjeva i odvala tereta dokaza po englezkom pravu. Ako bismo pako u ovom slučaju tvrdili, da nije umjestno potanje preslušanje obtuženoga o samoj stvari, to bismo ga mnogo jače pogodovali, nego li čini englezko pravo.

Na svršetku još nekoliko rieči, da me krivo nerazumiete. Nitko ne može tajiti da se preslušanje okrivljenika može zlo rabiti. Naročito može se prediztragom te iztražnim zatvorom tako uplivati na okrivljenika, da mu se i proti volji iztisne izpovjed. Toj pogibelji dalo bi se izbjeći, ako se preslušanje obtuženoga

---

view, str. 175., dokazuje pače: „At present the practice with many benches of magistrates is to refuse to hear the prisoners witnesses, if a prima facie is made out for the Crown."

[1] Stephen n. i mj. str. 191. sravni i Best-Marquardsena str. 342.

Digitized by Google

ograniči na glavnu razpravu. I ovdje moguća je doduše zla poraba, ako izpitatelj, t. j. predsjednik pristrano radi, te svoju umnu i praktičnu prevagu upotrebi proti obtuženomu. Nu s jedne strane ta opasnost nije znatna, jer bi se preslušanje obavilo u glavnoj razpravi pred više osoba, a s druge strane dokazuje se previše, t. j. ništa, ako se, zagovarajuć kakovu procesualnu uredbu, pozivljemo na moguću zlu porabu. Pravna uredba, koja se nebi nikada zlo rabila, još nije pronadjena, mora se istom pronaći. Napokon može se odkloniti svako nepravično oštećenje okrivljenika, ako se i ovdje uporavi englezko načelo „nemo tenetur prodere se ipsum", t. j. ako se obtuženomu dade pravo, da uzkrati odgovor.

Da li je ustanova §. 504. gr. p. p., po kojoj obim strankam svagda prosto stoji u realne molbe javnu dražbu koje nekretnine zamoliti, u pogledu te molbe imperativna ili samo fakultativna?[1]

Po §. 502. gr. p. p. može se zamoliti dozvola za ovršnu procienu koje nekretnine ili u realne molbe ili u presudnoga sudca.

Budući da §. 504. gr. p. p., koji o ovršnoj dražbi govori, toga izbornoga prava nespominje, pošto glasi, da obim strankam svagda prosto stoji u realne molbe dozvolu javne dražbe zamoliti, moglo bi se pomisliti, da se ovršna dražba koje nekretnine u presudnoga sudca zamoliti nemože[2]; ali to mnienje bilo bi očito pogriešno, jer kasniji zakon od gradjanskog parbenoga postupka, naime §. 49. gr. sudovnika, koji nadležnost sudovâ u ovršnom postupku uredjuje, pridržaje za realne molbe samo faktično vršenje realnih čina (procienu, dražbu i t. d.), odakle baš sliedi, da se dozvola tih činâ po načelu §. 439. gr. p. p. „judex cognitionis est etiam judex executionis" i u presudnoga sudca zamoliti može.

---

[1] Obzirom na zakon „o preinaci njekih ustanovâ gr. parbenog postupka, tičućih se postupka kod ovršbene dražbe nepokretnih stvarih radi novčane tražbine", je to pitanje barem za vojnu krajinu još praktično.

[2] Vidi komentar dra. Schustera ka §. 503. i 504. gr. p. p.

Digitized by Google

Ovo mnienje ima za sebe zakonski temelj u §. 67. gr. sudovnika, koji veli, da se samo prvi stepen ovrhe uviek u presudnoga sudca zamoliti mora; dakle se ostali stepeni nemoraju ali ipak mogu kod njega zamoliti, oni se pako po drugoj alinei toga §. mogu i neposredno u sudca, u čijem kotaru se ovrha izvesti ima, po naputku §. 502., 504. gr. p. p. izmoliti.

Ustanova §. 504. gr. p. p., po kojoj obim strankam svagda prosto stoji ovršnu dražbu u realne molbe zamoliti, jest dakle isto tako, kao i ona u §. 502. gr. p. p. samo fakultativna, što osobito iz izraza „mogu“ (dakle nemoraju) upotriebljenoga u drugoj alineji §. 67. gr. sudovnika jasno proizlazi.

Što bi pako pravno bilo onda, kad bi realna molba u ugarskoj vojnoj krajini, presudni sud nasuprot, koji ovršnu dražbu koje nekretnine dozvoli, u hrvatsko-slav. krajini svoje sjedište imao; da li bi se u tom slučaju po §. 506. gr. p. p., valjanog za hrv. slav. krajinu, dva, ili pako po §. 226. obć. sud. reda, valjanog za ugarsku vojnu krajinu, tri dražbena roka odrediti imala?

Riešenje ovoga pitanja leži u §. 300. obć. gr. zak., po kojem nekretne stvari podčinjene su zakonom kotara u kojem leže, dakle zakonom realne molbe.

Uviek bi se dakle glede nekretnine, ležeće u ugarskoj vojnoj krajini, po obć. sud. redu 3. roka morala odrediti, neobzirno, da li je ovrhu koji od ovdašnjih sudova ili tamošnjih realnih molbâ dozvolio.

J. Pirka.

Teret dokaza u negativnoj tužbi.

Negatoria in rem actio jest tužba, upravljena proti prikraćenju prava vlastničtva u njegovu pravnom uživanju; njoj naprot stoji tako zvana confessoria in rem actio.

U rimskom pravu veli se: „De servitutibus in rem actiones competunt nobis tam confessoria, quam negatoria; confessoria ei, qui servitutes sibi competere contendit, negatoria domino qui negat“. Vlastnika ide dakle pravo tužbovno. Tako je i po §. 523. o. g. zak.

Pravo vlastničtva jest temelj ovoj tužbi, koja se podiže proti prikraćenju u uživanju pravnom istoga vlastničtva, dakle proti ograničenju slobode; a ova sloboda jest zajamčena i ograničena §§. 362., 363., 364., 365. o. g. zak.

Digitized by Google

Sloboda vlastničtva sadržana je već u pojmu vlastničtva, pa kao što pristoji vlastniku pravo tako zvane rei vindicatio proti onomu, koji mu je oduzeo vlastničtvo, tako mu pripada i negatoria in rem actio proti onomu, koji ga u njekom pravcu prikraćuje u izvršivanju prava vlastničtva na obranu slobode vlastničtva, sadržane u §. 362. dotično 366. o. g. zak.

Temelj je dakle tužbi ovoj pravo vlastničtva, a svrha njena: sloboda vlastničtva, koja netrpi, da se pravo vlastničtva bilo u kojem pravcu prikraćuje. Temelj i izhodište tužbe t. j. pravo vlastničtva ima se dakle pri teretu dokaza lučiti od cilja tužbe, najme od slobode vlastničtva, koja se želi postići tužbom negatornom. Sa vlastničtvom spojena je po samom pojmu vlastničtva sloboda izvršivanja prava vlastničtva, pa zahtjev tužbe negatorne ide na to, da se zaštiti vlastničtvo te slobodna uporaba istoga, ako je najme tkogod šta preduzeo u protivnikovu vlastničtvu.

Čim je tužitelj dokazao činjenicu vlastničtva, na kojoj se osniva tužbovni zahtjev, to sliedi po §. 366. o. g. zak., da je dokazao i pravo, da izključi svakoga onoga od posjeda stvari svoje, dakle i od posjeda n. p. same služnosti u njegovoj stvari; ta posjed služnosti na kojoj stvari jest svakako manje, nego posjed same te stvari. Po tom je zahtjev negatornoga tužitelja, sadržavajući slobodu vlastničtva, posljedica dokazanoga vlastničtva, sliedi nuždno iz prava vlastničtva, da izključi svakoga inoga od posjeda stvari.

Tko dakle tvrdi, da negatornoga tužitelja neide prama njemu (tuženiku) stavljeni zahtjev u stanovitom pravcu, jer on (tuženik) ima najme sam kakovo pravo u tom pravcu n. p. služnosti kakove, mora tu svoju tvrdnju dokazati po §. 104. gr. p. p. dokazav naslov k služnosti, a to tim više, što se može vrlo često dogoditi, da si tuženik bez ikakova naslova prisvoji služnost, ili da vlastnik-tužitelj još i nezna za taj naslov.

Ovdje tuženik izvršuje služnost n. pr. više od 30 dana, vlastnik nemože ga kao posjednika potegnuti uzazivnom tužbom u smislu §. 323. o. g. z., slobodu vlastničtva proti možebitnomu naslovu tuženikovu (jer mu ga ovaj neće da odkrije) nemože dokazati; — šta mu dakle preostaje, nego negatorna tužba? Ovom pako u većini slučajeva nebi mogao uspjeti, ako bi za tuženikovu obranu bilo dovoljno, da se pozove samo na svoj posjed — possideo quia possideo, — te bi vlastnik uz izkazano pravo vlastničtva, može biti i beznaslovnomu posjedniku podleći, i služnost trpiti morao. Mora dakle tuženik, da i u smislu §. 104. g. p. p. dokaže svoje pravo n. p. ovdje u služnosti naproti negatornomu tužitelju, koji je već u tužbi dokazao svoje pravo vlastničtva, odakle po samom pojmu vlastničtva rezultira sloboda od ograničenja.

Digitized by Google

Naproti negatornomu tužitelju stajati može tuženik sa svojim posjedom u smislu §. 323. i 523. o. g. zak., jer nemože biti pozvan, da pokaže naslov svoga posjeda n. pr. služnosti; šta više, može nastati slučaj, da tužitelj stupi u obranu svoju i rješitbom, kojom je u tužbi smetanja posjeda uspio, a tuženi da ima dokazati slobodu svoga vlastničtva od svakoga ograničenja.

Istina, da se o posjedniku drži, da ima tvrd naslov; istina, da ga štiti i §. 324. o. g. zak., nu ovdje valja uvažiti, da posjed nije još pravo, već samo faktični odnošaj, dočim tvrdeći protivnik, dokazav svoje vlastničtvo, dokazao jest i jače, najme pravo svoje vlastničtva, a tim i sva prava iz vlastničtva, dakle i slobodu, jer proti slobodi vlastničtva predmieve neima.

Ali svratimo se medjutim opet k posjedu u §. 324. o. g. zak. Nepobitno jest, da je posjed res facti, i da se posjednik, bio posjed kakav mu drago, štiti proti samovlastnomu smetanju, štiti se dakle bez obzira na možebitno pravo samo zato, jer je posjednik. Upravo ta zaštita uvela je pojam posjeda u pravo, ona ga je, kako kaže Savigny — civilisirala, a posjed ipak ostaje samo faktični odnošaj; ta n. pr. zaruke mogu imati posljedica pravnih, a ipak same zaruke nisu nikakovo pravo, a to se još jasnije vidi odatle, što može biti i nepoštenih posjednika.

Posjed je dakle uvršten u zakonik samo da se dadne zaštita proti samovlastnomu smetanju, „ne vis fiat“.

Uza to valja uvažiti, da su propisi o stečenju i utrnuću posjeda osobite naravi, a posjed se štiti, bio kakav mu drago, a ipak povrata u prijašnje stanje može se dozvoliti samo proti onomu, tko ulazi silom u posjed, ili se uvlači potajno, lukavo ili molbom, i nastoji pretvoriti u stalno pravo ono, što mu je dopušteno samo s uslužnosti.

Dočim je dakle posjed samo res facti, a propisi zakona o posjedu jesu osobite naravi, kao i posjed sam, pa jer se može dogoditi, da bude štićen posjednik, koji i neima prava, oslanja se vlastnik na svoje izkazano pravo, a kad je to izkazao i dokazao, dokazao je, kako gore glede §. 324. o. g. z. rekoh, i jače, najme svoje pravo proti faktičnom, a može biti uza to i napoštenu posjedniku.

Posjed je dakle samo civilizirani faktični odnošaj, on je upravo radi te faktičnosti, radi opreza, u zakonik primljen, da se samovlastno nesmije smetati i po vlastniku samom, dočim u §. 324. o. g. z., a i §. 620. g. p. p. dozvoljuje, da se jače pravo na posjed, pitanje o naslovu redovitim putem provesti može. Kad po tom A. dokaže svoje vlastničtvo na stvar, dokazao je najjače pravo na stvar; tvrdi li naproti B., da posjeduje n. pr. služnost kakovu na istoj stvari, mora vlastniku dokazati, da je tu služnost stekao. Zar da ju vlastnik mora trpiti, prem da posjednik nemože dokazati, kako ju je stekao? Vlastničtvo, koje zakon

Digitized by Google

nedieli u pošteno i nepošteno, jest pravo, ono je jače od posjeda samoga, štićenoga interdicti proti samovlastnomu smetanju, ne vis fiat. U tom je slučaju interdictum uti possidetis, kojim se posjednik želi štititi proti samovlastnomu smetamju.

Kako stoji dakle sa predmievom iz §-a 323. o. g. z.?

Pri publicianskoj tužbi mora tužitelj po §. 372. o. g. z. uz posjed dokazati i valjani naslov i način tečenja; ako dakle posjednik kao takav već ima za se predmievu §-a 323. o. g. z., zašto da po §. 372. o. g. z. mora ipak da dokaže naslov i način tečenja? Vidi se dakle i odavle, da §. 323. o. g. z. ima pred očima tužbu uzazivnu, nipošto pako toli pogubnu predmievu, kano da bi posjedniku i proti negatornomu tužitelju dovoljno bilo, da se pozivlje samo na činjenicu svoga posjeda.

Isti §. 372. o. g. z., govoreć o tužbi o vlastnosti proti posjedniku, navodi, da se publicianski tužitelj, dokazav naslov i način tečenja, ima držati za pravoga vlastnika prema svakomu posjedniku, koji nemože pokazati nikakova, ili tek slabiji naslov posjeda svoga. Od volje je dakle posjedniku, da pokaže ili nepokaže naslov u ovoj parnici, po želji, da li hoće da podlegne tužitelju, ili da nepodlegne. I tu mu dakle nepomaže sam njegov posjed u savezu sa §. 323. o. g. z. No §. 369. o. g. z. još jasnije dokazuje nemoć posjednikovu. Taj §. propisuje, da u tužbi o vlastnosti mora tužitelj dokazati, da je ova stvar, koju tuženik ima u svojoj vlasti, njegova. Kada dakle tužitelj tužbom rei vindicatio samo svoje vlastničtvo mora dokazati, a ne uz to još da nepostoji pred zakonom posjed tuženikov, neda se razumjeti, zašto da tužitelj u negatornoj tužbi više mora dokazati, nego u tužbi o vlastnosti; zašto naime da bi imao u negatornoj tužbi i slobodu svoga vlastničtva dokazati? Dokazav vlastničtvo, dokazao je tužitelj po §. 362. o. g. z. i slobodu vlastničtva. Čemu dakle da negatorni tužitelj ovu slobodu najme neobstojenje n. pr. služnosti još jedan put dokazuje? Kad je tužbom rei vindicatio tužitelj dokazao svoje vlastničtvo, ne mora izvesti i dokaz, da mu protivnik neima prava vlastničtva; dakle i negatorni tužitelj, kad je dokazao svoje vlastničtvo, nemora provesti i dokaz, da protivnik njegov neima kakova prava n. p. služnosti na kakovoj stvari; tuženik negatorni mora, ako tvrdi, da ima to pravo, tu tvrdnju i dokazati.

Uzmimo §. 1460. o. g. z. Ovdje mora onaj, koji se pozivlje na zaposjednuće izim posjeda takodjer dokazati, da mu je posjed zakonit, pošten i istinit. Kako dakle da se i ovdje nepredmieva u posjedu takodjer i naslov, već se ovaj napose dokazati mora?

Smisao dakle §. 323. o. g. z. može biti samo taj, da proti posjedniku nije dopuštena tužba uzazivna, — a to i sam §. 323. o. g. z. propisuje riečmi „on (posjednik) ne može dakle biti pozvan da pokaže naslov taj“. Odmah sliedeći §. 324. o. gr. z. nastavlja: „ovomu pozivu nit

Digitized by Google

tad neima mjesta, ako tko tvrdi, da posjed protivnika njegovog nemože se sjediniti s inimi predmnjevami zakonitimi n. pr. slobodom vlastnosti".

Proti slobodi vlastnosti neima predmnjeva, a za slobodu vlastnosti ima predmnieva u ovom §-u, te samo uzazivnoj tužbi neima tu mjesta.

Uza to propisuje §. 366. o. g. z., da vlastnik ima pravo, da isključi svakog inoga od posjeda stvari svoje; ako je dakle on vlastan to učiniti, ima jamačno i pravo, da ga izključi i od posjeda n. pr. same služnosti.

Dokazav dakle pravo vlastničtva, dokazao je tužitelj i pravo, da izključi svakoga inoga od posjeda stvari svoje, dakle slobodu svog vlastničtva — a majori ad minus valet conclusio — a tko uztvrdi ograničenje prava vlastničtva, mora da dokaže, da to ograničenje pravno obstoji; u protivnom bo će slučaju kao contumax podleći.

Istina §. 523. o. g. z. tvrdi, da tužitelj ima dokazati „Die Anmassung" — po prevodu „nepravedno prisvajanje" n. pr. služnosti. Iz ovoga §-a ne može se izvoditi, da je uviek već i sam posjed dovoljan, jer tobož posjednik nemože biti pozvan, da pokaže naslov svoj. Zašto?

Gledom na prije navedena i zato, što već i sama tužba o vlastnosti predpostavlja, da tuženik imade posjed, a u tom što tuženik stvar posjeduje, te ju s dobra neće da pusti, i leži „Anmassung", on si ju pripisvaja, a da li pravedno ili nepravedno, to imade sud riešiti, uvažujuć, eda li je tuženik dokazao specijalno pravo svoje u stvari tužiteljevoj — „affirmanti occumbit probatio".

Da pako „Anmassung" neznači nepravedno prisvajanje, vidi se već iz samoga §. 523. o. gr. z., gdje se veli „ili vlastnik može tužiti se proti onomu, koji prisvaja sebi služnost kakovu"; a neveli se, koji „nepravedno" prisvaja sebi služnost kakovu.

U ostalom i ina mjesta o. g. z. n. pr. §§. 319., 388., 532. prevode rieč „Anmassung" Anmassen u izraz „prisvajanje" — „prisvajati", nerabeć rieč „nepravedno".

Čim je tužitelj dokazao svoje vlastničtvo, nije dovoljno, da se tuženik osloni samo na svoj posjed — possideo quia possideo — već mora dokazati, da je pravo tužiteljevo glede prieporne točke n. pr. služnosti ugaslo usljed kakove okolnosti, ili pako da je on stekao naslovom služnost, jer je posjed samo predpostava tužbi o vlastnosti.

Negatorna tužba je pako tužba vlastnosti, sa manjim samo obsegom, hoće bo tužitelj da tuženika samo izključi od posjeda n. pr. služnosti i stvari; tuženik mora dakle — ako želi uspjeti, — dokazati naslov ovomu posjedu; neučini li toga, onda sliedi Anmassung, ili (nepravedno) prisvajanje posjeda n. pr. služnosti.

Valja nadalje uvažiti i to, da je actio confessoria oprieka od negatorne, pa da po istom §. 323. o. gr. z. u confesornoj tužbi mora

Digitized by Google

tužitelj dokazati bar posjed služnosti kao stvarnoga prava, a ovo potonje da se stiče načinom, naznačenim u §. 481. o. gr. z. Odavle sliedi, kad se uloge promiene, da tuženi prema negatornomu tužitelju mora da se brani sredstvi, kojimi bi ustao, da je on confessorni tužitelj, t. j. da dokaže bar posjed služnosti kao stvarnoga prava u smislu §. 481. o. g. z.

A kako onda, kada je tuženik uspio u parnici o smetanom posjedu?

U pitanjih o smetanom posjedu radi se o činjenici „zadnjega faktičnoga posjeda", ne pako o samom pravu, a ostaje otvoren put, da dokaže jače pravo proti posjedniku, te nemože da pravo zavisi o slučaju, što je podignuta tužba o smetanom posjedu, u kojoj parnici vlastnik za to podleže, što mu je protivnik slučajno u zadnjem faktičnom posjedu.

Zar zavisi samo o volji vlastnika, da do ove parnice dodje, dakle i o volji, da se te obrane protivničke rieši, naime, da neda povoda tužbi o smetanom posjedu? Nipošto dakle nemože da res facti osujeti najeminentnije pravo vlastnikovo, koje traži negatornom tužbom, a to tim više, što §. 620. g. p. p. pitanje baš i o naslovu posjeda odpravlja na redoviti put pravde, i tako opet dolazimo, da se ustanova §. 323. o. g. z. ima samo na uzazivnu tužbu odnositi: jer bi u protivnom slučaju ustanova §. 620. g. p. p. glede pitanja o naslovu bila bezpredmetna — nebi ju zakonodavac ni izrekao.

Medju tim vidi se i iz §. 351. o. gr. z., kako posjednik prema vlastniku stoji, jer posjed prava prestaje, ako protivnik na dalje netrpi, da se izvršuje pravo tudje, a čim prestane posjed, prestaje mu i predmnjeva §-a 323. o. g. z.

Sliedi dakle, da tužitelj ima samo svoje pravo vlastničtva dokazati, a tuženik mora, da nepodlegne, dokazati, da on ima prava, ograničujuća to vlastničtvo, n. pr. služnost.

Dočim dakle neki tvrde, da negatorni tužitelj mora uz vlastničtvo još dokazati i slobodu vlastničtva proti ograničenju, tvrde opet drugi, da vlastnik ovu slobodu od ograničenja samo onda mora dokazati, kad mu je protivnik u posjedu n. p. služnosti. Ja sa svoje strane pristajem uz nazore trećih, najme, da negatorni tužitelj mora da dokaže samo svoje pravo vlastničtva u tužbi, jer je već u pojmu vlastničtva sadržana i sloboda.

U tom smislu izreklo je vrhovno sudište 11. listopada 1867., broj 7879., 23. listopada 1872., br. 5603., i u više sgoda više riešitba.

Tubić.

Digitized by Google

Gradjansko-pravni slučajevi.

Da se uzmogne na temelju priloženih izprava osudom zahtievana svota dopitati, potrebno je, da se izprave odnose neposredno na dotične svote.

Marija V, rodjena G. digne tužbu proti samostanu milosrdnih sestara u Z., zastupanom po predstojnici Ivani K., zahtievajuć, da joj samostan povrati polovicu izplaćena suviška od 328 for., t. j. 164 for., potičuća iz računa od 23. ožujka 1864. Tužiteljicu zastupaše odvjetnik K., a tuženi samostan odvjetnik Š. Prvi sud izreče osudu po zahtjevu tužiteljice, dosudiv joj još i parbeni trošak u iznosu od 42 fr. 56 novč., ali pod uvjetom, ako položi tamo formuliranu domirnu prisegu i ako uz to predstojnica tuženoga samostana, Ivana K., nepoloži tamo formulirane glavne prisege. Parbeni trošak od 42 for. 50 novč. dosudio je tuženici za slučaj, ako tužiteljica nepoloži dosudjene joj domirne prisige, a tuženi samostan položi po svojoj predstojnici glavnu prisegu. Napokon za slučaj, ako nebi nijedna stranka položila prisege joj naložene, tad da se parbeni trošak prebija.

Kr. banski stol potvrdi osudu prvoga suda u cielom sadržaju. Na izvanredni previd tuženoga samostana dokinu kr. stol sedmorice osudom od 21. prosinca 1872. osude prve i druge molbe, odbije tužiteljicu sa njenim zahtjevom, a parbeni trošak svih triuh molba prebije.

Razlozi: Tužiteljica doduše netvrdi izrikom u tužbi, da je onaj nedug platila sa bludnje; ali se ipak mora uzeti, da je tako; jer onaj, koji je predao komu kakovu stvar, koju primaoc nije imao prava od njega iskati, učinio je to iz bludnje, ako se s protivne strane nedokaže, da je to učinjeno od same darežljivosti, hoteć primaoca nadariti.

Ali i negledeć, da tuženik ove potouje okolnosti nigdje netvrdi, tužiteljici mogla bi se utužena svota samo onda dosuditi, da je dokazala, da se producirane po njoj namire B. C. D. ad I. odnose upravo na tu utuženu svotu, ili bar da ona osim toga duga tuženomu samostanu nikakove ine svote nije dugovala. A bila bi morala tužiteljica to tim više učiniti, što namira C. i D. na I. glase sasma obćenito, namira pako pod B. na I. glasi o nekom starijem dugu za uzgredne troškove.

Pošto tužiteljica nije pokušala to dokazati, to se ukazuju suglasne osude nižih sudova, kojimi se tuženi samostan osudjuje na izplatu utužene svote pod uvjetom, ako tužiteljica položi domirnu, a predstojnica samostana nepoloži glavne prisege, u osudah formulirane, na tumačenju zakona očito pogriešnom. S toga morao se je uvažiti izvanredni previd tuženoga samostana, osude obijuh nižih sudova promieniti, tužiteljica sa zahtjevom svojim odbiti, parbene troškove svih triuh molba prebiti, jer tužiteljica ima za sebe dvie uvjetno povoljne osude.

Digitized by Google

1. *Kada se diže tužba proti nasliednikom, valja to svojstvo njihovo dokazati.*
2. *Očitovani nasliednici već po zakonu (§§. 547. i 550. o. g. z.) predstavljaju ostavinu pokojnikovu, imenovanje dakle kakova kuratora neima mjesta.*

Kata pl. Stuban zahtievaše tužbom od ostavine Stjepana Matanovića, zatim od Mirka, Nikole i Bare Matanović izplatu svote od 275 fr., koju da joj spomenuti tuženici duguju. Bivši sud turopoljski sudio je na korist tužiteljice; na priziv tuženika dokinu kr. banski stol odlukom od 22. rujna 1875. osudu prvoga suda i cieli postupak, počam od prve odluke, izdane uslied tužbe, naloži, da se tužba popravi po zahtjevu §§. 37. i 34. gr. p. p., a zatim povede dalnji postupak po zakonu. Proti ovoj odluci podnese Kata pl. Stuban utok na kr. stol sedmorice, koji ga je zabacio, te potvrdio odluku drugoga suda sa sliedećih razloga:

jer je tužba Kate pl. St. de praes. 20. lipnja 1872. radi naplate zajma od 275 fr. upravljena proti Mirku i Nikoli pl. Matanović, kao nasljednikom Stjepana Matanovića, a o tom svojstvu tuženikâ nije doprinešen nikakov dokaz po propisu §. 10. gr. p. p., koji se je mogao doprinieti budi izkazom nasliedna očitovanja, odnosno odlukom suda ostavinu razpravljajućega, kojom je primljeno nasliedno očitovanje, budi prema okolnostim uručbenom izpravom;

jer je spomenuta tužba, kako to dokazuje ročištni zapisnik od 15. studenoga 1872., po tužiteljici izpravljena tako, da je ista tužba, osim rečenih tuženika Mirka i Nikole Matanovića, kao očitovanih nasliednika, ujedno protegnuta i na ostavinu pokojnoga Stjepana Matanovića u zastupanju kuratora ad actum, koji je kurator postavljen po žup. sudu turopoljskom u osobi odvjetnika Nikole K.;

jer u koliko su, kako se veli u izpravljenoj tužbi, tuženici Mirko i Nikola M. zaista očitovani nasliednici Stjepana M., to tuženici obzirom na §. 547. i 550. o. g. z. već po zakonu predstavljaju ostavinu pokojnoga Stjepana M., niti je u tom slučaju potreba, a niti mjesto kurateli kakovoj radi zastupanja ostavine po §. 811. o. g. z., a za slučaj, da se na ostavinu pokojnoga Stjepana M, nebi nitko očitovao nasljednikom, dovoljno bi bilo po citiranom §. 811. o. g. z. upraviti tužbu proti ostavini, koju bi zastupao po sudu imenovani curator ad actum;

jer se radi navedenih mahna, koje nisu uklonjene tečajem razprave, upravo nezna, tko predstavlja u ovoj parnici tuženu stranku, radi čega neda se ova preporna stvar temeljito riešiti. Odluka je dakle banskoga stola po §. 339. gr. p. p. opravdana, pa se s toga mora potvrditi, a previdni utok tužiteljice odbiti. **B.**

Digitized by Google

Kad se više sudužnikâ nerazdielno obveže na izplatu duga, dosta da je i jedan sam od njih plaćao dobiti; da se pravica vjerovniku ne ugasuje tridesetogodišnjom zagodom prama ostalim, od kojih za zagodno vrieme nije primao dobiti, niti im odgodio plaćanje.

Vjekoslav S. tražbicom 24. ožujka 1874. br. 1097. zaište, da mu Nikola S., Marko S. i Miho T. nerazdielno plate for. 300, a to na temelju obveznice 24. kolovoza 1839., kojom se prema otcu mu priznavahu nerazdielnim dužnikom te svote, što im on bijaše uzajmio, i obvezivahu, da će ju povratiti nakon 6 mjeseci, to jest na 24. veljače 1840., ujedno sa razmjernom dobiti 6%. — Traženici Marko S. i Miho T. prigovaraše, da je zajmoprimac bio samo Nikola S., da oni nisu sudužnici, već prosti poruci, da ne primiše 300 for. niti kakvi dio njih, da nikad ne platiše dobiti niti potražiše odgode, da namire glavnicu; iznesoše zatim, što se njih tiče, tridesetgodišnju zagodu, izjaviv tražiteljevu pravicu zastarenom. — Nikola S. odgovori napose, priznav prieporni dug. Htio bi ga namiriti, nu neima čim, man da mu se dozvoli u godišnjih rokovih. Platio je 40 for. na odbit i svedjer je točno namirivao dobiti, osim dviju zadnjih godina. — Tražitelj zanieče, da su Marko S. i Miho T. prosti poruci; obveznica 24. kolovoza 1839. donosi traženikovu nerazdielnu dužnost. Ne zna, jesu li traženici plaćali dobiti i prosili glede ovih i glavnice odgoda; sutraženik Nikola S. plaćao je dobiti točno sve do zadnjih dviju godina, kao što sam kaže. On je s tim za se i za ostale nerazdielne sudužnike priznao dug, te navedena zagoda ne vriedi. — Traženici Marko S. i Miho T. pri svojoj, a to im i Nikola S. potvrdi. Nikola nije imao prava, da prizna dug za njih. Vjerovnik imao ih potjerati odmah iza kako minu rok. Da je to učinio, njima nikakve štete, jer je Nikola imao onda dobarâ i mogao im namiriti dug. Vjerovnik volio je da samomu Nikoli dozvoli odgodâ, da od njega pobira dobiti, pa i dio glavnice; Nikolina djela dakle ne duže ni najmanje njih, niti ih čine odgovornim. Utiču se propisu §§. 894. i 1478. o. g. z.

C. kr. gradske preture dubrovačke obrazloženje odsudi 24. kolovoza 1874. br. 3011. glasi ovako: Obveznicom 24. kolovoza 1839. Nikola S., Marko S. i Miho T. priznaše se nerazdielnimi dužnici glavnice forinti 300 prama tražiteljevomu uzročniku. — Baštinici Marka S. i Miha T. navedoše, da Nikola S. bijaše izključivo primio novce; no taj im se prigovor nije mogao uvažiti prama jasnomu sadržaju obveznice, jer je njima pripadao, inače ni ponudjeni, dokaz o neizbrojenih novcih, a oni mogahu se obvezati na nerazdielnu povratu, ma i ne primili glavnice ni sasvim ni stranom. Podigoše suviše prigovor tridesetogodišnje zagode, a ni taj ne vriedi. Medju strankami je mirno, da je Nikola S. plaćao dobiti do godine 1872., a takovim činom i svojom izjavom 19. ožujka 1864. on je zagodu očevidno prekinuo. Radi nerazdielnosti medju

Digitized by Google

njimi obstojeće, posljedice se prekidu ne odnose samo na njegovu, već i na sudužničke osobe. Pri nerazdielnosti, svaki dužnik, što se tiče obveze, zastupa ostale i sačinja kao jednu jeditu pravnu osobu. Čin jednoga medju ovimi granicami vriedi i glede ostalih, man da svojevoljnimi djeli ne bi im zakonitoga položaja otežčao. To se nije zbilo u nadležnom slučaju. Vjerovnika je išlo po zakonu pravo, da ili od jednoga ili od svijuh dužnika pobira dug i dobiti, dok se dug ne bi zagodio. Pozvani dužnik, priznajuć još ne zagodjeni dug i plaćajuć dobiti, nije činio nego što mu naravno poštenje i zakon nalagahu. Sudužnici pak ne mogahu se tužiti, što im se drug držao pravilâ, pravde i zakona, te ih čin toga druga zbog nerazdielne sveze duži, kao da su sami dug priznali. — Prvotne obveze nikako nepromienì izjava 19. ožujka 1864. Nikole S. Naslov osta isti, isti duga predmet. Nije se nego računala svota od prije podana na odbit glavnice mjesto jednake dugovane u ime dobiti — račun što ne preinači glavnice, koja s tim iznosi jednako. — Obveznici bijaše predmetom glavnica for. 300 k. n. u srebru. Traženici zaištu sebi u prilog zakone, izdane 1848., po kojih mogahu povratu izvesti u bankah po imenovnoj im vriednosti. Povrata se ne ugovori ni u zlatu, ni u inozemnom srebrnom novcu; mogahu ju dakle izvesti u bankah po imenovnoj im vriednosti u smislu naredbe financijalnoga popečiteljstva 21. svibnja 1848. i povelje 2. lipnja 1848. — S toga se I. poglavje tražbice pripušta uz povratu glavnice for. 300 u. n. ne u srebru, već u bankah, a to isto i glede dobiti, sa naknadom parničnih troškova, naravi parnice radi.

Na traženikâ utok, c. kr. prizivni sud dalmatinski — presuda 13. ožujka 1875. br. 744, — potvrdi prvomolbenu odsudu s ovih razloga: S neprigovorene izprave 24. kolovoza 1839. izhodi zakonito dokazano, da se Nikola S., Marko S. i Miho T. priznaše i izjaviše nerazdielnim dužnicima Nikoli S. for. 300 u. n., što im on uzajmio, te se obvezaše povratiti mu ih na 24. veljače 1840. Prigovor o neizbrojenih novcih, što ga utočnici podigoše, ne bi obskrbljen dokazom u smislu §. 173. g. p. Ta izprava dosljedno ukazuje slučajeve u §§. 891. i 1347. g. z. predvidjene. Prvi imenovani traženik Nikola S. ne prituži se protiva osudi, te ova glede njega ostaje netaknutom. Ostali traženici prigovoriše suviše tražiteljevoj pravici tridesetogodišnju zagodu. Vidiv da netemeljiti prigovor utočnikâ, da se obvezaše samo kao poruci, ne vriedi prama jasnomu sadržaju izprave 24. kolovoza 1839., u koju oni dolaze kao nerazdielni dužnici; vidiv da sudužnik Nikola S. s plaćanjem dobiti i s izjavom 19. ožujka 1864. prekide zagodu, i da taj je prekid kriepostan i glede nerazdielnih sudužnika; vidiv da ta izjava nije nikakva novost, već priznaja dužnosti jur od prije obstojeće; vidiv §§. 24. i 25. zakon

Digitized by Google

16. svibnja 1874. o parničnih troškovih; pristao zatim na razloge prvoga sudca.

Prvi utočnici pokušaše i vanredni pregled, no c. k. vrhovni sud bečki odbi im ga presudom 17. studenoga 1875. br. 9326. i osudi ih na pregledne troškove. Razlozi: Vanredna se pregledna žalba odbila, jer s obzira na jedinstvo obveze, obstojavše s tim, što se u smislu §. 891. g. z. sva tri učiniše zajimačima i nerazdielnim sudužnicima, i s obzira na oblast vjerovniku pripadajuću po navedenomu §-u, moralo se scieniti, da je vjerovnik svoje pravo vršio (§. 1451.) glede sviju triju, i da se ugasna zagoda proti svim trima prekinula, čim je on od jednoga ili drugoga njih utjerivao dobit na zajam svim trima podan, i čim je plaćaoc za se i za ostale priznao obstojanje obveze, što ju prihvatiše. Osuda na uz namiru troškova itd. („Pravo".)

Na razjasnjenje ustanova gradj. parb. postup. o dokazu prisegom, imenito glavnom prisegom.

Pred bivšim kr. žup. sudb. stolom zagrebačkim podigne tužbu Ernestina T. proti Marsiliji C., zahtievajuć izplatu duga od 6500 franaka s. p. p. Parnica se vodila ustmeno. Tužiteljicu zastupaše odvjetnik dr. K., a kasnije odvjet. N. K., tuženicu odvjet. V. Prvi sud sudio je osudom od 5. listopada 1871., da tužena ima tužiteljici izplatiti spomenutu tražbinu zajedno sa 5% kamati, računajuć od 27. rujna 1867. i parbeni trošak od 55 for. pod uvjetom, ako nepoloži tamo formulirane glavne prisege, a u slučaju pako da ju položi, ima tužiteljica naknaditi joj (tuženici) parbeni trošak. Uslied priziva tužiteljice potvrdi kr. banski stol osudu prvoga suda 21. kolovoza 1872. — Povodom izvanrednoga priziva potvrdio je i kr. stol sedmorice osudu nižih sudova, odbiv priziv tužiteljice.

Razlozi najvišega suda obširno su navedeni, te dosta potanko razlažu i stanje stvari, te glase ovako:

„Pošto ustanove §§. 24., 25. i 26. gr. p. p. radeće ob izbjedi, normiraju samo prava i dužnosti medju izbjedjenikom i izbjediteljem, a protustranki nije nikakov uticaj zakonom pridržan na riešenje pitanja, da li imade izbjedi mjesta i kada se mora nastupiti, s toga po sebi sliedi, da je neumjestan prigovor tuženice, naperen proti dobrovoljno preuzetoj izbjedi Hinka T., supruga tužiteljice.

Nu ako je tuženica morala dopustiti, da je Hinko T. u nazočnoj parnici u protuodgovoru kao dobrovoljni izbjeditelj pristupio, morao je ovaj potonji s druge strane kao dobrovoljni izbjeditelj u tečaju nalazeću se parnicu preuzeti u onom položaju, u kojem ju je našao, jer alineja

Digitized by Google

2. §. 26. izrikom naredjuje, da preuzeta izbjeda nemože u pravnom odnošaju medju parbenimi strankami ništa promieniti.

Prelazeć na glavnu stvar valja ovo:

Tužiteljica uztvrdi u tužbi, da je uzajmila tuženici 6500 franaka, a tuženica da joj je o tom izdala obveznicu ili b o n A. na I.

Tuženica nije zaniekala u svom odgovoru ispravnost isprave A. na I., nego se brani proti tužbenomu zahtjevu tim, što prigovara, kao da joj je tužiteljica izbrojila tobožnju zajamnu svotu od 6500 franaka i kao da joj je uslied toga uzbrojena novca izdala obveznicu ili bon A. na I.

Ovaj prigovor „non numeratae pecuniae" hoće da tuženica dokaže glavnom prisegom, što no ju navrati tužiteljici, i koju je pripravna u slučaju uzvrate sama položiti. Razjasnila je pako postanak izprave A. na I. tako, da je Hinko T., suprug tužiteljičin, koji je gradio tvornicu za njenoga (tuženice) supruga Hanri C. u Bistri, odnosno za družtvo „Societe de mines a Bistra", došao k njoj 25. rujna 1867. te obećav, da će tvornicu do 25. studenoga iste godine dovršiti, tražio od nje u to ime izplatu od 8000 franaka. Ona neimav toliko gotovine, da mu je nabrojila 1500 franaka, a ob ostalom izdala mu bon pod A. na I., i to na njegov izrični zahtiev, na ime njegove supruge Ernestine T., sadanje tužiteljice.

Da je spomenuti bon tako zaista nastao, za podkrepu toga ponudi tuženica dokaz po svjedoku Vilimu M. uz svoju domirnu prisegu, ir eventum navratila je tužiteljici uzvrativu glavnu prisegu.

U protuodgovoru je tužiteljica sa pristupivšim dobrovoljnim izbjediteljem modificirala razloženje tužbe tako, da je Hinko T. 25. rujna 1867. u ime svoje supruge, sadašnje tužiteljice, kao njezin punomoćnik tuženici izbrojio 6500 franaka, pa da mu je usljed toga tužiteljica uručila obveznicu A. na I.

U tom smislu i sa dodatkom prema modificiranomu izloženju tužbe, prihvaća dobrovoljni izbjeditelj Hinko T gore navedenu prvu tužiteljici navraćenu prisegu, u ostalom poriče istinitost okolnosti po tuženici glede postanka obveznice A. na I. navedenih, prem nije glavne prisege u tom pogledu tužiteljici navraćene ni prihvatio ni uzvratio, niti se u obće o njoj izjavio.

U drugotnici naglašuje tuženica, da izprava A. na I. ništa negovori o zajmu i da neimajuć nikakova naslova neima takodjer po §. 127. gr. p. p. nikakove dokazne moći; zatim tvrdi, da Hinko T. kao na izbjedu nepozvan, ne može na ime tužiteljice polagati prisege, napose da ne može prihvatiti tužiteljici navraćene prisege u sasma preinačenom smislu i obliku, već da tužiteljica mora, ako se hoće služiti dokazom glavne prisege ob okolnostih, što ih u protuodgovoru navodi kao novote, o tih okolnostih navratiti tuženici glavnu prisegu, koju bi u slučaju uzvrate

Digitized by Google

imala sama tužiteljica položiti, jer nije izkazano, da je Hinko T. bio u tom poslu punomoćnik tužiteljice, što tuženica naročito nieče.

U zaključnici je tužiteljica za slučaj, ako se nebi obveznici A. na I. priznala podpuna dokazna moć o zajmu, zatim ako se izbieditelju Hinku T. nebi dopustilo položiti kao protudokaz tužiteljici navraćenu prisegu, uzvratila tuženici prisegu, neka se zakune, da nije iz rukuh njena supruga Hinka T. od nje „izposudila“ 6500 franaka, i o tom zajmu izdala obveznicu ili bon A. na I.

Tuženica očitova u protuzaključnici, da je pripravna tu prisegu položiti, prem ju je neumjestnom izjavila s toga, što je u preinačenom obliku uzvraćena i što nesadržaje okolnosti izbrojenja novca.

Pošto je tužiteljica u protuodgovoru na opravdanje postanka tužbenoga zahtjeva novu činjenicu navela, o kojoj ni u tužbovnom izloženju a ni u ispravi A. na I. neima spomenka, najme da je njezin suprug Hinko T. u njeno ime i kao njezin punomoćnik tuženici dne 25. rujna 1867. kao zajam izbrojio svotu od 6500 franaka, pa da je uslied toga tuženica Hinku T. za tužiteljicu predala bon A. na I., to je ponudjeni po tuženici u odgovoru dokaz glavnom prisegom o tom, da njoj tužiteljica nije 6500 fran. izbrojila, suvišan postao, jer je tužiteljica istinitost toga prigovora u protuodgovoru modificiranim izloženjem stanja stvari priznala, dočim sama tvrdi, da nije ona osobno, već za nju Hinko T., kao njezin punomoćnik, tuženici rečenu svotu izbrojio.

Na koliko je dakle tužiteljica na temelju promienjenoga tužbenoga izloženja svojim zahtjevom željela uspjeti, morala je svakako novu uztvrdjenu činjenicu, pošto je ovu tuženica porekla, dokazati.

Ali tužiteljica nije u tu svrhu nikakova dokaza ponudila, prihvat bo glavne, o prigovoru non numeratae pecuniae od tuženice tužiteljici u odgovoru navraćene prisege u preinačenom obrazcu po dobrovoljnom izbjeditelju H. T. učinjen, u obće po pravilih gradj. par. p. nije dopuštena, a ne može se dokazom po tužiteljici ponudjenim smatrati zato, jer je tužiteljica morala, ako je htjela promienjeni temelj svoje tužbe glavnom prisegom dokazati, takovu navratiti tuženoj o novo uztvrdjenih okolnostih čina, česa nije učinila.

Isto tako nije umjestna u zaključnom govoru učinjena uzvrata, jer je ta uzvrata sliedila uz nedopuštenu promjenu obrazca navraćene prisege, i jer je dokaz prigovora non numeratae pecuniae, kao što je gore rečeno, kao suvišan odpao, pošto je u protuodgovoru sliedila promjena izloženja tužbe.

Nemože se napokon u zaključnici navraćena tuženici glavna prisega, kako je to prvi sud učinio, smatrati novo navraćenom prisegom, jer gradj. postup. nepoznaje takove „fictio juris“ i jer se po §. 259. gr.

Digitized by Google

p. p. može dokaz glavnom prisegom ponuditi samo u prva četiri parbena spisa, najme do uključivo drugotnice.

U tom stanju stvari morala bi se bila tužiteljica sa zahtjevom svojim bezuvjetno odbiti, pa je zato uvjetno odpućenje tužiteljice, izrečeno osudom prvoga suda, tim manje opravdano, što je prvi sud naložio tuženici glavnu prisegu ne samo o prigovoru brojenja novca, nego takodjer i ob inih okolnostih, koje je tuženica za razjasnjenje postanka isprave A. na I. uzgredno navela, glede kojih tužiteljica nije navraćenu si glavnu prisegu uzvratila, još manje pako sa svoje strane dokaz glavnom prisegom ponudila, jer iste okolnosti nije tužiteljica na svoju obranu uztvrdila i dokazati ponudila.

Pošto ipak ovom nepravilnom osudom prvoga suda nije tužiteljici, već samo tuženici, kojoj je protuzakoniti teret dokaza glavnom prisegom nametnut, nepravda učinjena, i pošto se tuženica proti toj osudi nije poslužila pravnim liekom priziva, nije imao banski stol uslied priziva tužiteljičina, zakonitoga povoda prvu presudu na korist tuženice preinačiti, već je sasma pravilno, odputiv priziv tužiteljice, osudu prve molbe potvrdio.

Isto tako kr. stol sedmorice, uslied izvanredna previda tužiteljice nemože uztvrditi, da su suglasne presude nižih sudova za tužiteljicu očito nepravedne, ili protuzakonite, pa je zato morao izvanredni previd odbiti.

(Rješitba kr. stola sedmorice kraljevina Dalmacije, Hrvatske i Slavonije od 7. veljače 1873.)

I odvjetnike treba po §. 46. parb. post. podučiti.

U prepornom predmetu Mije M. proti Barbari K. radi deložiranja, zametnutom po §. 20. min. naredbe od 17. prosinca 1858., bude ovrhovoditelj — tužitelj — odsudom od 17. rujna 1876. br. 2846., odbijen, pošto nije udesio dokaz prema stanju stvari i odnosnim ustanovam postupovnika.

Visoki banski stol je naredbom od 2. studenoga 1876., br. 9909., prizvanu odsudu ukinuo, te prvomu sudu naložio, da tužitelja, zastupanoga po odvjetniku, tako rukovodi, kako to propisuje §. 46. p. p., te njega uputi, da dokaz prema propisom §. 123. eventualno §§. 263. i 267. p. p. udesi.

U previdnom utoku naglašuje se, da sud nije dužan odvjetnike napućivati, kako imaju dokaz udesiti, jer to nepropisuje §. 46. p. p., koji govori o strankah pravu nevještih, a odvjetnici nespadaju medju iste, pošto je svjedočbom o položenom izpitu priznano, da su vješti pravu i usposobljeni za zastupanje stranaka. Navodi se nadalje, da je §§. 353. i 360. parb. postup. ustanovljeno za slučaj onaj, ako odvjetnik štogod

Digitized by Google

propusti dokazati i tečajem razprave dokazala valjano upotrebiti, a to se naglašuje zato, jer bi tad ova ustanova postala illusornom, kad bi se na odvjetnike §. 46. p. p. uporaviti imao.

Uzvišeni stol sedmorice odbio je taj previdni utok naredbom svojom od 29. prosinca 1876., br. 1243., s razloga, što je sud dužan stranku, ma se i poslužuje pri razpravi odvjetnikom, podučiti o dužnosti i načinu dokazivanja.

Naredba[1]

kr. vladnoga odjela za pravosudje od 24. prosinca 1876., kojom se izdaje provedbeni naputak k zakonu od 16. rujna 1876. o sastavljanju gruntovničkih uložaka.

I. Obćenite ustanove.

a) Izvršujući organi.

§. 1. Radnjami sastavljanja gruntovničkih uložaka i s istimi skopčanoga izpravka gruntovnice upravlja kr. zemaljska vlada, odjel za pravosudje kao gruntovno ravnateljstvo.

Za sastavljanje gruntovnih uložaka i obavljanje potrebitih izvida imenovati će Njegovo Veličanstvo na predlog bana dovoljan broj povjerenika iz reda izpitanih sudaca.

Svakomu povjereniku dodielit će se po jedan izpitani gruntovnički činovnik i potrebito pisarsko osoblje.

Ako bi se tečajem radnje pokazala potreba sudjelovanja mjernika, to će se glede opredieljenja takovih posebnom naredbom providjeti.

Isto tako će se posebnom naredbom ustanoviti beriva osoblja, opredieljena za provedbu ovom naredbom ustanovljenih posala.

§. 2. Povjerenik obavljati će samostalno povjerene mu poslove pod naslovom: „povjerenik za sastavljanje gruntovnih uložaka“ i dopisivati će neposredno sa kr. zemaljskom vladom (odjel za pravosudje) kao gruntovnim ravnateljstvom. Gruntovno ravnateljstvo opredieliti će imenovanom povjereniku teritorialni obseg, u kojem će uredovati.

Povjerenik, uredjujući u okolišu, u kojem leži glavno gruntovno tielo (caput dominii) dobra, označena u gruntovnici kao takova, s kojim je do godine 1848. skopčano bilo izvršivanje sudbenosti (§. 8. zak. od 16. rujna 1876.), ima protegnuti svoje djelovanje na sve nekretnine, sačinjavajuće sastojne dielove pomenutoga gruntovnoga tiela, makar i ležale izvan obsega teritorija, opredieljena mu za uredovanje.

---

[1] Mislimo ugoditi našim štiocem, ako priobćimo ovu važnu naredbu, koja će zanimati obzirom na predmet i nepravoslovne krugove našega naroda.

Digitized by Google

Ako gruntovno ravnateljstvo pronadje za shodno, izaslati će posebna povjerenika, da obavi u pogledu stanovitoga plemićkoga dobra ili više njih uredovanja, propisana ovom naredbom.

Kod izvida, koji imadu predhoditi sastavljanju gruntovnih uložaka, sudjelovati će dva odbornika po občinskom zastupstvu u tu svrhu opredieljena.

b) Predradnje.

§. 3. Poslovi na provedbu izpravka gruntovnice, odredjena zakonom od 16. rujna 1876., nemogu se započeti u pojedinih občinah prije, nego je katastralni operat prema ustanovam zakonskoga članka VII. od godine 1875. zajedničkoga sabora izpravljen.

§. 4. Vrieme i red, kojim će se u pojedinih po zak. članku VII.: 1875. jur izpravljenih katastralnih občinah započeti gruntovnički izvidi i sastavljanje gruntovničkih uložaka, ustanovit će kr. zemaljska vlada (odjel za pravosudje) kao gruntovno ravnateljstvo s obzirom na razpoložive radine sile, i na zahtjeve prometa.

Gruntovno ravnateljstvo voditi će brigu, da se izpravak gruntovnice zametne što prije nakon dovršenog katastralnog izpravka, osobito u onih občinah, u kojih je vlastničtvo čestim promjenam podvrženo.

§. 5. Kr. zemaljska vlada (odjel za pravosudje) kao gruntovno ravnateljstvo stavit će se u sporazumljenje sa kotarskimi ravnateljstvi u Zagrebu i Osieku, da uzmogne po vlastitih organih izraditi potrebite prepise katastralnih operata i indikacionalnih mapa.

Osim propisa kotastralnih posjedovnih listova, napomenutih u §. 13. zak., na koliko će isti za operaciju izpravka biti neobhodno potrebiti, ima se popuniti izkaz po obrazcu I. iz katastralnog parcelarnog zapisnika, ostavivši prazne rubrike 9., 10, 11. istoga, koje će se popuniti prigodom sravnjivanja sa gruntovnicom.

Isto tako ima se nabaviti snimak katastralne mape.

Za izpravnu operaciju upotrebljivati će se litografirani odtisci katastralnih mapa pojedinih občina, nalazeći se kod kr. podžupanijskih oblasti nakon njihova nadopunjenja čestičnimi brojevi i opisi.

Na koliko bude obnadjeno, da pomenuti odtisci nisu prikladni za porabu kod upitnoga izpravka, nabavići će se snimci izvorne katastralne mape.

§. 6. Ovako dogotovljene prepise katastralnih operata dostaviti će kr. vladni odjel za pravosudje kao gruntovno ravnateljstvo izaslanim povjerenikom, da na temelju istih i postojećih gruntovnih operata, koje će zadnje dotični ravnatelj gruntovnog ureda izdati povjerenikom, mogu započeti izvide propisane §-om 13. zak.

Digitized by Google

c) Izvidi, koji se imadu obaviti u uredu na sjedištu grunt. oblasti.

§. 7. Povjerenik i istomu dodieljeno pomoćno tehničko osoblje imadu na sjedištu gruntovne oblasti započeti svoje djelovanje iztraživanjem, da li se gruntovne čestice slažu sa katastralnimi.

U tu svrhu treba tragom mapa katastralnih i gruntovnih skica, uz pomoć katastralnih zemljištnika i gruntovnih zapisnika ustanoviti istovjetnost pojedine gruntovne sa katastralnom česticom; ima se najme točno ustanoviti, koji broj katastralni odgovara gruntovnomu i ako njih više katastralnih jedan gruntovnički sačinjavaju, koji katastralni brojevi odgovaraju jednoj gruntovnoj čestici.

Ako više katastralnih čestica jednu jedinu gruntovnu sačinjavaju, imadu se katastralne čestice u rubrici 2. i 9. obrazca I. združiti tako, da bude vidljivo, kojoj gruntovnoj čestici odgovaraju.

Ovako valja postupati i onda, ako iznimno više gruntovničkih jednu katastralnu česticu sačinjavaju.

Pronadje li se u katastralnomu operatu čestica, koje u gruntovnici upisane nisu, ili obratno u gruntovnici takovih, koje se nenalaze u katastru, to se imadu iste pobilježiti u posebnom arku po obrazcu II. u svrhu daljih izvida.

Isto tako imaju se u posebnom arku po obrazcu III. pobilježiti one čestice, glede kojih medjusobna istovjetnost nije se mogla pouzdano ustanoviti sravnjivanjem gruntovnoga sa katastralnim operatom.

Potreba bilježaka po obrazcu II. i III. odpada onda, kada se kod identifikacije, preduzete u uredu, ustanovi, da se taj posao za cielu občinu ili veći diel iste u uredu izvesti neda i radi toga na licu mjesta obaviti mora.

Glede čestica, pobilježenih u izkazih II. i III., imadu se izvidi nastaviti na licu mjesta, prigodom uredovanja, propisana u sliedećih §§.

Na koliko se pokaže, da se sravnjivanjem gruntovnoga sa katastralnim gradivom u uredu nepostizava dovoljan uspjeh, vlastan je kr. vladni odjel za pravosudje kao gruntovno ravnateljstvo odrediti, da se prekine sravnjivanje u uredu i u svrhu ustanovljenja upitne istovjetnosti, zametnu izvidi na licu mjesta.

II. Izvidi na licu mjesta.

a) Pripravne radnje.

§. 8. Čim su poslovi u predidućem §. pomenuti (to jest radnje za ustanoviti istovjetnost gruntovnih i katastralnih čestica u uredu) tako napredovali, da se po prilici može opredieliti vrieme za početak izvida, propisanih §. 14. zakona od 16. ruina 1876. ili čim gruntovno ravna-

BAYERISCHE STAATS-BIBLIOTHEK MUENCHEN

Digitized by Google

teljstvo odredi, da se radnje identifikacije u uredu prekinu, ima sudbeni povjerenik, nakon predhodnoga dogovora sa občinskim poglavarstvom ureći rok za obavljanje pomenutih izvida i proglasiti izrok, napomenut u drugoj točki §. 14. zak.

Kod opredieljenja roka ima povjerenik uzeti obzir na odnosne mjestne okolnosti, koje dopuštaju, da se sudjelovanjem prisutna, poljodjelskimi ili drugimi običnimi radnjami nezabavljena pučanstva, posao neprekidno izvede.

Izrok taj uvrstiti će se u službene novine („Narodne novine") i dostaviti svim poglavarstvom susjednih občina za obnarodovanje.

Gruntovno ravnateljstvo dostaviti će svakomu povjereniku dovoljan broj tiskanica pomenutoga izroka za porabu.

b) Reambulacija.

§. 9. Na dan izrokom ustanovljen imade povjerenstvo prije svega, na koliko nije to jur polučeno sravnjivanjem gruntovnoga i katastralnoga gradiva u uredu, redovitom reambulacijom ustanoviti istovjetnost gruntovnih sa katastralnimi česticami.

Ovom prigodom imade se ujedno i izviditi, da li su čestice gruntovne označene onimi nazivi, pod kojimi ih dotični vlastnici poznavaju.

Ako se obnadje, da su ti nazivi pogrješno upisani, ima se reambulacija protegnuti i na one predjele i rudine, gdje su ti nazivi pogrješno navedeni, da se točno ustanovi pravi naziv svih zemljišta u cieloj občini.

Ako je jedna čestica označena sa više naziva, treba svekolike navesti.

Da se posao reambulacije olakša, ima povjerenik, ako to scieni potrebitim, prije nego li započme poslovati na licu mjesta sastaviti čestični popis po obrazcu IV., tragom kojega i pomoću popisa (obrazac I.) bude posao identifikacije čestica gruntovnih sa katastralnimi, sigurnije i brže za rukom pošao. Toli prigodom reambulacije, koli prigodom izvida (§. 10.) ima povjerenik glede gruntovnih tiela postupati tako, da se omogući provedba propisa §. 17. d. ove naredbe.

c) Izvidi tičući se upisa posjednika.

§. 10. Nakon dogotovljene reambulacije, i čim budu sve čestice jedne občine redovito sa gruntovnimi i katastralnimi brojevi u sklad stavljene, imadu se u pisarni občinskoga poglavarstva započeti izvidi o tom, da li upisi posjednikâ u gruntovnih napisnicih odgovaraju faktičnomu posjedu, postojavšemu u vrieme u §. 4. zakona od 16. rujna 1876. navedeno, a glede kućnih zadruga pako sadanjemu faktičnomu posjedu.

Čim se u stanovitoj občini ovi izvidi zametnu, ima gruntovna oblast ustupiti povjereniku sve prijave, tičuće se predjela, u kojem on ureduje,

Digitized by Google

glede kojih još visi razprava po I. dielu grunt. reda. Povjerenik ima pokušati, da se u predmetu prijavljenoga izpravka stranke nagode, te ako nagoda podje za rukom, izpravak obaviti, a u protivnom slučaju povratiti spise gruntovnoj oblasti, koja će razpravu nastaviti.

Izvidi ovi imadu se započeti tim, da se alfabetičkim redom, kako su u imeniku gruntovnice unešeni, pozovu svi vlastnici, i svaki nakon pročitanja gruntovnog zapisnika upita, je li cieli njegov imetak točno popisan, i ako nije, neka naznači, koje su pogrješke i neka iste prijavi i zahtieva njihov izpravak.

Kod ovih izvida treba se držati glavnoga načela, da se upisi — izuzamši kućne zadruge, napomenute u §. 5. zak. od 16. rujna 1876. — izprave prema faktičnomu posjedu, postojavšemu u vrieme, kad se je u občinah obavljala autentikacija gruntovnih zapisnika, odnosno kada su potonji započeli se rabiti kao redovita gruntovna knjiga.

Glede kućnih zadruga ima se točno ustanoviti:

1. Da li kućna zadruga, obstojavša prigodom autentikacije gruntovnih zapisnika, još sveudilj obstoji.

2. Da li su prigodom osnutka gruntovnih zapisnika nepokretnosti pogrješno na kućnu zadrugu upisane bile.

3. Da li je za vrieme osnutka gruntovnih zapisnika kućna zadruga sbilja obstojala, a sporazumkom dotičnih ovlaštenika kašnje potajno razdieljena, ili

4. da li je ista po smislu §. 27. sl. F. zakona od 3. ožujka 1874. prestala.

Na 1. U ovom slučaju ostaje upis kućne zadruge nepromienjen.

Na 2. U ovom slučaju treba brisati pogriešno upisanu kućnu zadrugu i iztražiti, tko da se upiše mjesto kućne zadruge.

Gdje se u tobožnjoj kućnoj zadruzi nalazi samo jedan vlastnik, što bi občinsko poglavarstvo imalo posvjedočiti, ima se ovaj upisati kao samovlastnik.

Gdje je pako više članova, treba izpitati, jesu li dotičnici medjusobno razdieljeni, ili uživaju imetak skupno kao suvlastnici.

U prvom slučaju imadu se točno popisati čestice ili dielovi istih, koje su svakoga dielnika zapale, i otvoriti toliko gruntovnih zapisnika, koliko je dielnika, koji će se unesti kao samovlastnici svojih dielova.

U drugom pako slučaju ima se iztraživati, koliko je vlastnika i koji su, te na ime istih napisati gruntovni zapisnik, navedši u njem razmjerje suposieda.

Na 3. U ovom slučaju ima povjerenik potražiti od stranaka diobnu izpravu ili pravomoćnu odluku, o kojih je rieč u §§. 19., 23., 26. zakona od 3. ožujka 1874. o zadrugah, i na temelju iste izpraviti gruntovni zapisnik.

Digitized by Google

Ako stranke ovakove izprave nepredlože, ima povjerenik pozvati nadležnu kr. podžupanijsku oblast, da ureda radi obavi diobu (§. 26. zakona o zadrugah zadnja točka), i čim se izprava ili pravomoćna odluka ureda radi dostavi, na temelju istih izpravak obaviti.

Na 4. U ovom će slučaju pako povjerenik upisati kao vlastnika onoga, kojeg će kao takova označiti svjedočba, izdana po občinskem poglavarstvu i ovjerovljena prema propisu §. 31. pomenutoga zakona o zadrugah.

Ako je za riešenje koje prijave od potrebe, imade se povjerenstvo uputiti opetovano na lice mjesta i saslušati medjaše i svjedoke, izhoditi od župnoga ureda, od političke ili druge koje oblasti bez suvišna dopisivanja kratkim putem potrebita razjašnjenja ili svjedočanstva, jednom riečju učiniti sve, što treba da se stvar podpunoma razjasni i točno ustanovi.

III. Zapisnik ob izvidih.

a) Riešenje prijava.

§. 11. Povjerenik imade svaku prijavu izpitati i odmah prema ustanovam predidućega §. na temelju doprinešenih dokazala ili učinjenih izvida odlučiti, imade li mjesta prijavljenom izpravku ili ne.

Kod obavljanja ovih izpravaka ima se povjerenik točno držati ustanove, sadržane u §§. 4. i 15. zakona od 16. rujna 1876., da se najme svi izpravci upisa vlastničtva obave samo uz privolu gruntovnoga posjednika, i da se, ako on neprivoli, prepor ima zabilježiti, a faktični posjednik na §§. 25. i 26. rečenoga zakona uputiti. Stojeći maloljetnici, skrbljenici i odsutne osobe pod osobitom zaštitom zakona, ima jim povjerenik, ako bez velikih potežkoća nemože saznati tko ih zastupa, imenovati zastupnika i pri izboru njegovu, što savjestnije postupati.

Istodobno pako ima povjerenik protegnuti izvide i na teretovnicu u onih slučajevih, u kojih se radi o izpravku upisa vlastničtva obterećenih zemljišta.

U tu svrhu ima povjerenik za svaki slučaj, gdje posjednik, koj traži izpravak pogriešna upisa obterećene koje čestice i bezteretni prepis na njegovo ime, preslušati uknjiženoga vjerovnika, da li privoljuje na bezteretni izpravak ili odpis, — i ako uknjiženi vjerovnik neprivoli, ima se odpis obaviti prenosom tereta, kao uzgredna hipoteka i suvremeno zabilježiti prepornost, uputiv vlastnika, da mu je prosto izhoditi brisanje putem redovite pravde i dokazati, da je u roku, ustanovljenom u §. 25. zakona od 16. rujna 1876. podnio odnosnu tužbu, jer će se nakon bezuspješno minuloga roka ureda radi zabilježba prepornosti brisati.

Digitized by Google

b) Zapisnik ob izvidih.

§. 12. Ob ovih izvidih imati će povjerenik, posluživ se zakletim perovodjom, spisati zapisnik po obrazcu V.

U taj zapisnik imaju se u kratko, — nu točno unesti sve učinjene prijave, glede kojih će povjerenik odlučiti, da ima mjesta izpravku, uz kratki navod rješitbe povjerenika i dokazala, na temelju kojih bijaše prijavi za izpravak udovoljeno.

Sve ostale prijave, kojim povjerenik neobnadje udovoljiti, neimaju se uvrstiti u zapisnik.

Zapisnik ovaj ima se otvoriti danom, kojega će započeti izvidjenja i neprekidno nastavljati svaki dan, do svršetka svih izvida u odnosnoj občini.

Kod svake u zapisnik uvršćene prijave ima zapisnik podpisati tol prijavitelj koli stranke, koje su u predmetu dale očitovanja.

Na koncu zapisnika o izvidih, obavljenih tečajem jednoga dana, imadu se svi članovi povjerenstva podpisati.

c) Popis promjena.

§. 13. Razpravnomu zapisniku ima se priložiti popis promjena, koje se na temelju izvida u gruntovnici obaviti imadu.

Taj popis voditi će se po obrazcu VI. istodobno sa razpravnim zapisnikom tako, da svaki tekući broj zapisnika odgovara tekućemu broju popisa.

U rečeni popis imadu se uvrstiti pojedine čestice samo onda, ako se radi o pojedinih česticah jednoga ili više grunt. zapisnika, — nasuprot pako, ako se radi o izpravku svih u jednom gruntovnom zapisniku navedenih čestica, dostatno je, da se ubilježi samo broj odnosnog grunt. zapisnika i u trećoj rubriki označi, da se izpravak tiče svih u rečenom grunt. zapisniku unešenih čestica.

Popis ovaj ima se nakon svršetka izpravaka u cieloj občini po svih članovih povjerenstva podpisati.

(Konac sliedi.)

Kazneno-pravni slučajevi.

Razdieljivanje tiskopisa izvan prostorija, za ovu svrhu redovito odredjenih, čini prekršaj i onda, ako se netjera obrtimice.

Sudovi u Tirolskoj razno su tumačili §. 23. tiskovnoga zakona od 17. prosinca 1862.[1], valjanoga u kraljevinah i zemljah, zastupanih u

[1] Vidi §. 20. zakona od 17. svibnja 1875. o porabi tiska. Ured.

Digitized by Google

carevinskom vieću, koji veli: „Zabranjuje se prodavati tiskopise izvan prostorija za to redovito opredieljenih“. To dade povoda generalnomu prokuratoru, te je podnio ništovnicu na obranu zakona, o kojoj je razpravljao najviši bečki sud 16. rujna 1876. Pošto je izvjestitelj rekao svoju, uze rieč generalni prokurator dr. Fr. Liszt, da obrazloži ništovnicu. On reče: „Zemaljski sud u Insbruku kao prizivna molba premienio je dvie osude kotar. sudova, kojimi su krivci osudjeni bili sbog prekršaja §. 23. tiskovnoga zakona. Jednu tih osuda izreče c. kr. kot. gradsko-delegirani sud u Insbruku, te njom proglasi krivim prekršaja §. 23. tis. zak. župnika M. H., „jer je medju djecu svoje župe dielio spis, sadržavajući izjavu konzervativne većine tirolskoga sabora, da ju ona (djeca) dalje razprostrane, a nije dobio za to dozvole od oblasti“. Drugu osudu izreče kot. sud u Kufsteinu, te je njom bio osudjen duh. pomoćnik K. H. sbog prekršaja §. 23. tis. z., jer je, neimajuć zakonom propisane dozvolje, mjeseca prosinca prošle godine u školi općine E. dielio medju djecu znatnu količinu otisaka spisa, u kojem se poziva na predplatu časopisa „Monica und Schutzengel“, kojemu je dodan izkaz o nakladi knjiga družtva za katolički uzgoj djece u Bavarskoj. Djeca su pozvana ujedno, da nastoje skloniti roditelje, neka naruče oglašeni časopis ili oglašene knjige“. U oba slučaja dokazano je, da su obtuženi razpačavali tiskopise i to izvan prostorija redovito za to odredjenih. Na priziv obtuženih zemaljski je sud odriešio na temelju istih činjenica obojicu krivnje prekršaja §. 23. tis. z., pa to odriešenje obrazložio tim, da §. 23. predpostavlja o b r t i m i č n o tjerano dalnje razdieljivanje tiskopisa, a takova da neima u spomenutih slučajevih.

Generalni prokurator drži, da se ono obrazloženje zemaljskoga suda neda svesti u sklad ni sa slovom ni sa duhom zakona. Najprije da valja primjetiti, da se s nijedne strane nije uztvrdilo, da su se u oba ona slučaja dieljeni tiskopisi ticali oglasivanja skroz m j e s t n i h ili o b r t n i h odnošaja. Nepuštajuć se dakle u razpravu pitanja, da li se u trećoj alineji §. 23. sadržana iznimna odredba proteže samo na z a b r a n u u drugoj ili pače i na onu u trećoj alineji istoga paragrafa, neima u obće dvojbe, da spisi sačinjavajući predmet ovoga delikta nespadaju medju iznimke, u trećoj alineji §. 23. navedene, pa da glede njih odlučuje jedino alineja prva §. 23. Slovo zakona glasi ovdje skroz općenito; zabrana odnosi se na svako razprostranjivanje tiskopisa bez iznimke i bez ograničenja; s toga i nije slobodno uvršćivati u sam zakon takovih iznimaka ili ograničenja. Kad bi bilo potrebno i ovo dokazati, dalo bi se to iz geneze samoga zakona. U osnovi zakona bijaše prvobitno rečeno „Ausserhalb der dazu bestimmten G e w e r b s l o c a l i t ä t e n“; mjesto ovoga uzela se samo rieč „Lokalitäten“, obziruć se napose na to, da može biti pisaca-nakladnika, koji mogu svoje spise prodavati i u svom stanu

Digitized by Google

kao i u potrebnih za to opredieljenih prostorijah. Često neima pisac, koji je ujedno sam i nakladnik, namjere namaknuti izdavanjem spisa kakova dobitka; razpačavanje spisa, što ga sam obavlja, netjera se uviek obrtimice. A ipak mora se i nanj u punoj mjeri uporaviti §. 23. tis. z. Tumačenju pako zakona, kakovim se služi druga instancija, protivi se i duh njegov. Razdavanje tiskopisa vrlo je važno obzirom na posljedice, zato se mora nanj brižno paziti, a to je moguće samo onda, ako se budu spisi razpačavali u prostorijah za to opredieljenih. Treba samo razmisliti, koli je važno sredstvo agitacijâ razpačavanje spisa, pa će se s mjesta dokučiti, kolika leži u tom opasnost za javni poredak u dnevih socijalnih, političkih ili religioznih borbs. U motivih k njemačkomu tiskovnomu zakonu od 4. svibnja 1874. veli se: „Tiskovni zakon treba du uzme na oko i na neobrtimice tjerano razprostranjivanje tiskopisa, koje se može, osobito u nemirnih vremenih, upotrebiti za opasne agitacije". Prenosi li se ovo sredstvo agitacije u školu, mora se još jače pobijati i još manje dopustiti, jer muti nevinu djecu, te povlači mladež u razpre i stranačke borbe. Zakon prizivlje svećenika u školu, da poučava djecu u vjerozakonu i da pomaže oko moralna njihova uzgoja; ali valja mu zabraniti, da uzvišeno svoje zvanje rabi na druge svrhe. — S toga neka najviši sud izvoli izreći, da je osudami c. kr. zemaljskoga suda u Insbrucku kao suda prizivnoga, od 30. svibnja i od 3. svibnja 1876. zakon povredjen.

Najviši sud usvoji taj predlog te izrekne. da je c. kr. zemaljski sud spomenutimi osudami povredio zakon.

Razlozi te najviše rješitbe nerazlikuju se bitno u ničem od onih, što ih je naveo generalni prokurator za opravdanje svoje ništovnice.

Viestnik.

Glavna skupština „prav. družtva". Kako je već u posliednjem broju „Mjesečnika" javljeno, držana je bila 11. siečnja i opet glavna skupština, kao nastavak i svršetak prve, obdržavane 29. prosinca p. g., da izabere još dva člana u upravni odbor. Bila se sakupila 23 člana. Predsjednik družtva, presv. gosp. Franjo Schmidt, razloživ u kratko povod skupštini, pozva prisutne, da izaberu još dvojicu u upravni odbor. Nakon obavljena glasovanja, priobći predsjednik uspjeh, po kojem je velemož. g. dr. Franjo Burgstaller dobio 19, a presv. g. Franjo pl. Žigrović-Pretočki 21 glas, oba su dakle gotovo jednoglasno izabrana. I tim je bila skupština završena

Upravni odbor sastavljen je prema tomu ovako: Predsjednik: presv. g. Franjo Schmidt; odbornici: prof. dr. Aleks. pl. Bresztyenszky, dr. Franjo Burgstaller, viećnik c. kr. krajiškoga odsjeka banskoga stola, prof. dr. Jaromir Hanel, prof. dr. Bl. Lorković, dr. Šime Mazzura, odvjetnik, prof. dr. Stjepan Spevec, Adal. Schauff, odvjetnik, dr. Napoleon Špun-Strižić, kr. državni nadodvjetnik, dr. Lovro Vidrić,

Digitized by Google

odvjetnik, prof. dr. Franjo Vrbanić, Franjo Zarda, c. kr. državni nadodvjetnik u hrv.-slav. vojnu krajinu i Franjo pl. Žigrović-Pretočki, umirovljeni dvorski savjetnik.

— Upravni odbor pravničkoga družtva imao je 14. siečnja prvu redovitu sjednicu, iz koje priobćujemo sliedeće važnije zaključke. Prema odredbi pravila izabra odbor blagajnikom za g. 1877. i opet g. odvj. Adal. Schauffa, a tajnikom g. dra. Bl. Lorkovića. — Dosadanji urednik „Mjesečnika“ već je staromu odboru razložio bio, da mu je samu vrlo mučno uredjivati dosta obsežan list, osobito pošto mu od domaćih pravnika dolazi dosta slaba podpora, te se po tom daleko veći dio tereta svaljuje na samoga urednika. Novi odbor uvidiv osnovanost tih sada opetovanih navoda, odluči povjeriti uredjivanje lista dvojici odgovornih urednika, te izabra za to prof. dra. Jaromira Hanela i dosadanjega urednika prof. dra. Bl. Lorkovića. Ujedno je zaključeno, da se prema odredbi glavne skupštine imadu nagradjivati svi članci u „Mjesečniku“ naštampani i to tako, da se nagrada dieli po štampanom arku. — O svem tom govori se na drugoj strani ovoga broja, a mi se nadamo, da će ove odredbe povoljno djelovati na razvoj i literarnu vrednost ovoga lista, komu pravničko družtvo posvećuje toliku njegu.

U istoj odborskoj sjednici primljeni su za članove pravničkoga družtva gg.: Stjepan Tubić, kot. pristav u Stubici, Stjepan Gjurašin, kot. pristav u Čazmi, Ivan Obajdin, prislušnik u Ogulinu, Antun pl. Kalaj kot. pristav u Čazmi.

— Povjerenici pravničkoga družtva. Izviešće blagajnika prav. družtva, priobćeno u glavnoj skupštini, predoči medju inim i cifru o dužnom prinosu članova za g. 1875. i 1876.

Po ovom ima družtvo na dugu od g. 1875. još 478 fr., a na ime prinosa duguju članovi za g. 1876. u svem 1398 fr. Da se ovoj anomaliji doskoči, upravni odbor zaključi još u sjednici, držanoj 19. studenoga, umoliti sliedeću gospodu, da primu povjerenstvo, da kupe od članova prinose, te ih blagajniku družtva šalju, te da i drugim načinom promiču interese družtva. I to izabrana su gg.:

Pavao Birač, viećnik i drž. odvjetnik, za obseg kr. sudb. stola u Varaždinu; dr. Konstantin Koić, viećnik, za obseg kr. sudb. stola u Vukovaru; podžupan Budislav pl. Budisavljević, za kr. podžupaniju rumsku; Franjo vitez Schönholz za obseg kr. sudb. stola u Belovaru; Nikola Predoević, viećnik, za obseg kr. sudb. stola u Osieku; Bartol Sakač za obseg kr. sudb. stola u Požegi; Viktor pl. Spišić za grad Koprivnicu; I. Pirka za obseg c. kr. sudb. stola u Petrinji; Hinko Schreiber za obseg c. kr. sudb. stola u Zemunu; Gjuro Florian za obseg c. kr. sudb. stola u Ogulinu; Vj. Klein za obseg c. kr. sudb. stola u Gospiću; Andrija Markovac za obseg c. kr. sudb. stola u Novoj Gradiški; Ad. Pekarek za obseg c. kr. sudb. stola u Vinkovcih; Gj. Kranjčić za grad Karlovac; M. Vrabčević za Krapinu. Sva ova gospoda već su se izjavila, da rado primaju povjerenstvo, na čem budi im srdačna hvala. Tako je nade, da će se i ta stvar povoljno urediti.

— Imenovanje. Dragutin Spies imenovan definitivno c. kr. kot. sudcem u Zemunu; Stjepan Kosovac, vieć. tajnikom kr. sudb. stola u Zagrebu; Franjo Ivanuš kot. pristavom u Bakru; dr. Melkior Salaj sudb. pristavom u Osieku; Gjuro Treščec sudb. pristavom u Belovaru, Ivan Malin i Mavro Rückl prislušnici u obsegu kr. banskoga stola.

Književnost. „Rad jugoslavenske akademije znanosti i umjetnosti“. Knjiga 37. Sadržaje medju ostalim članak: Gradja za slovinsku narodnu poeziju od prof. V. Jagića. Vjekopis „Franjo Palacky“ od prof. Hanela itd. Ciena 1 fr. 50 novč.

Digitized by Google

— Upravo je dotiskan prvi svezak djela „Monumenta juridico-historica Slavorum meridionalium“, što ih izdaje jugoslavenska akademija znanosti, a uredjuje prof. dr. Hanel. Prvi svezak sadržaje statut Korčule.

— Statistički ljetopis za g. 1874. Izdao ga statistički ured kr. hrv.-slav.-dalm. zemaljske vlade. Obsežna po obsegu i važna je po sadržaju ova knjiga, koju što toplije preporučamo svakomu Hrvatu. Zanimat će ono nedvojbeno i pravnike, a naročito poglavja: „Kazneno pravosudje g. 1870., 1871., 1872., 1873. i 1874.; zatim „Civil. pravosudje sudova I., II. i III. molbe u hrv.-slav. vojnoj krajini god. 1873. i 1874.“ Mi ćemo se možda obazrieti na tu knjigu obširnije drugom prilikom.

— „Sbirka sudskih riešenja i članaka o pravu“. Napisao i izdao St. Maksimović. Štampano u Biogradu. Ciena 2 dinara.

— „Právo pravničko-upravni list“. Godina IV. Svezak 45. Liepi taj časopis, koji izlazi sada u Spljetu, ali uviek pod revnim i zaslužnim urednikom g. Antunom Šimonićem, sadržaje u rečenom svezku medju ostalim članak „O glavnom temelju na kojem počiva ženitbena zajednica“ od prof. dra. K. Vojnovića; „Englezki pomirni sudci“ od dra. V. Pappafave itd. Ciena je Právu na godinu 4 f. 50 novčića.

Družtveni prinos

platiše sliedeća gg vanjski članovi prav. družtva:

a) za godinu 1876.

Janeković Antun 6 for. za cielu godinu; dr. Konstantin Koić 6 for. za cielu godinu; Julio Löwenthal 6 for. za cielu godinu; Gerloci Ljud. 6 for. za cielu godinu; Dragutin Schmauc 6 for. za cielu god.; Mladenović Josip 6 for. za cielu god.; Hergešić Ljud. 6 for. za cielu god.; dr. Oštrić Vatroslav 6 for. za cielu god.; Kranjčić Gjuro 6. for. za cielu god.

b) za godinu 1877.

Belošević pl. Ljudevit 3 for. (za prvo polugodište); Laudenbach Josip 3 for. (za prvo polugodište); Obajdin Ivan 6 for. (za cielu god.); Stjepan Tubić 6 for. (za cielu godinu); dr. Ig. Oštrić 6 fr.

(Imena ostale gospode priobćit ćemo u budućem broju. Ured.)

Našim štiocem.

Zaključkom upravnoga odbora pravničkoga družtva povjereno je uredjivanje „Mjesečnika“ nam dvojici, pošto je dosadanji urednik očitovao, da nemože omašnih uredničkih zadataka sam obavljati. Ta promjena neće nimalo dirnuti u pravac, kojim je ovaj list do sada išao i koji odgovara u bitnosti glavnim točkam programa, priobćena u prvom broju od g. 1875.; ona je učinjena poglavito s razloga, da se razdielenjem radnje u uredničtvu što podpunije

Digitized by Google

uzmogne poslužiti potrebam i zahtjevom svakim danom rastućega broja članova „pravničkoga družtva“. Zato se pouzdano nadamo, da će dosadanji prijatelji i pomoćnici „Mjesečnika“ i u buduće vjeru uzdržati, da će se i novi pojaviti, te ovako olahkotiti uredničtvu trudno nastojanje, da učini „Mjesečnik“ premcem i ravnim drugom sličnim inozemnim časopisom.

Nu uvažujuć podpuno ono obće pravilo: da se radu hoće i nagrada, pravničko je družtvo odredilo 600 fr., da se odatle nagradjuju bolji članci u „Mjesečniku“ priobćeni; a upravni je njegov odbor zaključio: da se svaki štampani arak izvornih sastavaka u „Mjesečniku“ nagradi sa 20 for., a svaki štampani tabak prevoda ili praktičnih pravnih slučajeva sa 10 for. Na pojedine članke odpadajuća nagrada izračunat će se prema prostoru, što ga zapreme tako, da mogu biti nagradjeni i člančići, koji zapremaju samo jednu stranu lista.

Prosudjivanje članaka, dosudjivanje te izplaćivanje nagrada povjereno je uredničtvu, a ovomu neka se šalju svi dopisi, članci itd. neposredno.

Ako pisac koji nebi htio nagrade primiti, pripada takov iznos zakladi za nagradjivanje pisaca; s toga liepo molimo onu gospodu, koja nebi bila voljna primiti nagrade, da nam izvole odmah i obznaniti.

Priznajemo, da se ovim neće dostojno nagraditi trud naših prijatelja, ali bit će barem neka odšteta; a kad se financijalno ojači pravničko družtvo, ono će jamačno opredieliti u ovu svrhu i veće svote.

I još jedna: Uredničtvo je odlučilo što življe nastojati, da zadovolji i onoj točki programa, po kojoj ima „Mjesečnik“ biti ogledalom književne radnje juristička naroda hrvatskoga, zatim svih ostalih slavenskih plemena, pa i drugih naprednih naroda europskih. Zato molimo gg. pisce i nakladnike hrvatske, srbske, slovenske itd., da nam šalju po jedan otisak svakoga djela pravo- i državoslovnoga sadržaja, a mi ćemo ga prema njihovoj želji ili sami ocieniti ili to povjeriti vještim pravnikom.

Uredničtvo.

Digitized by Google

Stečaji. Otvoren je stečaj nad cielim imetkom pokojnoga Antuna Dufta u Tenju, umrloga bez oporuke. Medjutimni upravitelj imetka je tenjski biljež. Šandor Georgievič, zastupnik odvj. Aug. Medič, njegov zamienik odvj. Fr. Wagner. Rok za prijavu tražbina: 31. ožujka o. g.

Otvoren stečaj nad imovinom Katarine Roder, odprije udove Schindler, trgovkinje u Osieku (gornji grad). Zastupnik i medjutimni upravitelj imetka Vaso Gjurgjevič, zamienik Jovan Muačevič. — Prijavljaju se tražbine do 1. srpnja o. g.

Otvoren stečaj nad imovinom Morica Schön a i Ignjata Halma pod tvrdkom „Schön et Halm“. Zastupnik i medjutimni upravitelj imetka dr. Al. Peičič, njegov zamienik odvj. Kosta Stojšič. — Tražbine prijavljuju se do 15. ožujka o. g.

Dopisnica uredničtva.

G. M. u G. Članom pravničkoga družtva može postati svatko, ako je pravo- i državoslovne nauke svršio, te se kojom strukom pravoslovja znanstveno ili praktično bavi ili se je bavio (§. 4. pravila). S toga ako želite postati pravim članom pravničkoga družtva, možete se prijaviti odboru, poslat će vam se pristupnica, vi ćete plaćati na godinu šest forinti kao prinos, a zato dobivat „Mjesečnik“ bezplatno.

— G. Ed. Gavezu u Belovaru. Poslani novac primljen, list Vam je odpremljen.

— G. D. u K. — U izviešću o glavnoj skupštini, priobćenom u ovom broju, naći ćete odgovor na Vaše pitanje. Od sada nagradjivati će se svi bolji članci „Mjesečnika“.

G. dr. Fr. E. Varaždin. Hvala. Nije moglo doći u ovaj broj, nego će biti u sliedećem.

Digitized by Google

Digitized by Google

MJESEČNIK

PRAVNIČKOGA DRUŽTVA U ZAGREBU.

GODINA III.

Br. 3.

Zagreb 1. ožujka 1877.

UREDJUJU U IME ODBORA PRAVNIČKOGA DRUŽTVA:

DR. JAROMIR HANEL, DR. BLAŽ LORKOVIĆ.

SADRŽAJ:

Dr. **Luka Marjanović**: Jezik u zakonih i naredbah domaćih. — **M. Savić**: Koja je posliedica, ako ona stranka, koja je po §. 34. trgov. zakona zahtievala, da protivnik predloži svoje trgov. knjige, nedodje na ročište u tu svrhu urečeno? — Naredba kr. vladnoga odjela za pravosudje od 24. prosinca 1876., kojom se izdaje provedbeni naputak k zakonu od 16. rujna 1876. o sastavljanju gruntovničkih uložaka. — **Praktički slučajevi**: kazneno-pravni; gradjansko-pravni, mjenbeno-pravni. — Dr. —ć: Odgovor na pitanja štampana u br. 1. „Mjesečnika“ g. 1876. str. 52. — **J. Pirka**: Opazke na odgovor, odnosno protuodgovor g. dra. Š. M. broj 1. „Mjesečnika“ g. 1877. — **Viestnik.**

VLASTNIK I NAKLADNIK „PRAVNIČKO DRUŽTVO U ZAGREBU“.

TISKOM DIONIČKE TISKARE.

Digitized by Google

Gospoda članovi pravničkoga družtva, koji su pristupili ove godine, a nisu možda dobili prvoga broja „Mjesečnika“, neka izvole uredničtvu prijaviti, da im se naknadno pošalje.

Prvi broj dostavismo i mnogim nečlanovom; bilo bi nam vrlo milo, da ga povrate svi oni, koji nekane pristupiti družtvu kao članovi niti držati „Mjesečnika“.

Uredničtvo.

Ima još nekoliko podpunih otisaka „Mjesečnika“ od godine 1875. i 1876., koji se mogu naručiti u odpravničtvu „Mjesečnika“ u dioničkoj tiskari. Ciena je prvomu tečaju od g. 1875.: 4 for. 66 n., a drugomu od god. 1876.: 8 for.

Odpravničtvo „Mjesečnika“.

Digitized by Google

Jezik u zakonih i naredbah domaćih.

(Napisao prof. dr. L. Marjanović.)

Od našega duševnoga preporoda do danas imamo u glavnom, što se hrvatskoga pisanja tiče, dva puta, kojima hrvatski pisci idu: jedni gledaju, da nam jezik bude što čišći i narodnomu govoru što sličniji, i po tom većini čitalaca razumljiv; drugi pako nepaze na to, već pišu doduše hrvatskimi riečmi, ali slogom tudjinskim, ponajvećma njemačkim i u duhu tudjinskom, tako da to pisanje čovjek iz naroda nemože razumjeti, a čovjek knjizi vješt samo onda, ako znade njemački.

Krivim se je putem većinom odmah iz prvine pošlo, te je velika većina pisaca pisala i piše dan danas neznajuć, kako težko griješe proti slogu i duhu hrvatskoga jezika. Tomu smo se griešenju tako priučili, da ćemo toliko popravljanja trebati, koliko smo do sada griešili, dok se vratimo na naravnu stazu čista govora i pisanja.

Pokojni Fran Kurelac nazvao je kovanje rieči i pisanje u nehrvatskom slogu „zagrebačkom školom“. U istinu možemo najbolje označiti tim imenom pravac velike većine hrvatskih pisaca u pisanju, jer u Zagrebu se tako pisati i kovati počelo, u Zagrebu se to nastavilo i nastavlja se i dan danas, te tko se je u Zagrebu školao ili tu dulje vrieme živio ili tko se je iz spisa u Zagrebu štampanih naobrazivao ili jeziku učio: taj je zaboravio i ono jezika, što ga je majčinim mliekom usisao, taj se je odmakao i u mišljenju i u pisanju od naravne staze pravoga hrvatskoga mišljenja i pisanja, ako se je na pisanje dao. Vrlo malo je pisaca bilo, a još jih manje sada ima, kojim su se oči otvorile, te su uvidjeli, da nemože škoditi ni znanstvenosti stvari, o kojoj se piše, niti razumienju na strani čitalaca, ako se u pisanju držimo narodnoga mišljenja i govora. Odakle su ti ljudi

Digitized by Google

učili, koji su pokazali pravi put i način, kako pisati valja, odak
može učiti svatko, tko se pisanjem bavi. Narodni govor je n
izcrpivo vrelo, iz kojega svaki pisac crpiti mora; narodno m
šljenje ima biti kažiput kamo i dokle se smije ići stvarajuć no
rieči i nove stavke za pojmove, kojih u narodu neima, a ip
su potrebite za struku, o kojoj se piše. Duh narodnoga govo
ili jezika ima biti hrvatskomu piscu ona rosa, kojom će sv
duševnu radnju, pa bila ona još tako znanstvena, orositi, te
imati uviek miris čista hrvatskoga govora i duha. Hrvatski je
negledeć na njegova nariečja, imade svoje zakone, od kojih h
pisac odstupiti nesmije, ako želi steći ime narodnoga pisca. N
potrebito doduše, da se tako piše, da svaki pastir može ra
mjeti; ali nije ni druga skrajnost opravdana, da treba po
dobro njemački znati, tko hoće da razumije spise većine na
pisaca. Napiši seljaku znanstvenu razpravu najljepšim hrvatsk
jezikom i slogom, on ju neće razumjeti, jer neima znanja, k
je potrebito za razumievanje znanstvenih radnja; ali kad mu
šeš katekizam, pjesmicu, pripovjedčicu (basnu), pouku o svietu,
gospodarstvu itd.: primakni se što bliže njegovu duhu i miš
nju, pak mu piši najčisćom štokavštinom, on će te sasvim do
pojmiti i razumjeti, kao čakavac ili kajkavac iz kojega mu dra
kraja domovine.

Moglo bi se doduše reći, da je u nas bilo dosta pisaca
da jih ima, koji idu nekim srednjim putem izmedju prosto-naro
noga i učenoga jezika; ali kako smo knjigom hrvatskom u ob
siromasi, tako ni zastupnici jednoga i drugoga pisanja nisu
do sada mogli ni znali podieliti u dva protivna tabora. Osi
jedinoga Kurelca, koji je, što se pisanja u duhu hrvatskoga je
zika tiče, malo ne nepogriešiv, svi smo ostali i griešili i gri
šimo više manje; jer ni jedan nas nije znao zaroniti, nezna
neće da zaroni u divne tajne našega liepoga i junačkoga jezik
Samo je jedan Kurelac bio i zaslužio, da se bolje unj ugledam
S toga svi po redu, svaki pisac o čem pisao da pisao, gledajm
uvidjeti svoje griehe i popravimo se; jer stojeć i onako pod t
djinskom kulturom i prisiljeni učiti uviek iz tudjih knjiga, mo
ćemo se očuvati od raznarodjenja najbolje, ako nebudemo sam

Digitized by Google

bdili nad imenom hrvatskim, već ako postanemo mišljenjem i pisanjem Hrvati.

Uzmimo u ruke što mu drago, što se danas u nas štampa, malo ćeš toga naći, što se s pravom slašću i zadovoljstvom može čitati; pa i bile rieči čisto hrvatske — ne samovoljno skovane, sav je slog izprošupljikan duhom nehrvatskim. Jezik, u kom se vrlo lahko dade misliti i kojim se misli vrlo lahko i spretno dadu izricati, težak je kao olovo. Dodji u priliku progovoriti rieč o tom, koji misli kao i ti, pak će se razgovor prometnuti u jadikovanje, kako smo zlim putem u pisanju krenuli; ali opet nećeš znati koga pravo potvoriti, jer kako spomenuh prije, još jednako griešimo. Mladji su naučili od starijih pogrešno pisati, budi što su jih bona fide držali za uzore, budi što misle, da se drugčije i nemože i nesmije pisati; a učiti jezik iz pravih izvora ili neznadu ili neće. Mi se hvalimo, da radimo o napredku „miloga nam materinskoga jezika", ali budi mi dopuštena prispodoba za ovo s ljubavlju majmunice ili medjedice: od ljubavi same zadave često ove dvie nieme životinje svoj skot. Nitko valjda na svietu negrdi svoga jezika i neupropašćuje ga, radeć o njegovu napredku, kao mi. Istina je, da je lakše kuditi nego sam se truditi; lakše je pogreške tudje u pisanju naći, nego sam bezpogrešno pisati.

Sam sam na sebi okušao, da sam prije nekoliko godina bolje hrvatski znao, nego sada; jer tada mi je još zvonio čist i jedar govor, kakav se govori u onom kraju, gdje sam se rodio. Što se redje vraćam u taj kraj, k tomu vrelu, na kom sam svaki put i mišljenje hrvatsko i govor majčin nakvasio, okriepio, pomladio, od kada sam prisiljen, kao i svi mi u Zagrebu, hraniti se onom duševnom hranom, kakvu nam „zagrebačka škola" svojim pisanjem nudi: od tada niti moj govor, niti moje pisanje nije onako, kako bih želio, i ja bih se okladio, da će se mnogi naći, koji će i momu ovomu pisanju znati koje šta prigovoriti.

Dodjoh uprav do misli „kudjenje, prigovaranje". Pravi otačbenik, bio zaljubljen u svoje misli i u svoje duševne radnje koliko mu drago, mora i kuditi i pustiti, da mu i drugi njegovo pisanje kude: ako igdje, tu moramo jedan drugomu oči otvarati,

Digitized by Google

tu je polje takovo, na kom se baš junački možemo boriti, ali opet prijatelji ostati. Radi se bo o velikih interesih, o velikih koristih i štetah — kada se rieč povede, kako se ima hrvatski pisati.

Budi mi prosto ovimi redci prikazati čitaocem „Mjesečnika“ nekoliko misli, na koje sam došao kao pravnik i ujedno kao prijatelj čista i jezgrovita pisanja hrvatskoga.

Nepačam se u literaturu općenitu ni u jezik, kakovim se u nas pišu znanstvene radnje, novine, pučki spisi. Hrvatski pravnik, čitat će i razumjeti i ono, što je lošim hrvatskim jezikom pisano, jer je vješt jednomu i drugomu tudjemu jeziku, kojega duhom je zadojeno ono što čita. Žaliti će kao pravi rodoljub samo čitaoce, kojim su dotični spisi namienjeni, jer koristi za narod malo ili ništa, ako se pisanje nepriljubljuje ako i ne njegovu govoru, a to barem duhu njegova govora. Kao suhoparni pravnik, komu je „privatno-pravni interesse“ pred očima, reći će najzad, da nevriedja to ničija privatna niti javna prava, ako pisac zlim jezikom zlo ili nikako svoga čitaoca pouči, t. j. ako se čitalac iz loša spisa slabo hrvatski nauči ili i nerazumi, što se je tobože zanj napisalo. Ovdje mi je samo pripomenuti, da takov pisac neće naći slave baš ondje, gdje ju ište, ma još tako debelimi slovi svoj spis okrstio, kao „spis za puk hrvatski“, i makar ga sve zagrebačke i ostale hrvatsko-slavonsko-dalmatinske novine „lovorikom pučkoga pisca“ ovjenčale. Komu narod sam nedade glas pučkoga pisca, tomu ga lje nedadoše ni sami pisci ni novine. Kačić n. pr. nije preporučivao svoje pjesmarice, ali ga je narod kao svoga prepoznao, pak će on u njem živiti, dok bude zadnjega Hrvata.

Ali imade duševnih radnja, koje se štampom po narodu šire, te kojim je namjera pravno stanje u narodu dizati ili uzdržavati, sviest za red i poredak buditi i u prave granice suzbijati, narod poučiti, što ima raditi, da zlo odvrati i dobro navrati, što ima raditi u obće, da bude svaki u narodu valjan član obitelji, zadruzi, obćini, državi i crkvi, čovječanstvu. Svatko na prvi mah vidi, da su takovi duševni produkti (za pravnika sasvim dobra rieč, bolja nego „proizvodi“) zakoni i naredbe. Kad smo

Digitized by Google

po svom autonomnom položaju tako srećni, da u svom hrvatskom jeziku po svom narodnom zakonotvornom zboru dolazimo do zakona, a po hrvatskoj zemaljskoj vladi do naredaba, kojimi takodjer stupamo u kolo kulturnih naroda, te s njimi zajedno vršimo jedan dio kulturne zadaće čovječanstva ukupnoga: scienim, da neće ovi redci ni suvišni ni dosadni biti niti članu hrv. zakonotvornoga tiela, niti članu zemaljske vlade, niti pravniku niti nepravniku, u obće nikomu i za nikoga, komu je stalo, da napredujemo u svakom pogledu, da narod duševno i materijalno podignemo, da neostane na nami samo kora zapadne napredne kulture, a iznutra da budemo ono, što smo bili za naših djedova i pradjedova. Budi mi slobodno ovimi redci potaknuti sve kojih se tiče na razmišljanje o tom, kako nam naše zakonotvorno tielo u svojih zakonih, a vlada u svojih naredbah težko grieše o jezik hrvatski i o mišljenje narodno, kako bi bilo dobro, da ljudi, pozvani zakone i naredbe stvarati i izdavati, nezanemaruju duh i govor narodni, ako hoće, da se valjano postigne ono, što se zakoni i naredbami postizati želi. Daleko mi je sama misao u koga zadirkivati; ali istina je pravniku i rodoljubu prva stvar. Istini za volju, a narodu u korist i napisani su ovi redci; pak koga se i negodno možda dirne, neka to na sebe neproteže, jer tko nadje tudje griehe, dokazuje da jih i sam ima ili jih može imati; „tko na svoga viče, i njega se tiče“, ali tim se i to dokazuje, da prije nego se kanimo ozbiljno popraviti, moramo sami sebe izpitivati, kako i koliko smo do sada griešili.

Govorimo dakle, kakav da nam bude hrvatski jezik u domaćih zakonih i naredbah, a kakov u istinu jest.

Zastupnici naroda, naši zakonotvorci, u narodu nikli i obikli, narodnim povjerenjem uzvišeni na čast veliku i odgovornu, nebi nikada smjeli zaboraviti, da sjedeć u saboru nije dovoljno dobre i koristne po narod zakone stvarati, već i zakone tako redigirati, da budu razumljivi, narodnomu mišljenju, ponimanju, naziranju prilagodjeni, narodnomu govoru što sličniji, da svaki občinar, i nevješt čitanju i pisanju, može zakon na prvi mah razumiti, ili da može barem ono p r a v o razumiti, koliko razumije. Ako govorim ovdje o zakonih, što jih hrv. sabor stvara, nemislim

Digitized by Google

tu toliko zakone veće, koji su stranom samo kod nas recipirani u hrv. prevodu (gradjanski, kazneni itd), već mislim zakone, koji su se do naših dana u saboru stvorili za obseg naše autonomije, a to su većinom zakoni, koji se tiču občina i njihovih odnošaja. Prije nego iztaknem jezične pogreške u svih zakonih i u naredbah vladinih, kojim je ista po prilici zadaća, ili koje su samo za provedbu zakona izdane, budi mi slobodno nabrojiti neka načela, kojih bi se napose hrvatski zakonotvorac morao držati, pa kad bi jih se držao, imali bi zakone ne samo dobre, već i s obzirom na jezik podpune i jezgrovite, i po tom narodu razumljive i koristne.

Naš narod u cielosti, osobito neki krajevi, mogu se, što se tiče pravne sviesti, mjeriti sa narodi mnogo naprednijimi; samo ta sviest još nije pravo pobudjena, niti na pravi put navedena. Po mom mnienju najuspješnije sredstvo za to, da nam se narod probudi i uputi na sve, što je dobro i plemenito, jesu dobri zakoni. Samo ja razumijem pod dobrimi zakoni s obzirom na naš hrvatski narodni karakter nešto posve različita, nego se pod tim razumije občenito. Zakonotvorac mora poznavati karakter naroda i pravnu sviest njegovu, pak mora i duh zakona i slovo mu tim svojstvom narodnim prilagoditi. Poviest prava nas uči, da je svaki kulturni narod razvio svoje pravo običajno iz svoje sviesti pravne, da je to pravo bilo tim čišće i podpunije, što je pravna sviest jača bila u narodu; da je običajno pravo mnogo vjekova valjalo prije nego se je popisalo, da su zakonotvorci vrlo mudro radili, kad nisu druge zakone naprečac svomu narodu davali, već one, koje si je narod sam iz svoje sviesti pravne stvorio. Kad su se narodi medju sobom upoznali i kad su se na polju javnoga i privatnoga života susretati počeli, kad su potrebe prometa, trgovine, občenja medjusobnoga zahtievale, da se i one pravom urede: od tada i pravni nazori jednoga naroda počeše prelaziti u drugi narod, od tada se i svojataju (recipiraju) tudji pravni običaji i zakoni. Pravo po svom karakteru i po svojoj zadaći kao pojam još do danas pravo nedefiniran i baš za to uzvišen, svojina je svih kulturnih naroda i nije to nikakvo zlo, ako narod od naroda prima i pravne nazore i gotove pisane

Digitized by Google

zakone, samo pri tom priznanju moraju oprezni biti oni, koji su zvani, da u ime naroda primaju. Tu je uprav zadaća dična hrvatskomu zakonotvorcu nastojati očuvati narod od preobterećenja, očuvati ga od hrane zanj težke i neprobavne, a ono, što smo prisiljeni primati od naroda od nas naprednijih, davati narodu u onakovu kroju, kakav narodnomu hrvatskomu karakteru naliči. Još smo većma dužni paziti, da u samoniklih zakonih i naredbah neuzimljemo za uzor slog n. pr. njemačkih zakona, jer onda nikad nepogodismo pravu potrebu naroda, promašismo dapače uviek svrhu, za kojom idemo.[1]

Nije dosta, da je zakon dobar, da sbilja potrebam narodnim odgovara, već mora biti kao duševni produkt takov, da ga narod odmah kao svoje prepozna i prihvati. Pri stvaranju zakona imadu uprav narodni zastupnici pokazati, da jim nisu samo materijalne i duševne potrebe naroda poznate, već da poznadu i ćud i mišljenje narodno, da znadu, kako treba zakon prema duhu narodnoga jezika slojiti tako, da netreba jezičnoga tumačenja odmah, čim zakon izidje. Što je pravna znanost postavila pravila o tumačenju zakona pisanih, te na čelo stavila gramatikalno tumačenje, to ovo ima svoje značenje opravdano, ali ne tako, da bude to tumačenje potrebito odmah, čim se zakon proglasi, dapače ima se nastojati, da toga gramatikalnoga tumačenja nebude ni trebalo, a to će se postići, ako se zakon sastavi što kraće, što jasnije, što razgovetnije. Tu treba jeziku dati ono što ga ide: rieči, koje treba kovati, treba kovati onako, kako bi jih sam narod skrojio; gdje se nikako neda, bolje je i sa dvi i tri rieči reći, što Niemac jednom rieči kaže; što tim gubi kratkoća zakona, dobiva jasnoća i razumljivost. Nada sve mora hrvatski zakonotvorac znati. da je naš jezik glagoljan, što je njemački substantivalan, koliko ovim svojstvom njemački jezik biva abstraktnim, toliko naš dobiva svojom glagoljnom naravi kon-

[1] Kad čitamo francezke na pimjer zakone (code civil, penal), čudimo se onoj lahkoći i razumljivosti jezika. Kad čitamo zakone njemačkim jezikom pisane, vidit ćemo i tu veću ili manju pomnju, kako su zakonotvorci gledali, da ublaže oporost i tvrdinu njemačkoga jezika. Ali svaki jezik ima svoju osebinu, svoj duh; tko nanj nepazi, griješi neoprostivo.

Digitized by Google

kretnim. Ako pri stvaranju zakona budemo sliedili slog njemačkoga jezika, nikad nećemo narodu razumljiva zakona dati Rabimo slobodno najodabranije rieči hrvatske u zakonih i naredbah, a nesložimo jih onako, kako odgovara to najbolje duhu narodnoga govora: nećemo opet razgovetna i razumljiva zakona stvoriti. Glagoljan jezik zahtieva, da budu izreke kratke, da glagolj ide na prvo, a ne da se na njega čeka, kao u njem. jeziku Glagoljem izričemo sve misli: njim zapoviedamo, molimo, svjetujemo, kudimo. Ja se usudjujem reći, da samo onaj može u nadobro pisati, koji znade u duhu narodnoga mišljenja i govorenj. hrv. glagoljem kretati. U njem nam je i snaga i milota, i jasnota i kratkost jezika. Odatle sliedi, da je sve zlo pisano, što se piše proti naravi hrv. glagolja, da je prekomierno substantiviranje, t. j. pretvaranje glagolja u substantiv proti duhu narodnoga jezika.

Krivo je i površno mnienje onih, koji bi rekli, da je jezik u zakonih i naredbah uzgredna stvar, da je zadaća zakonotvorca samo dobru misao metnuti u nekoliko rieči i izreka, a ostalo da je zadaća vršitelju zakona, tumačenju. Ima zakona, koji su namienjeni svim državljanom zajedno; ali veliki dio onoga, što sadržaje zakon, ostaje većini naroda nepoznat. Narod znade n. pr. u glavnom, što je kaznenim zakonom zabranjeno, premda velika većina naroda nepozna točnije nijedne ustanove kazn. zakona. Od zakona, koji uredjuje privatno-pravne odnošaje, mnoga su čest i nepozna u praktičnom životu naroda, jer još se nisu razvili pravni odnošaji, pravne potrebe u narodu. Ali imade dobar dio zakona, koji su namienjeni uprav jezgri pučanstva, kod nas seoskoga, koje zakone mora sam narod neposredno vršiti, koji u svakdanjem životu rabi, s kojimi svaki čas u sukob doći može, a vršitelji i čuvaoci takovih zakona, občinski sudci u seoskih občinah, nisu u naobraženju juristično mnogo više nad občinari. Ako zakone kaznene i gradjanske — kojih vršenje nadziru sudbene oblasti i kojih povredu uklanjaju sudci pravu vješti i inače občenito naobraženi, to u ovih zakonih — premda se želiti mora — netreba baš da bude jezik udešen po kroju prostonarodnoga govora; ali zakoni i naredbe, namienjeni odgoju seo-

Digitized by Google

skoga pučanstva, moraju biti s obzirom na jezik postavljeni tako, da jih razumiju svi u općini jednako i sudac i općinari. Samo onda će se postići ono zakoni i naredbami za općine, što se postići kani, ako zakonotvorac hrvatski ima pred očima hrvatsku općinu, s hrvatskim pučanstvom i poglavarstvom, koje nerazumije drugoga jezika do hrvatskoga, a i hrvatski razumije samo onda, ako odgovara ponimanju i govoru hrvatskomu.

Imam pred sobom „Zbirku najpotrebitijih zakona i naredaba, koje se tiču upravo seoskih općina i zakon o zadrugah sa provedbenom naredbom i opazkami", pak ću iz nje pretresti samo neke zakone i naredbe i to one, koji su stvoreni odnosno izdane našim hrv. saborom i zem. vladom i drugimi upravnimi organi iz najnovije dobe. Tu ću spominjati samo one paragrafe i točke, koje su mi radi nepodobštine u jeziku osobito za oko zapele, pak ću svagdje dodati ono, što bi ja na mjesto onoga postavio, što mislim da nevalja. Kako bi pako valjalo postupati, da se okanimo griešenja proti pravilom i razumljivosti jezika i sloga hrvatskoga, to mogu već sad u kratko reći, „mislimo hrvatski, ali i pišimo hrvatski", ne pako „mislimo njemački, a pišimo hrvatski", jer ćeš napisati samo rieči hrvatske, koje će razumjeti samo onaj, koji zna duh i slog njemačkoga jezika, čist Hrvat pako nikad i nikad.

Uzmimo najprije zak. čl. XIII. 1870. „ob uredjenju općina i trgovišta, koja neimadu uredjenoga magistrata". §. 1. može razumjeti samo onaj, tko znade dobro njemački, jer „nadležeće dužnosti nositi", „što iziskuju javni obziri", „zadovoljiti dužnostim, koje će prinadležati", „zajedničtvo interesâ" tako je daleko od prave hrvaštine, kao što sama niemština. Taj nehrvatski složeni, a k tomu i dugi §. rekao bi se po prilici ovako: „Sela, koja nemogu biti općine za sebe, imadu se združiti (složiti) u jednu općinu. §. 2. „arondiranje", „kroz velike župane sastavit se imajuća povjerenstva", „razpraviti kroz županijsku skupštinu", „za konačno odobrenje podastrieti", „moći će se izvesti teritorijalna promjena", još je veća nepodobština u jeziku. Taj §. mogao bi glasiti ovako: „Velika

Digitized by Google

županí imadu sastaviti županijska povjerenstva, koja će po ovom zakonu občine ustrojiti (urediti) i zaokružiti. Prve županijske skupštine imadu prvo ustrojenje občina preraditi pak zemaljskoj vladi na odobrenje predati. Poslje toga može se obseg občine promieniti samo zaključkom skupštine". U §. 3. „spojenje nepovlači za sobom sjedinjenje" jest nehrvatski, pak bi glasio bolje ovako: „Što je bila svojina pojedina sela prije sjedinjenja, ostaje mu i poslje sjedinjenja". §. 4. koliko je dug, toliko slabo definira pojam občinara, pak bi glasio po prilici bolje ovako: „Svaki hrvatsko-slavonski državljanin jest član občine ili občinar, koji u nekoj občini stalno žive ili ima kuću ili zemlju u njoj". §. 6. jest samo posljedak temeljnoga državnoga zakona, sam se po sebi razumije, u tumačenju može se kazati, što on kaže, s toga i nečn da kažem, kako bi se bolje hrvatski složio. Izreka §. 7. „dužnosti občinara sastoje u točnom vršenju oblastnih naredaba i nošenju občinskih tereta" jest germanizam, koji se je tako u nas udomaćio, da već i neznamo, kakova je poriekla. „Terete nositi" nije hrvatski nikako; a cieli §., ako bi već „teret" morao doći unj, najbolje bi bilo izpustiti. §. 8. sl. a) da se mjesto „rodjenjem" i reklo „porodom", neuku pravniku je nerazumljiv, jer rodjenje ima mnogo značenja. A kako bi se liepo sav §. hrvatski rekao: „Občinarom postaje: tko se rodi u občini, tko se u nju udade, tko se u nju primi, tko u njoj dobije javnu službu, tko u njoj ima nekretne svojine (zemlju ili sgradu kakovu). „Posjed nepokretna vlastničtva" mora i pravnik ogledati, da li se pod „vlastničtvom" razumije imovina, svojina (Vermögen, Eigentumssachen) ili samo pravo (Eigentumsrecht). Ovdje se je dakako „svojina" (imovina) mislila. §. 9. ljepše bi hvratski ovako glasio: „Malodobna zakonita djeca su občinari u onoj občini, gdje su im i otci, nezakonita u onoj, gdje su jim i matere". Dok naš hrvatski občinar dodje do toga, da razumije rieči §. 12. „u slučaju ništovne ženitbe gube žene po mužu občinarsko pravo" itd., dotle ne-

Digitized by Google

emo ni trebati hrvatskoga jezika, već nam se je poniemčiti. revedimo pako te rieči na njemački, ja kriv, ako prostodušan neuk Niemac nepomisli, da u nas jedan muž imade više žena, da e dakle u nas polygamija, (verlieren die Frauen das durch den Mann erworbene Gemeinderecht ili bolje „die durch den Mann erworbene Gemeindezuständigkeit). Občinsko pravo uobće uzimlje e u ovom zakonu u smislu „občinarom postaje, članom bćine biva“, a po duhu jezika hrvatskoga „občinarsko pravo“ načilo bi toliko, koliko pravo občinara u subj. smislu. Rieč nadležan“, koju smo uzeli za „competens“, rabi se ovdje za zuständig“. Ni jedno ni drugo nevalja. §. 13. ljepše bi hrvatski glasio ovako: „Občina sama prima u občinu ili dlučuje, tko da se u občinu primi“. §. 14. bolje: „Tko eli preći iz dosadanje svoje občine u drugu, mora okazati odpustnicom, da je pušten iz dosadanje bćine; pak ako dokaže, da može hraniti sebe i voju obitelj, mora se primiti. Za §. 17. neću reći, ako bi se bolje reklo, jer je dug; samo mi je čudno, kako e je iz „nahodnika“ izvela dobra rieč „nahodište“, tu bi relaktor bio morao pogoditi, da se kaže „nahod“, a ne „nahodik“. Što je „občinarski zavičaj“, to bi morao pogadjati, aljda ono, što „Gemeindezuständigkeit“, svakako je nepodobtina za hrv. jezik. U §. 19. čitalac jedva dočeka glagolj na kraju zreke od tri redka i pol; isto tako u §. 20. U §. 21. rieči „zaniekati adležnost“ i „oba kotara u istoj županiji leže“ skroz i kroz su nehrvatske. Neka seljak nezna k tomu, šta je kotar, ak će misliti da zbilja neki živi stvor „leži“ u županiji. §§. 22. 23. tako su težka sloga, da me prolazi volja spomenuti, kako bi bilo bolje reći. §. 24. grieši opet proti duhu jezika, kao i §. 3.: Čemu substantiva iz glagolja izvadjati, kad se ovim može krepčije misao izreći? Po kakovih pravilih se je iz „gasiti“ i „ugasiti“ izvelo „ugasivati“, i zašto se rabi ta rieč u „prestati“, „nebiti“? Kako se spretno može reći mjesto tako ovako: „občinarom nije već, tko izgubi državljanstvo, tko prodade svoju nekretnu imovinu drugomu, tko se izseli i bude primljen u drugu občinu“. U §. 25. „voditi imenik“ „voditi knjige“.

Digitized by Google

u obće sasvim je nehrvatski. Knjige se pišu, nevode se. Isto j tako nehrvatski „naravni i prenešeni djelokrug“, to h vatski občinar, dok ostane Hrvat, neće nikad pojmiti. U ob ovaka dioba znanstvena može se sa katedre učiti, ali joj nije mje u zakonu za seosko pučanstvo odredjenu. Što bi rekao naš Ličani kad bi čuo, „da je primjerak s hranjen kod občine Valjda „Pokoj mu vječni“ ili „Bog mu dušu pomilovao — „Odstraniti“ nešto od občinskoga dobra, valjda odsvoj (alienare u širem smislu), pak zašto se nije uzela dosta dob skovana rieč „odsvojiti? Mi prevadjamo njemačko „beseitige na „odstraniti“. Troškovi nadvisuju primitak“ je germanizam debeo. Ako „protectorat“ prevodimo na „pokro teljstvo“, onda ja neznam, kako se je moglo „das Patr natsrecht“ prevesti na „pokroviteljno pravo“. - Što pako znači „zametanje parnica“, „rukovanj poslova“, „dopuštanje neproračunanih razhod itd.? Ovaj §. 26. pravi je monstrum od paragrafa i to u sv kom pogledu! (skoro tri strane štampane iznosi). „Pridielj nje“, pak i „dodieljenje“ (Zutheilung) nije hrvatski. Ka se može od „prvi“ biti „prviji“, tako bi moglo od drugi četvrti biti „drugiji“ i „četvrtiji“ itd. (§. 27. predzadnji redak). — „Sastoji iz odbornika“ ili iz čeg mu drago jest njemački, a može se lahko izreći mis bez toga krupnoga germanizma. Što je pako „prostor ter torialnoga obsega“, to sam bog znade! Kako se g participia naših glagolja liepo i zgodno dadu rabiti, mogu vr vriedjati uho poznavaoca jezika, kad se nespretno rabe. Tak primjera radi „popuniti zastupnici najviše porez u občini plaćajućih občinara“ (§. 28., alin. 2.). U §. 29 al. 2. veli se, da u korporacijah izvršuje pravo izbora „jeda član vlastničtva“. Ja sam napinjao sve umne sile, d to razumijem; ali nemogoh se te sreće užiti! — „Aktivno pasivno pravo izbora“ jedva će i p deseti hrvatski ob ćinar razumjeti. „Stariji u godinah“ nije hrvatski, v se kaže „stariji godinami“; „obrazloženo prig voriti“ još manje, jer iz participa praeterita passiva nemo

Digitized by Google

se adverb izvoditi, osim u vrlo riedkih slučajevih. Inače je §. 33., premda prilično velik, razmierno najbolje hrvatski složen. Koji bi seljanin razumio u §. 35. rieči „padši na se izbor“, morao bi znati i hrvatski i njemački, kao pokojni Fran Kurelac. Isto tako „za obavljanje eksekutive“ morao bi naš hrvatski odbornik proučiti prije Mohla ili Bluntschlia. „Poduzimati izbor“ (§. 38., al. 2.) još je ružnije, nego „preduzimati izbor“ (njemački se kaže „die Wahl vornehmen“, a ne: „unternehmen“). „Kod razpolovljenih glasova odlučuje predsjednik“ krupan je germanizam, kao što i „u izpunjenju dužnosti svojih odgovoran“, „prekoračuje se djelokrug“, „na uvidjenje u izvoru predlagati“, „na prosudjenje podnieti“, „dotičnik“, „predpostavljena oblast“, „troškove nositi i pokrivati i troškovi nedostižu“, „po razmjeru svoga posjeda ili zanimanja doprinositi“, „za razmierje nošenja občinskih tereta“, „sa inimi dohodci pokriti“, „tegleća marva“, „s kojimi je jurisdikcija skopčana bila“, „u krieposti uzdržati“, „voditi račun vrhu dohodaka“, „račun zaključiti i točno pretresti“, „pod prietnjom propuštenjem nastalih nepovoljnih posljedica“, „nadgled obavljati stranom kroz kotarske oblasti, stranom kroz svoje izaslanike“, „ugled u spise“, „prekršiti dužnost“. Kad bih spomenuo još i druge, često i gramatikalne pogreške, i kad bih za svaki krupniji germanizam po tavio bolje hrvatske izreke, nebih nikad gotov bio. Nema §-a u ovom zakonu od 57 paragrafa, u kom nebi bilo barem jednoga germanizma. Koga bi čovjek više žalio, nego naš seoski puk i njegove zastupnike u občinah, koji imadu muke razumiti ovaj zakon, dapače, koji ga neće nikad ni razumiti. Ja bih se skoro okladio, da vrlo malo imade občinskih sudaca i bilježnika, koji ga razumiju. Nebudi to ukor njim, jer ja jih držim za dobre Hrvate, pak mislim, da nemogu razumiti zakona skroz i skroz u duhu njemačkom sastavljena. Kad bi oni bili sastavljali ovaj

Digitized by Google

zakon, oni bi sigurno liepim hrvatskim jezikom svaku mi izrekli.

Odbor narodnoga zastupstva, koji je ovaj zakon redigi misliо je valjda, da je dosta dobar zakon stvoriti, a jezik da uzgredna stvar. Valjda su takodjer zakon sastavljali ljudi, l se svaki dan druže s narodom, koji dakle ili znadu bolje hrv ski, ili bi morali znati. Nemože jim se na nikakov način op stiti griešenje proti jeziku u ovom zakonu. Za ovaj zakon možda i za sve sliedeće zakone i naredbe morala bi visoka vl zahtievati od sabora, a sabor bi morao dozvoliti stanovitu n čanu svotu, da se istodobno sastavi i sa tekstom zakona izd parafraza u pravom hrvatskom jeziku, koji bi svaki i malo obražen Hrvat razumio. Ovaj zakon kano da je sastavljen neke općine u Slavoniji, gdje su naselbine njemačke. Samo općinari znadu i njemački i hrvatski; hrvatski dakako ona kakovom je hrvaštinom ovaj zakon sastavljen.

Ovaj sam zakonski članak, što se jezika tiče, možda i širnije prosudjivao, nego li to u „Mjesečnik“ ide; ali mislim, je opravdano, iz jednoga važnijega, a k tomu kratkoga zako dokazati, kako proti pravilom i duhu jezika griešimo, a mo i nemislimo i neznamo da griešimo.

U savezu s ovim zakonom budi mi prosto reći koju o slovniku za seoske općine županije zagrebačke. Ovaj poslov barem sastavljen je po ljudih, koji su sa seoskimi općinam neprestanom službovnom odnošaju i doticanju, koji poznadu bi imali poznati i potrebe i ćud i jezik seoskih općina i ob nara. Ovaj poslovnik odlikuje se jedino tim, što su mu parag kratki, a po tom i izreke; ali u griešenju proti duhu jezika stidi se svoga otca zakona općinskoga. Ovdje ću samo nabro krupnije pogreške; prepuštajuć čitaocem, da jih izpravljaju. je „z a p t n i“ ili kako sam negdje čitao „r e d a r s t v e n i red sigurno ne retorična figura. §. 3. spominje nekakvo „u t a n č e n j e z a k l j u č k a“, a ja dosada još nigdje nisam čitao, bi se zaključci u t a n a č i v a l i „Pod zatvorom“ je njemački (u ter Verschluss), gdje imamo dobro hrvatski „p o d k l j u č e n „S a v j e t o m s u d j e l o v a t i, s j e d n i č k i z a p i s n i

Digitized by Google

unieti spis u zapisnik, predbježni sastavci, bez posebice sastavljenih izviešća, bez svakog pridržaja sastavaka, voditi kazalo priležećega obrazca, ulaziti u pismaru, pridieljen pisar vodi uručbeni zapisnik i kazalo, preduzeti neodvlačne poslove, obavljati oglašivanje naredaba i objava, izključiti, obredjenje troškova, preduzeto putovanje usljed zakonita izaslanja, činovničtvo, našastarizpraveobavljati, zamudak, uplivati na što, svi §§. od 29—54., podukom uplivati na roditelje, da djecu marljivo u učionu šalju (kod „uplivanja“ nemože čovjek na selu drugo misliti, nego na „plivanje“ u pravom značenju) izpitivati uzroke školskoga nepolazka, providiti propisanimi učevnimi sredstvi, §. 59.; unišle usljed odredbe županijsko-kotarskoj oblasti globe zbog nemarnoga polazka učione obraća sudac u školske svrhe, §. 61., §. 62., na ..... dan (gdje izmedju predloga „na“ i „dan“ imade 11 rieči), §§. 70.—76., djelovati upućivanjem na obćinare, odakle se izvodi „prijemlje“ (§. 80.) i sve do zadnjega §-a 82.: — sve su to germanizmi, barbarizmi, nepodobštine, rugobe, grdobe, sramote za naš jezik. Dalje se nije moglo ni ići kvarenjem liepoga našega jezika! Pak se mi znademo smijati nekadanjim graničarskim kapralom, koji su iz hrvatskoga na njemački zlo prevodili! Oni su kvarili njemački jezik, ali mi kvarimo hrvatski; oni izbrušenomu njemačkomu jeziku nisu naškodili ništa, mi svoj ubijamo. — Pero bi mi iz ruke moralo pasti, od žalosti bi morao proplakati: ali kad sam za istinu uzeo ovo pisati, hoću barem potražiti nešto slasti u drugom zakonu, koji se je pred našima očima stvorio, koji je po mom mnienju najvažniji za naš narod: „zakon o zadrugah“. Ovo je barem zakon samonikli, nije mu uzor sličan zakon ni jednoga evropskoga naroda; to je zakon namienjen uredbi, kakovu ima samo još hrvatski narod u austro ugarskoj monarkiji, hrvatskoj seljačkoj zadrugi. Mora dakle, i što se sloga,

Digitized by Google

kratkoće, lahkoće jezika tiče, biti tako sastavljen, da ga svaki seljački dječak lahko na pamet naučiti može.

Žalibože i ova me je nada prevarila, i ovaj zakon nadahnut ja duhom tudjinskim, kojim nam dišu svi domaći zakoni i naredbe. Kad bi tko i bio srećan, da ovaj kratki inače zakon (37 paragrafa) nauči makar od rieči do rieči, on ga nebi razumio. On mora znati i Tripartitum Verböczianum i austrijski obći gradj. zakonik, mora dakle biti ugarsko-austrijski jurista. Nedao bog, da bi ja tim mislio vriedjati ikoga, tko je pri sastavljanju toga zakona radio; ali poznajuć narod i njegove potrebe prilično, mogu i ovaj zakon na rešeto uzeti, pak reći ovo: Zakonotvorci su zlo radili, što nisu makar i tri puta više paragrafa uzeli u zakon, jer bi onda po svoj prilici suvišna bila i vladina provedbena naredba inače po sebi vriedna, kao što su vriedne i opazke vriednoga komentatora. Neupuštajuć se u stvarnu vriednost, jezgrovitost i dosljednost zakona, naredbe i komentara, reći ću samo glede jezika, da se je i ovdje doduše za hrvatski narod i njegove potrebe mislilo i radilo, ali se nije za hrvatsko seosko pučanstvo mislilo, jer nema skoro pravila proti slogu i duhu hrvatskoga jezika, koje se nije povriedilo i u zakonu, i u naredbi, i u komentaru, Ja opet kažem, da je to zlo, u kom smo se rodili, u kom živimo, pak ćemo valjda i umrieti, što smo tako daleko pošli stranputice od pravoga hrvatskoga pisanja, da već sami neznamo i nevjerujemo, nemožemo ili nećemo da uvidimo, kako griešimo proti jasnim, zdravim i laganim zakonom hrvatskoga jezika.

Neka me dobrohotni čitaoci „Mjesečnika“ oproste od dužnosti iznositi jim pred oči sve jezične pogreške i zakona zadružnoga i naredbe provedbene i inače vriednoga komentara; samo ću lapidarno navesti pogrešne rieči, fraze i izreke samoga zakona, pak ću reći s Virgilom „Ex uno disce omnes“.

„Stupiti u kriepost (§. 2.), zadrugu ustrojiti (! ibid.), sav §. 3., sav §. 4., zastupan biti kroz koga (§. 5., al. 2.), složiti se u izboru (ibid. al. 3.), kod poslova, koji ..... treba da na to pristane većina (§. 5. napomenuta, sav §. 8., za vrieme svoga gospodar-

Digitized by Google

stva, pribavljeno steći svojom dopuštenom posebnom radnjom, bez uštrba i na uštrb, priudaja, prigodom primljenja, a u slučaju izstupa jedna četvrtina pokojnoga muža (§. 13, al. 5., izreka za pravnika doduše razumljiva, ali za nepravnika dvoznačna!), izstupivšemu ženskomu članu pripadši mu dio namiriti (§. 14.), nekretnine, diobom doznačene izstupajućim iz zadruge lozam (§. 15.), diobu tražeći, zadružni član, nepodjeli nagoda nikako ili samo djelomice za rukom, ima se .... predložiti (15 rieči izmedju „ima se“ i „predložiti“! §. 17., al. 4.), kod potvrde nagode osvjedočiti se, da li je ista itd. (§. 18.), te je obvezana kod pronadjenih u bud kojem pravcu manah takove odstraniti (! ibid.), diobnu razpravu ureda radi instruirati, uzamši u obzir točke, glede kojih nagoda predleži (§. 19); sav §. 20.; od dana priobćenja odluke (§. 23., al. 2.), dostaviti gruntovnoj oblasti radi razpisanja zadružnih nekretnina, a poreznoj oblasti radi razpisa poreza (§. 24.); obrediti troškove, koje namiriti imaju stranke po razmjerju pripadših jim dielova (§. 25.), kod dioba prije valjanosti samovlastno učinjenih, ima kotarska vlast na molbu diobe koje stranke .... izdati (izmedju „ima“ i „izdati“ stoji 38 rieči, §. 26., al. 1.), na temelju sastavit se imjućega zapisnika (§. 28., al. 2.); ako koj član zadruge .... bude ... pozvan (izmedju „bude“ i „pozvan“ stoje 23 rieči! §. 29.); očitovati za izključena, nazočni zakon (§. 34.). za diobe nedospjele do stepena naznačena u predidućem §-u valja nazočni zakon (§. 35.); zakon se neproteže na seosko plemstvo, nebivše u svezi podaničkoj ... makar da mu je posjed unešen u gruntovnicu kao zadruga (§. 36., al. 1.).“

Ovo su samo krupniji primjeri nehrvaštine. Podrobnije razglabajuć našao bih jih i više.

„Si hoc in viridi fit, quid in arido?“ Kad nam narodni hrvatski zakonotvorci neznadu samonikla zakona u pravom hrvatskom kroju hrvatskomu narodu predati, kako će nam trgovački,

Digitized by Google

mjenbeni itd. zakon u čistom hrvatskom jeziku dati,[1] kad naš narod seljački i nepozna pravo trgovačkih i mjenbenih itd. posala, pak i netreba t a k o r e k u ć zanj takovih zakona!

Pitam jošte čitaoca „Mjesečnika“: koliko bi brojeva „Mjesečnika“ napisao ja ili tko drugi, kad bi sve naše domaće zakone i naredbe po redu razgledao, kakav jim je jezik i slog hrvatski. Što je naravnije, nego da po ovakovih zakonih i naredbah sudbene i upravne oblasti još teže proti slovnici, syntaksi, slogu duhu hrvatskoga jezika griešе? Nije li već vrieme, da uvidimo, da nećemo daleko doći tim pisanjem, dapače time kao da pripravljamo put njemačkomu jeziku u sudstvu i upravi i u školstvu, ako nas sudbina Niemcem u ruke baci?

Ja bih se usudio reći, da je po ovakom, da rečem službenom hrvatskom pisanju mnogi te mnogi hrvatski autonomni činovnik uvjeren o tom, da bi mu lakše bilo opet njemački uredovati, nego li se u duhu hrvatskoga jezika popraviti i kod lieph hrvaštine ostati. Mnogi će te mnogi reći: „Neka mladji pišu bolje, meni nije vriedno pod starost učiti se hrvatski bolje pisati“ i više sličnih fraza. Neka mi se oprosti ovaj mali ukor: tà intelligentan čovjek uči do smrti svoje, a ako itko učiti mora, Hrvat mora učiti bilo mu mjesto u družtvu hrvatskom kakovo mu drago. Tu, gospodo, učimo jedan od drugoga, mladji od starijega, stariji od mladjega! Mladji nezaboravi ono dobra znanja o hrvatskom jeziku, što ga iz škola donese, a stariji nebudi ohol i ponosit, neučiti od mladjega. Ta niti dvadesetak godina nije da učimo pravo hrvatski! Tko se prije toga izškolovao, taj je samouk u hrvatskom jeziku. Svi opet, kojim je zadaća ikojim načinom raditi s narodom i za narod: kao učitelji, kao upravitelji, kao sudci, kao zakonotvorci, svi imajmo na umu, da nam se nevalja u tom poslu tudjiti od naroda, da se m i n j e m u, ka zastupnici i blagoviestnici nauke, znanja, reda, primicati imademo a ne on k nam, da se mi u tom — ako se smije reći ponizivanje — uzvisujemo, da ćemo tim prodičiti i proslaviti sebe.

[1] Koji su u ostalom zakoni zajednički, te jih prevode u Pešti s magjarskoga ili njemačkoga, ali tako zlo, da se mnogi kod nas tuže i na to, da original drugčije u mnogih točkah glasi, a prevod drugčije.

Digitized by Google

pomoći i podignuti narod i sebe. Kad radimo za narod — a u duši znadem — da smo mu svi prijatelji, vidimo sviestno, da nas on razumiti može; učimo prije svega njegov jezik, njegov govor, njegovo ponimanje (shvaćanje) i naziranje, jednom rieči, učimo duh hrvatskoga jezika, pak ćemo onda dobro znati i što jezikom izrečemo ili napišemo, poznat će u njem narod i sebe i nas kao svoju osebinu hrvatsku.

Kad bi se naši zakonotvorci, vladini ljudi, sudci uviek pitali, kako bi sastavili zakon, naredbu, riešitbu, da jih svaki Hrvat i srednje ruke naobražen razumjeti može, ja sam uvjeren, da bi nazili i sami bolje na jezik i duh mu, pa gdje se nebi nikako pomogli, pitali bi ljude i mladje i starije, kako bi se što bolje hrvatski reklo ili napisalo. Ovako sdušno i ozbiljno misleć i raeć možemo jedino i zakoni i naredbami puk hrvatski uspješno odgajati. Ja ću i za to reći, da će na bolje okrenuti i bože daj!

Koja je posliedica, ako ona stranka, koja je po §. 34. trgov. zak. zahtievala, da protivnik predloži svoje trgov. knjige, nedo je na ročište u tu svrhu urečeno?

Trgovački zakon naredjuje u ovoj ustanovi, da se u parnicah naravi trgovačke imadu knjige trgovačke predložiti, pa tko se tomu pozivu neodazove, sudi se s ogluhe, t. j. sadržaj knjige ustvrdjen po protivniku smatra se dokazanim.

Pita se, da li mora onaj, koj zahtieva, da drugi predloži svoje knjige, doći na ročište u tu svrhu urečeno i da li je potrebno, da on sudjeluje kod ustanovljenja sadržaja tih knjiga, te koje su posliedice, ako on na to ročište nepristupi?

U tom pogledu mogu nastati dva slučaja i to:

a) da je došao onaj, koj je bio dužan knjige predložiti i iste u istinu predložio, i

b) da se i ovaj nije odazvao nalogu sudčevu i da nije knjigâ predložio.

Na a). Postupak o predloženju knjiga ima svrhu, da se dokazalo, koje protivnik posjeduje, dovede pred sudca i da se tim dokaz provede. Čim je to dokazalo predloženo, dovršen je postupak na

Digitized by Google

predloženje istoga, jer je tim postignuta svrha zaželjena. Što se ima s tim dokazalom dogoditi, nespada na ovu ustanovu.

Budući da obćeniti parbeni postupovnik nepoznaje ovaj postupak na predloženje dokazala, nemože se ovo pitanje riešiti po tih obćenitih ustanovah, jer ove odredjuju, kako se imaju pred sud dovesti dokazala, nalazeća se u tudjih rukuh, a nepropisuju šta se dogadja s izpravom — dokazalom — na taj način predloženim.

Ovo pitanje ima se prosuditi po onih ostanovah, što se dogadja sa dokazalom u istinu već predloženim i to bez nalog sudčeva. Ovaj bo nalog nemože imati tu posljedicu, da se tim dokazalom ima drugčije postupati, nego li s onim, koje je dotičnik, komu dužnost dokaza prinadleži, bez sudbena naloga predloži.

Pitanje ovo ima se riešiti po načelih dokaza s izpravama.

Dokaz po protivnikovoj trgovačkoj knjigi jest vrst dokaza per scripturam tertii.

Tko traži, da protivnik predloži svoju knjigu, želit će dokazati, da je istina, što on tvrdi, t. j. da se njegova knjiga sudara s protivnikovom, ili da se protivnikovo tvrdjenje nesudara, dakle pobija s upisom u njegove knjige. U svakom slučaju služi mu dokazalom scriptura tertii.

Po parbenom postupovniku ima se dotično dokazalo — izprave — predložiti s odnosnim parbenim spisom.

Buduć, da se to dokazalo nalazi u tudjih rukuh, može to predloženje iste obaviti jedino drugim putem.

Onaj, koji je dužan pridonieti dokaz, čini sudcu predlog, ovaj po svom uplivu nalaže protivniku, da to dokazalo predloži.

Ako se ovaj tomu nalogu pokori, tad je onaj, koj je predloženje ovoga dokazala zatražio, izpravu, nalazeću se u rukuh protivnikovih, kao svoje dokazalo sudu predložio i tad predleži scriptura tertii.

Što se ima dogoditi s ovakovim dokazalom, izpravom?

Kad se sudcu u parnici predlože izprave kao dokazalo, ima sudac svoje uredovanje svesti na dvoje: prvo, ima uzeti sadržaj izprave na znanje; a drugo, ima prosuditi, u kom savezu i odnošaju stoji sadržaj iste naprama parbenomu predmetu.

Digitized by Google

S toga ima sudac, kad mu se predlože knjige, koje se i onako parbenim spisom priložiti nedadu, uzeti njihov sadržaj na znanje, pa uspjeh tog ogledanja u zapisnik uvrstiti, da sadržaj knjige tim načinom ustanovljen predležati može, kad izriče od-sudu. Kad sudac na ovaj način primi na znanje sadržaj koje izprave njemu kao dokazalo doprinešene, čini on to po svojoj vlasti. Ako sudcu predleži dokazalo pravno valjano, ima on njegov sadržaj primiti na znanje i neima čekati posebnoga predloga ili izjave stranaka. Sudčeva je s toga dužnost ustanoviti sadržaj knjige, u koliko je to moguće po podatcih, navedenih u molbi za predloženje iste i ako stranke tomu neprisustvuju, samo ako od-nosna knjiga u izvoru predleži.

Odtud sliedi, da onaj, koj traži predloženje knjige, pa ne-dodje na rok za to ustanovljen, nemože biti izključen od blago-dati, da se smije poslužiti pvotivnikovom knjigom trgovačkom kao dokazalom. Za njega mogu nastati samo u toliko štetne po-sliedice, što nije na ročištu dao potrebite izjave, ili što nije pro-tivnikove suzbio ili oprovrgao i što po tom ovaj postupak za njega nije podpuno izveden.

Da mu se ovo dokazalo uzkratiti nemože, sliedi već odtud, ako se ovo pitanje rieši po ustanovah, kako se postupa sudbenim očevidom kao dokazalom.

Kao god što se očevidom sudbenim mogu ustanoviti okolno-sti, iz kojih se crpi stanje stvari, mogu i upisi protivnikovi u knjigi biti dokazalom za čine, koje je on predužeo.

Čim su knjige predložene na ogled na zahtiev onoga, koj se s istimi kao dokazalom poslužiti želi, nalazi se ovaj u istom položaju, kao i onaj, koj se poslužuje sudbenim očevidom kao dokazalom. Ako je sudcu dana mogućnost, da stvar ogleda, i ako su knjige u istinu predložene, mora on taj očevid-ogled pred-uzeti, ako i stranke nisu prisutne, jer se očevid preduzeti ima ako i stranke neučestvuju.

Odtud sliedi, da se taj ogled knjiga i bez one stranke, koja je predloženje knjige zahtievala, preduzeti može i mora, ako je to moguće t. j. kad su knjige u istinu predložene i da dotičnika samo prije spomenute posliedice stići mogu.

Digitized by Google

Na b.) Na pitanje, što ima sliediti, kad onaj, komu je naloženo, da svoje knjige predloži, tomu nalogu nezadovolji, a i ona koj je to umolio, nedodje na ročište u tu svrhu urečeno, mora s odgovoriti, da ovaj postupak na predloženje ostaje in suspens

Ako se knjige uslied sudbenog naloga nepredlože, nastaj slučaj ogluhe, al taj može samo nastati, ako tko zahtieva, d se sudi s ogluhe. Pošto pako onaj, koj je zahtievao, da protiv nik knjige predloži, nije došao na ročište, neima ni zahtieva, d se sudi s ogluhe, nemogu zato ni nastati posljedice, navedene § §. 34. trg. zakona.

U tom pogledu moglo bi se navesti, da posljedice §. 34. tr zakona nisu nalik ogluhi, pa da sudac mora uredovno ustanovi da knjige predložene nisu i da po tom ipso jure sliediti imad posljedice, navedene u pomenutoj zakonskoj ustanovi, nu ovo s protivi načelu, da se dotičnik nemože lišiti tog dokaznog sredstv ako i nedodje, pa se može navesti, da posljedice, navedene tom §-u, jedino tad nastati mogu, ako se tko nepokori nalog sudačkomu. Neposlušnost pako ova nemože se uviek uzporedi sa mukim priznanjem, jer ako i zakon kadkad uzima, da j stranka sve ono, što je navedeno priznala, ako se neodazove dotičnomu nalogu, kad je pala u ogluhu, učinio je zato, da s parba nezavlači i prepustio je stranki, da u sudca zamoli, d drugu stranku stignu one štetne posljedice, ustanovljene za slučaj ako se ona sudbenomu nalogu neodzove, al nedaje sudcu samom pravo, da on uredovno i bez zahtieva kog sudi s ogluhe, ka to stranka, kojoj mora stajati do svršetka parnice, sama nezahtieva.

Sudac dakle mora imati zahtiev stranke, da se protivni sudi s ogluhe, da ga stići imaju posljedice, narečene u §. 34 trgov. zakona; nu taj nepredleži kad molitelj nije prispio na ročište u tu svrhu urečeno — dočim mu zahtieva posebnog netreba, kad primi na znanje ili ustanoviti ima sadržaj dokazals njemu predloženog.

Postupak ovaj na predloženje knjiga stoji tako dugo in suspenso, dok to dopušta postupak u parnici glavnoj i ostavlja u tom vremenu molitelju pravo obnoviti svoju prošnju.

Priobćio **M. Savić.**

Digitized by Google

Naredba

kr. vladnoga odjela za pravosudje od 24. prosinca 1876., kojom se izdaje provedbeni naputak k zakonu od 16. rujna 1876. o sastavljanju gruntovničkih uložaka.

(Svršetak.)

IV. Izpravljanje gruntovnih zapisnika i katastralnih mapa.

a) Izpravljanje gruntovnih zapisnika.

§. 14. Čim budu dovršeni izvidi, pomenuti u predidućem §., vratit će se povjerenik na sjedište gruntovne oblasti. i ondje na temelju obavljenih izvida izpraviti gruntovne zapisnike.

Gruntovni zapisnici imadu se izpraviti na temelju popisa u predidućem §. napomenutih po obćih propisih gruntovnoga reda s tom ipak promjenom, da se odnosni izpravci na posjedovnici i upisi na vlastovnici čim kraće moguće navesti imadu, jer ovaj izpravak zemljištnih zapisnika obavlja se jedino s razloga, da se što točnije i bez pogrješke uzmognu na temelju ovako izpravljenih zemljištnih zapisnika sačinjavati gruntovni uložci u smislu više pomenutoga zakona od 16. rujna 1876.

Radi jednoličnosti postupka tih upisa preporučuje se povjerenikom, da se posluže sliedećimi obrazci:

1. U zemljištnom zapisniku, u kojem se ima promienit vlastnik, neka se ime vlastnika crtom podvuče, a na vlastovnici istoga zapisnika pod tekućim brojem upiše: „Usljed izvida po §. 10. naredbe od 24. prosinca 1876. br. 5715. briše se dosadanji, a upisuje vlastnikom N. N.

2. Kod odpisa pojedinih čestica ima se na posjedovnici gruntovnoga zapisnika, gdje se odpisuje čestica, ista crtom podvući, a na vlastovnici upisati: „Usljed dozvoljena po §. 10. naredbe od 24. prosinca 1876. br. 5715. izpravka, odpisana je čestica br. 557. i pripisana u gruntovni napisnik br. 10.“

U zapisniku novoga posjednika ima se pomenuta čestica na posjedovnici pripisati i na vlastovnici zabilježiti: „Usljed dozvoljene po §. 10. naredbe od 24. prosinca 1876. br. 5715. izpravka pripisana je čestica br. 557. na A.“

3. Na teretovnici pako u slučaju u §. 11. ove naredbe navedenu ima se upisati:

„Prvenstvo od broj uzgredna hipoteka.

Usljed izpravka, dozvoljena po §. 10. naredbe od 24. prosinca 1876. br. 5715. prenaša se:

1. tražbina od 200 for. s. pr, uknjižena na korist N. N.

Glavna hipoteka grunt. zap. br. . . . .

2. zabilježuje se po N. N. prijavljena prepornost ovoga tereta.

Digitized by Google

b. Izpravljanje snimaka katastralnih mapa.

§. 15. Ako se prigodom reambulacije ili izpravnoga postupka pokaže, da je koja čestica katastralna usljed diobe ili s drugih razloga promienila podobu, koja je nacrtana u katastralnoj mapi, ima se sadanja njezina slika odmah prigodom reambulacije označiti tako, da će vještaku biti moguće sadanju podobu čestice na snimku mape narisati.

Ako je broj katastralnih čestica diobami povećan, označiti će se podieljene čestice slomci, — ako je stara, to jest razdieljena čestica bila označena cielim brojem, to će ovaj broj sačinjavati brojnik slomka, kojim će se označiti svaka čestica, nastavša diobom.

Nazivnici ovoga slomka ustanoviti će se počamši od 1. redom aritmetičkim.

Ako je na primjer čestica, označena brojem 50., razdieljena u tri diela, označiti će se novi dielovi sa br. $\frac{50}{1}$, $\frac{50}{2}$, $\frac{50}{3}$.

Ako je pako prvobitna čestica jur bila slomkom označena na primjer $\frac{50}{4}$, obavit će se poddioba broja čestice takovim načinom, da će nazivnik slomka sačinjavati brojnik podslomka, kojim će se označiti svaka čestica nastavša dielom.

Ako je dakle čestica $\frac{50}{4}$ razdieljena u tri diela, označiti će se jedna od ovih sa $50\frac{4}{1}$, ostale pako sa $50\frac{4}{2}$ i $50\frac{4}{3}$.

Ako prigodom uzporedjivanja katastralnoga sa gruntovničkim gradivom dodje na vidjelo, da obstoji nekretnina, upisana u katastru, a neuvršćena u gruntovnicu, imade se nakon obavljenih izvida (§. 10.) pronadjena nekretnina uvrstiti u gruntovnicu sa oznakom, kao što je u katastar unešena.

Ako se pronadje čestica, koje neima ni u katastru niti u gruntovnici, imadu se takova nakon izvida, učinjenih po §. 10. ove naredbe, providjeti katastralnim brojem po gore spomenutih ustanovah.

Prije sastavka uložaka ima se, ako uztreba, po zakletom zemljomjeru ili drugom vještaku pod nadzorom povjerenika popuniti snimak katastralne mape i pri tom obdržavati propisi, koji su mjerodavni kod slučnih izpravaka za katastralne mape, o čem, ako se pokaže potreba, izdati će se posebni naputak.

Ako bi novi upisi radi pomanjkanja prostora ili tjesnoće čestica bili na uštrb jasnoće, nacrtat će se dotični diel nacrta u primjerno povećanom razmjerju na praznom prostoru lista, ili na prilogu, pri čem se razmjer položaja graničeće čestice ima što jasnije obilježiti.

Na mjestu mape, koja se izpravlja, ima se uputiti na prilog.

Digitized by Google

IV. Sastavljanje gruntovničkih uložaka.

a) o b ć e n i t e u s t a n o v e.

§. 16. Čim su gruntovni zapisnici prema prediućim ustanovam izpravljeni, ima se započeti sastavljanjem gruntovnih uložaka.

Za sastavljanje gruntovnih uložaka rabiti će se rubrikami providjeni arci dobra i trajna papira, koji budu povjereniku od strane gruntovnoga ravnateljstva dostavljeni.

Svaki gruntovni uložak sastojati ima iz:

A. Posjedovnice.

B. Vlastovnice.

C. Teretovnice.

Svaki arak i svaka strana, koja ima služiti za upise, spadajuće na posjedovnicu, vlastovnicu i teretovnicu, ima se u prvom slučaju označiti sa slovom A., u drugom B. i trećem C.

Svaki gruntovni uložak ima se označiti aritmetičkim redom jednim brojem, počamsi od broja 1., koji se toli na posjedovnici, koli vlastovnici i Teretovnici ubilježiti ima.

Iza kako budu u pojedini uložak svikolici upisi unešeni, ima se povući tintom linija preko svih stupaca na onoj strani lista, gdje su upisi dovršeni.

Gruntovnički uložci za nekretnine, označene u gruntovnih zapisnicih kao takove, s kojim je do godine 1848. skopčano bilo izvršivanje sudbenosti (§. 8. zakona), imadu se posebice, a za ostala zemljišta posebice sastavljati.

b) P o s j e d o v n i c a.

§. 17. Posjedovnica ima se sastaviti na temelju izpravljenoga gruntovnoga zapisnika pomoćju izpisa iz katastralnoga zemljištnika (obrazac I.)

Posjedovnica ima se sastaviti po obrazcu VII.

Kod sastavljanja iste postupati će se sliedećim načinom:

a) Iz svakoga gruntovnoga zapisnika ima se sastaviti samo po jedan uložak;

b) na čelu odnosnoga arka, koji će za posjedovnicu služiti, ima se na desnom kutu upisati prilično velikimi arapskimi ciframi tekući broj gruntovničkog uložka, a na lievom katastralna občina.

Ako jedna katastralna občina sastoji iz više mjesta, ima se pod imenom katastralne občine i ime odnosnog mjesta ubilježiti;

c) odmah pod glavom arka imade se u sredini upisat pravno svojstvo gruntovnog tiela i isto označiti rimskimi brojevi I., II. i t. d.

d) u pogledu onih čestica, koje su u gruntovnom zapisniku sa † označene, ima se sliedećim načinom postupati:

Digitized by Google

1. Za krčevine, činžene, gorne i druge zemlje slične naravi priuzdržat će se oznaka †, ali s tom promjenom ipak, da se svaka tih čestica, koja za sebe jedno gruntovno tielo sačinjava, posebice † označi (obrazac VII.).

2. Sve ostale ka gorespomenutim vrstam nespadajuće, a u gruntovnom zapisniku pod † unešene čestice, imaju se rimskim brojevi I., II. i t. d. označiti.

3. Ako je u gruntovnom zapisniku više čestica redomice pod † upisano, smatra se, da sve skupa jedno gruntovno tielo sačinjavaju i imaju se jednim rimskim brojem označiti.

4. Ako je od ovih potonjih koja čestica obterećena, ima se od ostalih neobterećenih izlučiti, i kao posebno gruntovno tielo upisati.

5. Na zahtiev odnosnoga vlastnika mogu se stvarnimi prav. neobterećene čestice, od kojih je rieč pod 3., izlučiti i kao posebna tiela upisati.

e) Pod svakim rimskim brojem označenim gruntovnim tielom, imadu se redom, kako su u gruntovnih zapisnicih upisana, unesti sve na gruntovno tielo spadajuće čestice i obskrbiti tekućim brojem počamši od 1. tako ipak, da na prvo mjesto dolazi čestica, označujuća kuću ili gradjevni prostor.

Svaka gruntovna čestica unaša se pod posebnim tekućim brojem, koji se u prvu rubriku upiše;

u drugu rubriku ima se unesti broj gruntovne posebine;

u treću rubriku upisuje se broj katastralni, odgovarajući gruntovnom broju čestice;

u četvrtu rubriku upisuju se vrst težatbe katastralne čestice ime kojim ju vlastnici označuju i rudina u kojoj leži;

u petu rubriku uvršćuje se kod svake katastralne čestice njezina prostorna mjera, po katastralnih ralih, ostavivši prazne rubrike za oznaku metričke mjere, koja će se u svoje vrieme izpuniti.

šesta rubrika opredieljena je za opazke.

f) Ako je u posjedovnicu unešeno više gruntovnih tiela pod oznakom I., II., III. itd., ima se pojedina k istomu spadajuća čestica označiti novim tekućim brojem, koji započima sa brojem 1.

Medju pojedinimi unosi gruntovnih tiela ima se ostaviti dovoljno prostora za buduće pripise.

Čestice pako, od kojih svaka za sebe sačinjava gruntovno tielo (d. 1.) imadu se jedna za drugom upisati tako, da medju upisom jedne i druge neostane prazna prostora.

I upis ovih posebina ima započeti sa tekućim brojem 1. i nastaviti se aritmetičkim redom.

Digitized by Google

g) Kod sastavljanja uložaka za ona gruntovna tiela, kojih sastojni dielovi leže u dvih ili više občina, sačinjavat će onaj uložak, u koji su unešeni glavni dielovi istoga, glavni uložak, i unj imadu se unesti redomice po občinah sve ostale u drugih občinah ležeće, k istom gruntovnom tielu spadajuće čestice.

Kod svake občine započima se upis rečenih čestica sa rednim brojem I., i medju unosi, tičućimi se pojedinih občina, ima se ostaviti dovoljan prostor za buduće pripise.

U gruntovnih operatih onih občina, u koje su uvršteni dielovi, spadajući ka glavnom gruntovnom tielu i ležeće u drugoj kojoj občini, sastaviti će se samo posjedovnica po obrazcu VIII., kojoj neće se dodati ni vlastovnica, ni teretovnica, već jedino na čelu arka označiti, kojemu glavnom gruntovnom tielu spadaju odnosne čestice, te će se vlastovnica i teretovnica dodati samo onom gruntovnom uložku, u kojem je upisano glavno gruntovno tielo.

h) Prigodom sastavljanja uložaka za nekretnine, s kojim je do godine 1848. skopčano bilo izvršivanje sudbenosti, ima se po propisu gornje točke e) postupati.

i) Za one sgrade, koje su faktično razdieljene medju dotičnimi vlastnici, i o pojedinih dielovih, kojih postoji sada posebni gruntovni zapisnik, ima se sastaviti posebni uložak za svakoga dielnika.

Prvi broj uložka sačinjavati će jedan arak papira veličine uložaka, na kojem će biti točno narisan nacrt odnosne sgrade, kako se u gruntovnom zapisniku nalazi narisan, uz navod broja gruntovnog i katastralnog, kuće broja, prostorne mjere i brojeva uložaka, u koje su vlastnici pojedinih dielova kuće upisani.

Ovaj prvi uložak neimade vlastovnice niti teretovnice.

Za ovim arkom sliedi uložak, tičući se prvoga diela kuće.

Na posjedovnicu toga uložka upisati će se odnosni diel kuće s opisom dielova, iz kojih sastoji, u vlastovnicu unesti će se vlastnik rečenog diela, a u teretovnicu dotične uknjižene tražbine.

Istim načinom sastavit će se redomice posebni uložci sa II. diel kuće itd.

Takovi uložci imadu se sastavljati po okrazcu IX.

c) Vlastovnica.

§. 18. Vlastovnica ima se sastaviti po obrazcu X.

U vlastovnicu ima se nepromienjeno prenesti:

a) posjednik, upisan u odnosnom gruntovnom zapisniku, kojega upisu nebijaše prigovoreno.

b) posjednik, unešen u gruntovni zapisnik, ako razprava radi izpravka njegova upisa, viseća po I. dielu gruntov. reda od 19. prosinca

Digitized by Google

1855. br. 222. d. z. 1. nije nagodom pred povjerenikom dovršena (§. 10. o. n.);

c) posjednik, upisan u odnosnom gruntovnom zapisniku uslied razprave, dovršene pravomoćnom osudom ili nagodom po I. dielu grunt. reda;

d) posjednik, koj je stekao uknjižbu prava vlastničtva po II. dielu grunt. reda, i

e) posjednik, koj je nakon dovršene u smislu §. 10. ovoga naputka izpravne razprave, priznan pravim faktičnim posjedateljem.

f) Zabilježbe u zapisnicih gruntovničkih, tičuće se podnešenih i neopozvanih prijava radi izpravka upisa po I. dielu grunt. reda i gruntovničke zabilježbe, o kojih je rieč u §. 104. grunt. reda, na koliko se odnose na osobe vlastnika nepokretnina ili označuju njihovu prepornost, imadu se takodjer u vlastovnicu prenesti, ako nije izvidjeno, da su prestali zabilježeni odnošaji vlastnika, ili ako stranka, koja je zabilježbu prepornosti izhodila, prigodom izpravnih izvidjenja (§. 10. o. n.) nije na izpust privolila.

Ostali u vlastovnicu gruntovnih zapisnika unešeni i u prediućih točkah nenapomenuti unosi, neimaju se u novu vlastovnicu prenesti.

Ako je zadnji vlastnik, upisan u gruntovnom zapisniku, stekao pravo vlastničtva putem izpravka po I. ili po II. dielu gruntovnog reda, ima se odnosna stavka unosa, od rieči do rieči prepisati iz gruntovnog zapisnika — nu ako taj unos nije hrvatskim jezikom pisan, ima se kao ostali slični upisi u točnom hrvatskom prevodu unesti.

d) Teretovnica.

§. 19. Teretovnica imade se sastaviti po obrazcu XI.

U teretovnicu imade se iz gruntovnoga zapisnika prenesti:

1. Zabilježbe prijava uknjiženih tražbina za hipotekarni prenos, radi kojih se nalazi u tečaju razprava po I. dielu grunt. reda;
2. postojeće stare tražbine, radi kojih je po I. dielu grunt. reda jur dozvoljen hipotekarni prenos,
3. postojeće tražbine, za koje je pravovaljano stečeno pravo zaloga po II. dielu grunt reda;
4. predbilježbe prava zaloga jošte neopravdane, glede kojih nije još zahtievano brisanje;
5. sve stečene naduknjižbe budi uknjižene ili samo predbilježene;
6. sve ostale uknjižbe, koje obterećuju nepokretnost kao takodjer predbilježbe i zabilježbe, koje jošte pravovaljano postoje.

Digitized by Google

Uknjižene i predbilježene tražbine imadu se u teretovnicu uvrstiti prvenstvenim redom, koj ih ide, a ine zabilježbe redom, kojim su podnešene odnosne molbe.

7. U pogledu hipoteciranih tobožnjih kućnih zadruga imadu se pravovaljano obstojeće hipoteke prenesti na odciepljene i razlučene dielove.

Što se tiče onih hipoteciranih nepokretnina, kojih oddieljene različite čestice bijahu putem izpravnog postupka razpisane na druge osobe, budi s razloga, što prigodom osnutka zemljišnih zapisnika bijahu pogrješno na upisanoga dužnika upisane, bez da je on iste ikada posjedovao, budi iz kojeg drugog razloga, imat će povjerenik preslušat dotične vjerovnike, te njihovim privoljenjem riešiti posve one posebine tereta, kojih faktično nikada imale nisu.

Ako vjerovnici prigodom izvida (§. 10. o. n.) nisu pristali uz brisanje takovih tereta, imadu se isti prenesti kao uzgredne hipoteke, u odnosni uložak i suvremeno žabilježiti prepornost (§. 11. o. n.).

Ako su u gruntovnici takove čestice obterećene, o kojih se prigodom izpravka obnadje, da ih nigdje neima, neimaju se uknjižene svote prenesti na neobterećene čestice istoga vlastnika.

Sve pojedine stavke, koje se na teretovnicu prenašaju, imaju se točno iz teretovnog lista gruntovnih zapisnika od rieči do rieči prepisati.

Ako su unosi u gruntovnom zapisniku drugim nego hrvatskim jezikom pisati, imadu se u točnom hrvatskom prevodu u uložak unieti.

VI. Proglašenje gruntovničkih uložaka.

§. 20. Čim budu gruntovni uložci za jednu katastralnu občinu sastavljeni, ima povjerenik iste ujedno sa katastralnimi nacrti i razpravnimi zapisnici o učinjenih izvidih izložiti u občinskom uredu ili drugom kojem shodnom mjestu.

Naknadnom naredbom izdati će se potanji propisi, kako će povjerenik postupati kod opredjeljenja mjesta, na kojem će se operati izložiti i glede čuvanja njihovoga.

Gruntovni uložci i k istim spadajući spisi imaju biti kroz 30 dana javno izloženi u svrhu, da takove svatko ugledati, i da onaj, koj proti kojoj unešenoj stavci u uložku temeljita prigovora ima, takav prijaviti može.

Povjerenik ustanovit će ujedno po izmaku od 30 dana rok, do kojega će se povesti dalji izvidi u slučaju, ako bude prigovora proti izpravnosti priredjenih uložaka.

Onaj dan stavit će se do općeg znanja oglasom (o kojem je rieč §. 14. zak.).

Digitized by Google

Prigovori proti pravilnosti uložaka mogu se unutar ustanovljenoga roka predati pismeno gruntovnoj oblasti, ili ustmeno povjereniku dana u oglasu naznačena, koj će dan povjerenik o učinjenih prijavah obaviti u pisarni občinskoga poglavarstva dalje izvede.

Gore spomenute prijave, koje budu gruntovnoj oblasti podnešene, imadu se uz popis dostaviti povjereniku za uredovanje.

Pri tom valja postupati kako je propisano u IV. poglavju ove naredbe.

Ako se prigovori osnivaju na takovih učinih, za koje se kod prijašnjeg izvida nije znalo, ima se odrediti što je potrebito, da se stvar razjasni.

Ako se obnadje, da je prigovor temeljit, ima se prema tomu izpraviti uložak, i izpravljen uložak na novo prepisati, dočim se samo uložci, na kojih neima popravaka imadu vezati.

Ako nije učinjena nikakova prijava za izpravak dogotovljenih uložaka, ima to povjerenik u razpravnom napisniku konštatovat uz podpis svih članova povjerenstva.

VII. Slaganje gruntovnih uložaka u glavne knjige i vezanje istih.

§. 21. Čim su dovršeni izpravci potrebiti nakon razprave, povedene usljed prigovora, imadu se složiti gruntovni uložci u glavne knjige i vezati.

Kod odmjerenja prostora za svaki od triju araka jednog gruntovnog uložka treba na to obzir uzeti, da isti ima duže vremena trajati.

Ako je prva i druga strana odnosnog lista izpunjena, treba istomu uložku pridodati primjeran broj čistih listova, u kojih će se budući unosi obavljati.

Ako bi se s vremenom, kada budu već u porabi vezane knjige, cieli prostor jednoga gruntovnoga uložka izpunio, imadu se daljni unosi nastaviti u novih listovih, koji su na koncu knjige još neizpunjeni, odnosno ima se započeti nova knjiga.

U prvobitnom uložku pako ima se točno naznačiti knjiga i strana, na kojoj su upisi nastavljeni, obratno u novom listu naznačiti, na koj gruntovni uložak upis spada.

Listovi gruntovnih uložaka, imadu se složiti u glavnu knjigu tako, da se uložci, sadržavajući posjedovnicu, vlastovnicu i teretovnicu, na koliko ih imadu (§ 16. o. n.), poredaju počamši od broja 1. u jednu knjigu, brojeću od prilike 200 listova, koja će se zatim uvezati.

Gruntovni uložci, koji sadržavaju nekretnine ležeće u jednoj *te*

Digitized by Google

istoj občini, sačinjavaju jednu glavnu knjigu, koja će prema potrebi sastojati iz više svezaka.

Istim načinom imadu se za nekretnine, s kojim je do godine 1848. skopčano bilo izvršivanje sudbenosti (§. 8. zakona od 16. rujna 1876.), ako su u gruntovnici ubilježene kao takove, složiti uložci u posebnu knjigu, koja će takove nekretnine sadržavati za područje svakoga sudbenoga stola.

Pomenute knjige imadu se vezati u jake i trajne korice, hrbat i ugli moraju biti od jake teleće kože.

Na prvoj strani svake knjige ima predstojnik gruntovne oblasti uz podpis i pečat potvrditi ne samo koliko je strana, nego i koliko brojeva gruntovnih uložaka knjiga sadržava.

Ako su gruntovni uložci vezani u više knjiga, to će se na hrbtu knjige naznačiti občina, rimskom cifrom broj knjige, a arapskom, koliko u knjigi ima uložaka, na primjer:

Gerovo I.
1—50
Gerovo II.
51—100 itd.

VIII. Registri o gruntovničkih stvarnostih i imenik osoba.

a) Registar šestica.

§. 22. Da se što brže pronadje gruntovni uložak, u koji je stanovita čestica unešena, sastavit će se registar čestica po obrazcu XII.

U prvu rubriku toga izkaza upisati će se broj katastralne čestice, a u drugu broj gruntovnog uložka, u kojem je ista upisana.

Ako s vremenom bude čestica u drugi uložak pripisana, ima se broj uložka prekrižiti crtom od lieva na desno i kod prekriženoga broja upisati broj uložka, u koji je čestica prenešena tako, da se odmah iz zadnjeg neprekriženog broja uviditi može, u koji je uložak faktično čestica unešena.

b) Imenik osoba.

§. 23. Da se lahko dozna, u koji je gruntovni uložak unešena nekretnina stanovite osobe, ili pako pravo na korist stanovite osobe upisano, voditi će se alfabetičkim redom imenik po obrazcu XIII.

U prvu rubriku toga imenika upisat će se prezime, ime i obitavalište posjednika, odnosno osobe, na korist koje su u gruntovnici upisana stvarna prava.

U drugoj rubrici navesti će se broj knjige i uložka, u koji su unešene nekretnine, spadajuće na vlastničtvo osobe, upisane u prvoj rubrici,

Digitized by Google

a u treću rubriku upisat će se broj knjige i uložka, u koji su upisana stvarna prava na korist osobe, u prvu rubriku unešene.

Ako osoba u prvu rubriku unešena neposjeduje nekretnina, već samo koju uknjižbu zaloga ili drugo stvarno pravo na njezinu korist upisano, ima se druga rubrika prazna ostaviti, da se uzmogne izpuniti ako u buduće dotična osoba steče koju nekretninu.

To isto valja o trećoj rubrici, ako unešena osoba neima upisanih stvarnih prava.

Kod priredjivanja ovih imenika treba ostaviti dovoljan broj praznih listova za buduću porabu.

Za registar čestica i imenik upotrebit će se tiskanice, koje će gruntovno ravnateljstvo pribaviti.

Toli registar čestica, koli imenik imaju se uvezati u trajne korice i potrebitimi napisi providiti.

IX. Sbirka izprava.

a) Stara sbirka

§. 24. Dočim je po §. 10. zakona od 16. rujna 1876. sbirka izprava skupna za svekolike glavne knjige jednoga suda, a takova se je do sada vodila skupno za gruntovne zapisnike svih poreznih občina, ležećih u području gruntovne oblasti, to se izprave u istoj sahranjene imadu porazdieliti medju kotarske sudove, nadležne po zakonu od 24 studenoga 1874. za dalnje vodjenje gruntovnice, da se u svoje vrieme uzmogne obaviti predaja svakomu od njih svih onih izprava i molbenica po II. dielu grunt. reda, koje spadaju na pojedine občine, ležeće u okolišu njihovom.

U tu svrhu imadu se svi spisi po II. dielu grunt. reda, nalazeći se kod gruntovnih oblasti, redom kako su uloženi razdieliti po kotarih kojim spada občina, gdje nepokretnosti leže i koje se upis tiče.

Za izprave, odnoseće se na plemička dobra (§. 8. zakona) i tičuće se područja jednoga sudbenoga stola, imade se posebna sbirka gore navedenim načinom urediti.

Ovi spisi imadu se za svaki kotarski sud složiti po redu dana prodatbe odnosne molbe i po broju uručbenoga zapisnika, i njih do 200 skupa uložiti medju trajne korice.

Za svaki kotar ima se načiniti popis svih tih izprava, sastavljen redom godina i podnesnog broja po obrazcu XIV.

Istomu izkazu ima se dodati alfabetički registar, koji će olakšati, da se pronadju izprave.

Taj popis i registar nastavljati će kotarski sud, odnosno voditelj gruntovnice, upisom svih u buduće u sbirku uloženih izprava.

Digitized by Google

Ovaj posao obavljati će se u gruntovnomu uredu pod nadzorom gruntovne oblasti, a njezin predstojnik potvrditi će odnosne popise podpisom i pečatom.

b) Buduća sbirka.

§. 25. Prepisi izprava, kojimi će gruntovne molbe u buduće biti obložene, neimaju se više molbenicam priklapati i medju koricami čuvati, već se imadu po godinah i u razdjelih do 200 araka uvezati koncem godine trajno u knjige hrbtom i ugli od teleće kože, i samo do uvezanja medju koricami sahranjivati.

Na prepisih izprava imade se prije, nego li se uvežu na prvoj strani na desno ubilježiti dan kojega je molbenica podnešena i broj uručbenoga zapisnika.

U svaku knjigu ima se na prvo mjesto uvezati arak čistoga papira, na kojem će voditelj gruntovne knjige zabilježiti broj izprava, koje knjiga sadržaje.

Prepisi služeći za sbirku izprava moraju biti čisto i čitljivo pisani na papiru običnog pisarničkog formata (20 centimetara širok, a 34 centimetra visok arak) — i da se kod vezanja nebi što pisanoga oštetilo, ima na arku ostati prazna prostora i to na triuh strana 2 centimetra, a na hrbtnoj strani 3 centimetra.

Prepisi koji nisu prema ovim propisom priugotovljeni, imadu se stranci vratiti, i po propisu §. 124. grunt. reda postupati.

X. Predaja gruntovnih knjiga kr. kotarskim sudovom i sudbstolovom.

§. 26. Dogotovljene gruntovne knjige ujedno s inimi k istim spadajućimi sastojnimi dielovi, razpravnimi spisi, predati će se sudu, koji je po zakonu od 24. studenoga 1874. za dalje vodjenje nadležan.

Kada i kako će se ta predaja obaviti, ustanoviti će od slučaja do slučaja kr. vladni odjel za pravosudje kao gruntovno ravnateljstvo.

XI. Rukovodjenje gruntovnih knjiga kao gruntovnica i konačni izpravak.

§. 27. Čim budu uložci gruntovnički za područje jednoga suda gotovi, ili ako se to za shodno obnadje, čim budu dogotovljeni za jedan diel pomenutoga područja, ili za jednn katastralnu občinu, ustanovit će vladni odjel za pravosudje kao gruntovno ravnateljstvo dan, od kojega u naprvo rukovoditi će se gruntovni uložci kao redovita gruntovnica i podjedno odrediti rok za povedenje konačnog izpravnog postupka.

Digitized by Google

U tu svrhu proglasiti će zemaljska vlada kao gruntovno ravnateljstvo izrok u smislu §. 25. zakona od 16. rujna 1876.

§. 28. Razprave ob učinjenih prijavah voditi će se pred nadležnimi za dalje vodje gruntovnih knjiga opredieljenimi sudovi po I. dielu grunt. reda.

Oprost od pristojba za izpravni postupak ustanovljen je u §. 48. grunt. reda.

XII. Glede nekretnina koje nisu još upisane u gruntovnici.

§. 29. Ako se prigodom izpravnog postupka i sastavljanja gruntovnih uložaka pronadje nekretnina, koja nije još upisana u gruntovnici, ili ako se tom prigodom uvidi, da je od potrebe gruntovni napisnik iznova osnovati s razloga, što se je isti, ili čest od njega izgubila, ili što ni više za porabu, ima se, što se predhodnih izvida tiče, postupati po ministarskoj naredbi od 18. travnja 1853. (drž. z. list br. 65.) dotično po naputcih od 23. srpnja 1854. i 26. veljače 1855. ter uz shodnu uporabu ustanova zakona od 16. rujna 1876. neposredno sastaviti posebni gruntovni uložak.

Postupak, da se novoosnovani gruntovni uložak konačno izpravi, ima se povesti ureda radi pred nadležnim sudom i voditi po ustanovah I. diela grunt. reda.

Dotični izrok, koji će zemaljska vlada kao gruntovno ravnateljstvo izdati suvremeno sa onim, o kojem je rieč u §. 27., ima sadržavati pozive, navedene u §. 3. grunt. reda, te u pogledu roka valjaju i za nj ustanove §. 25. zakona od 16. rujna 1876.

§. 30. Ustanove predidućega §-a imadu se uporavljati smislu shodno i onda, ako bi se kasnije pronašla nekretnina, neunešena u novu gruntovnicu, ili ako uztreba iznova osnovati glavnu knjigu ili koju čest od nje s razloga, napomenutih u predidućem §-u.

XIII. Prelazne ustanove.

a) Postupanje glede uredovanja tekućih gruntovnih poslova za vrieme gruntovnoga izpravka.

§. 31. U vrieme provedbe gruntovnog izpravka i sastavljanja gruntovničkih uložaka, ima se djelovanje gruntovne oblasti toli po I. dielu koli i po II. dielu gruntovnoga reda propisanim putem redovito nastaviti.

Zato molbe u gruntovnih stvarih, tičuće se občina u kojih se provadja gruntovni izpravak, imadu se riešavati po postojećih propisih, pri čem valja postupati kako sliedi:

Digitized by Google

1. Čim je gruntovni podnesak unešen u uručbeni napisnik gruntovne oblasti i providjen prezentatumom i brojem, ima ga voditelj uručbenoga zapisnika odpraviti povjereniku, kod kojega se nalaze gruntovni zapisnici, u koje se traži unos, — a gruntovni činovnik, dodieljen povjereniku, ima providiti podnesak nalazom po §. 161. grunt. reda i istoga vratiti uručbenom zapisniku, za dalje uredovanje.

2. Čim prispije gruntovnomu uredu rješitba kojega gruntovnoga podneska, tičućeg se nekretnine, unešene u gruntovne zapisnike, nalazeće se kod povjerenika, imade ravnatelj gruntovnoga ureda odpraviti riešenje i odnosni cieli podnesak na povjerenika, a gruntovni činovnik istomu dodieljen, ima dozvoljen i naložen upis u gruntovnom zapisniku obaviti, tu obavu na izpravi potvrditi i zatim podnesak na gruntovni ured za prepis i odpravak poslati.

Isto valja za podneske odpućene, u kojem se slučaju zabilježuje uzkratna odluka.

b) Gruntovni izvadci.

§. 32. Ako u vrieme izpravljanja stranka zahtieva izvadak knjiga gruntovnoga zapisnika, to se ima u gruntovnom uredu zabilježiti zahtjev taj, i odnosni gruntovni činovnik dodieljen povjereniku uz dostavu biljega pozvati, da traženi izvadak dogotovi, zaporkom i svojim podpisom providi, i za udaranje pečata i radi dostave na gruntovnu pisarnu odpravi.

XIX. Evidencija o napredovanju posla.

§. 33. Da zemaljska vlada bude u stanju osvjedočiti se o napredovanju posla gruntovnoga izpravka, imadu povjerenici voditi dnevnik i predlagati mjesečni poslovni izkaz, o čem će se odrediti shodna posebnom naredbom.

Da se zajamči jednoličnost postupka kod svih povjerenika, odaslat će zemaljska vlada periodično posebna povjerenika na mjesto uredovanja, kojemu će biti zadaća posao pregledati, na eventualne mane upozoriti sudbene povjerenike, dati shodna razjasnjenja, i o opaženih nedostatcih i o razvoju poslovanja zemaljsku vladu kao gruntovno ravnateljstvo izviestiti.

§. 34. U svakom slučaju gdje je povjerenik radi posebnih lokalnih odnošaja ili drugih razloga u dvojbi, kako da postupa, ima se obratiti na vladni odjel za pravosudje kao gruntovno ravnateljstvo za razjašnjenje ili posebni naputak.

§. 35. U pogledu gruntovnice u belovarskoj županiji i gradovih Senju i Novom Sisku izdat će se s obzirom na njihovo sadanje nutarnje uredjenje posebna raredba.

Digitized by Google

PRAKTIČKI SLUČAJEVI.

Kazneno-pravni.

K §§. 197 i 199 slova a) *k. z.*

Proti N. B. proti grčko-istočne crkve u K. podigne kr. državno odvjetničtvo u Z. tužbu sbog zločinstva prevare, počinjena krivom prisegom, te normirana §§. 197. i 199. lit. a) k. z. Dogodjaj je ovaj: N. B. doneo je popravljati uru svoju uraru M. F. u K., te mu dva puta ostao dužan svaki put po jednu forintu, zatim je kupio g. 1874. u svibnju od istoga M F. novu uru za 6 for., i ostao mu dužan 3 for. M. F. opominjao je dužnika više puta, da dug namiri, ali — tako pripovieda — pošto nije mogao doći do svoje tražbine, tužio ga pred mjestnim sudom u K., a pošto je ovaj zahtjev odbio, dodje stvar ta pred kot. sud, gdje je tuženik navraćenu mu prisegu položio toga sadržaja, da nije istina, da je on M. F-u dužan ostao na ime popravka jedne ure 1873. i 1874. svaki put po 1 tor., a mjeseca svibnja 1874. na kupljenoj uri 3 for. Na to prijavio je M. F. N. B-a radi krive prisege tvrdeć, da nisu istinite okolnosti, što ih je N. B. prisegom potvrdio, te ponudi protudokaz proti prisegi, odnosno dokaz, da je istinito upravo protivno od onoga, što je N. B. prisegom potvrdio, a taj protudokaz odnosno dokaz da će izvesti po svjedocih: I. M., A. L., L. L. i I. P.

Usljed te prijave povede se proti N. B. iztraga, na temelju ove bude stavljen pod obtužbu, a 10. lipnja 1876. držala se glavna razprava pred kr. sudbenim stolom u Z. Tu je medju ostalim konstatirano, da je N. B. bio već sbog uvrede poštenja na šest nedjelja zatvora osudjen. da je bio obtužen sbog zločina silovanja, nu radi nedostatnosti dokaza odriešen. Nakon dovršene glavne razprave izreče sud osudu, kojom se N. B. riešava obtužbe sbog zločinstva prevare, počinjena tobož na štetu M. F., te označenoga u §§. 197. i 199. sl. *a* k. z., jer nije dokazano, da je počinio djelo, kojim se okrivljuje, a privatni učestnik M. F. odpućuje se sa svojimi oštetnimi tražbinami na put gradj. parnice.

Razlozi: Pogledom na obrazac i smisao gore spomenute prisege, položene po N. B-u, nazire sud, da ima biti dokazano, da je ovaj g. 1873. i 1874. M. F-u svaki put po 1 for. na popravku ure, a na kupovnini jedne ure, kupljene mjeseca svibnja 1874., 3 for. dužan ostao. te da nije namirio F-a u vremenu, kada je prvi prisegu položio, te stavlja na potonju okolnost, koja je logični smisao gore nevedene prisege, negledeć, da li je tu svotu u istinu dužan ostao, najveću važnost

Digitized by Google

Tu okolnost naime, da N. B. spomenuta duga od 5 for. M. F-u nije platio, izpovjeda sam M. F.; ali njegovu izpovjed, u tom pogledu posve osamljenu sud nije uvažio, jer je ona izpovjed stranke, koja je pred gradjanskim sudcem parnicu vodila i u kojoj je protustranka protivno prisegom potvrdila, te je s toga i moguće, da je B. platio F-u prije položene prisege. S toga valja prosuditi, može li se obzirom na pruženi po M. F. dokaz sa svjedoci J. M., L. i L. L. ob okolnosti, da mu je N. B. mjeseca svibnja 1874. na kupljenoj uri ostao dužan 3 for. i kod te prilike podjedno potvrdio, da je još na popravku dviuh ura dužan 2 fr., obzirom na nijekanje obtuženika N. B, da u obće god. 1873. i 1874. od M. F. ure nije kupio, kao i obzirom na izkaz svjedoka V. S-a, zaključiti, da je dug još obstojao u vremenu,kada je N. B. ob neobstojnosti toga duga položio prisegu.

Kazivanja M. F-a i svjedoka J. M-a, koji suglasno izpoviedaju, da je u svibnju 1874. N. B. kupio od M. F. uru za 6 for. i na istoj 3 fr. dužan ostao, a pošto ga je M. F. sjetio, da mu još duguje na popravku 2 for., ovu okolnost potvrdio i obećao dug platiti, znatno su oslabljena izkazi protusvjedoka i naročito J. B-a, F-a, Gj. S-a, M. L-a i J. Z-a.

Što M. F. navodi, da su svi ovi svjedoci podkupljeni po N. B., nije moglo uvjeriti sud, da su kazivanja ovih svjedoka neistinita, jer M. F. ničim nije dokazao te svoje tvrdnje, a nije se ni ostalimi izvidjenji ova okolnost dokazala; jer u tom pogledu predleži jedino izkaz V. S-a, koji izpovieda obćenito, da je glas po Karlovcu, da su obie stranke u naznačenoj kaznenoj parnici svjedoke snubile, a ipak nemože uztvrditi, koji je izvor tomu glasu i koji svjedoci su snubljeni odnosno podmićeni tako, da ako se taj glas, odnosno to mnenje za istinito uzeti imade, moralo bi se uzeti, da ni svjedoci obtuženika niti oni tužitelja nezaslužuju vjere.

Dalnji izkaz V. S-a, da je N. B. radi spomenutoga duga pozvan pred mjestni sud, prije obdržavanja suda očitovao na pitanje V. S-a, da li je uru kupio: „Jest, trice, poklonio sam ju“, nije mogao sud smatrati za priznanje duga, jer nije bilo izrazito učinjeno, a niti ga sam V. S. nije držao za priznanje, što sam izkazuje, a što sliedi i odatle, jer mjestni sud N. B-a nije osudio na izplatu rečenoga duga.

Svjedočanstvo A. L., koje je dosliedno gore navedenimi okolnostmi takodjer oslabljeno, nezaslužuje takodjer puno vjere.

Oslabljen je takodjer izkaz M. F-a, a po tom i izkaz njegovih svjedoka, dalje i izkaz J. P., a u savezu s istim stojeći i izkaz N. P., jer prvi tvrdi, da kod kupa upitne ure nije bio kod F-a, a drugi pobija izgovor F-a, da je samo mislio, da je ovaj svjedok kod kupa prisustvovao, jer da je J. P. njega po N. P-u dao pozdraviti, pošto tvrdi, da on pozdrav J. P. F-u nije izručio.

Digitized by Google

Konačno oslabljuje kazivanje M. F-a i okolnost po njem priznana, da je za svjedoke po njem u ovom kaznenom preporu navedene prigodom gradjanskog prepora znao, pa da ih nije samo zato naveo, jer da mu je navodljivo pok. Š., načelnik grada K., rekao, neka samo pusti protivnika priseći, da može poslje svjedoke upotriebiti; što pokazuje, da je F. očito neprijateljstvo proti N. B-u gojio.

Obzirom na sve ove okolnosti uzeo je ovaj sud dokaz tužitelja za tako oslabljen, da nije mogao na temelju istoga steći uvjerenje, da je N. B. položio krivu prisegu, odnosno, da su okolnosti, o kojih je N. B. prisegao, neistinite, pa je s ovih razloga isti po smislu §. 250. — 3. kp. riešen obtužbe sbog zločinstva prevare, ujedno se pako privatni učestnik M. F. po ustanovi §. 307. kp. sa svojimi odštetnimi tražbinami odpućuje na put gradjanske parnice."

Proti ovoj osudi podnielo je kr. drž. odvjetničtvo žaobu ništovnu na temelju §. 277. točke 5. i točke 9. sl. *a* k. p. Kraljevski stol sedmorice kraljevine Dalmacije, Hrvatske i Slavonije, kao sud kasacionalni saslušav kr. državno nadodvjetničtvo, zabacio je ništovnu žaobu državnoga odvjetničtva.

Razlozi: Državno odvjetničtvo hoće da utemelji svoju žaobu ništovnu, pozivajuć se na razloge ništine točke 9. sl. *a* i točke 5. §. 277. k. p.

U koliko se iz izvedenja žaobe ništovne može razabrati, nazrieva državno odvjetničtvo razlog ništine točke 9. sl. *a* §. 277 k p. u tom, što je prvi sud gledom na obrazac i smisao po obtuženom N. B. 22. svibnja 1875. položene prisege izrekao, da bi se o zločinstvu, počinjenom ovom prisegom, samo onda moglo govoriti, da se je dokazalo ne samo da je obtuženi N. B. 1873. i 1874. god. M. F-u svaki put po forintu na popravku ure, a na kupovnini jedne ure mjeseca svibnja g. 1874. tri forinta dužan ostao, nego i to, da je ta obveza i onda jošte obstojala, kad je N. B. ničnu inkriminiranu prisegu položio; pa što je sudovim tumačenjem obrazca prisege razsudi svojoj podvrgao drugu činjenicu, drugu okolnost nego one, koje su u obrazcu prisege sadržane, okolnost irelevantnu i, kako se u izvedenju ništovne žaobe veli, protivnu zakonskom obilježju zločinstva prevare po §. 199. sl. *a*. k. z., čim je prvi sud tako povriedio materijalni zakon.

Tim je žalbenik podjedno uztvrdio, da presudni sud nije mogao ni smio ono zaniekano uzeti, što je on uzeo, da je obtuženi prisegom svojom zaniekao, da je dakle osuda prvoga suda u tom pogledu tobože očito neosnovana. — Po tom svodi se žaoba ništovna državnog odvjetničtva u stvari samoj na odnosni razlog ništine točke 5. §. 277. k. p. i ondje, gdje hoće žalbenik, da ju utemelji na razlogu ništetnosti točke 9 sl. *a*. §. 277. k. p. i to tim više, što se o povredi zakona u smislu

Digitized by Google

iztaknutoga ništovnoga razloga točke 9. sl. *a.* §. 277. u nazočnom slučaju nemože ni govoriti.

Samo onda bio bi zakon povriedjen, da je protivno onomu, što je obtuženi po nazoru prvoga suda prisegom zaniekao, dokazano, a sud ipak uza sve to u tom slučaju u položenoj prisegi nebi bio nazrio djelo kažnjivo.

Presudni sud morao se je na svaki način prije svega pitati: što, koje okolnosti je obtuženi prisegom svojom zaniekao, pa istom kad si je na ovo pitanje odgovorio, mogao si je staviti i odgovoriti na sliedeće pitanje: je li dokazano protivno od onoga, što je obtuženi zaniekao?

Da je sud mogao obrazac inkriminirane prisege onako tumačiti, kao što je učinio, jasno je već po onoj zakonskoj ustanovi, koju sám žalbenik navadja, naime po §. 245. gr. p. p., po kojem nije dopušteno samo takovo tumačenje, koje od naravskoga znamenovanja rieči odstupa; a da u ovom slučaju tumačenje obrazca prisege ne odstupa od naravskoga znamenovanja rieči, jasno je, ako se uvaži, da se je u gradjanskoj parnici radilo o pitanju, je li tuženi B. dužan utuženu svotu tužitelju izplatiti ili ne, dakle o tom, da li utužena obveza za obtuženika jošte obstoji ili ne.

U civilnoj parnici M. F. proti obtuženom N. B. radilo se je naime o pravnom pitanju: je li N. B. obvezan platiti M. F. 7 for. a. vr., i to 3 for. na temelju pravnoga naslova kupoprodaje od svibnja g. 1874., a dva puta po jednu forintu na temelju pogodbe ob uslugi za plaću od g. 1873. i 1874., napokon na temelju obveze na naknadu troškova, skopčanih sa pokušajem ućerivanja ovih dugovnih stavaka, dva forinta.

Tužitelj M. F. imao je dakle iztaknute pravne naslove u gradjanskoj parnici dokazati, on je mogao jedino ob okolnostih čina, sačinjavajućih naslov njegove tražbine, i o faktumu priznanja te tražbine po obtuženiku ovomu navratiti prisegu; — jedino takova samo o činbenih okolnostih glaseća prisega mogla se je obtuženiku osudom nametnuti, a ne, kao što je učinjeno, prisega o pitanju skroz pravnom, t. j. da li obstoji za tuženoga B. iz onih pravnih posala još kakova obveza ili ne?

Čim je prisega ovako pogrešno bila formulirana, da je obtuženi imao priseći ne o faktih, nego ob obstanku svoga duga, dakle o pitanju čisto pravnom, koje ima sud riešiti, i koje po §. 232. gr. p. p. ne može biti predmetom prisege stranačke, to je tim riešenje pitanja o obstojnosti ili neobstojnosti duga prepušteno bilo izključivo subjektivnomu pravnomu uvjerenju samog obtuženika, a nije dokazano, da je obtuženi B. proti svomu uvjerenju prisegao, da tužitelju F. nije ostao dužan upitne svote.

Digitized by Google

Pošto dakle obtuženi nije prisegao, da li je on obstojnost F-eve tražbine, odnosno upitnoga duga svoga priznao ili ne, o kojem faktumu priznanja govore i neki po njem navedeni svjedoci, nu koj priznanje, kako će se to dalje pokazati, takodjer nije dokazano, — nego je samo prisegao: da on F-u svotu od 5 for. nije dužan ostao, a protivno od ovoga nije dokazano; to je prvi sud imao dovoljno razloga obtuženoga odriešiti obtužbe radi zločinstva prevare krivom prisegom kao što je to i učinio.

Tim bi podjedno prestala potreba upustit se u pobližje razmatranje drugoga diela izvedenja ništovne žaobe, koji se odnosi na izrek suda o tom, da saslušani u ovoj iztragi svjedoci nezaslužuju vjere.

Al i u tom pogledu pokazuje se žaoba ništovna netemeljitom, ako se pobliže razmotre kazivanja preslušanih u ovoj parnici svjedoka, i kad se prema tomu uvaži:

1. da je svjedok J. M. budući prvi put preslušan 4. prosinca 187 kad se je prijavitelj F. bio samo na dva svjedoka pozvao, jedinoga ovo drugoga svjedoka, naime A. L. kao s njim zajedno u dućanu prisutn naznačio, dočim je na glavnoj razpravi izrično kazao, da su u upitnom vremenu četiri bila kod F. u dućanu, a ni jedan ni drugi ovaj njeg izkaz ne stoji, jer svjedoci L. i J. P, koji bi zajedno sa M-om i L-om u dućanu imali biti prisutni, tvrde da nisu ondje bili;

2. da spomenuti svjedok A. L., koj je kod prvog svog preslušanj 4. prosinca 1875. od rieči do rieči suglasno sa J. M-om potvrdio n vode M. F-a, u rečenom vremenu nije bio u K. Kod svoga drugog naime preslušanja, 31. svibnja 1876., pošto se je bilo dokazalo, da 1874. nije bio u K., priznao je, da je g. 1874. istina služio na Rie kao vojnik, nu dodao je podjedno, da je ipak, bivši u svibnju one godi u vojničkoj bolnici na Rieci, pa prateć svoju dragu u K., dva dana ovd boravio, a da se nije opazila njegova odsutnost u bolnici, gdje je u so br. 4. bio smješten, i gdje se je samo svakih 5 dana lječniku mora predstaviti. Ti su navodi u ostalom oprovrgnuti na glavnoj razpravi d pisom c. kr. vojničke bolnice na Rieci od 5. lipnja 1876., u kojem s veli, da je A. L. bio doduše od 11. do 20. svibnja u bolnici, ali da ni bio smješten u sobi br. 4, jer da takova ni neima, da se nije sam svakih 5 dana morao lječniku predstaviti, da se nije mogao na 2 dan iz bolnice udaljiti, a da se nebi odmah njegova odsutnost opazila;

3. da je svjedok L. L., koj je preslušan 15. siečnja 1876., sugl sno sa prijašnjimi svjedoci pripoviedao, — na glavnoj razpravi taj sv izkaz opozvao tvrdeć, da je onda krivo svjedočio, bivši na to po prijav telju M. F. nagovoren;

4. da se je na glavnoj razpravi dokazalo, da četvrti po prijavitelj F. u iztrazi kao svjedok očevidac navedeni J. P. g. 1874. nije ni bio

Digitized by Google

K., nego stranom u Gradcu, stranom u Staroj Gradiški, što potvrdjuje i dopis zapovjedničtva c. kr. pukovnije grofa Jelačića;

5. da je svjedok V. S., koj je u iztrazi izkazao, da je obtuženi N. B. pred mjestnim sudom u K. M. P-u rekao: „E istina, vi ste mi jednu uru prodali, ali je bila trice, ništ nije valjala, pak sam ju poklonio", na glavnoj razpravi svoj izkaz modificirao, te rekao, da je njemu N. B., na pitanje, je li ono stoji, što F. tvrdi, odgovorio: „E jest, ali je ura bila nevaljana, ja sam ju poklonio, to su samo trice";

6. da je isti V. S. na glavnoj razpravi izkazao, da je glas po K., da se u ovoj kaznenoj stvari s obiuh strana svjedoci snube, koje je kazivanje glede prijavitelja M. F. poduprto svjedočanstvi I. Z., Gj. S., J. B., E. N., i M. L., koji svi suglasno tvrde, da jih je M. F. u ovoj kaznenoj parnici na krivo svjedočanstvo proti obtuženomu N. B. uzalud nagovarao; napokon

7. da je prijavitelj M. F. u gradjanskoj parnici proti N. B. posliednjemu u pomanjkanju drugih dokaza za svoju tražbinu, kako se to u razpravnom zapisniku de praes. 17. veljače 1875. br. 318. g. z. izrično veli, navratio glavnu prisegu, pa da je bivši F. 22. svibnja 1875. kod polaganja prisege prisutan, ipak već podneskom, datiranim 5. lipnja 1875., prijavio N. B-a radi krive prisege, te ponudio protudokaz kroz svjedoke, pa da je upitan F. na glavnoj razpravi, zašto nije krivu prisegu drugimi dokazali, kad jih je imao, prepriečio, odgovorio: „Kak on (B.) pred sudom može reći, da me ne pozna, da sam varalica! Ja sam to učinio absichtlich, samo da ga ulovim".

Obzirom na prenavedena imao je prvi sud dovoljno razloga uzeti, da preslušani u ovoj kaznenoj stvari svjedoci, na kojih kazivanju je osnovana obtužba, ne zaslužuju vjere, pa prema tomu takodjer izreći napadnutu osudu.

S toga se žaoba ništovna državnoga odvjetničtva po §. 282 k. p. kao netemeljita zabacuje. Priobćio Dr. **B.**

Gradjansko-pravni.

Previd ili izvanredni previd.

A. digne tužbu proti B-u na povratak dvostruke kapare. Prva je molba u toj parnici odputila sasvim tužbovni zahtjev. Kr. banski stol, usljed priziva tužiteljeva, dao je mjesta tužbovnom zahtjevu samo diomice, sudio je naime na povratak jednostruke kapare, uz preboj parbenih troškova. Tužitelj nije bio zadovoljan sa rješitbom kr. banskoga stola, već je uložio previd, eventualno izvanredni previd, te a je glede forme motivirao ovako: „Uslied ustanove §. 332 gr. p. p.

Digitized by Google

i citata na §. 335., uvrštenoga u §. 336. gr. p. p., čini se, da je zakonodavac odredio izvanredni previd samo u slučaju, ako se stranka laća pravna lieka proti dvim jednako glasećim osudam, a nipošto onda, ako je druga molba presudu nižega suda stranom potvrdila, stranom promienila. Pošto sudbena praksa nije u tom stalna, to opreza radi ulažem eventualno izvanredni previd".

Vis. kr. stol sedmorice riešitbom svojom od 1. prosinca 1876. br. 1017. obnašao je izreći, da se previd tužitelja imade smatrati izvanrednim previdom, pa je odredio, da se s njim postupa po propisu §. 336. g. p. p. Dr. Š. M.

Ustanove §. 1004. o. g. z. neimadu se uporaviti na sina, ako nije se otac naročito obvezao dati sinu nagradu.

V. M. digne tužbu proti J. M., da mu izplati na ime zaslužbe 1130 for. Tužba se osnivala na tom, jer da je V. M. na ime otca svoga J. M-a obavljao razne poslove u jamničkoj kiselici, vodio te poslove kroz duže vrieme, pa da mu s toga pripada primjerena nagrada, koju ustanovljuje na 1130 for. a. vr. Kr. sudbeni stol zagrebački odbio je tužitelja osudom od 22. srpnja 1872., naloživ mu, da ima tuženomu naknaditi parbeni trošak u iznosu od 38 for. — Proti ovoj osudi podnese tužitelj priziv kr. banskomu stolu, a ovaj je osudom od 25. rujna 1872. preinačio osudu prvoga suda, te sudio, da je tuženik dužan tužitelju kao svomu poslovodji u jamničkoj kiselici izplatiti u ime nagrade za poslovanje i dangubu, i to za vrieme od 1. travnja 1862. do 1. rujna 1863., zatim od 1. travnja do 1. rujna 1864., računajuć na mjesec 50 for., dakle za 22 mjeseca 1100 for., zatim za dangubu prigodom razgledavanja jamničke kiselice, obavljena u zimi g. $186^3/_4$. i $186^4/_5$. for. 30, dakle ukupno 1130 for. sa 6% kamatami, računajuć od 9. kolovoza 1871., kao od dana tuženiku dostavljene tužbe, pa do izplate, zatim nadoknaditi parbeni trošak od 41 for., ali samo onda, ako tuženi nepoloži uzvraćene mu odlučne prisege. U slučaju pako, ako položi tu prisegu, bit će tužitelj dužan nadoknaditi tuženiku parbeni trošak od 38 for. — Usljed previda tuženikova kr. stol sedmorice dokinuo je osudu kr. banskoga stola, a potvrdio onu prvoga suda.

Razlozi: Tužitelj nije uztvrdio, da mu je tuženik za njegovo poslovanje izrično obrekao nagradu; odnošaj tužitelja na dalje prama tuženomu, kao otcu svomu, izključuje predmnjevu u §. 1004. o. g. z. navedenu — da je najme tuženi muče obrekao nagradu tužitelju za rečeno poslovanje, — dosliedno da se pogodba, na kojoj tužitelj osniva svoj zahtjev, mora po §. 1004. o. g. z. smatrati bezplatnom; ako se nadalje uvaži, da prema tomu manjka tužbovnomu zahtjevu zakoniti te-

Digitized by Google

melj, pa da se s toga ponudjeni po tužitelju dokaz glavnom prisegom irelevantnim pokazuje, morao se je previd tuženikov uvažiti, ter preinačiv osudu kr. banskoga stola potvrditi presuda prvoga stola.

Ako odvjetnik bez naročite dozvolje sudca pridrži utjerani za stranku novac, kriv je prestupka službenoga po §. 42. o. r.

Franjo N., odvjetnik, zastupaše kao punomoćnik J. J-a, vodio je zanj parnicu te utjerao tražbinu od 33 for. 63 novč., pa tu svotu pridržao nepitav niti dobiv dozvolje sudca za to. Usljed učinjene prijave povede se proti odvjetniku Franji N. disciplinarna iztraga, na temelju rezultata ove bude proti njemu izrečena disciplinarna osuda 16. lipnja 1875. po kr. banskom stolu, kojom se Fr. N. proglašuje krivcem prestupka službenoga po §. 42. odvj. r., jer je zadržao za stranku utjerani novac bez dozvolje suda, te ga „pod ništetnimi izprikami stranki izručiti zatezao", pa bude odsudjen na suspenziju s odvjetničtva za vriome od mjesec dana, te mu naloženo, da ima po §. 52. o. r. J. J-u naknaditi 33 fr. 63 n. za 14 dana pod prietnjom ovrhe. Proti toj rješitbi uloži F. N. utok na kr. stol sedmorice, a ovaj je tim povodom ne samo zabacio utok a potvrdio rješitbu kr. banskoga stola, nego i F. N-a po §§. 39. i 40. o. r. „radi zle porabe pravnih sredstva, zasvjedočene uloženjem objestna utoka" kaznio globom od 10 for.

Pravni razlog mora se navesti i u ugovoru, u kojem se jednoj ugovarajućoj stranki daje pravo služnosti na zemljištu.

Ferdinand B. utanači sa Ivanom C. ugovor 1. srpnja 1874., u njem dade ovaj potonji Ferdinandu B-u pravo, da se posluži putem, vodećim preko njegove parcele, uz uvjet, da mu svake godine plaća na ime godišnje daće 1 for., dozvoliv ujedno Ferdinandu B-u, da može to pravo služnosti dat upisati na rečenoj parceli u gruntovnici. Na temelju toga ugovora uztraži Ferdinand B., da se ovaj ugovor odnosno gore navedeno pravo služnosti upiše gruntovnički na nepokretnost, unešenu u gruntovnici pod br. 5. porezne obćine H. Nu prvi sud odbi tu molbu, jer da nisu predmetom upisivanja u gruntovnici pogodbene izprave nego prava, pa da prava, pripadajuća molitelju po ugovoru od 1. srpnja 1874., već po sebi nisu sposobna da se uknjiže.

Usljed utoka moliteljeva izrekao je viši sud, da mora utok odbiti, a rješitbu prvoga suda potvrditi s razloga, što nisu označene u ugovoru one parcele gruntovnoga tiela, na. kojih se namjerava Ferdinandu B-u dati pravo služnosti puta, a niti da nije naznačen pravni razlog posla.

X.

Digitized by Google

Mjenbeno-pravni.

Smije li posjednik iza dospielosti neprosvjedovane mjenice izpuniti giro bianco, ter datirati izpunjenje, da tim uzdrži u obveznosti naledjovnika Je li nuždan prosvjed, da se uzdrži pravo giranta proti naledjovniku koj je mjenicu iza dospjelosti dalje girirao?

I. P. imao je mjenicu prihvaćenu po S. ter izdanu po gpji. G. I na 100 for., koja bi dospjela za izplatu 1. listopada 1872.

Ta je mjenica došla u posjed I. P-a naledjom in bianco u svibn 1872. Čim na dan dospjelosti nebje mjenica plaćena, imao je posjed dići mjenbeni prosvjed, da tim uzdrži u obvezi izdateljicu. Nu posjed mjenice nije digao prosvjeda, nego je izpunio giro in bianco, pa dati izpunjenje od 10. listopada 1872.

Na temelju ovako priredjene mjenice tražio i izhodio je plat nalog od sudb. stola zagrebačkoga od 19. listopada 1872. br. 1749. i to proti izdateljici po čl. 16. mj. reda.

Proti platežnomu nalogu podnese naledjovnica prigovore, ter bijaše platežni nalog s razloga, što je posjednik samovlastno izpu giro in bianco naledjem od 10. listopada; drugo, što nije podigao p svjeda radi neplateža, jer da su mjenice iza dospjelosti dalje girir vrsti mjenica na pokaz (sicht), pa da valja i kod ovih dići prosvjed, se uzdrži naledjovnik u obvezi.

Za dokaz, da je posjednik mjenice nepovlastno naledje dne 10. stopada 1872. datirao, pozvala se prigovoriteljica na svjedokinju Š. i nudila domirnu prisegu, navodeć, da je mjenica predana bila posj niku u svibnju 1872., pa da od onog vremena nije bila više u posj tuženica.

Tužitelj porekavši, da je samovlastno giro izpunio i datirao, zvao se na minist naredbu od 6. listopada 1853., po kojoj da mu slobodno bilo izpuniti giro in bianco.

Duplicando bude opaženo, da se giro in bianco smije izpuniti nadopunjujući imena naliednika.

Odsudom od 1. travnja 1875. br. 1056. uzdržan bude platežni n log u krieposti s razloga, jer da nije tuženica dokazala, da je tuži protupravno naledje izpunio i datirao, pa da govori za njega ustano čl. 16. mj. reda, da on za vrieme dospielosti nije bio posjednik mjenice.

Na priziv i ništovnicu ukinuo je banski stol riešitbom od 19. tra nja 1875. br. 1373. odsudu, ter naložio sudu I. molbe, da presluša sv dokinju A. Š. ob okolnosti, da li je istina, da je tužiteljica u svibn mjenicu izdala i naledjila, a da kasnije nije imala više mjenice u ruk

Svjedokinja potvrdila je navode tuženice posvema.

Digitized by Google

Prigodom preslušavanja svjedokinje prigovorio je tužitelj, da je vjedokinja završni svjedok, jer da je ona prihvatnica mjenice, pa da čekuje od izlazka parnice korist ili štetu.

Odsudom od 17. lipnja 1875. br. 2022. uzdržao je sudbeni stol pet u krieposti platežni nalog. Razlozi su ovi: da je bio tužitelj vlatan izpuniti giro in bianco i datirati ga po minist. naredbi od godine 853., a dokaz, da je to izpunjenje sliedilo protupravno, nije sud smarao izvedenim, pošto se kazivanje svjedokinje kao u parnici ovoj intesirane nije moglo uvažiti.

U prizivu sa ništovnicom bude glede završnosti svjedokinje naglaeno, da nije završna: jedno, što ona kao prihvatnica neima očekivati iiti štete niti koristi od izlazka parnice, jer ona kao prihvatnica ostaje obvezi, pa uspiela tuženica sa svojimi prigovori ili ne; a drugo, nije užitelj u parnici završnosti niti prigovorio, što bi bio po §. 155. lit. a. p. p. svakako morao učiniti, ako je htio, da odstrani svjedoka.

Riešitbom od 17. studenoga 1875. br. 585. preinačio je kr. banski tol osudu prvoga suda, ter ukinuo platežni nalog uvjetno, ako položi uženica domirnu prisegu, da je ona u svibnju 1872. mjenicu izdala i aledjila, pa da od onda mjenice nije više posjedovala. Obrazložena je dsuda tim, da je izveden po svjedokinji poludokaz ob okolnosti, da je liedilo izpunjenje gira nepovlastno, a osim toga, da nije pridonešen rosvjed, što bi ga tužitelj u smislu čl. 16. i 41. mj. reda svakako u om slučaju bio morao podići.

Osudom od 5. svibnja 1876. br. 333. potvrdio je kr. stol sedmoice osudu kr. banskoga stola s razloga: Tuženici kao neposrednom predniku tužitelja pristoji po čl. 82. mj. reda prigovor, da je tužitelj iza lospjelosti mjenice giro in bianco izpunio i naledjio. Taj dokaz izvela e tuženica svjedokinjom A. Š., koja se tim manje završivom proglasiti može, što u tečaju parnice u smislu §. 155.g. p.p. nije proti njoj prigovor ačinjen. Osim toga trebalo je po čl. 16. mj. r. dići u tom slučaju prosvjed, ako je htio tužitelj po čl. 41. mj. r. uzdržati pravo zavrate proti naledjovnici.

Priobćio dr. **Vidrić**.

Odgovor[1]

na pitanja, naštampana u br. 1. „Mjesečnika“ g. 1877. str. 52.

Pišuć ja moja pitanja na 52. strani „Mjesečnika“ br. 1. ove godine naštampana, namjeravao sam o tih slučajih temeljite pravne razpravice

[1] Priobćujemo ovaj člančić, ma da se neslažemo sa štovanim g. piscem, naročito ne glede odgovora na prvo pitanje; nu nećemo da prejudiciramo možda još sliedećom izjavam u ovom predmetu, gdje će biti prilike i naše mnenje izreći. Ured.

Digitized by Google

potaknuti, koje bi u buduće mogle služiti mjerilom u sličnih slučajevih; pa jer sam tečajem obstanka „Mjesečnika“ opazio, da se upitci svestranije i temeljito pretresuju i razpravljaju, to sam odlučio zaodjeti ih u formu „malih upitka“.

Što se mene tiče, to je donekle već po samoj stilizaciji pitanja sadržan negativan odgovor.

Prvomu upitku dade povod §. 67. zak. čl. VI. od godine 1876. „ob upravi poreza“,[1] koji osim poreza govori i o „pristojbah“ u obće „Gebührenrückstände“, te i njim kao i porezu daje jednako prvenstvo. s obzirom na jedan konkretni slučaj, gdje je neko znatnije plem. dobro u za jedno 2 godine 5, slovom: pet puta prodano i to posliednja 3 puta gotovo za trostruku vriednost, a nijedan kupac nije — osim, čini mi se, prvoga — platio prenosnu pristojbu, pa se je sada toga toliko nabralo, da se svi vjerovnici boje, da će proći kratkih rukava, dapače i oni, koji su prije imali tako zvanu pupilarnu sigurnost.

Po jasnom propisu kod nas obstojećih odnosnih zakonskih ustanova nemože o tom nastati pravno pitanje, jer §. 564. g. p. p. propisuje jasno, da prednost pred založnimi vjerovnici imade samo trogodišnji porez i daće (Abgaben), dakle po običnom gramatikalnom smislu upotrebljenog izraza podavanja, koja su sa samim posjedom skopčana, te koja se kao porez svake godine redovito opetuju, kao što su to razni prirezi i gospoštinske daće.

Isto tako suglasno tomu daje i §. 11. steč. reda pred založnimi vjerovnici prednost jedinomu porezu i gospoštinskomu godišnjemu podavanju.

Dakle naš gradj. parbeni postupnik i stečajni red, koji su u takovom slučaju jedino (? Ured.) mjerodavni, — jer i kod svake obične ovršne prodaje, odnosno razdiobe kupovnine je stečaj dotičnih založnih vjerovnika kao da je doista stečaj otvoren, tom jedinom razlikom, da ono što preostane nepada u gromadu, već ostaje ovršeniku na razpolaganje — nepoznavaju prednosti inih tražbina visokog erara.

Nastaje indi ovdje jedino pitanje, da li taj novi ugarski financijalni zakon, koj je i za našu sigurnost stvoren, derogira navedene zakonske ustanove?

Ja mislim da ne, te ako bi, to opet nemože u samom interesu vjeresije, koja i onako već znatno malakše — da taj i takav zakon financijalni natrag djeluje, jer inače postaje kod nas u obće svaka hypotheka i sa prvim mjestom iluzornom.

---

[1] Štovani gospodin pisac mora da je pregledao pravi naslov; jer nije članak VI. nego XV. od g. 1876. „o rukovanju javnih poreza“, koji govori ob ovom predmetu. Ured.

Digitized by Google

Jer dodje li takova u ruke ovakovih spekulanta pa eto ti prenosne pristojbe sa 3 godišnjim porezom — koji je kao i prenosne pristojbe kod nas u zadnje vrieme mnogo obilniji postao — odnesoše kupovninu.

Ovdje bi se doista u obćem interesu na nadležnom mjestu moralo nešto učiniti, kada se ovakovi zakoni stvaraju u Budapešti.

Glede drugoga i trećega slučaja nemože po mom nemjerodavnom mnenju pravno nikakva dvojba o negativnom odgovoru niti postojati, jer ako molitelj povrate već u samoj molbi priznaje vlastitu krivnju, n. pr. da nije imao vremena, da se za ročište pripravi, pošto mu je zastupnik protustranke samo jedno sedam dana prije ročišta izvansudbeno priobćio nacrt svoga govora, koj će na ročištu na njegov govor u zapisnik dati, pa zato da nije na ročište niti mogao doći — a tečajem razprave da je upitno ročište zato promašio, što svomu zastupniku nije dao potrebnih spisa i upute, da podje na ročište — kao da kod ustmene parnice zakon poznaje kakovih rokova za odgovor, protuodgovor i t. d. to biva jasno: da se takovoj stranki po jasnom propisu §. 354. g. p. p. željena povrata, i neglededć na eventualni možda znatni gubitak, ipak pravno nemože dozvoliti.

Jednako negativno moram se očitovati o trećem pitanju. Obstojeći odnosni propisi zakona ovlašćuju jedino u karnom postupku sudca na iznovično iztraživanje i prosudjivanje jur pravomoćnom odsudom nakon propisanoga postupka riešenih privatno-pravnih odnošaja, u koliko se takovi neodnose na valjanost ili nevaljanost ženitbe.

Tomu pitanju dade povoda sliedeći slučaj: M. K. udala se je u studenu godine 1872. u zadrugu K., te joj je zaručnik ženitbenom pogodbom zapisao za slučaj smrti sav svoj imetak, što ga je sa bratom kao drugim representantom zadruge već faktično razdieljen posjedavao.

Ova tajna dioba, kao što mal ne svuda, nije bila gruntovno provedena.

Suprug M. K-in umre poslje godinu dana, a udovica njegova uda se po drugi put i to, pošto je domari nisu trpjeli, izvan kuće.

Sada uzkratiše joj domari, kojih bijaše mnogo više, svako suuživanje, te dadoše pomoćju svjedočbe obć. poglavarstva, kojom je potvrdjeno, da su samo jedna obitelj, zadrugu brisati i samo sebe za vlastnike upisati.

Udovica povede parnicu na priznanje vlastnosti ženitbenim ugovorom dobivenog diela svoga supruga i uspije i kod kr. stola sedmorice.

Na temelju te odsude budu prijašnji vlastnici brisani i prijašnje gruntovno stanje uzpostavljeno, te ona zamoli nakon toga, na temelju osuda, osobito odsude kr. stola sedmorice, izlučenje njezinoga diela diobom.

Digitized by Google

Nu kr. podžup. ured u Varaždinu odbije ju, jer da je ženitbeni ugovor sklopljen u vrieme pravostaje, premda ona niti nije na temelju toga ugovora, već na temelju odsuda izlučenje svoga diela diobom zahtievala.

Ova odluka je na njezin utok potvrdjena sa razloga, navedenih u prvoj molbi.

Dakle ovdje se je kr. podžupan. ured stavio nekim načinom nad sam kr. stol sedmorice, upuštajuć se s nova u prosudjivanje riešene već valjanosti dotičnoga ženitbenoga ugovora od studena godine 1872., te stranki po ovom pravomoćno dosudjeni dio imetka uzkratio, i tim nekim načinom stavio izvan kreposti pravomoćnu osudu kr. stola sedmorice. Dr. —ć.

Opazke

na odgovor, odnosno protuodgovor g. dra. Š. M. broj 1. „Mjesečnika" god. 1877.

Gosp. dr. Š. M. izrazio je u „Mjesečniku" br. 11. ex 1876. svoj nazor, da u riečih „piscu će se platiti unapried pogodjena nagrada, kako se što naštampa", leži samo ustanovljenje vremena i to: tempus certum an, koj sam ja nazor u „Mjesečniku" broj 12. ex 1876. pobijao.

Pošto je to g. dr. Š. M. prinukalo, da je u „Mjesečniku" broj 1. ex 1877. svoj protuodgovor uvrstiti dao, neka bude i meni dozvoljeno, da se po drugi put upustim u pretres toga predmeta.

Ja sam već u „Mjesečniku" broj 12. ex 1876. dokazao, da — pošto nakladnik od ugovora odustati može, ako pisac umre prije nego je naručeno djelo predao, ili ako djelo na ugovoreno vrieme ili na ugovoren način nepreda — u vrieme sklopljenoga nakladnoga ugovora nije sigurno (ustanovljeno) bilo, da će se štampanje, o kojem je dospjelost ugovorene nagrade zavisila, ikada preduzeti, da daklem onda nemogaše ni govora biti o kakovu tempus certum an.

Nu pošto g. dru. Š. M. nisu dostatni ovi slučajevi kao navodne iznimke, neka mi bude dozvoljeno, da mu navedem takovih slučajeva, u kojih se štampanje osujetiti može, akoprem je pisac već ugovor izpunio, dakle naručeno djelo nakladniku već i predao, n. pr. ako se predani samo u jednom primjerku obstojeći rukopis krivnjom nakladnika, tiskara ili slučajem nenaknadivo izgubi, ako nakladnik, iza kako mu bje naručeno djelo predano, kazne radi izgubi štamparsku povlast; ako medjutim nov tiskovni zakon uvede censuru, te se pronadje, da djelo predano nakladniku nije za štampanje i razpačanje prikladno, itd.

Kad bi u napomenutih riečih ležalo ustanovljenje vremena (tempus

Dalje u prilogu.

Digitized by Google

certum an)[1], to ugovorena nagrada prema zaglavnoj stavci §. 904. o. gr. z. u savezu sa §-om 705. o. gr. z. prije nego li nastane ovo ustanovljeno vrieme t. j. prije štampanja ni dospjela nebi, dakle prije ovoga roka nebi nastati mogla ni Mora, na kojoj se temelje naknada štete odnosno zatezni kamati.

Pisac imao bi dapače nakladnika, koji bi štampanje uzkratio, sudbenim putem na to prisiliti. Sama — na štampanje naperena — opomena nebi dakle u tome slučaju naknaditi mogla štampanje samo, dakle ni dospjelosti nagrade oživotvoriti.

S toga je nedosljedno, kad g. dr. Š. M. govori ob ustanovljenju vremena (tempus certum an), a ipak nakladniku glede plateža nagrade u grieh upisuje zatezanje za vrieme izmedju opomene na štampanje, do u istinu preduzetog štampanja, uz to pako jasnu ustanovu § 705. o. gr. z. s vida pušća.

Pošto se dogodjaj (štampanja), kako sam u „Mjesečniku" broj 12. pro 1876. dokazao, — o kojem dogodjaju samo dospjelost nagrade, podnipošto pako pravo na istu, koje je već predajom djela ipsa lege (§. 1165. o. gr. z.) nastalo, zavisi — nemože upravo zato smatrati kao pravi uvjet u smislu §§. 696., 699., 704. i 897. o. gr. z.,[2] a niti kao tempus certum an u smislu §. 705. o. gr. z., jer nije jošte siguran bio postanak istog u doba utanačenoga nakladnoga ugovora — to nepreostaje ino, nego da se ovaj prividni uvjet, koji u istinu u sebi nesadržaje ustanovljenje vremena, mora prosudjivati po §. 904. o. gr. z., kojim se nadomješćuje manjkajuće ustanovljenje vremena, te da se po ustanovah istoga §-a dospjelost nagrade, koja od toga dogadjaja odvisi, tako ustanovi, kako je to pobliže u mojem sastavku u „Mjesečniku" br. 11. pro 1876. obrazloženo.

Ali i daljni nazor g. dra. Š. M., da izraz „naknada", uporabljen u §. 919. o. gr. z., nije istovjetan sa izrazom „naknada štete", mislim da će biti osamljen, jer se po §-u 1295. o. gr. z. upravo na onom po

[1] Tempus certum jest takovo ustanovljenje vremena, koje sjegurno, dakle bez svake iznimke, nastupiti mora, n. pr. ja ti poklanjam na dan smrti tvoga otca 1000 fr., jer taj dan mora na svaki način dospjeti, dočim štampanje djela, od kojega u našem slučaju zavisi dospjelost honorara, kako je već dokazauo, može po okolnostih izostati.

[2] Štampanje djela nemože se ni s toga uzroka kao uvjet odvisan od volje nakladnika smatrati, pošto se po §. 523. ugar. tgr. zak. s jedne strane nakladnik na štampanje prisiliti može — što se pako protivi naravi pravnoga uvjeta, kojeg se izpunjenje strpljivo mora očekivati (§. 699. o. gr. z.) — i pošto se s druge strane po §§. 897. i 699. o. gr. z. može uvjet samo o kakovu slučaju, ili o volji trećega, ili o volji ovlaštenoga pogodbenika (odnosno nasliednika, legatara), nipošto pako o volji obvezanoga kontrahenta (odnosno oporučitelja) odvisnim učiniti. Nu u našem slučaju jest jedino pisac glede honorara ovlašten.

Digitized by Google

g. dru. Š. M. u „Mjesečniku" naglašenom prekinuću ugovora osniva zahtjev na naknadu štete, koja se po §. 1323. o. gr. z. i glosi istoga dieli na naknadu štete i na puno zadovoljenje.

§. 1324. ustanovljuje pravilo, da oštećenomu pristoji puna zadovoljština u onom slučaju, ako je oštetilac počinio culpa lata kakovu štetu dočim se šteta, koju je dužnik svojemu vjerovniku nanio zategnutom izplatom dužne glavnice (nagrade) u smislu §. 1333. o. gr. z., bez obzira na možebitnu zlu nakanu ili nemarnost dužnika i bez obzira na eventualnu veću štetu vjerovnika jedino zateznimi kamati naknadjuje.

S toga se §. 1324. prama §. 1333. odnosi kao pravilo prama iznimi

Ali sve i onda, kad bi tužba glasila ne na zatezne kamate na kasno izplaćene nagrade, nego, kao što gosp. dr. Š. M. mnije, na naknadu radi zakasnuloga tiska upitnoga djela, došlo bi se istoga rezultata; jer ako bi nakladnik tisak u ustanovljenom vremen (§. 902. o. g. z.) ili ako nije vrieme ustanovljeno, odmah poslje učinje opomene (§. 904. o. z.) obavio bio, to bi i nagrada odmah poslje tis dospjela bila, te bi pisac u tom slučaju, dočim je nagrada istom pos 8 godina izplaćena bila, po §§. 1333., 1334., 1480. i 1497. o. gr. za zatezne kamate od dana dospielosti do dana izplate nagrade zahtieva mogao.

Dočim pako tisak pravodobno nije obavljen i dočim j pisac tim oštećen (§§. 919. i 1295. o. gr. z.), to može on tim više, š se po §. 1323. najobičniji način naknade štete u tom sastoji, da se oš ćeni u isto stanje postavi, u kojem se je prije štete nalazio, — sam toliko zahtievati, koliko bi zbilja dobio bio, kad nebi bio oštećen, t kad bi tisak pravodobno obavljen bio, dakle i opet sam zatezne kamate od dana, kada bi se tisak bio morao obaviti, do dan zbilja učinjene izplate; jerbo pisac zakasnulim tiskom nije više izgubi ako se pomisli, da je do nakladnika stajalo, sve da je pravodobno tis i obavljen, sa izplatom nagrade zatezati.

Odavlje sliedi, da pisac polag sve po g. dru. Š. M. naglašene po pune zadovoljštine može i opet samo zatezne kamate, koje su mu istinu izmakle, zahtievati, jer zadovoljština ne smije u istinu prou ročenu štetu i izmakli dobitak nadmašiti, pošto inače nebi bila odšte nego što više obogaćenje. **J. Pirka.**

Viestnik.

Mjesečna skupština pravničkoga družtva držala se 28. p. m. u 4 sa poslje podne u sveučilištnoj sgradi. To bijaše prva ove godine; profesor g. dr. Fr njo Vrbanić čitaše vrlo zanimivu razpravu „o rezultatih kaznenoga pravosudj

Digitized by Google

na temelju statističkoga ljetopisa za god. 1874.“ Članova bijaše se sakupio liepi broj. Razpravu priobćiti ćemo u budućem broju.

— Novi članovi prav. družtva: Gg.: Gustav Strauss, viećnik c. kr. sudb. stola u Zemunu; Karlo Spiess, c. kr. kot. sudac u Zemunu; Albert Šek, sudbeni pristav u Zemunu; Vilim Vodvařka, c. kr. drž. odvjetnik u Novoj Gradiški; Josip Divild, vieć. tajnik c. kr. sudb. stola u Novoj Gradiški; Dragutin Willinger, viećnik c. kr. sudb. stola u Vinkovcih; Dragutin Gjuričić, sudb. pristav u Novoj Gradiški; Marko Filjević, kot. pristav u Gjurgjevcu; Matija Mrak, viećnik kr. sudb. stola u Vukovaru; Šandor Davila, sudb. pristav u Ogulinu; Jovan Bogdanov. c. kr. kot. sudac u Mitrovici; Josip Tomašić, kr. podžupan u Zlataru; dr. Ivan Zahar i Gj. Striškovič, kandidati odvjet. u Zagrebu.

— Mjestni sudovi. Na temelju odredaba §§. 1., 2., 21. i 82. zakona od 3. listopada 1876. o mjestnih sudovih i o postupku pred njimi izdana je naredba od 6. veljače o. g. br. 564., kojom se odredjuje 168 mjestnih sudova u gradjanskoj Hrvatskoj i Slavoniji. S tim u savezu stoje dvie naredbe kr. zemalj. vlade, jedna upravljena na podžupanije, a druga na gradska poglavarstva. U onoj prvoj nalaže se podžupanijam, da s mjesta pozovu poglavarstva občina, da sastave listine osoba, koje po zakonu mogu obavljati zvanje mjestnoga sudca, zamienika ili prisežnika. Čim budu listine gotove, izložit će se u občinskoj kući, da može svatko prigovoriti, ako je možda tkogod uepovlašteno unešen. Poslje minulih 8 dana, listine će se zaključiti, možda podnešeni prigovori po županiji riešiti, pa će tada podžupanija odrediti sjednicu občinskoga zastupstva, da se izabere mjestni sudac, zamienik mu i prisežnici. Mjestnim sudcem može biti svaki občinar, koji je unešen u gore pomenutu listinu; a valja gledati, da bude po mogućnosti takova osoba, koja neobavlja već kakove druge občinske službe, te da je zvanju tomu dorasla. Gdje iole dopuštaju občinske financije, valja doznačiti mjestnomu sudcu nagradu. Izabrana sudca potrvdjuje ban.

Ovoj nalik je gotovo sasma naredba izdana svim gradskim občinam.

— Imenovanja. Nj. c. i kr. ap. veličanstvo izvoljelo je premilostivo imenovati: Adolfa Tomekovića, Dionizа Blažića, Stjepana Veličkovića i Tomu Horvatića viećnici kr. stola sedmorice kraljevina Dalmacije, Hrvatske i Slavonije. — G. dr. Franjo Pilepić imenovan je kr. javnim bilježnikom u obsegu kr. sudb. stola zagrebačkoga sa sjedištem u Bakru, te mu je zajedno dozvoljeno da može i na dalje izvršivati pravo odvjetovanja.

— Razpisani natjecaj. Predsjedničtvo kr. banskoga stola razpisuje natječaj, da se popune četiri izpražnjena mjesta viećnika kr. banskoga stola, za 14 dána, računajuć od dana, kada bude treći put taj oglas štampan u „Narodnih Novinah“, dakle računajuć od 24. veljače, jer je toga dana treći put bio uvršten spomenuti oglas.

Nove knjige. Der Staatsdienst in Oesterreich. Systematisch geordnete Sammlung aller in Bezug auf den Staatsdienst in Oesterreich bestehenden Gesetze. Verfasst v. Anton Wintersperger. Zweite bis Ende 1876. ergänzte Auflage. Wien 1877 — Steckler et Erben — 8°. Ciena je ovoj za državne činovnike dosta važnoj i marljivo sastavljenoj knjigi 1 for. 50 n.

— Neuestes Orts-Lexicon für die im Reichsrathe vertretenen Königreiche und Länder. Mit Berücksichtigung aller, bis Ende 1876 kund gemachten Verordnungen. Bearbeitet und herausgeg. v. Dr. Karl Frühwald — Wien 1877 — Manz. — 8°. —

Digitized by Google

Knjiga ova sadržaje alfabetički uredjeni imenik svih občina sa kotarskimi sudovi, sudovi sbornimi prve i druge molbe i okružnimi satničtvi, u kojih okruja one občine spadaju, dalje pregledno po zemljah i nadležnih sudovih uredjeni popis svih sudova za poslove civilne i kazneno-pravne, državnih odvjetničtva i političkih oblasti.

Osobito se preporučuje ova knjiga za sudove i druge naše zemaljske oblasti, odvjetnike, javne bilježnike, trgovačke komore i pojedine trgovce, u poslovih sa oblastmi u mnogom obziru i sa pojedinci u Cislajtaniji stanujućimi. — Ciena je ovoj knjizi 4 for. a. vr.

— Philosophisches Staatsrecht. — Systematische Darstellung für Studirende und Gebildete v. Dr. L. Gumplowitz, Privatdocent des Staatsrechts an der k. k. Uniwersität in Gratz. — Wien — 1877. — Manz — 8°. —

O ovoj knjizi donieti ćemo možda u jednom izmedju sliedećih brojeva ocjenu, a ovdje samo spominjemo, da smo po naslovu njezinom tražili u njoj mnogo više nego li smo sbilja našli. — Ciena je 2 for.

— Commentar zum österreichischen allgemeinen bürgerlichen Gesetzbuche v. Dr. L. Pfaff und Dr. F. Hofmann — Professoren der Rechte an der Wiener Uniwersität. I. Band. 1. Abthg. Wien 1877. — Manz — 8°. — Ciena 2 for. 40 n.

O važnom ovom pojavu na polju pravničke literature u Austriji progovorit ćemo obsežnije u sliedećem broju.

— Commentar zur deutschen Civilprocessordnung v. Dr. E. Siebenhaar. 1. Liferung. Leipzig. 1877 8° — Ciena 2 Mp.

O zadaći ovoga na obsežno zasnovanoga djela kaže pisac u uvodu, da je nastojao oko toga, raztumačiti civilni sudbeni postupnik po njegovu smislu i duhu, analizirati njegove propise obzirom na konkretne slučaje, na koje se ovi propisi protežu, napokon i prokrčiti put praktičkoj uporabi ovoga zakona. S toga nije se pisac upuštao u kritiku sustava sudbenoga postupnika, niti se bavio pitanjem, je li postupnik svagdje dosljedno u pojedinostih izveo viša načela, koja sebi postavi. Na povjestnički savez c. sudb. post. sa naukom procesualnoga prava i dosadašnjimi sudbenimi postupnici obzirao se pisac samo na toliko, na koliko to baš treba za bolje shvaćanje i točnije izticanje osebujnosti ovoga zakona.

Svežčić, koji je sada izašao, obuhvaća prva 74. §§. zakona.

— Handbuch des schweizerischen Bundesstaatsrechts. Von Dr. J. J. Blumer. I. Bd. Zweite, auf Grundlage der Bundesverfassung v. 1874 durchaus umgearbeitete Ausgabe v. J. Morel. Schaffhausen — 1877. — 8°.

Исторія кодификаціи гражданскаго права въ двухъ томяхъ. — С. В. Пахманъ. С. Петербургъ. — 1876. — 8°.

O izvrstnom ovom djelu priobćit ćemo doskora obsežniju viest.

— Monumenta historico-juridica Slavorum meridionalium edit Academia scientiarum et artium Slavorum meridionalium. Pars I. Statuta et leges. Vol. I. Statuta et leges civitatis et insulae Curzulae (1214—1558). Opera Prof. D-ris J. J Hanel. — Zagrabiae 1877 — 8°.

— Ovršni postupak, razložen na temelju zakona i naredaba valjanih u kraljevini Hrvatskoj i Slavoniji po dru. Marijanu Derenčinu, predstojniku kr. vladnoga odjela za pravosudje. U Zagrebu 1877. Ciena 2 for. 50 n.

Ob ovom djelu priobćit ćemo obširniju ocjenu, napisanu vještačkim perom.

Digitized by Google

Družtveni prinos

platiše sliedeća p. n. gg. vanjski članovi prav. družtva:

a) za godinu 1876.

Kovačević Antun 6. for.; Fr. Kojkić 6 for.; E. Sladović 3 for. (za II. polječe); Vadjon Franjo 3 for. (za II. polječe); Schmidt Vladoj 3 fr. (za II. polječe); Milanković Vuk 6 for.; Matasović Luka 3 for. (za II. polječe); Mažuranić Vlad., podžupan, 6 for.; Fr. Kemenović 6 for.; dr. M. Kendjeljić 3 for. (za II. polieće); Kureš 6 for.; Gj. Leder 6 for.; B. Sakač pl. 6 for.; Šill 6 for.; Padavić Tomislav 6 for.; Vranjicani Antun 3 for. (za II. polječe); Vukovarac Antun 3 for. (za II. polječe); Mladenović Trifun 6 for.; Modranji Ljudevit 6 for.; Maixner Drag. 6 f.

b) za godinu 1877.

Dr. Brlić Ignjat 6 fr.; dr. Stanković Petar 6 fr.; Franjo vitez Schönholz 3 for. (za I. polječe); Metel Magjar 3 for. (za I. polječe); Metel Peklić 3 for. (za I. polječe); dr. J. Ružička 3 for. (za I. polječe); Fr. Vadjon 3 for. (za I. polječe); Stj. Gjurašin 3 for. (za I. polječe); Kalaj Antun pl. 3 for. (za I. polječe); Fr. Lucerna 6 for.; Sakač Bartol 6 fr. Matasović Luka 3 for. (za I. polječe); Mat. Mrak 3 for. (za I. polječe); Muzler Josip 6 for.; Tomašić Josip, podžupan, 6 for.; Polić Ljudevit 6 for.; J. Raslić 3 for. (za I. polječe); Mirko Hrvat 6 for.; Maixner, podžupan, 6 for.; Padavić Tomislav 6 for.; Ožegović Martin 6 for,; Gjuričić Stj. 3 for. (za I. polječe); Jovan Bogdanov 3 for. (za I. polječe); Willingr Karlo 3 fr. (za I. polječe).

Stečaji. Otvoren je stečaj nad imovinom Josipa Watzaka, trgovca u Zagrebu. Zastupnik mase je odvjetnik dr. Gj. Kontak, zamienik odvj. Mio Tkalčić. Rok za prijavu tražbina ustanovljen je do 31. ožujka. — Nad imovinom E. V. Polca, trgovca u Karlovcu, otvoren stečaj. Zastupnik mase odvjet. M. Daubach, zamienik i privrem. upravljatelj mase dr. J. Banjavčić, odvjet. u Karlovcu. Tražbine valja prijaviti do 5. travnja o. g.

Dignuti stečaji .Kr. sudb. stol u Vukovaru priobćuje, da je bivši stečaj otvoren nad imovinom trgovca „J. Stein“ dignut. — Kr. sudb. stol u Belovaru priobćuje, da je dokinut stečaj, bivši otvoren nad imovinom trgovca u Koprivnici Jonathana Schwarza.

Digitized by Google

Digitized by Google

MJESEČNIK

PRAVNIČKOGA DRUŽTVA U ZAGREBU.

GODINA III.

Br. 4.

Zagreb 1. travnja 1877.

UREDJUJU U IME ODBORA PRAVNIČKOGA DRUŽTVA:

DR. JAROMIR HANEL, DR. BLAŽ LORKOVIĆ.

SADRŽAJ:

Razpisuje se nagrada. — Dr. **Fr. Vrbanić**: Rezultati kaznenoga pravosudja po statističkom ljetopisu. — Dr. **A. Egersdorfer**: Conditiones in praesens vel praeteritum relatae. — **J. Pirka**: Tumačenje §. 3. tiskovnog zakona od 17. prosinca 1862. d. z. l. lista br. 6. od god. 1863. valjanoga za vojnu krajinu. — **Praktički slučajevi**: grádjansko-pravni. — **A. Vukovarac**: Sudbeni prisežnici. — **Književnost.** Dr. **Š. B.**: Ovršni postupak. — **Viestnik.**

VLASTNIK I NAKLADNIK „PRAVNIČKO DRUŽTVO U ZAGREBU“.

TISKOM DIONIČKE TISKARE.

Digitized by Google

MJESEČNIK

PRAVNIČKOGA DRUŽTVA U ZAGREBU

izlazi

jedan put na mjesec, najmanje na tri tabaka.

Ciena mu je na cielu godinu 8 fr., na pol godine 4 fr. na četvrt 2 fr. a. vr.

Predplata neka se odpremi novčanom naputnicom odpravničtvu „Mjesečnika“, u dioničkoj tiskari (vlastita kuća).

Članovi pravničkoga družtva dobivaju „Mjesečnik“ bezplatno.

Digitized by Google

Razpisuje se nagrada.

Uredničtvo „Mjesečnika“ želeć što koristnije upotrebiti novac, što su mu ga neki pisci već do sada prepustili odrekav se svake nagrade za svoje radnje u „Mjesečniku“ štampane, zatim majuć od drugud nekih sredstva, razpisuje ovim nagradu od deset carskih dukata u zlatu za najbolju razpravu o pitanju: *„Kakov značaj ima u materijalnom i formalnom pravu austrijskom tako zvana causa debendi?“*

Pazprava treba da zapremi najmanje jedan štampani arak „Mjesečnika“. Rok natjecajni ustanovljuje se do 30. lipnja t. g. Razpravu treba obilježiti kakovom poslovicom, a njoj dodati posebno zapečaćeno pismo, providjeno istom poslovicom, u kojem neka pisac napiše svoje ime i prezime, te sve zajedno do naznačenoga roka pošalje uredničtvu ovoga lista.

Razprava prosudjena i nagradjena priobćit će se u „Mjesečniku“, te će pisac osim nagrade od deset dukata dobiti još i nagradu, koja je opredieljena za članke razpravne u „Mjesečniku“ priobćene. Razumie se po sebi, da pisac ostaje vlastnikom razprave.

Ostale konkuretne razprave priobćit će uredničtvo uz običnu nagradu od 20 for. po štampani arak u „Mjesečniku“, u koliko budu razprave vredne toga; u protivnom slučaju povratit će se onomu, tko jih bude pod pripadajućom njim poslovicom tražio.

Za prosudjivanje razprava izabrat će se poseban odbor, te imena odbornika u budućem broju priobćiti.

Uredničtvo se nada, da će moći možda za kratko vrieme razpisati i drugu nagradu, a ta će se dati razpravi, napisanoj iz struke državoslovne.

U Zagrebu, 30. ožujka 1877.

Uredničtvo „Mjesečnika“.

Digitized by Google

Rezultati kaznenoga pravosudja po statističkom ljetopisu.[1]

Piše profesor
dr. Fr. Vrbanić.

(Čitano u mjesečnoj skupštini pravničkoga družtva 28. veljače 1877.)

Nije mi zadatkom dokazivati na široko, od kolike je važno po državnu upravu valjana i točna statistika toli gradjanskog koli kaznenoga pravosudja. Njezino je znamenovanje, kao što v poznati radnik na polju statistike dr. Adolf Ficker, dvostruk Glavna njezina važnost leži prije svega u tom: što ona u na manjih potankostih izpituje, od kojega je uspjeha bila upora zakona u sudbenom poslovanju, što ona u znanstvenom obli priobćuje sudbeno izkustvo, što je samo ona kadra pružiti t melj, na kojem se dade stvoriti razložit sud o valjanosti pra sudnoga zakonarstva u pojedinoj državi, te što samo njezino pomoćju država dobiti može čvrstu podlogu, na kojoj će se usp šno moći razvijati dosadanje zakonarstvo; a zatim je neproc njiva važnost pravosudne štatistike, što si samo njezinom prip moći stvoriti možemo pravu sliku o gospodarstvenoj i ćudore noj kulturi kojega naroda.

Tko će n. pr. tajiti upliv, što ga na gospodarstveni polo pojedinoga naroda imadu: razdjelba i miena u posjedu, ter uknjiženi na nekretna dobra, stečaji i ovrhe itd.? O svih t odnošajih podučiti nas može samo dobro uredjena statistika gr djanskoga pravosudja. Pak stanemo li istom prosudjivati ćud redno stanje kojega naroda, tko će nam pružiti bolju sliku to stanja, tko li nas podučiti, gdje i kako valja popraviti što trula i gnjila, ako ne ona grana statistike, koja sabire, uredju

[1] Kod izradka ove razprave služio sam se ponešto radnjom dra. Gjuro Mayer „Ergebnisse der Strafrechtspflege im Königreiche Bayern". München 1868.

Digitized by Google

i prispodablja ona čovječja djela, koja se protive ćudorednoj ideji, koja vladati ima svakom državom, te koju štititi i braniti ima svako zakonarstvo.

Nije li s toga naravno, da se i znanost i državna uprava živo zanimaju ovom granom statistike, te da se medjunarodni statistički kongresi počam od njihova početka, od god. 1853., rado zabavljaju pitanjem: kako bi se što bolje urediti mogla statistika pravosudja u obće, a kaznenoga napose. Nu dočim se je drugdje, imenito nastojanjem statističkih ureda, pravosudnoj statistici poklanjala ona pažnja, koja joj po njezinoj važnosti pripada, kod nas se žalibože u tom pravcu nije ništa radilo. Istom organizacijom sudbenih oblastih od g. 1853. zametnuta je u nas klica pravosudnoj statistici carskim patentom od 3. svibnja 1853.: o poslovnom redu sudbenih vlastih,[1] i naredbom ministarstva pravosudja od 3. kolovaza 1854.: o unutarnjem uredjenju i o poslovnom redu državnih odvjetničtva.[2] Naredbami pako ministarstva od 19. prosinca 1857., zatim od 27. lipnja i 25. studenoga 1858. promienjene su poniešto dosad postojeće skrižaljke za statistiku pravosudja. Do godine 1860. priobćivali bi se statistički podatci o pravosudju redovito u godišnjaku bečkoga statističkoga ureda; poslje priobćivani su kadkada samo sumarni izkazi, dok napokon promienom političkoga položaja naše domovine i to nije sasvim prestalo. Statistički podatci sudbenih oblastih i državnih odvjetničtva sastavljali bi se sada samo s toga, da se uzmognu tim laglje spraviti u pismaru najvišje oblasti; a mogao bih za stalno uztvrditi, da je riedko kada komu na pamet palo proglédati jih i upotrebiti u kakovu budi znanstvenu budi praktičnu svrhu.

Tako bilo sve dotle, dokle u nas nije ustrojen poseban statistički ured. Revnomu nastojanju upravitelja njegova, g. Milo-

[1] §. 98. nalaže sudovom prve molbe, da početkom svake godine višjemu sudu predlagati imadu poslovni izkaz o svih u prošloj godini sbilih se poslovih u gradjansko-pravnih stvarih, a tako i posebne izkaze o razpravah ostavinskih, stečajnih, računih i parnicah, koje su koncem godine ostale nedovršene.

[2] §§. 25., 26. i 27. odredjuju, da državni odvjetnici i nadodvjetnici imadu sastavljati statističke pregledne skrižaljke o kaznjivih činih, koji su se sbili u obsegu suda prve odnosno druge molbe.

Digitized by Google

vana Zoričića, podje za rukom o pravosudnoj statistici iz prašine izvaditi ono, što se izvaditi dalo, a to su podatci o kaznenomu pravosudju za vrieme od pet godina, od 1870.—1874. Kako je medjutim statistički ured svoje poslovanje protegnuo i na Krajinu, to je sabrao statističke podatke o pravosudju koli kaznenom toli gradjanskom i za ovaj dio domovine, naravski samo za god. 1873. i 1874., jer je krajiško pravosudje preustrojeno istom g. 1872. Sve te podatke izdao je statistički ured u svom statističkom ljetopisu, i tim pružio mogućnost, da i oni, koji nemogu do oblastnih pismara, promotre i prosude one odnošaje, koji s od tolikoga zamašaja po gospodarstveni u ćudoredni život našeg naroda.

Nu svi ovi podatci odnose se većom stranom samo na kaneno pravosudje; o poslovanju sudova u poslovih privatopravni pošlo je statističkomu uredu sabrati samo neke podatke, imeni one o mieni u posjedu i teretih nekretnina i o teretih na nje uknjženih. Ovo je istina očit znak, kako se važnost i potreba statistike u nas slabo uvažavala, nu budemo li pravedni, moram priznati, da i drugdje bolje nebiva, jer akoprem je zadatak pravosudne statistike u najmanjih potankostih promatrati, kako sudovi upotrebljuju postojeće zakone, te znanstveno sabirati sudbeno izkustvo; akoprem nadalje pravosudna statistika odkriva mane i prednosti postojećih zakona, te time pruža s jedne strane sigurnu podlogu za razvoj zakonarstva, a s druge strane rasjašnjuje gospodarstvenu i ćudorednu kulturu žiteljstva, to se ipak dosada njegovala samo statistika kriminalna, a zanemarivala statistika kaznenoga pravosudja.

Obzirom na ovu okolnost, slobodan sam na temelju podataka, proglašenih u statističkom ljetopisu, razviti vam gg. slike onih odnošaja naše domovine, koji se odnose na kazneno pravosudje, ostavljajuć promatranje o gradjanskom pravosudju na dob kad bude pošlo za rukom sabrati odnosne podatke i za Krajinu i za gradj. dio domovine.

Prije nego li se medjutim upustimo u promatranje samog predmeta ove razprave odgovoriti mi je na pitanje: od koje su upliva na prosudjivanje kriminalno-statističnih podataka o

Digitized by Google

kaznjivi čini, koje pravda ljudska nemože da odkrije, i zatim po kojem mjerilu posudjivati valja kaznjive čine?

Neima dvojbe, da niti je bio, niti će ikada biti poznat ukupni broj kaznjivih čina, pak da srećom medju timi nepoznatimi i poznatimi čini nepostoji neznatne razlike, bila bi čitava kriminalna statistika od problematične vriednosti. U državi bo takovoj, gdje je redarstvo dobro uredjeno, gdje pravosudje odgovara svomu svetomu zvanju, skoro su uviek poznati najtežji zločini (kao što su n. pr. ubojstva i umorstva), tako, da medju faktično počinjenimi čini i onimi, koji su došli do znanja sudovom, ili neima nikakove razlike, ili je ona vrlo neznatna. Manji kaznjivi čini ostaju češće nepoznati ljudskoj pravdi, jer ili oštećenici neopaze uviek počinjene jim štete, ili neće da progone počinitelje, ili opet, jer sudovi neimadu dostatnih uzroka, na temelju kojih bi mogli postupati. Na tom temelju može se postaviti pravilo: da je omier medju poznatimi i nepoznatimi kaznjivimi čini tim povoljniji, čim su pravne povriede veće, čim su oblasti revnije kad proganjaju krivce, čim je manja lukavost i prevejanost krivaca, da njihova zla djela ostanu neodkrivena, i čim više oštećenici prizivaju pripomoć suda. Budući da u državi kulturnoj i dobro uredjenoj skoro sve ove okolnosti nastaju, to je dopušteno zaključiti, da je razlika medju poznatimi i nepoznatimi kaznjivimi čini vrlo malena, te da nepoznati kaznjivi čini usljed toga ništa nesmetaju prosudjivanju kriminalno-statističkih podataka. Da li je tomu u nas tako, prepuštam gg. vašoj slobodnoj razsudi.

Drugo je važno pitanje, po kojem mjerilu prosuditi valja kaznjive čine? Da se veliko množtvo sabranih podataka, kojim je i različit sadržaj i različit objekt, prosuditi i prispodobiti uzmogne, treba svakako ustanoviti neko mjerilo, na temelju kojega bi se dala izvesti prociena i prispodoba tih čina. Misli statistika razlikuju se u ovoj točki.[1] Jedni od njih uvažavaju samo faktičnu odsudu, jer da se samo na njezinu temelju upoznati može prava mjera konstatirane protuzakonitosti, budući da se medju

[1] Oettingen: Die Moralstatistik, Erlangen 1874. zweite Auflage.

Digitized by Google

obtuženici nalaze mnogi takovi, koji su nedužni došli pod iztragu. Drugim je broj službeno proglašenih **kaznjivih čina** najvažnijim dokazom obćega morala ili bolje socijalnoga immoraliteta, jer da bi razmjerno maleni broj krivaca ili faktično odsudjenih mogao biti samo znakom ili nevaljanoga redarstva, ili da je u narodu otupila ćutljivost za protupravnosti, koje se u njem sbivaju. Treći opet postavljaju glavnu važnost na relativni broj zločina, imenito na omjer njihov prema kriminalno sposobnom žiteljstvu, dočim četvrti smatraju karakterističnim znakom javnoga morala razmjerje medju onimi koji, su obtuženi i onimi, koji su riešeni od obtužbe. Jednim je poglavito do toga, da se ustanove samo težki zločini, da se prema njihovu kvalitetu mjeriti uzmogne stanje socijalnoga tiela; drugim se opet čini, da neima važnijega momenta do onoga, kako se kaznjivi čini diele na pojedine razrede žiteljstva obzirom na dobu, spol i zanimanje. Posljednji napokon, kojim na čelu stoji dr. Gjuro Mayer, predsjednik bavarskoga statističkoga ureda drže, da se kaznjiva djela valjano prosudjivati mogu samo onda, ako se svi zločini, prestupci i prekršaji proračunaju po izmjeri kazne, te se onda svedu, na koliko se samo dade, na jedan quantitativni izraz.

Meni se ovaj nazor od svih do sada spomenutih čini istina najtemeljitijim, nu za medjusobno prosudjivanje kaznjivih čina ne skroz dostatnim, jer dvojim, da bi se samo na temelju toga načela mogli prosuditi ćudoredni odnošaji kojega naroda, a da se uz to kriminalni statistik nesvrne i na kriminalno sposobno žiteljstvo, i na omjer, u kojem se nalaze kaznjivi čini prema spolu, dobi i zanimanju žiteljstva. Pokraj svega toga nuždno je kod ovoga postupka, osvrnuti se i na broj onih kaznjivih povrieda, koje ostaju bezkaznjene, jer se povrieditelj ili nije mogao naći ili mu se kaznjivi čin nije mogao dokazati. Uvaživ sve ove momente, ne samo da bi se moglo podpuno prosuditi ćudoredno stanje kojega naroda, već se samo na tom temelju dade sud izreći o uspjehu redarstva i kriminalnoga pravosudja.

Označiv ovako stanovište s kojega valja po mom sudu prosudjivati kriminalno statističke podatke, te naglasiv napose, da

Digitized by Google

nas u tom prosudjivanju neimadu smetati neodkriveni kaznjivi čini, prelazim na sam predmet promatranja.

Promatrajuć statističke podatke o kaznenom pravosudju, koje nam priobćuje statistički ljetopis, valjalo bi jih razrediti radi lagjega pregleda u dva glavna skupa: a) na takove, koji se odnose na kaznjive čine same po sebi; i b) na takove, koji se odnose na osobe osudjene i obtužene radi kaznjenih čina. Nu ova razdielba neodgovara skrižaljkam, kako su jih podnašala državna odvjetničtva i kako jih je usljed toga morao urediti statistički ured. U ovih se bo skrižaljkah nerazlikuje momenat objektivni od momenta subjektivnoga kod kaznjivih čina; tako se n. pr. u skrižaljci: „zločini, sbog kojih su osude izrečene", kod pojedinih vrstih zločina ustanovljuje broj ne prema broju faktično počinjenih zločina, dakle ne prema objektivnom u momentu, već prema broju osoba, koje su sudjelovale kod odnosnoga kaznjivoga čina, dakle prema momentu subjektivnomu. Da se ovakav postupak odobriti nemože, jer je za uporabu one svrhe, u koju bi ti podatci služiti imali, ne samo nedostatan, već i jer lahko može služiti kao povod krivim zaključkom, netreba mi na pose spominjati; velika je razlika ako trojica nakanom ubiju čovjeka, da li se u odnosni stupac uvrsti br. 1. ili br. 3. U prvom slučaju proizlazi, kao što zbilja i jest, da je počinjeno samo jedno zločinstvo umorstva, u drugom slučaju morati će svatko zaključiti, da su počinjena tri zločinstva. Da su statistički podatci u naših skrižaljkah unešeni sbilja prema ovom drugom slučaju, vidi se najjasnije odtuda, što se broj počinjenih zločinstva podpuno slaže s brojem osoba, koje su radi tih zločinstva osudjene.

Odnosna skrižaljka nedonaša nam s toga podataka o onih okolnostih, koje su u njezinom naslovu označene, već nas ubaviešćuje u broju onih osoba, koje su osudjene radi tamo označenih kaznjivih čina, pak bi s toga skrižaljka II. i V. imale poput VIII. pravilnije glasiti: „Broj osoba osudjenih radi —" mjesto: „zločini (prekršaji), sbog kojih su osude izrečene. Da je ovakovo registriranje kriminalno-statističkih podataka ako ne netočno, a ono barem nedostatno, netreba mi na pose spominjati, jer kao što prije spomenuh, nije identičan broj osudjenih osoba

Digitized by Google

i broj kaznjivih čina, radi kojih je osuda izrečena; više bo osoba može izvesti jedan zločin i obratno jedna osoba može izvesti viš zločinstva. Ova razlika statističkih podataka kaznenoga pravosudja na kaznjive čine i na osobe, koje su jih počinile, od osobite j važnosti, kad se prosuditi kani s jedne strane moralitet pojedinih razreda žiteljstva, a s druge strane okolnost ona, kako se ži teljstvo kaznjivimi čini uznemiruje. Usljed toga bilo bi od potreb napram žiteljstvu napose u omjer staviti i broj počinjenih kaz njenih čina, i broj osoba radi njih osudjenih. Postupak je ovi u toliko različit, što se kod kaznjivih čina u obzir uzimlje sve ukupno žiteljstvo, a kod osudjenih odlučuje onaj dio žiteljstva komu se zločin, prekršaj ili prestupak upisati može. Razlog ovo razlici skroz je jednostavan. Statistički podatci o kaznjivih čini smieraju poglavito na to, da se ustanovi ona pogibelj, koja prieti od kaznjivih čina čitavomu čovječjemu družtvu, bez razlike dob Podatci pako o odsudjenicih idu zatim, da se opredieli moralitet žiteljstva i odmjeri odgovornost njegova za kaznjive čine, koja medjutim stignuti može samo kriminalno sposobno žiteljstvo. Pitamo li, komu prieti pogibelj od kradje, paleža, težke tjelesne ozlede, umorstva ili ubojstva, to ćemo si odgovoriti, da joj je isto tako izloženo slabašno diete, kao i odrasli čovjek. Gledamo li pako kod kojega žiteljstva ima najviše palikuća, ubojica, tatova itd., morati ćemo u obzir uzeti ono žiteljstvo, kojemu se ovi ili slični kaznjivi čini u grieh upisati mogu. Po našem kaznenom zakonu (§. 2. sl. d) spada ovamo kod zločinstva i prestupaka samo ono žiteljstvo, koje je prekoračilo godinu 14. Dočim dakle u prvom slučaju odlučuje momenat objektivni, od upliva je ovdje momenat subjektivni.

Žao mi je s toga, što usljed navedenih okolnostih svoju razpravu nemogu protegnuti na promatranje kaznjivih čina, već što se moram ograničiti li na njihov subjektivni momenat. Da medjutim predočim sliku, koja bi barem približno odgovarala onoj do koje bi došli promatrajuć kaznjive čine po sebi, razrediti ću svoje promatranje tako, da osudjenike prije svega stavim u omjer napram absolutnom broju žiteljstva, a zatim napram kriminalno sposobnom žiteljstvu. Kod prispodobe prama cielokupnom žiteljstvu

Digitized by Google

moći ćemo medjutim bez znatne pogrješke podatke o osudjenih uzeti za temelj, na kojem se inače dadu prosuditi one okolnosti, o kojih se točan sud izreći dade istom na temelju podataka o kaznjivih činih; jer pogrješka, koja nastaje tim, što uzimljemo, da nam odnosni brojevi predstavljaju kaznjive čine, a ne osobe sbog njih osudjene, ponešto izčezava tim, što se razlika, koja faktično postoji medju jednim i drugim pojavom ponavlja svake godine, te što se ta razlika jednakim načinom pokazuje u svakom predielu domovine. Ja ću s toga, da iztaknem važnu razliku medju objektivnim i subjektivnim momentom, u prvom dielu svoje razprave, kod prispodobe broja osudjenika s absolutnim žiteljstvom uzeti, da nam odnosni brojevi označuju broj kaznenih čina, ili drugimi riečmi, da je svaki kaznjivi čin izvela samo jedna osoba i obratno, da je svaka osudjena osoba počinila samo jedan kaznjiv čin.

Da me pako nestigne kakav prigovor u tom pogledu, izjavljujem već unapried, da se neću upuštati u takove zaključke, koji su ovisni li o kaznjivih činih, pak da će usljed toga svatko, komu bude s voljom, kod odnosnih brojeva mjesto kaznjivih čina moći substituirati osobe radi njih osudjene.

I.

Kao što svaka kaznena iztraga, tako bi i kriminalna statistika početi morala s predizvidi i predhodnim postupkom o kaznjivih činih. Istina je doduše, da broj predizvida s jedne strane nepruža točno mjerilo pravni povrieda, i da se s druge strane s broja predizvida nemože izvesti absolutni zaključak na veći ili manji moralitet žiteljstva, nu neda se tajiti, da je broj prijava radi zločina ili prekršaja bitan nadopunjak osuda, izrečenih radi zločina ili prestupaka, da istom omjer izmedju izrečenih osuda i izmedju onih kaznjivih čina, kod kojih je postupak obustavljen, pruža podpunu sliku o ukupnom broju i o razredbi onih kaznjivih djela, koja se u istinu sbiše, te koje je pravda progonila. Od osobite bi pako važnosti bio omjer ukupnoga broja predizvida napram broju obustava, jer nam upravo ove obustave pružaju sigurno mjerilo onih zaprieka, koje državnoj pravdi na putu stoje, da vrši svoju vlast budi s toga, jer se krivac nije mogao pronaći, akoprem je kaznjiv čin uglavljen, budi s toga, jer su organi državni bludnjom htjeli progoniti djelo bezkaznjivo. Na

Digitized by Google

temelju ovih statističkih podataka dalo bi se prosuditi, na koliko se koje pravosudje približuje idealu, po kojem nebi obustave nikada smjelo biti, osim kad se usljed izvida ustanovi, da objektivno nepredleži zločinstvo.

Statistički podatci o predizvidih i o predhodnom postupku podučili bi nas nadalje o brzini samoga kaznenoga postupka, jer bi nas uvjerili, na koliko se prediztrage otežu ili pospješuju, što je od osobite važnosti dan danas, kada moderni kazneni postupak glavnu važnost stavlja na javnu konačnu razpravu. A napokon bi oni podatci napose po nas bili s toga važni, da se u tom pogledu uzmogne izvesti prispodoba medju starim i novim kaznenim postupkom. Nu žalibože nije nam statistički ured mogao priobćiti tih podataka, nadam se medjutim, da će u buduće to moći učiniti tim više, jer se u provedbenoj naredbi k zakonu o kaznenom postupku od 14. rujna 1875. odredjuje podnašanje sličnih podataka.

Pokraj iztraživanja podataka o predizvidih važan je zadatak kriminalne statistike promatrati one kaznjive čine, sbog kojih je osuda izrečena.

Kad se ovi kaznjivi čini statistički prosudjuju, može se poći s dvostrukoga gledišta, ili se na ime mogu statistički podatci razrediti prema sudovom, koji su osudu izrekli, ili pako prema kakvoći samih kaznjivih čina. Valjana statistika kaznenoga pravosudja morati će se obazrieti na jedno i na drugo stanovište. Radi li se samo o tom, da se prosudi, kako su pojedine vrsti sudova sudjelovale kod osude, tada je od potrebe i kod jednakih kaznjivih čina točno jih razrediti prema sudovom, koji su tu postupali.

Statistički ljetopis nepriobćuje nam statističkih podataka o kaznenom pravosudju s oba ova gledišta, nu ja si ipak obzirom na važnost ove razlike uzimljem slobodu, svratiti vašu pozornost na jednu i drugu okolnost na koliko to budem mogao učiniti pogledom na podatke statističkoga ljetopisa.

Po kaznenom postupku od g. 1853., po kojem se je postupalo u godinah, o kojih nam ljetopis donaša podataka, sudili su županijski sudbeni stolovi o zločinstvih i prestupcih,[1] a sudovi

[1] Prestupak = Vergehen, prekršaj = Uebertrettung.

Digitized by Google

otarski, o prekršajih u koliko ovi posljednji ustanovami kazne-oga zakona ili posebnimi propisi nisu doznačeni vlasti redar-venoj, ili na koliko prema stanovitim okolnostim, na temelju na-ela izraženih u kaznenom postupku, nisu i o njih sudili sudbeni olovi. Prema tomu morali bi razlikovati: a) zločinstva, o kojih sudili županijski sudbeni stolovi; b) prestupke, o kojih su su-li županijski sudbeni stolovi; c) prekršaje, o kojih su sudili dbeni stolovi; i d) prekršaje, o kojih su sudili kot. sudovi.

Ad a).

Promotrimo li prije svega ukupni broj zločinstva, sbog kojih odsuda izrečena, dolazimo do sliedećih rezultata:

U Hrvatskoj i Slavoniji bez Krajine izrečena je odsuda kod ojedinih sudištah sbog sliedećega broja zločinstva:

	1870.	1871.	1872.	1873.	1874.	Svota.
ieka	10	20	32	63	38	163
agreb	218	285	225	273	258	1259
araždin	115	112	100	61	109	497
riževci	85	67	70	38	85	345
jelovar	—	—	166	267	302	735
ožega	115	171	174	126	168	754
siek	265	227	196	194	225	1107
ukovar	142	142	137	145	163	729
Ukupno	950	1024	1100	1167	1348	5589

u Krajini:

	1873.	1874.	Svota.
ospić	67	166	233
gulin	55	164	219
etrinja	249	377	626
. Gradiška	217	204	421
inkovci	77	365	442
emun	71	116	187
Ukupno	736	1392	2128

Ovi brojevi prije svega nam pokazuju žalostnu istinu, da je roj osuda radi zločinstva u našoj domovini ne samo pravilan, eć da on svakom godinom sve to više raste. Tako je u gra-janskoj Hrvatskoj i Slavoniji napram godini 1872. narasao broj

Digitized by Google

osuda sbog zločinstva g. 1873. za 6·1 postot., a god. 1874. n
22·5 postot. U krajini dapače narasao je god. 1874. napra
g. 1873. nečuvenim načinom za 89·6 postot. Nu da se prosud
intenzivnost sklonosti na zlo, nedosižu nam nipošto ovi absolut
brojevi, jer će veći zemljištni obseg s većim brojem žiteljstva,
kod jednakoga kriminaliteta i moraliteta, imati veći absolutni br
od manjega zemljištnoga obsega s manjim brojem žiteljstva. I
se s toga zadobiti uzmogne pravi temelj za intenzivnost zl
činstva, treba prije svega absolutne brojeve staviti u omjer
brojem žiteljstva pojedinih kotara. Budući da se okružja pojed
nih sudišta prve molbe na temelju organizacije, kako je post
jala do g, 1874. podpuno sudaraju s odnosnimi političkimi okru
to možemo, bez da pogrješimo, navedene absolutne brojeve p
spodobiti s brojem žiteljstva odnosnih okružja. Na temelju
prispodobe odpada na 10.000 stanovnika sliedeći broj zločinstva

u županiji	1870.	1871.	1872.	1873.	187
riečkoj	1·3	2·6	3·9	7·7	4
zagrebačkoj	8·4	11	8·6	10·5	11
varaždinskoj	6·7	6·6	5·8	3·6	6
križevačkoj	9·7	7·6	8	4·2	9
bjelovarskoj	—	—	10·5	16·9	1
požežkoj	15	22·5	22·8	16·5	22
virovitičkoj	14·4	12·4	10·7	10·6	12
sriemskoj	11·8	11·8	11·2	12	13
u Hrv. i Slav.	9·6	10·5	9·6	10·3	1

u okružju	1873.	1874.
ličko-otočkom	3·3	9·4
ogulinsko-slunjskom	3·5	10·4
banskom	19·2	29·1
n. gradiškom	38	35·8
brodskom	10·5	49·5
petrovaradinskom	7·5	12·3
u Krajini	10·6	20·2

Da medjutim uzmognemo dobiti podpunu sliku o sklonos
na zločin kod svakoga žiteljstva, treba pronaći poprečnu mjer
i na temelju te poprečne mjere promatrati svakogodišnje pr

Digitized by Google

mjene. Čim manje odgibao bude svakogodišnji broj zločina od toga promjera, tim će više jednako djelovati vanjski i unutarnji povod, s kojega zločinstva nastaju i obratno.

Naša promatranja osnovana su na odviše kratku vremenu, a da bismo mogli izreći stalan sud o tako zvanom sensibiliteti ili tenacitetu žiteljstva naprama zločinu. Nu i ovo kratko razdobje promatranja može dobru upravu i svakoga rodoljuba potaknuti, da umoralnom pogledu nastoji pomoći ondje, gdje najviše pomoći treba. U vremenu od pet godina odpada u gradj. Hrvatskoj i Slavoniji na 10.000 stanovnika p o p r i e k o svake godine 9·79 zločinstva, sbog kojih je osuda izrečena, a napose u županiji

riečkoj	3·9	virovitičkoj	12
varaždinskoj	5·8	sriemskoj	12·03
križevačkoj	7·8	bjelovarskoj	16·5
zagrebačooj	9·6	požežkoj	19·7

U vojnoj Krajini, u razdobju od dvie godine, dolazi na 10.000 stanovnika 14·6 zločina, i to napose u okružju

ličko-otočkom	6·8	banskom	24·1
ogulinsko-slunjskom	6·9	brodskom	29·9
petrovaradinskom	9·8	u. gradiškom	36·9

Ja se s razloga gore navedenih uztežem izvadjati zaključke kakove na temelju ovih pojava, nu toliko ipak mogu reći, da je kriminalitet u obće u slavonskih županijah i slavonskih okružjih mnogo veći nego u okružjih hrvatskih. Najpovoljniji razmjer nalazimo u županiji riečkoj i za čudo u okružju ličko-otočkom, koje je najviše razvikano radi zločinstva; a najgorji je razmier u županiji požežkoj i u okružju novogradiškom.

Uzroci, s kojih broj zločina u našoj domovini raste razni su; naglašujem medjutim — obzirom na Krajinu da je ogromnomu prirastku g. 1874. napram g. 1873. izmedju ostalog doprinieła i ta okolnost, što novo ustrojeni krajiški sudovi za prvoga početka svoga ustrojstva nisu mogli razviti one djelatnosti, koju su razvili pošto je prelaz iz vojničke uprave na upravu gradjansku toli kod političke uprave koli kod sudstva bio dovršen. A bio bi može biti

Digitized by Google

nepravedan, kad nebi i obzirom na gradj. dio domovine naglasi da većemu prirastku osuda sbog zločina, doprinaša ponešto i tenzivnije djelovanje sudova.

Nu ni ova podloga neće biti dovoljnom onomu, koji ka prosuditi ćudoredne odnošaje svoga naroda, jer na njezinu t melju neće moći iztražiti uzroke tolikomu broju zločina, kao š je ovaj u našoj domovini; ovdje će trebati razgledati žiteljst po spolu, po dobi, po zvanju, vjeri itd., te ga onda prispodob sa počinjenimi zločinmi. Ja ću ovu prispodobu izvesti kod pr matranja osobnih odnošaja osudjenika.

Ad b)

Što se tiče prestupaka, sbog kojih je tečajem navedeno peterogodišta odsuda izrečena, to se pokazuje u gradjanskoj H vatskoj i Slavoniji sliedeći rezultat:

	1870.	1871.	1872.	1873.	1874.	Svo
Rieka	—	—	5	1	12	1
Zagreb	8	5	4	3	3	2
Varaždin	—	5	2	4	4	1
Križevci	6	5	5	2	2	2
Bjelovar	—	—	1	7	3	1
Požega	1	2	4	—	4	1
Osiek	5	4	5	3	7	2
Vukovar	4	5	16	8	5	3
Ukupno	24	26	42	28	40	16

U Krajini bio je sliedeći broj prestupaka, sbog kojih s osude izrečene:

	1873.	1874.	Svota
Gospić	2	7	9
Ogulin	3	8	11
Petrinja	5	4	9
N. Gradiška	1	2	3
Vinkovci	1	9	10
Zemun	2	2	4
Ukupno	14	32	46

Prispodobimo li ove brojeve sa zločini, sbog kojih je izr čena osuda, to ćemo vidjeti, da na sto zločina odpada prest paka, sbog kojih je osuda izrečena:

Digitized by Google

u gradj. Hrvatskoj i Slavoniji:

godine 1870.	— 2·53	godine 1872.	— 3·82
godine 1871.	— 2·54	godine 1873.	— 2·4
	godine 1874. — 3		

u Krajini:

godine 1873.	— 1·9	godine 1874.	— 2·3.

(Sliedi.)

Conditiones in praesens vel praeteritum relatae.

Piše
Dr. A. Egersdorfer,
kr. prislušnik.

I.

Vladajući nazor tvrdi, da se uvjetom čini ovisnim obstanak očitovanja volje[1] o budućoj i neizvjestnoj okolnosti, pa osniva na ovoj definiciji razliku medju t. z. pravimi i nepravimi uvjeti, izlučiv iz pojma uvjeta u užem i

[1] Ovaj dio definicije nemože se baš vladajućim nazorom proglasiti, jer se tolikom raznolikošću odgovara na pitanje, što je uvjetom uvjetovano, da se u tom pogledu o gospodujućem nazoru neda ni govoriti. Stariji pisci Wächter „Würtenb. Privatr. II. — str. 689. slće.; Sintenis Civilr. I. str. 164. Sell Versuche II. str. 10, misle da je pravo samo dotično da je obstanak pravna posla uvjetovan, proti tomu vidi Windscheid Pandekten I. str. 233. op. 2. sr. ali l. 19. D. de her. v. act. vend. 18.4, l. 2. §. 2. D. pr. emt. 41.4. — Drugi opet tvrde, da je obstanak pravnoga odnošaja ovisan: Savigny System III. str. 121. Böcking Inst. I. str. 391., dočim Fitting u Arch. f. civ. Prax. Sv. 39., str. 337., ali i Unger Syst. II. str. 56. i IV. str. 66. obstanak volje drže odvisnim; proti tom opet u novije vrieme Windscheid Pand. I. str. 233. op. 2. koji nieče da je volja uvjetovana, van ono, na što volja smiera (das Gewollte); sa Windscheidom Römer bedingte Novation str. 82. slć. i Schönemann u Zeitschr. f. Civr. u Proc. sv. 19., str. 1. sr. k tomu Scheuerl Nebenbest. str. 17. slć. Pitanje je naime ovo: što visi ob uvjetu, obstanak pravnog posla ili odnošaja, volja, ili i ono, na što volja smjera? Valja mi najprije pripomenuti, da su pravni odnošaji i ono, na što volja smjera, jedno te isto. — Obstanak pravna posla mislim da nevisi ob uvjetu; jer pravni odnošaj obstoji i djeluje i za vrieme visećega uvjeta; volja takodjer ne, jer ni uvjetni pravni odnošaj nemože bez volje obstojati, a ni pravni odnošaj, ni ono, na što volja smiera, jer to u obće nisu prvotni van istom drugotni pojavi, jer nemože tako dugo pravni odnošaj ovisan biti, dok nije obstanak onog neizvjestan, što pravni odnošaj tvori. Što stoji dakle pod uvjetom? Mislim očitovanje volje; tko pod uvjetom svoju volju očituje, ima sasvim stalnu volju, ali ju hoće samo za stanovit slučaj očitovati. Da je usljed toga u drugom

Digitized by Google

pravom smislu rieči sve one uvjete, u kojih nije uvjetovajuća okolnost buduća i neizvjestna.[2]

Ovi se uvjeti nazivlju nepravimi[3], a pribrajaju im se:

a) nuždni i nemogući uvjeti[4]

b) t. z. pravni uvjeti[5]

c) uvjeti, postavljeni na sadašnju ili prošlu okolnost.[6]

Odabrav za predmet ove razprave navedene pod c) uvjete, razložit ćemo ponajprije vladajuću nauku, pa onda istom preći da istu ocienimo; nu već ovdje nam je pripomenuti, da ćemo morat osvrtati se kadšto i na obie druge, pod a) i b) navedene vrsti nepravih uvjeta.

Tko neprave uvjete, a pošto se ovdje u prvom redu radi ob uvjetih, postavljenih na sadašnju ili prošlu okolnost, ove, kani kritičnomu razmatranju podvrći, tomu valja najprije izpitati narav njihovu i njihov odnošaj naprama t. z. pravim uvjetom. Vladajući nazor, koji razlikuje t. z. prave i na sadašnju ili pro-

---

redu i pravni odnošaj uvjetan, to je naravno, al to je, kako rekoh, secundarni istom pojav, koji nesmije stvaranju definicija za podlogu služiti.

[2] Svi gotovo pisci zahtievaju, da bude uvjetujuća okolnost buduća i neizvjestna. Sr. Thibaut Pand I. str. 70., Seuffert Pandektenrecht I. str. 92. Savigny III. str. 122. Wächter II. str. 690 Vangerov Pand. I. str. 133. op. 1. Sintenis I. str. 166. Puchta Pand. str. 89. Windscheid I. str. 237. op. 2. Arndts Pand. str. 76. — Sell unmögl. Bedingungen str. 10. Scheuerl str. 80 sl. Ennecerus Suspensivbedingung str. 99. sl. Drugoga mnenja Mühlenbruch u. Fortsetzung v. Glucks Pandcomtr. sv. 41., str. 75. i Pand. str. 219., op. 5., Böcking Inst. I. str. 392, op. 10. Proti gospodujućemu nazoru Fitting u Arch. cit. str. 349. i Unger II. str. 61. i VI. str. 71. op. 6. sr. dole op. 18., 20.

[3] Svi pisci izim Ungera II. str. 58., op. 5. i VI. str. 71. op. 6., a i oni, koji su u prijašnjoj opazci kao protivnici vladajućega nazora navedeni, još uviek razlikuju medju pravimi i nepravimi uvjeti. Sr. Mühlenbruch u Glück's Pandcomtr. sv. 41. str. 64. sl. 74. sl. i Pand. I. str. 218., Böcking I. str. 391. Fitting Arch. 39. str. 347.

[4] §. 11. S. de inut. stip. 3. 9. — l. 18. D. de cond ind. 12. 6. — l. 20. pr. D. de cond. inst. 28. 7. — l. 79. pr. D. de cond. et dem. 35. 1. — l. 7. 8. D. de V. O. 45. 1. — l. 9. §. 1. D. de novat. 46. 2. — Gaji J. III. §. 98. — l. 137. §. 6. D. d. V. O. 45. 1.

[5] L. 43. §. 10. D. de aed. ed. 21. 1. — l. 21. l. 99. D. de cond. et dem 35. 1. — l. 6. §. 1., l. 25. §. 1. D. quando dies 36. 2. cf. l. 1. §. 3 D. de cond et dem. 35. 1. l. 21. D. de S. D. 23. 3. — sr. ali l. 65. §. 1. de leg. I. — l. 19. D. de cond et dem 35. 1. — l. 69. eod.

[6] §. 6. D. de V. O. 3. 15. — l. 37. . . . 39. D. de R. C. 12. 1. — l. 16. D. de iniust. test. 28. 3. — l. 71. D. de her. inst. 28. 5. — l. 10. §. 1. D. de cond. inst. 28. 7. — l. 3. §. 13. D. de bon. libert. 28. 2. — l. 38. §. 1. D. de acq. v. omitt. poss. 41. 2. — l. 100, 120. D. de V. O. 45. 1.

Digitized by Google

šlu okolnost postavljene uvjete, bit će naime samo onda opravdan, ako se ta razlika temelji na biću uvjeta; bitnu, pojmovnu razliku imat ćemo pako samo onda, ako uvjeti, postavljeni na sadašnju ili prošlu okolnost, ostvarajuć se u pravnom životu, imadu od t. z. pravih uvjeta razne posljedice, jer bi svakoj drugoj, ma prividno i opravdanoj razlici manjkala realna podloga.

Prije svega dakle valja nam razpravljat pitanje: U čem se razlikuje uvjet, postavljen na sadašnju ili prošlu okolnost, od t. z. pravoga, što čini jedan pravim, a koja manjkaju drugom, da ga zato nepravim okrstiti možemo?

Po Savigny-u[7] imala bi postojati praktična razlika medjn t. z. pravimi i na sadašnju ili prošlu okolnost postavljenimi uvjeti u tom, što potonji neuništuju onih pravnih poslova, koji su podvrženi zabrani uvjeta.

Imade naime pravnih posala,[8] koji su ništetni, čim se dotično očitovanje čini ovisnim o kom uvjetu. Ove pravne poslove naziva l. 77. D. de R. J. 50. 17. actus legitimi.

Što se ima pod ovim izrazom — actus legitimi — razumjevati, tim je prepornije,[9] što imade izim u l. 77. cit. navedenih pravnih posala, još i drugih, koje takodjer svaki uvjet uništuje, a sasma je nemoguće naći im zajedničko obilježje.

---

[7] System III. str. 126.

[8] L. 77. D. de R. J. 50. 17. Actus legitimi qui non recipiunt diem vel conditionem, veluti emancipatio, acceptilatio, hereditatis aditio, servi optio, datio tutoris in totum vitiantur per temporis vel conditionis adiectionem. U Florentini, gdje se mjesto emancipatio „mancipatio“ čita, manjka non pred recipiunt, al gornji sklad čini se boljim i to obzirom na Basilike sr. B. 2. 3. 77. (edd. Heimbach): Αἱ νόμιμαι πράξεις αἱ μὴ ἐπιδεχόμεναι ἡμέραν ἢ χίρεσιν. U pogledu acceptilatie sr. l. 4. 5. D. de accept. 46. 4. i o acceptilatiji litteris i expensilatiji valjat će isto, jer su si posve ravni sr. Gaji J. III. §. 129., 130. i frag. vat. §. 329. vidi Ennecerus cit. str. 38. i Windscheid I. str. 269. op. 2. — Hereditatis aditio sr. l. 51. §. 2. D. de acq. v. omitt. her. 29. 2. i Mühlenbruch u Glück'k Pand. 41 str. 470. Köppen Syst. des heutigen römischen Erbrechts str. 345 slč. — Optio servi sr. Fitting Arch. 39. str. 346. i Rückziehung str. 81. Scheuerl cit. str. 303., a o današnjem zamašaju Windscheid I. str. 268. op. 2. pti. Ennecerus u cit. str. 42. — Datio tutoris cf l. 6. §. 1. D. de tut. 26. 1. sr. Wendt das bedingte Rechtsgeschäft str. 167.

[9] Najstariji nazor, Cujacius (observationes lib. 15. c. 16.) identificira actus legitimi sa legis actiones, pa traži u ovoj istovjetnosti razlog zabrani uvjeta. Sr. Jacobus Răvard Com. ad tit. dig de reg. iur i istog de auct. prudentum. — Bis-

Digitized by Google

Izim pravnih posala, navedenih u l. 77. cit. zasvjedočuj nam vrela jošte za sliedeće, da su zabrani uvjeta podvrženi: Legis actiones, mancipatio, in iure cessio, tutoris auctoritas i dati cognitoris;[10] dočim je glede adopcije, legitimacije, sklapanja brak izvan testamentarne manumissije i stvâranja praedialne služnost veoma dvojbeno, da li su podvrženi zabrani uvjeta, a u jestno slučaju s kakovimi posljedicami. Za starije pravo morat ćem svakako i glede ovih potonjih pravnih posala (izim pukim consensom sklopljene ženitbe), već radi formalne naravi njihov sklapanja, uzeti, da su toj zabrani podvrženi; da li to pako va i za Justinianovo pravo, veoma je dvojbeno, jerbo za legitim

---

sonius select. antiquit, a od novijih: Schweppe röm. Rechtsgesch. §. 249. Naprotiv tomu razumije već Jacobus Gothofredus (Comment. ad lit. de dio. re iuris. p. 337. sg.) pod actus legitimi: „Solennia quaecunque negotia, quae publ privatim, solenni modo rituque celebrantur", pa temelji zabranu uvjeta na formi noj naravi tih actus legitimi, isto tako Dirksen Beiträge zur Kunde des rö Rechts str. 234., Glück Pendektcomtr. sv. 30. p. 428. sl. Ihering Ge des röm. Rechts II. str. 507. i 504. Fitting Arch. cit. str. 305. sl. s Wendt das bed. Rechtsgeschäft. str. 164. sl. i Scheuerl cit. str. 301. S ov nazorom stoji i mnenje u savezu, da su actus legitimi civilia negotia Sr. Mi lenbruch u. Glücks Pand. cit. sad i Engelmann der Rückfall des Eigenthu nach röm. R. (1868.) str. 16. Proti tomu ište Elvers röm. Servitutenlehre s 179. temelj i razlog zabrani uvjeta u tom, što pravni poslovi l. 77. cit. „künstl ein Resultat erzeigen wollen, welches regelmässig ohne willkührlicher Acte rein a der Natur der Umstände hervorgeht und darum nicht mehr von Bedingungen a hängen oder durch willkührliche und nicht aus der Natur der Sache selbst her leitete Zeitbestimmungen beschränkt sein kann". Proti tomu sr. opet Ennece str. 26. i 27., koji (str. 24.) pod actus legitimi jednostavno „pravna djela" (Rech handlungen) razumieva, mnenje koje već nalazim u Höpfner-a von den legis act nibus u. actis legitimis (kao dodatak Comentaru Heineccievih institutia), netra razlog zabrani uvjeta u zajedničkom obilježju dotičnih pravnih posala, već u nar svakog pojedinog pravnog posla. Istog je mnenja i Windscheid I. str. 269. op — Ja bi se, barem za starije pravo, Gothofredovomu nazoru približio, ali mor pripomenuti, da se obrauiti neda ako neuzmemo, da je dotično mjesto 677. c interpolirano, ko što se, po mom sudu, cieli taj priepor ob actus legitimi ne protumačiti ako nismo pripravni pripustiti, da je 677. cit. i to po više put in polirano. O tom na drugom mjestu više.

[10] Legis actiones sr. frag. vatt. §. 49. 318. i Ennecerus str. Wendt. str. 166. — In iure cessio eod. §. 48—50. sr. Scheuerl str. 3 Ennecerus str. 37. sld. — Mancipatio cf. frag. vat. §. 329. Ennecerus str. Wendt str. 163. Scheuerl str. 308. Fitting Arch. str. 344. Windscheid I. str. 3 op. 2. Tutoris auctorita sl. 8. D. de auct. et cons. tut. et. cur. 26. 8. Ennecerus str. 44. — Scheuerl str. 303 pti. s njima Wendt str. 23. 168. Datio cognitoris frg. vat. §. 329. Ennecerus str. 49. Wendt str. 186.

Digitized by Google

ciju i sklapanje braka nenalazim po gotovo mjesta u vrelih, a mjesta, koja se glede adopcije i izvantestamentarne manumisije navadjaju,[11] čine mi se nedostatnimi, pa ni ona, na koja se u obziru stvaranja praedialnih služnosti pozivlju, nisu od tolikoga zamašaja, da bi im se mogla osobita važnost pripisati.[12]

Proti ovomu nazoru Savigny-a, po kom se može conditio in praesens vel praeteritum collata bez ikakvih štetnih posljedica pridodati pravnim poslovom podvrženim zabrani uvjeta, ustao je Fitting u svojoj navedenoj razpravi neoborivimi razlozi. Sasma je dobro naglasio, da vladajući nazor i conditiones iuris nepravim uvjetom pribraja, pa ipak uništuju ovi kao i pravi uvjeti poslove l. 77. cit.[13] Pa kad Savigny nastavlja, da se cond. iuris zato nemože pripojiti pravnim poslovom podvrženim zabrani uvjeta, jer forma uvjeta uništuje te poslove, to ističe Fitting, da i cond. in praes. vel praet. coll. ima formu uvjeta.[14]

---

[11] A d o p t i o l. 34. D. de adop. et emancip. 1. 7. sr. Ennecerus str. 52.; al ovo mjesto samo ustanovljuje, da se nitko nemože u stanovito vrieme adoptirati, opredieljeni konačni rok pako nije uvjet. — I z v a n t e s t a m e n t a r n a m a n u m i s s i o l. 15. D. de. manum. 40. 1. sr. Ennecerus str. 56. sl.; nu l. 15. ino nekaže, van da manumissio mortis causa početak slobode odgadja, t. j. da začetni a ne konačni rok predleži, a i B. 48. 1. 15. drugo neustanovljuje. U starijem pravu imala je valjda i kod adoptie i manumissie radi f o r m a l n o g stvaranja dotičnih pravnih odnošaja zabrana uvjeta mjesta.

[12] L. 4. pr. D. de serv. 8. 1. cf. l. 4. D. de usufr. 7. 1. l. 16 §. 2. D. fam. ercis. 10. 2. ali samo medju živimi; sr. l. 3. D. de serv. leg. 33. 4. sr. Elvers. Servitutenlehre str. 177. slč. Ennecerus str. 68. sld. Wangerow I. str. 711. Sintenis I. str. 596. op. 16. I ova zabrana imade svoj razlog u staroj formi mancipatie i in iure cessie, ter nemože usljed toga za današnje pravo valjati. Isto tako Ihering Jahrb. für Dogm. X. str. 317. Windscheid I. str. 679. op. 9.

[13] Sr. l. 77. D. de R. I. 50. 17. Nonnunquam tamen actus suprascripti tacite recipiunt, quae aperte comprehensa vitium afferunt; nam si acceptum feratur ei, qui sub conditione promisit, ita demum egisse aliquid acceptilatio intelligitur, si obligationis conditio extiterit; quae si verbis nominatim acceptilationis comprehendatur, nullius momenti faciet actum. Sr. Fitting Arch. cit. str. 311. pa s njim Ennecerus cit. str. 6. slč. Scheuerl str. 83. pti. Savigni-u III. str. 124., koji za obranit svoje mnenje jošte i l. 195. D. de. R. J. 50. 17. Expressa nocent, non expressa non nocent navadja, u pogledu ovog mjesta sr. Ennecerus str. 7.

[14] Savigny III. str. 122. i 160. misli, da u u ž d n i u v j e t i zato neškode pravnim poslovom podvrženim zabrani uvjeta, jer nestvaraju stanje neizvjestnosti; al i dies certus an et quando uništuje ove pravne poslove, pa ipak netvori stanja neizvjestnosti sr. Ennecerus cit. str. 7. Kod n e m o g u ć i h u v j e t a nemože se o zabrani uvjeta govoriti, jer ti uvjeti i onako sve pravne poslove l. 77. cit. uništuju, a slučaj, što ga Fitting Arch. str. 316. navadja, nespada ovamo. Ako se dakle Sa-

Digitized by Google

Iz naravi same stvari Savigny nikako nije mogao opravdati svoga nazora, al možda se temelji na izreci vrela? Nipošto, jer vrela baš protivno izrikom ustanovljuju, kad l. 51. §. 2. D. de acq. vel omitt. her. 29. 2. veli, da na sadašnju okolnost postavljeni uvjet, hereditatis aditio, a to je jedan od posala l. 77. cit. uništuje.[15]

Tim je Savigny-ev nazor temeljito pobijen, a može se reći da ga je i gospodujući nazor u najnovije vrieme napustio, te se Fittingu priključio;[16] al onda nastaje opet pitanje, u čem leži razlika medju pravim i na prošlu ili sadanju okolnost postavljenim uvjetom?

U najnovije vrieme tvrde zastupnici vladajućega nazora, da sa imade razlika medju pravimi i na sadašnju ili prošlu okolnost postavljenimi uvjeti tražiti u tendenciji.[17]

Ako je naime uvjetujuća okolnost neizvjestna, nastaje i glede uvjetnoga pravnoga odnošaja stanje nestalnosti i neizvjestnosti tendencija, pravni odnošaj visi; neizvjestnom može se pako sama ona okolnost nazvati, koja je per rerum naturam, dakle u obće neizvjestna, ili drugimi riečmi, samo objektivna neizvjestnost stvara pendenciju;[18] samo objektivna neizvjestnost stvara glede pravne

---

vigny pozivlje na f o r m u uvjeta, pobija ga sama l. 77. cit., jer i cond. iuris t. formu imade; pozivlje li se na to, da kod t. z. nepravih uvjeta n e i m a n e i z v j e s t n o s t i, pobija ga ista l. 77., jer ni kod dies certus an et quando neizvjestnosti sr. Fitting Arch. str. 311.

[15] L. 51. §. 2. D. de acq. v. omitt .her. 29. 2. Sed et si quis ita dixerit: solvendo hereditas e s t adeo hereditatem, n u l l a aditio est. sr. Ennecerus str. 8. — Fitting Arch. str. 317. Usljed toga je za dva t. z. neprava uvjeta mjestmice izvora dokazano, da pravne poslove l. 77. cit. uništuju, a da i za nuždne uvjete isto valja, vidi predjašnju op. i Fittinga Arch. str. 37. Ennecerus str. 8.

[16] Sr. izim spisatelja navedenih u op. 13. još te: Vangerow I. str. 133. op. 1. — Seuffert Pand. I. str. 98. op. 5. Arndts str. 83. op. 1. Sintenis I. str. 164. op. 6. — Windscheid I. str. 370. op. 3. — Rudorff kod Pucht-e Vorlesungen str. 143. op. 5.

[17] Sr. Windscheid I. str. 238. — Rudorff kod Puchte Vorles. str. 137. op. 2. — Scheuerl str. 80. sl. Ennecerus str. 88. sl.

[18] Sr. gore op. 2. navedene spisatelje i u novije vrieme Scheuerl str. 106. — Ennecerus str. 99. Od toga izuzimlje se, na temelju l. 6. §. 1. i l. 10. §. 1. D. cond dem. 35. 1., samo slučaj, kada je uvjetujuća okolnost na budućnost postavljena, ali bez znanja onog, koji ju je uvjetovao, već izpunjena ili izostala sr. Savigny III. str. 126. Arndts str. 79. op 5. proti tomu Ennecerus str. 106. sl. Najsubjektivnije stanovište zauzimlje Mühlenbruch u Glückovih Pandekt. sv. 41. str.

Digitized by Google

odnošaja mogućnost[19], a dotični pravni posao zove se uvjetnim. Po tom bi samo onda pravi uvjet predležao, kada bi uvjetujuća okolnost bila objektivno neizvjestna, u protivnom slučaju mora se reći, da pravni odnošaj per rerum naturam, od svoga početka bezuvjetno postoji ili da nikada nije ni postojao. S toga razloga da se nemogu ni nuždni ni nemogući, ni na sadašnju ili prošlu okolnost postavljeni uvjeti, pravimi nazvati. Nijedan od ovih uvjeta nestvara stanja pendencije: ni nemogući, ni nuždni, jer što je nemoguće, što nikada nastupiti nemože, ili što je nuždno, što pod svaku biti mora, nemože ni trenutak nestalno biti, ni na sadašnju ili prošlu okolnost postavljen uvjet, jer što je već nastupilo ili izostalo, nemože stanje obće nestalnosti za sobom povući.[20]

---

75. i u svojih Pand. I. str. 219. op. 5. tvrdeć, de se imade uvjet, koji je za vrieme sastavlenja oporuke izpunjen, pravim proglasiti, ako je oporučitelj uvjetujuću okolnost samo budućom i neizvjestnom o z n a č i o, pa se opet pozivlje na l. 10. §. 1. D. cit. i l. 11. §. 1. ibid. polažuć svu važnost na rieč c o n f e r r e in praesens vel praeteritum. Proti tomu Sell unmögl. Beding. str. 28. op. 3., a u novije vrieme Ennecerus str. 108. sl. Scheuerl str. 101. sl. za Mühlenbrucha Fitting Arch. cit.

[19] Osobito Scheuerl str. 69. sl. zove uvjetni pravni odnošaj mogućim, tvrdeć, da pravi uvjet samo pravnu mogućnost stvara, usljed koje može uvjetovani pravni odnošaj nastati. Al neobazriev se na to, da je u obće veoma pogibeljno u civilnom pravu sa mogućnostmi operirati, jer točno uzamši gdje počimlje, gdje prestaje ta pravna mogućnost? to sliedi iz pravnog stanja za vrieme pendencije, da uvjetni pravni odnošaj nije samo moguć, jer što neposjeduje veće konsistencije od puke buduće mogućnosti, to nemože već sada djelovati, pa ipak djeluje uvjetno pravo i za vrieme pendencije, kad izključuje svaku tužbu l. 9. pr., l. 36. i f. D de R. J. 12. 1. — l. 54. D. de V. S. 50. 16., podieljuje pravo na jamčevinu l. 41. D. de iud. 5. 1. — l. 16. pr. D. de her. pet. 5. 3. — l. 27. D. pro sociis. 17. 2. — l. 1. 5. 10. D. ut leg. 36. 3., i prelazi na nasljednike l. 2. §. 5. D. de don. 39. 5. §. 4. J. de V. O. 3. 15. sr. Windscheid I. str. 242. sl., a osobito Wendt das bedingte Forderungsrecht.

[20] Na temelju mjesta, navedenih u op. 6., proglašuju izim Ungera (vidi op. 3.) svi pisci cond. in praes. v. praet. c o n c e p t a e za neprave uvjete, s tom samo razlikom, što vladajući nazor stoji na stanovištu objektivne neizvjestnosti, dočim već Mühlenbruch više ističe subjektivnost (sr. op. 18.). Ovo subjektivno stanovište navadja Fitting u Arch. cit. do skrajnosti, kad svagdje pravi uvjet vidi, čim je onaj, koji uvjet postavlja, m i s l i o, da je uvjetovajuća okolnost neizvjestna. Pravi uvjet predleži po Fittingu dakle i onda, kada se radi o sadašnjoj ili prošloj okolnosti, ako ju je uvjetujući samo budućom držao, dočim obratno neima pravog uvjeta, kada je uvjetujući dotičnu okolnost sadašnjom ili prošlom držao, ma da i nije jošte nastupila. Da li je pako uvjetujući okolnost izvjestnom ili neizvjestnom držao, može se samo, pošto se ovdje radi o tudjih mislih, prema upotrebljenim riečim prosuditi, jer samo onda je uvjetujući okolnost neizvjestnom držao, kada je uvjet na buduć-

Digitized by Google

Ovom prilikom navode branitelji vladajućega nazora više mjesta iz vrela, koja tobože njihovu tvrdnju podpunoma opravdavaju:

1. Traditia si ipsius fundus essset, stavlja se izrično s uvjetnom tradicijom u oprieku:

l. 38. §. 1. D. de acq. v. omitt. possess. 41. 2.

Julianus. — Si quis possessionem fundi ita tradiderit, ut it demum cedere ea dicat, si ipsius fundus esset, non videtur possessi tradita, si fundus alienus sit. Hoc amplius existimandum est, possessiones sub conditione tradi posse, sicut res sub conditione traduntur, neque aliter accipientis fiunt, quam conditio extiterit.

2. Iz uvjetne obveze nenastaje za vrieme dok uvjet visi tužbovno pravo; dočim se u slučaju cond. in praes. v. praet. coll. s mjesta tužiti može ili je tužba s mjesta izključena:

§. 6. I. de V. O. 3. 16.

Conditiones quae ad praesens vel praeteritum tempus referuntur aut statim infirmant obligationem, aut omnino non differunt: veluti, si Titius consul fuit, vel si Maevius vivit dare spondes? Nam si ea ita non sunt, nihil valet stipulatio; sin autem ita se habent, statim valet: quae enim per rerum naturam sunt certa, non morantur obligationem, licet apud nos incerta sint.

l. 37. D. de reb. cred. 12. 1.

Papinianus. — Quum ad praesens tempus conditio confertur stipulatio non suspenditur, et si conditio vera sit, stipulatio tenet, quamvis tenere contrahentes conditionem ignorent, veluti si rex Parthorum vivit, centum (milia) dare spondes. Eadem sunt et quum in praeteritum conditio confertur.

l. 38. D. eod.

Scaevola. — Respiciendum enim esse quantum in natura hominum sit, possit scire, eam debitum iri.

l. 39. D. eod.

Papinianus. — Itaque tunc potestatem conditionis obtinet quum in futurum confertur.

l. 100. D. de V. O. 45. 1.

---

nost stavio, „denn die Zukunft betrachten wir im Schleier des Geheimnisses gehüllt die Gegenwart oder Vergangenheit halten wir dem menschlichen Willen erforschbar“. Odavlje sliedi Fittingovo načelo: Svaka conditio in futurum concepta t. j riečmi na buduću okolnost postavljena pravi je uvjet.

Digitized by Google

Modestinus. — Conditio in praeteritum, non tantum in praesens tempus relata statim aut perimit obligationem, aut omnino non differt.

l. 120. D. eod.

Papinianus. — Si ita stipulatus fuero: hanc summam centum aureorum dari spondes? Etsi maxime ita exaudiatur ille sermo, si modo centum aureorum est, non facit conditionem haec adjectio, quominus si centum non sint, stipulatio nulla est; nec placuit instar habere conditionis sermonem, qui non ad futurum, sed ad praesens tempus refertur, et si contrahentes rei veritatem ignorant.

3. Vrela izrično kažu, da onaj, koji je sub cond. in praes. v. praet. coll. za nasljednika imenovan, nije uvjetni nasljednik:

l. 3. §. 13. D. de bon. libert. 38. 2.

Ulpianus. — Si tamen in praeteritum collata sit conditio, vel ad praesens, non videtur sub conditione institutus, aut enim impleta est, et pure institutus est, aut non est, et non heres institutus est.

4. Nova oporuka, kada u njoj zavisi heredis institutio o t. z. pravom uvjetu, uništuje staru, ma da je uvjet i izostao; ako je pako u istom slučaju izostao uvjet, postavljen na sadašnju ili prošlu okolnost, stara oporuka stoji:

l. 16. D. de in iust. test. 28. 3.

Pomponius. — Quum in secundo testamento heredem eum qui vivit, instituimus, sive pure, sive sub conditione, si tamen conditio existere potuit, licet non extitit, superius testamentum erit ruptum, multum autem interest qualis conditio posita fuerit, nam aut in praeteritum concepta ponitur, aut in praesens, aut in futurum. In praeteritum concepta ponitur, veluti: si Tituis consul fuit, quae conditio, si vera est, id est, si Titius consul fuit, ita est institutus heres, ut superius testamentum rumpatur tum enim ex hoc heres esset; si vero Titius consul non fuit, superius testamentum non est ruptum. Quodsi ad praesens tempus conditio adscripta est, herede instituto, veluti: si Titius consul est, eundem exitum habet, ut, si sit, possit heres esse, et superius testamentum rumpatur, si non sit nec possit heres esse, nec superius testamentum rumpatur. In futurum autem collatae conditiones, si possibiles sunt existere potuerunt; licet non extiterint, efficiunt, ut superius testamentum rumpatur, etiam si non existerint; si vero impossibiles sunt, veluti: Titius si digito coelum tetigerit, heres esto, placet, perinde esse, quasi conditio adscripta non sit, quae est impossibilis.

5. Institutiones captatoriae uništuju samo onda dotično očitovanje, kada su na buduću okolnost postavljene:

Digitized by Google

l. 71. D. de her. inst. 28. 5.

Paulus. — Illae autem institutiones captatoriae non sunt, veluti si ita heredem quis instituat, qua ex parte Titius me heredem instituit ex ea parte Maevius heres esto, quia in praeteritum non in futurum institutio collata est.

6. Ako se filius suus pod t. z. pravim uvjetom za nasljednika imenuje, oporuka je ništetna, dočim u ovom slučaju cond. in praes. v. praet. coll. oporuci neškodi:

l. 10. §. 1. D. de cond. inst. 28. 7.

Ulpianus. — Si quem ita institutum ponamus: ille si eum codicillis heredem scripsi, heres esto, valet institutio, etiam in filio, qu n potestate est, quum nulla sit conditio, quae in praeteritum confertur vel quae in praesens, veluti: si res Parthorum vivit, si navis in portu stat.

Sada valja da razloženi nazor i mjesta iz izvora, na koja se on temelji, podvrgnemo kritičnomu razmatranju, da vidimo, je li sbilja opravdana razlika medju t. z. pravimi i na sadašnju ili prošlu okolnost postavljenimi uvjeti.

Tumačenje §. 3. tiskovnog zakona od 17. prosinca 1862. d. z. l. lista br. 6. od god. 1863. valjanoga za vojnu krajinu.

Po ustanovah obrtnoga zakona, na koji se alineja 1. §. 3 tiskovnog zakona pozivlje, pripada samo knjižarom i tiskarom pravo, da mogu literarna djela u nakladu uzeti, a sa ovim nakladnim pravom jest po §. 1164. o. g. z. i po §. 515. ug. trg. zak. skopčano i pravo štampanja, kao i razpačanje ovih umotvorina.

Alineje 2. i 4. §. 3. t. z. nadopunjuju obrtnoga reda u toliko, u koliko i piscem ili izdavateljem kakova djela ili periodična tiskopisa daje pravo, da svoje spise u vlastitu nakladu uzeti, te na svoj račun prodavati mogu, po čemu jim ovo pravo ipsa lege pripada tako, da u tu svrhu netrebaju zatražiti poglavarstvene prodajne dozvole.

Po ustanovi alineje 5. §. 3. tisk. z. može iznimice vlada prodaju periodičnih tiskopisa, a sigurnostna oblast prodaju školskih knjiga, slika od svetaca, molitva i molitvenika za stanoviti okoliš

Digitized by Google

s priuzdržajem opoziva dozvoliti i takovim osobam, koje toga prava neimadu već ipsa lege a ni usljed koncesije.

Pošto se po čl. V. slovo p. uvodnoga patenta k obrtnomu zakonu §§. 45. i 49. istoga zakona neimadu uporabiti na povremene tiskopise, to dosliedno prije rečenomu, izdavalac povremena tiskopisa smije te tiskopise (isto tako kao i pisac po alineji 2. §. 3. tisk z.) budi u svojem stanu, budi u svojoj poslovnici, budi napokon, u smislu §. 23. t. z. — i izvan ove poslovnice na vlastiti račun po svojih prodavaocih prodavati dati.

Ni u ovom posliednjem slučaju (§. 23. t. z.) netreba mu dozvole od vlade, nego je dostatno ako prodavaoc njegov imade dozvolnu izpravu od sigurnostne oblasti.

Samo onakove osobe treba da izhode u smislu 5. alineje §. 3. t. z. prodajnu dozvolu od vlade, kojim nepripada pravo prodaje povremenih tiskopisa niti ipsa lege, niti uslied koncesije (kao u pr. knjigoveže), a ipak žele, da bi takove tiskopise u svoje ime i na svoj račun prodavati smjele, jer bi u slučaju protivna tumačenja ova zakonska ustanova u oprieci bila sa §. 23. t. z, po kojem je za prodaju tiskopisa svake vrsti izvan poslovnice po svojih prodavaocih dovoljna izprava sigurnostne oblasti.

U tom se pravcu slaže taj tiskovni zakon sa tiskovnim zakonom za Hrvatsku valjanim;[1] samo §. 20. toga zak. nije točno preveden, te imade uslied toga sasvim drugi smisao; on glasi:

Zabranjuje se kućevati s tiskopisi, razvikivati jih, razdavat i prodavati izvan prostorijâ za to redovito namienjenih; a tako isto zabranjuje se sabiranje predbrojnikâ ili podpisnikâ takovim osobam, koje neimaju za to pismene dozvole napose izdate po vlasti sjegurnosti i. t. d.; dočim §. 23. t. z. za vojnu krajinu glasi:

Das Hausiren mit Druckschriften, das Ausrufen, Vertheilen, Feilbieten derselben ausserhalb der hiezu ordnungsmässig bestimmten Localitäten und das Sammeln von Pränumeranten oder Sub-

[1] Vidi §. 3. i 20. toga zakona.

Digitized by Google

scribenten durch Personen, welche nicht mit einem hiezu von der Sicherheitsbehörde besonders ausgestellten Erlaubnissscheine versehen sind, ist verboten etc.

Dakle po njemačkom tekstu nije kućevanje s tiskopisi, razvikivanje, razdavanje, prodavanje tiskopisa obsolutno zabranjeno nego kao i sabiranje predbrojnika i podpisnika samo onda, ako osobe, koje se tim bave, neimaju za to pismene dozvole od sjegurnostne oblasti, kako to jasno proizlazi iz naredbe vojnog ministarstva od 11. srpnja 1864. art. XI. d. z. l. broj 80. pro 1864. te art. XII. d. z. l. broj 81. pro 1864.

I. Pirka.

PRAKTIČKI SLUČAJEVI.

Gradjansko-pravni.

O smetenu (narušenu) posjedu. O tuženičtvu (legitimatio passiva) u parnici i ob ovršivosti odluke.

U parnici grofa Gj. J-a, kao posjednika dobra Novi dvori, zastupana odvj. dr. Š. proti Ivanu Ivančiću, upravitelju gospoštije Lužnica po odvj. S. sbog narušaja suposjeda u šumskom predielu Trebljenica počinjena tim, što je posjeći dao hrast medjašni izmedju obiuh gospoštija, izdade gr. del. kot. sud u Z. sliedeću odluku:

Tužbi smetena posjeda ima mjesta, te je Ivan Ivančić, upravitelj gospoštije Lužnica, spadajuće na g. baruna L. R., smeo u suposjedu hrasta i medje, davši posjeći hrast, nalazeći se na medji med gospoštinom Lužnica i Novi dvori u šumskom odielu Trebljenica, te je dužan usljed toga postaviti drugi odgovarajući znak na odnosnoj medji, te se kanim svake dalnje smetnje (narušaja) pod pretnjom globe od 100 for. i naknaditi parbeni trošak sa 49 for. 60 novč. — obzirom na odluku od danas pod istim brojem — sve za osam dana pod prietnjom ovrhe.

Razlozi: „Tužitelj tvrdi, da je medjašni hrast, stojeći u suposjedu gospoštine Novi Dvori i Lužnica, posjeći dalo upraviteljstvo lužničko, svojakajuć si tim načinom izključivi posjed, što dokazuje A i B na I. najme listovi, pisani medj upravitelji istih gospoštija. Taj pak hrast da je imao usječene križe kao znakove medje, što dokazuje svjedoci Vidom Žažincem, Josom Krkačem, Franjom Jelinek, Ivanom Glückselig.

Digitized by Google

Upravitelj pako Ivan Ivančić priznaje listom A na I., da je upitni hrast dao posjeći, s toga ga tuži, dopuštajuć po §. 26. gr. p. p. vlastniku g. bar. L. R. da kao izbjeditelj preuzme parnicu u stanju, u kojem ju zateče. Za čin pako da je doznao tek 24. veljače 1876.

Očevidom na licu mjesta dokazano je, da prizemni odsjek hrasta još i sad nosi dva usječena križa, kao nedevojbene znakove medjašnosti, što su potvrdili i svi nazočni svjedoci.

Odgovara tuženik, da neobstoji legitimacija pasina, jer da nije dokazano, da je to izveo tuženik, a poriče, da se to listom A na I dokazati može.

Priznaje hrast križi označen, nu poriče suposjed obih gospoštija, jer da nije na upitnom hrastu tužitelj nikakva posjedna čina izvadjao, nasuprot da ga je izključivo uživala gospoštija Lužnica, jer da je prodavala (iznajmljivala) žir neodvisno od protivnika, što dokazuje svjedokom Martinom Vimpošek.

Poriče i suvlastničtvo, jer da uprav tri križa dokazuju, da je onaj izključivi vlastnik medjaša, unutar kojega se ta tri križa nalaze. Poriče izbjedu, jer da izbjeditelj nestoji u nikakovu savezu sa parbenim predmetom.

Napokon izjavlja, da je taj hrast 23. siečnja 1876. posječen, a 27. siečnja da je za to znao šumar tužitelja Novak, pa da je pravo na tužbu smetanja posjeda zastarilo, što dokazuje istim svjedokom.

Uzvraća tužitelj, da je legitimacija dokazana alegati A i B na I, a izvršivanje suposjeda na medji da se nezahtieva; zatim da nije protivnik žirovinu prodavao Martinu Vimpošku, a najmanje znanjem tužiteljevim. Za suposjed i njegovo izvršivanje da je odlučno mnenje obih stranaka o svrhi hrasta, koju je očevid dovoljno ustanovio, a svjedoci će potvrditi.

Svrha pako hrasta kao medjaša i njegovo svojstvo ustanovljuje zakon, a ne oznaka tri križa.

Glede pravodobnosti svoje tužbe poziva se na A B I.

Na to uzvraća tuženik, da to svojstvo hrasta per inconcessum može li suvlastničtvo, a ne suposjed dokazati.

Vidiv pako, da su nagodom stranaka sumarno preslušani svjedoci tužiteljevi jednoglasno posvjedočili svojstvo hrasta kao medjaša, dočim o zadnjem posjedu žirovnom nijedan ništa nezna;

vidiv, da i svjedoci tuženikovi posvjedočiše navode tuženikove, da je Martin Vimpošek žirario taj hrast od gospoštije Lužnica;

vidiv ali da je sam glavni svjedok tuženikov, Martin Vimpošek izrično priznao, da je to i onako slučaj, da jedna i druga stranka uživa žir medjašnih hrastova;

Digitized by Google

vidiv, da je samim zakonom suposjed i suvlastničtvo zajedničkih medjaša zajamčeno;

vidiv, da tuženik dokazujuć tobož izključivo porabu hrasta bir-njem žira nije dokazao, da je protivnik tu činjenicu znao i mukom odobrio

vidiv, da je suvislošću listova A i B na I u savezu sa postupkom dokazan odnošaj tuženika prema utuženom predmetu;

vidiv, da pitanje izbjede nemože alterirati odnošaja parbenih stranaka

vidiv, de je istimi listovi nedvojbeno dokazano, da je tužitelj, sa znav tako rekuć službeno smetanje, tužbu pravodobno podnio, to se j moralo tužbenomu zahtjevu zadovoljiti.

Glede parbenih troškova vidi § 572. gr. p. p."

U podnešenom utoku napada tuženik odluku sbog pomanjkanja legitimacije pasivne (tuženičtva), naročito tvrdeć, da on (t. j. Ivan Ivančić) nije ni posredno ni neposredno kod sječenja hrasta sudjelovao, : to da nesliedi ni iz listova tužbi pod A i B priloženih, pače da se i njih vidi, da je taj hrast posjeći dao L. bar. Rauch, dosliedno, da s samo on ili dotični težaci mogu tužiti.

Napada ju i s toga, što tužitelj nije ničim dokazao, da je vršio i čim faktični posjed, dočim je tuženik dokazao, da je žir u zakup dava od ostalih, pa i od toga hrasta.

Kr. banski stol potvrdi odluku prvoga suda s ovih razloga:

„Usuprot poreci tuženika dokazano je sudbenim očevidom i kazivanjem pod prisegom preslušanih svjedoka, da je hrast, sačinjavajući predmet parnice, predstavljao medjašnik izmedju posjeda tužitelja i gospoštine Lužnica, kojoj predstoji tuženik kao upravitelj. što su izviše pokazali urezani u isti hrast i prigodom očevida pronadjeni križevi kao znakovi rečenoga svojstva upitnog hrasta, po kojem svojstvu sačinjava on u smislu gradjanskoga zakona, imenito §. 854. nedvojbeno suvlastničtvo i suposjed obiuh pograničnih susjeda, dakle i tužitelja; tim je dakle dokazan posljednji pravni i faktični suposjed tužitelja tim pako više što tuženik dokazom svojim kroz svjedoke o tom, da se je on, odnosno gospoština Lužnica nalazila u izključivom faktičnom posjedu toga hrasta tim, što je od njega Martinu Vimpošku žir prodavao — nije uspio, jer je taj jedini svjedok izrično pod prisegom izpovjedio, da je u običaju na medjah, da jedna i druga stranka uživa žir medjašnih hrastova.

Što se tiče činjenice samoga smetanja, dokazano je uzprkos poricanju tuženikovu — njegovim vlastoručnim pismom, kojega sadržaj i istinoća nije porečena, pod A ad I, koje sadržaje neoborivo priznanje tuženika, da je upitni hrast posječen kroz šumsko osoblje (unser Waldpersonale) njegovo, to jest upraviteljstva gospoštine Lužnica; a da je to učinjeno sa znanjem i na odredbu tuženika, vidi se jasno iz dalnjega sadržaja istog pisma, kojim nieče, da je upitni hrast medjašnik, da su

Digitized by Google

na njem križevi to svojstvo označujući vidljivi, čemu protivno je, kako gori navedeno, jasno dokazano; napokon, da isti hrast sačinjava izključivo vlastničtvo gospoštine Lužnica.

Tim priznanjem tuženika dokazana je dakle ne samo i druga činjenica, naime smetanje samo, već i odgovornost tuženika za čin smetanja i to tim više, što nigdje nije uztvrdio, da je to smetanje počinjeno po naredbi i nalogu samoga vlastelina L. baruna R., kojega mu je u tom slučaju prosto bilo po §. 26. g. p. p. na izbiedu pozvati, po tom dakle ujedno odpada tuženikov prigovor pomanjkanja p a s i v n e l e g i t i m a c i j e.

Isto tako nemože se uvažiti prigovor, da je tužba i prema propisu §. 618. gr. p. p. prekasno podnešena pogledom na neporečene priloge pod A i B ad I.

Prema ovomu sada navedenomu morala se je prvosudna odluka, utemeljena glede naknade parbenog troška na §. 573. gr. p. p., potvrditi i utok tuženika odputiti".

Na izvanredni utok tuženika ukinu kr. stol sedmorice svojom rješitbom od 19. siečnja 1877. br. 1105. obie suglasne odluke skupa sa postupkom i odredi, da se tužba dostavi tužitelju na popravak uz rok od 30 dana.

R a z l o z i doslovce glase ovako:

„Uvaživ, da je tužba grofa Gj. J. d. pr. 15. ožujka p. g. broj 2804. radi smetanja posjeda utemeljena na tom, što je, kako se u tužbi veli, upraviteljstvo gospoštine lužničke odnosno tuženi I. I. u svojstvu upravitelja rečene gospoštije Lužnica, spadajuće na vlastnost baruna L. R., u mjesecu veljači 1876., dalo po svojih ljudih posjeći hrast, nalazeći se u šumskom predielu Trebljenica na medji izmedju tužiteljeve gospoštine Novi dvori i gospoštine baruna L. R. — Lužnica — pa da u petitu tužbe medju ostalim moli tužitelj odluku: da je tuženi I. I., upravitelj gospoštine Lužnica, činom prenavedenim smeo tužitelja u suposjedu na medji izmedju gospoštine Novi dvori i gospoštine Lužnica nalazivšeg se hrasta i medje, te da je pomenuti tuženik usljed toga dužan postaviti drugi odgovarajući znak na odnosnoj medji; uvaživ, da kad je tuženik po navodu tužbe u svojstvu upravitelja dobra Lužnica, dakle ne osobno i na svoj račun, rečeni medjaški hrast dao posjeći, on — tuženik — obzirom na propis §. 1017. o. g. z. neima zato sam odgovarati naprama trećemu (ovdje tužitelju) i to tim manje, jer medja, na kojoj po petitu tužbenom i po napadnutih nižih odlukah imao bi se protiviti drugi odgovarajući znak medjaški, nije u suposjedu tuženika I. I., nego gospoštine Lužnica, koje vlastnik je po navodu tužbe barun L. R., a tuženik samo upravitelj, te se tako izrečena po tužbenom petitu odluka — nebi mogla niti exekvirati, bez da se tim mimoidje posve u parnici ovoj

Digitized by Google

vlastnik dobra Lužnica barun L. R. u svom po tužitelju priznatom s posjedu medje protupravno smeta;

uvaživ, da djelokrug tuženog upravitelja gospoštije Lužnica već samom pojmu upraviteljstva tudjeg dobra obzirom na propis §. 10. o. g. z. neobuhvaća ovlast zastupanja vlastnika dobra pred sudom, a nepredleži ništa odkuda bi se dalo zaključiti, da je vlastnik gospošt. Lužnica naročito ovlastio tuženika I. I., da ga zastupa u nazočnom p. poru pred sudom;

uvaživ, da je obzirom na prenavedena tužitelj, upravivši nazoč. tužbu samo proti upravitelju gospoštine Lužnica I. I. promašio pra tuženika, pa da je s toga cio dosadanji u stvari ovoj obavljeni pos. pak po §. 339. br. 2. g. p. p. ništetan, a napadnute obie suglasne n. odluke očito protuzakonite (§. 318. g. p. p.), obnašao je povodom izv. rednoga previdnoga utoka tuženika obie suglasne odluke niže zaje. sa cielim predišavšim postupkom ukinuti i odrediti, da se povodna tuž. grofa Gj. J. od 15. ožujka 1876. broj 2804. tužitelju i to obzirom posliednju alineju §. 2. i §. 618 gr. p. p. tim povrati, da mu pro. stoji u predmetu ovom novu, obzirom na prenavedena shodno izpravlje. tužbu uz rok od 30 dana a die recepti podnieti."

Priobćio **A. M. S.**

Pogodba sa uporabu može se ustmeno i pismeno odkazati, pa je u svakom slučaju pravovaljana.

Gostioničar Franjo H. u K. iznajmio je o Gjurgjevu dva stana u svojoj kući dviem činovnikom: Rikardu B. i Ivanu S. Dne 4. svibnja piše Rikard B. vlastniku kuće, odkazuje mu u pismu stan i obriče, da će doći i sudbeni odkaz. I taj bijaše 11. svibnja 1873. predan, ali rješitbom sudbenom od 13. svibnja 1873. odbijen s razloga, što je prekasno podnešen, što neima gradj p. postupnikom propisane forme i što nesdržaje pravnoga razloga odkazu; Franjo H., vlastnik kuće, ujedno s 16. ili 17. srpnja ubaviestio suprugu Rikarda B., da odkaza neprima. Naprotiv Ivan S. odkaza 2. svibnja ustmeno stan, na što mu Franjo H nehtjede ništa izviestna odgovoriti. Kad izminu prvi četvrt, oba stanara odseliše se iz kuće Franje H. Ovaj digne 11. kolovoza iste godine tuž. proti Rikardu B. i Ivanu S. zahtievajuć, da mu plate najmovinu za drug četvrt godine. Kod razprave pozivao se tužitelj poglavito na okolnost da nijedna tužena stranka nije sudbeno odkazala svoga stana. Osudom od 27. rujna bijaše tužitelj odbijen i odsudjen da plati parbeni trošak.

R a z l o z i: Najamna pogodba može se po §. 1116. o. g. z. ra. riešiti i jednostranim očitovanjem jedne stranke, koje netreba da g. druga prihvati. Zakon nigdje nepropisuje za to kakovu izviestnu forma.

Digitized by Google

...a niti sudbenu, kakovu tužitelj ima pred očima; iziskuje se samo, da e odkaz prijavi u roku običajnom u dotičnom mjestu, da bude mo...ao valjati za bližnji termin. Odkaz sudbeni kao i ovomu ravni izvan...udbeni imadu poglavito svrhu, da se steče po gradj. postupniku valjani ...okaz o faktu odkaza, da se može na tom temelju odmah izposlovati ...alog, neka se stan izprazni; ali takov odkaz nije nipošto uvjet za raz...ješenje pogodbe. Kad bi bio taj nazor valjanim, moralo bi doći do ab...urdna posljedka, da bi najamna pogodba još i sada postojala, po čem ...bio bi tužitelj vlastan sve dotle pobirati najamninu, dok nebi stan sud...beno bio odkazan. Tužba je dakle ova neosnovana, morala se je usljed ...oga odbiti te tužitelju naložiti, da plati parbeni trošak."

Viši sud potvrdio je obie ove osude, pozvav se jednostavno na ...azloge prvoga suda.

Mjenica je valjana, u kojoj je dan plateža označen predlogom „do".

C. pronevjerio je iz blagajne na štetu dotične županije svotu od K. for. i k. nvč.

Prigodom saslušavanja očitova C. pred iztražnim sudcem, da u naknadu nanešene štete njegovim pronevjerenjem D-u ustupa svu imovinu svoju istomu u posjed i neograničeno vlastničtvo.

Medju aktivnimi tražbinami rečenoga C. našla se je i jedna mjenica glaseća na svotu od × for.

A. podigne usljed toga pred obstojavšim kr. žup. sudbenim stolom u Zagrebu mjenbenu tužbu proti B., kao prihvatniku iste mjenice, na izdanje platežnoga naloga radi mjeničnoga duga u iznosu od × for. c. s. c. pak u istoj uztvrdi, da je nanj prešla mjenica putem naledja „in bianco".

Usljed podignute mjenbene tužbe po tužitelju A. izda kr. sudbeni stol u Zagrebu platežni nalog pod 18. siečnja 1875. br. 140.

Proti proteklomu na ovu tužbu platežnom nalogu podnese B. u otvorenom roku svoje prigovore, ter u njih reče, da utuženoj mjenici manjka jedna od bitnih potrebština, uslovljenih čl. 4. pod točkom 4., najme, da dan plateža nije opredieljen i nedvoumno označen; jer na njoj stoji upisano „Bis 14 Jänner 1875 zahlen sie . . ." itd., pa da usljed toga rečena mjenica njega na ništa neobvezuje; zatim spomene, da je mjenična svota proti znanju i privoljenju njegovu izpunjena, da on nije primio valutu. K tomu još nadoveza, da utužena mjenica nije prešla u posjed tužitelja A. putem mjenbenoga prava, već putem gradjanskopravnim, najme ustupom.

Povodom uloženih prigovora izrekao je kr. sudbeni stol u Zagrebu osudu 16. ožujka 1876. br. 3519. gr., da platežni nalog od 18. siečnja 1875. br. 140. ostaje u krieposti i to sa sliedećih **razloga**:

Digitized by Google

„Tuženik B. prigovara platežnomu nalogu od 18. siečnja 1875.

a) da na utuženoj mjenici manjka bitna jedna potrebština, najme d. plateža, pošto da na utuženoj mjenici stoji „Bis 14 Jänner l. zahlen sie“ itd.;

b) što je mjenična svota izpunjena proti znanju i privolji tuženika što ovaj nije primio valute;

c) da utužena mjenica nije prešla u posjed tužitelja putem mj. benoga prava, već putem gradjansko-pravnim, najme ustup. (cessiom).

Nu ako se uvaži:

na a) da je upitna mjenica utužena poslje 14. siečnja 1875., da onda, pošto je svakako bila dospjela;

na b) da u ovoj točki navedeni prigovori proti tužitelju A., k trećoj osobi u smislu čl. 82. mj. reda nisu umjestni;

na c) ako se uvaži, da izpravak 2 na IV. neima svojstva §. 13. o. g. z. i sliedi, da se dakle ova izprava odnosno zapisnik ustupom smislu gradj. zakona nesmatra već samo na kaz. postupniku, odnos kaz. poslovnika osnovan način ili put, kojim je C. upitnu mjenicu, k za onda u njegovom fizičnom posjedu nebijaše, predao D-u, ujedno svojim bielim naledjem u posjed u ime odštete za počinjeno pronevjeren

ako se uvaži, da prema tomu način stečenja upitne mjenice strane tužitelja A. nije zapisnik 2. na IV. već naledja na istoj;

ako se uvaži, da su tim naledjem u smislu čl. 10. mj. reda pre sva prava iz mjenice na tužitelja;

ako se uvaži, da usljed toga nestoji niti onaj pod c) navedeni pr govor — morao se je platežni nalog od 18. siečnja 1875. br. 140. krieposti uzdržati, te u smislu §. 573. g. p. p. tuženik B. na naknad parbenih troškova osuditi.“

Proti ovoj osudi podastre tuženik B. priziv kr. banskomu stolu, ovaj je u tom predmetu izrekao 3. svibnja 1876. broj 3936. sliede osudu:

„Platežni nalog od 18. siečnja 1876. br. 140. pravno neobstoji, se tužitelj sa tuženim zahtjevom od 17. siečnja 1875. odpućuje sa sl dećih r a z l o g a:

Kao bitnu potrebštinu mjenica iziskuje mjenbeni red i naznaku vr mena, kad se ima platiti te propisuje člankom 4. toč 4., da se platežni n medj ostalim ustanovit može, samo na urečeni koji dan, to jest na d koji sasvim opredieljeno i nedvoumno mora biti označen.

Po sadržaju čl. 7. mj. z. iz pisma, kojemu manjka koja bitna p trebština mjenbena, neizlazi nikakova mjenbena obveza.

U ovdje navedenoj mjenici označuje se dan plateža „do 14. sie nja 1875.“ (bis 14. Jänner 1875); a pošto se ovim ustanovljenjem pl

Digitized by Google

težnoga roka dužniku upravo na volju stavlja, da može mjenbeni dug platiti ma koj god dan, u vremenu od dana izdane mjenice pa sve do 4. siečnja 1875., to se označenje ovo „do 14. siečnja“ po vlastitom znanenovanju rieči očito protivi strogomu propisu i tumačenju mjenbenog akona.

Prema tomu osnovana je predležeća tužba na mjenici, koja neima vih za valjanost potrebitih svojstva, pošto joj upravo bitna potrebština, aime točno ustanovljenje dana plateža, manjka; pa se s toga u ovom lučaju na temelju takove mjenice ni platežni nalog nije mogao izdati.“

Tužitelj A. podnese proti rješitbi ovoj kr. banskoga stola previd a kr. stol sedmorice; a ovaj je osudom od 28. srpnja 1876. br. 7994. reinačio osudu druge molbe te uzdržao u krieposti osudu prve molbe.

Priobćio **Rükl.**

---

itnost pogodbe (essentialia negotii); §. *46. g. p. p. neuvažuje se u ustmenom postupku kad pravdopravnici sudjeluju.*

Dane M. diže tužbu proti Josipu E. zahtievajuć, „da je tuženik ižan privoliti, da se s njim sklopljeni ugovor o kupljenima dviema koima radi pronadjenih z a j a m č e n i h mana ukine, te da je dužan oje konje natrag uzeti, a tužitelju povratiti izplaćenu kupovninu od O for. spp.“

U tužbi veli tužitelj, da je 18. travnja 1874. kupio konje za 500 r. na naročito uvjeravanje, da im ima tekar šest godina i da su prosvake mane, a tuženik da jamči za svaku manu na tri mjeseca. Za o navodi kao svjedoke Iliju G. i svoga sina Bogdana uz eventualnu mirnu prisegu.

Providnik tužiteljev K., pregledav za 4 dana konje, izjavi, da je njaku deset, a lievaku preko devet godina, da onaj ima na stražnjih guh galen, usljed čega da je ošepavio.

Treći dan iza predaje izjavi tuženom odkrivene mane u prisuću G. Dne 28. travnja 1874. pregleda živinar L. konje te izjavi, da je njaku 10 godina i da ima silne gute (Aderkröpfe), a lievaku 9 go-a, koj ima zelenu mrenu (gemeinen Staar). Za dokaz istinoće ovih onjih okolnosti pozivlje se tužitelj na K. G. i L. kao svjedoke, uz mirnu prisegu svoju, eventualno sudb. očevid po vještacih.

Pošto je dakle konjem više od 6 godina, pošto imadu jedan i igi gore navedene b i t n e mahne, koje se nedadu niti ukloniti, niti puštaju redovitu porabu konja, to se ima u smislu §. 923. i 932. o. z. ugovor razvrći i tužitelju povratit kupovnina.

U odgovoru priznaje tuženik, da je prodao dva konja za 500 for.; poriče, da ih je prodao uz naročitu dobu i da će to moći svjedoci

Digitized by Google

potvrditi. Tobožnja opažanja svjedoka K. i njegove izjave o dobi i manah konjâ da nestoje, a svjedok da je završiv po §. 156. g. p. Isto se tako izjavlja o živinaru L. A ponudjeni dom. prisegom dok o tih L-ih opažanjih i izjavah da se nesmije pripustiti, jer tužitelj n vještak.

Tuženik pripovieda, da je tužitelj došao k njemu sa I. G., ko pregledao, propipao, provezao te vidiv, da neimaju nikakovih mana, piti htio. Tuženik veli, da je sam kupio konje kao šestgodišnje, da ne neimaju nikakove n u t a r n j e pogrješke, nu dešnjak da ima na dolnje prigibu nešto deblju nogu „što sam mu pokazao prstom."

Sve to dokazuje istim g. G. uz svoju domirnu prisegu, eventual navratom glavne uzvratne prisege. Tako isto dokazuje, da je dod protivniku zajamčio, da konju dešnjaku sbog buti neće ništa biti k tri mjeseca, da neće s toga ošepaviti, samo ako bude dobro ravna ako nebude vukao nikakovih tereta, što je tužitelj uprav obećao.

Priznaje, da je tužitelj kasnije konje natrag davao, jer da n prema pogodbi, a kad ih nije htio uzeti, tužio ga tužitelj pred gradsk sudcem, koji jim svjetova, da si svaki jednoga živinara izaberu i ko pregledaju. Tuženik izabra si M-a, koji pred tužiteljem pregleda ko te ih izjavi podpuno zdravimi, a naročito da su zdravi pri predaji a butu dešnjakovu jednostavnom pogrješkom ljepote (Schönheitsfehle koja neima nikakovih zlih posljedica. K tomu nudi dom. prisegu.

Malo kasnije poplaši se dešnjak, uteče, te se tako ozliedi, da ga 12—13 dana liečiti morali, što će potvrditi konjar Fr. H., kovač i živinar L.

U p r o t u o d g o v o r u navadja tužitelj, da je zajamčenje dol pomanjkanje mahna dokazao I. G. i sinom Bogdanom, pa pošto obće nijekanje po §. 22. g. p. p. ništa nevriedi, a posebnoga tomu ništa veo nije, da se dokaz ima podpunim smatrati.

Prigovor o završivosti sluge K. susrete ustanovom §. 159. 3. g. p., po kojoj može sudac, uzev sve okolnosti u obzir, i uz takova s doka pripustiti domirnu prisegu tim više, što iste okolnosti dokazuje

Prigovor o dokazu svjedokom L. svadja tamo, da je to posvje čenje obstojavših fakta, koja će tek služiti za temelj ponudjenom vidu, pa s toga da je pripustna o tom i dom. prisega. Tvrdeć, da tuženik izvrnuo temelj tužbe neistinitimi tvrdnjami, prelazi pojedince nje zaniekajuć ih te opiruć se sbog inih dokazala navraćenoj pri prihvaća ju ipak in eventum.

Prigovora M-u kao svjedoku i vještaku pa i njegovu podpisu svjedočbi, poriče da se je konj ozliedio, kad se je poplašio bio, a sluga nemože dokazati, da li si je konj tom sgodom nogu izvinuo. segu o tom izjavljuje nedopustnom.

Digitized by Google

„Kad zakon, veli tužitelj doslovce, komu nameće odgovornost ili ad ju tkogod na sebe uzme dragovoljno, tad se nepita, kakvim povo-om da su nastale štetne posljedice i koje su posljedice u obće nastale z onih uvjeta, što bijahu predmetom jamstva. Dosta je konstatirati kau-alni neksus izmedju oba faktora". Samo nova mahna kod nova vlast-ika nakon predaje smije se po §. 927. o. g. z. dokazivati.

U drugotnici prigovori tuženik Bogdanu M., kao sinu tužiteljevu avrživost §. 155. sl. *d.* g. p. p.; pa jer svjedok G. nemože dokazati, a je ugovor sklopljen, kako tužitelj tvrdi, to se mora odbiti, jer nije okazao temelja svoje tužbe. Doba konja nije mahna, koja bi smetala edovitoj porabi, pa čim to, po tuženiku zaniekano, nije po tužitelju okazano, neda se uporaviti §. 923. i 932. o. g. z.

U protuodgovoru navedenu svrhu konja, da imaju služiti za pa-adu, odbija kao novotu tim više, što na to kod kupa nije bio upozoren jer isto tako 10 godišnji konj može biti paradni, kao i 6 godišnji. užitelj ni sam netvrdi, da je kod sklapanja pogodbe kao u v j e t usta-ovljeno, da nijedan konj nesmije stariji biti od 6 godina, a da je on (tu-eni) preuzeo jamstvo za to. Tužitelj tvrdi, da ga je tuženi tek uvjera-ao o tom, a to nije uvjet predmnievan u §. 923. o. g. z., pa se s toga emože uvažiti, niti sbog te okolnosti kupoprodaja ukinuti. — Glede amstva tvrdi, da se ovo može zahtievati samo glede mahna jur posto-ávših, ali nepoznatih; a pošto tužitelj nigdje nije dokazao, da su ne-akove mane obstojale jur za predaje, nemože to razlog biti ukinuću govora.

Pošto je još tužitelj u zaključnici, a tuženi u protuzaključnici, svaki rema svomu izloženju branio svoje stanovište, odredi gradski sud u Z. ajprije sudbeni očevid, na kojem upitani vještaci odgovoriše:

a) da pregledani po njih konji nemaju nijedne takove mane, koja i priečila urednu porabu istih. U obće da su opazili kod tih konja amo to, da dešnjak ima na zadnjih noguh izpod koljena na izvanjskih tranah tako zvane mrtve kosti (Knochenleisten). To doduše nije liepo, li neprieći nimalo redovite porabe konja.

b) Napomenuta pogrješka obstojala je svakako i prije predaje, jer e ona nasliedjuje.

c) Gornju pogrješku može i nevještak, uloživ običnu pomnju, opa-iti; jer je očevidna, te zato netreba strukovnoga znanja.

Na to je izrečena po prvom sudu osuda od 12. prosinca 1874. br. 909., koja odbija tužitelja bezuvjetno.

Proti toj osudi podnese tužitelj priziv, a kr. banski stol rješitbom vojom od 17. ožujka 1875. br. 125. ukine osudu odrediv preslušanje vjedoka Ilije G. i Bogdana M., proti kojim da nije tuženik prigovorio. Jest potonjemu u drugotnici. Op. p.) Oba svjedoka potvrdiše, da je

Digitized by Google

tuženik izjavio, da konjem neima više od 6 godina, a svjedok B. M. uztvrdi, da je tuženi preuzeo i jamstvo za to.

Nakod toga odredi sud očevid, gdje su vještaci razno izkazivali. T. L. reče, da su konji imali prigodom kupa jedan $9^1/_2$, drugi 10 godina; Gj. M. da je jednomu bilo 7, a drugomu 8 godina; dočim J. S. veli, da je jedan imao $8^1/_2$, a drugi $6^1/_2$ god. Vještaci Gj. M. i J. S. izjavljuju na dalje, da ta okolnost, jer su konji stariji, neupliva nimalo na njihovu redovitu porabu, dočim je T. L. uztvrdio, da upliva, jer su konji manje čili. Isto tako izjaviše prva dva vještaka, da ta okolnost neupliva na kupovnu cienu konja, dočim je potonji drugoga mnenja; Gj. M. tvrdi, da ciena od 500 for. odgovara vrednosti konja, dočim ostala dva vještaka tvrde, da vrede 400 for.

Nakon toga izrečena bude osuda od 10. veljače 1876. br. 8305, kojom je i opet tužitelj odbijen.

Razlozi: Tužitelj traži tužbom svojom ukinuće kupoprodajnoga ugovora, sklopljenoga sa tuženikom glede dvajuh konja, te povratak odnosne kupovine od 500 for. radi pronadjenih zajamčenih mana konja u smislu §. 923. 932. o. g. z.

Pošto se pako i u slučaju jamstva po jasnom propisu §. 931. može iskati, da se sklopljena pogodba sasvim ukine samo onda, ako je nedostatak, odnosno mana, koj daje povod jamstvu, takov, da se više ukloniti nemože, i da smeta urednoj porabi stvari, inače pako može se zahtievati samo nadopunjenje i naknada štete, to je nadležalo tužitelju, za da tužbom svojom, naperenom na posvemašnje ukinuće pogodbe, uspije, dokazati, da u konkretnom slučaju predloži koji slučaj jamstva po §. 923. o. g. z., da uztvrdjene po njem mane u istinu obstoje, te zatim da pronadjeni nedostatci odnosno mane sbilja smetaju urednu porabu konja; jer samo uz ove uvjete opravdan je zahtjev tužbe na ukinuće pogodbe, inače pako mora se isti po §. 919. o. g. z. osuditi. A dokazom malo prije napomenutih odlučnih okolnosti nije tužitelj ni malo uspio.

Suglasnim izpoviedanjem trojice vještaka predleži naime dokazano, da prodani po tuženiku konji, do jedine pogreške u ljepoti, pronadjene u dešnjaka, nikakvih mana neimaju, napose nikakovih mana, koje bi priečile redovitu porabu istih, a po tom ukazuje se i zahtjev tužbe na ukinuće pogodbe sasvim neumjestnim i neopravdanim.

Ona pako okolnost, da li imaju prodani konji 6 ili 9 godina, nemože odlučiti ovaj priepor, te je irrelevantna s razloga, što tužitelj u tom obziru u tužbi niti uztvrdio nije, da je medju njim i tuženikom izrikom kao uvjet ugovoreno (§. 923. o. g. z.) bilo, da konjem nesmije biti više od 6 godina, niti se kod kupoprodaje konja polag naravi posla razumjeti može i mora, da je baš 6 godišnja doba konja ugovorena.

Digitized by Google

S ovih razloga valjalo je tužitelja sa tužbom njegovom kao neumjestnom odputiti, te ga po §. 573. g. p. p. obsuditi, da naknadi tuženiku parbeni trošak.“

Proti toj osudi uloži tužitelj priziv obrazloživ svoj zahtjev, a kr. banski stol sudio je osudom svojom od 24. travnja 1876. br. 3848. po zahtjevu tužbovnom.

Razlozi: U nazočnoj parnici, u kojoj tužitelj tvrdi, da je dva konja za ugovorenu cienu od 500 for. od tuženika kupio na ovoga naročito uvjeravanje, da ima svakomu konju tek 6 godina, preporno je medju parbenimi strankami glavno to pitanje: da li se u tom navedenom naročitom uvjeravanju tuženika sadržaje uvjet, pod kojim je tuženik konje prodao, a tužitelj kupio (§. 696. i 897. o. g. z.) i o kojem zavisi obstanak kupoprodajnog ugovora, kao što to tužitelj tečajem parnice izlaže; ili pako protivno tomu, da tužitelj nije od tuženika kao uvjet valjanosti ugovora tražio, da konji nesmiju biti stariji od 6 godina, kao što tuženik u istoj parnici na svom mjestu za svoju obranu navadja.

Ako se uvaži, da se tužitelj za dokaz te okolnosti, da je on upitne konje na naročito uvjeravanje tuženika, da su konji tek šest godina stari, kupio, na svjedoke u tužbi navedene I. G. i B. M. poziva; ako se uvaži, da su preslušana ta dva svjedoka pod zakletvom potvrdila, da je tužitelj naročito za starost konja prije sklopljena ugovora tuženika pitao, i da je tuženik na to pitanje ne samo tužitelja uvjeravao, nego mu i zajamčio, da konji više od 6 godina neimaju, a na to da je tužitelj tim načinom konje uz ugovorenu cienu kao kupac dostao: to je očevidno, da je tužitelj, koji je uz predhodno razpitivanje za starost konja na tuženikovo naročito uvjeravanje i jamčenje, da je konje samo pod uvjetom kupio, a tuženik samo pod tim uvjetom prodao, da konji više od 6 godina neimaju; jer ako tužitelj za uvjet valjanosti ugovora, da konji nesmiju biti stariji od 6 godina od tuženika i nije izrikom tražio — u ugovoru navedenim načinom sklopljenim, dotično u tako ugovorenom kupu sadržano je mučeće očitovanje volje odnosno uvjeta takovim djelanjem, koje po razsudjenju tih navedenih okolnosti, pod kojimi je prodaja konja sklopljena, po §. 863. o. g. z., nedaju dvojiti o tom, da je tužitelj valjanost kupa odvisnim učinio ob uvjetu gore navedenom, to jest, da su konji tek 6 godina stari, dosljedno tomu, da je tužitelj, pošto je glasom sudbenoga očevida od 30. listopada 1875. konstatirano, da su oba upitna konja više od 6 godina stara, lažnim izvješćem tuženika u bludnju zaveden, koja se bludnja tiče bitne kakvoće glavne stvari, koju su ugovarajuće stranke naročito pred očima imale i na koju su svojimi očitovanji smjerale. U takovu pako slučaju, da za tužitelja glede takova kupa po §. 871. o. g. z. neuastaje nikakova ob-

Digitized by Google

veza, a tuženik, koji je za svojstva stvari, kojih ova neima i koja su ugovorena bila, jamčio, zato po §. 923. o. g. z. odgovornim postaje — morala se napadnuta presuda uslied priziva tužitelja preinačiti, i pošto je tuženik primitak kupovine priznao, shodno tužbenomu zahtjevu suditi, neuzimajuć nikakva obzira na tuženikovo, prigodom preslušanja sjedoka Bogdana M. očitovano ogradjenje proti preslušanju istog kao zavržnog svjedoka, jer je morao tuženik u nazočnoj ustmeno vodjenoj parnici taj svoj tek u dupliki učinjen prigovor zavržnosti po §. 46. g. p. p. odmah u odgovoru prineti, i jer je po sadržaju istoga zakona parbenim strankam samo dopušteno dokazna sredstva, koja su po bludnji propuštena, dok se god razprava nedovrši, naknadno doprinieti, odakle nesliedi, da stranka, koja je na dotičnom mjestu, dakle u odgovoru kakav svoj prigovor učiniti propustila, takav u dupliki naknadno učiniti može, čega je radi banski stol riešenjem svojim od 17. ožujka 187[illegible] preslušanje kako svjedoka I. G., tako i B. M. i odredio."

Tuženik uloži previd tvrdeć, da osuda banskoga stola neodgovara propisom zakona, da neodgovara spisom i da neima valjana smisla nastojeći svaku od ovih tvrdnja dokazati.

Kr. stol sedmorice rješitbom svojom od 23. prosinca 1876. br. 78[illegible] potvrdi osudu kr. banskoga stola.

Razlozi: Kao pravni naslov svomu tužbenomu iskanju stavlja tužitelj kupoprodajnu pogodbu, sklopljenu izmed njega kao kupca i tuženika kao prodavca dvajuh konja prema ustanovljenoj cieni od 50 for. i ugovorenoj kakvoći. Tužitelj ističe kao izrično stavljeni uvjet pogodbe, od kojega ima odvisiti valjanost njezina, da upitni konji nisu stariji od šest godina, što je prodavalac tuženik naročito zajamčio u prisutnosti dvajuh svjedoka, naime I. G. i B. M., na koje se tužitelj za dokaz ove okolnosti pozivlje.

Proti prvo imenovanomu svjedoku tuženik nije podigao bio nikakovoga prigovora, već je prigovorio zavržljivosti drugoga svjedoka B. M., kao sina tužiteljeva, po §. 155. slova *c. d.* gr. p. p., nu prigovor taj je tuženik tek u svojoj drugotnici naveo, i opetovao prigodom preslušanja svjedoka.

Kad se uvaži, da se po §. 12. gr. p. p. tuženik imade u odgovoru izrazito i bez dvoumnosti očitovati ob okolnostih i sredstvih dokaznih tužbe — koja zakonska ustanova je suglasna sa §. 46. gr. p. p., i se po smislu ovoga svakoj stranki ima dopustiti, dok se razprava ne svrši, da naknadno prinese ona dokazna sredstva, koja je po bludnji propustila — to se pomenuti prigovor zavrživosti kao prekasno navedeni uvažiti nemože.

Usljed rješitbe stola banskoga od 17. ožujka 1875. broj 125. preslušani tužiteljevi svjedoci izjavili su suglasno, da je na pitanje ove

Digitized by Google

prigodom sklapanja uparničnoga kupo-prodajnoga ugovora tuženik kao prodavalac izrično zajamčio, da konjem upitnim neima više od šest godina, a ova suglasna izjava svjedoka mora se uzeti po §. 158. g. p. p. kao podpuni dokaz

Mnenje vještačko, preduzeto glede ustanovljenja starosti prepornih konja, imenito mnenje Gjure M., Tome L. i Josipa Š., dokazuje dovoljno, dà konji, o kojih se radi, prigodom njihove kupoprodaje bijahu bezdvojbeno stariji od šest godina.

Iz gore navedenoga dokaza kroz svjedoke, kao takodjer iz sada pomenutoga vještačkoga mnenja proizlazi dakle, da je tužitelj kupac od protivnika kao prodavaoca u pogledu bitne kakvoće konja, najme njihove običajne porabe, bio zaveden u bludnju, počem budući iz takova ugovora po §. 871. o. g. z. nenastaje nikakova obveza, a glasom §. 923. u savezu sa §. 932. o. g. z. pripada povriedjenomu pravo tražiti dokinuće pogodbe, te da se po tom pokazuje napadnuta osuda stola banskoga opravdanom, mora se ista uz odpućenje redovita previda tuženikova potvrditi uz preboj ipak parbenih troškova, jer svaka stranka imade za se jednu povoljnu osudu.“

Priobćio **A. M. S.**

Sudbeni prisežnici.

(Zakon od 17. svibnja 1875.)

U najnovije vrieme ugledao je hrvatski sviet pravnički dobrano što novih što modificiranih zakona. Naš sabor imao je kod stvaranja i modifikacije zakona pred očima samo boljak naroda, pa je po tom i radio; to se razumje se po sebi, da u saboru nitko nemisli, da su stvoreni po njem i modificirani zakoni sada savršeno djelo, jer to se od ljudi niti ne može zahtieva.

Nepada mi na um latiti se kritike u novije doba stvorenih zakona, a to pripuščam učenim pravničkim glavam, kojim su okolnosti više prilike pružile, obogatiti se naukom pravničkom. Reći ću ovdje samo koju o „zakonu od 17. svibnja 1875. ob uvedbi kazn. postupnika“ i to nas ose o poglavju XIX. o postupku radi prekršaja, a to sasvim objektivno.

Kô što svaki gradjanin, tako je još više dužan svaki činovnik, pa akako i sudac, sviestan si uzvišenoga svojega zvanja, neumorno raditi korist družtvu, kojemu je obvezan; a hrvatski sudac navlastito dužan svom snagom pokazati, da je dostojan uzvišenoga svojega zvanja, i elikoga zadatka, koji mu je povjeren.

Ali na stvar.

§. 392. k. p. veli: „Postupak zaradi prekršaja ima se koliko mo-

Digitized by Google

guće priekim ili kratkim načinom ograničiti na izvid onih bitnih okolnostih, „od kojih zavisi riešitba“.... Postupak ima biti čim kraći i brži što je jako lahko, ako je sudac ne samo na papiru, nego i u istini usposobljen. — Podjimo dalje!

Po §. 393. k. p. imadu kod svakoga konačnoga riešenja zbog prekršaja učestvovati kot. sudac ili član suda za sudstvo usposobljeni kot predsjedatelj, zatim dva sudbena prisežnika i perovodja.

Pročitav ovaj §. prije nego je novi kaz. postupnik u krepost stupio, čisto sam se uzradovao, jer sam pomislio: sada je sudcu, vodećemu razpravu zbog prekršaja, lahko, on raztumači sudbenim prisežnikom dotične zakonske ustanove, dade svoj predlog, koj se u zapisniku o viećanju zabilježi, pa mirna Bosna, neimajuć onolike odgovornosti, kolike po starom kazn. postupniku, što je donekle i istina. Ali višeput dodje od strane prisežnikâ opet dva različita, predsjedateljevu protivna predloga ili mnenja, kadkada naravno i smiešna. Što sada?

§. 391. kaže medju ostalim: „. . . U svih onih točkah, glede koji u poglavju ovom neima osobitoga propisa, imaju se uporavljivati primjerene ustanove o postupku radi zločinâ i prestupaka pred sudbenim stolovi“. . .

U ovih indi slučajih imali bi se uporabiti propisi §. 18. i 19. k. p.; nu §. 18. propisuje, da predsjedatelj ima glasovat prvi; nadalje §. 19. ustanovljuje, kojim se načinom postupati ima u slučaju ako su glasovi razdieljeni na više nego dva mnenja, dočim §. 393. o tom ništa negovori.

Doživio sam u svojoj praksi, da su sudb. prisežnici glasovali, da se obtuženi krivim proglasi (kakova prekršaja), nu da se na dotičnu kazan kô za prvi put neosudi, nego da plati tužitelju odštetu i dangubu, a to jednostavno zato, što je slučajno prigodom razprave tužitelj izjavio, da netraži ništa drugo, nego samo svoju štetu, koju ocieni kadkada na 10—15 for. za dan, a odštetu za kakvu ogrebotinu sa 50 for. Tužitelju je dakle svejedno, bude li nebude li okrivljeni kažnjen, samo da ovaj njemu dobro plati A tomu se nije ni čuditi, kada se uvaži, kako je mah i kod prostoga čovjeka preoteo materijalizam!

Sudbeni prisežnik ima se nadalje u smislu §. 402. k. p. „bar osam dana unapred ubaviestiti o danu razprave“, pa ako bi bio zapriečen onoga dana doći k razpravi, ima po §. 399. tu zapreku, najmanje tri dana prije razprave javiti kot. sudcu, te ako toga nebi učinio ima se kazniti globom od 100 for. i naknaditi prouzročeni trošak. Prie obći li prisežnik pravodobno zapreke, ili da se za slučaj odklona kojega sudbenoga prisežnika razprava držati mogla nebi, to je vlastan kot. sudac pozvati jednoga prisežnika stanujućega u mjestu.

Digitized by Google

Ovo je sve liepo rečeno i napisano, nu sasvim drugčije sam doživio — i to višeput — u praksi.

Dan razprave je tu, stranke pozvane dojdu. Sudbeni prisežnik neprijavi tri dana prije razprave zaprieka; sud nezna, da li će doći, dostavnicu ob uručenju poziva čeka do posljednjega dana: prisežnik nedodje, jer mu je — što se je dosta puti takodjer dogodilo — poziv kasno prispio. Ili nastane slučaj odklona. Sudac dade pozvati prisežnika iz mjesta, jednoga, drugoga, trećega, četvrtoga itd., lovi okolo u selu prisežnike, dok napokon oko 11. ili $11^1/_2$ ure neizviesti podvornik: neima nijednoga kod kuće: Petar otišao u šumu po drva, jer neima klipe kod kuće, Pavao odvezao se u Daruvar na sajam ili drugamo, treći ovamo, a četvrti onamo, te nepreosta sudcu ino, van sakupljenoj svietini reći: zalud si narode došo (pa to kadkada po 5—6 ura daleko), suda nebude, jer neimamo prisežnika!

To je istina živa, pa ako se tako u množini sudb. kotara dogadja, žalostno je, te se onda može punim pravom reći, da poglavje XIX. kaz. post. novoga, naročito ustanove o sudbenih prisežnicih, neodgovara svrhi; njim se samo postupak otegoćuje i zavlači, što nije nikako u namjeri zakonodavčevoj ležalo.

Pitam sada, koja je dakle svrha sudbenim prisežnikom, bolje rekuć ustanovam o njih? Možda da sudbeni prisežnici kontroliraju sudca? — toga nemogu vjerovati, akoprem je zakonodavac dosta motiva tomu imao zbog prošastoga sudovanja u mnogih kotarih. (To nije i nemože biti povod uvedenju prisežnika. Ured.) Nu ako nije i kontroliranje svrha, onda im nije nikakva, van, polag gornjega izloženja, ona: da sudovi kotarski koncem godine izkažu 260, slovom: dvie stotine konačno neriešenih — ne komadâ — nego stvari ili predmeta kaznenih! Osim toga narod potrati vrieme uzalud!

Ovo rekoh, da čujem o toj stvari i s druge strane koju.

A. Vukovarac, pristav.

Književnost.

Ovršni postupak

razložen na temelju zakona i naredaba, valjanih u kraljevini Hrvatskoj i Slavoniji, po dru. Marijanu Derenčinu, predstojniku kr. vladnoga odjela za pravosudje. U Zagrebu 1877. Nakladom sveučilištne knjižare Albrecht-Fiedlerove.

Pod konac mjeseca veljače izadje djelo, kojemu napis gore navedosmo, te o kojem smiemo reći, da je obogatilo pravoslovnu književnost hrvatsku.

Digitized by Google

Pisac g. dr. M. Derenčin razlaže tu sustavno djelovanje sud stranaka i ostalih kod konačne ovrhe sudjelujućih osoba, kako ga ur djuju naši stariji i noviji pozitivni zakoni i naredbe.

Po namieni gosp. pisca, a poglavito po svom sadržaju, imade t knjiga služiti prrktičnim pravnikom, da se valjano upoznadu sa post jećimi ovršnimi propisi, kako će ih moći shodno i lahko u zvanju svo uporavljati.

Ciela knjiga, vrlo ukusno štampana, razlaže najprije — radi pra tične porabe ali u granicah pozitivnih norma — sustavno općenite ust nove, odnoseće se na ovršni postupak, kao i one, što no valjaju za p jedine vrsti ovrha.

Ovdje mi je primjetiti, da se g. pisac, što i u predgovoru izriko veli, glede sustava drži „što je više moguće“ reda XXII. poglavja g gr. p. p. (koji, kao i drugi zakonici, u tom obziru idu kronologičkim redom djelovanja u ovršnom postupku), pa s toga nerazpravlja napos i najprije s v e općenite ustanove, nego je navodi — imenito one o troško vih, a doneklje i one o pridruženju te o diobi kupovnine — iza onih, ko normiraju pojedine vrsti ovrhe. Zatim uvrstio je g. pisac u svoju knjig obrazce sudbenih spisa u ovršnom postupku, a napokon dodao je ob tim sastavinam tekst zakona i naredaba, koje normiraju kod nas k načnu ovrhu, na koliko nisu navedeni već u I. dielu sub virgula (n. p §§. 573—577. gr. p. p. na str. 114.; a osobito posebne neke prav ustanove na str. 10—13; 22—24; 28; 29; 34. itd.).

Najvažniji je prvi dio knjige, razdieljen na 14 naslova, on zaprem ljuje 136 strana.

Označiv zadaću ovršnoga postupka nabraja pisac u 1. naslovu u našoj zemlji valjajuće „zakone ob ovršnom postupku“.

Neposredni povod pisanju ove knjige dade upravo zakon od 17. prosinca 1876. — ovršna novela — kojim se bitno i načelno mienjaju propisi gradj. parb. postupnika ob ovrhi prisilnom prodajom nepokretnih i pokretnih stvari radi utjeranja novčane tražbine. Rabeć preponizno predstavku vlade, upravljenu na krunu, da izhodi ovlast predložiti osnovu rečenoga zakona saboru, zatim vladino obrazloženje osnove kao i važnija momenta saborskih razprava ob istoj, ističe pisac najprije raz loge, koji su privoljeli zakonodavca na načelne promjene dosadanjih propisa ob upitnoj vrsti ovrhe; označuje zatim i obrazlaže što upora bom istoga materijala, što samostalno glavne načelne razlike medju gr. p. p. i ovršnom novelom, i to 1) ukinuće triuh posebnih stepena ovrhe, koji se zamienjuju (formalno) jednim jedinim; 2) ukinuće sudbene pro cjene (kod nepokretnosti); 3) ustanovljenje samo jednoga dražbenoga roka; 4) pridruženje kasnijega ovrhovoditelja k jur povedenomu ovršnomu postupku.

Digitized by Google

(Razjasnjenju g. pisca na str. 7. na ovu točku moram samo to dodati, da nije istom sudbena praksa gledala uklonuti suvišni trošak, skopčan sa posebnom ovršnom procjenom za svakoga voditelja ovrhe, i tim stvorila „zametak uredbi pridruženja", nego da to izvire iz samoga zakona, posljednje izreke §. 502. g. p. p.) Napokon 5) dozvolu novele o čestimičnoj ovršnoj prodaji pod ovrhu uzete gruntovne stvarnosti.

Razlaganja ovoga naslova mogu svakoga lahko uvjeriti o prednosti i praktičnoj koristi npitnih ustanova novele, samo je šteta, da g. pisac, govoreć na str. 9. kako ima sudac u smislu §. 8. novele razsuditi, može li se dopustiti čestimična prodaja, nije naveo više konkretnih okolnosti, koje bi mogle za sada mjerodavne biti (n. p. razmjerje vriednosti pojedinih parcela naprama vrednosti cieloga imanja).

2. naslov govori o „naslovu k ovrhi".

Definicija „naslov k ovrhi jest izprava, kojoj zakon priznaje svojstvo ovršivosti" čini mi se odviš formalnom; istina, mora se ovršnoj molbi priložiti izprava, ali ta sama po sebi nije naslov, već samo dokazalo za naslov, koj stoji u ovršivoj rješitbi javne oblasti; i za nagode te pogodbe, naznačene u 2. točki §. 438. g. p. p., dotično za uredovno konstatiranje ovih, traži se rješitba oblasti.

Ova opazka o rečenoj definiciji proteže se i na onu o „zadaći ovršnoga postupka", ... realizirati prava, priznana izpravami" (str. 1.) Na drugom mjestu, str. 32., 70. i 101. veli sam pisac, da je izprava (odluka) d o k a z a l o, što sliedi i iz samoga zakona (§. 5. toč. 1 novele).

U ovom drugom naslovu nabraja i označuje g. pisac najprije ovršive izprave (nebroji li g. pisac ovamo i one, koje spominje Schuster u svom komentaru gradj parb. post. str. 752. III. izdanje?), izdane u području kr. hrv.-slav.-dalm. zemaljske vlade (zakoni bo od 3. listopada i od 17. prosinca 1876, nevaljaju za područje c. kr. krajiške zem. upravne oblasti) na temelju parbenoga — uračunav ovamo i upravo sada spomenute zakone — neparbenoga, mandatnoga, mjenbenoga, kaznenoga i sindikalnoga postupnika, zatim one, što su ih izdale političke i financijalne oblasti, na koliko imadu gradjanski sudovi ovršiti dotične rješitbe; spominje ukratko ovrhe „ovozemnih osuda" u inozemstvu, a napokon načela i izvadjanje ovrhe na temelju rješitba, izdanih izvan područja kr. zemaljske vlade.

Razlaganje pitanja: kojim inozemskim izpravam priznaje naš zakon svojstvo ovršivosti? osnovano je ne samo u duhu zakona, nego i u praksi.

Uvjeti ovršivosti i neki modaliteti ovrhe inozemnih rješitba označeni su u kratko riečmi §§. 550., 551. i 552. gr. p. p.

3. naslov normira nadležnost sudova „za dozvolu i provedbu ovrhe".

Digitized by Google

Spomenuv načelo čiste jurisdikcije u francezkom zakonarstvu, nepristaje pisac uzanj, imenito neodobrava institucije izvršitelja (huissiers).

Označiv pojmove „nadležnosti“ i „sudbenosti“, vrsti ove potonje i stadija parnice, označuje nadležnost sudova u ovršnom postupku, samo nije označena realna molba za one nepokretnosti (neplemićke, nejurisdikcionalne), koje leže u „mjestih, gdje sjedište svoje imadu sudišta prve molbe“ (§. 48. sudovnika i §. 9. zak. od 21. stud. 1874. ob ustrojstvu sudova prve molbe).

G. piscem u ovom, kao i u naslovu XIII. (pogledom na točku 9. odpisa kr. zem. vlad. odjela za pravosudje br. 367. 1876.) valjano označeno razlikovanje realne od gruntovničke „podsudnosti“ ostati će važnim i pošto bude predana gruntovnica kr. kot. sudovom, glede vodjenja gruntovnice po kr. sudb. stolovih i za one nepokretnosti, o kojih pripada realna sudbenost kr. grad. deleg. kot. sudovom (1. al. §. 9. zazakona od 21. stud. 1874.).

Nadležnost za ovrhe, zamoljene po inozemnih vlastih, nespominje se, a ona za suvisle prošnje i tužbe označuje se u sliedećih odsjecih.

Označiv u 4. naslovu pojam te vrsti rokova i praznika, navadja g. pisac u kratko propise gr. p. p., koji se na one protežu; a isto tako u 5. naslovu ustanove ob obliku i sadržaju ovršnih prošnja, nu glede sadržaja prekratko, jer neoznačuje petita.

U 6. i 7. naslovu u savezu sa 1. točkom „dodatka“ razlažu se „prigovori“ proti ovrhi, pa se po §§. 443., 444. i 447. g. p. p. ustanovljuje, kada i kojim načinom može ovršnik ili treća osoba protusloviti ovršnoj odluci. Osobito izcrpivo i jasno razlaže g. pisac mogućnost prigovora zastare, koje neima sudac ureda radi uvažiti, te označuje exemplifikativno, što se može u smislu §. 445. smatrati „poznijim činom“, sbog kojega se traži obustava ovrhe. Bit će valjda slučajna pometnja, što se na str. 29. navadja kao razlog podignuću izlučne tužbe povrieda s t v a r n i h prava; niti se služi zakon (§. 447. g. p. p.) tim izrazom, niti se može uporaviti na sva ona prava, koja g. pisac u zaporci spominje, jer — abstrahirajuć od posjeda — „uknjižena“ prava zakupnika i najamnika jesu „absolutna“, ali nisu „stvarna“.

Razlažuć „povratu u prijašnje stanje“ (8. naslov), bilo bi se možda dao nešto izrazitije označiti za sve procesualne povrate toli važan momenat „nekrivnja stranke“.

Nakon tih općenitih ustanova ob ovrhi razlaže g. pisac one, koje se protežu na pojedine vrsti ovrhe, rezultirajuće iz raznolikosti onoga, na što je tuženik obsudjen.

Sbog praktične važnosti, a nedvojbeno i obzirom na novelu, koja je bila neposredni povod ovoj knjizi, razpravlja se najobsežnije ovrha „radi utjeranja novčane tražbine“.

Digitized by Google

Iztaknuv pravne vrsti objekta, na koje se u onu svrhu može ovrha povesti, spominje g. pisac slobodan izbor voditelja ovrha glede tih objekta (§. 459. g. p. p.), te nabraja u tom naslovu kao i u 2. točki „dodatka“ one predmete i beriva, koja se nemogu nikako ili samo u stanovitih granicah pod ovrhu uzeti, rabeć pri tom mal ne doslovce §§. 460—468. i 526. g. p. p. te spominjuć i ostale, u tom obziru postojeće propise. (U točki 2. na str. 37. biti će tiskarska pogrješka u izreci „a izvanredne nagrade izuzete su bezuvjetno od ovrhe“, jer §. 460. g. p. p. odredjuje upravo protivno.)

Prelazeć na pojedine vrsti objekta, na koje se vodi ovrha radi novčane tražbine, razlaže pisac jasno načelne razlike medju ustanovami §§. 449—454., 526. i 539. gr. p. p. i onimi §. 1. novele glede ovrhe, izvedene prodajom nekretnina i pokretnina, a zatim govori obsežno i izcrpivo ob ovrhi na nekretnine.

Iz ovoga najobsežnijega, a obzirom na promjene dosadanjih propisa gr. p. p. izvedene novelom, i najvažnijega diela ove knjige, naglasit ćemo samo neke pojedinosti.

Razpravljajuć „dozvolu dražbe nepokretnine“, preporučuje g. pisac s vrlo temeljitih razloga, osnovanih i na duhu novele i odpisa kr. zem. vlade, odjela za pravosudje br. 367—1877. na predsjedničtvo kr. banskoga stola, a i na faktičnih okolnostih, sudcem, da odrede po §. 7. novele ročište, „kad budu imali razloga dvojiti o naznačenoj vrednosti nekretnina, o shodnosti dražbenih uvjeta.“

Jednako valjanimi razlozi podupire g. pisac svoje mnenje i o potrebi da se naznači vriednost pojedinih parcela u slučaju, kad se moli čestična dražba, kao i postupak sudca u slučaju zamoljene čestične dražbe.

Samo mi se čini — protivno nego li g. piscu — da imade utok, podnešen proti odluci (odredjujućoj takodjer dražbenu prodaju), izdanoj u riešenju zapisnika ročišta, naredjena na takovu molbu, u granicah §. 313. točke 2. gr. p. p. odgodne moći, a taj §. proteže pisac u dodatku samo na naslov VII.

Jasno i obširno razlaže g. pisac razliku sekvestracije po §. 18. novele od one na osjeguranje i na platež (§§. 425—437. te 480. i sl. g. p. p.), zatim razliku medju ovrhom radi utjeranja novčane tražbine prisilnom prodajom pokretnosti po noveli i medju onom po zakonu o mjestnih sudovih i postupku pred istimi.

Pisac čvrstimi razlozi podupire obranu nazora, da novela neukida prava voditelja ovrhe, da u smislu §. 540. gr. p. p. „zahtieva, neka dužnik pokaže imetak“.

Razlažuć posljedice nepoložene prokazne prisege (§. 280. g. p. p.) spominje pisac kao prisilno sredstvo samo globu; ali ja mislim, da se

Digitized by Google

de lege može i zatvor upotrebiti, jer čl. VIII. 1870. ukinuo je osobni zatvor samo kao vrst konačne ovrhe, a ne kao i onaj osigurateljne, i „sredstva nagona“, pače i §. 18. novele 3. al., kako to i sam g. pisac na str. 68. ističe, pridržaje zatvor kao takovo sredstvo.

Drugo je dakako pitanje, jesu li u obće opravdana sredstva nagona za polaganje prisege.

Napokon razlaže pisac u tom naslovu propise za ovrhu na dužnikove privatne tražbine, na novac nalazeći se u javnih blagajnah ili u sudbenoj pohrani i na javne zadužnice, pa propise ob ovršenoj sekvestraciji i ob ovršnom zakupu.

Osobito liepo i valjano čini mi se razlaganje o sekvestraciji i o zakupu te o prednosti ovoga pred onom; samo mi je nešto nejasna alineja 2. str. 97.; moguće je bo, da je voditelj ovrhe jur prije, kao hipotekarni vjerovnik, imao stvarno pravo na nepokretnost, koja se ima dati u ovršni zakup, tada pako nestiče tek stvarnoga prava uknjižbom „odnosne ovršne odluke“.

Za svoju tvrdnju: „sud može i ureda radi, dakle ako i nije podnešena molba za ovršni zakup, narediti . . . . . da se uporavi zakup mjesto sekvestracije“ (str. 96.) nenavadja pisac razloga; pogledom na §. 498. gr. p. p. neslažem se s njim, nego mislim, da sudac može odrediti tu promjenu samo ako se zahtieva.

Novela nemienja propisâ gr. p. p. ob ovrhi na izpunjenje drugih dužnosti, na koje može sud dužnika — osim plateža novčane tražbine — obsuditi. Ob ovrhi glede takovih dužnosti govori X. naslov, u kojem se točno razlažu ustanove §§. 450—458. gr. p. p.

U XI. naslovu nadopunjuje g. pisac obzirom na specijalne propise §§. 14—17. i 17. novele ono, što je u I. naslovu više s obćenitoga gledišta rekao o „pridruženju“.

XII. naslov predočuje točno propise gr. p. p. i ostalih zakona i naredaba, odnoseće se na ovršne troškove.

Iz izcrpive i jasne razprave XIII. naslova o „diobi kupovnine“ ističem osobito razlaganje ustanove §. 20. novele, kojom se — protivno od §. 558. gr. p. p. — dozvoljava i hipotekarnim vjerovnikom pobijati izpravnost tražbina, kao i ono o svrsi razprave o diobi kupovine te o razlici izmedju §. 21. novele i §. 557 gr. p. p., glede obustavne moći prigovora proti tražbinam, dotično založnomu pravu istih.

Posliednji XIV., naslov reflektira na „prelazne ustanove“ novele imenito na §. 32. ob uredovanju usljed ovršnih molba, podnešenih prije dana, kada će novela u kriepost stupiti.

Evo kratka sadržaja te naše najnovije pravoslovne knjige, i nekoliko primjetaba o pojedinih naslovih. Što sam do sada rekao, tomu dodajem još samo ovo:

Digitized by Google

Što se tiče cieloga djela, namienjenoga, kako prije rekoh, po svom sadržaju li praktičnoj porabi, valja mi još opaziti, da je slog lahak i razumljiv, a razlaganje pojedinih ustanova temeljito; g. pisac drži se, koliko je moguće, zakona, više ustanova razlaže gotovo izključivo riečmi dotičnih §§.

Odvjetnici, sudci, sudbeni činovnici, a i nepravnici, imenito organi mjestnih sudova uputiti će se lahko i dobro iz toga djela o duhu i o pojedinih ustanovah naših ovršnih zakona, a ponapose ob onih novele, te ovršnih propisa, sadržanih u zakonu o mjestnih sudovih.

Želim da nastane što prije potreba prirediti novo izdanje, pa da ga g. pisac popuni i ustanovami ob ovrhi za osjeguranje, te načelnimi rješitbami i uputom na glavne pojave literature, protežuće se na ovrhu. Tim bi se znatno povećala vriednost djela baš za samu praktičnu porabu, koja se nebi nipošto otegotila sadržajem, koj se traži za strogo znanstvenu radnju. **Dr. Š. B.**

Viestnik.

Uredničtvu „Mjesečnika“ priobćena je sliedeća odredba preuzvišenoga g. bana, koja će jamačno goditi i našim čitateljem, kao što je uredničtvo sa zahvalnošću primilo te ju evo radostno u ovom časopisu priobćuje:

„Svim trim odjelom kr. zem. vlade, ovdje.

Da se unapriedi podpunije poznavanje administrativnih naredaba i načela, po kojih se u obće uprava ravna, a tim podjedno posluži i znanosti upravnoga zakonoslovja, obnašao sam odrediti, da se naredbe zemaljske vlade, koje se neoglasuju u sborniku, onda pojedina riešenja i odluke, koje su od načelne važnosti, ili kojih je sadržaj administrativno-pravne naravi, kao n. pr. odluke o zadružnih diobah itd., u buduće imadu od slučaja do slučaja priobćivati uredničtvu „Mjesečnika“ pravničkoga družtva u Zagrebu za uvršćenje u rečeni časopis.

U tu svrhu imadu izvjestitelji svih trih odjela zemaljske vlade odnosne naredbe, riešenja i odluke, u koliko jih obnadju potrebnimi za uvršćenje u rečeni časopis, odmah kod sastavka označiti sa bilježkom: *„ima se u prepisu pod omotom priobćiti uredničtvu „Mjesečnika“ pravničkoga družtva, na ruke dekana i profesora sveučilišta, dra. Blaža Lorkovića“*, a odpravničtvo dotičnoga odjela imati će to ovršiti i na dotičnom referatu svojim podpisom potvrditi, da je to učinjeno.

Gospodu pako predstojnike svih trih odjela zemaljske vlade molim, da obdržavanje ove naredbe nadzirati izvole.

U Zagrebu dne 16. ožujka 1877.

I. Mažuranić s. r.

Digitized by Google

Poziv gg. pravnikom.

Odbor pravničkoga družtva u Zagrebu zaključio je još godine 1875. dati pravničkomu svietu naše domovine priliku, da sastavši se u glavnom gradu trojedne kraljevine na javu iznese i medjusobno izmieni svoje nazore o potrebah domaćega pravnoga života u sudstvu i upravi.

Ideja ova koliko god liepa i praktična, nije se ipak uslied raznih zapriekа sve dosele mogla oživotvoriti.

Na opetovani poziv pravničkoga družtva sastavši se posebni odbor prošloga mjeseca zaključi, da se radnje oko pripravah ra rečenu svrhu odrešito primu.

U odboru su sliedeća gospoda: dr. Bresztijensky Šandor, profesor na pravoslovnom fekultetu sveučilišta Franje Josipa I.; Burgštaler Franjo, viećnik krajiškog odsjeka kr. banskoga stola; Daubach Mirko, odvjetnik; dr. Hanel Jaromir, profesor pravoslovnog fakulteta hrv. sveučilišta; dr. Kontak Gjuro odvjetnik; Mrazović Matija, odvjetnik; dr. Mazura Šime, odvjetnik; dr. Spevec Stjepan, profesor na pravoslovnom fakultetu hrv. sveučilišta; dr. Špun-Štrižić Napoleon, kr. hrv.-slav. dalm. državni nadodvjetnik; dr. Šram Lavoslav, odvjetnik; dr. Zarda Franjo, c. k. državni nadodvjetnik.

Pošto se je odbor konštituirao, ovlastio je podpisane kano svoje predstavnike, da priugotove predradnje, koje će se skupnomu odboru na potvrdu predložiti.

Podpisani započev svoje djelovanje, prije svega uzimlju si čast ovim pozvati svekolike naše pravnike, koji namisao pravničkoga družtva poduprieti kane, da se do konca mjeseca travnja t. g. predsjedničtvu odbora na ruke podpisanoga prijaviti izvole, naznačivši mu ujedno predmet, o kojem bi razpravljati željeli.

Čim odboru dotične prijave stignu, pristupiti će se k izradbi daljega programa.

U Zagrebu, 10. ožujka 1877.

Dr. N. Špun-Štrižić m. p., I. predsjednik.

Dr. St. Spevec m. p., II. predsjednik.

Dr. Gjuro Kontak m. p., izvjestitelj.

Mjesečna stupština pravničkoga družtva držana bijaše 21. p. m. u 4 ure poslje podne. G. prof. dr. Franjo Vrbanić tu je nastavio i dovršio čitanje svoje vrlo zanimive razprave „O rezultatih kaznenoga pravosudja po statističkom ljetopisu za g. 1874.“ I ovaj dio čitanja donieti će „Mjesečnik“ u svoje vrieme. Žalimo, da se je u ovom posliednjem čitanju našlo članova mnogo manje nego obično.

— Osnova občinskoga zakona. Prošloga mjeseca priobćiše domaće novine osnovu zakona občinskoga. Nam bi drago bilo, da koje vješto pero ocjeni tu osnovu i u ovom listu.

Digitized by Google

1. travnja počimlje drugi četvrt. Molimo gospodu predplatnike, da za vremena obnove predplatu, a stare dužnike opominjemo, da plate za prošlu godinu dužnu predplatu, jer ćemo ih inače morat po imence opomenuti. Predplata za II. četvrt iznaša 2 forinta.

Uredničtvo.

Nestalo nam je sasvim 1. broja „Mjesečnika“ od ove godine. Molimo s toga gospodu nove članove, koji ga nisu dobili, da se strpe, dok bude s nova dotiskan. Ujedno molimo onu gospodu, koja su primila 1. broj, a nekane našega časopisa držati, da nam ga povrate.

Uredničtvo.

Digitized by Google

Digitized by Google

MJESEČNIK

PRAVNIČKOGA DRUŽTVA U ZAGREBU.

GODINA III.

Br. 4. 5

Zagreb 1. ~~travnja~~ 1877.

UREDJUJU U IME ODBORA PRAVNIČKOGA DRUŽTVA:

DR. JAROMIR HANEL, DR. BLAŽ LORKOVIĆ.

SADRŽAJ:

Dr. **Fr. Vrbanić**: Novi mjenbeni zakon. — Dr. **A. Egersdorfer** : Conditiones in raesens vel praeteritum relatae. — **Praktički slučajevi**: I. Gradjansko-pravni; I. upravno-pravni. — **N. Predoević**: I opet jedan upit. —l. — **Književnost**: Die Haus-Kommunionen. — **Viestnik.**

VLASTNIK I NAKLADNIK „PRAVNIČKO DRUŽTVO U ZAGREBU".

TISKOM DIONIČKE TISKARE.

Digitized by Google

MJESEČNIK

PRAVNIČKOGA DRUŽTVA U ZAGREBU

izlazi

jedan put na mjesec, najmanje na tri tabaka.

Ciena mu je na cielu godinu 8 fr., na pol godine 4 fr. na četvrt 2 fr. a. vr.

Predplata neka se odpremi novčanom naputnicom odpravničtvu „Mjesečnika“, u dioničkoj tiskari (vlastita kuća).

Članovi pravničkoga družtva dobivaju „Mjesečnik“ bezplatno.

Digitized by Google

Novi mjenbeni zakon.

Piše profesor dr. Fran Vrbanić.

Jedva što je u Ugarskoj proglašen novi trgovački zakon, već se je živo počelo misliti, kako da se mjesto zak. čl. XV. od g. 1840. dotično čl. VI. od g. 1844. ugarskoga sabora, izradi i izda novi mjenbeni zakon, koji bi odgovarao današnjim zahtjevom prometa i trgovine. Pak i doista već 7. lipnja 1876. proglašen je u kući zastupnika zak. članak XXVII., kojim se izdaje novi mjenbeni zakon. Ovaj novi mjenbeni zakon morao se protegnuti i na našu domovinu, akoprem je obći mjenbeni red od 25. siečnja 1850., stvoren na konferenciji u Lipskom god. 1847., podpuno odgovarao svomu zadatku, — buduć da je po hrvatsko-ugarskoj nagodbi materijalno trgovačko i mjenbeno pravo u pogledu zakonodavstva posao zajednički. Kako i kojim je načinom u konferencijah tekla razprava o tom novom mjenbenom pravu, to nam žalibože nije poznato, jer nemogosmo ugledati u zapisnike konferencije; nu znamo to, da za našu domovinu kod tih razpravah nije bilo posebnoga zastupnika, kao što kod razpravah zakona trgovačkoga.

Novi mjenbeni zakon stupio je u kriepost u Ugarskoj već prvim siečnjem o. g., dočim je kod nas proglašen istom 24. veljače 1877. u komadu V. pod br. 8. „Sbornika“, akoprem je i hrvatski tekst, kako datum pokazuje, potvrdjen previšnjom sankcijom već 5. lipnja 1876. Nije našim zadatkom iztraživati zašto je u nas zakon osam mjeseci poslje previšnje sankcije proglašen, dočim je to u Ugarskoj učinjeno već drugi dan; nećemo ni da spominjemo, kako bi se hrvatski izvornik zakona zajedničkoga imao istodobno s magjarskim izvornikom kruni podnieti na previšnju sankciju, a ne naknadni prevod iz sankcioniranoga već magjarskoga teksta, — već naglašujemo, da bi se takovi

Digitized by Google

zajednički zakoni, kao što je zakon mjenbeni, u interesu trgovine imali u isto vrieme provesti i kod nas i u Ugarskoj.

Naš novi mjenbeni zakon nije medjutim u glavnom ništa drugo nego li rieč po rieč recipirani njemački zakon, t. j. onaj, koji je u nas bio do sada u krieposti. Usljed toga neće biti muke po naše pravnike ni po naše trgovce, upoznati se njegovimi ustanovami; a da im u tom pogledu posao još lagljim učinimo, iztaknuti ćemo u ovoj razpravi sve razlike, koje postoje medju dosadanjim i novim mjenbenim pravom, okaniv se svake posebne razprave i kritike.

Ustanove novoga mjenbenoga zakona razdieljene su isto onako, kao što jih dieli i njemačko mjenbeno pravo s tom samo razlikom, da su kod mjenicah tezicah umetnuta tri nova poglavja: o ustupu (IV.), o mjenbenom janstvu (XI.), o pravu založnom i pravu pridržanja (XXI.). Usljed toga ima ovaj dio mjesto XVIII podrazdiela njih XXI. Buduć da su pokraj toga pridodane posebne prelazne i provedbene ustanove, to je broj paragrafa narasao na 119, dočim dosadanji mjenbeni red broji 100 članaka.

Da bude praktična uporaba ove razprave laglja, mi ćemo odnosne razlike iztaknuti redom zakonskim.

U. §. 1. označuje se passivna mjenbena sposobnost istim načinom kao i u njemačkom pravu, samo se pridodaje u drugoj stavci nova ustanova, po kojoj oni, koji nisu punoljetni, dobivaju passivnu mjenbenu sposobnost s a m o o n d a, ako samostalno tjeraju obrt, što jim je u smislu §. 2. obrtnoga zakona od god. 1872. dozvoljeno uz privolu otca ili tutorstvene oblasti. Ovom se ustanovom maloljetnikom, izim spomenutoga slučaja, oduzimlje passivna mjenbena sposobnost i onda, ako su u smislu §. 174. i 252. o. g. z. dobili veniam aetatis, koja je i u mjenbenih poslovih po dosadanjem mjenbenom pravu bila podpuno izjednačena punoljetnosti. Propis stavke treće §. 1., kojom se passivna mjenbena sposobnost daje i ženam iza navršene 24. godine, nije za našu domovinu od važnosti, jer u pogledu punoljetnosti žena valjaju u nas propisi zakona gradjanskoga jednako za oba spola, dočim su po čl. XXIII.: 1874. ugar. sabora žene punoljetne još prije, ako su se udale, te jim ova punoljetnost ostaje i onda,

Digitized by Google

ako poslje postanu udovice ili se ženitbena sveza razrieši. Ovakova medjutim punoljetnost bez navršene 24. godine nedaje po gornjoj ustanovi ženam mjenbene sposobnosti.

Članak 2. njem. mjenbenog reda izostavljen je sasvim, jer je mjenbeni isto tako kao i dugovni zatvor dokinut.

Potrebštine mjenice tezice označene su u §. 3. isto onako, kao što jih označuje čl. 4. njem. mjen. reda, s tim ipak dodatkom, da je točka 1. u toliko jasnija, jer nedopušta nikakove dvojbe (koja je po stilizaciji njemačkoga mjenb. reda mogla nastati), da se izraz mjenica mora upotrebiti u savezu s platežnim nalogom, jer se veli da „naznaka kao mjenica — u sam konteks mjenice" — doći ima. U točki drugoj istoga §-a ima dodatak, po kojem se u mjenici nemogu obećati ni kamati ni kakove druge pristojbe. Tim je u sam zakon stavljen propis, koji je u pogledu kamata izdalo ministarstvo pravosudja naredbom od 2. studenoga g. 1858., da rieši dugotrajne i mnogostrane prepirke, koje su u tom pogledu bile nastale s tom ipak razlikom, da je po spomenutoj naredbi svaka mjenica nevaljana, ako se u njoj obećaju kamate, dočim je po novom zakonu mjenica istina valjana, ali se svako obećanje pripadaka smatra kao da nepostoji. Napokon je u ovom §-u u točki 7. primetnut dodatak, po kojem se, najprije naznačeno na mjenici mjesto smatra kao platište, ako je više takovih mjesta navedeno. Po dosadanjem pravu imala se je takova mjenica smatrati nevaljanom, jer se je radi jasne zakonske ustanove u ovo mslučaju moralo uzeti kao, da i nije označeno mjesto, gdje se mjenica platiti ima.

§. 6. novoga zakona ima dva dometka, kojih u čl. 7. njem. mjen. reda neima, na ime, da mjenica nije valjana, ako je koja od bitnih potrebština hotomice izbrisana, i zatim, da se predmnieva, da je to brisanje bilo hotimice izvedeno, ako se protivno nedokaže. K spomenutom čl. 7. izdalo je ministarstvo pravosudja naredbu od 6. listopada 1853. u pogledu naknadnoga izpunjivanja potrebština mjenice; te ustanove usvojio je istina i naš zakon, ali jih radi boljega saveza nije uvrstio u §. 6. već u §. 93.

§§. 7—13. našega zakona podpuno se sudaraju sa članci 8—15. njem. prava; razlika je medju jednim i drugim pravom

Digitized by Google

samo u pogledu naledje poslje kako mjenica dospije. Po članku 16. njem. mjen. reda treba razlikovati, da li je mjenica indossirana poslje kako je izminno rok, da se podigne protest radi neizplate, a taj protest u pravo vrieme nebude dignut, i zatim, da li je mjenica indossirana poslje kako je sastavljen protest. U prvom slučaju dobiva indossatar samo pravo regresa proti prihvatniku i onim, koji su naledjili mjenicu präjudiciranu; u drugom slučaju neima naledja kriepost mjenbeno-pravnu, već kriepost proste gradjansko-pravne cessije, pak usljed toga nisu svi kasniji indossanti mjenbeno-pravno obvezani. Po novom mjenbenom redu §. 14. netreba ove dvovrstne razlike, jer svaka naledja, stavljena na mjenicu poslje kako je izminuo rok za podignuće protesta, bio taj protest sastavljen ili ne, ima kriepost gradjansko-pravne cessije; indossatar bo nedobiva samostalnoga mjenbenoga prava, već dobiva to pravo samo u ovoj mjeri, u kojoj ga je imao njegov indossant; pak buduć da prva naledja, stavljena iza spomenutoga roka, neima mienbeno-pravne valjanosti, to imadu sve sliedeće naledje samo kriepost gradjansko-pravne cessije.

U §. 16. novoga mjenbenoga zakona imade nova ustanova o ustupu mjenice. Dosadanjemu mjenbenomu redu nije bilo protivno, da se mjenica istim načinom ustupiti može kao svaka druga zadužnica, dakle i jednostavnom predajom (§. 1393. o. g. z.), te da na temelju takovoga ustupa cessionar proti prednikom svoga cedenta i proti prihvatniku mjenice mjenbena prava istim načinom izvesti može kao i onaj, koji mu je mjenicu ustupio. Novi mjenbeni zakon izrično spominje ovo pravilo, koje se je do sada držalo samo na temelju prava gradjanskoga, nu s tom primjetbom, da cessionar mjenbenim putem izvadjati može prava svoja proti prihvatniku i prednikom s a m o o n d a, ako je taj ustup napisan na samoj mjenici ili na prepisku, ili na prodiljci.

§§. 17—27. sudaraju se posve s ustanovam čl. 18—27. njem. mjen. reda, samo je u §. 25. izostavljena stavka treća čl. 25., po kojoj vjerovnik mjenbeni na stvar, predanu za sigurnost, ima pravo zaloga i onda, ako mu to pravo nebude izrokom dano, — jer se pravo založno uredjuje u posebnom poglavju.

Digitized by Google

U §. 28, i 29. ima novi mjenbeni zakon u pogledu slučaja, kad se ima povratiti sigurnost pružena radi neprihvata mjenice, jasnije i podpunije ustanove od onih u čl. 28. i 29. njem. mjenb. reda. Tako se u §, 28, u točki trećoj veli, da se sigurnost vratiti ima, „ako onomu, koji je sigurnost dao, prestaje mjenbenopravna obveza", dočim njemački zakon u tom pogledu ima obćenitiju ali nejasniju ustanovu, po kojoj se sigurnost vratiti ima, ako utrne mjenbena kriepost mjenice. Nadalje spominje §. 29. povrh slučajeva spomenutih u §. 28. još dva, kad se dana sigurnost povratiti mora, na ime, ako nuždni adressat naknadno prihvati mjenicu, i zatim ako je prihvatnik naknadno pružio sigurnost.

U §. 30. je osim dodatka, koji je ustanovljen naredbom ministarstva od 2. studenoga 1858. u pogledu platežnoga roka, odredjenog na početak ili svrhu mjeseca pridodana još sasvim nova ustanova, koja se je u praksi i dosada većom stranom priznavala, na ime, da se u slučaju, ako u roku izplate pokraj dana i mjeseca nebude stavljena godina, ima razumjevati ona godina, u kojoj je mjenica izdana; ako je pako platežni dan u ovoj godini već izminuo, tada da mjenica dospjeva sliedeće godine.

§§. 31. i 32 sudaraju se sa članci 31. i 32 njem. mjenb. reda. U §. 33. ima sasvim nova ustanova, kojom se ustanovljuje, da se izplata obaviti ima na dan platežni do 12 sati u podne; po izmaku toga vremena jest mjenbeni dužnik in mora. Ustanovu čl. 33. njem. mjen. reda, koja veli, da dana oduhe neima, izostavio je sasvim novi mjenbeni zakon.

§. 34. novoga zakona i isti članak njem. mjen. reda posve se sudaraju, nu razlikuje se §. 35. od čl. 35. njem. mjen. reda Njemačko na ime pravo ustanovljuje vrieme za dospjetak sajamskih mjenica samo subsidijarno za onaj slučaj, ako propisi na sajmištu nebudu odredjivali što posebna. Novi mjenbeni zakon ustanovljuje za sve sajamske mjenice bez obzira na propise sajmišta, ako samo glase na sajam domaći, sliedeći rok dospjelosti: a) na dan sajma, ako sajam traje jedan dan, b) na posljednji dan sajma, ako sajam traje dulje od jednog a ne preko osam dana; i c) na osmi dan sajma, ako sajam traje dulje od osam dana.

Digitized by Google

§. 36. i čl. 36. nerazlikuju se, a u §. 37. poniešto se jasnije odredjuju modaliteti izplate. Tako se ovdje, povrh onoga što je rečeno u čl. 37. njem. mjen. reda, odredjuje, da izplatu valja obaviti u onoj vrsti novca, koja je na mjenici napisana; ako li te vrsti neima, tada da treba platiti u vrsti, koja je u zemlji u cirkulaciji, i to po tečaju, što ga je taj novac imao posljednji put prije dana izplate na burzi peštanskoj.

§§. 38—47. u suglasju su sa članci istimi njemačkoga prava, samo je u trećoj stavci §. 41. prema gornjoj ustanovi u §. 33. odredjeno, da se protest radi neizplate može sastaviti na dan platežni poslje 12 sati u podne, dočim po njem. pravu dolazi dužniku u prilog izplate još čitav dan za vrieme običnih poslovnih ura, te se prema tomu može i protest dignuti istom po izmaku toga vremena.

U §. 48. u stavci drugoj izriče se obzirom na mjenbene obvezanike, ako jih više izplatu ponudi, isto ono načelo, koje obzirom na počastnu izplatu ustanovljuje §. 64. na ime, da je u tom slučaju posjednik mjenice dužan prihvatiti ponudu onoga, čijom se izplatom odrieši najveći dio obveznika. Njemačko pravo ove izrične ustanove neima, akoprem bi se ona per analogijam dala izvesti.

§§. 49—51. slažu se sa istoimenimi članci njem. mjen. reda. U §. 52. pridodaje se obzirom na svotu, koju regredient od regressata zahtjevati može, da je regredient, koji stanuje u inozemstvu, vlastan u slučaju regressa u ovozemstvu zahtjevati onu svotu, koju je on u inozemstvu morao platiti, makar ta svota i nadilazi iznose, spomenute u §. 50. i 51.

Propisi §§. 53—55. nerazlikuju se od istih članaka njem. mjenb. reda.

§. 56. novoga mjenbenoga zakona, govoreć o slučaju, ako je na mjenici više nuždnih adressa, pa ako se nevidi, koja je stavljena po prijašnjem predniku, rješava prezentanta svake dvojbe (u kojoj ga ostavlja njem. mjen. red) tim, što izrično veli, da prezentacija nije u obće vezana na nikakav red, t. j. da je prezentant svoju dužnost izpunio, ako je u obće kojega god od nuždnih adressata na prihvat pozvao.

Digitized by Google

§§. 57.—60. u podpunom su suglasju sa čl. 57. do 61. njem. mjen. reda. §. 61. odgovara prvoj i drugoj stavci članka 62.; §. 62. imao bi odgovarati stavci trećoj čl. 62., nu bitno se od nje razlikuje tim, što po niemačkom pravu onaj, koji odbije podpunu počastnu izplatu, ponudjenu mu po trećoj osobi, koja nije ni nuždni adressat ni počastni prihvatnik, — gubi prava regressa s a m o proti sliednikom honorata, dočim se po novom zakonu gubi to pravo i protí s a m o m u h o n o r a t u. Žao nam je, da su nam nepoznati zapisnici konferencije, da uzmognemo doznati razloge ovoj osobitoj ustanovi, koja se po našem sudu protivi naravi počastne izplate.

Poglavje XI. novoga zakona imade posve novih ustanova o redovitom mjenbenom jamstvu, o kojem se u njemačkom mjenbenom pravu samo u kratko nešto spominje u čl. 7. i 81.

Ustanove zakona (§§. 66—69) odredjuju obzirom na redovito mjenbeno jamstvo u glavnom ono, što se je poglavito u tom pogledu na temelju naravi stvari dosada po običaju držalo, samo se neka dvojbena pitanja jasnije razpravljaju. Prije svega se u §. 66. potvrdjuje, da ime poruka mora biti podpisano, na mjenici, na prepisku ili na produljci i s t i m n a č i n o m kao što i ime izdatnika, jer u protivnom slučaju nije poruk mjenbeno obvezan. Poruk ima u pravilu naznačiti, za koga preuzimlje jamstvo, nebude li pako ta oznaka jasna, tada zakon predmnjeva, da je jamstvo preuzeto za prihvatnika, ili nije li mjenica još prihvaćena za izdatnika. Obzirom na obvezu redovitoga poruka, stoji §. 67. novoga zakona na istom stanovištu, na kojem i čl. 81. njem. mjenb. reda, te izriče pravilo, da poruk mjenbeni jamči solidarno,a ne subsidijarno; po ovom pravilu mu nepripada ni benficium divisionis in beneficium excussionis. Buduć da se usljed toga poruk obvezanim smatra bez obzira na onoga, za koga je jamstvo preuzeo, to izriče §. 67. u savezu s tim, da redoviti poruk mjenbeno-pravno jamči i onda, ako onaj, za koga je jamstvo preuzeto, neima pasivne mjenbene sposobnosti. Daljnju posljedicu gornjega načela izriče §. 68., a ta jest, da je držatelj mjenice, da steče i občuva pravo regressa proti poruku, — dužan učiniti sve ono, na što je u obće vezan, da uzdrži pravo regressa proti onomu obvezaniku,

Digitized by Google

za koga je jamstvo preuzeo, t. j. on će morati sve učiniti, što zakon propisuje, da se uzdrži pravo regressa u obće. Usljed toga i jest obveza mjenbenoga poruka različna ne samo od obveze prihvatnika odnosno izdatnika mjenice vlastite, već i od obveze svakoga drugoga prednika, jer je obveza onih prvih bezuvjetna, a ovih posljednjih uvjetna, dočim mjenbeni poruk jamči sad uvjetno, sad opet bezuvjetno, prema osobi, za koju je jamstvo preuzeo.

Ako mjenbeni poruk mjenicu izplati, tada se on prema duhu njem. mjenbenog reda smatrati ima počastnim platcem, te mu u tom slučaju pripadaju mjenbena prava proti honoratu i njegovim prednikom. Novi mjenbeni zakon, neznamo s kojega razloga, odgiblje donekle od ovoga pravila tim, što u §. 69. odredjuje, da poruk, koji mjenicu plati, dobiva mjenbeno pravo tužbe proti onomu, za koga je platio, a proti ostalim mjenbenim dužnikom, dakle proti prednikom honorata, ima mjenbeno pravo regressa „samo u toliko, u koliko bi pravo ovo u slučaju plateža i onomu pripadalo, za koga je jamac platio". Po ovom pravilu nije dakle poruk ravan svakomu drugomu mjenbenomu ovlašteniku, koji bez obzira na druge mjenbene interessente dobiva samostalno pravo regressa, već je on u tom pogledu ravan cessionaru onoga, za koga je jamstvo preuzeo, te mu se usljed toga mogu staviti svi prigovori, koji i glavnomu dužniku.

§. 70. novoga zakona odgovara čl. 66. njem. mjenbenog reda do posljednje stavke. Po prijašnjem na ime pravu bio je indossant dužan samo na zahtjev indossatara staviti svoju originalnu naledju na duplikat mjenice, dočim je po novom zakonu svaki indossant i bez toga poziva obvezan staviti na duplikat originalnu naledju; da pako to učiniti uzmogne, ima se duplikat onomu, koji ga zahtjeva, dostaviti istim onim putem, kojim je došao i zahtjev do izdatnika.

Ako trasat prihvati više exemplara jedne te iste mjenice, te jedan od tih exemplara izplati, a ostale nepovuče iz cirkulacije, tada ga po čl. 67. njem. mjenb. reda može svatko na izplatu pozvati na temelju njegova prihvata, koji se nalazi na onom exemplaru, koji se nalazi još u cirkulaciji. Novi zakon priznaje

Digitized by Google

u §. 71. isto pravilo, nu pridodaje iznimku, po kojoj je na temelju višekratnoga prihvata prihvatnik samo jedan put obvezan onda, kad se iz samoga višekratnoga prihvata može razabrati, „da je taj prihvat učinjen samo pod uvjet, što možebiti koji primjerak još nije prihvaćen.“

§§. 72. do 76. nerazlikuje se od članka 68—72. njem. mjenb. reda.

Pravila o amortizaciji mjenice izrečena u §§. 77—80. slažu se u bitnosti sa sličnimi propisi čl. 73. i 74. njem. mjenb. reda, samo što su propisi novoga zakona točniji i obsežniji. Tako se veli u §. 77., da izročni rok od 45 dana, ako je mjenica već dospjela, počimlje prvoga dana poslje kako je izrok prvi put proglašen u službenih novinah, dočim njemački mjenbeni red o tom neima posebne ustanove. Nadalje rješava §. 78. u drugoj stavci do sada preporno pitanje: je li dovoljna amortizacija kod mjenice domicilirane, kod koje je domiciliat označen, te odredjuje, da vlastnik takove mjenice, ako je domiciliatom označena osoba različita od trassata samo onda amortizaciju tražiti može, ako protestom dokaže, da je mjenica u vrieme domiciliatu predočena. Ustanova §. 79. koje u njemačkom mjenb. redu neima, propisuje postupak poslje kako mine usmrtbeni rok. Ako se nitko nejavi kao posjednik mjenice, tada će se mjenica proglasiti ništetnom; u protivnom pako slučaju ima se molitelj amortizacije uputiti na redoviti put pravde, da svoje tobožnje pravo vlastničtva dokaže proti posjedniku mjenice; uz to će morati sud dokinuti zabranu, koja je odredjena u pogledu izplate u prilog molitelja proti prihvatniku mjenice. Nakon amortizacije može sudbeno prizvani vlastnik putem mjenbeno pravnim tražiti izplatu mjenice.

Isto tako jasnije su ustanove §§. 81—83. u pogledu mjenica lažnih i krivotvorenih, nego li su one u čl. 75. i 76. njem. mjenb. reda. U §. 82. izrično se ustanovljuju pravne posljedice lažnih i krivotvorenih mjenica tim, što se veli, da su indossatari, koji su mjenicu indossirali prije, nego li je krivotvorena, obvezani prema izvornomu sadržaju mjenicu, dočim su oni, koji su ju indossirali poslje krivotvorenja obvezani prema krivotvorenomu

Digitized by Google

sadržaju. Ovomu propisu, koji se u ostalom već po sebi razumijeva, dodaje §. 83. novu ustanovu, po kojoj se propisi o lažnih i krivotvorenih mjenicah protežu na prihvatnika i na poruka. §§. 84.—86. u suglasju su sa sličnimi propisi čl 77.—79. njem. mjenb. reda. §. 87. bitno se razlikuje od čl. 80. obzirom na okolnosti, kojimi se zastara prekida, jer dočim se po njemačkom pravu zastara prekida samo u r u č b o m tužbe, odredjuje §. 87. novoga zakona, kako to zahtieva i sama narav stvari, da se zastara prekida već samim p o d n e s k o m tužbe.

Isto tako kao što podignuta tužba, prekida zastaru za vrieme trajanja parnice, pak do njezina zaglavka i ubaviest o tužbi. Ako je parnica, u pogledu koje je nastala ubaviest, tekla putem više molba, to se ona po općih pravilih dovršuje istom onda, kad je posljednja sudbena odluka pravnu moć zadobila, te od ovoga časa počima teći i zastara zavratnih prava ubaviestitelja. Ovo pravilo, o kojem u njemačkom pravu neima posebne ustanove, nu koje se je u praksi uporavljalo,[1] izriče treća stavka §. 87. U §. 88. izriče se izrikom pravilo, kojeg se je dosada na temelju §. 1501. o. g. z. i u mjenbenih poslovih praksa držala, da se ureda radi na zastaru obzir neuzimlje.

U nekih njemačkih zemljah držali su se sudovi pravila, da za vrieme stečaja, koji je otvoren proti mjenbenom dužniku, zastara nepočimlje, a jednom već započeta, da se prekida. Kod sudovah austrijskih vladalo je u tom pogledu upravo protivno pravilo.[2] Novi mjenbeni zakon dokinuo je obzirom na ovu okolnost svaku dvojbu, jer u §. 89. izrikom pristaje uz pravilo, kojeg se drže sudovi njemački.

§. 90. odgovara sadržajem svojim čl. 83. njem. mjenb. reda. §. 91. u suglasju je sa stavkom drugom čl. 81., a §. 92. sa čl. 82. njem. mjenb. reda. U §. 93. uvršteno je, kao što gore spomenusmo, u pogledu naknadnoga izpunjivanja potrebština mjenice isto ono pravilo, koje je izrečemo naredbom c. kr. ministarstva za pravosudje od 6. listopada 1853.

---

[1] Vidi Dr. S. Borchardt: Die Allgemeine deutsche Wechselordnung. 1874. sechste Auflage.

[2] Vidi Borchardt ibid str. 292.

Digitized by Google

U pogledu kompenzacije kod mjenbenih tražbinah neima mjenbeni red njemački posebnih ustanova; prigovor kompenzacije dopušten je s toga samo onda, ako se osniva na neposrednom odnošaju medju tužiteljem i tuženikom, te ako postoje ini zahtjevi, potrebiti za kom-penzaciju po gradj. pravu.

Naš novi mjenbeni zakon obazire se izrično u §. 94. na kompenzaciju te dopušta prigovor njezin pod uvjeti: da budu tražbine 1. zamjenite; 2. istinite; 3. dospjele; 4. novčane; 5. da se osnivaju na neposrednom odnošaju medju tužiteljem i tuženikom; i napokon 6, da budu tražbine mjenbene, ili ako to ne, da se osnivaju na pravovaljanoj sudbenoj odluci ili sudbenoj nagodi.

Propisi poglavja XVII. (§. 95.—97.), o zakonarstvu inozemskom, slažu se sa sličnimi propisi pogl. XV. čl. 84.—86. njem. mjenb. reda.

§: 98. izriče u pogledu osoba, koje mogu prosvjede preduzimati, isto pravilo, koje i čl. 87. njem. mjenb. reda, samo se obazire na posebitosti, koje vladaju u Ugarskoj.

§. 99. slaže se posve s čl. 88., a §. 100. razlikuje se od čl. 89, njem. mjenb. reda u toliko, što se po našem novom zakonu može a nemora, kao što po njemačkom, sastaviti samo jedna prosvjedovnica, kad se mjenbeno-pravna obveza zahtieva od više osoba.

U §. 101. dodane su za one osobe, koje su vlastne pravovaljano sastavljati prosvjedovnice dvie ustanove, kojih u čl. 90. njem. mjenb. reda neima naime, da su osobe, koje sastavljaju prosvjedovnicu, dužne bezodvlačno ju izdati posjedniku mjenice ili njegovu ovlašteniku; te zatim, da imadu dotičnim strankam ili pravnim njihovim nasljednikom uz naknadu troškova kad god zaištu, izdati budi jednostavni, budi ovjerovljeni prepis protesta.

Obzirom na mjesto i vrieme kada valja obavljati čine, koji spadaju na promet mjenbeni, razlikuju se §§. 102. i 103. od čl. 91. i 92. njem. mjenb. reda u toliko, što §. 102. to vrieme točnije opredieljuje, jer odredjuje, da se odnosni čini moraju obaviti u vremenu od 9 do 12 sati prije podne, i od 2 do 5 sati poslje podne, te što §. 103 izrikom odredjuje, da se pod obćimi

Digitized by Google

blagdani, na koje u mjenbenih poslovih obzir uzeti ima, razumjevati imadu blagdani po kalendaru gregorijanskom.

Ustanova čl. 93. njem. mjenb. reda o obćih platežnih danih izostavljena je u našem zakonu. Bitna razlika medju našim i njem. mjenb. pravom nalazi se obzirom na manjkave podpise. Dočim se naime po čl. 94. valjanim načinom mjenbeno pravno i onaj obvezati može, koji nezna pisati, ako samo svoju volju očituje križem ili inim znakom, te ako ovakovo mjenbeno očitovanje bude ovjerovljeno po sudu ili bilježniku, polazi naš zakon u §. 104. s drugog gledišta, te izključuje od mjenbenih posala sve one, koji pisati n e u m i j u. Po ustanovah toga §-a imadu mjenbenu kriepost izjave obavljene križem ili inim ručnim znakom samo onda, ako su ta očitovanja izjavljena po osobah, koje radi tjelesnih mana svoga imena podpisati n e m o g u, te ako te izjave ovjerovi sudac ili javni bilježnik.

Poglavje XXI. (§§. 106.—109.) sadržaje ustanove o pravu založnom i priuzdržnom. Akoprem njemački mjenb. red u tom pogledu neima posebnih ustanova, to je ipak u nas bilo propisa, kojih se je u tom pogledu valjalo držati; §. 7. naime cars. patenta od 25 siečnja 1850. kojim je za obseg monarkije proglašen njem. mjenb. red, ostavio je u nas u krieposti one ustanove ugarskoga mjenb. zakona, koje se odnose na pravo založno i priuzdržno, a to su §§. 193. do 120. Založno i priuzdržno pravo novoga zakona osnovano je na prilično jednakih načelih, na kojih i starije pravo, ove se ustanove zakona dadu svesti na sliedeće glavne točke:

1. držatelj mjenice može, ako dužnik u vrieme nezadovolji svojoj mjenbenoj obvezi, mjenbenim putem t. j. po propisih mjen. postupka tražiti podmirbu iz onih predmeta, na koje je budi s kojega razloga na temelju prava privatnoga stekao pravo založno;

2. držatelju mjenice pripada pravo priuzdržno na sve one pokretne stvari, novce, vriednostne papire, do kojih je načinom pravovaljanim došao u faktični posjed, ili u priliku, da s njimi disponira;

Digitized by Google

3. ovo založno i priuzdržno pravo nije poseban privilegium trgovaca već mjenica, te se može izvršivati i onda, ako mjenb. dužnik padne pod stečaj.

U dielu trećem u paragraphih 110.—114. razpravlja zakon istim načinom, kao što i njem. mjenbeni red u člancih 96. do 100. o mjenicah vlastitih, te valjaju u tom pogledu po §. 112. sve zakonske osnove (§§. 3. do 109) o tezicah, izuzev paragraphe 5., 7., 17., 18., 21.—28., 43.—44., 56.—60., 65., 70.—73, 84. Mjesto §. 43. i 44. valja uporaviti §. 113., a mjesto §. 84. paragraph 114.

Pokraj ovih propisa, koji se tiču samoga mjenbenoga prava, imade zakon u §§. 115. do 117. posebne prelazne i uvedbene ustanove, koje se dadu svesti na sliedeće temeljne točke: 1. ako se je tko mjenbeno obvezao prije nego li u kriepost stupi ovaj novi mjenb. zakon, tada se ima po d o s a d a n j e m z a k o n u prosuditi i njegova passivna mjenbena sposobnost i valjanost izdane mjenice ili na nju stavljenih izjava; 2. dosadanje mjenbeno pravo valja uporavati i onda, ako mjenica, izdana prije krieposti novoga zakona, dospjeva poslje kako je taj zakon u kriepost stupio, te ako se radi o sačuvanju ili o gubitku mjenb. prava; i napokon 3. treba suditi po sadašnjem pravu, kad se radi o zastari mjenbenoga prava, ako je ta zastara počela teći još prije, nego li je u kriepost stupio novi zakon.

U §§. 118. i 119. odredjuje se provedba mjenbenoga zakona.

Na temelju ove prispodobe uvidjeti će svatko, da je razlika medju dosadanjim mjenbenim pravom i novim mjenbenim zakonom u glavnom vrlo neznatna, te da usljed toga s jedne strane provedba novoga zakona neće pružiti nikakovih potežkoća, dočim će se s druge strane svatko, tko s mjenicami posla ima, s timi razlikami lahko upoznati Što se tiče jezika, kojim je pisan ili bolje rekuć preveden taj novi mjenbeni zakon, to nije naša stvar upuštati se u kritiku, spominjemo samo dvoje: p r v o, da je jezik, a imenito slog, takav, kao što u svih zajedničkih zakonih, t. j. da nevalja mnogo, te da bi bolje bilo, da se je pridržao na koliko se je moglo rieč po rieč tekst dosadanjega mjenbenoga reda; i d r u g o, nemožemo nipošto pristati na to, da se kod

Digitized by Google

zakona, koji ima tako medjunarodan karakter. kao što mjenbeno pravo, pojedini izrazi pohrvacuju. jer nece u praktičnom životu nitko znati, što je teznik i tezovnik, što li naledjnik i naledjovnik, što li obitovaoc i obitovnik, što li počašćenik i počastnik itd.; dočim će svatko, kamo god mjenica dodje, poznavati trassanta i trassata, indossanta i indossatara, honoranta i honorata, domicilianta i domiciliata itd. Kanimo se takovoga sliepoga prevadjanja, već gledajmo radje, da nam slog i jezik zakona odgovarao bude više hrvaštini, nego li to do sada biva.

Conditiones in praesens vel praeteritum relatae.

Piše
Dr. A. Egersdorfer,
kr. prislušnik.

(Nastavak.)

II.

Da je pomanjkanje neizvjestnosti karakterističnom oznakom nepravih uvjeta, moralo bi ono imati i jednakih posljedica kod svih vrstih t. z. nepravih uvjeta. Na sadašnju ili prošlu okolnost postavljen uvjet, ako je izostao, daje nam po gospodujućem nazoru isto onako absolutnu neizvjestnost, da pravni odnošaj nikada neće nastupiti, kao i uvjet nemogući, a imadu li oba iste posljedice? Nimalo: Nemogući se uvjet kod očitovanja posljednje volje briše[21], a izostali na sadašnjost ili prošlost postavljeni uvjet

---

[21] Sr. §. 10. J. dc. her. inst. 2. 14. — l. 16. i f. D. de iniusto 28. 3. — l. 1. l. 20. pr. D. de cond. inst. 28. 7. — l. 4. §. 1. D. de cond. 35. 1. Sell unmögl. Bed. str. 30. slć. — Savigny III. str. 191. slć. — Mühlenbruch u Glückovih pand. sv. 41. str. 78. slć. Scheuerl str. 267. slć. 337. slć. Medju rimskimi pravnici bijaše ova zasada preporna, kako čitamo kod Gaja III. 98. Item si quis sub ea conditione stipulatur, quae existere non potest, veluti si digito coelum tetigerit, inutilis est stipulatio. Sed legatum sub impossibili conditione relictum nostri praecoptores proinde valere putant, ac si ea conditio adiecta non esset; diversae scholae auctores non minus legatum inutile existimant, quam stipulationem; et sane vix idonea diversitatis ratio reddi potest; a i u l. 3. D. de cond. 35. 1. kaže Ulpian ad Sab.num: Obtinuit, impossibiles conditiones testamento adscriptas pro nullis habendas. Dočim su daklem Proculeavci tvrdili, da nemogući uvjeti isto tako

Digitized by Google

uništuje očitovanje.[22] Ako je pod nemogućim uvjetom suus heres instituiran, institucija je ništetna (l. 15. D. de cond inst. 28. 7.), ako li pod uvjetom, koji je na prošlu ili sadašnju okolnost postavljen, to institucija stoji (l. 10. §. 1. D. de cond. inst. 28. 7.).

Već ove okolnosti moraju u nas probuditi sumnju o temeljitosti vladajućega nazora; al to još nije sve.

Pitanje o neizvjestnosti u obće nije zajednička oznaka t. z. nepravih uvjeta, kod jedne vrsti istih, naime kod pravnih uvjeta bar podpuna neizvjestnost vlada, a izvjestnost kod ostalih veoma je raznolika.[23]

---

očitovanje posliednje volje uništuju, kao i negotia inter vivos, branili su Sabinijanci nazor protivni, koji je i Justinian usvojio. Al taj Proculeanski nazor nije ni u Justinianovom pravu bez traga ostao, jerbo nemogući uvjet uništuje očitovanje posliednje volje: 1. Kada nemogućnost istom kasnije nastupi l. 94. D. de cond. 35. 1. — l. 23 §. 2. D. ad leg. Aqui l. 9. 2. sr. Vangerow II. str. 108. op. 1. I. 2. b. — Arndts str. 93. op. 2. — 2. Kada se suus heres pod nemogućim uvjetom instituira, uništuje se institucija l. 15. D. de cond. inst. 28. 7. — 3. Kada testator znade, da je uvjet nemoguć sr. l. 4. §. 1. D. de statu lib. 40. 7. i Scheuerl str. 271. slć. pti. tom Arndts str. 93. op. 3. Windscheid I. str. 266. op. 8. — Savigny III. str. 191. slć. za ovdje iztaknuto mnienje Mühlenbruch u Glückovih pand. sv. 41. str. 137. slć. Vangerow II. str. 107. op. 1. I. 2. a. Sell unmögl. Bed. str. 262. slć. — Savigny III. str. 203. op. 1. drži, da je l. 4. §. 1. cit ostatak Proculeanskog nazora, te da je ovo mjesto pogriešno u digeste uvršteno, ali pti. tomu sr. Pauli sent. III. 4. b. §. 1. Conditionum duo sunt genera: aut enim possibilis est, aut inpossibilis. Possibilis est, quae per rerum naturam admitti potest; impossibilis, quae non potest; quarum ex eventu altera expectatur, altera submovetur, iz čega proizlazi, da Paulus nije Proculeanskog već Sabinianskog nazora bio; sr. takodjer Scheuerl str. 273.

S druge strane imade slučajeva, u kojih izostala cond. in praes. v. praet. coll. očitovanje posliednje volje uništuje; sr. sliedeća op. Iz svega toga sliedi, da nemogući i izostali, na sadašnju ili prošlu okolnost postavljeni uvjeti jedan put jednako, drugi put opeta sasma protivno djeluju, i to baš obratno, gdje nemogući uvjet uništuje (slučaj pod dva i 3), tamo se cond. in pr. v. pr. cell. briše. sr. k tomu svemu Fitting Arch. sv. 39. str. 316. slć.

[22] L. 3. §. 13. D. de bon lib. 38. 2. Za slučaj pako kada je oporučitelj uvjet budućim držao, a nije u prošlosti ili sadašnjosti već izostao, imade se nemogućim smatrati sr. l. 6. §. 1. D. de cond. 35. 1.

[23] L. 18. §. 3. D. de stl. p. serv. 45. 3. — l. 12. §. 5. D. d. usufr. 7. 1. — l. 43. §. 10. D. de aed. ed 21. 1. — l. 21. D. de S. D. 23. 3. — l. 45. §. 2. D. mand. 17. 1. — l. 13. §. 5. D. de tign. 20. 1. sr. k tome Eisele u Arch. sv. 54. Wendt das bedingte Forderungsrecht str. 16. — Windscheid I. str. 153. op. 1. pod konac. Zato se je vladajući nazor u najnovije vrieme kod cond. iuris zaklonio izza tvrdnje, da se razlika medju njimi i l. 2. pravimi uvjeti u povratnom djelovanju (Rückwirkung) uvjeta tražiti imade. Ali koli malo taj argument važe sliedi već

Digitized by Google

Bila bi smjelost na prečac samo izreći, da uvjeti, postavljeni na sadašnju ili prošlu okolnost, svaku neizvjestnost izključuju.

Ako testator robu svomu slobodu riečmi podieli: Si filius mihi conceptus est, Stichus liber esto, to je bez dvojbe uvjet na sadašnju okolnost postavljen, pa ipak je tu podpuna neizvjestnost sve dotlje, dok nije odlučeno, je li će se posthumus poroditi ili ne.[24] Amo spadaju i svi oni slučajevi, kojih je uvjet na sadašnju ili prošlu okolnost postavljen, a ova sa svoje strane visi o budućem, neizvjestnom dogodjaju, koji ali nije u samom uvjetu sadržan, n. p. kada je otac u sužanjstvu, a sinu ostavljen legat pod uvjetom, ako nestoji pod otčinskom vlasti.[25] I u ovom slučaju je uvjet bez dvojbe o sadašnjoj okolnosti ovisan, pa ipak je sve neizviestno.

Vidimo daklem slučajeva, u kojih kod t. z. nepravih uvjeta isto tako podpuna neizvjestnost vlada, kao i kod pravih; u koliko bi pako neizvjestnost gdjedje izključena bila, to vidismo, da kod svake vrsti nepravih uvjeta druge posljedice proizvadja tako,

---

odatlje, što je ciela teorija o povratnom djelovanju uvjeta veoma dvojbena; jer dočim vladajući nazor sliedi W. Sell-a (die bedingte Tradition Zürich 1839.) tvrdi, da uvjet natrag djeluje, pobija Windscheid die Wirkung der erfüllten Bedingung Basel 1852. (rukopis), Eisele Arch. sv. 50., Wendt die Lehre vom bedingten Rechtsgeschäft (1872.) cielu tu teoriju. A na kako slabih noguh ta nauka u pogledu conditiones iuris stoji, proizlazi već odatle, što jedni: Mühlenbruch u Glückovih pandektah sv. 41. str. 68. — Sintenis I. str. 165. op. 10. — Unterholzer die Lehre von den Schuldverhältnissen (1840.) I. str. 105. tvrde, da pravi uvjeti natrag djeluju, a conditiones iuris ne, drugi Eisele Arch. sv. 50. i 54., Wendt das bedingte Forderungsrecht str. 15. slč. i Windscheid I. 353 op. 1. pod konac baš obratno hoće da cond. iuris natrag djeluju, a pravi uvjeti ne.

Da i nemogući i nuždni uvjeti stanje neizvjestnosti prouzrokovati mogu, sliedi već odatlje, što imade okolnosti, koje samo objektivno postoje, pa jih ipak nitko živ znati nemože n. p. kada suprug, ostaviv noseću ženu, uslovi uvjet ako mi se sin porodi, taj uvjet ili je nemoguć (ako je kćer koncipirana) ili nuždan (ako je sin concipiran) pa ipak predleži do poroda podpuna neizvjestnost, ipak nastaje usljed tog stanje pendencije sr. Fitting. Arch. 39. str. 318. slć.

[24] Sr. l. 7. D. de manumiss. test. 40. 4. — l. 28. §. 5. D. de iud. 5. 1. — Fitting Arch. 324.—337. — Arndts str. 79. op. 6.

[25] Sr. Fitting. Ueber den Begriff der Rückziehung str. 49. slć. i dole po d. III. Amo spadaju mnogi slučajevi, koje naša vrela iztiču i o kojih l. 15. de reb. dub. 34. 5. sasma općenito kaže: res dubia est, sed ex postfacto retroducitur et apparet quid actum est.

Digitized by Google

da se pitanje neizvjestnosti u obće nemože karakterističkom oznakom ma koje vrsti uvjeta smatrati.

Možemo ali i korakom dalje poći, ter naglasiti, kako vrela naša nigdje izrikom nekažu, da se stanoviti uvjeti zato neimaju pravimi smatrati, jer neproizvadjaju stanje neizvjestnosti.

Mjesta naime, na koja se vladajući nazor pozivlje i koja gore navedosmo, dadu se sasma dobro i bez te teorije o nepravih uvjetih protumačiti.

Vladajući nazor, kad navadja l. 38. §. 1. D. de acq. v. omitt. poss. 41. 2. tumači ono mjesto ovako: Julian veli u prvoj izreci, da se possessio fundi pod uvjetom postavljenim na sadašnju okolnost (si ipsius fundus e s s e t) predati može; a u drugoj, da se tim više (hoc amplius) posjed pod u v j e t o m predati može. Tim se protežu rieči hoc amplius na conditio.

Nu po vladajućem nazoru nemože iz okolnosti, što je nešto moguće pod cond. in praes. coll. slieditі, da je isto i pod t. z. pravim uvjetom moguće, jer bi to baš značilo identificirati prave sa nepravimi uvjeti, jer bi se po tom i suus heres pod pravim uvjetom mogao za nasljednika imenovati, kada se može pod nepravim.[26]

Rieči „hoc amplius“ neprotežu se u obće na rieč conditio, već na rieč possessio. Julian razpravlja ovdje naime pitanje, da li se possessio u oprieci sa res pod uvjetom predati može, pa veli: Ako se fundus (prva izreka) pod uvjetom predati može, onda je moguće pod uvjetom predati i posjed kao takav (possessiones.)[27]

---

[26] Ako uzmemo, da se u l. 38. §. 1. cit. rieči hoc amplius na conditio protežu, pa ako bi držali, da se u njoj načelo izražava, onda bi ovo načelo glasit imalo: „Što god je pod nepravim uvjetom moguće i dozvoljeno, moguće i dozvoljeno je i pod pravim uvjetom“. Pa nebi li to bilo baš protivno onom, što vladajući nazor navadjajuć l. 38. §. 1. cit. dokazati kani?

[27] Ovo pitanje, da li se posjed kao takav pod uvjetom predati može, samo je jalovo, jer valja neoborivo načelo, da se posjed u obće predati nemože sr. Exner Tradition str. 11. op. 13. — Vangerow I. str. 361. — Sintenis I. str. 564. op. 8. — U n g e r II. str. 18. op. 12. — R a n d a Besitz str. 350. slč. pti. tomu Brinz Jahrb. des gem. R-s III. str. 16.—17. — Sell bed. Trad. str. 36., 37. koji tvrde, da ima successio u posjed, pa diele usljed toga traditio possessionis od traditio rei; sasma krivo, jer predmetom predaje uvjek je s t v a r a nikad p o s j e d k a o t a k a v,

Digitized by Google

Ovo mjesto nenormira daklem oprieke medju cond. in praes. coll. i pravim uvjetom, već oprieku medju traditio rei i possessionis.

Važnije radi svog praktičnoga domašaja je drugo mjesto, na koje se vladajući nazor pozivlje, naime l. 16. D. de iniust. test. 28. 3. Ovdje najprije svraćaju našu pozornost rieči: si tamen existere potest, što neznači drugo van, samo ako je uvjet moguć. Ako je daklem uvjet moguć, to uništuje druga oprieka prvu, sve da uvjet i nije nastupio. Ali to stoji u oprieci sa posljednjim odstavkom istog mjesta, gdje se izrično veli, da se uvjet nemoguć briše[28] tako, da i pod nemogući uvjet postavljena druga oporuka prvu uništuje; al onda nije više istina, što početak ovoga zakona tvrdi, jer ne samo conditio, koja existere potest, naime mogući uvjet, već i ona, koja existere non potest, uzrokuje ruptio prve oporuke.

Vidimo dakle za jednu vrst t. z. nepravih uvjeta, naime za uvjete nemoguće, da oni isto tako djeluju, kao i t. z. pravi uvjeti. Al i za conditio iuris isto je poznato, jerbo valjanost druge oporuke visi o zakonskom uvjetu, da eventualni posthumus nepreživi testatora, pa će ipak prva oporuka u svakom slučaju ništetna biti, jer ako navedeni zakoniti uvjet nastupi, t. j. ako posthumus testatora preživi, izključuje sve oporučne nasljednike, nenastupi li pako (t. j. nepreživi posthumus testatora) deferira se

---

potonji mora, kao res facti uvjek originaran biti, pa se može samo apprehensiom stvari steći. Istina, moguće je drugom predati s t v a r u p o s j e d, al nikad p o s j e d s a m. Ova predaja stvari u posjed predpostavlja nam ugovor, usljed kojeg se dosadanji posjednik obveže dobrovoljno posjed stvari napustiti = vacua possessio sr. Esmarch vacuae possessionis traditio (1873) = za da drugi apprehensiom stvari posjed steći može. Ako dakle vrela o traditio possessionis govore i ako l. 38. §. 1. cit. napose kaže, da se possessiones pod uvjetom predati mogu, onda se ovdje pod traditio possessionis razumije taj ugovor, usljed kog nastupi vacua possessio tako, da druga apprehensiom stvar steći može, a taj ugovor može dakako o uvjetu visiti sr. takodjer Exner str. 57., Savigny III. str. 121. slč. — Vangerow I. str. 154. — Böking II. 156. slč. — Windscheid I. str. 460. op. 9., a osobito Randa Besitz str. 358.

[28] Sr. Gai J. III. 98. — §. 10. J. de her. inst. 2. 15. — l. 16. i. f. D. de iniusto 28 3. — l. 1. l. 20. pr. D. de cond. iust. 25. 7. — l. 3. l. 4. § 1. D. de cond. 35. 1. sr. gore. op. 21.

Digitized by Google

nasljedstvo po drugoj oporuci, prva je oporuka dakle u svakom slučaju ništetna:

L. 12. pr. D. de iniust. 28. 3.

Ulpianus. — Posthumus praeteritus vivo testatore natus decessit; licet iuris scrupulositate nimiaque subtilitate testamentum ruptum videatur, attamen, si signatum fuerit testamentum, bonorum possessionem secundum tabulas accipere heres scriptus potest, remque obtinebit, ut et Divus Hadrianus, et Imperator noster rescripserunt.

Jer iz naravi same stvari sliedi, da druga oporuka, ako o nuždnom uvjetu visi, prvu sasma uništuje, to vidimo za tri vrsti t. z. nepravih uvjeta, da u našem slučaju djeluju kao i uvjeti pravi. Pitam sada, gdje ostaje ciela teorija o nepravih uvjetih, kad njih svaka vrst ima drugih posljedica? Il da su cond. in praes. v. praet. coll. od svih nepravih najnepraviji uvjeti? Zašto da baš kod ovih što drugo valja, nego kod ostalih trijuh vrsti? Pa da tomu nije tako, da sve samo o subjektivnoj neizvjestnosti oporučitelja, a ne o tom zavisi, da li je cond. in praes. v. praet. collata? Da vidimo:

Rekosmo gore, da t. z. pravi uvjet, nastupio on ili ne, uviek prvu oporuku uništuje, a isto tako i nemogući. Vrela naša pako izrikom vele, da se imade uvjet, koji je bez znanja oporučitelja u prošlosti ili sadašnjosti izpunjen, smatrati pravim dotično nemogućim uvjetom,[29] koji će usljed toga u svakom slučaju, ako se držimo slova l. 16. cit. prvu oporuku uništiti.

Djeluje dakle i cond in praet. coll., samo ako subjektivna neizvjestnost predleži isto tako, kao i t. z. pravi uvjeti.

Svi nepravi uvjeti djeluju u nazočnom slučaju kao i pravi pa i cond. in praes. v. praet. relata, samo ako testator, stavljajuć uvjet, nije znao da je u sadašnjosti ili prošlosti već izpunjen. Ovo je jedina, ali samo prividna iznimka, jerbo ćemo vidjeti, da u ovom slučaju ni pravi ni nepravi, već nikakov uvjet nepredleži.

Ali šta ćemo s ustanovom l. 16. cit.?

---

[29] Sr. l. 6. §. 1, l. 10. §. 1., l. 11. pr. D. de cond. 25. 1. po Arndts str. 79. op. 5. Ako je uvjet postavljen na sadašnju ili prošlu okolnost, pa bez znanja testatora ipak jošte izpunjen nije, onda predleži i po gospodujućem nazoru pravi uvjet, bar nisam medju zastupnici gospodujućeg nazora nigdje naišao na izreku, koja bi mi dala protivno slutiti, sr. mjesta dole pod III. s početka navedena.

*

Digitized by Google

U njoj naravno nazrievat netočnu teoretičnu nauku, a to već zato, jer si mjesto samo, kako gore iztakosmo, protuslovi. U to protuslovje vode nas rieči: si conditio tamen existere potest, ako se pravo neprotumače, a protumačit ćemo ih samo pomoćju §. 2. J. quib. mod. test. 2. 17., koji glasi:

Posteriore quoque testamento, quod iure perfectum est superius rumpitur: nec interest, an extiterit aliquis ex eo heres, an aliquo casu existere potuerit.[30]

Ovdje je jasno rečeno, kada druga oporuka prvu uništuje, onda naime, kad je druga oporuka testamentum iure factum. Testamentum non iure factum predleži pako onda „cum ex eo nemo heres existere potest. Isto tako izrazuje se:

L. 1. D. de in iust. 28. 3.

Papinianus. — Testamentum aut non iure factum dicitur, ubi sollemnia iuris defuerunt, quum filius, qui fuit in patria potestate, praeteritus est, aut rumpitur alio testamento, ex quo heres existere poterit, vel agnatione sui heredis, aut in irritum constituitur non adita hereditate.

Kada pako heres ex testamento existere potest, za to nam davaju vrela množinu pojedinih naredaba,[31] medju koje i naša

---

[30] Mjesto ovo uzeto je iz Gaii J. II. 144., gdje glasi: Posteriore quoque testamento, quod iure factum fuerit, superius rumpitur; nec interest, an extiterit aliquis ex eo heres, an non extiterit: hoc enim solum spectatur, an existere potuerit: ideo que si quis ex posteriore testamento, quod iure factum est, aut noluerit heres esse, aut vivo testatore, aut post mortem eius, antequam hereditatem adiret, decesserit, aut per cretionem exclusus fuerit, an conditione, sub qua heres institutus est, defectus sit, aut propter coelibatum ex lege Julia summotus fuerit ab hereditate: quibus casibus paterfamilias intestatus moritur: nam et prius testamentum non valet, ruptum a posteriore, et posterius aeque nullas vires habet, cum ex eo nemo heres extiterit.

[31] Oporuka je ništetna ili umah s početka, ili porad kasnije nastupivših okolnosti sr. Sintenis III. str. 453. Mühlenbruch u Glückovih pand. sv. 38. str. 119., u prvom slučaju zove se testamentum imperfectum ili non iure factum. Razlozi, s kojih oporuka u prvom svom početku ništetnom biti može, veoma su raznoliki, a dadu se u cielosti svojoj na tri slučaja svesti: 1. Ako testatoru ili oporučnom nasljedniku testamenti factio manjka. 2. Ako je očitovanje samo manjkavo. 3. Kada je sadržaj oporuke neizvediv, ili kada se isti pravnim propisom protivi. U pogledu prvog slučaja sr. J. quibus non est permissum. 2. 12. — D. qui testamenta. 28. 1. — C. qui testamenta. 6. 22. — a u pogledu trećeg Mühlenbruch u Glückovih pad. sv. 38. str. 123., samo što Mühlenbruch grieši kada, str. 124. op. 75. izostale na sadašnju ili prošlu okolnost postavljene uvjete amo broji; jerbo ili testator nije znao, da je uvjet izostao, onda se uvjet jednostavno briše, a oporuka

Digitized by Google

l. 16. cit. spada, naime onaj slučaj, kada je testator, znajuć, da je uvjet u sadašnjosti ili prošlosti izostao, nekoga pod cond. in pr. vel. praet coll. instituirao.

Dosada smo promatrali dva najvažnija dokazala vladajućega nazora u savezu sa ostalimi ustanovami rimskoga prava, te smo vidili, da vladajući nazor s ovimi mjesti nemože teoriju o nepravih uvjetih uspješno braniti. A prije nego se svrnemo k trećoj važnijoj ustanovi, naime k l. 10. §. 1. D. de cond inst. 28. 7., valja nam spomenuti, da l. 71. D. de her. inst. 28. 5., na koji se zastupnici vladajućega nazora takodjer pozivlju, neveli, da je zato, jerbo se ovdje o pravom uvjetu radi, institucija: quo ex parte Titius me heredem instituit, ex ea parte Maevius

---

nije ništetna, sr. l. 6. §. 1. D. de cond. 35. 1., a prva se oporuka uništuje, kao i kod prvoga uvjeta; ili je testator znao, da je uvjet u sadašnjosti ili prošlosti izostao, onda je očitovanje posliednje volje doduše ništetno, ali ne zato, jer mu se sadržaj izvesti nedade, već zato, jerbo je očitovanje u sebi manjkavo (slučaj pod 2.). U svakoj oporuci mora, kao i u svakom drugom očitovanju volje, volja sasma jasno, stalno, podpuno i tako očitovana biti, da nitko u ozbiljnost očitovanja posumnjati nemože. Kada pako test. kaže: Ja znadem, da Titius consul nije, ako je Titius consul imenujem Semproniusa nasljednikom, to je svakako stalnost i ozbiljnost očitovanja izključena. Ovom nazoru svjedoči ne samo narav stvari, već i principielna ustanova l. 4. §. 1. D. de statu lib. 40. 7. sr. gore op. 21, jer kolik goder u pogledu tog predmeta prepor vladao, u tom se svakako većina spisatelja slaže sr. Sell unmögl. Bed. str. 262 sli., Mühlenbruch u. Glück. pad. sv. 41. str. 134. str. Vangerow II. op. 1. II. 3. da je polag l. 4. §. 1. cit. očitovanje posliedne volje zato ništetno, jerbo se u ozbiljnost očitovanja posumnjati mora, kada oporučitelj, znajuć da je uvjet nemoguć njekog pod ovakim uvjetom nasliednikom imenuje sr. osobito Scheuerl. str. 273. slć. — Isto tako kao što je očitovanje posljednje volje ništetno, kada visi ob uvjetu o kom je testator znao da je nemoguć, isto tako mora test. non iure factum biti kada je testatur znao, da je uvjet već u prošlosti ili sadašnjosti izpunjen, a u jednom i drugom slučaju zato, jerbo je očitovanje samo manjkavo, sve dakle visi ovdje o znanju ili neznanju oporučitelja, dakle o subjectivnoj njegovoj neizvjestnosti, načelo, na koje ćemo se jošte niže svratiti.

Vidili smo, da ustanova l. 16. D. cit. samo u toliko stoji, u koliko je testator znao, da je uvjet u prošlosti ili sadašnjosti izostao, a da u ovom slučaju i nemogući uvjeti kao i izostala cond. in praes. v. pract. col. djeluje, a to zato, jer neima ozbiljnog očitovanja. Nu u ovih slučajevih u obće nepredleži uvjet, jerbo neima očitovanja, a nemože biti uvjeta kada neima što da uvjetuje sr. dole pod III., ondje pako, gdje predleži uvjet, naime kada testator nije znao da je uvjet nemoguć l. 16. D. cit. pod konac i a contrario l. 4 §. 1. D. cit., kada nije znao da je uvjet u prošlosti ili sadašnjosti izpunjen l. 6. §. 1. D. de cond. 35. 1. ondje djeluju i nemogući i na sadašnju ili prošlu okolnost postavljeni uvjeti kao i t. z. pravi.

Digitized by Google

heres esto dozvoljena, van s razloga, što nepredleži kaptatorna institucija.[32]

A sada da se svrnemo k navedenoj l. 10. §. 1. D. de cond. inst. 28. 7.

Najprije dolazi nam tu, da se je i suus heres pod t. z. pravim uvjetom instituirati mogao, ako je taj uvjet potestativan bio, ili ako je testator instituiranog pod protivnim uvjetom exheredirao;[33] s druge strane pako da su i nemogući uvjeti oporuku uništili.[34]

Vidimo dakle, da je i po starijem pravu bilo slučajeva, u kojih pravi uvjeti nisu uništili oporuke, dočim bijaše nepravih, koji su oporuku uništivali.

Ali novellom 115. promienjeno je nuždno nasljedno pravo temeljito.[35]

Dočim bijaše exheredatia po starijem pravu neograničena povlast oporučitelja, uze mu Justinian ovo pravo, pa ustanovi, da se nuždni mogu samo pod stanovitimi uvjeti izbaštiniti; dočim je po starijem pravu izbaštinjenje bilo povlast oporučiteljeva, predstavlja nam se po Justinianovom kao kazan nuždnoga nasljednika,

---

[32] Sr. Unger Erbr. str. 72. op. 7.

[33] Sr. u pogledu potestativnih uvjeta: l. 4. 6. 69. 86. pr. §. 1. D. de her. inst. 28. 5. l. 12. 28. D. de cond. iust. 28. 7. l. 20. §. 4. D. de bon. libert. 38. 2. a u pogledu exheredatie l. 28. pr. D. de lib. et post. 28. 2. sr. Unger Ertr. str. 72. op. 7. Vangerow II. str. 229. op. I. A. 1. i 2. Arndts u Rechtslexikon VIII. str. 81. sl.

[34] Sr. l. 15. D. de cond. iust. 28. 7. vidi Fitting Arch. sv. 39. str. 316.

[35] Ovo je veoma preporno, jer jedan dio civilista mnije, da po Nov. 115. još i stariji propisi glede institutije suus-a i emancipata valjaju sr. Mayer Erbrecht I. str. 268 slč. Vangerow II. str. 296. II. slć — t. z. additionalni ili correctioni sustav — dočim drugi tvrde, da je uvjetno nasljedstvo nov. 115 u svih svojih djelovih promienjeno sr. derogativni ili reformatorni sustav. Nu medju potonjimi vlada opet priepor: Neki misle, da stariji propisi glede institucije suus-a i emancipata jošte uviek u krieposti stoje, a da je samo pravno sredstvo promienjeno tako, da sada uviek remedium ex nov. 115. povredjenom pripada sr. Mühlenbruch u Glück-ovih Pand sv. 37. str. 192. slć. i 295. slć., drugi opeta: Puchta Lehrb. str. 728. op. e i Heumanna Gissener Zeitschrift sv. 17. str. 246. slč. mniju, da stariji propisi u pogledu formalne institutije od sada za sve ascendente i descendente valjanost imadu. Nazor, koji mi ovdje branimo, može se sada gospodujućim nazvati, sr. Franke das Recht der Notherben und Pflichttheilsberechtigten (1831.), Arndts Rechtslexikon VIII. str. 116. slć. Sintenis III. str. 585. op. 1. Brinz str. 741. slč. Köppen Syst. str. 162. slč.

Digitized by Google

vezana na stanovite uvjete.[36] Protivnici našemu nazoru (Mayer Erbrecht I. str. 268. slč. Vangerow II. str. 296. II. slč. i drugi) tvrde,[37] da je novela 115. netaknutimi ostavila ustanove glede formalne institucije suus-a i emancipatusa, a i stara pravna sredstva (quaerella nullitatis iuris antiqui dotično B. P. contra tabulas) proti oporuci. Al već položaj nov. 115. u sustavu prava potvrdjuje naše mnienje; jerbo je Justinian godinu dana izza nov. 115. novellom 118. poznatu reformu u zakonskom nasljedstvu proveo, a nedade se pomisliti, da je isti zakonodavac, koji je u jednom dielu postojeću nejasnost i zamršenost novim zakonom samo povećao.[38] Kad se protivni nazor, tvrdeć da nov. 115. sama oprieku medju exheredare i praeterire pripoznaje, pozivlje na rieči cap. 3. pr. Sancimus non licere penitos patri vel matri — — — filium vel filiam — — — praeterire aut exheredes facere in suo testamento, to nam valja primjetiti, da se rieči exheredes facere neprotežu na otca, a praeterire na majku, jerbo se u nov. 115. rieč exheredare sasma obćenito glede svih nuždnih nasljednika rabi: U §. 9. cap. 3. čitamo: exheredem facere, u §. 13. cap. 3.: sed haec quidem de personis, quas exheredare non licet, nisi causae ingratitudinis scribuntur et probentur, dicta sunt, u §. 14. cap. 3.: ut eos hac potissumum ex causa ingratos et exheredes in testamento suo scribant, u cap. 3. i. f. si vero haec non observata sint, liberis exheredatis, nullum praeiudicium fiat, pa neće ipak nitko tvrditi, da se ova mjesta samo na suus-a i emancipatusa odnose. Pa kad protivnici dalje naglašuju, da zakonodavac u cap. 4. pr. u pogledu roditelja mjesto riečih exheredare upotrebljuje rieči eos omnino alienari, to nam valja pripomenuti, da te rieči u izpravnom prevodu glase

---

[36] Sr. Windscheid III. str. 172.

[37] Jedini razlog, na koji se protivni nazor prividno pozvati može, stoji u tom, da noviji zakon dokida stariji samo u toliko, u koliko stoji s njim u opreci, sr. Vangerow cit. Nu to je u nazočnom slučaju baš pitanje. Tko god sadržaj nov. 115. pozorno promotri, mora do uvjerenja doći, da se ista u svem sa starijim pravom u opreci nalazi, sr. Arndts Rechtslexikon VIII. str. 118. slč.

[38] Sr. Sintenis III. str. 586. op. 1. — Arndts cit. str. 117. slč.

Digitized by Google

eos plane excludere, a to znači na prvi pogled isto što i exheredare.

Punim pravom možemo dakle tvrditi, da polag novele medju riečmi exheredare i praeterire kao i medju formalnim i materijalnim nuždnim nasljedstvom u smislu starijeg prava, neima više razlike.

Na ovo shvaćanje stvari upućuju nas takodjer rieči zakona, kojimi Justinian naznačuje svrhu novele: una enim est serenitatis nostrae cura, ut iniuriam praeteritionis et exheredationis parentum et liberorum tollamus (cap. 5.), kao što i izreka, kojom poprati povod ciele svoje zakonske reforme: Invenimus enim Pulcheriam, licet a matre sua grata filia dicta sit, in testamento tamen, tam patris cum matris bonis exheredatam esse. Zato bijaše i većina byzantinskih pravnika, kao i starijih na zapadu spisatelja našega mnenja.[39] Ako k svemu tomu uzmemo, da je zakonodavac u §. 8. i. f. cap. 3. izrično naglasio, kada je htio, da se po koja ustanova samo na jedan dio nuždnih nasljednika protezati ima, nemožemo više o tom dvojiti, da je Justinian, napustiv svaku razliku medju suus-om i emancipatus-om s jedne i ostalimi nuždnimi nasljednici s druge strani, novelom 115 staro formalno i materijalno u jedno nuždno nasljedstvo spojio.

Pa ako i to sve stoji, nastaje opet pitanje, kakovih posljedica ima sada praeteritia kakova nuždna nasljednika?

Poznato je, da teorija razlikuje u tom pogledu tri sustava: sustav nuliteta, inofficiositeta i t. z. mješoviti.[40]

---

[39] Sr. Franke cit. str. 355. slč. — Mühlenbruch cit. sv. 37. str. 308.

[40] Po starijem pravu postojale su, osim eventualne B. P. contra tab., i kasnije cond. ex lege 30. l., poglavito dvie tužbe, kojimi su nuždni nasljednici svoje pravo branili: quaerela nullitatis i quaerela inoff. test., prva na polju formalnoga, druga na polju materijalnog nuždnog nasljedstva. Pitanje je sada, polag kojih načela ravna se remedium ex nov. 115., polag onih quaerelae nullitatis ili inofficiosi test.? Potonje brane Glück u svom Comentaru sv. 7. str. 335. slč., Brinz str. 744. slč. Köppen str. 160. slč. Elvers u Neue Themis I. str. 236. slč., a stranom i Windscheid III. str. 170., dočim pretežna većina sustav nulliteta brani, sr. medju ostalim: Franke cit. str. 367. slč., Mühlenbruch cit. str. 245. slč. Heumann cit. str. 164. slč. Arndts cit. str. 106. slč., Sintenis III. str. 616. slč. Vangerow II. str. 292., Bluntschli Entwicklung der Erbfolge gegen den Letzten willen, str. 232.

Digitized by Google

Justinian ustanovio je nov. 115-u, da se ascendenti i descendenti instituirati moraju, tužba, potičuća iz nov. 115., služi dakle kao pravni liek proti nezakonitoj praetericiji. Quaerela inofficiosi testamenti, nije pako nikada služila proti oporuci, u kojoj nije nuždni nasljednik instituiran, već je samo onom pristojala, komu nije nuždni dio ostavljen bio. Jedna i druga tužba smjera po tom na sasma različito, prva na uzpostavu praeteritiom povredjena prava, druga, da namakne nuždni dio. Nemože dakle remedium ex nov. 115. quaerela biti.

Ovo govori i proti mješovitom sustavu. Sustav nulliteta opravdava cieli smjer novele. Justinian sasma imperativno zabranjuje, da se ascendenti i descendenti praeteriraju, kada veli u cap. 3. penitus non licere filium vel filiam praeterire vel exheredem facere, a u §. 13. istog poglavja: quos exheredare non licet. Čim po tom nov. 115. zabranjuje praetericiju, qualificira time neposredno oporuku onog, koji umre, ostaviv iza sebe žive descendente ili ascendente.

Oporuka, kojoj takova qualifikacija manjka, nije drugo van oporuka, kojoj manjka zakoniti uslov. Što nam je pako drugo, van držati ništetnim očitovanje, komu manjka zakoniti naslov, koje se protivi zakonskim propisom? Ta već polag obćenitih interpretativnih načela (sr. l. 5. C. de leg. 1. 14.) mora se takovo očitovanje ništetnim proglasiti. A da je i Justinian isto mislio stvarajuć nov. 115., na to nas upućuju rieči iste: nullam vim huiusmodi testamentum sancimus habere" (cap. 4.). Pristati nam je dakle uz one, koji tvrde, da je oporuka ništetna, kada se protivi propisom nov. 115.

Ali nastaje dalje pitanje, kakova je to ništetnost, je li absolutna ili relativna?[41]

---

slć., a ima jih koji misle, da i jedna i druga tužba mjesta imade: quaerela nullitatis, kada nije testator zakoniti razlog izbaštinjenju naveo, a quaerella inoff. test. kad je takav razlog naveo, al nuždni nasljednik ga poriče, ovo je t. z. mješoviti sustav a brani ga izim starijih (n. pr. Haubald, Höpfner) Puchta Lehrb. str. 727. i Vorlesungen II. str. 421.

[41] Jedni: Heumann cit. str. 170. slć. Sintenis III. str. 616. slć. Thibaut II. str. 316. — Vangerow II. str. 294. 295. tvrde, da je oporuka ab initio ipso iure ništetna, dočim drugi misle, da ništetnost samo u toliko nastupi u koliko nuždni

Digitized by Google

Da je oporuka absolutno ništetna, moralo bi se uzeti, kao da nikada ni postojala nije, pa bi, da predleži starija oporuka, ova morala do valjanosti doći. Nu to nebiva. Justinian na više mjestih u nov. 115. ustanovljuje, da se ostavina u ovom slučaju ab intestato deferira, odakle sliedi, da druga oporuka, ma da je njom i pravo descendenta ili ascendenta povriedjeno, uviek stariju oporuku uništuje, da dakle absolutno nije ništetna. Valjanost ili nevaljanost oporuke ima se prosuditi polag vremena smrti testatora, oporuka je ništetna, ako bijaše u to doba povredjenih descendenta ili ascendenta. Na to upućuje nas cieli smjer zakona. Justinian htio je polag cap. 3. i. f. nov. 115. (nullum exheredatis liberis praeiudicium generari) samo pravo descendenta i ascendenta zaštititi. Pa ako mu bijaše nakana samo zaštiti nuždne nasljednike, to bi griešili tvrdeć, da je oporuka ab initio ipso iure ništetna, jer su nuždni nasljednici sasma obezbiedjeni, ako je oporuka samo u toliko ništetna, u koliko se nalaze u vrieme smrti testatora praeterirani i u koliko proti oporuci postupaju.

Možemo dakle reći:

1. Novelom 115. bitno je cielo nuždno nasljedstvo promienjeno.

2. Oporuka je od sele u toliko ništetna, u koliko proti njoj ustanu — — — — za vrieme smrti testatora praeterirani i živući ascendenti ili descendenti.

A sada da se vratimo k uvjetu.

U starije doba bijaše preporno, da li uvjetna institucija filius suus-a oporuku absolutno ili samo onda dokida, kada se suus za vrieme smrti testatora praeteriranim nalazi. Sabinjanci

---

nasljednici testatora preživu. Nu medju potonjimi vlada opeta priepor: Mühlenbruch u Glückovih pand. sv. 37. str. 256. slć. kaže, da je oporuka ipso iure ništetna, ako nuždni nasljednik samo testatora preživi, da je oporuka daklem ipso iure ali ex tempore mortis testatoris ništetna, dočim Franke cit. str. 367 slč. Bluntschli str. 232. slč. i Arndts str. 115. tvrde, da je oporuka samo onda ništetna, ako za vrieme smrti testatora praeterirani nuždni nasljednik proti njoj ustane. Priključujem se iz razloga u textu navedenih potonjem nazoru.

Digitized by Google

tvrdili su prvo, proculeanci branili su potonji nazor,[42] a pandektarno pravo prihvatilo je nazor sabinjanski.

Dočim smo pako dokazali, da je nov. 115. pandektarno pravo bitno promienila, to nastaje pitanje, što biva sada sa uvjetnom institucijom ascendenta ili descendenta?

Polag ustanova pandektarnoga prava nesmije se ovo pitanje riešiti, jer su ove, kako dokazasmo nov. 115., sasma promienjene, a novela sama neima ustanova u pogledu umjetnih institucija. Zato je ovo pitanje jedno od najprepornijih: Ima civilista koji tvrde, da se polag nov. 115. uvjetnom institucijom, samo ako neima potestativna uvjeta, oporuka dokida, dočim drugi baš obratno misle, da se uvjet brisati imade.[43]

Nije nam ovdje razpravljati, koji od ovih nazora ima se temeljitijim smatrati, već samo naglasiti, kako smo gore dokazali, da je odsele samo vrieme smrti testatora mjerodavno. Ako bi se daklem i priključili nazoru onih, koji tvrde, da uvjetna institucija oporuku uništuje, to će ipak očitovanje posljednje volje, prema gornjim našim izvadjanjem, samo u toliko ništetnim biti, u koliko se uvjetnom institucijom za vrieme smrti testatora živući descendenti ili ascendenti praeteriraju i u koliko ovi proti oporuci ustanu. Ako to nebiva, ako uvjetna institucija nuždnog nasljednika za vrieme smrti testatora u svom pravu nevriedja, nije ni oporuka ništetna. Više nam za sada netreba, jer neće

---

[42] Šr. Gaii I. II. §. 123.: Item qui filium in potestate habet, curare debet, ut eum vel heredem instituat, vel nominatim exheredet, alioqui si cum silentio praeterierit, inutiliter testatur: adeo quidem, ut nostri praeceptores existiment, etiamsi vivo patre filius defunctus sit neminem heredem ex testamento existere posse, scilicet quia statim ab initio non constiterit institutio; sed diversae scholae auctores, si quidem filius mortis patris tempore vivat, sine impedimento eum esse scriptis heredibus et suum ab intestato heredem fieri confitentur; si vero ante mortem patris interceptus sit, posse ex testamento hereditatem ediri putant, nullo iam filii impedimento; quia scilicet existimant, non statim ab initio inutiliter fieri testamentum filio praeterito. Sr. k tomu pr. J. de exter. lib. 2. 13.

[43] Medju potonjimi postoji opeta razlika, Heumann u Zeitschr. für Civilr. u. Proc. sv. 17. str. 232. slč. misli, al bez temeljitih razloga, da se uvjet uviek brisati imade, dočim Vangerow II. str. 185. i Mühlenbruch cit. sv. 37. str. 213. slč. tvrde, da se uvjet samo onda briše, kada — — o slučaju visi ili kad je mješoviti, nikada pako potestativni. Franke cit. str. 385. slč. Sintenis III. str. 618. — Arndts cit. str. 143. slč. pako brane sasma protivni nazor, tvrdeć, da se uvjet nikada brisati neimade, već da on, ako samo nije potestativan, instituciju uništuje.

Digitized by Google

uvjetna institucija ničijega prava vriedjati, ako je uvjet za vrieme smrti testatora izpunjen.[44]

Možemo indi reći: Ni uvjetna institucija, viseća o pravom uvjetu, nekrnji oporuke, ako je uvjet za vrieme smrti testatora već izpunjen.

Tim smo i vladajući nazor pobili, jer ako izpunjeni pravi uvjet oporuku nekrnji, onda odpada u ovom pitanju i svaka razlika medju pravim i na sadašnju ili prošlu okolnost postavljenim uvjetom, ni jedan ni drugi neuništuje oporuke ako je izpunjen. Što pako onda, kada je izostao? Pravi uvjet uništuje oporuku, a cond. in praes. vel praet. col.?

Dokazali smo gore (op. 29. i 31.), da se ovakov uvjet nemogućim ravna, pa ako uzmemo, da propis l. 15. D. de cond. inst. 28. 7. (vidi gore op. 21. pod 2.) i poslje nov. 115. jošte u valjanosti stoji, onda nebi ni sjenke od razlike medju t. z. pravim i na sadašnjost ili prošlost postavljenim uvjetom bilo, jerbo bi institucija uvjek ništetna bila. Ali na temelju svega, što smo o razvitku nuždnog nasljedstva rekli, valja nam uztvrditi, da se poslje nov. 115. nemogući uvjeti isto onako kod institucije nuždnog nasljednika, kao i kod svake druge institucije brišu, a to zato, jerbo su, kako dokazasmo, razlike medju institucijom suus-a i ostalih nuždnih nasljednika usljed nov. 115. pale; ovdje bi dakle ipak postojala razlika medju cond. in praes. v. praet. rel. i t. z. pravim uvjetom; ali ta razlika sastojala bi se samo u tom, da se ovi uvjeti poput nemogućih brišu, a to neću ni tajiti, nu to je sasma pozitivna ustanova rimskoga prava, koja, a to pripoznaje u pogledu nemogućih uvjeta i vladajući nazor, nikakove pojmovne važnosti neimade.

---

[44] Valja uviek na misli imati, da je polag današnjeg prava jedino mjerodavno vrieme smrti testatora. Cieli historički razvoj dade se na ovo pitanje svesti. Prokuleancem bilo je vrieme smrti odlučujuće, Sabinjanci pako držali su, da je vrieme mjerodavno, kada se oporuka sastavlja, pandektarno pravo priključilo se je nazoru Sabinjanaca, dočim se novija theorija opet proculeanskom vraća. Zato nam nitko predbaciti nemože, da nismo oprovrgli tvrdnju gospodujućeg nazora, koja se temelji na ustanovi l. 10. §. 1. D. cit., već da smo naš nazor samo u pogledu prava poslje nov. 115. utvrdili. Neradi se o tom, da pojedino mjesto iz pandekta iztrgnemo, pa da, bez obzira na dalnji razvitak rimskoga prava, na njem dogme kujemo, već da pojedinu dogmu popratimo u svih faza njenoga razvitka sve do najno-

Digitized by Google

Dosadanje naše razmatranje imalo je pretežno samo negativni smjer, da obori najvažnija dokazala vladajućega nazora u pogledu dogmatičke konstrukcije uvjeta, postavljenih na sadašnju ili prošlu okolnost. Sada nam je preći, da na temelju dosada razredjenog materijala naš nazor konstruiramo, kojom ćemo prilikom i ona dokazala gospodujućeg nazora, na koja se jošte nismo osvrnuli, prosuditi. Ali dosadanjim našim razpravljanjem polučili smo osim obćeg negativnog rezultata ipak i jedan pozitivni. Vidili smo naime, da cond. in praes. v. praet. col., samo ako subjektivna neizvjestnost vlada, poput pravih dotično nemogućih uvjeta djeluje, ako li pako neizvjestnost neima da se u ozbiljnost očitovanja volje posumnjati mora.

(Konac sliedi.)

---

vijeg doba, pa da na temelju ovakove, kakova se je razvila, ostvaramo našu nauku. Kada se stvar ovako shvaća, nije od potrebe zaklonit se za mnienje Ungerovo Erbr. str. 72. op. 6., koji tvrdi, da l. 10. §. 1. D. cit. samo riečmi: quum nulla sit conditio, quae in praeteritum confertur, vel quae in praesens, osobitu ustanovu u pogledu filius suus-a colorira.

PRAKTIČKI SLUČAJEVI.

I. Gradjansko-pravni.

Da li §. 540. gr. p. p. stoji još i danas u krieposti?

Rečeni paragraf naredjuje sliedeće: „Ako se bude vidjelo iz izviešća sudbene osobe, izaslane na ovrhu, da zaplienjene gibive stvari nisu dovoljne za pokriće tužitelja; da mu nije poznat nikakov imetak dužníkov, na koj bi se vodit mogla plienitba: ima sudac na prošnju tužitelja naložit obtuženiku, da pod kazan pravoga zatvora pokaže za tri dana vaskoliki imetak“,

Upiruć se o taj paragraf, zamoli Marija M. proti svomu dužniku Z. ročište za prokaz imetka. Kr. kot. sud svetoivanski udovolji toj molbi ter odlukom od 24. listopada 1875. br. 539. naredi u tu svrhu ročište, koje bje ipak na molbu ovršenika Z. odgodjeno; ter odlukom od 25. lipnja 1876. br. 1489. u istu svrhu naredjeno novo ročište za dne 29. srpnja.

Proti toj odluci uloži ovršenik Z. utok i žalbu ništovnu s ovih razloga: Prokaz imovinę po §. 540. gr. p. p. nalaže se pod prietnjom

Digitized by Google

pravoga zatvora; a neima dvojbe, da je to ovršni zatvor, kako to i sam napis nad tim §-om dokazuje, gdje se veli: „daljni stupnji ovrhe“; nadalje neima dvojbe ni o tom, da je svrha tom zatvoru izposlovanje plateža novčane tražbine od dužnika. To, zatim i ta okolnost, što je §. 540. gr. p. p. priprava za dalnje ovršbene korake na osobu dužnikovu (§. 541., 543., 544. gr. p. p. itd.) dokazuje dovoljno, da §. 540. gr. p. p. sadržaje preduzimanje ovrhe na osobu dužnikovu. Nu zakonski članak VIII: 1870. naredjuje u §. 1. „Od dana, kojega bude ovaj zakon proglašen, nemože se dozvoliti, niti, ako je dozvoljena, preduzeti ili nastaviti ovrha na osobu dužnika radi mjenbenih ili inih novčanih tražbina“. Taj zakon je proglašen 14. studenoga 1870., pak su njim izvan krieposti stavljene sve ustanove, tičuće se ovrhe na osobu dužnika radi novčane tražbine, dakle i ustanova u §. 540. gr. p. p. S toga je utočitelj zahtievao, da vis. kr. banski stol ukine tako odluku od od 25. lipnja 1876. br. 1489. kako i odluku od 29. listopada 1875. broj 539.

Ovoj molbi je kr. banski stol udovoljio, ukinuo je obie odluke kao ništetne i naložio kr. kot. sudu svetoivanskomu, da ima molbu Marije M. za ročište u svrhu pokaza imovine moliteljici povratiti. Sve to uvaživ, da odredjenje ročišta vrhu molbâ za prokaz imetka u obće neodgovara §. 540. gr. p. p., pošto se po tom §-u, ako obstoje uvjeti tamo naznačeni, dužniku bez odredjenja ročišta naložiti imade, da pod kazan pravoga t. j. ovršbenoga zatvora prokaže za tri dana vaskoliki svoj imetak;

vidiv dakle, da je ročište, o kojem govori napadnuta odluka, bez zakonita temelja odredjeno, pak da u ostalom neima ni svrhe, jer pripuštenje prokaza sada, pošto je dokinut ovršbeni zatvor radi novčanih tražbina, i onako nikakovih posljedica neimade“. Dr. **I. Z.**

K §§. 204. i 329. gradj. p. p.

Kr. kotarski sud u Križevcih kano gruntovna oblast, izdao je 7. travnja 1877. sliedeću odluku:

Broj 6. — 1877.

zem.

U predbježnom riešenju nazočne parnice dozvoljuje se ponudjeni dokaz po tužitelju sudbenim očevidom pomoćju starih gruntovnih knjiga i mapa grada Koprivnice ob istovjetnosti preporne oranice, dolazeće u staroj gruntovnoj knjigi pod čest. br. 674. u površju 4 ral. 1390 □ hv. i istovjetnosti oranice Ledine, upisane u z. z. 127. obć. Koprivnice pod mj. br. 4018. u površnoj mjeri 4 ral. 1390 □ hv.

Digitized by Google

Dozvoljuje se nadalje ponudjeni dokaz svjedokom M. P. uz dokazne članke pod E. ad I. ob okolnosti, da je tuženik istu oranicu od A. pl. Ž. prijašnjega župnika uz podavanje 16 težaka na godinu primio u zakup; a isto tako i dokaz kroz svjedoke J. J. i J. N. uz dokazne članke pod F. ad I.

Za sudbeni očevid i podjedno saslušanje svjedoka na licu mjesta odredjuje se ročište na dan 12. svibnja t. g. u 9 uri prije podne.

K ročištu pozivlju se svjedoci posebnimi pozivi pod prietnjom zakonitih posljedica, a sl. se gradsko poglavarstvo u K. umoljava dopisom, da izašalje na ročište jednoga gradskoga činovnika sa starom gruntovnom knjigom i mapom grada K.

O tom se obaviešćuje itd.".

Proti toj odluki podnio je J. L. ništovnu žalbu sliedećega sadržaja:

Sl. kr. kot. sude! Ovosudnom odlukom od 7. travnja t. g. br. 6/z. dozvoljuje se po tužitelju ponudjeni dokaz sudbenim očevidom ob istovjetnosti preporne čestice, ali se nenaredjuje ročište za izbor vještakâ.

U tom leži bitna ništetnost, jer naš gradjansko-parbeni postupnik nepoznaje očevida bez vještakâ (§. 204. g. p. p.)

Uslied toga podnašam po svom izkazanom zastupniku dru. L. Š. u pogledu nepodpunosti ove odluke nazočnu ništovnu žalbu, pa molim za podastrenje visokom kr. banskom stolu, a

Visoko ovaj blagoizvoli nepodpunu odluku br. 6. od 7. travnja t. g. ukinuti i naložiti kr. kotarskomu sudu, da ponajprije po §. 207. g. p. p. postupa."

Ovaj podnesak rieši kr. kot. sud križevački kao što sliedi:

Broj 751. — 77.
zem.

Odluka.

Žaoba se ništovna neprima, jer su ništovnice kao poseban pravni liek po §. 339. g. p. p. dopustive samo proti osudam.

O tom itd.

Proti ovoj odluci podnese J. L. sliedeći utok:

Slavni kr. kot. sude! Ovosudnom odlukom br. 751. od 17. travnja t. g. pod A. bude moja ništovna žalba de prs. 17. travnja br. 751. odbijena s razloga, „jer su ništovnice kano poseban pravni liek po §. 339. g. p. p. dopustive samo proti osudam".

Proti ovoj odluci podnašam ovim svoj utok.

§. 339. veli, pod kojimi li se uvjeti može osuda ništovnom žalbom napadati, ali neveli, da je nišlovna žalba samo proti osudi umjestna.

Sprotiva naredjuju §§. 308., 341. g. p. p., da se može ništovna žalba podnieti toli proti odluci koli proti osudi, pa da se može bud spojiti sa drugim pravnim liekom, bud samostalno podnieti.

Digitized by Google

Ovo su u ostalom tako jednostavne, svakomu pravniku poznate istine, da upravo nedokučujem, kako je sl. sud mogao preko jasnih odredaba §§. 308. i 341. nazočnu odluku izdati, pa s toga molim za podnos ovog utoka vis. kr. banskom stolu :

Visoko ovaj blagoizvoli utečenu odluku ukinuti, pa riešiti moju ništovnu žalbu br. 751. de prs. 17. travnja 1877."

Priobćujuć za sada jednostavno ove rješitbe, imati ću sgodu povratiti se na nje. Priobćio dr. **L. Š.**

Davanje u zakup prava točiti vino.

Gospoštija ili vlastelinstvo dobra Fužine, vlastničtvo državne zajednice hrv. ug. ima regalno pravo vinotočja mal ne u svoj županiji riečkoj, naročito u kotaru nekad vinodolskom te gorskom — sve prema ustanovam urbarskoga zakona od g. 1836. članak VI. §. 2.

Regalno pravo vinotočja ovlašćuje vlastnika odnosno njegova pravnoga sliednika na točenje običnoga pića u stanovitom mjestu, izključujuć od te pogode svakoga, osim obćinu, za vrieme od Miholja do Gjurgjeva.

Tako je i gospoštija fužinska po svom dohodarstvenom uredu uz nadzor nadležne financijalne oblasti dala u zakup sva regalna prava putem javne dražbe i to uz priličnu cienu.

Medjutim izposlovaše obćine upravnim putem pod tadašnjom dvorskom kancelarijom, nezna se pravo s kojih razloga, povlast, da smiju krčmariti i od Jurjeva do Miholja. A to zadade zakupnikom gospoštinskoga vinotočja težki udarac. Jer upravo zato bijaše poskočila zakupnina tako visoko, što su se zakupnici nadali, da će u ljetu jedini oni krčmariti i tako bez takmaca svoju štetu djelomice naknaditi. Zakupnici nastojahu doduše, nebi li našli pomoći proti provilegiju obćina, tužeć se kod zakupodavaca c. kr. šumsko-dohodarstvenoga ureda u Fužini i financijalnih oblasti. Sve uzalud.

Nesmogoše sve zakupnine, pa pošto im neuslišaše molbe za razmjeran odpust zakupnine, uzkratiše mnogi zakupne obroke. S toga dade erar obnoviti dražbu na njihovu pogibelj, na što je i bio ovlašten po točki 4. ugovora.

Erar diže kod bivšega gradskoga suda u Zagrebu kao forum contractus parnice proti svakomu zakupniku na izplatu zaostale zakupnine i štete, nastale sbog obnovljena zakupa.

Od više ovakih parnica, evo ovdje jedna.

Kr. financ. prokuratura, zastupajuć državno dobro Fužine, podigne tužbu proti Ivanu R., zastupanomu po odv. A. Z., na izplatu dužne zakupnine od 715 for., dotično 237 for. i 842 for. s. p.

Digitized by Google

Bivši grad. sud zagrebački sudio je 6. listopada 1872. prema zahtjevu tužitelja.

Razlozi: Glasom pod A. tužbi privitoga dražbenoga zapisnika od 7. kolovoza 1865., potvrdjenoga po c. kr. financ. okružnom ravnateljstvu točke 4., ima tuženik kao zakupnik krčme u Ravnoj gori platiti zakupninu u četverogodišnjih obrocih u ruke c. k. šumarskoga ureda u Fužini unapred tim, da će se smatrati, ako obroke plaćanja obdržavao nebi, da je zakupni ugovor dokinut, te da će imati gore navedeni c. k. šumarski ured pravo na pogibelj i trošak dostalca novu dražbu za upitnu krčmu razpisati i obdržavati ili pako putem ugovora drugomu u pitanju stojeću krčmu predati.

Dočim pako tuženik duguje na zakupnini dospjelu za vrieme od 1. studenoga 1865. do konca rujna 1866. svotu od 715 for. 58 novčića skupa sa 5% zateznimi kamati, tekućimi za vrieme 1. siečnja 1866. do konca rujna 1866. od svakoga pojedinoga dospjeloga roka, te budući je c. kr. šumsko-gospodarski ured u Fužini, držeći se 4. točke gore navedenog zakupnog ugovora radi zaostalog plaćanja zakupnine sa strane tuženika kao zakupnika istu krčmu u podzakup dao za dvie godine i tri mjeseca, t. j. od 1. listopada 1866. do konca prosinca 1868. za godišnju zakupninu od 580 for., dakle za godišnje 374 for. 50 novč. manje, nego je tuženik dati obvezan bio, to zahtieva tužitelj od tuženika zaostalu dužnu zakupninu od 715 for. 88 n., ili pako po odbitku prigodom sklopljenja zakupnoga ugovora položene jamčevine od 478 for., ostatak od 237 for., a na odšteti po smislu točke 4. zakupnoga ugovora u ime manjka zakupnine za vrieme predane krčme u podzakup, za svaku godinu od 374 for. 50 novč., za dvie i četvrt goine dakle tražbinu u ukupnoj svoti od 842 for. 63 novč.

Tuženik neprigovara, da je dužan ostao zakupninu u gore navedenom iznosu i za gore pomenuto vrieme, već tvrdi, da isti dug nije dužan platiti s razloga, što jedno zakupodavac nije njemu predao ugovorenog prava u onom obsegu, u kojem bje ugovoreno, jer da je občina Ravna gora protupravno i po ljetu točila vino, a kroz to da mu je šteta nanešena; a drugo, da odštetu dužan platiti nije, jer da je polag zakupnog ugovora tužitelj samo pravo imao radi neobdržanih uvjeta u pogledu plaćanja zakupnine zakupni predmet putem javne dražbe u novi zakup dati, a tim, što to učinjeno nije, da se nije mogao valjani zakupnik naći, koj bi onoliku zakupninu platio bio, kao što ju je tuženik po ugovoru platiti imao, te da s toga nemože tužitelj njega (tuženika) na odštetu tužiti.

Ovaj potonji tuženikov prigovor pobija sama po njemu navedena točka 4. zakupnoga ugovora uvodno napomenutoga, glasom koje je tužiteljna gospoština vlastna u slučaju neobdržanih uvjeta tamo navedenih

Digitized by Google

od strane zakupnika i zakupni predmet putem pogodbe (im Akordwege) u podzakup dati, netreba dakle na isti se dalje obazrieti.

Što se tiče prvijega prigovora. taj je neumjestan s razloga, što zakupnik nije dokazao, da mu je zakupni predmet u zakup predan pod tim uvjetom, da zakupodavac jamči, da neće nitko sa zakupnikom u točenju vina konkurirati ili pako se obvezao, da će svakoj konkurenciji u tom pogledu na put stati, to bar nije iz tužbi priloženih zakupnih ugovora vidljivo, a drugi dokaz o tom nije od tuženika u ovom preporu pružen.

Gledom na sada navedene okolnosti i pogledom na to, što samomu iznosu pojedinih tražbina tužiteljevih sa strane tuženika prigovoreno nije, to se je moralo zahtievu tužbenom u cielom obsegu mjesta dati, a osim toga i u smislu §. 573. gr. p. p. tuženika na naknadu parbenih troškova obsuditi."

Tuženik podnese proti toj osudi žalbu ništovnu, koju je kr. banski stol i uvažio, te rješitbom svojom od 4 prosinca 1872. osudu prvoga suda dokinuo i naložio, da se povede novi postupak.

Evo r a z l o g a: Posmotriv, da je državno dobro Fužina kroz svoje organe prepustilo ugovorom od 7. kolovoza 1865., potvrdjenim 21. rujna 1865. br. 6213. A na I tuženiku uslovom zakupa svoje pravo točenja vina i inih pića u Ravnoj gori za vrieme od 1. studenoga 1865., do konca prosinca 1868. uz tamo ustanovljenu zakupninu;

posmotriv, kao što izlazi iz uvoda sada rečene pogodbe, da pri ovršivanju zakupnoga prava, mora ostati neoskvrnjeno pravo samoj občini Ravna gora točenja svake godine za vrieme od 29. rujna do svršetka ožujka;

smatrajući po ovom, da za ostali svakogodišnji tečaj vremena, naime od 1. travnja pa do 28. rujna biva pravo občinskoga točenja izključeno;

posmotriv, da tuženik navadja izrično u svojoj obrani, da on za kupljeno sebi pravo nije vršio niti nije mogao vršiti s izključenjem občine u vremenu, njemu samomu pripadajućemu, jer da je ujedno i občina u svojoj krčmi vino i ina pića točila na veliku i očevidnu njegovu štetu i tako došao u nemogućnost rabiti izključivo svoje pravo;

posmotriv, da je on, polag njegova tvrdjenja, predstojniku dohodarstvenoga ureda dobra Fužina, imenom Falleru redovito objavio te nepravilnosti od strane občine ravnogorske, za da se odstrane i da se on postavi u mogućnost rabiti podpuno i neograničeno svoje pravo i za svrhu, da uzmogne dužnost svoju izpuniti, — pravednom zahtjevu tuženika nikako se odazvao nije — već da je občina Ravna gora nezapriečeno nastavila svoja protuzakonita djela;

posmotriv, da učini ovako po tuženiku naglašeni pokazuju se kao podobni za stvarno uplivati u riešenje ovoga prepora — i da se je

Digitized by Google

za dokaz istih pozvao kao svjedoke na pomenutoga predstojnika Fallera, takodjer na ine svjedoke: Petra Liša, Ivana Pavlića i Josipa Kolarića.

Posmotriv napokon, da je tuženik preko toga uveo takodjer prisegu glavnu, navraćenu upravitelju dobra Fužina, Falleru, vrhu važne okolnosti, da je on redovito njemu objavio čine protuzakonite od strane više rečene občine ravnogorske i pridržao ju za sebe, ako mu uzvraćena bude, pak da je sud, neobazrievši se nimalo na ove dokaze, izrekao presudu konačnu;

posmotriv temeljem ovih, da je sud taj svakako prerano sada napadnutu presudu izrekao obnašao je za pravo davši mjesta ništovnoj žaobi tuženika temeljem §§. 339. i 343. gr. p. p. istu osudu ukinuti i sudu tomu naložiti, da pomenute svjedoke pod prisegom posluhne, eventualno uvaži uvedenu prisegu glavnu, a zatim polag stanja stvari novu osudu izreče i dalje po zakonu ureduje."

Nakon izvršena naloga kr. banskoga stola izrekao je kr. kot. deleg. sud u Zagrebu, „da je tuženik Ivan Ružić dužan u ruke c. kr. šumarsko-gospodarstvenog ureda fužinskoga platiti u roku od 14. dana pod prietnjom ovrhe po odbitku jamčevine od 478 for, u ostatku od 237. zajedno sa 5% kamati od zakupnine od 715 for. 88 uračunati se imajućimi od svakog pojedinog četverogodišnjeg dospjelog obroka, počamši od 1 siečnja 1866., zatim manjak zakupnine od 842 for. 63. nastavši tim, što je dana krčma pod zakupninu od 580 for., mjesto od 954 fr. 50 n. za vrieme od 1. listopada 1866. do 31. prosinca 1868. isto tako naknaditi parbeni trošak u iznosu od 41 for. 38 n. a. vr. u roku od 14 dana pod prietnjom ovrhe, nu to sve samo onda, ako Dragutin Faller navraćenu mu prisegu toga sadržaja: da nije istina, da mu je u lietu god. 1866. objavio tuženik to, da občina Ravna gora toči vino u ljetu iste godine.

Nepoloži li Dragutin Faller te prisege, tad se tužitelj sa petitom svojim glede 842 for. 63 n. bezuvjetno odbija, ter je tuženik dužan c. kr. šumarsko-gospodarskom uredu u Fužini izplatiti svotu od 478 fr. odnosno dopustiti, da si tužitelj njegovu jamčevinu u iznosu od 478 fr. pridrži u ime dužne zakupnine i to u roku od 14 dana pod prietnjom ovrhe i to samo onda, ako tuženik položi prisegu od cienenoga sadržaja, da on štetu svoju, prouzročenu time, što je občina Ravna gora u ljetu g. 1866. točila vino, cieni po sviesti na 283 for. 62 n. a. vr. Nepoloži li tuženik te prisege, tad imade tužitelju platiti svotu od 715 for. 88 n. odnosno odpustit, da se na izplatu te svote računa kaucija njegova u iznosu od 478 for., ter osim toga platiti još svotu od 237 for. sve to u roku od 14 dana pod prietnjom ovrhe.

Troškovi parbeni se oba potonja slučaja prebijaju.

Razlozi: Na temelju dražbenog zapisnika A na I od 7. kolo-

Digitized by Google

voza 1865. potvrdjenog po c. kr. fin. ravnateljstvu okružnom toč. 4. imade tuženik kao zakupnik krčme u Ravnoj gori platiti zakupninu u četverogodišnjih obrocih na ruke c. kr. šumarskoga ureda u Fužini unapred time, da će se smatrati, ako obroke plaćanja obdržavao nebi, da je zakupni ugovor dokinut, te da će imati gore navedeni c. kr. šumski ured pravo na pogibelj i trošak dostaoca novu dražbu za upitnu krčmu razpisati i obdržati ili pako putem ugovora drugomu upitnu krčmu predati.

Dočim pako tuženik duguje na zakupnini dospjelu za vrieme od 1. studena 1865. do konca rujna 1866. svotu od 715 for. 87 n. skupa sa zateznimi kamati, tekućimi za vrieme od 1. siečnja 1866. do konca rujna 1866., od svakoga pojedinog dospjelog roka, te budući je šumsko-gospodarski ured u Fužini, držeći se 4. točke gore navedenog zakupnoga ugovora radi zaostalog plaćanja zakupnine sa strane tuženika istu krčmu u podzakup dao za 2 godine i 3 mjeseca, t. j. od 1. listopada 1866. do konca prosinca 1868. za godišnju zakupninu od 580 fr., dakle za godišnji 374 for. 50 n. manje, nego je tuženik bio obvezan dati, to tužitelj zahtieva od tuženika zaostalu dužnu zakupninu od 715 fr. 88 n. ili pako odbiv prigodom sklopljenja zakupnog ugovora položenu jamčevinu od 478 for., ostatak od 237 for., a na odštetu po smislu točke 4. zakupnog ugovora u ime manjka zakupnine za vrieme podzakupa za svaku godinu od 374 for. 50 n. a. v., dakle za dvie i četvrt godine ukupno 842 for. 63 n.

Tuženik, priznavajuć da je istu krčmu uzeo u zakup za godišnjih 954 for. 50 novč., prigovara ipak, da nije dužan utuženu zakupninu od 715 for. 88 novč., kao i zatezne kamate iste platiti — nadalje, da nije dužan zaostalu time diferenciju od 842 for. 63 n., što je tužitelj svojom krivnjom krčmu dao u podzakup.

U pogledu prvog prigovora tvrdi naime tuženik, da nije dobio ugovorenog prava u onom obsegu, koji je bio ugovoren, odnosno da tužitelj kao zakupodavac nije njega kao zakupnika uzdržao u porabi zakupljenog dobra, premda je on upravitelju dohodarstvenog dobra Fužine Dragutinu Falleru javio, da neuživa zakupa podpuno prema zakupnom ugovoru, jer da je občina Ravna gora upravo i to po ljetu, naime od travnja do Miholja g. 1866. na njegovu vino točila, dočim je ona smjela točiti samo od Miholja do travnja.

Tuženik nudja o gornjoj ubaviesti dokaz odlučnom nečnom prisegom, navraćenom Falleru, na koju u pomanjkanju inih dokaza, da bi valjalo suditi po §. 21. gr. p. p.

Nadalje tvrde svjedoci Ivan Pavlić i Josip Kolarić skladno, da je Kufner točio vino kao zakupnik obć. Ravna gora i u vremenu od travnja do Miholja g. 1866., po tome u nedopušteno vrieme; dalnjom će se

Digitized by Google

prisegom imati ustanoviti, da je tuženik svoju štetu najavio tužitelju po Falleru, a čim je to utvrdjeno, čim proizlazi iz izpoviedke gornjih svjedoka, da tuženik nije uživao zakupljeno dobro prema ugovoru, jer je u tom smetan bio po občini Ravnoj gori, tada sliedi iz toga, da tuženik nije bio uzdržan u porabi zakupljenog dobra, odnosno da ga nije tužitelj u tom branio, dakle da nije tužitelj ugovorenim načinom ugovor sa svoje strane izpunjavao (§. 919. ob. gr. z.) počem je po §. 1096. o. g. z. to bio dužan učiniti; napokon po tom proizlazi i to, da tuženik sa svoje strane nije mogao ugovorenoj dužnosti udovoljiti.

Usljed §. 919. o. g. z. ide dakle tuženika pravo naknade, bud da on to pravo posebnom tužbom, ili sniženjem zakupnine putem excepcije traži.

Počem upitni tuženik iznos svoje naknade dokazao nije, to je ovaj sud sudio po §. 273. i odnosno §. 276. g. p. p. na prisegu od ucjenine, da njom dokaz ob iznosu naknade ustanovi. Iznosak same naknade, koji tuženik traži u iznosu od 980 for., omjerio je ovaj sud prema šteti, koju je obć. tuženiku prouzročila i koju je tužitelj propustio prepriečiti: §. 274. g. p. p.

Da se ta šteta ustanoviti uzmogne, uzeo je ovaj sud kao mjerilo godišnju zakupninu, jerbo se ova uzima kao minimum dobiti, što ju imade zakupnik zakupljenog dobra (§. 1105. o. g. z.) uzeo je naime ovaj sud, da bi bio tužitelj, kad bi bio sam, točio vino, toliku svotu izvadio, da zakupninu podmiri.

Zakupnina tuženikova iznosi godišnjih 954 for. 50 novč., budući je občina Ravna gora točila pol godine nepovlastno, to bi pravedno bilo, da i odpadajući za to doba dio zakupnine nosi, a taj iznosi ako se čitava zakupnina razpolovi na dvie strane, budući da su dvojica točila, najme obć. Ravna gora i tuženik, za vrieme od pol godine — svotu od 238 for. 62 novč.

Premda bi se ta svota, odpadajuća na občinu, možda prevelikom činila obzirom na to, što je tuženik u zakup uzeo ne samo vinotočje, nego i sgrade tomu potrebne, koju posebnu korist donose, to ipak ako se uvaži ta okolnost kao notorna, da se u lietu mnogo više toči nego li u zimi, kad seljaci, koji su glavni trošci u ladanjskoj krčmi, doma još vina imadu, mora se uzeti, da je šteta učinjena sa strane občine tim veća.

Prema tomu izmjerio je sud iznos kao naknadni na 236 for. 82 novčića.

Potom imade tuženik platiti mjesto utuženih 715 for. 88 n. iznos od 477 for. 26. n. Ako se medjutim od tog iznosa odbije kaucija tuženikova sa 478 for., to bi sa kaucijom tuženikovom tužitelj bio posve

Digitized by Google

namiren glede tražene zaostale zakupnine do 74 n., koje je ovaj sud još ustanovio na račun tužiteljeve tražbine.

Što se drugog prigovora tuženikova tiče, najme da je tužitelj svojom krivnjom dao upitnu krčmu u podzakup, to izvadja tuženik, da krivnjom tužitelja u ljetu g. 1866. nije mogao točiti vina, kano što mu je ugovorom A ad I zajamčeno bilo, te počem tužitelj nije sa svoje strane sve obveznosti §. 1096. o. g. z. izpunio, da ih nije ni on bio dužan vršiti, i po tom da se nije smio tužitelj poslužiti pravom u §. 4. ugovora A ad I. Bude li glavnom prisegom navraćenom Dragutinu Falleru ustanovljeni dokaz o tom, da je njemu tuženik štetu prijavio, tada, pošto je tužitelj sam ugovor prestao vršiti i uzdržati ga u krieposti, nemože se uzeti, da je tuženik bio morao sa izplatom zakupnine, pa kad bi to i bio, tad je to krivnja tužiteljeva ponajprije. Po tom nije dužan tuženik platiti ni zateznih kamata ni diferencije, nastale davanjem krčme u podzakup, jer čim tuženik nije bio in mora solvendi, nije se smio služiti tužitelj pravom §. 4. ugovora A ad I. Naknada parb. troškova osniva se na §. 573. odnosno 576. g. p. p.

Na priziv tužiteljev sudio je kr banski stol po zahtjevu tužitelja sa sliedećih r a z l o g a:

„Tuženik neporiče, da utuženi iznos zakupnine od 715 for. izplatio nije. Ovaj ostatak na pogodjenoj cielogodišnjoj zakupnini od 954 for. 50 novč. dolazi za vrieme od 1. studenoga 1865. i odnosno od 1. siečnja 1866. do konca rujna 1866., dakle stranom od vremena, za koje ima takodjer občina Ravna gora pravo vinotočja (od 1. listopada do 1. travnja svake godine). Iz toga se vidi, da tuženik barem za vrieme do 1. travnja 1866. izplatu zakupnine bez svakog temelja uzteže; jer se na to vrieme jedini izgovor tuženikov radi neovlaštenog vinotočja občine nikako protegnuti nemože. — Ali i za ostalo vrieme t. j. od 1. travnja i do konca rujna 1866. neoslobadja tuženika ona okolnost od plateža zakupnine, da je občina i onda piće točila; jer neovlašteno vinotočje občine u to vrieme niti je slučaj, koji bi po §§. 1104. i 1105. o. g. z. pao na teret zakupodavca, niti se radi toga protupravnog čina trećega zakupodavac odgovornim činiti i odnosno na jamstvo pritegnuti može, koje bi samo onda mjesta imalo, ako bi tužitelj pravo u zakup dao bio, koje njemu nepripada, t. j. ako tužitelju nebi pripadalo izključivo pravo vinotočja od 1. travnja do konca rujna svake godine, što pako tuženik nije dokazao. — Tuženik imao je pravo proti svakomu, koji krnji njegovo pravo zakupno kod nadležne oblasti pomoć iskati i zakupodavca na izbjedu pozvati, i stopram ako bi se tim putem odreklo tuženiku uživanje prava, što no ga je zakupio, mogao bi se tuženik pravom na jamstvo poslužiti (§§. 931. 832. o. g. z.); nu i u tom slučaju mogao bi tuženik samo tražiti, da mu se odpusti dio zakupnine, ne

Digitized by Google

pako da se od zakupnine posve oprosti. Nu tuženik nije postupao tim putem.

Obvezanost dakle tuženika na platež upitnog zakupninskog ostatka nepodpada nikakvoj dvojbi.

Što se tiče odštete od 842 for. radi manje zakupnine, dobivene iznovičnim izarendiranjem krčme, imao je zakupodavac radi neplaćene zakupnine polag dražbenog zapisnika pod A ad I pravo svoju krčmu iznova putem dražbe ili putem obične pogodbe (im Akkordwege) u zakup izdati, uz obvezanost prijašnjeg zakupnika (tuženika) na platež eventualnog manjka. S toga i pošto je glasom dražbenog zapisnika pod B. iznovičnim izarendiranjem krčme tužiteljeve zakupnina od samo 580 for. na godinu postignuta, dakle za 374 for. 50 n. manje nego je prijašnja zakupnina iznosila, mora tuženik ovaj manjak, iznoseći za cielo ostalo vrieme prvobitnog zakupa, t. j. od 1. listopada 1866. do 31. prosinca 1867. 842 fr. 63 n. tuženiku naknaditi.

Odredba glede zateznih kamata osniva se na §§. 1333. 1334. o. g. z. a glede naknade parbenih troškova na §. 573. gr. p.“

Napokon kr. stol sedmorice potvrdio je osudom od 9. prosinca 1876. rješitbu kr. banskoga stola sa razloga po drugom sudu navedenih.

Priobćio **A. M. S.**

Naručenik ima naručbinu onako obaviti, kako ju je naručitelj naručio i to pogledom na sve bitne okolnosti pravnoga posla. Kada postaje pravni posao perfektnim, ako se ugovarajuće stranke služe brzojavom?[1]

Teodor B., trgovac u Mitrovici, ponudi brzojavom tvrdki Makso Br. i sinovi, kao glavnomu agentu peštanskoga osiguravajućega zavoda, da mu osiguraju ladju „Dušan“, koja bi imala krenuti u Peštu, tovarena sa 6500 vagana kukuruza po 3 f. i 1000 vagana pšenice po 5 f.

Odgovoriše brzojavno, da ponudu primaju, ako im se odmah pošalje ladjarski list t. j. svjedočba o plovnoj jakosti ladje (Schopenmeisterzeugniss). Odvrati, da list šalje poštom te moli, da mu se odgovori brzojavno — što je on već i platio, da li se sada ladja sigura ili ne?

Agentura dobiv tu brzojavku prihvati ponudu, sastavi sjegurnicu (polizu) pa ju posla isti dan poštom, neodgovoriv ipak naručitelju brzojavno, kako je on zahtievao.

Baić posla ladju u Peštu, kamo je sretno i stigla. Došav iz Pešte nadje list agenture sa sigurnicom, ali nehtjede platiti.

Agentura diže pred kr. gr. del. kot. sudom u Z. po odv. Vrban-

---

[1] Vidi razprave prof. dra. K. Vojnovića o pravu brzojavnom u 2. i 5. broju „Mjesečnika“ od g. 1876. Op. p.

Digitized by Google

čiću tužbu na izplatu sjegurnine sa 199 for. 9. n., razviv vrlo točno tužbu i zahtjev iztičuć naročito, da je ugovor jur prvim njezinim odgovorom zaglavljen, ali samo uvjetno, ako se ladjarski list pošalje, pa pošto je naručitelj tomu uvjetu svojom brzojavkom odnosno pošiljkom poštanskom zadovoljio: to da je ugovor perfektnim postao, a pošto se je plaća za naručbinu imala platiti u Z., to je opravdana nadležnost suda u Z.

Tuženik, zastupan odvjetnikom N. Krestićem, pobija navode tužiteljeve, tvrdeć, da ugovor upravo zato nije zaglavljen, što mu protivnik na naročiti zahtjev nije odgovorio na zadnju brzojavku — brzojavno, da li prima osiguranje „Dušana", prem ladjarski list tek drugi dan poštom šalje.

Prvi sud odbije zahtjev tužbe osudom od 20. lipnja 1876., a drugi sud ju rješitbom svojom od 19. srpnja 1876. ukinu po §. 343. g. p. p., odrediv nadopunu neku, koja je pako ostala bez svakoga vidnoga uspjeha.

S toga izreče prvi sud osudom svojom od 6. listopada 1876. doslovce ono isto, dodav jedino razloge, zašto je ostao kod prvobitne osude.

Razlozi: Tužitelj tvrdi, da je protivnik kod njega naručio siguranje ladje „Dušana" na put u Peštu A ad I, koju je naruku prihvatio uz uvjet, da mu se pošalje ladjarski list B ad I. i nakon po protivniku prihvaćena uvjeta C ad I izdao je sigurnicu uz račun i poslao na odredište, a to je protivnik primio i zadržao.

Tuženik priznaje sve to, izjavljuje ipak, da se ugovor perfektnim smatrati nemože, jer nije izpunjen bitni i naročiti uvjet ugovora, sadržan u alegiranoj pod B ad I izpravi, naime, da mu se odmah žicom odgovori, je li se sigura ladja ili ne?

Nedobiv odgovora, da je smatrao ponudu odbijenom, pa usljed toga o svojoj pogibelji ladju odpremio, a kući se vrativ, našao pismo i sigurnicu, koju mu je badava vraćao, jer je tužitelj natrag uzeti nije htio.

Vidiv, da je sav pravni odnošaj stranaka brzojavom posredovan, odkud sliedi, da se je ugovor što prije utanačiti htio;

vidiv, da naručenik sadanji tužitelj nije izričnoga zahtjeva naručiteljeva onako izpunio, kako ga je naručitelj stavio t. j, odgovorio žicom o prihvatu siguranja;

vidiv, da se stranke, služeć se brzojavom, imadu po duhu propisa §. 862. o. g. z. glede razmaka u prostoru prosudjivati po onom vremenu, što ga treba brzojavni odgovor, da stigne na odredište;

vidiv, da je prema naravi samoga posla uvjet taj uprav bitan za presudu prepora;

vidiv, da je taj bitni uvjet zanemaren, dosljedno, da nije naručitelju u vrieme naručeni posao prihvaćenim notificiran; to se i neobzirce na ostalo morade ugovor neprihvaćenim smatrati, dosljedno tomu tuže-

Digitized by Google

nik od tužbe i zahtjeva odriešiti, a tužitelj na troškove odsuditi, §. 573. g. p. p.;

vidiv[1], da je naredbom kr. banskoga stola od 19. srpnja 1876. br. 7020. zahtievanom nadopunjenju udovoljeno zapisnikom od 26. rujna t. g. br. 9592., pa da je taj razjašnjaj položaja upravo na korist tuženika, jer je tužitelj i bez obzira na ladjarski list naručbinu siguranja prihvatiti mogao uz naknadno doprinieti se imajući dokaz plovne jakosti;

vidiv, da je očevidno krivnja tužiteljeva, što ugovor nije mogao perfektnim postati, dočim nisu po zahtievu odmah brzojavno prihvat siguraja molitelju notificirali: to se ukazuje osuda podpuno opravdanom."

Na priziv tužitelja kr. je banski stol osudom od 28. prosinca 1876. potvrdio osudu prvoga suda u stvari glavnoj, glede troškova pako preinačio ju, te troškove medjusobno prebio.

Razlozi: Tužitelj u svom prizivu tvrdi, da je brzojavkami od 26. lipnja 1870. pod A i B. i brzojavkom od 27. lipnja 1870. pod C na I pogodba osigurateljna med njim i tuženikom u smislu §. 861. g. z. postala perfektnom. Ovo tvrdjenje oprovrgava se prijašnjim razlaganjem tužitelja; u protuodgovoru bo razlaže tužitelj, da je naručbu tuženika za osiguranje njegove ladje „Dušan" u onaj čas prihvatio, kad mu je svojim pismom od 28. lipnja 1870. pod D na I priobćio, da je ladja osigurana, te da je tim njegovim činom pogodba radi osiguranja ladje med njim i protivnikom konačno i pravovaljano sklopljena.

Da je pako ovo posliednje tumačenje stvari istinito i pravo, te da se nemože tvrditi, da je vać brzojavkami A—C pogodba sklopljena. vidi se iz samih brzojavkah; u brzojavki bo pod B. odgovara tužitelj tuženiku, da će njegovu ladju osigurati uz uvjet, da tuženik pridonese tamo zahtievani izkaz ili svjedočbu o ladji, a brzojavkom pod C doznanjuje tuženik tužitelju, da će mu sutradan poštom poslati ladjarsku svjedočbu (Schoppenmeister-Zeugniss), te ga pita za ubaviest, da li je ladja osigurana ili ne. Odatle se vidi, da su brzojavke A—C bile sama dogovaranja; a pogodba mogla je postati samo odgovorom na brzojavku C to jest izjavom tužitelja, da li prima naruku osiguranja. Ovu izjavu dao je tužitelj i to pismom pod D na I, kojim tuženika ubaviešćuje, da je usljed brzojavke tuženikove pod C naručeno osiguranje ladje „Dušan" riešio, te da mu ujedno osigurnicu šalje. — Sada se pita, da li je tužiteljev prihvat naruke, učinjen pismom pod D za tuženika obvezom? Ako se posmotri, da je tuženik tužitelja brzojavkom C pozvao, da mu odmah telegrafički (žicom) doznani, da li je ladja osigurana, — mora se uztvrditi, da je tužitelj tuženiku ovim putem t. j. žicom i to

[1] Ova potonja alineja jest dodatak k drugoj osudi, koju je prvi sud u ovom prepornom predmetu izrekao. Op. p.

Digitized by Google

bez odlaganja odgovoriti imao, za da bude protivnik vezan na svoju naruku.

Pošto je pako tužitelj svoj odgovor tuženiku drugim putem t. j. poštom poslao, kojim je tuženiku mnogo kasnije nego žicom, do znanja doći mogao, i pošto polag toga prihvat naruke nije posliedio u vrieme po tuženiku t. j. naručitelju zahtievano, — nije tuženik na upitni zakašnjeni prihvat vezan — §. 862. o. gr. zak. — Polag toga morao se je tužbeni zahtiev odputiti.

Što se tiče sudbenih troškova, prebili su se isti medjusobno s razloga, jer je tužitelj, prihvativ -- premda ne prama zakonu — protivnikovu naručbu, držati mogao, da je pogodba nastala, te da protivnika na izpunenje iste putem sudbenim prisiliti može. §. 573. g. p.

Priobćio **A. M. S.**

II. Upravno-pravni.

Političke oblasti mogu priekim putem utjerivati tražbine novčane samo onda, ako pravo, na temelju kojega se proti dužniku postupa, izvire iz javno-pravnoga odnošaja.

Jedno ustrojit se imajuće učiteljsko družtvo stavilo je u osnovu svojih pravila ustanovu sliedećega sadržaja: „Ako koj član na opetovani poziv upravljajućega odbora nebi zadovoljio platežnoj si dužnosti, vlastan je upravljajući odbor utjerati dug u p r a v n i m p u t e m“.

Kr. zemalj. vladni odjel za bogoštovje i nastavu, nepotvrdiv ovih pravila, zahtievao je da se rieči „upravnim putem“ zamiene riečmi: „sudbenim putem“; i pošto je privremeni odbor za ustrojenje pomenutoga družtva novom predstavkom zamolio bio, da se od zahtievane promjene odustane s razloga, što je družtvo, o kojem se radi, dobrovoljno složeno, te je i neuplaćeni možda prinos obično likvidan, usljed česa da odpada nužda takov prinos utjerivati sudbenim putem: obnašao je kr zemaljsko-vladni odjel za bogoštovje i nastavu ostati kod svoje prijašnje odluke sa sliedećih r a z l o g a:

Naredbom od 20. travnja 1854. (broj 96. drž. z. lista) točno su označeni slučajevi, u kojih mogu političke oblasti priekim postupkom novčane tražbine utjerivati, a svim onim slučajevom zajedničko obilježje je to, da pravo, na temelju kojeg se proti pojedinom dužniku postupa, iz j a v n o - p r a v n o g a o d n o š a j a i z v i r e. Ovo načelo izrikom naglašuje §. 3. rečene naredbe riečmi: „Geldleistungen, welche im Geschäftskreise der politischen Verwaltug zu öffentlichen Zwecken einzubringen sind.“

Ako se po tom samo na temelju ovakovih tražbina političkom ovr-

Digitized by Google

hom postupati može, koje se u javne svrhe utjerivati imadu, to su sve tražbine odavlje izključene. koje temelj svoj u privatno-pravnom odnošaju pojedinaca imadu. Budući da se u nazočnom slučaju radi o družtvenom ugovoru, dakle o privatno-pravnoj obvezi, koja se polag ustanova privatnog prava prosuditi imade, to se mogu glede takove tražbine stranke samo onimi sredstvi služiti, koja pojedincem u privatnih njihovih odnošajih pripadaju, a to su sudbeno-pravni liekovi.

U ovom obziru valja jošte i sliedeće u obzir uzeti: Polag obćih pravnih načela nemože biti ovrhe bez prediduće decizije. Usljed toga može politička ovrha samo u onih slučajevih mjesta imati, u kojih je politička oblast opravdana presudu izreći t. j. tražbinu likvidirati, a to može opeta samo ondje, gdje se radi o javno-pravnih podavanjih. U nazočnom slučaju pako nemože politička oblast nikada tražbinu likvidirati, već samo sud, a bez nadležne likvidirane tražbine neima ni političke ni sudbene ovrhe. Ako u slučajevih, u kojih je politička ovrha umjestna, dužnik pokretnosti neposjeduje, već samo nekretnine, neće politička oblast nikada pred sud morati, da ovaj tražbinu osudom likvidira, već će u svom vlastitom djelokrugu presudu izreći, a sud samo u pogledu nekretnina ovrhu provesti; u našem slučaju nebi, ako bi i politička oblast presudu izrekla, za slučaj da neima pokretnina, nijedan sud na temelju te presude realnu ovrhu dozvolio.

(Rješitba kr. vladnoga odjela za bogoštovje i nastavu od 13. travnja t. g. br. 1877.)

I opet jedan upit.

Neka mi bude dozvoljeno za razpravu potaknuti sliedeće pitanje.

Ima li se po pravilih k. p. od 29. srpnja 1853. povedena posebna (specijalna) iztraga kod dalnjega progona po ustanovah zakona od 17. svibuja 1875. smatrati povedenjem iztrage?

Što se moga nemjerodavnoga mnenja tiče, moram se negativno izjaviti.

Člankom III. zakona ob uvedbi kaznenoga postupnika izriče se naročito: da se ima dalnji postupak, — ako je prije dana, kad ovaj zakon u kriepost stupa, izrečena odluka obustavna, odustajna, ili tužbovna ili osuda, — ravnati po dosadanjih zakonih, — dosliedno gdje taj slučaj nije nastao, po ustanovah zakona od 7. svibnja 1875.

§. 1. netom spomenutoga zakona ustanovljuje, da se zločinstvo ili prestupak progoni jedino na zahtievanje osobe ovlaštene na obtužbu.

Po duhu i smjeru sada citiranih zakonskih ustanova imala su sva, prije nego li je zakon od 17. svibnja 1875. u život stupio, preduzeta,

Digitized by Google

izvidjenja, izuzev ona, gdje je već prije izrečena odluka odustajna, obustavna, tužbovna ili osuda, danom u kriepost stupivšega novoga zakona preći u stadium prijava, dakle i ona, gdje je jur po starom postupniku pravomoćno povedena posebna iztraga. — A je li tako, onda se nemože uzeti, da se ona jur prije po starom postupniku povedena iztraga ima uzeti takodjer kao valjano u smislu §-a 85. k. p. od 17. svibnja 1875. povedena, jer bi to značilo biti filius ante patrem, nego se mora smatrati kao nepovedena.

Riešenje ovoga načelnoga pitanja potrebno je, da se prosudi ustanova zakona u §. 36. t. 1. i 2. k. p. od 17. svibnja 1875., u čem se razilaze mnienja, kod rješitbe nižega sa riešitbom višega suda.

Po ustanovi tog §-a točke 1. nastaje slučaj, kad državni odvjetnik odbije prijavu povredjenikovu i neće da krivca sudbeno progoni prije povedenja iztrage; dočim opet točkom 2-om ustanovljeni slučaj nastaje iza povedene iztrage, nu prije nego li se okrivljenik pravomoćno stavi pod obtužbu.

Naprama gore više uztvrdjenomu: da su svi vodjeni predizvidi danom, kad je zakon od 17. svibnja 1875. u život stupio, prošli u stanje prijave; to držim, da bi se imali i izvidi, gdje je prije toga povedena po starom postupniku posebna iztraga, pa se je državno odvjetničtvo izjavilo, da nenalazi razloga dalnjemu progonu, po §. 36. t. 1. k. p. obaviestiv o tom i privatnoga učestnika, — prosudjivati po ustanovi zakona §. 36. t. 1. k. p. od 17. svibnja 1875.

Bilo bi za sudstvo od koristi, da se ovo načelno pitanje, koje će se više puta pojaviti, sve stranoj razpravi podvrže, pa da pravnici svoja mnenja o tom u „Mjesečniku“ priobće.

N. Predoević.

Književnost.

Die Haus-Kommunionen. Eine Denkschrift von Mate Ivić. — Semlin 1874.

Akoprem su već tri godine prošle od doba, u koje izadje djelce ovo (80 str.) na vidjelo: ipak neće biti možda suvišno svratiti naj pažnju pravničkoga našega občinstva, koje osobito sada zanima pitanje o zadrugah, o savezu njihovom sa ekonomičkim razvojem našega puka, o o sgodnosti, dalnjega njihova obstanka i opravdanosti itd.

Razmatranje pitanjâ ove vrsti dalo je i neposredni povod postanku ove knjižice.

Pročitavši iznovice rieči, što no jih izusti ovdje čovjek, koji pokazuje svakom svojom izrekom, da je podpuno proniknuo duh pravne in-

Digitized by Google

stitucije, tako tiesno skopčane sa materijalnim, u mnogom obziru i moralnim blagostanjem jezgre našega pučanstva, kako to zadruge sbilja jesu: nemožemo propustiti priliku, upozoritiopet i opet na stanovište, koje po riečih g. pisca a i po našem uvjerenju ima biti osobito stanovište zakonodavnoga tiela svakoga naroda, a po gotovu već zakonotvoraca naših.

Stanovište ovo označi g. pisac riečmi: „njega osebinâ narodnih, te štovanje u zakonu pravnih nazora, koji su se razvili u narodu i sa narodom; studium tudjih pravnih nazora, te prihvaćanje lih onih pravnih ustanova, koje prijaju biću vlastita naroda".

S ovoga gledišta motri g. pisac naše zadruge, razpravljajuć pitanja, imaju li se zadruge smatrati institucijom, koja je kadra podupirati materijalni i moralni razvoj jezgre našega pučanstva, imade li nju dakle zakonodavstvo štititi, ili, stoje li zadruge razvoju narodnomu u pomenutom dvostrukom ovom pravcu na putu, zuslužuju li dakle, da nje zakon posvema dokine.

Spomenuv, da je u novo doba ovladala u zakonarstvu struja, protivna dalnjemu obstanku naših zadruga, kao tobože zaostataka barbarskih vremena, kao institucija, stojećih u oprieci sa modernom socialnom politikom, scieni g. pisac baš protivno, da bi imala vlada instituciju zadruga štititi, pa razvoj njihov voditi tim smjerom, kako to zahtieva odviečan njihov karakter, kako to zahtievaju pravi interesi puka, kojega ciela poviest tiesno je skopčana sa povjesti zadrugâ.

Podpuno moramo povladjivati mislim, koje razvija g. pisac, razmatrajući pojedince one priekore, kojimi ukoravaju moderni, al život naroda, uvjete njegova materijalnoga i moralnoga napredka nepoznavajući politiki: i mi scienimo, da nevalja pravni institut, koji je životnu svoju snagu baš tim pokazao, što se je sačuvao u izravnoj svojoj čistoći uzprkos buram prošlih viekova, — da ga nevalja na prečac dokidati. Ako se već misli, da se dalnje postojanje zadruga neslaže sa načeli narodnoga gospodarstva — o čem u ostalom ni pošto uvjereni nismo — onda bi je imalo zakonodavstvo zamieniti institucijom, koja se prikazuje kao neposredno viši stupanj u onom razvoju, kojim je udarila pravna ideja, prikazujuća se kao temeljna u zadrugi. U tom pako pravcu puno bi poučnoga materijala za zakonodavne radnje pružao studium ustrojstva ruskih obćina, razvivših se na posve jednakih temeljih, na kojih i zadruge počivaju.

Al se čini, da se i naše zakonodavstvo kreće putem takovim, kao da hoće in praxi dokazati neistinitost načela, od historiko-jurista i filozofâ-pravnikâ jednakim osvjedočenjem, kao temeljno postavljenoga, da ima biti svakomu zakonodavstvu najvišom svrhom uzdržanje i sačuvanje narodnoga karaktera!

Oprovrgnuvši (str. 21. - 44.) priekore, koji se sa različitih gledišta

Digitized by Google

čine zadružnomu životu, ističe g. pisac one koristi, koje mogu izvirati iz institucije zadruga za naš puk i u ekonomičkom i u moralnom obziru (str. 44 — 63), te razvija pod konac svoje misli o tom, kako bi se zakonim putem imao urediti zadružni odnošaj. da se s jedne strane sačuva njegov dosadanji karakter, s druge pako da se sbilja postignu one blagodati, koje je g. pisac kao posljedice dalnjega obstanka zadrugâ u pomenutom dvostrukom obziru označio.

Rado priznajemo, da se u glavnom sudaraju misli naše sa onimi g. pisca glede temeljnih bar načela: u pojedinostih dakako nebi mogle izostati gdjegod modifikacije ovih načela, nemienjajuće ipak ništa na bitnosti njihovoj, —l.

Viestnik.

Nj. c. i kr. apostolsko Veličanstvo blagoizvolilo je previšnjim riešenjem od 26. ožujka t. g. „Mjesečnik" pravničkoga družtva od g. 1875. i 1876. premilostivo primiti.

Razumie se, da je odbor pravničkoga družtva, primiv dubokom zahvalnosti ovu viest, požurio se, da dostojno priredjeni i uvezani exemplar uruči nj. preuzvišenosti banu, da ga odpremi na previšnje mjesto. Predsjednik družtva osobno je predao taj exemplar nj. preuzvišenosti.

— Za prosudjivanje razprava natjecajnih, napisanih o pitanju u prijašnjem broju priobćenom, izabran je odbor od gg. prof. dra. Stjepana Spevca, dra. J. J. Hanela i dra. Uroša Čučkovića.

— Povjereničtvo za pravničko družtvo primiše gg. K. Manojlović za Karlovce, Žiga Herenhäuser za Viroviticu; Ljudevit Polić, podž. tajnik, za Jasku.

Novi članovi pravničkoga družtva. G. N. Predoević, viećnik kr. sudb. stola u Osieku i vrlo revni povjerenik pravničkoga družtva za grad Osiek i obseg istoimenoga kr. sudb. stola sabrao je sliedeće nove članove: gg.: Pavao Mačvanski, predsjednik kr. sudb. stola u Osieku, Pavao Urica, viećnik, Lavoslav Ittlinger viećnik, Stjepan Kralj, viećnik; Škender Gajer, viećnički tajnik, Bosanac Vaso, vieć. tajnik, Virag Ladislav, vieć. tajnik, Kornel Festetić, sudb. pristav, Franjo Pinterović, sudb. pristav, Ivan Horvat, sudb. pristav, dr. Antun Salaj, sudb. pristav, Franjo Derežan, prislušnik: svi kod kr. sudb. stola u Osieku; zatim: Franjo Verovski, August Medić, M. Nedelković, Marinović Hugo i Ante Rukavina, odvjetnici u Osieku. Lj. Šlosser Klekovski, absolvirani pravnik u Zagrebu, J. Urbany, Ed. Pump, Ceboci, svi tri viećnici kr. sudb. stola u Varaždinu, i M. Solaričck, odvjetnik u Virovitici.

— G. Robert Vernić, pristav kod c. k. krajiškoga odsjeka banskoga stola položio je 28. travnja drugi strogi izpit iz rimskoga, crkvenoga i hrvatsko-ugarskoga privatnoga prava sa dobrim uspjehom.

— „Primorac" javlja, da je 24. travnja preminuo na Rieci Bartol pl. Marijašević, umirovljeni prisjednik kr. sudb. stola riečkoga. Pokojniku bijahu 64 godine, bijaše članom pravničkoga družtva.

Digitized by Google

Odlikovanje. Nejg. Veličanstvo kralj podielio je premilostivo Franji Baraću, vieć. tajniku kr. banskoga stola, za uspješno i mnogogodišnje njegovo službovanje naslov viećnika kr. sudb. stola uz oprost taksa.

Imenovanje. Adolf Mošinski imenovan je tajnikom kr. zemalj. vlade; Ivan Semitekolo prislušnikom, Petar Pirker perovodnim vježbenikom u obsegu kr. zemalj. vlade; Herman Weber definitivno drž. odvjetnikom kod c. kr. sudb. stola u Zemunu; odvjetnici dr. Ružić i Gjuro Erler kr. javnimi bilježnici i to prvi sa sjedištem u Belovaru, a drugi u Novom; Franjo Petračić red. profesorom klasično-grčke filologije, Armin Pavić izvanrednim profesorom hrvatske književnosti, oba na filozofičkom fakultetu hrvatskoga sveučilišta; Vaso Nikolajević kr. j. bilježnikom sa sjedištem u Irigu; Tomo Lovak definit. upraviteljem kot. ureda u Gospiću.

Umirovljen je kot. predstojnik u Slunju Makso Šojat.

Naredbe. Kr. vladni odjel za bogoštovje i nastavu odredjuje naredbom od 12. ožujka o. g. br. 5610., upravljenom na sva školska nadzorničtva, da se nijedan učitelj, odnosno učiteljica nepripusti k vjenčanju, dok se neizkaže, da je po §. 144. toč. c. školskoga zakona položio ženitbenu pristojbu od 50 for. na korist mirovinske zaklade.

— Kr. vladni odjel za pravosudje izdao je pod 3. travnja o. g. za provedbu zakona od 3. listopada 1876 propise o postupku u pravnih poslovih manje vriednosti. U točki 11. iste naredbe veli se doslovce: „Da se promakne jednoličan razvoj prakse kod bagatelnih sudova, preporučuje se banskomu stolu, neka vlastite rješitbe od načelne važnosti priobći organu pravničkoga družtva u Zagrebu „Mjesečniku“.

Nove knjige: Mjenbeni zakon. Službeno izdanje. Ciena 15. nvč. — Ova knjižica izdana je kao poseban otisak mjenbenoga zakona priobćenoga u „Sborniku“.

— Četvrtgodišnji viestnik o novostih hrvatsko-srbske literature. Priobćuje ga kr. sveučilištna knjižara Franje Župana (Albrecht i Fiedler) u Zagrebu.“ Napokon dosjetiše se i kod nas, koliko je potrebno, da se priobćuje kakov takov katalog o produktih hrvatske književnosti. Hvala sveučilištnoj knjižari Albrecht-Fiedlerovoj, da se ona toga posla primila, pa želimo da nesustane.

— Jahrbuch für Gesetzgebung, Verwaltung und Volkswirtschaft im Deutschen Reich. Herausgegeben von S. F. v. Holtzendorf und Dr. L. Brentano. — Izlazi u četvrt godišnjih svezcih, svaki svezak stoji 3 marke. Predplatu prima svaka knjižara. — Sudeć po prvom svezku kao i po imenih urednika te izdavatelja, vredan je taj časopis svake preporuke.

— „Der Wucher in Oesterreich. Dargestellt von Karl Grafen Chorinsky, Doctor der Rechte und k. k. Landesgerichtsrath in Wien“. Pisac već je prije u pomanjih razpravah, u strukovnih časopisih priobćenih, razmatrao ovo pitanje. Zahtjevi u Austriji i Ugarskoj podignuti, da i zakonodavstvo učini štogod na obranu obćinstva, predložene osnove zakona ob istom predmetu u jednoj i drugoj poli monarkije, dadoše povoda piscu, te je svoje prijašnje radnje sabrao i posebnoj knjižici izdao. Pisac je u mnogom pretjerivao, a premalo se obazirao i na protivne razloge Kraj ovih i još drugih nedostataka, ima tu i vrednih stvari, pa će jamačno svaki pravnik s interesom čitat razpravljanje pitanja, koje je upravo u ovo naše doba s nova počelo zanimati veliko obćinstvo kao i strukovnjake.

Digitized by Google

— Beiträge zur Reform des Verwaltungsrechtes. Von Dr. Arn. Pann. Wien 1877. — Kâko je još područje upravnoga prava nedostatno obradjeno, svaki kamenčak, koji se k tomu doprinosi, dobro je došao, pa s toga zaslužuje pozornost pravnika i ovo djelce, o kojem ćemo možda kašnje i obsežnije progovoriti.

— Predlog kr. hrvat.-slav.-dalm. vladnoga odjela za pravosudje o preustrojstvu kr. zemaljske kaznione u Lepoglavi. — Ovu smo brošuricu dobili pošto je već list bio gotov. Svratit ćemo se na nju drugi put.

— Katoličko ženitbeno pravo. Gosp. dr. Julij Liebbald-Ljubojević, bivši profesor crkv. prava u djak. sjemeništu pozivlje na predplatu rečenoga djela, koje će izaći u drugom izdanju.

Družtveni prinos

platiše sliedeća p. n. gg vanjski članovi prav. družtva:

za godinu 1875.

Schweizer Vjek. 6 for., Tuškan Makso 6 for., Loja Dominik 6 fr., Tučić 6 for, Jagunić 6 for., Lenac Valentin 6 for. Nović pl. Jeftu 6 for.

za godinu 1876.

Herrenhäuser Žiga 6. for., Albrecht Ivan 6. for., Mekovec Ferd. 6. for., Mataković Ant. 6 for., Slama 6 for., Schweicer Vjek. 6 for., Tuškan Makso 6 for., Baić 6 for., Loja Dom. 6 fr. Nović J. 6 for. Tučić 6 for., Tureli Jos. 6 for., Birra P. 6 for., Jordanić Nik. 6 fr.

za godinu 1877.

Herrenhäuser Žiga 3. for. (za prvo polugodište), Albrecht Iv. 3 for. (za prvo polugodište), Črmak 3 for. za I. polugodište, Kuster 3 fr. (za I. polugodište), Jordanić Nikola 3 fr. za I. polugodište) J. Brelić, kot. sudac, 3 for. (za I. polugodište).

Dopisnica uredničtva.

G. dru. Ž. Gojkoviću u K. Liepa hvala na poslanom, upotrebit ćemo.

G. J Pirki u Petrinji, M. Saviću u Požegi. U ovaj broj nemogosmo uvrstiti ali doći će u budućem. Molimo liepo i unapred.

G. Vukovarcu u G. Hvala liepa.

G. M. u P. Već smo toliko puta izjavili: članovi pravničkoga družtva dobivaju „Mjesečnik“ bezplatno, valja im jedino namiriti družtveni prinos.

Natjecaji. U Daruvaru ima se popuniti mjesto kot. pristava. Godišnja plaća 1000 for., stanarina 200 for. Molbenice valja podnieti predsjedničtvu kr. sudb stola u Požegi za 4 nedjelje počam od dana, kada bude u „Narodnih Novinah“ razpis natječaja treći put uvršten.

— Kod c. k. sudb. stola u Gospiću mora se popuniti mjesto viećnika. Plaća 1600 for., sa pravom promaknuća na 1800 for., stanarina 300 for. Molbenice šalju se predsjedničtvu istoga sudb. stola.

Digitized by Google

Stečaji. S. C. Kohn, trgovac u Osieku. — Kr. sudb. stol osječki. — Z. i medj. uprav. imetka: Nikola Vitković, zamienik Vaso Gjurgjević. — Rok za prijave 31. svibnja o. g.

Joso Barac trg. tvrdka, odnosno vlastnik iste Jerman Barac u Senju. — Kr. kot. sud u Senju. — Z. i m. upr. im. Odvj. Vaso Paunković. — Rok za prijavu tražbine 25. svibnja.

Trg. firma Singer et Spitz u Zagrebu. — Kr. sudbeni stol u Zagrebu. — Z. i m. upr. im. odvj. Albert Klofutar. zam. dr. Kontak. — Rok za pr. tr. 5. svibnja.

Jakov Lach, trg. u Dugojresi, kot. rakovačkoga. — C. k. s. st. u Ogulinu. — Z. i me. upr. im. odvj. dr. J. Banjavčić, zam. dr. V. Gvozdanović. — R. z. prijave 31. svibnja.

S. Eihorn prot. trg. firma u Osieku. — Kr. s. st. u Osieku. — Z. i u. im. odvj. dr. Stanković, zam. Isajlović. — R. za pr. 15. lipnja.

Aleksander Weis, krojač u Osieku. — Kr. s. st. u Osieku. — Z. i upr. im. odvj. Lad. Arvay, zam. Bolto Čalogović. — R. za pr. traž. 15. lipnja.

Ostavina c. k. penzioniranoga kapetana Lovre Kovačevića, umrloga 4. lipnja 1872. — C. k. kot. s. u Perušiću. — Z. i m. upr. im. gruntovodja Ivan Rukavina, zam. Božo Prica. — R. za pr. tr. 13. srpnja.

D. Vuković trg. tvrdka u Belovaru. — Kr. sudb. stol u Belovaru. — Zastup. i m. upr. im. odvj. N. Fochtmann u Belovaru, njegov zamienik dr. Ognjan Oštrić, odvj. u Križevcih. — Rok za prijavu traž. 1. lipnja o. g.

Krošel Franjo, pekar u Petrinji. — C. kr. sudb. stol u Petrinji. — Z. i m. upr. im. odvj. M. Wegscheider.. — R. za pr. tr. 30. svibnja.

Marković Petar, krojač u Vukovaru. — Z. i medj. upr. im. odvj. Dragutin Alth, zamienik odvj. Kosta Stojšić. — R. za prijavu 30. lipnja.

Čedomir Cveić, trgovac u Šidu. — Kr. kot. sud u Šidu. — Z. i m upr. im. Kosta Šumanović, zamienik Gj. Bugarski. — R. za pr. tr. 15. svibnja t. g

Digitized by Google

Digitized by Google

MJESEČNIK

PRAVNIČKOGA DRUŽTVA U ZAGREBU.

GODINA III.

Br. 6.

Zagreb 1. lipnja 1877.

UREDJUJU U IME ODBORA PRAVNIČKOGA DRUŽTVA:

DR. JAROMIR HANEL, DR. BLAŽ LORKOVIĆ.

SADRŽAJ:

Dr. **Fr. Vrbanić**: Rezultati kaznenoga pravosudja po statističkom ljetopisu. (Nastavak.) — Dr. **A. Egersdorfer**: Conditiones in praesens vel praeteritum relatae. — **I. Pirka**: Teret dokaza u negativnoj tužbi po §. 523. o. g. z. — **Praktički slučajevi**: I. Gradjansko-pravni. — Preustrojstvo kaznione lepoglavske. — **Okružnica** kr. zemalj. vlade odjela za nutarnje poslove. — **Naredba** kr. vladnoga odjela za nutarnje poslove za podžupaniju sisačku. — **Viestnik.**

VLASTNIK I NAKLADNIK „PRAVNIČKO DRUŽTVO U ZAGREBU".

TISKOM DIONIČKE TISKARE.

Digitized by Google

MJESEČNIK

PRAVNIČKOGA DRUŽTVA U ZAGREBU

izlazi

jedan put na mjesec, najmanje na tri tabaka.

Ciena mu je na cielu godinu 8 fr., na pol godine 4 fr. na četvrt 2 fr. a. vr.

Predplata neka se odpremi novčanom naputnicom odpravničtvu „Mjesečnika“, u dioničkoj tiskari (vlastita kuća).

Članovi pravničkoga družtva dobivaju „Mjesečnik“ bezplatno.

Digitized by Google

Rezultati kaznenoga pravosudja po statističkom ljetopisu.[1]

Piše profesor
dr. Fr. Vrbanić.

(Nastavak.)

Ad e)

Akoprem su u načelu sbornim sudovom po kaznenom postupku doznačeni samo zločini i prestupci, to je ipak dosta velik broj odsuda, izrečenih po sbornih sudovih i sbog prekršaja stranom s toga, jer su odnosni kaznjivi čini samom osudom označeni kano prekršaji, a stranom s toga, jer su u smislu načela glave pete spomenutoga postupka, bili nadležni suditi sborni sudovi.

Ukupni broj takovih prekršaja bio je:

u gradj. Hrvatskoj i Slavoniji

	1870.	1871.	1872,	1873.	1874.	Svota
Rieka	—	1	4	5	4	14
Zagreb	23	16	15	18	24	96
Varaždin	17	9	9	8	17	60
Križevci	8	20	7	5	24	64
Bjelovar	—	—	6	31	31	68
Požega	11	15	24	14	29	93
Osiek	33	22	55	20	26	156
Vukovar	56	49	59	25	29	218
Ukupno	148	132	179	126	184	769

u Krajini

	1873.	1874.	Svota
Gospić	4	8	12
Ogulin	5	9	14
Petrinja	8	11	19

[1] Vidi br. 4. „Mjesečnika“ od g. 1877.

Digitized by Google

	1873.	1874.	Svota
N. Gradiška	—	2	2
Vinkovci	—	1	1
Zemun	—	5	5
Ukupno	17	36	53

Uzmemo li za temelj obračuna poprečni broj, to odpada u gradj. Hrvatskoj i Slavoniji poprieko svake godine na 10.000 stanov. 1·3 takovih prekršaja, a napose u županiji

riečkoj	0·3	bjelovarskoj	1·4
zagrebačkoj	0·6	virovitičkoj	1·6
varaždinskoj	0·7	požežkoj	2·4
križevačkoj	1·4	sriemskoj	3·7

Ovi nam brojevi jasno pokazuju, da je broj prekršaja, sbog kojih su sudovi sborni osudu izrekli, prilično povoljan imenito u gornjih krajevih Hrvatske, te da se ta povoljnost u gradj. dielu domovine pravilno umanjuje od juga prema sjeveru i od zapada prama iztoku.

Još povoljniji je ovaj omjer u Krajini, jer na 10.000 stanovnika odpada nešto preko 0·1 ovih prekršaja.

Da će veći broj ovih prekršaja ovisiti o češćoj konkurenciji prekršaja sa zločini ili prestupci, te o manje sretnoj klassifikaciji kaznjivih čina po dotičnih sudovih u početku razprave, biti će vam gg. odviš dobro poznato, nego da bi mi trebalo o tom koju potanje spomenuti.

Prispodobiv ove prekršaje s brojem zločinstva, to vidimo, da je njihov broj mnogo veći od broja prestupaka, jer na 100 zločina odpada ovih prekršaja:

u gradj. Hrvatskoj i Slavoniji:

godine 1870.	15·5	godine 1873.	10·8
„ 1871.	12·8	„ 1874.	13·6
„ 1872.	16		

u Krajini:

godine 1873.	2·3	godine 1874.	2·6.

Ad d)

Što se tiče prekršaja, sbog kojih su osudu izrekli kotarski sudovi, to nam ljetopis donaša samo sumarni izkaz za čitavu domovinu, pak s toga mi nije možno obazrieti se na pojedine

Digitized by Google

županije, odnosno pojedina okružja. Na temelju tih izkaza bilo je prekršaja, sbog kojih je osuda izrečena po kotarskih sudovih:

u gradj. Hrvatskoj i Slavoniji		na 10.000 stanovnika:
godine 1870.	3550	31·1
„ 1871.	4624	40·4
„ 1872.	6757	59·1
„ 1873.	6698	58·6
„ 1874.	7009	61·4
Ukupno	28.638	50·4
u Krajini:		
godine 1873.	3360	48·6
„ 1874.	13.814	199·8.
Ukupno	17.174	124·2.

Ovi nas brojevi prije svega uvjeravaju, da ukupni broj prekršaja, sbog kojih su sudili kotarski sudovi tečajem navedenih godina promatranja, nadmašuje broj zločinstva u Hrvatskoj i Slavoniji za 412·2 postot., a u Krajini za 707 post., t. j. na 100 zločina odpada ondje 512, a ovdje 807 prekršaja, te da se usljed toga onaj dosta povoljni omier (na koliko se u obće povoljnim nazvati može), koji nalazimo medju žiteljstvom i zločini, na štetu javne sigurnosti znatno mienja. Ovaj omier, kako nam gornji brojevi pokazuju, postaje svake godine nepovoljnijim, te je broj prekršaja g. 1874. napram g. 1872. (prijašnje godine nemožemo za temelj prispodobe uzeti, jer počam od ove godine, dolazi u račun županija bjelovarska) u gradj. Hrvatskoj poskočio za 3·7 postot., a u Krajini napram g. 1873. za 311·1 postot.

Razlog ovomu ogromnomu prirastku imenito u Krajini nalazimo isto tako, kao i kod zločina poglavito u intenzivnijemu djelovanju kot. sudova i oblastih javne sigurnosti.

* * *

Drugo važno gledište, s kojega prosudjivati valja podatke o kriminalnoj statistici, jest pregled njihov po vrsti njihovoj bez obzira na sud, koji je o njih sudio.

Što se prije svega tiče zločinstva, spomenuti mi je ponajprije, da je statistički ljetopis sve zločine obzirom na njihovu vrst razredio skoro doslovce onako, kako jih razredjuje §. 57. zakona kaznenoga. Nu da mi promatranje bude preglednije, mo-

Digitized by Google

ram ostaviti ovu razredbu, koja je za statističku skrižaljku sasvim dovoljna, te si za prosudjivanje uzeti drugi temelj. Najjednostavnije bilo bi svakako, kad bi se svi zločini razdielili u dvie velike kategori.e, u zločine proti osobi, i zločine proti imetku; nu ova razdielba čini mi se odviše obćenitom, akoprem je imenito za presudjivanje medjunarodne kriminalne statistike vrlo shodna; usljed toga ću za temelj promatranja uzeti onu razdjelbu, koja zločine našega kaznenoga zakona dieli u četiri glavna skupa, a to su:

1. zločinstva s pohlepe za dobitkom;
2. zločinstva s nasilja ili u obće s kakove strasti;
3. zločinstva naravi političke; i napokon
4. ostale vrsti zločinstva.

Istina je doduše, da ni ova razdjelba nije dostatna, jer se pojedine vrsti zločina nedadu točno spraviti u dotični skup, budući u pojedinom zločinu imade možebiti momenta, po kojih bi se mogao uvrstiti i u drugi koji razred; nu ovakove pojedine iznimke nemogu biti velikom zapriekom za prosudjivanje podataka po gornjoj razdjelbi.

Prvi skup sačinjavaju zločinstva s pohlepe za dobitkom t. j. kradja, prevara, pronevjerenje, krivotvorenje javnih papira, krivotvorenje novca i razbojstvo. Od ove vrsti zločina izrečeno je osuda radi potvaranja javnih vjeres. papira i krivotvorenja novca, tako malo, da bi posebno promatranje bilo suvišno. U svemu je na ime tečajem pol godine izrečeno u gradj. Hrvatskoj i Slavoniji samo sedam osuda sbog navedena dva zločina, dočim u vojnoj Krajini nije g. 1873. i 1874. bilo ni jednoga slučaja. Ostali zločini, koji spadaju u ovu kategoriju, sačinjavaju ne samo u našoj domovini, nego i u svih civiliziranih državah najveći dio svih zločina. Bilo je na ime zločina:

u Hrvatskoj i Slavoniji:

god.	kradje,	prevare,	pronevjerenja,	razbojstva,	ukupno,	od ukupnoga br. zločina %
1870.	589	29	14	7	639	65·66
1871.	667	37	19	9	732	71·48
1872.	740	31	15	4	790	71·81

Digitized by Google

god.	kradje,	prevare,	pronovj,	razb.,	ukupno,	od ukupn. br. zločina %
1873.	730	50	23	10	813	69·66
1874.	849	61	24	22	956	70·92
Ukup.	3575	208	95	52	3930	69·9
			u Krajini:			
1873.	530	18	6	—	554	75·27
1874.	901	39	17	4	961	69
Ukup.	1431	57	23	4	1515	71·1

Ovi nas brojevi prije svega uvjeravaju, da oko sedam desetina svih zločina, u gradj. Hrvatskoj 69·9 %, a u Krajini 71.1 % sačinjavaju zločini s pohlepe za dobitkom, a od ovih opet skoro sve izpunjuje kradja, jer u spomenutom peterogodištu od svih zločina ove vrsti odpada na kradju skoro 92 postot.; a u Krajinu poprieko u dvie godine 94 postot.; a zatim nam ovi podatci dokazuju, da raste ne usamo kupni broj svih zločina, već da se i svaki od njih konstantno svake godine množi; tako je narasao ukupni broj osuda, izrečenih radi ove vrsti zločinstva, u gradj. Hrvatskoj od g. 1872. do 1874 za 21 postot., a u Krajini od g. 1873. na 1874. za 73·55 postot.; pojedini pako zločini poskočili su ovako:

	kradja,	prevara,	pronevjerenje,	razbojstvo
u gradj. Hrv, i Slavoniji za	14·73%,	za 96%,	za 60%,	za 200
u Krajini „	88·86,	„ 116·6,	„ 183·3,	—

Što se tiče pojedinih prediela naše domovine, to opažamo, da se je broj zločina s pohlepe za dobitkom u svakoj županiji i svakom okružju g. 1874. napram g. 1870. odnosno 1872. i 1873. umnožio, izuzev županiju varaždinsku, u kojoj je taj broj pao za 29·89 postot., županiju virovitičku, gdje se je njihov broj umanjio za 7·56 i okružje bansko, u kojem se je g. 1874. napram g. 1873. snizio za 19·65. postot. Da se medjutim prosuditi uzmogne intenzivnost ovih zločinstva od nužde je, s razloga, koje već spomenuh, ove zločine staviti u omier naprama žiteljstvu; da nam pako prispodoba bude što temeljitija i za prosudjivanje odnošaja žiteljstva što koristnija, treba obračunati, koliko na temelju dosadanjega promatranja poprieko na svaku godinu dolazi ove vrsti zločinstva, te koliko postotaka od ukupnoga broja zločina, počinjenih tečajem spomenutoga peterogodišta, u županiji

Digitized by Google

bjelovarskoj trogodišta, odnosno u Krajini dvogodišta, odpada na zločine, počinjene s pohlepe za dobitkom. Ako red odnosnih prediela ustanovimo po omieru napram žiteljstvu, to dobivamo sliedeću sliku:

županija ili okružje	na 10.000 st. dolazi od ove vrsti zločina svake godine	ukupni broj poprieko svake godine	ukupni broj tečajem svih godina promatranja	od cielokupnoga broja zločina odpada na ovu vrst u postotcih
		u Hrvatskoj i Slaveniji:		
riečka	2·3	19·	95	58
varaždinska	3·9	68·2	341	68·6
križevačka	5·3	46·6	233	67·5
zagrebačka	6·7	175·8	874	69·4
sriemska	7·5	90·5	451	61·8
virovitička	8·7	161·4	807	72·9
bjelovarska	11·9	188	564	76·4
požežka	14·8	113	565	74·9
u Hrvatskoj i Slavoniji	6·8	786	3930	69·9
		u Krajini:		
ogulinsko-slunjsko	2·3	36·5	73	33·3
ličko-otočko	3·3	58	116	49·8
petrovaradinsko	7·1	69·5	139	73·1
bansko	18·6	242·5	485	78
brodsko	22·6	166·5	333	80
novogradiško	32	184·5	369	83·6
u Krajini	10·9	757·5	1515	71·1

Po ovoj škrižaljci sliede obzirom na geografičku razdjelbu pojedini dielovi domovine skoro istim redom, kojim se redaju i kod zločinah u obće. Ova je okolnost posve naravska, uzme li se na um, da ova vrst sačinjava znamenit dio svih ukupnih zločina; najnepovoljnije mjesto u tom pogledu zauzimlju s toga prediели slavonski, a najpovoljnije gornja Hrvatska. Razlog ovomu

Digitized by Google

pojavu, kako mi se čini, jest prije svega naravi gospodarstvene. Istina je doduše, da je blagostanje naroda u dolnjih predielih naše domovine mnogo povoljnije, nego li je u drugih dielovih Hrvatske; nu buduć da to blagostanje nije toliko osnovano na kulturnomu napredku samoga naroda, koliko na povoljnom naravnom položaju samoga zemljišta, to svaka i najmanja nerodica prouzrokuje nepovoljno gospodarstveno stanje, koje se tim teže snositi dade, što je narod vičan udobnijemu životu, nego li u gornjih predielih Hrvatske, gdje naravni produkti i u najpovoljnijih godinah, — kao u županiji riečkoj, donekle i u zagrebačkoj, zatim u okružju ličko-otočkom i ogulinsko-slunjskom jedva pružaju toliko, da se narod bez izvanrednih gospodarstvenih sredstva prehraniti može. U ovih je predielih narod navikao na nepovoljniji život, nerodica pojedine godine nedieluje toliko na njega, kao u predielih, gdje vlada blagostanje, on si pomogne na koliko može radnjom i milostinjom, pa ako ni tim neide, odilazi u bieli sviet, da si zaslužbu nadje. S tim u savezu neposredno stoji i različit karakter naroda, njegov historički razvoj, a po svoj prilici i češći doticaj zapadnoga diela Hrvatske sa zapadnom kulturom; i napokon življe obćenje u dolnjih krajevih domovine sa susjednimi zemljami.

Što se je broj ove vrsti zločina u navedenih godinah množio, nalazimo razlog u sve to većoj skupoći živeža, potrebitog za svagdanje uzdržavanje. Neposredni savez medju zločini pojedinoga naroda i njegovimi skoro nuždnimi odnošaji odviše je jasan, nego da bi mi trebalo napose dokazivati, da prirastkom ciena, raste i broj ove vrsti zločina i obratno. Tako je ciena raži bila popriečno od vagana:

u Hrvatskoj i Slavoniji:

godine	1871.	1872.	1873.	1874.
	3·90 for.	4·36 for.	4·85 for.	4·24 for.

U Krajini:

4·46 for.	4·76 for.	5·69 for.	3·60 for.

Okolnost ona, što je g. 1874. ciena raži pala prema godini 1873., a broj se zločina ipak umnožio, u gornjem pravilu ne-

Digitized by Google

mienja; jer promiene u cienah žita nedieluju umah i neposredno. već istom po malo; a osim toga ima i drugih uzroka, koji pokraj skupoće dieluju na prirastak zločina.

Pokraj ovoga skupa zločinstva zauzimlju u statistici kaznenoga pravosudja naše domovine znatno mjesto ona zločinstva, koja postaju budi usljed sklonosti k nasilju, budi iz osvete, budi usljed ine koje silovite strasti. Skoro čitav ovaj skup zločina izpunjuju javno nasilje svih slučajeva, navedenih u poglavju devetom kaz. zakona, težka tjelesna ozleda, ubojstvo i umorstvo; dočim na ostale vrsti zločina ovoga skupa, kao što su zločini proti javnoj ćndorednosti (§. 125.—133. k. z.), čedomorstvo, pometnuće, izloženje djeteta, palež i dvoboj odpada, tako neznatan broj, da mi se svako potanje promatranje ovih posljednjih suvišnim čini. Od ukupnoga broja zločina ovoga skupa broje javno nasilje, težka tjelesna ozleda, umorstvo i ubojstvo u gradjanskom dielu domovine 95·5 postot., a u Krajini 95·3 postot.; od svih pako počinjenih zločina tečajem razdobja, do kojega sižu naša promatranja, odpada na ove zločine u gradj. Hrvatskoj i Slavoniji preko 27·2 postot, u Krajini 24·6 postot., dočim ostale vrsti ovoga skupa broje u gradj. Hrvatskoj 1·3 %, a u Krajini oko 0·7 % svih zločina; tečajem spomenutih na ime godina izrečena je odsuda sbog sliedećeg broja:

	u Hrvatskoj i Slavoniji:	u Krajini:
silovanja, oskvrnuća itd.	16	3
čedomorstva	18	6
pometnuća i izloženja djeteta	17	2
paleža	21	3
dvoboja	—	—

Najveći absolutni broj zločina proti ćudorednosti imadu županija sriemska (8) i zagrebačka (3), dočim u varaždinskoj i križevačkoj nije bilo nijednoga slučaja; a u Krajini bansko (2) i petrovaradinsko okružje (1), u ostalih okružjih nije se sbio nijedan slični zločin; kod čedomorstva najnepovoljniji je absolutni broj u varaždinskoj županiji (7), a u Krajini u banskom (4) i ogulinskom okružju (2), u ostalih nijedan; kod zločina po-

Digitized by Google

metnuća i izloženja djeteta najnepovoljniji je odnošaj u županiji sriemskoj (6) i varaždinskoj (3), dočim je u Krajini samo u okružju petrovaradinskom i brodskom bio po jedan slučaj. Zločin paleža najčešći je bio u županiji zagrebačkoj (10) i križevačkoj (4), dočim se u riečkoj nije sbio nijedan slučaj, u Krajini pako dogodio se je samo u okružju banskom, brodskom i petrovaradinskom po jedan takov zločin. Radi zločina dvoboja nije u čitavom vremenu u svoj domovini izrečena nijedna osuda.

Ovdje nam se i nehotice stavlja pitanje, da li su sudovi ove zločine jednako često progone, kao što kaznjive čine druge vrsti? Odgovor prepuštam vašoj razsudi.

O prvoj kategoriji ovoga skupa zločina dobivamo na temelju statističkoga ljetopisa sliedeću sliku. Izrečena je osuda sbog sliedećega broja:

u Hrvatskoj i Slavoniji:

god.	umorstva	ubojstva,	težke tjelesne ozlede,	javnoga nasilja	ukupno	od ukupnoga broja zločina %
1870.	11	50	160	66	287	30·21
1871.	14	45	164	44	267	26·07
1872.	16	60	163	44	283	25·72
1873.	22	56	200	49	327	28·02
1974.	14	42	216	87	359	26·63
Ukupno	77	253	903	290	1523	27·22
			u Krajini:			
1873.	17	28	88	33	166	22·55
1874.	26	45	199	88	358	25·71
Ukupno	43	73	287	121	524	24·58

Ove četiri vrsti zločina, kako nam ova skrižaljka pokazuje, sačinjavaju oko jedne četvrtine svih zločina, a prirastak njihov konstantan je u gradj. Hrvatskoj i Slavoniji samo kod zločina težke tjelesne ozlede; u Krajini pako poskočio je g. 1874. broj osuda svih ovih zločina u dosta velikom postotku. God. 1874. narasao je ukupni broj ovih zločina u gradj. Hrvatskoj i Slavoniji naprama g. 1873. za preko 26·8 postot., a u Krajini god. 1874 napram god. 1873. za više od 113 postot.

Da se medjutim prosuditi uzmogne intenzivnost ove kategorije

Digitized by Google

zločina, valja nam u obzir uzeti iste one momente, koje smo u obzir uzeli kod zločina s pohlepe za dobitkom. Prema tomu dola zimo do sliedećih rezultata:

županija ili okružje	na 10.000 st. dolazi ove vrsti zločina poprieko svake godine	ukupni broj poprieko svake godine	ukupni broj tečajem svih godina promatranja	od cielokupnog broja zločina odpada na ovu vrst u postotcih
u Hrvatskoj i Slavouiji:				
riečka	1·5	12·6	63	38·6
varaždinska	1·6	27·4	137	27·5
križevačka	2·4	21·2	106	30·9
zagrebačka	2·5	65·4	327	25·9
virovitička	3·1	57·6	288	26
bjelovarska	3·4	55	165	22·4
sriemska	4·2	51·4	257	35·2
požežka	4·7	36	180	23·8
Hrvatska i Slavonija	2·6	304·6	1523	27·22
n Krajini:				
petrovaradinsko	2·3	22·5	45	24
ličko-otočko	3·1	55	110	47·2
brodsko	3·8	28·5	57	12·9
novo-gradiško	4·4	25·5	51	12·1
ogul slunjsko	4·4	70·5	141	64·4
bansko	4·6	60	120	19·1
Krajina	3·8	262	524	24·5

Pokraj geografične razdielbe ove vrsti zločina, — po kojoj gornji dio Hrvatske mnogo povoljniji omjer imade od diela dolnjega — pruža nam ova skrižaljka, prispodobiv ju s onom o zločinih, počinjenih s pohlepe za dobitkom, točan uvid u razdjelbu svih p o j e d i n i h vrstih zločina, koja je okolnost osobito nuždna kad se prosudjuje intenzivnost kaznjivih čina, jer će n. pr. biti povoljnije za moralitet žiteljstva i za sigurnost pojedine osobe, ako kod 100 zločina, kao u županiji riečkoj, njih

Digitized by Google

58 spada u red zločina, počinjenih s pohlepe za dobitkom, 38 na umorstvo, ubojstvo, težku tjelesnu ozledu i javno nasilje, a 4 na ostale vrsti; nego li kada kao u okružju ogul.-slunjskom-njih 33 spada u red zločina, počinjenih s pohlepe za dobitkom, 64 do 65 na onu drugu vrst, a samo dva do tri na ostale vrsti zločina. Samo onda, kad bi sve vrsti zločina bile razmjerno razdieljene, nebi za posebno prosudjivanje kriminalnosti ovakova razdjelba bila od potrebe, nu da tomu nije tako, najbolje dokazuju gornje dvie skrižaljke.

Uzmemo li nadalje na um, da zakon s jedne strane upravo na ove vrsti zločina postavlja najveće kazni, a s druge strane da i za kvaliflkaciju njihovu povrh zle nakane, zahtieva skoro kod svih ovih vrstih zločina osobitu povredu ljudske osobnosti, to moramo uztvrditi, da je broj tih zločina u našoj domovini veoma velik.

Razlozi tomu nepovoljnomu pojavu različni su, ja ću jih promotriti kod presudjivanja osobnih odnošaja odsudjenika.

Bilo bi vrlo zanimivo i koristno sve pojedine zločine ove kategorije napose promatrati i u omjeru napram žiteljstvu i prema drugim odnošajem, nu da mi se razprava odviše neotegne, prepuštam to svakomu, koga stvar zanima; da se medjutim vidi omjer pojedinih zločina ove vrsti, spominjem, da je od ukupnoga broja zločina, sbog koji je tečajem promatranoga razdobja odsuda izrečena, bilo:

	u Hrvatskoj i Slavoniji:	u Krajini:
umorstva	1·3 postot.	2·02 postot.
ubojstva	4·5 „	3·42 „
težke tjelesne ozlede	16·1 „	13·32 „
javnoga nasilja	5·1 „	5·68 „

Zločini t r e ć e g a skupa t. j. zločini naravi političke, sbog kojih je u vremenu našega promatranja odsuda izrečena, sačinjavaju u gradj. Hrvatskoj i Slavoniji 0·25 postot., a u Krajini 3 post. svih ukupnih zločina. Odsuda je na ime izrečena za pet godina u Hrvatskoj i Slavoniji sbog 14., a u Krajini tečajem dvogodišta sbog 63 zločina ovoga skupa. Od ovoga broja izrečena je kod zagrebačkoga sudišta osuda sbog 13 raznih političkih zločina, a

Digitized by Google

u Krajini kod vinkovačkoga sudišta god. 1874. sbog 49 zločina ustanka i bune.

Ukupni broj svih ostalih zločina, sbog kojih je osuda izrečena, dakle zločina našega četvrtoga skupa, iznosi u Hrvatskoj i Slavoniji 43, u Krajini 12, odnosno 0·77 i 0·6 postot. svih ukupnih zločina. Od ovoga broja dolazi u gradj. Hrvatskoj i Slavoniji na zločin potvore 14, na zavedenje k zloporabi uredovne vlasti 11, na zločin pripomoći dane zločincem 11, a na zločin zloporabe uredovne vlasti 7 slučajeva. U Krajini bilo je 9 slučajeva zločina pripomoći dane zločincem, a 3 slučaja zloporabe uredovne vlasti. Sbog svih ostalih vrstih zločina nije izrečena nijedna osuda.

Budući da je u oba ova skupa broj zločina neznatan, nestaje potrebe dalnjemu razlaganju.

Obzirom na prestupke sbog kojih je izrečena osuda, biti će postupak tim kraći, što su samo strka i usmrćenje čovjeka s nemarnosti od neke znamenitosti, dočim je broj ostalih vrlo neznatan. Iznos na ime prestupaka, sbog kojih je osuda izrečena, bio je kod pojedinih vrstih ovaj:

u Hrvatskoj i Slavoniji:

	1870.	1871.	1872.	1873.	1874.	ukupno
strka	5	3	12	2	11	33
bunjenje	2	2	4	2	—	10
usmrćenje čovjeka s nemarnosti	13	17	18	19	24	91
ostale vrsti . . .	4	4	8	5	5	26
Ukupno	24	26	42	28	40	160

u Krajini:

	1873.	1874.	ukupno
bunjenje	—	2	2
usmrćenje čovjeka s nemarnosti	13	22	35
ostale vrsti . . .	1	8	9
Ukupno	14	32	46

Na temelju ove križaljke proizlazi, da je intenzivnost broja prestupaka, sbog kojih je odsuda izrečena vrlo povoljna; poprieko na ime na godinu odpadaju u gradj. Hrvatskoj i Slavoniji 32 prestupka, a na 100.000 stanov. 2·7; u Krajini pako 23 prestupka

Digitized by Google

ili 3·3 na 100.000 stanovnika. Od ovih prestupaka zauzimlju veći dio (u gradj. Hrvatskoj oko 57., a u Krajini 76 postot.) prestupci usmrćenja čovjeka s nemarnosti (§§. 335., 336., 341., 343., 356·—58., 363., 369.—373., 376.—378., 380., 382., 384., 387., 422.—426. kaz. zakona).

U ostalom opažamo i kod prestupakah kao i kod zločinstva godine 1874. dosta znatan prirastak, i to u gradj. Hrvatskoj (ako neuzmemo u račun županiju bjelovarsku sa 3 prestupka g. 1874.) napram g. 1870. za 51·6 postot., a u Krajini napram g. 1873. za 200 postot.

Što se tiče pojedinih vrstih prekršaja, sbog kojih su sudili sborni sudovi, to nam pokazuje sliedeća skrižaljka, da broj onih vrstih, koje odgovaraju zločinom s pohlepe za dobitkom i zločinom s nasilja ili u obće s kakove strasti, u gradj. Hrv. i Slavoniji iznosi preko osam desetina svih prekršaja. Bilo je na ime prekršaja

u Hrvatskoj i Slavoniji:

	1870.	1871.	1872.	1873.	1874.	ukupno
proti sjegurnosti života	11	18	33	13	26	101
proti sjegurnosti tiela	63	25	50	58	40	236
proti sjegurnosti vlastničtva	53	70	80	45	79	327
ostalih	21	19	16	10	39	105
Svota	148	132	179	126	184	769

u Krajini:

	1873.	1874.	ukupno
proti jav. uredbam	9	20	29
proti sjegurnosti života	5	9	14
ostalih	3	7	10
Svota	17	36	53

Po ovoj skrižaljci odpada dakle od ukupnoga broja ovih prekršaja na prekršaje proti sjegurnosti života i proti sjegurnosti tiela 43.9 postot., a proti sjegurnosti vlastničtva 42·5 postot., a na sve ostale 13·6 postot. U Krajini nalazimo skroz protivan omier, jer osuda sbog prekršaja proti sjegurnosti vlastničtva i proti sjegurnosti tiela nije nijedan put izrečena, dočim je većina osuda oko 55 postot. izrečena sbog prekršaja proti javnim uredbam, od kojih je u gradj. Hrvatskoj i Slavoniji u svih 5 godina bilo 48 slučajeva ili 6·3 postot. ukupnih prekršaja.

Digitized by Google

Vrsti prekršaja, sbog kojih su sudili sudovi kotarski dieli ljetopis prema kaznenomu zakonu u 10 razreda; od ovih vrstih zauzimlju najveći broj opet prekršaji proti sjegurnosti vlastničtva i proti sjegurnosti tiela; zatim prekršaji proti sjegurnosti poštenja.

Ukupno je na ime izrečeno osuda radi prekršaja:

	1870.	1871.	1872.	1873.	1874.	ukupno
proti sjeg. tiela	1122	1275	2495	2384	2571	9837
„ „ imetka	1113	1717	1933	1657	2036	8456
„ „ poštenja	802	1065	1522	1664	1516	6569
proti jav. ćudorednosti	92	111	190	164	127	684
proti sjeg. života	165	157	138	181	111	752
proti jav. uredbam	254	270	442	540	429	1935
ostalih	12	29	37	108	219	405
Svota	3550	4624	6757	6698	7009	28638

u Krajini:

	1873.	1874.	ukupno
proti sjegurnosti tiela	1041	1725	2766
proti sjegurnosti imetka	1559	10786	12345
proti sjegurnosti poštenja	439	702	1141
proti jav. ćudorednosti	19	27	46
proti sjegurnosti života	35	61	96
proti jav. uredbam	195	333	528
ostalih	72	180	252
Svota	3360	13814	17174

Prepuštam razsudi svakoga pojedinca, da prosudi, u kojem je omjeru pojedina vrst prekršaja prema ukupnom broju, po nas je od velike važnosti, da upoznamo omjer pojedinih vrstih prema žiteljstvu, jer ćemo samo tim doznati intenzivnost njihovu.

Uzev u račun popriečni broj prekršaja u gradj. Hrvatskoj i Slavoniji tečajem posljednjih trijuh godina našega promatranja, a u Krajini tečajem god. 1873. i 1874. vidimo, da na 10.000 stanov. dolazi prekršaja:

u gradj. Hrv. i Slavoniji:

proti sjeg. tiela	proti sjeg. imetka	proti sjeg. poštenja	proti jav. ćudoredn.	proti sjeg. života	proti jav. uredbam	ostalih
21·9	16·4	13·7	1·4	1·2	4·1	1

u Krajini:

20	89·3	8·3	0·3	0·8	3·8	1·8

Digitized by Google

Nesmatram si za dužnost upustiti se u potanje razglabanje okolnosti, koje su u savezu s ovimi podatci, jer nemogu prispodobe izvesti za pojedine dielove domovine, što bi upravo bilo od osobite koristi i osobitoga interesa, željeti bi bilo s toga, da se i podatci o prekršajih priobće ne samo u sumarnom izkazu, već i za svaki kotarski sud napose. (Svršetak sliedi.)

Conditiones in praesens vel praeteritum relatae.

Piše
Dr. A. Egersdorfer,
kr. prislušnik.

(Svršetak.)

III.

Rekosmo u prošlom poglavju, da kod uvjeta postavljenih na sadašnju ili prošlu okolnost, veoma često neizvjestnost vlada, pa da ovi usljed toga stanje pendencije prouzrokuju, kao što i t. z. pravi uvjeti.[45] A to će se poglavito onda sbiti, kada je uvjet riečmi postavljen na sadanju ili prošlu okolnost, pa ipak: „res dubia est, sed ex postfacto retroducitur et apparet quid actum est“ (l. 15. D. de reb. 34. 5.)

1. Ako tko ostavi legat pod uvjetom: si filius mihi conceptus est, ili kada reče: nisi duo vel tres liberi concepti sunt, to predleži po l. 28. §. 5. D. de iud. 5. 1. i l. 3., 6. D. de solut. 46. 3. podpuna neizvjestnost, a to zato, jer je obstojatnost očitovanja volje ovisna o posvema neizvjestnoj okolnosti, pa ipak je uvjet, što se slova tiče, postavljen na sadašnju okolnost.

2. Amo spadaju i sliedeći slučajevi:

a) Ako se rabu, na kom ima netko služnost uživanja, stvar proda i preda, vlastničtvo te stvari pripadati će ili vlastniku

[45] Istina je, da to uvjek nebiva, već de naprotiv veoma često neizvjestnosti neima; nu dokazali smo već u prošlom poglavju op. 23.—25., da pomanjkanje pendencije u obće zajedničko ocilježje nepravih uvjeta nije, k tomu valja nam još te pripomenuti da imade i uvjeta postavljenih na buduću okolnost, koji pendencije neprouzrokuju, n. pr. ako je kome ostavljen legat pod uvjetom, koji se mora na dan smrti testatora izpunit ili onda izostati, sr. Unger Erbr. str. 72. op. 6.

Digitized by Google

roba ili uživaocu prema tom, tko od njih kupovninu položi (l. 25. §. 1. D. de usufr. 7. 1.)

b. Si optio servi ex universa familia legata est, a nasljednik prije jednog roba prodade, nego što je legatar izabrao, bit će prodaja ništetna ili valjana po tom, da li legatar toga roba izabere ili ne (arg. l. 14. d. de opt. leg. 33. 5.)

c) Isto će se dogoditi, kad je pojedina stvar legirana, a nasljednik tu stvar deliberante legatario prodaje (l. 15. D. de R. D. 34. 5.)

Ako vlastnik preda stvar u ovih slučajevih pod uvjetom „si res mea est", imamo podpunu neizvjestnost i nastupit će stanje pendencije, pa ipak je uvjet na sadašnost postavljen.[46]

Svi ovi slučajevi, u kojih uvjeti postavljeni na sadašnju ili prošlu okolnost stanje podpune neizvjestnosti, daklem pendenciju za sobom vuku, označeni su tim, da kod njih uvjetujuća okolnost visi o budućem neizvjestnom dogadjaju, koji ali nije kao uvjet postavljen. Uvjet poslavljen je na sadašnjost, al o budućoj okolnosti visi, hoće li uvjet nastupiti ili ne. Uvjeti postavljeni na sadašnju ili prošlu okolnost, koji nikakovo stanje pendencije neprouzrokuju, nevise ni o budućoj okolnosti, pa su uvjek u sadašnjosti ili prošlosti takodjer izpunjeni ili izostali. Možemo dakle medju cond. in praes. vel praet. col. dvie vrsti razlikovati:

I. Uvjete postavljene na sadašnju ili prošlu okolnost, koji se istom u budućnosti odlučuju.

II. Uvjeti postavljeni na sadašnju ili prošlu okolnost, koji su takodjer u prošlosti ili sadašnjosti odlučeni.

ad I. Kada vladajući nazor objektivnu neizvjestnost zahtieva,[47]

[46] Sr. Fitting über den Begriff der Rückziehung str. 49. slć. i u Arch. f. civ. Prax sv. 39. str. 325., takodjer Ennècerus cit. str. 103. — Arndts str. 79. op. 6. misli, da se u nazočnom slučaju obično buduća ona okolnost, o kojoj obstanak uvjeta visi, uvjetom smatrati imade n. pr. kod uvjeta sifilius conceptus est, porod sina. To je doduše moguće, al time ipak Arndts nije u stanju sve amo spadajuće slučajeve protumačiti. Polag A.-ovog mnienja bili bi u uvjetu si res mea est (slučajevi u textu pod 2) budući uvjeti: Ako ću ja kupovninu iz svoga namiriti, ako X stichusa izabrati neće itd. sadržani, ali ako je čovjek neuk pravu, ako za sve te zakonske ustanove nezna, onda nije ni pod uvjetom si res mea est sve te zakonske uslove razumievati mogao, sr. takodjer Ennecerus cit. str. 104. op. 174.

[47] Drugčije dakako Mühlenbruch u Glückovih pand. sv. 41. str. 75. i Fitting Arch, cit. str. 347. koji dosljedno svome nazoru sr. gore op. 18. i 20. ove uvjete.

Digitized by Google

da je objektivna neizvjestnost pravi kriterium uvjeta, onda nemože ni ove uvjete, premda su riečmi na sadašnju ili prošlu okolnost postavljeni, pribrojiti nepravim, jer kod ovih uvjeta bar podpuna neizvjestnost vlada, nitko živ nemože znati, da li je sin ili kći jedno ili više djece koncipirano, da li je stvar njegova ili ne. U ovih slučajevih je quantum in natura hominum est, da se poslužimo riečmi mnogo navedene l. 38. D. de R. C. 12.1, nestalno, da li će uviet nastupiti ili ne. Zato nenailazimo kod nijednoga zastupnika vladajućega nazora na tvrdnju, da se ovi uvjeti medju neprave uvrstiti imadu, a najnoviji pisac koji se je ovim predmetom bavio,[48] pribraja izrično ovu vrst na sadašnjost ili prošlost postavljenih uvjeta pravim.

Sasma ćemo dakle doći u sklad sa gospododujućim nazorom, pa zato nam i netreba u pogledu ove vrsti uvjeta više govoriti, ako reknemo: Uvjeti postavljeni riečmi na sadašnju ili prošlu okolnost, koji se ali istom u budućnosti odlučuju, spadaju medju prave uvjete.

ad II. Govorili smo o slučaju, kada je uvjet riečmi na sadašnju ili prošlu okolnost postavljen, pa ipak se u budućnosti istom odluči. Uzmimo sada protivni slučaj, slučaj, kada je volja očitovana pod uvjetom, koji je na buduću okolnost riečmi postavljen, a uvjet je već u prošlosti bez znanja uvjetovajućega izpunjen.

U ovom slučaju morao bi vladajući nazor, dosljedno svojoj objektivnoj teoriji, tvrditi, da nepravi uvjet predleži, jer je objektivno sigurno, da pravni odnošaj nestoji, ako je uvjet izostao, ili da je bezuvjetan, ako je uvjet u prošlosti izpunjen; pa ipak

---

pošto su riečmi na sadašnju okolnost postavljeni, nepravimi pribrajaju, proti tomu sr. Vangerow I. str. 133. Scheuerl cit. str. 80 slć. Ennecerus cit. str. 103 slć. i dole ad II.

[48] Ennecerus cit str. 103. slć. Ovaj spisatelj, premda takodjer gospodojući nazor brani, ipak nezahtjeva poput Schenerla cit. str. 80. slć. absolutnu objekitvnu neizvjestnost, već se njemu sve to per rerum naturam (§. 6. J. de V. O. 3. 15) neizvjestno čini, što duh ljudski stalno predviditi nemože. U rezultatih dakako neima medju Scheuerlom i njim bitne razlike.

Digitized by Google

se većina pisaca[49] neusudjuje do te skrajnosti saći, jer tu vrela odviše jasno govore:

l. 10. §. 1. D. de cond. 35. 1.

Ulpianus. — Si sic legatum sit: si navis ex Asia venerit, et ingnorante testatore navis venerit testamenti facti tempore, dicendum, pro impleta haberi. Et si cui sic legatum est: quum pnbes erit, simili modo hoc erit dicendum.

l. 11. pr. D. h. t.

Paulus. — Si iam facta sint, quae conditionis loco ponuntur, et sciat testator, quae interim fieri possunt, exspectentur, ut fiant, si vero nesciat, praesenti debeantur.

Iz ovih mjesta vidi se, da ne smeta ako je uvjet postavljen na buduću okolnost u prošlosti ili sadašnjosti izpunjen,[50] samo ako testator zato nije znao. Uvjet postavljen na buduću okolnost, o kom nije znao testator, da je već u prošlosti izpunjen, to će reći drugimi riečmi, uvjet koji je testator budućim držao, premda je već u prošlosti izpunjen bio. Uvjet je dakle faktično condito praeterita, a testator misleć, da stavlja budući uvjet, subjektivno bio je u neizvjestnosti o uvjetovajućoj okolnosti.

---

[49] sr. Savigny III. str. 126. Arndst. str. 79. op. 5. Böcking cit str. 392. op. 10. Göschen Vorlesungen I. str. 277. Samo kod Ennecerus-a cit. str. 108. slć. naišao sam izrično na protivni nazor. On naime tvrdi, da i za slučaj, kada je uvjet, postavljen na buduću okolnost, bez znanja testatora u prošlosti ili sadašujosti odlučen, nepravi uvjet predleži, a umstvuje ovako: Pod riečmi: „Ako će ladja iz Azije doći" sakriven je u našem slučaju dvostruki uvjet: „Ako će ladja iz Azije doći ili ako je već došla." Prvi uvjet je cond. futura, drugi je cond. in praeteritum colata. Ako je uvjet izostao u prošlosti n. p. ako je ladja već utonula, onda je drugi uvjet već izostao, pa zato bi očitovanje ništetno biti moralo, nu pošto isto i o prvom uvjetu visi, koji je propastju ladje nemogućim postao, zato se uvjet jednostavno briše; ako je pako cieli uvjet u prošlosti izpunjen t. j. ako je ladja već došla, onda je drugi uvjet izpunjen a očitovanje bezuvjetnim postalo, usljed ćega prvi uvjet odpada. Cielo ovo umstvovanje skroz je netemeljito: 1) Ako je ladja utonula, onda prvi uvjet nije nemogućim postao, već izostao, jerbo cond. in futurum col. nepostaje već time što je u prošlosti izostala nemogućom. 2) Sve da Ennecerusovo umstvovanje stoji, nemože se prvi uvjet brisati, jerbo je očitovanje već drugim uništeno, a kako se može od očitovanja što brisati, koje više nepostoji? 3) Ako je ladja prispjela onda nepredleži izpunjena cond. in praet. coll. u smislu Ennecerusa, već kako to vrela izrično naglašuju izpunjen pravi uvjet.

[50] Ako je uvjet pako u prošlosti ili sadašnjosti izostao, imade se nemogućim smatrati sr. l. 6 §. 1. D. de cond. 35. 1. Pomponius: Si servos certos quis ma-

Digitized by Google

Radi se dakle prije svega o neznanju testatora, o subjektivnoj njegovoj neizviestnosti. Čim je samo subjectivno neizvjestan dogadjaj postavljeni kao uvjet, vazda predleži uvjet u pravom smislu rieči.

Ovu subjektivnu neizvjestnostnost naglašuju vrela i na drugih mjestih.

l. 21. D. de cond. 35.1.

Julianus. — Nam huius modi conditiones: si navis ex Asia venerit, si Titus consul factus erit, quamdimu impletae essent, impedient heredem circa adeundam hereditatem, quamdiu ignoraret, eas impletatas esse.

l. 28. §. 5. D. de iud. 5.1.

Paulus. — Nec rerum naturam intuendam, in qua omnia certa essent, quum futura utique fierent, sed nostram inscientiam adspici debere.

Kao što l. 10. §. 1. i l. 11. pr. D. de cond. 35.1. svu važnost polažu na subjektivnu neizvjestnost oporučitelja, tako ističe l. 21. D. h. t. subjektivnu neizvjestnost nasljednika, a navedena l. 28. §. 5. D. izrično veli, da se neimamo na naravnu, daklem objektivnu neizvjestnost obazrjeti, već na naše subjektivno neznanje.

Ako dakle glede pitanja, da li pravi ili nepravi uvjet predleži, sve zavisi o neznanju o subjektivnoj neizvjestnosti stranaka onda valja prije svega odgovoriti na pitanje, kada predleži subjektivna neizvjestnost?

Jur Fitting uzeo je u navedenom članku ovo pitanje razpravljati. On tvrdi,[51] da nam se budućnost uviek neizvjestnom čini, dočim sadašnjost jasnom te izviestnom držimo. Kada dakle

---

numisisset, heres esse iusus erat; quibusdam ex his ante mortuis, Neratius respondit, defici eum conditione, nec aestimabat, pareri posset conditioni necne. Sed Servius respondit, quum ita esset scriptum: si filia et mater mea vivent, altera iam mortua, non defici conditione; idem est et apud Labeonem scriptum. Sabinus quoque et Cassius, quasi impossibiles eas conditiones, in testamento positas pro non scriptis esse; quae sententia admittenda est. Ova ustanova imade samo u pogledu očitovanja posljedne volje osobite važnosti jer će se kod tog brisati, očitovanje volje medju živimi uništiti će ovakav uvjet kao i pravi; o tom dole više.

[51] sr. gore op. 20.

Digitized by Google

tkogod dogodjaj koji budućim naznačuje, pokazuje tim, da mu se neizvjestnim čini, jer da ga izvjestnim drži, nebi ga budućim naznačio, pa pošto su rieči onoga, koji volju svoju očituje, najvažnije sredstvo interpretacije njegovih misli, to će uviek onda subjektivna neizvjestnost predležati, kada je uvjet riečmi na budućnost postavljen, kada je conditio in futurum concepta. Al Fitting grieši kad svu važnost meće na slovo, kad mu sve o tom zavisi, da li je conditio in praesens vel praeteritum concepta. Jer rieč „concepta," na koju se Fitting pozivlje, nalazimo samo u l. 16. D. de iniusto test. 28.3., inače svagdje izraz colata, in praesens vel in praeteritum relata conditio.[52] Tom svojom tvrdnjom ruši Fitting što je tek sam sagradio. On osniva sve na subjektivnoj neizvjestnosti stranaka, pa bi htio ipak sve one uvjete nepravim pribrojiti, koji izrično na budućnost postavljeni nisu, a zar nemože subjektivna neizviestnost vladati, kada je uvjet doslovno na prošlu ili sadašnju okolnost postavljen? Ta vidili smo više slučajeva, gdje to faktično biva, gdje je conditio in praesens colata pa ipak ne samo subjektivna već i objektivna neizviestnost predleži.[53] Radi se samo o subjektivnoj neizvjestnosti, o neznanju stranaka, kako to navedena mjesta (l. 10. §. 1. l. 11. pr. l. 21. D. de cond. 35. 1. l. 28. §. 5. D. de iud. 5. 1.) najstrožjom dosljednošću naglašuju, nimalo pako o tom, da li je uvjet riečmi na budućnost ili prošlost postavljen. Kada pako predleži subjektivna neizvjestnost, zato nenalazimo u vrelih nikakovo pravilo izraženo, to se dakle imade od slučaja do slučaja iztraživati, to je u kratko da rečemo — quaestio facti. Neima tu pravila, koje bi nam moglo dati na ruku strogu normu za sve slučajeve, jer onim što Fitting hoće, značilo bi stvarati neoborivu praesumciju, koja još ni osnovana nije.

---

[52] sr. Ennecerus cit. str. 150.

[53] Mnienje koje mi ovdje branimo zastupa i Unger II. štr. 58. op. 5. str. 61. op. 15. i 62. op. 16. al ga nije ni dokazivao, već se samo na navedena iztraživanja Fittingova pozivao, pa predbacio Fittingu da nije dosta daleko pošo, zabaciv svaku svaku razliku medju pravimi i nepravimi uvjeti. Da se ta razlika više obraniti neda uvidja i Arndt str. 80. op. 11.

Digitized by Google

Nu dade se kao pravilo interpretacije izreći to, da je onaj, koji uvjet postavlja, uvjetovajuću okolnost skoro u svih slučajevih za neizvjestnu držao, čim je volju pod uvjetom očitovao.

U uvjetnom očitovanju volje izražava se nestalnost, neznanje u pogledu uvjetovajuće okolnosti.[54] Tko pod uvjetom svoju volju očituje, očituje tim implicite svoje neznanje glede uvjetovajuće okolnosti, tko kaže ostavljam ti 100 ako si praetor, taj tim implicite očituje svoje neznanje o tom, da li je legatar praetor ili ne, jer bi u protivnom slučaju ili nesmisao očitovao ili u osobitoj formi bezuvjetno očitovanje učinio, il se pako pošalio.[55] Uzmimo samo da je tko rekao: Ja znam da je X praetor, ako je X praetor ostavljam mu 100. Ovo očitovanje bilo bi ili u formi uvjeta bezuvjetno, ili bi pako značilo, da testator učiniv ga, nije bio zdrave pameti ili predležala neumjestna šala, ali u nijednom slučaju uvjet. Svejedno je pako, da li se znanje testatora dokaže vlastitim njegovim očitovanjem ili drugim kakovim processualnim sredstvom; samo se to mora reći da ga valja uvjek dokazati, jer tko tvrdi da je testator lud bio ili da se je pošalio ili da je osobitu formu kod svog očitovanja upotrebio, taj mora da tu svoju tvrdnju dokaže.[56]

---

[54] Gore smo u op. 1. iztaknuli, da kod uvjetnog očitovanja volje, očitovanje a ne volja pod uvjetom stoji. Uvjetno očitovanje volje neizražava daklem nestalnost volje, kako to Fitting Arch. 39. str. 337. i Unger II. str. 56. Erb. str. 66. misle, već nestalnost očitovanja. Tko kaže ja hoću A ako B. nastupi, a ako B. nenastupi neću ni A imade sasma stalnu i izvjestnu volju, on sasma dobro znade što i kako hoće, on samo nezna dali je A. obećao ili nije t. j. dali se je očitovao ili ne, a neznade to zato jer mu je nepoznato dali obstoji B. ili ne. Tko svoju volju pod uvjetom očituje nalazi se u pogledu obstanka stanovite okolnosti u neizvjestnosti, pa baš i stog razloga odabire formu uvjetnog očitovanja. Svako uvjetno očitovanje izražava daklem neznanje očitujućeg u pogledu obstanka uvjetovajuće okolnosti.

[55] Unger II. str. 62. op. 16. misli da uvjek šala predleži. Ako je očitujući znao da je uvjet izpunjen, onda je uvjet šala — on hoće bezuvjetno, ako li je znao da je uvjet izostao, onda je cielo očitovanje šala — on neće bezuvjetno. Nu u prvom slučaju nemora baš šala predležati, očitujući može se i sasma u zbilji stanovitom formom služiti da bezuvjetno očituje; a u potonjem slučaju mislim da će očitovanje obično radi pomanjkanja stalne i ozbiljne volje ništetno biti, a ne zato jerbo se je očitujući hotomice pošalio sr. u tom pogledu gore op. 31. gdje je i analogija l. 4 §. 1. de statulib. 40. 7. iztaknuta.

[56] Nemože mi se daklem predbaciti, da isto tako kao i Fitting praesumtiu stvaram, samo što je Fitting svoju stvorio za slučaj, kada je cond. in futu-

Digitized by Google

Svako naše očitovanje biva iz stanovitih psyhologičkih razloga, svako imade temelj svoj u stanovitih činjenicah, koje predpostavljamo; ako znademo, da ove činjenice postoje, ako smo osvjedočeni, da je čvrst i stalan temelj našeg očitovanja, očitovat ćemo volju bezuvjetno; ako smo pako glede jedne od tih činjenica u dvojbi, pa hoćemo da bude od nje odvisno naše očitovanje, očitovat ćemo pod uvjetom, prikopčit ćemo naše očitovanje toj okolnosti. Ako indi tvrdim, da u svakom slučaju kada je volja pod uvjetom očitovana, subjektivna neizvjestnost predleži, da je uvjet njekim načinom kazalo, koje jasno pokazuje na našu neizviestnost, to imadem svakako psihologički proces, narav stvari za se, tko u konkretnom slučaju protivno tvrdi, tvrdi iznimku od naravnoga stanja stvari, pa ju mora dokazati.

U slučaju, ako je uvjet u prošlosti ili sadašnjosti izpunjen, neima dakle medju pravim uvjetom i cond. in praes. v. praet. rel. razlike, samo ako subjectivna neizviestnost predleži. Ako je ali uvjet u prošlosti ili sadašnjosti izostao, obstojala bi ipak razlika u toliko, što izostala conditio in praes. col. kad subjektivna neizvjestnost vlada, djeluje poput nemogućeg uvjeta (l. 6. § 1. D. de cond. 35. 1.)[57] Ciela razlika medju t. z. pravimi i na sadašnju ili prošlu okolnost postavljenimi uvjeti sastojala bi se daklem u tom, što se potonji kad su izostali kod očitovanja poslednje volje brišu, dočim ga prvi u istom slučaju uništuju. Nu to nije ništa osobita, jer se razlika, što izostala cond. in praes. v. praet. col. kraj subjektivne neizvjestnosti, kod očitovanja inter vivos drugčije djeluje, nego kod očitovanja mortis causa, netemelji na razlici medju pravim i na sadašnjost ili prošlost postavljenim uvjetom, već na razlici medju očitovanjem inter vivos i mortis causa.

Nesmiemo nikako s uma metnuti, da ovdje samo o slučaju govorimo kad subjektivna neizviestnost vlada t. j. kada je tes-

---

rum concepta, a ja za slučaj kada forma uvjeta predleži; jer se meni neće praesumtie za uvjet stvarati, već samo predmet dokaza urediti, a pravilo glasilo bi ovako: Tko tvrdi da je uvjetno očitovanje, s razloga što subjektivne neizviestnosti neima, bezuvjetno, valja da to dokaže.

[57] sr. gore op. 57.

Digitized by Google

tator mislio da je uvjet budući (arg. l. 6. §. 1. D. de cond. 35. 1). Kod očitovanja poslednje volje vlada pako načelo

l. 101. pr. D. de cond. 35. 1.

Papinianus. — Cum in conditionibus testamentorum, voluntatem potius, quam verba considerari oportet.

koje je takodjer pripoznato u

l. 19. pr. D. eod.

Ulpianus. — In conditionibus primum locum voluntas defuncti obtinet, eaque regit conditiones.

Ako je daklem testator držao, da se uvjet jošte izpuniti može, a to predpostavljamo, onda ćemo se njegovoj volji više približiti, ako uvjet brišemo, nego ako cielo očitovanje uništimo; jer u svakom slučaju možemo sa stalnoštju samo to uztvrditi, da nije testator htio absolutno ništetno očitovanje učiniti. To znademo, u pogledu sveg ostalog smo u dvojbi, a kada dvojimo valja nam uvjek očitovanje samo u krieposti uzdržati, kao što ustanovljuje:

l. 24. D. de reb. dub. 34. 5.

Marcellus. — Cum in testamento ambigue aut etiam perperam scriptum est: benigne interpretari et secundum id quod credibile est cogitatum, credendum est.

Vidimo da razlog zašto izostala cond. in praes. v. praet. col. kraj subjectivne neizvjestnosti, kod očitovanja posledne volje drugčije djeluje nego kod očitovanja medju živimi, u naravi uvjeta neleži, već u raznolikosti očitovanja,[58] da se dakle na

[58] I nemogući uvjeti brišu se kod očitovanja posliednje volje, pa ipak nije nitko na tom jošte osnivao razliku medju pravimi i nemogućnimi uvjeti. Iz sadržaja l. 4. §. 1. D. de statulib. 40. 7. sr. gore op. 21. saznali smo, da nemogući uvjeti očitovanje posljednje volje uništuju, kada je testator znao da je uvjet nemoguć, daklem se i djelovanje nemogućih uvjeta osniva na subjektivnoj neizvjestnosti testatora, samo ako je testator uvjet nemogućim držao, ništetno je očitovanje mortis causa sr. takodjer Fitting Arch. 39. str. 322. i donekle Savigny III. str. 200 sr. Arndts. str. 94. op. 4. Vidimo iz tog da su si cond. in praes. v. praet. col. i nemogući uvjeti u svakom pogledu ravni: Kod subjektivne neizvjesti se iz razloga interpelativnih (sr. u textu navedene l. 19. pr. l. 101. pr. D. de cond. 35. 1. i l. 24. D. de seb. dub. 34. 5). brišu kod subjektivne neizvjestnosti uništuju očitovanje (sr. l. 6. §. 1. D. de cond. 34. 1. u savezu sa l. 3. § 13. D. de bon. lib. 38. 2. i arg. l. 4. §. 1. D. de statulib. 40. 7.) Nu ova ustanova pozitivna je osobitost rimskog prava. U starijem rimskom pravu vladaše pre-

Digitized by Google

temelju ove razlike biće uvjeta prosuditi nemože. Čim subjektivna neizviestnost predleži, neima više bitne razlike medju pravim i na sadašnju ili prošlu okolnost postavljenim uvjetom, a kada subjektivne neizviestnosti neima, kada je očitujući znao, da je uvjet u prošlosti ili sadašnjosti izpunjen ili izostao, onda se u obće više ob uvjetu nemože govoriti, jer ili se je očitujući pošalio, ili je u osobitoj formi htio bezuvjetno očitovati, ili nije bio kod zdrave pameti.

Kada je očitujući znao da je uvjet izpunjen, onda se je pošalio ili je osobitu formu upotriebio, da bezuvjetno očitovanje učini, u svakom slučaju stoji očitovanje bezuvjetno. Ovdje neima uvjeta, već samo osobito formalizirano bezuvjetno očitovanje, ob ovom slučaju nije nam dakle više ni razpravljati. Kada je očitujući pako znao, da je uvjet već izostao onda manjka očitovanju potrebita stalnost i ozbiljnost, ter je zato ništetno pa bilo i očitovanje poslednje volje sr. l. 3. §. 13. D. de bon. lib. 38. 2., isto onako, kao i očitovanje stojeće pod nemogućim uvjetom, o kom je očitujući znao da je nemoguć (l. 4. §. 1. D. de statu lib. 40. 7.) Ovdje neima u nijednom slučaju uvjeta ni pravog ni nepravoga.

S ovog stanovišta moramo i u prvom odsjeku pod 2. i 3. navedena mjesta prosuditi. Pod br. 2. govorili smo samo o uvjetnih obvezah, a u ovom obziru je svejedno dali uzmemo da t. z. pravi ili na sadašnju ili prošlu okolnost postavljeni uvjet predleži, jer će u jednom i drugom slučaju očitovanje stati, ako je uvjet izpunjen, nije li izpunjen biti će ništetno.[59]

---

por. Nazor koji je u Justinianove zakone prešao bio je nazor Sabinjanski, dočim su Proculeanci tvrdili da izostali nemogući, daklem i na sadašnjost ili prošlost postavljeni uvjeti očitovanje posljedne volje uništdju sr. Gaii J. III. §. 98. Item si quis sub ea conditione stipuletur, quae existere non potest, veluti si digito coelum tetigerit, inutilis est stipulatio. Sed legatum sub inpossibili conditione relictum nostri praeceptores proinde valere putant, ac si ea conditio adiecta non esset; diversae scholae autores non minus legatum inutile existimant, quam stipulationem: et sane vix idonea diversitatis ratio reddi potest. Vidimo izl. 6. §. 1. D cit. da je isti prepor i u pogledu izostalih cond. in praes. v. praet. col. vladao jer su Proculeanci Neratius i Labeo branili, da se u ovom slučaju očitovanje posljedne volje uništuje, dočim Sabijanci Sabinus i Cassius protivno tvrde.

[59] Ako vrela sasma obćenito kažu: Quae enim per rerum naturam sunt

Digitized by Google

Važnije je mjesto pod br. 3. naime l. 3. §. 13. D. de bon. lib. 38. 2. Nu ako ovo mjesto sravnimo sa l. 6. §. 1. D. de cond. 35. 1. onda bjelodano sliedi, do l. 3. §. 13. D. cit. o slučaju samo govori, kada je testator znao da je uvjet u prošlosti izostao, jer se ovdje veli: aut non est, nec heres institutus est, a l. 6. §. 1. D. cit. izrično ustanovljuje, da ako su uvjeti u prošlosti ili sadašnjosti izostali bez znanja testatora quasi impossibiles eas conditiones in testamento positos pro non scriptis esse. Tako tumačeć, ne samo da se l. 3. §. 13. D. cit. podpuno sa našim nazorom slaže, već ga i podkriepljuje, jerbo iz ovog mjesta u savezu sa l. 6. §. 1. D. cit. bjelodano sliedi, da izostale cond. in praes v. praet. col. očitovanje posljedne volje samo i uvjek onda uništuju kada subjektivna neizvjestnost nepredleži.

Ako hoćemo u njekoliko rieči sabrati rezultat našega dokazivanja, možemo reći, da uviek onda predleži pravi uvjet, kada je očitujući uvjetovajuću okolnost neizviestnom držao, bila cond in futurum, in praes. ili in praet. col., uviek je uvjet pravi, ako samo subjektivna neizviestnost predleži. Da se pako očitujući u subjektiynog neizvjestnosti nalazio nije, to valja onomu dokazati, tko subjektivnu izviestnost tvrdi, jerbo u naravi stvari leži, da se onaj, koji uvjetno očituje, glede uvjetovajaće okolnosti, u neizviesti nalazi.

* * *

Naše razmatranje ob uvjetih postavljenih na sadašnju ili prošlu okolnost, dovelo nas je u osobito bliži doticaj sa nemogućimi uvjeti, jer ovi potonji vazda jednako, kao i izostali na sa-

---

certa non morantur obligationem, licet apud nos incerta sint (l. 6. J. de V. O. 3. 15.) ili quum ad praesens tempus conditio confertur, stipitatio non suspenditur (l. 37. D. de reb. cred. 12. 1.) i nec placuit instar habere conditionis sermonem, qui non ad futurum sed ad praesens tempus refertur (l. 120. D. de V. O. 45. 1). to nije sve ono mjerodavno, pošto su to samo teoretičke distinkcije, koje za nas makar se i našle u vrelih, mjerodavne biti nemogu. Stalno i neoborivo stoje samo one izrjeke crela, koje konkretne zakonske naredbe sadržavaju; teorija podvržena je pako promjeni, ter se smije i mora promieniti, kada teoritički nazori starih sa zakonskimi naredbami u sukladu nisu ili drugimi riečmi, teoretička razmatranja u vrelih neimaju moći zakona.

Digitized by Google

dašnju ili prošlu okolnost postavljeni uvjeti djeluju. Kraj subjektivne neizvjestnosti postoji medju cond. in praes. v. praet. col. i nemogućimi s jedne i t. z. pravimi uvjeti s druge strani, samo ta razlika, da potonji, ako su izostali očitovanje posljedne volje uništuju, dočim se prvi brišu, u svih ostalih obzirih djeluju kraj subjektivne neizvjestnosti cond. in praes. v. praet. col. i nemogući uvjeti kao i t. z. pravi. Ako pako subjektivne neizviestnosti neima onda uništuju i izostale cond. in praes. v. praet. col. i nemogući uvjeti očitovanje posljedne volje kao i t. z. pravi. Odavle sliedi, da je u biću uvjeta i u njegovu djelovanju samo jedna razlika osnovana, razlika medju mogućim i nemogućim uvjetom kao što to Paulus sent. III. 4. b. §. 1. kaže:

Conditionum duo sunt genera; aut enim possibilis est, aut impossibilis, possibilis est, quae per rerum naturam admitti potest; impossibilis, quae non potest: quarum es eventu altera exspectatur, altera submovetur.

Teret dokaza u negativnoj tužbi po §. 523. o. g. z.

Ovo prieporno pitanje u theoriji jošte riešeno nije, ali takodjer praksa cislajtanskoga vrhovnoga sudišta u tom pogledu nije nikako stalna, budući da različiti sudački senati istoga sada pro, sada contra riešavaju.

U br. 2. „Mjesečnika“ god. 1877. pristaje pisac uz mnienje, da negativni tužitelj samo svoje pravo vlastničtva na dotičnu stvar, za kojega slobodu po §. 324. o. gr. z. predmjeva vojuje, dokazati imade, dočim je tobože dužnost tuženoga po §. 104. p. p. dokazati, da on po pravu uživa služnost i to tim više, pošto §. 323. o. gr. z. tobože samo to načelo ustanovljuje, da se posjednik u smislu §. 599. p. p. nemože sa uzazivnom tužbom pozvati, da svoj naslov opravda, nego se redovitom tužbom utužiti mora. Da to mnienje podkriepi, poziva se pisac na §. 362, 363, 364, 365, 369 i 372. o. gr. z. u savezu sa §. 620. p. p. ter osobito naglašuje, da se, dočim tužitelj u tužbi na priznanje vlastničtva (§. 369. o. gr. z.) i u tužbi radi predmjevanoga

Digitized by Google

vlastničtva (§. 372. o. gr. z.) samo svoje pravo vlastničtva dotično samo valjani naslov i pravi način stečenja, nipošto pako nezakonitost protivničkoga posjeda dokazati imade, niti tužitelj kod negativne tužbe, koja naliči tužbi na priznanje vlastničtva, obteretiti nemože, da imade nezakonitost protivničkoga posjeda služnosti dokazati.

Nasuprot glasi protivno mnienje, da negativni tužitelj slobodu svoje stvari od tobožnje služnosti dokazati imade, čim se indirektno dokaz postigne, da si tuženik služnost na tu stvar samo prisvaja t. j. da ju neovlašteno izvršava.

Valjan odgovor na ovo prieporno pitanje ravna se (kako i dr. Stubenrauch mnije) nepobitno prema tomu, da li tuženik posjeduje pravo služnosti ili ne.

Posjed prava služnosti stiče se po §. 312. o. gr. z. tako, da se tko tim pravom u svoje ime posluži, a po §. 313. u savezu sa §. 472. o. gr. z. služi se čovjek pravom služnosti, ako se on poslužuje na svoju korist tudjom stvari uz privolu vlastnika i ako tko po tudjoj zabrani propusti ono, što bi inače vlastan bio učiniti.

Nastupi li dakle koji od ovih slučajevâ kod tuženika, to je on u posjedu prava služnosti, i po §. 323. o. gr. z. predmjeva se da imade za nju valjan naslov.

Budući da ova predmjeva onu tužiteljevu za slobodu njegovog vlastničtva po §. 324. o. gr. z. vojujuću u toliko nadmašuje, u koliko po posljednoj stavci ovoga § a u dvojbi posjedniku prednost pristoji, to se nemože više tužitelj na predmjevu slobode vlastničtva svoga uspješno pozivati, nego što više mora on slobodu svoje stvari od tobožnje služnosti po zakonskih propisih dokazati.

Ako se dakle taj dokaz ustanovi, onda je indirektno i to dokazano, da je tuženik u nezakonitom posjedu upitne služnosti t. j. da si ju samo nepravedno prisvaja.

Valjanost ovoga nazora proizlazi takodjer i iz §. 479. o. gr. z., po kojem onaj, koji proti posjedniku kojega služnoga

Digitized by Google

prava tvrdi, da mu je upitno pravo samo uz uvjet opoziva dozvoljeno, da si dakle posjednik tu služnost samo prisvaja, tu tvrdnju dokazati mora.*)

Budući da ovlaštenik služnosti, koji vlastnika dotične stvari na priznanje služnosti tuži, po stavci 3. §. 523. o. gr. z. u slučaju, ako stečenja u smislu §§. 480 i 481 o. gr. z. nije kadar dokazati, samo posjed služnosti kao stvarnoga prava t. j. u smislu §§. 313 i 321. o. gr. z. dokazati ima, te time teret dokaza, da je stvar od tobožnje služnosti slobodna, na vlastnika obara,**) to mora dosliedno vlastnik i onda dokazati da je njegovo vlastničtvo slobodno, ako je on tužitelj, a tuženik u smislu §§. 312, 313, 321, o. gr. z. u dokazanom posjedu te služnosti.

Tvrdnja, da — pošto negativna tužba naliči tužbi na priznanje vlastničtva, te pošto vlastnik u tužbi na priznanje vlastničtva samo vlastničtvo, nipošto pako i nezakonitost protivničkoga posjeda dokazati imade, nije dosliedna, pošto bi s jedne strane kod tužbe na priznanje vlastničtva dokaz o nezakonitosti posjeda suvišan bio, jerbo vlastnik i pred zakonitim posjednikom ima prvenstvo, dočim pravo služnosti sa tudjim vlastničtvom nekolidira, nego šta više po samoj naravi svojoj o tudjem vlastničtvu visi (§. 472), i što s druge strane za posjednika vindicirane stvari govori predmjeva, da je on istu stvar na pošten način stekao, dočim posjednik prava služnosti ima za sebe predmjevu valjanoga slobodu tudjega vlastničtva ograničujućega naslova, usljed koje predmjeve vlastnik u prprvom slučaju samo svoje jače pravo (§§. 369 i 372. o. gr. z.) u drugom slučaju pako slobodu svoga vlastničtva dokazati mora.

U dokazu, da je stvar prosta od tobožnje služnosti leži i dokaz, da si ju tuženik samo nepravedno prisvaja.

Ako li se pako tuženik niti u navavskom (§§. 313, 1470,

---

*) Taj dokaz involvira i dokaz, da je vlastničtvo od te služnosti slobodno.

**) Taj dokaz se postigne, ako vlastnik dokaže, da je posjed protivnika ili po §. 351. o. gr. z. ili pako zastarom (§. 1459, 1488 o. gr. z.) utrnuo.

Digitized by Google

1498 o. gr. z.) niti u uknjiženom posjedu (§. 321. o. gr. z.) te služnosti nenalazi,*) to o predmjevi §. 323. o. gr. z., koja posjed predpostavlja, nemože ni govora biti, šta više po §. 324. o. gr. z. govori u tom slučaju predmjeva u prilog tužitelja, da je njegova stvar od tobožnje služnosti prosta.

U ovom dakle slučaju netreba tužitelj dokazati, da je njegova stvar slobodna, jerbo neovlašteno prisvajanje služnosti već iz predmjeve (§. 324. o. gr. z.), da je vlastničtvo slobodno, proizlazi.**)

Dalnja tvrdnja, da je zakonodavac sa §. 323. o. gr. z. htio samo to reći, da se posjednik nemože s uzazivnom (§. 599 p. p.) nego sa redovitom tužbom tužiti, jest takodjer neosnovana, jerbo sve i onda, ako se protiva njemu redovita tužba po §. 369. ili 372. o. gr. z. preda i ako se dokaz vlastničtva nepostigne, netreba vlastnik svoj naslov navesti, jerbo se po §. 323. o. gr. z. predmieva da imade valjan naslov; ako se pako taj dokaz postigne, to doduše nekoristi ništa posjedniku ta predmjeva, jerbo on usljed te predmjeve imade samo valjan naslov, ali još nikakov pravi način stečenja, dočim je tužitelj po §. 369. pravo vlastničtva ili makar po §. 372. o. gr. z. valjan naslov i pravi način stečenja, dakle u smislu §. 373. o. gr. z. jače pravo, dokazao. Baš zato, ne pako kao što da za posjednika pomenuta predmjeva u ovom slučaju negovori, nepreostaje posjedniku drugo nego, ako hoće da se uzdrži u posjedu, da dokaže, da proti njemu neima mjesta tužbi na priznanje vlastničtva po §. 367. o. gr. z. ili radi medjutim nastupivše dosjelosti ili u slučaju §. 372. o. gr. z. da on sa tužiteljem barem jednako pravo ima, jerbo ga onda po §. 374. o. gr. z. prvenstvo ide.

---

*) N.pr. Ako on bez dozvole vlastnika na njegovom polju svoje blago pase, te time vlastnika u posjedu smeta, jer po §. 313. o. gr. z. jest ta dozvola za posjed nuždna.

**) Pošto tuženik nije u posjedu prava služnosti, to se protiva njemu može takodjer tužba uzazivna (§. 599. p. p.) ili tužba smetana posjeda (§. 618. p. p.) podnieti.

Digitized by Google

Naravni posjednik imade jedino iznimice u slučajevih §. 325., 372.*) i 1498**) o. gr. z. svoj naslov navesti, dočim onaj, koji je svoj naravni posjed izgubio, taj naslov bez iznimke dokazati mora, jer njegov mentalni posjed djeluje po §§. 352. i 349. o. gr. z. samo dotle, dok izgubljena stvar nedodje u faktični posjed drugoga.

Buduć da se iznimke strogo interpretirati moraju, to se one nesmiju na druge izrično neizuzete slučajeve (523. o. gr. z.) protegnuti.

Pirka.

PRAKTIČKI SLUČAJEVI.

I. Gradjansko-pravni.

K pitanju o kamatah i zateznih kamatah.

Kr. erarsko odvjetničtvo, zastupajuć državno dobro Fužine digne parnicu proti Rudolfu J. iz Ravnegore, zastupanom po odvj. M. zahtievajuć, da mu tuženi izplati 514. for. 78 novč., što ju dugovaše na zakupnini. Tuženi je naime uzeo bio u zakup pravo vinotočja u spomenutoj občini za vrieme od 1. studenoga 1866. do 31. prosinca 1868. za godišnju zakupninu od 580 for., pa je ostao dužan gore navedenih 514 for. Nakon dovršene ustmene razprave izreče kr. grad. deleg. kot. sud u Zagrebu osudu, kojom se zahtjevu tužbe zadovoljava te tuženik obsudjuje, da plati 514 for. 78 novč. sa 4% zateznimi kamati, tekućimi od 28. kolovoza 1868. do dana izplate i parbeni trošak od 45 for.

Razlozi: Iznajmiv tuženik tužiteljevo pravo vinotočja (A. I.) od 1. studenoga 1866. do 31. prosinca 1868. za godišnjih 580 for., ostade dužan 514 for. 78 novč. Tuženik pako tvrdeć da nije ništa dužan dokazuje, da je na račun zakupnine 1013 for. 5 novč. u gotovu i 120 for. u obveznicah sa 8 kupona položio, dakle ukupno 1133 for. 5 novč.; pa da bi preostalo platiti samo još 201 for. 95 novč. kad mu se papiri povrate. Medjutim diže protu-tužbu na iznos 33 for. 77 nč.

---

*) Slučajevi §§. 372. i 1498. o. gr. z. strogo uzev nisu nikakove iznimke §. 323. i 324. o. gr. z. buduć da posjednik nenavadja svoga naslova usljed uzaziva, nego dobrovoljno da se u posjedu uzdrži.

**) Kod dosjelosti od 30 ili 40 god netreba naslova navadjati, ovdje se dakle zakon opet povraća na pravilo.

Digitized by Google

te prigovoriv zahtjevu glede 4% kamata nepripadajućih ni po zakonu ni po ugovoru traži odboj svoje tražbine uz prisudu protutužena iznosa.

Vidiv da tužitelj nije htio pristati na tužbu pomjesanu s odgovorom, pošto se tomu protivi §. §. 27. gr. p. p., nije se smjelo na nju obzir uzeti; vidiv, da je prigovor tuženikov, da jamčevina nije uračunana u zakupne obroke, naročito zadnji i predzadnji, kako bi to po ugovoru biti imalo, neosnovan baš zato, jer on svojoj zakupnoj dužnosti točnom izplatom nije zadovoljio, dočim će se ista kod realiziranja osude imat u račun uzeti; vidiv da onih 190 for. po ugovoru, koje tuženik dionom izplatom drži, spada nedvojbeno u nadopunu jamčevine; vidiv, da je prigovor pridržanih zateznih kamata od 52 for. 83 novč. neuvaživ baš zato, jer je tuženik primajuć odnosnu namiru bez prigovora priznao i odobrio postupak tužiteljev; vidiv da prem je tuženik izkazao, da mu nije ukupni predmet u podpunom obsegu predan, pa da ga zato ide razmjeran odpust zakupnine, što bi sasvim zakonito bilo, ipak nije izrekao ni dokazao svoje štete; jer s neuvaživosti protutužbe i svjedočbe bilježnika St. ob iznajmljenoj občinskoj arendi, koja prigovorena neima zakonitih uvjeta javne izprave, tim je oduzeo sudu mogućnost da ga rieši djelomične ili posvemašnje platežne dužnosti; vidiv da je postupajući sud odlukom svojom od 28. ožujka 1876. br. 1056. urekav nadopunu razprave u navedenih točkah sve učinio što je po zakonu mogao i smio; vidiv da je zahtjev na 4% kamate od dospjetka svakoga obroka neosnovan, jer nije uslovljen ni ugovorom ni zakonom: to se ukazuje gornja osuda sasvim opravdanom koli u glavnom toli u uzgrednom (zak. čl. IX.: 1870. §. 573. gr. p. p.)"

Na priziv tuženika kr. banski stol stranom je preinačio stranom potvrdio osudu prvoga suda, te sudio, da je Rudolf J. dužan tužećem državnom dobru na ruke kr. šumarsko-dohodarskoga ureda u Fužinah ostatak zakup. od g. 1867. i 1868. u iznosu od 291 for. 95 novč. skupa 4% kamati i to od iznosa od 46 for. 95 novč. počamši od 1. siečnja 1868. od iznosa od 145 for. počamši od 1. travnja 1868. i od 100 for. počamši od 1. listopada 1868. pak do izplate i sa $^2/_3$ parbenih troškova sa 30 for. za 14 dana pod prietnjom ovrhe platiti. Sa viškom tražbine svoje odpućuje se tužitelj, dočim tuženiku prosto ostaje svoju protutražbinu posebnim putem pravde poiskati.

Razlozi: Tuženik priznaje, da je tužiteljevu krčmu u Ravnojgori s pravom točenja pića od 1. listopada 1866. do konca g. 1868. uz godišnju zakupninu od 580 for. u zakupu držao. Zakupnina za ovo vreme iznosi 1305 for.

Na račun ove zakupnine položio je tuženik tužitelju dokazom namira ukupno 1013 for. Tužitelj priznaje prijetak ove svote, ali prigo-

Digitized by Google

vora, da je iznos od 190 for. (namira br. 3. ad II.) položen u ime jamčevine, pak da se stoga od utužene zakupnine neima odbiti i b) da je od iznosa od 300 for. namirom br. 6. samo dio od 26 for. 17 novč. na račun zakupnine u prijetak stavljen, dočim su sa ostatkom od 32 for. 83 novč. zatezne kamate namirene. Nu ovi prigovori nepokazuju se osnovanimi. Po točki br. 9. uvjeta dražbenoga zapisnika ima jamčevina, ako se zahtjevi na nju ni nestave, služiti za pokriće poslednjih dvajuh obroka zakupnine; stoga i pošto tužitelj niti nenavadja, da ima iz obstojalog zakupnoga odnošaja osim utužene zakupnine inih tražbina, za koje bi imala kaucija po tuženiku položena jamčiti, mora se u pitanju stojeći iznos od 190 for. u zakupninu uračunati i odnosno od tužene svote odbiti. Što se pako tiče druge stavke od 300 for., to si je tužitelj protupravno iznos od 32 for. 83 novč. u ime kamata odbio; kamate bo pripadaju samo onda, ako su ugovorene ili po sudu dosudjene; pošto pako ovdje ni jedan ni drugi slučaj nije izkazan, to je obračunanje gornjega iznosa u ime kamata neumjestno, i ima se upitna svota od 300 for. u cielom iznosu u račun zakupnine samo staviti. Ostatak zakupnine dakle iznosi samo 291 for. 95 novč. Što se tiče zateznih kamata od ovog duga, pripadaju one tužitelju po §§. 1333. i 1334. gr. z. Kod dosudjenja istih imao je sud prizivni pred očima, da se je jamčevina od 190 for. na platež posliednjih dvajuh obroka zakupnine od 1. srpnja i 1. listopada 1868. po 145 for. ukupno 290 for. obratiti imala, po čem se uzeti mora, da je obrok 1. srpnja 1868. posve, obrok pako od 1. listopada 1868. do 100 for. namiren, radi česa su se kamate od 100 for. samo od 1. listopada 1868. doznačile, ostatak glavničnog duga od 191 for. 95 novč. razdielio se je kod pitanja kamatnoga sa 140 for. na obrok dospieli dne 1. travnja 1868., a s ostatkom od 46 for. 95 novč. na obrok od 1. siečnja 1868. Pošto tužitelj tužbom svojom podpuno uspio nije, dosudjen mu je samo razmjeran dio troškova §§. 573. 576. gr. p. Što se tiče protutražbine tuženika odnosno njegove protutužbe, ostala je razprava nepodpuna; stoga pošto se nemože izreći sud ujedno i o njoj, odpućen je tuženik na posebni put pravde. §. 26. gr. p. p. Tako isto ostaje tuženiku prosto sve u ime jamčevine položene državne papire, od tužitelja u svoje vrieme natrag potražiti. Priobćio **A. M. S.**

Ako se za ustupljenu porabu kakove nepotrošne stvari ugovori kakova ciena, ma i ne u novcu, tim nastali pravni odnošaj jest pogodba uporabna, a ne contractus innominatus.

Stjepan D. uzeo je od družtva kazina dvie sobe nalazeće se u kući prve hrvatske štedionice na porabu, pa se obvezao, da će svakoga

Digitized by Google

po slje podne staviti u prostorije družtvene jednoga marquera, da dvori članove družtva.

Družtvo kazino odkaza po svom predsjedniku te dvie sobe Stjepanu D. Ovaj podnese proti toj odpovjedi svoje prigovore dne 4. veljače t. g. Uslied tih prigovora povede se u ovom predmetu ustmeni sudb. postupak te je nakon uskladjenih spisa kr. grad. deleg. kot. sud u Zagrebu izrekao osudom od 27. ožujka o. g., da se prigovori Stjepana D. odpućuju, odpovjed stana u krieposti uzdržaje, da je Stjepan D. dužan rečene dvie sobe odmah družtvu predati u stanju, u kakovu ih je preuzeo, te naknaditi parbeni trošak od 34 for.

Razlozi: Da je M. H. bio vlastan napadnutu odpovjed učiniti, dokazano je svjedočbom ovogradskoga poglavarstva kao upravne oblasti, i tim odpada prigovor Stjepana D-a. kao da mu manjka aktivna legitimacija.

Isto tako nije se mogao uvažiti prigovor zastupnika družtva kazine, da su prigovori Stjepana D-a prekasno proti samomu družtvu kazino uloženi, buduć iz prigovora samih proizlazi, da Stjepan D. zahtieva, da se njemu dostavljena odpovjed krieposti liši. Što se tiče same stvari, to je ovaj sud morao odbiti prigovore i napadnutu odpovjed u krieposti ostaviti, i to sa sliedećih razloga:

Stjepan D. i sam priznaje, da mu je družtvo kazino predalo dvie sobe nalazeće se u kući I. hrvat. štedionice u porabu, a on da se je obvezao, da će svako poslje podne staviti u prostorije družtvene jednoga marquera, da članove dvori.

Tim je dakle dokazano, da mu je družtvo kazino dalo nepotrošnu stvar za porabu, i da se je on obvezao za to nešto učiniti.

Čim to dvoje stoji, onda se mora uzeti da medju strankami obstoji uporabni ugovor.

Stjepan D. kaže, da to nije uporabni ugovor, već da taj pravni odnošaj spada medju contractus inominati, i da se uslied toga nesmiju ovdje uporabiti propisi valjani za uporabne pogodbe.

Contractus inominati su oni ugovori, koji nisu u kojem pozitivnom zakonu posebice navedeni te označeni stanovitim imenom, već se imadu prosudjivati po propisih, koji su ustanovljeni za odnošaje, koji su im najsličniji.

Buduć naš o. gr. zak. nezahtieva da bude ciena, koju tko za porabu koje nepotrošne stvari daje, baš u novcu ustanovljena, kao što to zrično navadja kod kupa (durch den Kaufvertrag wird eine Sache um eine bestimmte Summe Geldes einem andern überlassen) ili kod usluga za plaću (Wenn Jemand sich zur Dienstleistung oder Verfertigung eines Werkes, gegen einen gewissen Lohn im Gelde verpflichtet, so

Digitized by Google

entsteht ein Lohnvertrag) već jednostavno izriče, da mora biti za razliku od pukoga praecaria, ugovorena neka ciena (Der Vertrag, wodurch Jemand den Gebrauch einer unverbrauchbaren Sache auf eine gewisse Zeit und gegen einen bestimmten Preis erhält, heisst überhaupt Bestandvertrag), to je ovaj sud uzeo, da u tom slučaju uporabna pogodba obstoji, te nije uzeo taj pravni odnošaj za „contractus inominatus."

Sad nastaje samo pitanje, da li je družtvo kazino bilo vlastno Stjepanu D-u uporabnu pogodbu odkazati za mjesec dana?

Vidiv, da nije medju strankami bilo izrično ugovoreno vrieme trajanja uporabne pogodbe, te da se uslied toga mora uporabiti naredba vis. kr. zem. vlade od 24. prosinca 1875. br. 634.; vidiv nadalje, da ta naredba veli: da se stanovi, za koje se najamnina mjesečno plaća, imadu odkazati jedan mjesec unapred, a Stjepan D. i sam priznaje, da je on najamninu svaki dan davao, te da neima temeljita razloga uzeti, da bi se u upitnom slučaju imalo uporabiti dulje u toj naredbi odredjeno odkazno vrieme: to je ovaj sud uzeo, da je družtvo kazino Stjepanu D-u pravodobno odpovjedalo.

Ali da i taj pravni odnošaj spada medju contractus inominati to bi se ipak imala minist. naredba od 17. prosinca 1858. i naredba vis. kr. zemalj. vlade od 24. prosinca 1875. uporabiti, jer §. 23. navedene minist. naredbe reguliráv odkaz zakupne i najamne pogodbe odredjuje, da se imadu propisi u njoj navedeni takodjer i na odnošaje označene u §. 1103. o. gr. z. uporabiti, dakle na odnošaje, koji su mnogo više različni od uporabne pogodbe, nego bi bio taj inominatni kontrakt, te se usljed toga moralo suditi kao što je i sudjeno.

Naknada parbenoga troška osniva se na §. 573. g. p. p."

Proti toj osudi uloži Stjepan D. priziv, koji je kr. banski stol odbio, potvrdiv osudu prvoga suda.

Razlozi: Prigovor tužitelja proti osobi koja zastupa tuženo družtvo „kazino" u Zagrebu se uvažiti nemože, jer radeći se o postupku ustmenom, biva usljed naročite odredbe suda I. molbe pravno ustanovljeno, da je Mirko H., kao ravnatelja družtva koji zastupa ovo redovito.

A nemože se uvažiti nit drugi prigovor istoga, kojim naglasuje, da pravni odnošaji postojeći izmed njega i protivne stranke netvore pogodbu uporabnu, jer po §. 1092. o. g. z. korespektivum za datu stvar u porabu može biti ino, nego novčana svota u gotovom, — tužitelj pako svojimi prigovori priznaje, da je uzeo od tuženoga družtva u ime porabe dvie sobe pod uvjetom, da je dužan svaki dan poslje podne sta-

Digitized by Google

viti u prostorijah družtva „kazino“ jednoga marquera, koji će družtvene članove dvoriti.

Pošto tužitelj neporiče (§. 22. gr. post.) navod tužene stranke, da on nije zadovoljio, dotično nije dao korespectivum, koji je za svaki dan obvezan bio dati, i bez da je ma koje stanovito vrieme, do koga pogodba trajati ima, utanačeno; to se napadnuta prvostepena osuda temeljem ovih i razloga po sudu prve molbe navedenih pokazuje opravdanom, pak zato valja uz odputjenje priziva istu potvrditi.

Stranke mogu se pravilno ma i ugovorom podvrći lih istovrstnomu sudu.

Josip Hertmann, trgovac kožom u Zagrebu podigne tužbu — po odvj. F. — proti Eduardu Kolariću iz Križevca sbog 36 for. 90 novč.; nu kr. grad. deleg. kot. sud u Zagrebu odbije mu tužbu ex primo decretu odlukom od 28. prosinca 1876. sbog očite nenadležnosti, jer je tuženik nadležan u gradu Križevcih, imajućem sudbenost do 60 for., jer se prepori podpadajući nadležnosti mjestnih sudova, nemogu protegnuti u razpravu pred kot. sudom.

Proti toj odluci podnese tužitelj u t o k, u kojem se veli, da se napadnuta odluka temelji na krivom tumačenju i shvaćanju zakona o nadležnosti, §. 42. gr. sudovnika, po kojem je tužba kr. grad. deleg. kot. sudu podnešena, naročito uslovljuje, da se mogu sve iz ugovora ob izpunitbi, ukinuću ili o naknadi štete radi neizpunitbe istoga izviruće tužbe podignuti pred sudom, pod kojega bi nadležnost tuženik spadao, da obitava na mjestu, gdje se ugovor izpuniti imadjaše. Odatle sliedi, da je taj sud nadležan za ovaj priepor, pošto je u Zagrebu ugovor izpuniti valjalo.

Što se tiče navoda u odluci, da taj prieporni predmet spada pod nadležnost mjestnoga suda u Križevcih, valja najprije iztaknuti, da je sud prigodom riešavanja tužbe pustio s vida, da je za ovaj predmet posebita nadležnost zagreb. suda izričnim zakonom utemeljena. Valja razlikovati naime obćenitu i posebitu nadležnost. Dočim obćenitu utvrdjuje obitavalište tuženikovo i utužena svota, posebitu nadležnost bez obzira na obie ove okolnosti naredjuje sam zakon u §. 31. 32. 33. 34. 35. 36. 37. 38. 39. 40. 41. 42. 43. 44. 45. 46. 47. 54. gradj. sud.

Na posebnu dakle nadležnost nemože uplivati nit obitavalište tuženikovo, nit utužena svota, jer je ona ipsa lege ustanovljena. Razlika je dakle velika izmedju obćenite i posebite nadležnosti, pa jer ju zakon u pojedinih ustanovah navlastito iztiče, mora se i držati. Nespada dakle ovaj preporni predmet pred mjestni križevački sud, koji nikakove posebite nadležnosti neima, — on bi samo onda spadao, kad nebi bio

*

Digitized by Google

sud ugovora u Zagrebu; jer mjestni sud može suditi samo onomu, koj u području istoga stanuje, pak dočim protivnik stanuje u Križevcih a ne u Zagrebu, to zanj nije nadležan ondješnji mjestni sud, već zagreb. sud, dočim je mjesto plateža Zagreb, to je prema tomu nadležan i sud u Zagrebu. Protivnik dobivao je samo pod taj uvjet robe, što se je obvezao platiti istu ovdje u Zagrebu i što je tužitelju poznata ustanova §. 42. sudovnika, da ga u slučaju neplateža može utužiti u Zagrebu.

Napokon valja naglasiti još okolnost, da je protivnik glasom contocurrenta A. ad I. primio robe za svotu od 211 for. 40 novč. pak sve do 36 for. 90 novč. izplatio. „Da mi je dakle ostao čitavu robu ili polovicu dužan, mogao bi ga u Zagrebu tužiti; a zato samo, jer mi je manje dužan ostao, nemogu ga više u Zagrebu tužiti, premda se je obvezao platiti do posliednjega novčića čitavu kupovninu, već bi za ostatak ove morao poći u Križevac."

Ovakov postupak nije prema duhu zakona i štetan je trgovačkomu stališu, koji davajuć robu samo pod uvjet da bude izplaćena odnosna kupovnina utužena u Zagrebu, morao bi po tom radi svake petljanije možda pred mjestni sud najudalnijega mjesta poći. — Cislitavski sudovi shvaćaju posve drugačije položaj svojih trgovaca, ter primaju proti našim ma kakovu tužbu, pa ju bar ex primo decreto nikad neodpučuju.

Kr. banski stol potvrdi rješitbom od 3. svibnja t. g. odluku prvoga suda s razloga, što su ustanove sudovnika od godine 1853. promienjene u njekih točkah novijom ministarskom naredbom od 26. svibnja 1860. i što po §§. 2. i 3. ove naredbe sudbenost u nazočnom prepornom predmetu, gledeć na iznos utužene tražbine i na obitalište tuženika, pripada mjestnom sudu grada Križevca, kod kojega se upitna parba zametnuti i presuditi mora bez da je kakovoj iznimki mjesta dano.

Priobćio **A. M. S.**

Ortačka pogodba nastaje, ako se jedna stranka ponudi drugoj kao dru[illegible] u stanovitom preuzetom poslu, a ova na to pristane; nije potreban [illegible] to pismeni ugovor.

Josip Smernjak preuze kao podhvatnik izvesti nuždne popravk[illegible] na tornju kapele sv. Antuna u župi St. za 215 for. Juro Jantolak p[illegible] nudi se poduzetniku za ortaka u rečenom poslu, a ovaj pristane te [illegible] dade u ime kapare 25 for., a kašnje dobije od župnika M. 20 for.. [illegible] svem dakle 45 for. — Ali Josip Smernjak držaše, da Juri Jantola[illegible] nepripada nego samo 13 for. na ime zaslužbe, te s toga digne tuž[illegible] — zastupan odvjet. g. K.— proti Juri Jantolaku — koga zastupa[illegible]

Digitized by Google

odvjetnik D.— zahtievajuć, da mu od primljenih 45 for. odbiv 13 for. kao zaslužbinu povrati 32 for. zajedno sa 6% kamatami.

Kr. grad. deleg. kot. sud zagrebački osudom od 16./8. 1876. odbi sasma tužitelja i osudi ga, da plati parbeni trošak 12 for. 90 novč. tuženiku.

Razlozi: Tužitelj zahieva na temelju §. 1431. o. gr. z. da mu tuženi vrati svotu od 32 for.

S razloga, što tužitelj sam u svojoj tužbi priznaje, da ga je tuženi zamolio, neka ga prime u ortačtvo glede popravka kapele sv. Antuna, a on da mu je dao kapare 40 for., dakle da je pristao na njegovu ponudu;

nadalje što po našem zakonu netreba za perfektnost pogodba nikakovih formalnosti, osim u slučajevih zakonom odredjenih, dakle niti pismene forme, osim ako ju stranke izrično ugovore:

sliedi, da je tužitelj tuženika uzeo i zbilja u ortakluk za posao, što ga je preuzeo. Čim to postoji, da je izmedju tužitelja i tuženika obstojao ortački ugovor, onda se nemože istinitim uzeti navod tužitelja, da je tuženi bez svakog naslova primio svotu od 32 for.

Tužitelj bi u tom slučaju imao tužiti na temelju ortačkoga ugovora, te bi onda bio uspio tužbom, da je naveo i dokazao, da tuženi nije izpunjivao dužnosti, koje mu je taj ugovor nalagao.

Buduć on tih dužnosti nije naveo, da bi se moglo prosuditi, da li ih je tuženi izvršavao ili ne, a u dvojbi se uzeti mora, da svaki svoje dužnosti ma bile ugovorom ustanovljene, vrši, stoga se je morala njegova tužba odbiti i tužitelj po §. 573. gr. p. p. odsuditi da namiri parbeni trošak."

Proti toj osudi podnese tužitelj priziv kao ništovnicu, a kr. je banski stol rješitbom od 29. studenoga 1876. povodom te ništovnice dokinuo cieli sudbeni postupak do uključivo odluke na tužbu izdane, te naložio prvomu sudu, da po §. 35. gr. p. p. postupa dalje kako zakon propisuje; jer tužba priznaje, da je tuženik ponudio, da će u poslu popravka upitnoga tornja za 215 for. u družtvu raditi, a tužitelj mu je s toga od primljene kapare 25 for. dao te tuženika i k dotičnomu radu kroz deset dana pripustio; i

jer je dokazom te izpovjedi izmedju stranaka doista družtvena pogodba sklopljena, a prema tomu je zahtjev po §. 1431 gr. z. neosnovan, pa ipak sud tužitelja po §. 35. gr. p. p. nije poučio, da mu je tužba za čudo netemeljita."

Proti ovoj rješitbi podnese tuženi previdni utok kr. stolu sedmorice, a ovaj je rješitbu kr. banskoga stola dokinuo „uvaživ, da uporabi §. 35. gr. p. p. u nazočnom slučaju, gdje je razprava o tužbi već obav-

Digitized by Google

ljena i tužitelj sa zahtjevom svojim odbijen, mjesta biti nemože.“ Ujedno bje naloženo kr. banskomu stolu, da stvar ovu usljed priziva tužiteljeva s nova uzme u meritorni pretres i dalje po zakonu postupa.“

Usljed toga naloga kr. je banski stol osudom od 4. travnja o. g. zabaciv priziv tužiteljev potvrdio u cielosti osudu prvoga suda.

Razlozi: Tužitelj Josip Smernjak nije osnovao tužbe svoje na nijednom propisu zakona, niti je naslov iste, s koga drži, da tužba izvire. razgovjetno i točno označio (§. 10. g. p. p.) već traži, da mu tuženik Juro Jantolak vrati onih 32 for., kojih da mu je tužitelj dao u ime predujma za posao, što su ga oba imali obaviti na tornju kapele sv. Antuna, i koji je posao tužitelj na sebe uzeo.

Istina, tužitelj nenavodi u tužbi svojoj, da je on tuženika, koji da mu je kazao da će s njim u družtvu raditi, primio u ovu radnju, čim tužitelj hoće dokazati to, da medju njimi nije proveden družtveni ugovor za zajedničku radnju; ali promotriv, da tužitelj već u tužbi sam navadja, da je on s toga, jer mu je tuženik kazao, da hoće s njim u družtvu raditi, od primljene za isti posao od župnika stenjevačkoga Mije M. kapare u 40 for. dao, dotično predujmio svotu od 25 forinti, koju svotu ipak po naravi stvari tužitelj tuženiku nije mogao dati u drugo ime, već u ime ortaštva za zajedničku radnju; jer kad tužitelj nebi bio prihvatio ponude tuženika, da će ovaj s njim u družtvu raditi, nebi on tuženiku zaista niti mogao bio jedan dio kapare od župnika primljene odstupiti; a jer ju je odstupio i tuženiku dao, postaje već tim očit dokaz tomu, da je tužitelj tuženika primio u družtvenu suradnju;

vidiv s toga, da je tužitelj već sam dokaz pružio proti sebi samomu o tom, da je medju njim i tuženikom bila njeka — bilo ustmena bilo pismena pogodba u obziru suradnje, jer se nedade predmnievati, kad toga nebi bilo, da bi tužitelj tuženiku od kapare toliku svotu ustupio bio samo u ime i na račun njekoga težačkoga djela tuženika, jer tužitelj nije mogao unapried znati to, koliko će dana tuženik kod njega raditi;

promotriv pako, da ovu okolnost ne alterira niti ona u tužbi pod A svjedočba župnika M., koji je mogao tužitelja smatrati za nosioca gospodarskoga poduzetničtva, a uza to je ipak mogao tuženika u družtvenu suradnju primiti i tuženik u tu stupiti; a da je to doista bilo, dokazuje i ona po župniku u toj svjedočbi priznana okolnost, da je on dao tuženiku 20 for., kojih povratak tužitelj od tuženika traži;

a uvaživ u tu svrhu i to, da su po izpovjedci svjedoka pisara Ferde H-a tužitelj i tuženik došli k njemu s ugovorom po župniku M. izdanom o popravku tornja u svrhu, da im ga podpiše, koji da je pred

Digitized by Google

njim i tuženik supodkrižao, što je opet mogao učiniti samo kao suradnik tužiteljev u družtvu — pa su onda obojica opet kašnje došli k H-u, da im sastavi namirn o 115 for., što su ih imali od župnika primiti;

vidiv s toga, da sve to dokazuje njihovo ortačtvo za radnju, a kad tako pokazuje se tada neistinitim onaj navod tužitelja, da je od njega tuženik primio novaca, budi bez naslova budi za težački samo posao — a irrelevantno je kod svega toga, da li je tuženik samo 8 ili 10 dana radio;

vidiv iz svega sada navedenog, da tužitelj tuženika nije mogao tužiti budi iz naslova predujma za težački posao danoga, niti iz inog kakvog zakonitog naslova; — već da je on imao i mogao svoje pravo potjerati proti njemu samo iz ortačkoga ugovora, po propisih poglavja 27. o. gr. z. — a jer toga učinio nije, to mu nazočna tužba nije po zakonu povedena.

S toga pako, jer se je morala prva osuda pravilnom priznati i potvrditi, jesu i parbeni troškovi pravo sudjeni po §. 573. g. p. p.

Priobćio **M.**

Ako oblast zabrani porabu prostora najmljena izključivo u svrhe najmaštom nakon istekla ugovorena platežna roka, nije ta zaprieka ravna onim u §. 1117. o. g. z. označenim elementarnim nepogodam.

Vlastnik kuće M. dao je u najam Aronu N. prostorije u svojoj kući, da u njih meso sieče za vrieme od 1. listopada 1873. do 1. listopada 1874. uz najamninu od godišnjih 80 for., koju je imao u polugodišnjih obrocih unapred plaćati dodav uvjet, da najmitelj nesmije pod kazan globe od 100 for. nikomu onoga prostora dati u podnajam ili isti rabiti u drugu svrhu, a ne za sječenje mesa. Aron N. plativ prvi obrok najamnine, uzkrati platiti drugu polugodišnju ratu od 40 for., jer da mu je policija mjesta T. zabranila u istom prostoru meso sjeći.

Usljed toga digne vlastnik kuće M. tužbu proti Aronu N., zahtievajuć izplatu drugoga obroka najamnine sa 40 for. Prvi sud sudio je prema zahtjevu tužbe, ali drugi je sud odriešio tuženika dužnosti platit drugu polovicu najamnine, jer da je tuženiku policajna oblast zabranila u istom lokalu meso sjeći, a prema ugovoru o najmu tuženik nesmije isti prostor rabiti u druge svrhe. Usljed toga da bijaše Aron N. vlastan po §. 1117. o. g. z. odustati od najamnoga ugovora i prije nego li izteče vrieme najma, pa zato tužitelj nije vlastan zahtievati izplatu najamnine za drugu polovicu.

Najviši sud naprotiv potvrdio je osudu prvoga suda s ovih r a z l o g a: Tuženik bio je po najamnom ugovoru, koji sam podpuno pri-

Digitized by Google

znaje, obvezan drugu polovicu najamne svote u početku druge polovice godine, najme 1. travnja 1874. platit, on dakle nemože propuštenu izplatu u opredieljenom roku, te po tom ni samovlastno poduzeto razriešenje ugovora opravdati tim, što mu je redarstvena oblast u T. zabranila u najmljenom prostoru meso sjeći, a to tim manje, što je rečena zabrana izdana tek nakon iztekla ugovorena platežnoga roka, te se nemože ravnom smatrati onim u §. 1117. o. g. z. navedenim elementarnim nepogodam: pače gledeć na to, što je tuženik propustio potražiti dozvolu, da smije sjeći meso, prije nego li je utanačio najamni ugovor, što je propustio konstatovati vrstnoću toga lokala za spomenutu svrhu, što napokon nije podigao nikakova pravna sredstva proti rečenoj odredbi mjestnoga redarstva, nego čekao dok je ova postala pravomoćnom: mora se smatrati ova zapreka, usljed koje nemože iznajmljeni prostor rabiti kao slučaj, koji se dogodio njegovoj osobi, i koji nemože biti na štetu tužitelja. **I. L.**

Neuvažuje se utok proti odluci prvoga suda, kojom je obredjen troškovnik odvjetnički, ako nisu izrično navedene stavke tobož obilno obredjene.

Na naročitu molbu A-a proti odvjetniku B-u, da se troškovnik protivnički po sudu b e z r o č i š t a obredi, izdade sud u Z. obrednu odluku na svotu od X., sastojeću i od više poslova od više stavaka.

Proti toj odluci uloži A. utok, na koji je kr. banski stol izdao rješitbu 18. travnja 1877., kojom se potvrdjuje odluka suda prve molbe s razloga:

što utjecatelj u svojem utoku neoznačuje one stavke troškovnika, koje drži, da su previsoko ili nepripadno obredjene;

što banski stol nenalazi povoda preinačiti obredjenje troškovnika obavljeno po sudu prve molbe na naročiti zahtjev molitelja bez ročišta.

A. M. S.

O preustrojstvu zemaljske kaznione u Lepoglavi.

Kr. vladni odjel za pravosudje izradio je predlog o preustrojstvu zemaljske kaznione u Lepoglavi te ga predao povjerenstvu, sazvanom da vieća o reformah istoga zavoda. Predlog je taj napose štampan, pa su ga većom stranom i domaće novine priobćile.

Kr. vladni odjel dobro je činio priobćiv svoj predlog, ali ga još veća ide hvala što je u obće uvidio preku potrebu, da se preustroji čas prije ona nakaza, koju moramo zvati zemaljskom kaznionom. Izradak taj ima dva dielà: u prvom se potanko označuje postanak lepoglavske

Digitized by Google

kaznione, njeno uredjenje i sadanje stanje; a u drugom dolazi predlog o samih reformah.

Sgrada nekadanjega pavlinskoga samostana, kupljena na temelju previšnjega riešenja od 17. kolovoza 1853. od kaptola čazmanskoga, bude pregradjivanjem i dogradjivanjem priredjena za sadanju zemaljsku kaznionu. Kazniona bijaše u početku priredjena za 460 kaznenika, uredjena samo za skupne zatvore, „dočim su samotni zatvori pripravljeni tek za karnostne kazne.“ U kaznioni uveden je odmah u početku sustav generalnoga zakupa, a taj preuze red milosrdnih sestara na 10 godina, počam od 17. prosinca 1855.

Milosrdnice uzeše dužnost, da će se u kaznioni ovršivati kazan nad mužkimi kaznenici u smislu postojećih propisa, da će nastojati da ih odgoje u poštene i radine ljude; da će ovršujuć kazan uvesti moralnu klasifikaciju obziruć se na odgoj, značaj i vladanje kaznenika u kaznioni; da će sve kaznenike neprestano koristnimi radnjami zanimati; inventar i orudje u dobrom stanju držati, kaznenike dat poučavati u elementarnom znanju i pouci, itd. Naprotiv država se obvezala, da će namjestiti i plaćati ravnatelja, liečnika i dobavljati liekove, namjestit tamničara i uzdržavati stražu, plaćati za svakoga kaznenika redu milosrdnica na dan 20 kr. sreb. = 35 novč. Kasnjim dodatkom k ugovoru preuze red milosrdnica i kaznioničku stražu na svoju brigu, država dobavljaše samo oružje i strieljivo, zato se je pako obvezala milosrdnicam plaćati 25 kr. sreb. = 43¾ novč. na dan za svakoga kaznenika.

God. 1857., 1858. i 1859. kazniona se razširivala te u tu svrhu izdalo 243.239 for. 36 novč. U kaznionu lepoglavsku slali se neko vrieme i kaznenici iz Štajerske, Kranjske i Koruške, čim se je kazniona prenapunila, pa je ministarstvo g. 1860. naredilo, da se u buduće šalju u nju samo kaznenici iz Hrvatske i Slavonije. — G. 1865. bijaše u Lepoglavi već 680 kaznenika; sa redom milosrdnica sklopljen je novi ugovor, u kojem bijaše medju ostalim ustanovljeno, da će red dobivati u buduće 33 novč. odštete za obskrbu svakoga kaznenika. Ugovor sa redom milosrdnica bijaše konačno razriešen 31. listopada 1871. usljed zaključka sabora od 22. srpnja 1870. „koji je scienio, da se sa pojmom dobra reda podnipošto neslaže, da mužki kaznenici stoje pod zaptom ženskoga duhovnoga reda,“ i da ciena od 33 novč. „odviše tereti zemaljski budget.“

Generalni zakup predje u ruke poduzetnika Tausiga. Ugovor bude s njim sklopljen na pet godina. Zakupnik se obveza gotovo na sve, na što bijaše i red milosrdnica, samo neima — a to je glavno — u ugovoru više ni spomena o načinu ovršbe kazni, o moralnoj klasifikaciji, o nastojanju da se djeluje na poboljš-

Digitized by Google

šanje kaznenika i da se prema tomu podučavaju. Od toga doba neima dakle više u kaznioni ni sustavne obuke ni moralne klasifikacije.“ — Kazniona postade poduzeće, iz kojega je trebalo što veću korist izvaditi. Zemlja plaćaše zakupniku 24½ u ime naknade za svakoga kaznenika. Taj ugovor bje razriešen 7. studenoga 1874., a obskrba kaznenika predana braći Sliepčevićem, dočim je radnju bio uzeo u zakup M. E. Sachs, koji medjutim odustane od zakupa prije nego li je ugovor bio podpisan. — Obskrbu preuzeše poduzetnici za vrieme od 8. veljače 1875. do 8. veljače 1881. uz naknadu od 24 novč. na glavu. — Ovako je kazniona lepoglavska nazadovala, jer dočim su za prvoga zakupa, predana u ruke milosrdnih sestara, zakupnice bile obvezane nastojati, da uz ovršbu kazne gledju obukom svjetskom i duhovnom, moralnom klasifikacijom i neprekidnim radom kaznenike poboljšati, i od njih načiniti radine, poštene ljude, nastojao je sliedeći zakupnik Gustav Taussig preuzev generalnu obskrbu i radnju u jedne ruke, iz radnje kaznenika bez obzira na svrhe kazne, što veću korist izvaditi, a iza te periode napokon kaznenici, izuzam kućne radnike i nekolicinu tkalaca, ništa nerade, već ciele dane, tjedne, mjesece i godine sprovadjaju u skupnih zatvorih, premješani bez obzira na predživot i počinjena zločinstva i bez ikakova budi duhovnoga budi svjetskoga odgojivanja“.

Strožije se neda osuditi ovakov zavod, nego li je ovimi riečmi kazniona lepoglavska. Čitajuć ovo moraš i nehotice reći: kazniona je lepoglavska škola za osnivanje budućih zločinaca. Da ona neodgovara glede ovršenja kazne, o tom neima sumnje, a kr. vlad. odjel dokazuje obširno, da niti prostorije neodgovaraju nimalo toj svrsi, prem da je na kazninu do sada potrošeno u svem 607.651 for. Zemaljska kazniona nemože se sravniti u nijednom pogledu ni sa ljubljanskom, kamo li s onom u Karlau (kraj Gradca) ili sa Leopoldstadtskom u Ugarskoj. To je dokazano obširno, pa ćemo se možda u svoje vrieme obazrieti i na ovaj dio predloga, koji je prilično poučan. Sada evo priobćujemo sám predlog, koji se odnosi na reformu kaznione, te koji evo ovako glasi:

„Budući da je dosad u rečenu kaznion uložena znamenita glavnica od 607,651 for. 11¼ novč., pa s toga nebi opravdano bilo, da se kazniona napusti i nova sagradi, k čemu bi trebalo troška od najmanje 800.000 for., nepreostaje, nego da se sadanja kazniona lepoglavska prema njekom sustavu uredi, i da se učine shodni troškovi, koji će takav sustav omogućiti.

Imalo bi se dakle najprije u rečenoj kaznioni

I. uvesti glede ovršbe kazni sustav progresivni ili irski, onako, kako je proveden u kr. ug. zem. kaznioni leopoldstadtskoj.

K tomu pako treba preurediti sgradu u toliko, da bude najmanje

Digitized by Google

30 samotnih zatvora, da bude dostatnih prostorija za skupne zatvore, i da bude uredjen posredni zavod.

Samotne zatvore nije treba poseb graditi, već bi valjalo u te svrhe upotrebiti I. i II. kat sjevernoga diela stare kuće, u kojoj su sadanje spavaonice br. 1—14 i 33—46, ukupno 28 soba i prostoriju broj 25., ležeću u iztočnom dielu stare kuće, u kojoj su sada već prireljena dva samotna zatvora.

U tih spavaonicah smještene su sada 223 postelje, pa s toga, što bi odsad iste prostorije upotrebljivalo samo 30 ljudi, valja skrbiti. kako i gdje će se ostatak od 193 kaznenika smjestiti uz ostale kaznenike ali tako, da spavaonice nebudu onako prenapunjene i tim zdravlju škodljive, kako su dosad bile.

Da se dakle razredni zatvori razmaknu, nastaje neobhodna potreba, da se iz kaznione uklone činovnici, obskrbnici dokle ih bude, stražari i bolnica, pa da budu u sadanjem kazništu samo zdravi kaznenici, nalazeći se u samotnih zatvorih, i u razrednih zatvorih ter odnosne radionice.

I bez obzira na sustav kaznionički mora se bolnica ukloniti iz samoga kazništa, i mora se činovnikom i stražarom pripraviti stan izvan kaznione, što je zakonodavstvo jur dielom i priznalo, dozvolivši zakonom od 19. prosinca 1875. o proračunu za potrebe unutarnje samouprave kraljevina Hrvatske i Slavonije za g. 1876. (br. 5. sbornika od g. 1876.) trošak od 50.000 for. za sagradjenje vojarne.

U sadanjoj bolnici moći će se smjestiti po prilici 55 kaznenika.

U dosadanjih vojarnah uzničke straže, brojeće 82 momka zajedno s vojničkom asistencijom, moći će se smjestiti isto toliko kaznenika.

U dosadanjih stanovih pravoslavnoga svećenika, pristava i tamničara, sastojećih iz 6 prostranih soba, moglo bi se smjestiti u svakoj sobi po 15 kaznenika, dakle ukupno 90 kaznenika.

U ostalih dosadanjih spavaonicah imao bi se sniziti broj zatvorenika na 352, imenito pako imale bi se dvije odveć prostrane spavaonice u novoj sgradi radi lagljega nadzora i sgodnijega smještenja kaznenika po moralnih razredih pregraditi u dvije manje spavaonice, pa bi tako u samotnih i u skupnih zatvorih mjesta bilo za 589 kaznenika po prilici.

Bolnica imala bi se urediti za 84 bolestnika u sadanjoj tkaonici, za činovničtvo imala bi se sagraditi kuća izvan kaznione. straža imala bi se smjestiti dielom u dosadanje stanove ravnatelja i liečnika i dielom u novu činovničku sgradu, za tamničara i za dnevnu spremu straže imale bi se urediti dosadanje prostorije, ustupljene poduzetničtvu za privatni stan i za pisarnu, pa bi tako s bolestnici u kazništu smještena bila ukupno 673 kaznenika.

Za 80—100 kaznenika napokon imao bi se urediti posredni zavod izvan kružnoga zida kaznione, pa bi tako ciela kazniona uredjena bila za 773 kaznenika, a toliko danas pučanstvo kaznione, odbivši naravski dopustnike, neiznosi.

Troškovi s tim skopčani proračunani su od prilike sliedećim načinom:

Digitized by Google

1. Za preuredjenje bolnice zajedno s ventilacijom pomoćju parostroja na . . . . . 9.027 for.

2. Za gradnju nove kuće, u kojoj će se smjestiti činovničtvo, jedan dio straže, izuzam tamničara, eventualno zakupnici i najmljeni meštri za tjeranje industrije . . . . . 50.000 for.

3. Preuredjenje skupnih zatvora uz trošak od . 2.000 for.

4. Preuredjenje zahoda u samotnih i skupnih zatvorih uz trošak od . . . . . 8.063 for.

5. Gradnja dvijuh seljačkih kuća za posredni zavod na zemljištih kaptola čažmanskoga, koje zem. aerar imade u zakupu, pošto bude podzakup s Gust. Tausigom razriešen, što je on pripravan svaki čas učiniti . 10.000 for.

Ukupno dakle 79.090 for.

K tomu prirasti će trošak za nabavu zemljišta, na kojem će se graditi kuća, opredieljena za činovničtvo, pa se u tom pogledu predlaže, da se upitno zemljište rad što većega razterećenja zem. budgeta odkupi od čazmanskoga kaptola uz godišnju rentu, kako je i samostan odkupljen.

Preostaje napokon trošak za izmienu iztrunulih greda u novoj kući, koj je obračunan sa . . 35.000 for. i koj bi se po mnenju kralj. vladnoga ovoga odiela odgoditi morao dotle, dok se ostale radnje neizvedu, pa da se za izvadjanje gore rečenih radnja samo one grede izmiene, s izmienom kojih se nikako nemože pričekati.

Gore predložene radnje imale bi se izvoditi tečajem triuh godina.

Trošak potrebit za tekuću godinu valjalo bi namaknuti iz zemaljskih zaklada, i pokriti iz prištednjah pravosudne uprave odplatnu tangentu, koja će u ime kamatah i usmrtbe iznositi po prilici 300 for. — troškove pako potrebite za sliedeće godine valjalo bi nakon potanka izpita uvršćivati u proračun kao izvanrednu potrebu kaznionički.

II. Obskrba, koja je tvrdim neodkazivim ugovorom predana poduzetnikom braći Sliepčevićem do 8. veljače 1881. neka ostane za sada netaknuta, samo valja nastojati, da poduzetnici podavaju po propisu što moguće bolju hranu i da se u obće strogo pridržaju na svestrano izpunjivanje preuzetih dužnosti, a da se pri tom nedozvoljuje nikakovo povišenje obskrbnine.

Kad pako izmine taj ugovor, ili kad bude inim možda načinom razriešen, da se hrana svakako poboljša, pa da se tad kućna obskrba preuzme svakako u vlastite ruke, a obskrba hranom, ako bude ikako moguće, da se više nedaje u zakup.

III. Radnja industrijalna da se uvede, čim to bude moguće, a bit će moguće tekar onda, kad se urede činovnički stanovi, da bude moguće postaviti potrebno činovničko osoblje i najmiti meštre za industriju, za koje za sada nikakova mjesta neima.

Dotle pako imadu se kaznenici što više upotrebiti kod gradnja, što će se izvoditi u kaznioni, ter time pospješiti imenito izgradjenje činovničke kuće.

Digitized by Google

IV. Svim tim zahtjevom, što će se uslied tih reformah staviti na kaznioničko činovničtvo, jasno je, da s jedne strane nemože zadovoljiti ravnatelj s pristavom, kako sada postoji, a s druge strane, da se na čelo kaznione postaviti imade čovjek, komu su poznati kaznionički sustavi, ter koj je uz strukovno izobraženje izvodio jur koj sustav, koj nadalje poznaje način kaznioničke obskrbe i koj bi bio u stanju uvesti i radnju.

Buduć da takova čovjeka za sada u zemlji neima, predlaže kr. vladni odjel za pravosudje, da se potraži izvan zemlje, i da se pozove uz uvjete, koje valja s njim za njegovu samo osobu utanačiti.

Redovito pako osoblje imalo bi se sistemizovati sliedećim načinom:

1. ravnatelj sa VII. dnev. razredom s plaćom od	1600 for.
i s pravom promaka u plaću od 1800 for. nakon službe od 10 godina sprovedene u kaznioni;	
2. 1 upravitelj sa VIII dnevn. razredom, s plaćom od godišnjih	1200 for.
i s pravom promaka u plaću od 1400 for. uz uvjete gore označene;	
3. 3 oficiala, 1 sa IX dnevn. razredom i s plaćom od	1000 for.
4. 2 sa X dnevn. razr. i s plaćom od 900 for. .	1800 „
5. 1 pisar s XII dnev. razr. i s plaćom od .	500 „
6. 2 svećenika svaki s plaćom od 800 for. .	1600 „
7. 1 liečnik s plaćom od . . .	1000 „
8. 1 učitelj s plaćom od . . .	800 „
Ukupno .	9500 for.
Dosadanja potreba .	4600 „
Dakle više .	4900 for.

Eventualno, kad činovnici po 1. i 2. stupe u više plaće jošte za . . . . . 400 „ više.

Ravnatelj imade rukovoditi čitavu upravu;

upravitelj s 1 oficialom imade rukovoditi blagajnu i voditi sve račune;

1 oficial imade nadstojati obskrbi, čim bude diomice ili sasvim preuzeta na vlastiti račun;

1 oficial s pisarom napokon imade upravljati industrijom i magazinom, te voditi odnosne račune.

Od ostalih činovnika povišena je liečniku plaća od 700 for. na 1000 for., jer je dosadanja plaća tako malena, da se liečnik poglavito privatnom praksom baviti mora, koja ga na uštrb službe kaznioničke vodi daleko izvan kaznione.

Učitelju napokon predlaže se veća plaća sa 800 for., da se dobije vješta sila, koja će prionuti uz težki svoj zadatak svom dušom.

Prema tomu valjalo bi urediti status osoblja, pa u tu svrhu izhoditi previšnju dozvolu; imenovati pako bi se imalo samo ono osoblje, koje će prema razvitku posla biti potrebito, dakle za prvi čas samo ravnatelj i upravitelj, koj je suodgovoran te namjestnik ravnateljev.

Za dosad spomenuti sveukupni trošak potrebit za gradjenje i za

Digitized by Google

smještenje činovničtva, koj nije osiguran u zakonu od 29. prosinca 1876. o proračunu za potrebštine unutarnje uprave kraljevinah Hrvatske i Slavonije za god. 1877. valjalo bi tražiti zakonskom osnovom naknadni kredit, ter u tu svrhu potražiti previšnju ovlast, da se ta osnova zakona podastre saboru kraljevina Dalmacije, Hrvatske i Slavonije na ustavno pretresivanje.

Za buduću godinu pako imao bi se već taj status osoblja uvrstiti u proračun, ter tad tražiti jošte povrh svega

1) povišenje pisarničke naklade na . .	300	for.
2) nakladu za nabavu školskih knjiga sa . .	120	„
3) trošak za ravnateljsku knjižnicu sa . .	100	„
4) trošak za kaznioničku knjižnicu sa . .	200	„
Ukupno .	620	„

ili 410 for. više, nego li bijaše dosad proračunom osjeguramo.

Kućna liekarna napokon može se osnovati upravnim putem bez ikakova posebna troška sa dosad dozvoljenom dotacijom.

Okružnica

kr. zemaljske vlade za kraljevine Hrvatsku, Slavoniju i Dalmaciju, odjela za unutarnje poslove, od 9. svibnja 1877. pod br. 5693, na sve kr. podžupanije, sva poglavarstva slob. i kr. gradova i poglavarstva svih občina o tom: imadu li občine po Hrvatskoj i Slavoniji plaćati troškove za pokop ubogih svojih pripadnika, koje pokopaju občine u kojoj zemlji ili kraljevini, zastupanoj u carevinskom vieću, te obratno o tom: imadu li zahtievati naknade pokopnoga troška od občina zapadne polovice monarhije za uboge njihove pripadnike, koje naše občine pokopaju?

Ako koga ubogoga pripadnika kraljevine Hrvatske i Slavonije pokopa u kojoj kraljevini ili zemlji zapadne polovice monarhije o b ć i n a, domovna naša občina nije joj dužna platiti troška za pokop.

Protivno vriedi samo ob ubogih naših pripadnicih, koje pokopaju občine po kraljevini Českoj.

Uzvratice neimadu naše občine tražiti naknade za pokop ubogih pripadnika koje kraljevine ili zemlje, zastupane u carevinskom vieću, već imadu iz svojih sredstva definitivno podmiriti trošak, koji neka bude čim manji, a da se štednjom ipak nepovriede čuvstva čovječnosti.

Jedino za pokop ubogih pripadnika kraljevine Češke imadu pravo naše občine tražiti naknadu troška na temelju §. 12. ubožkoga zakona za Češku od 23. prosinca 1868., zem. zak. list br. 59.

Ova naredba netiče se troškova za pokop osoba, koje preminu u bolnicah.

Digitized by Google

Naredba

kr. hrv. slav. dalm. zem. vlade, odjela za unutarnje poslove upravljena na kr. podžupaniju u Sisku dne 14. svibnja 1877. br. 9051.

U riešenju tamošnje predstavke od 8. svibnja 1877. br. 2918. puncto razjasnjenja §. 36. zakona od 3. ožujka 1874. o zadrugah, odpisuje se kr. podžupaniji, da je glede podsudnosti plemićkih zadruga odlučujuća okolnost naravi selišta, kao bivšega u podaničkoj svezi, indi kao urbarskoga, odštećena zemaljskimi sredstvi, ili kao slobodna; prema tomu isto će tako zadružnomu zakonu podpadati plemići na urbarskom selištu, kao što i plemići na predijalnih selištih, pošto su takova stajala po ustanovi ces. patenta od 2. ožujka 1853. §. 4. u svezi urbarskoj; ter se je plemićko svojstvo predijalista samo na njihove osobe, ne pako i na njihova predijalna selišta odnosilo, pošto su ova bila podaničke naravi. Odavlje sliedi, da i neplemići na plemenitom selištu, nebivšem u svezi podaničkoj do godine 1848., nepodpadaju zadružnomu zakonu.

Dodaje se konačno, da je točno konštatiranje naravi selišta u svakom konkretnom dvojbenom slučaju na temelju dokaznih sredstava, kao što su urbarske tabele, litterae donationales, i odštetni operati predmet uredovanja i riešavanja političkih oblasti shodno ustanovi §. 2. provedbene naredbe od 30. travnja 1874. k zakonu o zadruga od 3. ožujka 1874.

Viestnik.

G. Mavro Pintarić, kr. kot. sudac u Senju, pristupio je kao član pravničkomu družtvu.

Ovom prilikom priobćujemo onim povjerenikom pravničkoga družtva, koji su nas pitali, da ima štampanih pravila još dosta za nove članove, koji bi htjeli pristupiti, pa ih mogu svako doba dobiti kod uprave družtva. Broj članova pravničkoga družtva porasao je ove godine gotovo za 50, na čem ide ne malena zasluga g. N. Predoevića, viećnika kr. sudb. stola u Osieku; ali se nadamo, da će još rasti jer još imade njih, koji bi mogli pristupiti kao članovi, pa i hoće, samo kad im se prilika pruži.

— Imenovanje. Na predlog kr. vladnoga odjela za pravosudje imenovalo je Nj. c. kr. apost. veličanstvo povjerenici za sastavljanje gruntovničkih uložaka: viećnike kr. sudb stola: Slavoljuba Jakčina u Zagrebu, Davida Milankovića u Požegi, Lazara Ruvarca u Vukovaru, Ivana Stražimira u Varaždinu, Mihalja Savića u Požegi, Nikolu Predoevića u Osieku, Ljudevita Hrgešića u u Vukovaru, Ivana Maksimovića u Osieku; kot. sudce: Mavru Pintarića u Senju, Vladoju Vodvařku u Bakru, vieć. tajnika Adolfa Rušnova u Zagrebu, kot. pristava Julija Kettiga u Križevcih, Antuna Križeka, kot. pristava u u Križevcih; vieć. tajnika dra. Lev. Rojčevića u Varaždinu, kot. pristava dra. Stjepana Posilovića u Bakru i sudb. pristava Gjuru Treščeca u Belovaru.

Digitized by Google

Vaso Gjurgjević, odvjetnik, imenovan je kr. javnim bilježnikom u obsegu kr. sudb. stola sa sjedištem u dolnjem gradu Osieka; Tomo Kraljević pristavom kod kr. sudb. stola u Osieku, a Mihalj Haim auskultantom u obsegu kr. banskoga stola.

— **Natječaj.** U Petrinji ima se popuniti mjesto odvjetnika. Molbenice šalju se preko c. kr. sudb. stola u Petrinji c. kr. krajiškomu odsjeku banskoga stola u Zagrebu.

— Novi mjenbeni zakon stupa u kriepost u Hrvatskoj i Slavoniji 1. lipnja o. g. Mi smo već u posliednjem broju progovorili o tom zakonu; sada se vodi u političkih dnevnicih zagrebačkih prepirka o nekih ustanovah njegovih, naročito o §. 1. glede mjenbene nesposobnosti osoba, koje neumiju pisati. Možda ćemo i mi u idućem broju o tom koju reći.

— Usljed sprazumka medju c. kr. ministarstvom vanjskih posala i kr. belgijskom vladom, imade u buduće namirivati trošak, nastao ovršivanjem sudbenih zamolnica u poslovih kaznenih ona država, kojoj pripada sud umoljen, da obavi koje uredovanje.

Književnost. „Pravo“ pravničko-upravni list. Godina V. Izdaje i uredjuje Antun Šimonić. Svezak 49. donosi: Poziv; članak od F. Carrare: Sudbene uredbe u atinskoj skupnovladi. — Može li branitelj prijaviti koji zakonski lek proti obtuženikovoj volji? Slučajeve, viestnik itd. — Preporučamo što toplije ovaj list, te bismo zaista duboko žalili, da mora prestat sbog nehajstva našega. — Ciena je vrlo umjerena: 4 for. 50 novč. na godinu.

Družtveni prinos

platiše sliedeća p. n. gg. vanjski članovi prav. družtva u Zagrebu:

za godinu 1875.

Uzorinac Milan 6 fr., Bugarski Gj. 6 fr., Sretković Gjuro 6 fr., Veber Armin 3 fr. (za II. polugodište), Sojka Refaelo 6 for., Kosović Ljudevit 3 for. (za II. polugodište)

za godinu 1876.

Begna Vjekoslav 6 for., Jelenc Antun 6 fr., Rijaček Vjekoslav 6 for., Uzorinac Milan 6 fr., Bugarski Gj. S. 6 for., Dr. Rogulić Al. 6 for., Rogulić Mihalj 6. for., Mihajlović Risto 6 for., dr. Peičić Al., odvjetnik, 6 fr., Hegedić Krunoslav 6 for., Premuda Petar 3 fr. (za II. polugodište), Stojić Ivan 6 fr., Raizner Ljudevit, kot. pristav, 6 for., Broš Ignjat 6 fr., Pekarek Adalb. 6. for. Veber Armin 6 for., Sojka Rafael 6 for., Klein Vjekoslav 3 fr. (za II. polugodište), Kosović Ljudevit 6 for., Belošević Juro 3 for., Kuster Josip 6 for., Filip Konrad 6 for.

za godinu 1877.

Halper Julio 3. for. (za I. polugodište), Kojkić Franjo 3 for., (za I. polugodište), Bogdanov, c. kr. kot. sudac, 3 for. (za I. polugodište), Gju-

Digitized by Google

ričić Drag. 3 for. (za I. polugodište), Tomašić Josip, kr. podžupan, 6 for., Kutnar Franjo 6 for., Premuda Petar 6 for., Willinger Drag. 3 for. (za I. polug.), Raizner Ljudevit 3 for. (za I. polug.), Kemenović Franjo 6 for., Kušter Josip 3 for. (za I. polug.), Klein Vjekoslav 3 for. (za I. polug.), Filip Konrad 6 for.

Izpravci. U posljednjem broju „Mjesečnika“ u članku „Novi mjenbeni zakon“ uvukoše se pometnjom sliedeće pogrješke:

na strani 214. u prvom redku poslje rieči: „za koga je —“ ima se uvrstiti rieč: „poruk“;

na strani 219. stavci trećoj, točki 2. i 3. imadu se rieči točke 2.: „dosadanje mjenbeno pravo valja uporaviti i onda —“ zamieniti riečmi točke 3.: „treba suditi po sadašnjem pravu. —“

— U posljednjem broju „Mjesečnika“ pometnjom uvukla se je pogrješka na omotku lista, mjesto „br. 4. u Zagrebu 1. travnja“ ima biti: „br. **5.** 1. svibnja“.

Dopisnica uredničtva.

Gosp. G. Š t. — Primismo. Molimo da nam kažete svoje ime i prezime.

G. M. N. u O. Potrpite se još koji dan. **Prvoga broja ove godine nestalo nam posvema; dali smo ga s nova štampati. Razposlati ćemo ga za koji dan i Vam a i svim ostalim članovom, koji ga nisu primili.**

Ima još nekoliko podpunih otisaka „Mjesečnika“ od godine 1875. i 1876. Tko bi ih želio nabaviti neka se prijavi uredničtvu ili odpravničtvu. Tečaj od g. 1875. stoji 4 for. 63 novč., a od 1876. god. 8 for.

Upravo je izašlo djelo

Tumač

zakona od 3. listopada 1876. o postupku u pravnih poslovih manje vrednosti itd.

Napisao dr. Marijan Derenčin. — Ciena 1 fr. 50 novčića.

Digitized by Google

Digitized by Google

MJESEČNIK

PRAVNIČKOGA DRUŽTVA U ZAGREBU.

GODINA III.

Br. 7.

Zagreb 1. srpnja 1877.

UREDJUJU U IME ODBORA PRAVNIČKOGA DRUŽTVA:

DR. JAROMIR HANEL, DR. BLAŽ LORKOVIĆ.

SADRŽAJ:

Dr. **Fr. Vrbanić**: Rezultati kaznenoga pravosudja po statističkom ljetopisu. (Nastavak.) — **M. Savić**: Smatra li se pismena sudbena oporuka opozvanom, ako se uzme iz sudbene pohrane? — Dr. **Ivan Zahar**: Da li se mora §. 28. zadružnoga zakona uporavljati? — **M. Savić**: Može li se na temelju isprave, izdane po prokuristi, dozvoliti predbilježba na nekretnine principalove? — **Hinko Gregorčić**: Kad se ostavina tuži, je li svagda potrebit izrok? — **Praktički slučajevi**: I. Gradjansko-pravni. II. Mjenbeno-pravni. — Dr. **I. Jaromir Hanel**: Predtečna opazka na primjetbe dra. Bogišića. — **Naredba** kralj. vladnoga odjela za poslove nutarnje. — **Viestnik.**

VLASTNIK I NAKLADNIK „PRAVNIČKO DRUŽTVO U ZAGREBU".

TISKOM DIONIČKE TISKARE.

Digitized by Google

MJESEČNIK

PRAVNIČKOGA DRUŽTVA U ZAGREBU

izlazi

jedan put na mjesec, najmanje na tri tabaka.

Ciena mu je na cielu godinu 8 fr., na pol godine 4 fr. na četvrt 2 fr. a. vr.

Predplata neka se odpremi novčanom naputnicom odpravničtvu „Mjesečnika“, u dioničkoj tiskari (vlastita kuća).

Članovi pravničkoga družtva dobivaju „Mjesečnik“ bezplatno.

Digitized by Google

Rezultati kaznenoga pravosudja po statističkom ljetopisu.

Piše profesor
dr. Fr. Vrbanić.

(Nastavak.)

II.

Prema osnovi, koju si postavih u prvom dielu ove razprave bilo bi mi u ovom drugom dielu zadatkom osvrnuti se na subjektivni momenat kriminalno statističkih podataka t. j. na osobe, koje su obtužene i osudjene, da su u spomenutih godinah promatranja odnosne kaznjive čine počinile. Da pako svako promatranje ove vrsti bude preglednije, trebalo bi ga dieliti u dva diela: Prvi dio imao bi se protegnuti na osobe obtuženih i nekrivimi proglašenih, te na osobne odnošaje obtuženika; u drugom dielu imali bi se razložiti rezultati o kaznah na koje su osudjenici bili osudjeni. Ja ću se gg., da mi se i onako već dugačka razprava još više neotegne, stegnuti samo na nieke od ovih momenta za koje držim da su od osobite važnosti.

1.

Prosudjujuć statističke podatke o kaznenom pravosudju po njihovom subjektivnom momentu, koji je odlučan kod prosudjivanja moraliteta pojedinoga žiteljstva i nehotice nam se prije svega na um stavlja ono načelo našega kaznenoga zakona, po kojem se na temelju njegovih ustanova suditi imadu ne samo ovozemci nego i inozemci, ako kakav kaznjiv čin počine u ovozemstvu; dočim s druge opet strane ima niekih kaznjivih čina, koji se sude po naših sudovih i po našem zakonu, ako su počinjeni i u inozemstvu. Bilo bi stoga vrlo nepravedno, prosu-

Digitized by Google

djujuć moralitet žiteljstva, u račun uzeti i takove osobe, koje možebiti vrlo kratko vrieme kod nas stanuju. Kad se izriče tako važan sud, kao što je valjanost ili nevaljanost žiteljstva, imalo bi se svakako u obzir uzeti samo ono žiteljstvo, koje je stalno nastanjeno; usljed toga nebismo prosudjujuć moralitet pojedinih okružja, smieli u račun uzeti ni takovih osoba, koje makar bili državljani hrvatski, stalno nestanuju u odnosnom okružju. Obzirom na to, trebalo bi kod broja osudjenika razlikovati ne samo medju ovozemci i inozemci, već bi trebalo točnu razliku činiti medju pripadnici pojedine obćine i onimi, koji joj nepripadaju. Statistički ljetopis neima žalibože podataka o obćinskoj pripadnosti osudjenika, ovi se diele samo prema tomu, da li su ovozemci ili inozemci. Obzirom na ovu razliku proizlazi medjutim na temelju podataka statističkoga ljetopisa, da se broj odsudjenih inozemaca u nas tako malen, da je njihov upliv kod prosudjivanja moraliteta žiteljstva vrlo neznatan. Bilo je na ime:

u Hrvatskoj i Slavoniji:

god.	ukupno osudjenika	inozemaca	postotaka
1870.	950	8	0·84
1871.	1024	7	0·68
1872.	1100	7	0·63
1873.	1167	7	0.59
1874.	1348	4	0·29
Ukupno	5589	33	0.59
	u Krajini		
1873.	736	10	1·35
1874.	1392	17	1.22
Ukupno	2138	27	0·26

Ovi podatci odnose se na odsudjenike radi zločinstva; radi prestupka nije tečajem navedenih godina bio osudjen nijedan inozemac.

Prelazeć na promatranje osoba osudjenih radi kaznjivih čina pripomenuti mi je prije svega, da broj osoba osudjenih i broj ovih nad kojim je osuda pukla inim načinom, nipošto neodgovara broju obtuženika, kao što bi se možebiti na prvi mah oče-

Digitized by Google

kivalo, s razloga, što nije svake godine bio postupak dovršen nad svimi onimi osobami, koje su radi kakovog kaznjivog čina okrivljene bile; svjedoče to sliedeći brojevi:

u Hrvatskoj i Slavoniji:

god.	bilo je obtuženika	odsudjeno je radi zločina prekršaja i prestupaka	broj osoba nad kojimi je postupak riešen inim načinom[1]	broj osoba nad kojimi nije riešen postupak do konca godine
1870.	7.012	4672	1434	906
1871.	10.059	5806	2170	2083
1872.	15.030	8078	3552	3400
1873.	16.897	8028	3765	5104
1874.	19.395	8581	5753	5061
Ukupno	68.393	35.165	17.674	15.554
		u Krajini:		
1873.	13.365	4127	4046	5192
1874.	35.490	15.274	8742	11.474
Ukupno	48.855	19.401	12.788	16.666

Ova skrižaljka daje nam dosta materijala za raznovrstno iztraživanje, u koje se medjutim upustiti nemogu; nu jedno je što ipak naglasiti moram, a to jest, da je broj osoba nad kojimi nije koncem godine riešen postupak vrlo velik, što nipošto negovori u prilog brzoga postupka kod naših sudovah. Od ukupnoga broja obtuženika bilo jih je godine

	1870.	1871.	1872.	1873.	1874.
u Hrvat. i Slav.	12·9%	20·8%	22·7%	30·2%	26·1%
u Krajini	—	—	—	38·8 „	32·3 „

nad kojimi nije bio postupak dovršen.

Bilo bi i suvišno, kad bih htio razlagati, koli je štetan i nepovoljan ovaj pojav, a možebiti nebi bilo ni umjestno htieti razložiti uzroke njegove, dosta je da naglasim žalostnu istinu, kako postotni broj u gradj. Hrvatskoj i Slavoniji konstantno

[1]) Simo brojimo ne samo one, koji su proglašeni nekrivimi već i one, koji su umrli prije nego li se osuda izrekla, koji su bjegom izbjegli kaz. postupku, i koji su upućeni drugomu sudu.

Digitized by Google

raste, te kako je g. 1874. napram g. 1870. skočio za 13·2%. Istina je, da se i broj obtuženika, kako nam navedena skrižaljka pokazuje, svakom godinom množi, te da tim sudovi dobivaju većega posla, nu istina je s druge strane i to, da prirastak obtuženika, nipošto nije u razmjerju sa prirastkom nerješenih razprava; jer dočim je g. 1874. napram g. 1870. broj obtuženika poskočio za 176·5 postot., narasao je broj onih osoba nad kojimi nije postupak riešen, koncem godine za 457·5 postot. U Krajini se taj omjer pokazuje tako, da je g. 1874. napram 1873. broj obtuženika narasao za 165·5%, a broj ovih drugih za 121 postot.

Ovaj po naše sudove ne báš odviše laskav pojav, najasnije je po mojem sudu kadar pobiti onaj, istina iz patriotičnoga srca i patriotičnom nakanom nastali prigovor proti prvom dielu moje razprave, da broj kaznjivih čina u obće, a zločinstva napose u domovini našoj ne samo neraste, već da svakom godinom pada; jer da prirastak izkazan u prvom dielu moje razprave nastaje ne kod faktično počinjenih čina, već kod osuda izrečenih radi njih; prema tomu, da taj prirastak nastaje usljed revnijega poslovanja naših sudova, koji svakom godinom izradjuju veći dio razprava, u koje se računaju i zaostatci prijašnjih godina, te da se dakle taj prirastak smatrati ima znakom povoljnim, a ne nepovoljnim kao što naglasih u prvom dielu svoje razprave. Mislim gospodo, da ćete mi svi bez razlike priznati toliko ljubavi za moju domovinu, da bi se iz svega srca radovao, kad bi taj prigovor stajao, te da mi ni na kraj pameti ne može biti, moralno stanje našega naroda pred svietom crnje naslikati nego li mi se čini da zbilja jest.

Nu upravo to moje rodoljubje nalaže mi, da odkrijem na koliko zvanje moje sobom donaša u iztraživanjih svojih živu i pravu istinu, da odkrijem stanje naroda onako, kako mi se zbilja na temelju službenoga iztraživanja ukazuje; jer samo onda, budemo li poznavali rane našega naroda, budemo li znali gdje ga boli i kakova je ta bol, moći ćemo ga valjano izliečiti i sačuvati, da nepadne opet u istu bolest.

Upravo stoga sam promatranje ovoga pojava protegnuti

Digitized by Google

napose na one osobe, koje su pred sbornimi sudovi obtužene radi zločinstva, ili prestupka, a napose na one, koje su pred kotarskimi sudovi okrivljene radi prekršaja, te proti kojim je postupak riešen, a uz to ću izkazati kod jednih i kod drugih sudova i broj onih proti kojimi nije bio postupak riešen.

Prema tomu dobivamo sliedeću sliku:

a) kod sbornih sudovah

u Hrvatskoj i Slavoniji:

god.	broj obtuženika	broj osoba nad kojimi je riešen postupak	broj osoba nad kojimi koncem god. nije postupak riešen	priraslo je prema prijašnjoj god. obtuženika u %.	priraslo je prema prijašnjoj g. osoba nad kojimi nije bio riešen postupak u %.
1870.	1784	1368	416	—	—
1871.	1957	1437	520	9·7	25·1
1872.	2323	1620	703	18·7	35·2
1873.	2391	1610	781	2·9	11·1
1874.	2840	1947	893	18.8	14·4
			u Krajini:		
1873.	1370	945	425	—	—
1874.	1857	1857	960	10·5	128·5

b) kod kotarskih sudova

u Hrvatskoj i Slavoniji:

1870.	5228	4738	490	—	—
1871.	8102	6539	1563	55	219
1872.	12.707	10.010	2697	56.8	72·5
1873.	14.506	10.183	4323	14.1	60.3
1874.	16.555	12.387	4168	14.1	.—. 3·7
			u Krajini:		
1873.	11.995	7.228	4767	—	—
1874.	32.673	22.159	10.514	172·2	206·5

Ovi brojevi jasno nam pokazuju, kako je ne samo kod kotarskih već i sbornih sudovah prema broju obtuženika nerazmieran prirastak osoba proti kojimi nije riešen postupak; ovo nerazmjerje mnogo je veće dakako kod sudovah kotarskih, jer je god. 1874. prema god. 1870. kod ovih prirasao broj obtu-

Digitized by Google

ženika za 216·6 postot. a broj onih proti kojimi nije bio riešen postupak do konca godine za 748·9 postot., dočim je kod sbornih sudova prirasao broj ovih za 114·6 postot. a onih prvih za 59·1 postot. Gdje brojevi ovako govore, tu se o bržjem postupku sudova po mojem sudu govoriti nemože. Ovaj nepovoljni pojav, ovo nerazmierje pokazuje se očito svake godine; istom godine 1874. vidimo, da je ova okolnost niešto boljom, jer je kod sbornih sudovah broj obtuženika prema broju onih osoba, proti kojimi nije bio riešen postupak, bio veći za 4·4%, a kod kot. sudova za 17·8%. Nadati se je medjutim, da će ovaj pojav svakom godinom postojati boljim, imenito pošto je uveden novi kazneni postupak i razdieljeno sudstvo od uprave.[1])

Prije nego li se upustim u razmatranje osobnih odnošaja osudjenikah, moram već prema razlogom navedenim u prvom dielu razprave staviti jih u omier prema kriminalno sposobnom žiteljstvu, t. j. prema onomu žiteljstvu, koje se nalazi u dobi preko 14 godina.

Na temelju te prispodobe dolazi na 10.000 stanov. kojimi je preko 14 god. osudjenih po sbornih sudovih radi zločinstva, prestupka ili prekršaja:

u Hrvatskoj i Slavoniji:

Županija	1870.	1871.	1872.	1873.	1874.	poprieko na god.
riečka	1·8	3·6	7·3	12·7	9·8	7·1
varaždinska	12	11·5	10·1	6·6	11·8	10·4
križevačka	16·8	15·5	14·1	7·6	18·8	14·5
zagrebačka	14·5	17·1	14·5	17·3	16·6	16·1
virovitička	24·6	20·5	20·8	17·6	21	21

[1]) S iste strane s koje je stavljen ovaj prigovor, mislilo se je, da bi bolje odgovaralo svrsi, kad bi se za temelj promatranja uzeo broj prijava. Nu broj prijava pokazuje nam samo s jedne strane revnost redarstva i državnih odvjetničtva kod odkrivanja kaznjivih čina, a zatim s druge strane na koliko sam narod pripomaže da se ti čini odkriju. Budući pako kao što je poznato prijave uviek neodgovaraju faktičnoj istini, te se mnogo njih zabaciti mora, jer neima ni krivca ni kaznjivoga čina, budući da se nadalje skrižaljke nevode tako, da se registrira broj faktičnih prijava bez obzira, koliko je osoba prijavljeno, već se u odnosni stupac n. p. mjesto jedne prijave uvrsti njih toliko, koliko je osoba prijavljeno, tako da sbroj prijava nikada neodgovara faktično počinjenim kaznjivim činom — to mi netreba dalje razlagati, da broj prijava nemože služiti temeljem za prosudjivanje kriminaliteta ili moraliteta kojega naroda. Toliko kao odgovor na spomenute prigovore.

Digitized by Google

županija	1870.	1871.	1872.	1873.	1874.	poprieko na god.
sriemska	27·5	25 4	28·7	23·1	25·5	25·9
bjelovarska	—	—	16·3	27·8	32·7	26·4
požežka	25·2	37·5	38·1	27·8	40·	34·1
u Hrvat. i Slav.	15·2	15·8	17·7	17·7	21·1	17·5
U Krajini:						
okr. ličko-otočko	—	—	—	6·3	15·1	10·7
ogulinsko-slunjsko	—	—	—	6·6	18·5	12·5
petrovaradinsko	—	—	—	12·7	24·1	17·3
bansko	—	—	—	33·9	50·8	42·4
brodsko	—	—	—	16·2	77·8	47
n. gradiško	—	—	—	60·7	57.9	59·2
u Krajini	—	—	—	17·5	33·8	25·7

Od osudjenika osudjenih po kotarskih sudovih radi prekršaja dolazi na 10.000 stanov. kojim je preko 14 godina:

	1870.	1871.	1872.	1873.	1874.	poprieko svake god.
u Hrv. i Slav.	47·4	61·7	90·6	88·3	93·9	77·1
u Krajini	—	—	—	77·8	320·1	199·

Prispodobimo li ove brojeve s onim omjerom, u kojem se nalazi broj osudjenika prema ukupnomu žiteljstvu, vidimo istina bog, da se pojedini predieli domovine redaju istim onim redom, kojim i kod omjera prema absolutnom broju žiteljstva, nu sadržaj tih brojeva mnogo je težji kod redukcije na kriminalno sposobno žiteljstvo, nego na cielokupno žiteljstvo u obće; jer dočim n. pr. u prvom slučaju na 10.000 stanov. odpada 17·5 osudjenih, dolazi jih u drugom slučaju oko 10. Ova okolnost od mnogo je većega zamašaja po moralitet naroda nego li omjer prema cielokupnom broju žiteljstvu. Nu kao što nije broj osudjenika dostatno mjerilo, da se prosudi, kako se po nevaljanih ljudih uznemiruje ljudsko družtvo, isto tako nije ni ovaj broj dovoljan, da se na njegovu temelju prosudi moralitet žiteljstva. Broj osudjenika samo je jedan, i to vrlo važan momenat od onih, koje treba u obzir uzeti, kanimo li si stvoriti valjan sud o kriminalitetu koje zemlje i njezinih pojedinih dielova. Da dodjemo do toga suda, valjalo bi u obzir uzeti broj faktično počinjenih objektivnih kaznjivih diela, te jih zatim u omier staviti prema broju osudjenika. Nu

Digitized by Google

radi pomanjkanja potrebitih podataka nije mi moguće ovu prispodobu izvesti ali moram žalibože na temelju gornjih podataka konstatirati, da omjer broja osudjenika napram kriminalno sposobnom žiteljstvu svakom godinom raste, što nas nemože nipošto sklonuti na tvrdnju, da kriminalitet u narodu pada.

* * *

Jedno od najvažnijih pitanja moralne statistike jest omjer u kojem oba spola sudieluju kod kaznjivih čina. Statistički ljetopis donosi nam u tom pogledu podatke kod izkaza o osudjenicih. Na temelju tih podataka bilo jih je kod stotine osudjenih radi zločinstva spola ženskoga.

u Hrvatskoj i Slavoniji:

Županija	1870.	1871.	1872.	1873.	1874.
riečka	—	10	18·7	6·3	10·5
zagrebačka . . .	14·6	8·5	10·2	9·6	7·7
varaždinska . . .	6·8	11·6	18	8·2	11
križevačka . . .	13	4·4	4·4	—	18·8
bjelovarska . . .	—	—	15	5	2
požežka . . .	7	1.7	4	2·3	1·1
virovitička . . .	5·6	4	2·5	4.6	6·2
sriemska	1·3	5	5·1	11	5.5
Hrvatska i Slavonija	7·8	5·9	8·6	6·5	6·2

u Krajini:

	1873.	1874.
okružje ličko-otočko	1·4	3
„ ogul-slunjsko	11	3·7
„ bansko	2·8	1·8
„ m. gradiško	1·8	2·9
„ brodsko	2·2	1.6
„ petrovaradinsko . . .	7	4·3
u Krajini	3.3	2·5

Od osudjenih radi prekršaja po kotarskih sudovih bilo je spola ženskoga u postotcih:

	1870.	1871.	1872.	1873.	1874.
u Hrvatskoj i Slav.	13.6	14·1	15·9	13·4	13·1
u Krajini	—	—	—	7·4	3·5

Digitized by Google

Da se nadopuni ova skrižaljka trebalo bi iztraživati u kojem je omieru spol ženski napram spolu mužkomu i kod onih osudjenikah, koji su osudjeni radi prestupaka; nu buduć da je tečajem vremena našega promatranja njihov broj bio veoma malen, (u Hrvatskoj i Slavoniji svih ukupno 6, a u Krajini 2) to je svaki dalnji obračun u tom pogledu suvišan. Gornje skrižaljke posvjedočuju nam jasno, da je omier u kojem sudieluje ženski spol u našoj domovini kod osudjenika budi radi zločinstva budi prekršaja veoma povoljan, te da domovina naša u čitavoj monarkiji u tom pogledu zauzimlje najpovoljnije mjesto. Moje je uvjerenje, da ovomu povoljnomu pojavu kod nas najviše doprinaša, kraj u obće boljega materijalnoga stanja, moralnost i religioznost ženskoga spola naše domovine, a ne kao što tvrde nieki cislitanski statistici stoga, što su tobože zločin počinjeni s nasilja na jugu monarkije osobito veliki, te što već po naravi stvari, kod ovih zločinstva poglavito sudjeluje spol mužki. Promatranje u prvom dielu ove razprave pokazalo nam je, da ta tvrdnja nestoji, jer su zločini s pohlepe za dobitkom najmnogobrojniji, te fizička slabost ženskoga spola nipošto nestoji na putu, da i taj spol u većem broju učestvuje kod tih kaznjivih čina.

Da je sudjelovanje ženskoga spola kod prekršaja mnogo veće nego li kod zločinstva, stvar je skroz naravna, pomislimo li, da se daleko veći dio tih prekršaja odnosi na prekršaje proti sigurnosti poštenja i proti sigurnosti tiela, a dosta znatan dio proti sigurnosti vlastničtva.

Da se medjutim prosudi intenzivnost kriminalne sklonosti pojedinoga spola, bilo bi od neobhodne nužde, broj osudjenika svakoga spola napose staviti u omjer prema kriminalno sposobnomu žiteljstvu; tom bismo sgodom vidjeli, da kriminalitet mužkoga i ženskoga spola nipošto nije proportionalan, tako je n. pr. god. 1874. na 10.000 duša, došlo kod mužkoga spola 17 osudjenika, a kod ženskoga samo jedna osudjenica; nu pošto je obračun te okolnosti sasvim jednostavan, prepuštam svakomu koga stvar zanima, neka si odnosni obračun sam izvede za čitavu domovinu i za pojedine dielove.

Budući medjutim kriminalno sposobno žiteljstvo nije nigdje na-

Digitized by Google

pose obračunano, to sam na temelju popisa žiteljstva od g. 1870. napose morao sračunati ukupni broj žiteljstva preko 15. godine života. Da svakomu, koga stvar potanje zanima pružim temelj za dalnje operacije, navadjam to žiteljstvo u sliedećoj skrižaljci. Kriminalno sposobno žiteljstvo broji na ime po propisu naroda od g. 1870 duša.

u Hrvatskoj i Slavoniji:

u žup.	riečkoj	24.248	muž.	30.166 žen.	54.414	ukupno
„	zagrebačkoj	84.853	„	86.817 „	171.670	„
„	varaždinskoj	54.199	„	55.333 „	109 532	„
„	križevačkoj	29.258	„	29.646 „	58.904	„
„	bjelovarskoj	50.664	„	51.802 „	102.466	„
„	požežkoj	25.887	„	24.421 „	50.308	„
„	virovitičkoj	62.540	„	60.577 „	123.117	„
„	sriemskoj	38.910	„	38.178 „	77.088	„
u Hrv. i Slavoniji		370.559	„	376.940 „	747.499	„

u Krajini:

okr.	ličko-otočkom	61.214	muž.	54.424 žen.	115.638	ukupno
„	ogul.-slunjskom	49.849	„	47.344 „	97.193	„
„	banskom	38.976	„	38.179 „	77.155	„
„	n. gradiškom	17.450	„	18.497 „	35.947	„
„	brodskom	23.527	„	24.700 „	48.227	„
„	petrovaradinskom	28.605	„	28.786 „	57.391	„
u Krajini		219.621	„	211.930 „	431.551	„

* * *

Svi kriminalni statistici prosudjujuć podatke o kaznenom pravosudju stavljaju osobitu važnost na to, da li su osudjenici oženjeni bili ili ne. Statistički ljetopis donaša nam i u tom pogledu podataka kod zločina i prestupaka. Prema tim podatkom dolazimo do sliedećih rezultata:

Od stotine osudjenih radi zločinstva bilo je

u Hrvatskoj i Slavoniji:

	1870.	1871.	1872.	1873.	1874
oženjenih ili udatih	65·37	58	60·55	63·93	65·73
neoženjenih ili neudatih	34·63	42	39·45	36.07	34.27

Digitized by Google

u Krajini:

oženjenih ili udatih	—	—	—	72·82	74·49
neoženjenih ili neudatih	—	—	—	27·18	25·51

Skoro isti omier pokazuje se i kod prestupakah; bilo je naime od ukupnoga broja osudjenih sbog prestupaka neoženjenih odnosno neudatih u postotcih:

u Hrvatskoj i Slavoniji:

1870.	1871.	1872.	1873.	1874.
42.7	30·75	33·33	36	25

u Krajini:

—	—	—	43	22

Dočim u zapadnom dielu monarkije kod osoba osudjenih radi zločina u obće prevaguju osobe neoženjene i neudate (oko 60 postot. svih osudjenih, u niekih predielih kao u Salzburgu i Koruškoj preko 80 postot.), opažamo kod nas upravo protivan pojav, jer postotni broj u korist neoženjenih odnosno neudatih znatno pada, a u štetu onih drugih raste; za razlog tomu navadjaju onu okolnost, što se kod nas ljudi rano žene i udavaju, te što je postotni broj neoženjenih i neudatih vrlo malen. Akoprem se neda tajiti, da utemeljenje obitelji sklonost na zla djela umanjuje, te da mnogoga odvraće od kaznjivih čina, to mi se čini ipak, da to nije razlogom gornjemu pojavu, dokazuje to i ona okolnost, što ponajveći broj osudjenika odpada na dobu preko 20, a imenito na dobu od 30. do 50. godine, dočim na dobu od 14 do 20 godine, dakle na dobu, koja bi kod gornjega pojava odlučnom biti imala, dolazi poprieko na godinu 9 do 10 postot. osudjenika; dočim od ukupnoga žiteljstva odpadaju na ovu dobu 23 do 24 postot. Po mojem sudu nije stališ žiteljstva kod nas u obće odlučan po kriminalitet naroda, jer je usljed zadružnoga života više ili manje sav narod upućen na obiteljski život i prije i poslje ženitbe; te je kriminalitet u nas jednak i kod oženjenih i neoženjenih; pak upravo stoga nalazimo, da je skoro jednak omier medju oženjenimi i neoženjenimi, odnosno udatimi ili neudatimi, i kod žiteljstva, koje je prekoračilo 15 godinu (64 : 36, u Krajini 71 : 29) i kod onih, koji su osudjeni radi zločinstva

Digitized by Google

ili prekršaja (osiekom 64·71 : 35·29, u Hrv. i Slavoniji, a u Krajini 73·65 : 26·35).

Nu kanimo li u obće valjano odgovoriti na pitanje da li oženjeni ili neoženjeni počinjaju veći broj kaznjivih čina, trebalo bi napose promatrati i kriminalno sposobno žiteljstvo i ono žiteljstvo, koje je sposobno za vjenčanje, i to pogledom na sama vjenčanja i pogledom na počinjene kaznjive čine a zatim bi trebalo promatrati i intenzivnost kriminaliteta za oba stališa. Nu prepuštam to promatranje možebiti za drugu sgodu.

* * *

Po izkazu statističkoga ljetopisa o vjeri osudjenika, bilo je od ukupnoga broja radi zločina osudjenih:

u Hrvatskoj i Slavoniji:

	1870.	1871.	1872.	1873.	1874.	poprieko na god.
rimo-katolika	71·58%	70.5%	70·64%	70·1%	67·3%	69·91%
grko-katol.	0.11 „	0·4 „	0.91 „	1·9 „	1 „	0.86 „
grčko-iztočn.	26·63 „	26·37 „	27 „	26·6 „	30.7 „	27·58 „
evangelika	1·26 „	1·85 „	1·01 „	1·1 „	0·5 „	1·12 „
izraelićana	0·42 „	0·88 „	0·55 „	0·3 „	0·5 „	0·53 „
	100%	100%	100%	100%	100%	100%

u Krajini:

rimo-katolika	—	—	—	43 %	47·08%	45·37%
grko-katolika	—	—	—	0·26 „	0·28 „	0·27 „
grčko-iztočnih	—	—	—	56·2 „	52 „	53·71 „
evangelika	—	—	—	0·54 „	0·5 „	0·51 „
izraelićana	—	—	—	—	0·14 „	0·07 „
	—	—	—	100%	100%	99·83 „

Da se uzmogne doći do pravoga omiera, u kojem sudieluju pojedine vjeroizpovjesti kod ukupnoga broja osudjenih obzirom na cielokupni broj svojih članova, treba ovu skrižaljku prispodobiti s omierom, u kojem se nalaze pripadnici pojedine vjeroizpovjesti prema cielokupnom žiteljstvu. Po posljednjem narodnom popisu bilo je od effektivnoga broja žiteljstva:

Digitized by Google

	u Hrvatskoj i Slavoniji:	u Krajini:
rimokatolika	82·83 postot.	70·27 postot.
grko-katolika	0·24 „	0·51 „
grčko-iztočnih	15·13 „	27·57 „
evangelika	0·98 „	1·21 „
izraelićana	0.75 „	0·17 „

Kad bi kriminalna sklonost pojedinih vjeroizpovjestih bila jednaka, tada bi obe ove skrižaljke obzirom na grupiranje brojeva morale biti jednake; nu buduć da tomu nije tako, to se relativno veće ili manje sudjelovanje pojedinih vjeroizpovjestih kod ukupnoga broja osudjenika ima izraziti slomkom, komu je brojnikom omier po kojem su razdieljeni osudjenici, a nazivnikom omier po kojem je razdieljeno sveukupno žiteljstvo. Uzmemo li sada, da je kod pripadnika svake vjeroizpovjesti kriminalitet jednak, te da je ravan 100, to na temelju prosjeka od 5 godina u gradj. dielu domovine, a od dvie godine u Krajini, kod jednakoga broja pripadnika pojedine vjeroizpovjesti mjesto 100 osudjenika odpada:

	u Hrvatskoj i Slavoniji:	u Krajini:
kod katolika	84·4	63·2
na grko katol.	358·3	53
na grčko-iztočnih	182	194·8
na evangelika	114·1	42·1
na židova	70·7	41

Da se valjano razabrati uzmogne vriednost ovih brojeva trebalo bi svakako u obzir uzeti i absolutni broj pripadnika pojedine vjeroizpovjesti. Uzimajuć ovu okolnost na umu uvjeriti ćemo se, da je samo broj rimokatolika i grčkoiztočnih tolik, da se do prilično valjanoga rezultata doći uzmogne, dočim je broj ostalih tako malen, da se gorenavedeni rezultati samo kao površna slika smatrati imade, i to ne samo kod relativnoga sudielovanja već i kod intenzivnosti kriminaliteta. Prema gornjoj skrižaljci nalazimo relativno najnepovoljniji omier i u Krajini i u gradj. Hrvatskoj i Slavoniji kod privrženika grčko-iztočne vjere, najpovoljniji pako katolika i židova.

Da se prosudi intenzivnost kriminaliteta pojedinih

Digitized by Google

vjeroizpovjestih napram gore označenom relativnom sudielovanju, od potrebe je u omier staviti broj osudjenika dotičnoga vjeroizpovjedanja napram žiteljstvu, i to prema kriminalno sposobnom t. j. onom preko 14. godine. Nu buduć nam u tom pogledu nedostaju podatci, moramo se zadovoljiti omierom napram ukupnomu žiteljstvu. Na temelju popriečnoga računa od pet odnosno dvie godine

iznosi broj osudjenika radi zločinstva na godinu		na 10.000 duša od ukupnoga žiteljstva dolazi osudjenika	
u Hrvatskoj i Slavoniji	u Krajini	u Hrvatskoj i Slavoniji	u Krajini
kod rimo-katolikah 782	486	8·1	14·1
„ grko-katolikah 10	3	34·5	4·6
„ grčko-iztočnih 308	568	17	17·4
„ evangelikah 12	6	7	9·2
„ izraelićanah 6	1	6.8	8.2

Najveću intenzivnost kriminaliteta nalazimo prema ovoj skrižaljci u gradj. Hrvatskoj kod sliedbenikah vjere grko-katoličke i grčko-iztočne, u Krajini kod vjere grčko-iztočne i rimo-katoličke. Okolnost ona, što kod vjere grčko-katoličke, i židovske effektivni broj stanovnika neiznosi 10.000. kod gornjega obračuna nesmeta, jer se prema faktično obstojećem broju u skrižaljci naveden iznos razmierno sniziti može.

(Svršit će se.)

Smatra li se pismena sudbena oporuka opozvanom, ako se uzme iz sudbene pohrane?

Neima dvojbe, da je ovo pitanje važno tim većma, jer jošte nije odlučeno, da li bitnost ovakovih oporuka leži u tom, da se iste čuvaju u sudbenoj ostavi ili leži taj odlučni moment u činu predaje i kasnije posliedilom uredovanju, naime, da se na oporuku, koju je oporučitelj kao svoju označio, udari sudbeni pečat i o tom sastavi zapisnik.

Digitized by Google

Leži li ta bitnost u tom, da se oporuka nalazi u sudbenoj pohrani, onda je i narav te kakvoće uništena, ako se uzme iz te pohrane, tad nema više ni oporuke.

Sastoji li bitnost istih u činu predaje, tad je oporuka opozvana kad se uzme iz sudbene pohrane. Zakonik dopušta, da se pred sudom može ustmeno i pismeno očitovati svoju posliednju volju. Kad se pred sudom očituje ustmeno posliednja volja, zapisuje se to u zapisnik i, pošto se sudbeni zapisnici neizdavaju, nemože se takav zapisnik ni natrag uzeti.

Pismena oporuka mora biti po oporučitelju bar vlastitom rukom podpisana i osobno sudu predana. Sud ima oporučitelja upozoriti, da spis taj mora biti vlastoručno podpisan, zatim ima isti zapečatiti i na omotu naznačiti čija je to volja posliednja. O tom ima se sastaviti zapisnik i sastavak čuvati u suda, a o primitku iste izdati potvrda onomu, koj ju preda.

Sud, koj prima pismeno ili ustmeno očitovanje posliednje volje mora sastojati od dvih sudbenih osoba, obvezanih zakletvom, jedna valja, da je sudac i vrši sudstvo u mjestu, gdje se prima to očitovanje, a drugu sudbenu osobu mogu zamieniti dva ina svedoka.

Pismena oporuka, predana sudu nije vezana na formalnosti potrebite kod privatne oporuke; dovoljan je samo vlastoručni podpis oporučitelja. Ako se takova oporuka uzme iz sudbene pohrane, nema ni sudbene oporuke oporučiteljeve.

Oporuka može se natrag uzeti, ako se opozove ili ako se moli sud da ju povrati. Traži li se povratak iste molbom, koja ovako glasi: dočim ja svoju dne — sudu predanu oporuku opozivljem, molim, da mi se ista vrati, i ako je taj podnesak vlastitom rukom pisan i podpisan, dotično ako ima sve formalnosti oporuke, nema dvojbe, da je sudbena oporuka opozvana. Isto tako smatra se oporuka vraćena oporučitelju opozvanom, ako on budi pismeno ili ustmeno uz obdržavanje propisanih formalnosti oporuku opozove ili ako ju uništi, podpis prereže ili sadržaj izbriše.

Ovdje nam valja odgovoriti za onaj slučaj, ako oporučitelj

Digitized by Google

oporuke njemu iz sudbene pohrane povraćene neopozove na način opisan, već ju ostavi nepovredjenu.

Ako ovakova oporuka ima samo one potrebštine, koje su propisane i potrebite kod sudbene oporuke, to jest samo podpis oporučiteljev, a drugih potrebština nema, prestaje ista biti sudbenom oporukom, a pošto nema drugih potrebština da valja kao privatna oporuka, gubi ovakov spis moć očitovanja posliednje volje.

Kada je pako oporuka predana sudu obskrbljena svim onim, što se zahtieva, da bude u obće valjanom t. j. da je pisana i podpisana vlastitom rukom, ili je providjena podpisom trih oporučnih svjedoka, pa kad ju oporučitelj, komu je vraćena, neopozove ili neuništi nesmije se uztvrditi, da je izgubila vlastitost i moć oporuke zato, što je uzeta iz sudbene pohrane.

Slučaje i način kako se uništuje oporuka, nabraja zakon naročito; ovi se nemaju po volji pomnožati, a ti jesu: ako se načini nova oporuka, ako se prva naročito ili mučeć opozove i ako se nasljednici svog prava odreknu.

Opoziv naročiti zahtieva one iste formalnosti, koje su potrebne kad se oporuke sastavljaju.

Mučeć opozivlje se oporuka, ako oporučitelj ime svoje na sastavku prereže, prevuče ili sadržaj cieli izbriše t. j. sastoji u tom, ako tko samu izpravu uništi ili ju liši jedne od najvažnijih potrebštinâ, jer §. 717 g. z. naročito veli: tko hoće da uništi svoje oporuke, a neće praviti nove, mora istu izrikom ustmeno ili pismeno opozvati ili uništiti izpravu.

Zakon nedopušta, da se zaključuje iz raznih po volji odabranih čina, da je oporuka opozvana, već zahtieva kod opoziva kao i kod postanka pozitivnu formu i predpostave.

Zakon neustanovljuje, da je oporuka opozvana, ako se uzme iz sudbene pohrane, zato ni ovaj čin nemože uplivati na pravnu valjanost oporuke, inače providjene svim što je za valjanost propisano.

Nebi bilo pravilno, kad bi se tvrdilo, da oporuka sačinjena uplivom suda ostaje i nadalje u krieposti, kad nema formalnosti privatne oporuke t. j. sačinjene izvan suda. Svojstvo sudbene

Digitized by Google

oporuke sastoji u tom, da izprava pomoćju suda dobije svojstvo pravno valjane oporuke, što no inače imala nebi, jer joj manjkaju propisane formalnosti.

Ako se stoga takova izprava izvadi iz suda, koj joj nadomiešćuje inače propisane formalnosti, ako se ista po sudu odpečati i povrati, lišava se ona sudbene pomoći, tad prestaje ona biti sudbena oporuka, al neprestaje biti privatnom, ako ima svih potrebština, ako pako tih nema, nepostaje niti pravno valjanom privatnom oporukom.

Za ovo mnienje govori i §. 64. bilj. reda koj veli, da naredba posliednje volje predana bilježniku i vraćena stranki gubi doduše moć javne izprave, ali joj ostaje svakako moć izprave privatne, ako je obskrbljena onim, što je potrebno za oporuku privatnu.

Priobćio **M. Savić.**

Može li se na temelju izprave, izdane po prokuristi dozvoliti predbilježba na nekretnine principalove?

Po §. 38 trg. zakona opunomoćuje prokura prokuristu na svaki sudbeni i izvansudbeni posao te svaki pravni čin, koj sa sobom donosi tjeranje posla trgovačkoga, ona nadomješćuje posebno punomoćje potrebito po pravu gradjanskom.

Prodavati i obterećivati nekretnine principalove vlastan je prokurista samo onda, kad mu se na to podieli posebno punomoćje.

Ovdje valja prije svega u pretres uzeti rieč „obterećivati“ upotrebljenu po zakonu.

Ova se rieč može uzeti u širjem i užjem smislu. U širem smislu razumjeva se pod ovom rieči svaki unos u javne knjige, kojim se stiču prava stvarna na nekretnine.

U užem smislu razumjeva se pod istom podielenje prava založnoga ili inoga stvarnoga na nekretnine za stanovitu tražbinu. Iz ovoga tako rekuć subjektivnoga tumačenja valja izlučiti predbilježbu, koja se često dozvoljuje, ako i izdatnik neprivoljuje na podielenje prava založnoga.

Digitized by Google

Zakon nenaznačuje, koj smisao on daje u ovom §. 38 trg. zak. pojmu obterećivati.

Ako se uvaži, da po pravilih logičkoga tumačenja u dvojbi uviek uži smisao ima prednost pred širim, držim da se tu ima uzeti ova rieč u užjem smislu, da se tu ima razumievati podielenje naslova pravu založnomu ili inomu stvarnomu, te da zato prokurista naročito ovlašten biti mora, dočim je on prokurom ovlašten na izdanje izprava, koje donosi tečaj trgov. posla i koje nisu već unapred zvane, da podieluju stvarno pravo, ako i sadržavaju priznanje tražbine koje, ili se istimi preuzimlje mjenbena obveza za principala.

Pita se, da li je za predbilježbu dostna sama isprava izdana po prokuristi i da li, za legitimaciju za izdanje izprava, na temelju kojih se može steći predbilježba, dostatno, da je prokura kod trgovačkoga suda protokolovana ili da sudac tabularni mora zahtievati prokuru uz dokaz da je protokolovana, da može po tom zamoljenu predbilježbu dozvoliti.

Nekoji mniju, da je dostatno da je prokura protokolovana te ovo mnenje podupiru sa sliedećim.

Po §. 7 trg. zak. jesu registri trgovački javni i unosi u iste uživaju javnost, koja tako daleko dosiže, da isti ima naprama trećim pravnu moć, ako oni o istih znadu ili ne.

Zatim navode, da se po §. 8. trg. zak. unosi u ove registre jedan ili više puta imaju oglasiti kroz javne listove — odkud izvadjaju, da bi po tom tabularni sudac morao o tom znati i imati uredovno znanje te po tom samo na temelju iz prave izdane po prokuristi dozvoliti predbilježbu.

Navode zatim, da se za predbilježbu neiziskuje toliko, koliko za uknjižbu i da se može tečajem parnice dokazati ovlaštenje prokuriste, ako bi tomu bilo prigovoreno.

Napokon navodi se i to, da se predbilježba dozvoljuje na temelju izvadka iz trgovačke knjige u roku ustanovljenom po zakonu, pa da se s toga ista mora dozvoliti na temelju izprave, izdane po poznatom specijalnom ovlašteniku principala ili dužnika.

Pri svem tom držim, da se predbilježba na temelju same

Digitized by Google

po prokuristi izdane izprave dozvoliti nemože, ako nepredleži prokura ili osobita povlast, pa za to navodim sliedeće:

1. §§. 438. i 453. g. z. predpolažu kod ustanova o potrebštinah izprave valjane za predbilježbu uvjek samo manjak niekih vanjskih formalnosti u izpravi, a nepredpolažu, da je ta izprava izdana od osobe različne od vlastnika nekretnine, na koju se želi steći pravo založno. Kod svake izprave najglavnije jest podpis onoga, koj tim podpisom postaje obvezanim, te se stoga nebi mogla predbilježba dozvoliti na temelju izprave izdane po trećem, kad nije doprinešena i sudcu tabularnomu izkazana osobita povlast.

2. Javnost, koju uživaju trgovački registri, ima doduše za treće osobe imenito u trgovačkih poslovih podpunu valjanost, al ta nije mjerilom za druge vlasti i njezine odluke.

Istu javnost i vjerodostojnost kao i trgovački registri uživaju i gruntovne knjige i nitko neće uztvrditi, da se unos obavljen u ove knjige a neizkazan može prenieti u trg. registar, što bi se moralo učiniti, ako se ovakova načela ravnopravnosti postavljala budu.

3. Tabularni sudac ima zamoljeni unos u knjige gruntovne uvjetno ili bezuvjetno dozvoliti ili odbiti i to jedino na temelju doprinešenih izprava te se nema obzirati na ono, što je čuo privatno ili na to, da je njemu znano, da je dotični izdatnik, prokurista, na to ovlašten bio — a i nema zakona, koj odredjuje, da se javnost kojeg učjna ima uzeti za temelj unosa u javne knjige.

4. Što se tiče predbilježbe na temelju izvadka iz trgovačke knjige, ova leži u zakonu i u dokaznoj moći, koju zakon daje knjigam redovito vodjenim, dočim se kod izprave izdane po prokuristi dokazna moć i dotično obvezivost jedino temelji na podpisu izdatnika, koj je tako dugo dvojben, dok sudu nepredleži prokura izdana u formi valjanoj za unos u javne knjige.

5. K tomu proizlazi iz §§. 1002. i 1035. g. z., da izprave izdane po punomoćnicih nisu dostatne za stečenje prava naprama vlastodavcu, ako nepredleži ujedno i punomoć.

Iz ovog promatranja sliedi, da se predbilježba na temelju

Digitized by Google

izprave izdane po prokuristi na nekretnine principalove može samo onda dozvoliti, kad ujedno bude doprinešena prokura — na temelju same izprave nemože se ista dozvoliti.

Da je potrebno, da bude prokura doprinešena i da nije dostatno samo posvedočenje o protokolovanju iste, opravdava se tim, da je tabularni sudac dužan i vlastan prosuditi, da li je prokurista prokurom na izdanje odnosne izprave ovlašten ili da to čini na temelju osobite povlasti, pa će tad predbilježbu na temelju prokure ili osobite povlasti dotičnikove dozvoliti na nekretnine principalove.

Priobćio **M. Savić.**

Da li se mora §. 28. zadružnoga zakona uporavljati?

U ovom broju „Mjesečnika" priobćujemo riešitbu vis. kr. zem. vlade od 16. ožujka 1877. br. 21.373., u kojoj vlada kaže, da §. 28. zadr. zakona neima povratne moći, i zato da se nemože uporaviti na one osobe, koje su prije zakona od 3. ožujka 1874. zadrugu samovlastno ostavile, pa makar da je i proteklo već 10 godina, da se u nju nisu povratile. Ovo je mnienje protivno ne samo znanosti pravoslovnoj, dakle shvaćanju načela o zakonskoj povratnoj moći, nego i samim ustanovam zadružnoga zakona od 3. ožujka 1874. Pošto je vlada zadnja inštancija za riešavanje zadružnih poslovâ, to su njezine riešitbe mjerodavne, a njezina načela regulativ za poslovanje svih nižih političkih oblasti. Kako bi dakle lahko krivo načelo zavladalo u cielokupnoj praksi zadružnoj, na štetu zakona, na pomršaj pravnih pojmova, na uštrb puka! Toga nesmijemo dopustiti; dapače nam je dužnost izpraviti, što držimo da je krivo.[1])

[1]) Nečudimo se i nezamieramo, ako se pojavi u najvišoj inštanciji krivo mnienje o ma kojem zadružno-pravnom načelu; jer znamo, da je zadružno pravo naše posebno pravo, o kojem s toga razloga niti nalazimo literature, niti razvijene prakse. Al upravo zato bi se moralo postupati sa što većom opreznosti. Bojimo se, da kod vlade neima za zadružne poslove juridičkih uglednika. Uztreba li izreći koje načelo kao što je ovo, o kojem naš članak razpravlja, mogla bi vlada pozvati naše najbolje pravnike, da viećaju i da izreknu što je pravo. (Bilo bi to vrlo mučno. Ured.) Ako li toga neće, tada barem da bi potražila mnienje od državnoga nadodvjetničtva; to bi bilo sigurno u prilog temeljitijoj razpravi i valjanijemu vršenju zadružne pravice.

Digitized by Google

Zakonom od 3. ožujka 1874. nisu u Hrvatskoj zadruge uvedene; one su dapače obstojale prije toga zakona, i prije zak. članka IV.: 1870. kroz mnogo stoljeća neprestano. Mogle su pako obstojati samo kao inštitucije pravne; zato nisu bile posve i bez svake pravne regulacije, akoprem nije bilo nit članka IV.: 1870, niti zakona od 3. ožujka 1874. To pravno reguliranje sastojaše se stranom u pravnih običajih, stranom u analogiji. Dakako da se je pri tom pravno samo kuburilo; nu zato se je ipak kako tako prosudjivalo i uredjivalo. Prosudjivalo se je i uredjivalo o zadružnom zaptu; znalo se je, da je zadruga pravni subjekt različit od zadrugara; da zadruga treba kuće gospodara; da je ovaj ovlašten i dužan upravljati zadružnim imetkom, i polagati račune; znalo se je tko je ovlaštenik zadruge; znalo se je, da ovlaštenik ima pravo, da dobije od zadruge podpunu alimentaciju, nu da i mora za zadrugu raditi i pokoravati se njezinim odredbam; znalo se je, da ima ovlaštenika, koji mogu tražiti dielbu zadruge i izlučbu svoga diela. Ženam se nije davao dio, ako su se iz zadruge udavale; al im se je svakako davala dobra gostba i oprema. Znalo se je, da može zadrugar izgubiti svoje ovlaštenje dugoljetnim odsućem iz zadružnoga grunta. Prosudjivalo se je i uredjivalo i prigodom zadružne dielbe to putem oblasti, to putem posve privatnim naprama načelom živućim u pravnih običajih.[2])

Ovakovo stanje ipak nije bilo ni izdaleko dovoljno ni uredjeno, ni sigurno, ter je obstojala potreba, da se stvori zakon o zadrugah. Iz te potrebe proizadje zak. članak IV.: 1870. Zakonarstvo, koje ga je sastavljalo, nije ni iz daleka mislilo, da će tim zakonom zadruge uvesti; već samo da će ih urediti i to poglavito u dva pravca: glede zadružnoga zapta i glede zadružne dielbe, to jest glede zadružnoga obstanka i prestanka. Zadružni zak. čl. IV.: 1870. je fixirao postojeće zadružno pravo, kako ga je našo budi u pravnih običajih,

[2]) Po našem je obćem gr. zak., kako se misli, uporaba načela pravnih običaja posve izključena, vid. Unger System I. str. 33. i slied; nu naše zadružno pravo nije se držalo a nije se ni moglo držati obćega gr. zakona. U ostalom u novije doba već pobijaju Ungerovo mnienje.

Digitized by Google

budi u analogiji; ali ga je fixirao naprama tomu, kako ga je shvatio.

Shvaćanje postojećega zadružnoga prava, kako je sadržano u zak. čl. IV.: 1870., bijaše u više i to u bitnih ustanovah krivo i manjkavo; imenito glede pronalazka loza, glede ženskih dielova, glede diobe, glede prestanka zadružnoga ovlaštenja. Stalo se je dakle zahtievati, neka se zak. čl. IV.: 1870. obustavi i neka se sastavi drugi zakon, koji će bolje shvaćati zadružno pravo. To je učinjeno; i tako je nastao zakon od 3. ožujka 1874.

Kako se vidi, ni ovaj zakon nije zadruge istom uveo; i on ih priznaje kao pravne, već od davna postojeće inštitucije, i njihovo pravo prihvaća i fixira. Medju inimi prihvaća i fixira i ono pravno shvaćanje, da se dugotrajnim nepovlaštenim odsućem od zadružnoga selišta, to jest dugotrajnim nevršenjem zadružnih dužnosti gubi pravo zadrugarstva; pak drži, da je 10 godišnjs odsuće dugotrajno. — Upravo zato, što su zadruge i prije zakona od 3. ožujka 1874. obstojale i kao pravne inštituacije obstojale; i upravo zato, što su i prije zadrugari odsutni kroz dugo vrieme, prestali bivati članovi zadruge, mora se držati, da su znali za posljedice, koje ih čekaju iz nepokornosti i iz dugoljetne nebrige za zadružne dužnosti i prava. Zato se nemože ustanova §. 28. zadr. zakona smatrati novom ustanovom, nego se mora smatrati potvrdjenom starom ustanovom. Već su stari, najbolji pravoslovci Rimljani držali, da samo onaj zakon neima povratne moći, koji je nov, koji ustanovljuje nešto posve nova. Tako se u Nov. CXV. c. 1. veli: tametsi contigerit, postea legem promulgari novi aliquid disponentem; — ili u c. 2. X. de constit.: quoties vero novum quid statuitur.[3])

Riešitba kr. zem. vlade od 16. ožujka 1877. br. 21.373.,

[3]) Sravni i najnovije, kako se po 1. svežčiću, koj je dosele izišao, čini, osobito krasno i učeno djelo „Commentar zum österr. allg. bürg. Gesetzbuche von Dr. Leop. Pfaff und Dr. Franz Hofmann," str. 157. i slied. — Unger System I. str. 113. i slied.

Digitized by Google

koju na početku ove razprave spomenusmo, veli, da ustanova §. 28. zadr. zakona neima natrag djelujuće moći (povratne moći); rabi dakle rieči obć. gradj. rakona sadržane u §. 5. No upravo je taj §. 5. o. g. z. nejasan i nedostatan i to ne samo glede „povratne moći zakona," nego i glede „predjašnjih djelanja" i glede „prava odprije stečenih."[4]) Nije dakle moguće pravo razabrati, na što bi §. 28. zadr. zak. natrag djelovao u slučaju, koji je povodom napomenutoj riešitbi; nije moguće razabrati, što si vlada misli pod djelanjem ili pod stečenim pravom. Pri tom se nemožemo oteti pitanju: nije li zadruga stekla pravo, da onakova zadrugara, koji ju je samovlastno ostavio pak se kroz dugotrajno vrieme, pače nikada u nju povratio nije, da s njom dieli boli i radosti, nesmatra više svojim članom? I bi li se kašnji zakon, sve kad bi protivno naredjivao, smio protegnuti na to njezino pravo, i bi li joj ga smio uzeti? Čudimo se, da si nije vlada toga pitanja stavila.

Da uzmognemo bolje shvatiti domašaj §. 5. o. g. z., koji nedopušta zakonu povratnu moć, osvrnuti nam se je na vrlo važno razmatranje otca i prvoga uglednika njemačke pravoslovne znanosti u našem vieku, a to je Savigny. On je u svom djelu System VIII. §. 384. razvio nauku: da nije dovoljno kazati: „zakoni nedjeluju natrag," nego treba reći i: „zakoni djeluju natrag," t. j. mjesto jednoga pravila treba postaviti dva, i svako uporabiti u svoje vrieme i na svojem mjestu. Prvo se pravilo: „zakoni nedjeluju natrag" odnosi na stečenje prava; drugo se pravilo: „zakoni djeluju natrag" odnosi na obstanak prava. Po njegovu dakle mnienju imade zakonskih ustanova, koje svakako natrag djeluju.[5]) Tko je pravo steko, taj ga drži; kašnji se zakon nanj nepovraća.

---

[4]) Unger System I. 113. i slied. — Pfaff i Hofmann Commentar I. 157 Ovaj potonji naročito ističe, kako je izraz (u njemačkom tekstu) „Gesetze wirken nicht zurück" i nejasan i kriv. „Deshalb und wegen seiner Vieldeutigkeit ist er unbrauchbar."

[5]) Unger System I. str. 125. opazka 40. protivi se mnienju Savigny-evu, akoprem misli, da se barem na prvi mah čini, da mnienje Savigny-evo sve težkoće toga zamršenoga pitanja riešava. Istina, da ni taj slavni pravoslovac nije svoje na-

Digitized by Google

Zadruga je sama za sebe pravni subjekt; ona ima svoj imetak, koji nepripada nikomu nego njoj, a nepripada nit pojedinim, nit svim zadrugarom ukupno. Zadrugar kao takov neima imetka, osim ako ima kakov osebunjak, no koj ovdje u obzir nedolazi. Pita se dakle: kakvo pravo ima zadrugar pogledom na zadrugu? Drugimi riečmi: koje je njegovo s t e č e n o p r a v o? Očevidno ima zadrugar samo to pravo, da je zadrugar t. j. da je ovlaštenik ove stanovite zadruge; i ništa drugo. Iz ovoga prava izviru dvie povlasti: 1) da ima dobivati uzdržavanje iz zadruge; 2) da može iskati dielbu zadruge i izlučenje svoga diela ter dopitanje u vlastničtvo i posjed. Ono prvo biva bezuvjetno i za vrieme obstanka zadruge; ono drugo samo uvjetno i samo za slučaj zadružne dielbe. Velim naročito, da druga povlast biva samo uvjetno, i to zato, što nije s v a k i zadrugar vlastan tražiti zadružnu dielbu i dopitanje diela imovine u svoje vlastničtvo. N. pr. diete, akoprem je zadrugar, neima prava tražiti dielbu zadruge, dok mu roditelji živu (§. 12. zadr. zak.), dočim ima bezuvjetno i za vrieme života roditeljeva pravo tražiti uzdržavanje od zadruge. Da su obe povlasti: za uzdržavanje i za pravo diela različite, vidi se i odatle, što ima i svaka žena, koja se je u zadrugu priudala, j e d n a k o pravo na uzdržavanje kao i svaki drugi zadrugar, ali za slučaj prestanka zadruge n e i m a jednako pravo; jer ako neima djece, dobiva u vlastničtvo samo jednu četvrtinu od onoga, što bi njezina muža išlo; ako li ima troje il više djece, jednaki dio sa svakim djetetom; ima li manje djece, jednu četvrtinu za užívanje (§. 13. zadr. zak.) — Povlast uzdržavanja za vrieme obstanka zadruge jest pravo s a d a š n j e i bezuvjetno, dakako samo u toliko, u koliko zadruga ima čim uzdržavati svoje članove; nu povlast diela za slučaj zadružne diobe jest pravo b u d u ć e, uvjetno i mienjajuće se.

Ako se pravo zadrugara sastoji samo u tom, da je o v l a-

---

uke posve konsekventno razvio, a niti njegov nasliednik R. S c h m i d t. Nu mi prihvaćamo Savigny-evo mnienje barem u glavnom kao temeljito, jer su i noviji osobito oštroumni pravoslovci, kao P f a f f i H o f m a n n str. 157. uzanj pristali. Kako se iz našega teksta vidi, Savigny-eva je nauka za naše zadružno pravo od neprocienljive vriednosti.

Digitized by Google

štenik neke zadruge, onda je to doduše krasno pravo, nu nije pravo imovinsko. Ono je nalik pravu, po kojem neka osoba pripada k ovoj ili onoj obitelji, k ovomu ili onomu stališu. Ovakvo pravo nemože se zvati „stečeno“ pravo, pak niti nije konkretno.[6]) Ovlaštenik zadruge neima još imovinskoga, dakle stečenoga prava, već imade nadu, očekivanje, da će imati imovinska, stečena prava. Stečena, dakle imovinska prava prelaze na baštinike; nu ovlaštenje zadrugara neprelazi na baštinike, ono bude s njim pokopano. Dok je zadrugar živ, mora ga zadruga uzdržavati; umre li, prestane za zadrugu ta dužnost, i ona nemora nikoga mjesto pokojnoga zadrugara uzdržavati; ona bude njegovom smrću odvezana od te dužnosti. Doživi li ovlaštenik zadružnu dielbu, dobiti će svoj dio; umre li prije, nedobije toga diela nitko mjesto njega, već ostane u zadruzi i priraste drugim ovlaštenikom za slučaj dielbe.[7])

Čim pako zadružno ovlaštenje nije stečeno pravo, to glede njega niti nevriedi ustanova §. 5. o. gr. z. „zakoni nedjeluju natrag;“ već glede njega mora vriediti ono Savigny-evo pravilo, koje se odnosi na obstanak prava (Dasein des Rechts) „zakoni djeluju natrag.“ To će reći: čim se neradi o stečenom pravu, nego se radi o tom, da se prosudi, da li sada pravo postoji li nepostoji, to neima odlučivati prijašnji, već mora odlučiti sadašnji zakon. Uzmimo taj primjer: Iz odnošaja sina naprama zakonitomu otcu sigurno proizvire neko pravo, ponajpače na očev imetak poslje njegove smrti. Ako bi otac umro sada, dobio bi sin ovoliko; nu otac umre u vrieme, kad je taj prijašnji zakon svoju kriepost izgubio,

---

[6]) Pfaffi Hofmann Comment. str. 158. veli: „Gesetze sollen erworbene Rechte schonen ... Für uns brauchbar ist der Begriff der erworbenen Rechte nur in seiner Einschränkung auf das Vermögen.“

[7]) Liepo veli Unger System I. str. 119.„ Es sind also unter wohlerworbenen Rechten (jura quaesita, stečena prava) nur concrete, wirklich existent gewordene Rechte einer Person zu verstehen, nicht aber die abstracte allen oder einer Classe von Personen gegebene Möglichkeit gewisse Rechte zu erwerben oder gewisse Handlungen vorzunehmen, die zum Erwerb von Rechten führen. Diese abstracte Befugniss, durch Verwirklichung gewisser Voraussetzungen ein Recht zu erwerben, ist wandelbar mit der Gesetzgebung selbst, welche deren einzige Quelle ist.“

Digitized by Google

a sadanji zakon sadržaje posve druge ustanove o nasljedstvu sina po zakonitom otcu. Po kojem zakonu će se prosuditi pravo sina: da li po prijašnjem, ili po sadanjem? Za trajanja prijašnjega zakona nije pravo sina bilo konkretno, nije bilo stečeno pravo; o obstanku i obsegu njegova prava trebati će suditi za trajanja novoga zakona; zato će se i suditi po ovom novom zakonu a ne po starom. Tako je i s realiziranjem zadružnoga ovlaštenja. Tko je provadjao zadružnu dielbu prije zak. čl. IV.: 1870., njegovo se je ovlaštenje prosudjivalo po tadanjih pravnih nazorih (bili to pravni običaji, bila analogija); tko je provodio dielbu za trajanja zak. čl. IV.: 1870., njegovo se je ovlaštenje prosudjivalo po tom zakonskom članku; a tko dielbu provodi poslje 3. ožujka 1874., njegovo se ovlaštenje ima prosuditi po ustanovah zakona od 3. ožujka 1874. To neznači protegnuti moć zakona natrag, već to znači uporaviti zakon na sadanji slučaj.

Sadanji zadružni zakon drži se mnienja, da su zadruge i prije njega postojale; na tom temelju prihvaća njihovo pravo (običajno i analogno), ter drži pravni kontinuitet zadružnoga prava. Sadanji zadružni zakon dapače stoji na našem gledištu; on nedrži, da je zadružno ovlaštenje stečeno pravo, na koje se nebi mogla njegova moć protegnuti. Zato u §. 1. ustanovljuje: tko je zadružnim ovlaštenikom, ter veli, da je svaka osoba član zadruge, a) koju je 1. travanj 1848. zateko kao suposjednicu na zadružnom selištu; zatim b) koja se je kašnje (makar i prije god. 1874.) u zadruzi od zadrugara rodila; c) koja se je u zadrugu priženila ili udala (ma i prije 1874.); d) koja je u zadrugu primljena posebnim ugovorom. Ako li sadanji zakon odlučuje o tom: tko je postao, ili tko je počeo postajati zadrugarom već prije god. 1874., zašto nebi odlučio i o tom: tko je prestao, ili tko je počeo prestajati biti zadrugarom već prije 1874.? Naročito veli zakon od 3. ožujka 1874. u §. 27. d). da ženska glava prestaje biti članom zadruge, kad se uda iz zadruge. Ako se usvoji današnje vladino načelo glede tobožnje povratne moći zadružnoga zakona, tada će se morati kazati, da se ni §. 27. d.) zadr. zak.

Digitized by Google

neproteže na one žene, koje su se iz zadruge udale prije 3. ožujka 1874.; ter će se i takove žene morati još i dan danas priznati za zadružne ovlaštenike, moći će tražiti dielbu, i dobiti će dio iz zadružne pokretne i nepokretne imovine. Komu su ipak poznati naši odnošaji i razvoj našega zakonarstva, taj zna, da je zak. čl. 1870. ženam doduše podieljivao pravo zadružnoga ovlaštenja u onoj zadruzi, iz koje su se udale, nu da je tom odredbom naše seljačtvo bilo vrlo otegoćeno, i da se je ne samo u seljačtvu nego i u inteligenciji javio zahtjev, da se imadu ženski dielovi dokinuti; da je naše zakonarstvo taj zahtjev priznalo opravdanim; i da je iz toga zahtjeva proizašla ustanova §. 27. d.) zadr. zak. koja ženske dielove dokida. Zato neima dvojbe, da ih dokida ne samo za vrieme svoga trajanja t. j. poslje 3. ožujka 1874., nego ih dokida i za vrieme prije svoga trajanja t. j. prije 3. ožujka 1874.[8]) Da stanemo nabrajati i tumačiti sve one ustanove sadanjega zadr. zakona, o kojih bi se po mnienju vlade moralo reći, da nedvojbeno natrag djeluju, razvukla bi se ova razprava na odviše dugo, a nepotrebno. Reći ćemo samo još to: da i vladina provedbena naredba od 30. travnja 1874. u §. 1. opredieljuje na temelju sadanjega zadr. zakona pojam zadruge i pro praeterito.

Da se pravo onih, koji za trajanja sadanjega zakona diel traže, može i mora prosudjivati po sadanjem zakonu, to naročito kaže ovaj zakon u §. 35. riečmi: „za diobe nedospjele do stepena u prediućem §-u. valja nazočni zakon.“ Po tom se pravo dielbenika t. j. zadružno ovlaštenje neima po sadanjem zakonu prosudjivati samo u jednom jedinom slučaju, a taj je slučaj naročito napomenut u §. 34. riečmi: „Diobe započete po smislu zak. članka IV.: 1870. imadu se u pogledu prava dieljenika prosudjivati po ustanovah istoga zakona, ako su dotični razpravni spisi po §. 41. sl. d.) rečenoga zakona predloženi do 13. listopada 1872. kotarskoj oblasti na potvrdu.“ — Ako je dakle zadružni ovlaštenik upotriebio po-

[8]) Naprama našemu razlaganju nije korektno rabiti izraz „dokidati,“ nu mi ga rabimo zato, što je sadanjim zakonom dokinuta ona ustanova zak. čl. IV.; 1870., koja je ženam priznavala ovlaštenje i nakon udaje iz zadruge.

Digitized by Google

vlast, koja mu iz ovlaštenja proizvire; ako je zatražio zadružnu dielbu; i ako je ova dospjela do toga, da su spisi predloženi kot. sudu na potvrdu do 13. listopada 1872., tada i samo tada se ima njegovo pravo smatrati stečenim pravom (jus quaesitum), i samo tada se ima prosuditi po tom prijašnjem zakonu. To je iznimka, a exceptio firmat regulam. U svakom drugom slučaju, naročito u slučaju, ako zadružna dielba niè prije zakona od 3. ožujka 1874. niti zatražena; ili ako je zatražena al nije dotle dospjela, da bi bili diobni spisi do 13. listopada 1872. predloženi kot. sudu na potvrdu — u svakom takvom slučaju nepriznaje zakon nikomu stečenoga prava, i svaki takov slučaj podredjuje pod svoje ustanove (§. 35.) I oni dakle tobož praktični ljudi, koji bi voljni bili dobru misao zabaciti pod izlikom, da je to samo teorija, neće se moći oteti našim razlogom, jer su poduprti jasnim slovom samoga zadružnoga zakona (od 3. ožujka 1874.)

Mnienje, našemu protivno, vodi do zaključka, da zakon od 3. ožujka 1874. nepriznaje obstanak zadruga kao pravnih subjekta u prošlosti; da neće da drži pravni kontinuitet zadružnoga prava; — vodi do predpostave, da su zadruge s rečenim zakonom istom uvedene; da će se ustanova §. 28. zadr. zak. moći uporabiti istom god. 1884., u vrieme, kad bude ako ne većina a ono barem dobra polovina naših zadruga već podieljena [9]) To mnienje, ako bi se konsekventno provelo kroz cieli zadružni zakon, nebi znalo ni u obće ni u konkretnom slučaju odlučiti: što je zadruga i tko je njezin ovlaštenik; pak bi i ženam, koje su se iz zadruge udale prije god. 1874., moralo dopitati dio iz zadružne imovine, drugimi riečmi, po takvom bi mnienju imali ujednoč zakonski članak IV.: 1870. redivivus! Po takvom bi mnienju morali pukim nesmislom proglasiti i onu ustanovu sadanjega zadr. zakona, usljed koje se „svakolika zadružna nepokretna imovina dieli medju

[9] Bilo bi vriedno, da nas naš statistički ured pouči, koliko ima u našoj domovini zadruga, koje još nisu nikako, pak niti potajno podieljene; i koliko se od tih zadruga na godinu dieli. Tada bi bilo moguće doznati barem od prilike, kada će zadruga nestati.

Digitized by Google

sve članove zadruge po lozah, kojih su predstavnici bili u životu 1. siečnja 1837.“ Nu takvo se mnienje protivi ne samo znanosti pravoslovnoj, nego i pozitivnim ustanovam samoga zadružnoga zakona, i zato se nadamo, da se više neće pojaviti; komu je pako na njegovu temelju učinjeno krivo, neka trpi i šuti. „Ruhe ist des Bürgers erste Pflicht,“ reko je nekoč berlinski ministar Schuleburg u strahu od Napoleonove vojske.

Ustanova dakle §. 28. sadanjega zadružnoga zakona ima se uporabiti u svakom slučaju, osim u onom, koj je §-om 34. istoga zakona izuzet.

Dr. **Ivan Zahar.**

Kad se ostavina tuži, je li svagda potrebit izrok u novinah?

Neki sudovi, osobito sam to pazio kod sudbenoga stola u B., običavaju, kad se ostavina tuži, nepoznatim nasljednikom izrokom to obznaniti dodav, da ili u vrieme k ročištu dodju ili si zastupnika imenuju, izkazav se ujedno o predanoj i po sudu primljenoj („sudnoprimljenoj“)* nasljednjoj prijavi. Čini se, da na taj postupak zavede sud zlo sastavljena tužba, glaseća „proti ostavini odnosno proti nepoznatim nasljednikom po kuratoru ad actum imenovati se imajućem.“

Vjerovnik nije dužan čekati, dok nasljednik svoju nasliednu prijavu sudu preda, već može tužbom udariti proti samoj ostavini, zastupanoj kuratorom postaviti se imajućim. To će učiniti u svih slučajih, kada se na ostavinu nitko kao nasljednik prijavio nije; bili mu nasljednici poznati ili ne. Neumjestno je dakle i proti propisu dvorskoga dekreta od 19. siečnja 1790, kada se u takovom slučaju tužba upravlja proti nepoznatim nasliednikom i to s toga, jer oni isto tako nezastupaju ostavine, kao ni poznati nasljednici, ako nisu predali još nasliedne prijave. Odatle sliedi, da je u takovom slučaju suvišan izrok, jer se nepoznati nasljednici netrebaju izrokom pozivati, pošto tužitelj neima s njim posla niti ih tuži; ostavinu pako izrokom o povedenoj tužbi ubavieštati, bio bi juridički nesmisao. Po zakonu sud nepostavlja kuratora nepoznatim nasljednikom, već ostavini upravo zato, jer neima zastupnika.

Sasvim je inače, ako se je tko na ostavinu nasliedno prijavio pa mu se u času povedene tužbe nezna za boravište. Tu će sud na za-

---

* Liepa li barbarizma! Ured.

Digitized by Google

htjev tužitelja postaviti kuratora ne ostavini, jer već ima zastupnika, već nasliedniku nepoznata boravišta pa mu to izrokom objaviti.

Neima zakonskoga propisa, po kojem bi se nepoznatim nasliednikom izrokom obznaniti moralo da je proti ostavini tužba predana. Iz ustanove §. 85. gr. p. p. neda se to izvoditi, jer taj §. samo govori o slučaju, kada se tuženiku nezna za boravište. U našem slučaju pako, kada naime još nepredleže nasliedne prijave, netuži se nikakova osoba, već haereditas jacens, koja se smatra kao da ju pokojnik još posjeduje.

Odgovarajuć na gore stavljeno pitanje, mnijem dakle: da u slučaju kada se tuži ostavina po kuratoru imenovati se imajućem, netreba izroka.

Ovom prigodom hoću da potaknem pitanje ne manje važno, da li sud, kad mu se podnese takova tužba, ima na to paziti, je li tužitelj valjano izkazao, da se na ostavinu nitko nasljedno nije očitovao. Biva u praksi, da tužitelj u tužbi jednostavno bez ikakova dokaza navede, da je obvezanik medjutim umro i da mu nije poznato, je li se je tko na ostavinu nasljedno očitovao ili: da mu nasljednici nisu poznati, radi česa ujedno moli, da se za ostavinu postavi kurator ad actum. Neda se tajiti, da su mogući slučajevi, da tužitelj nastoji mimoići nasljedno očitovanoga nasljednika, koj bi njegovu zahtjevu s uspjehom mogao prigovore staviti, koji kuratoru postaviti se imajućemu nisu poznati. Takov tužitelj odabrati će radje način, kojim će laglje doći do povoljne odsude; on će najme jednostavno tužbu upraviti ne proti očitovanim nasljednikom, već proti ostavini, za koju će tražiti da se postavi kurator ad actum.

Sud, kod kojega se takova tužba preda, i koj je ujedno razpravna oblast glede tužene ostavine, nemože ureda radi u obzir uzeti ostavinske spise te po njih ustanoviti, je li je tužiteljev navod istinit, da se na ostavinu nitko još nasljedno očitovao nije. Tim manje pako može kausalni sud to prosuditi, kad mu nepredleže ostavinski spisi.

Kad su dakle ipak moguće zloporabe, to držim, da tužitelj u takovom slučaju kao i druge okolnosti mora takodjer već u tužbi dokazati i navod, da se na ostavinu nitko kao nasljednik očitovao nije, da ostavina dakle neima zastupnika i da joj ga sud postaviti mora; nepruži li pako toga dokaza, da sud takove tužbe primiti nesmije.

Priobćio **H. Gregorčić.**

Digitized by Google

PRAKTIČKI SLUČAJEVI.

I. Gradjansko-pravni.

Vožnja šumskih plodina preko tudje šume, makar i proti volji vlastnikovoj dotično posjednikovoj i bez dozvolje političke oblasti, nemože se progoniti parnicom o smetanju posjeda.

Šumska občina O. ima svoju šumu, po kojoj si je sagradila put i potrebne mostove, za svoju porabu te ih svojim troškom i uzdržaje.

Trgovac K., kupiv stabalje u susjednoj šumi, pripadajućoj kao vlastnost šumskoj občini M., nehtjede voziti izradjeno drvo preko te šume radi zlih i neuredjenih puteva, već ih stade voziti preko dobrih puteva i mostova susjedne šumske občine O. Radi toga čina podigne ova občina proti njemu pred sudom vel. goričkim tužbu radi smetena mirnoga faktičnoga posjeda svojih puteva i mostova u svojoj šumi, i u petitu zatraži, neka sud izreče: da ju je trgovac K. u posjedu tih puteva i mostova smeo tim, što je preko njih samovlastno stao voziti svoje izradjeno drvlje; ter da se mu u buduće zabranjuje svako daljnje smetanje pod prietnjom globe ili zatvora; i da joj ima naknaditi prouzročeni parbeni trošak.

Tuženik K. branio se medju inimi i §. 24. šumskoga zakona (ces. patent od 20. lipnja 1857.) tvrdeć, da je po tom §-u dužan svaki vlastnik šume dopustiti, da se preko njegove šume izvažaju šumski proizvodi.

Sud I. molbe prihvatio je njegovo mnenje ter je tužiteljicu občinu O. odbio s tužbenim zahtjevom i obsudio na platež parbena troška u svoti 23 for. 10 novč. medju inimi i s razloga toga, što je §-om 24. šumskoga zakona normirana služnost, da je dozvoljeno šumske proizvode izvažati i preko tudjih zemljištâ uz dužnost naknaditi štetu vlastniku zemljišta; napokon s razloga toga, da predmet tužbe po svojoj pravoj naravi niti nespada u djelokrug sudbene, već predhodno u nadležnost političke oblasti, kamo se je tužiteljici ponajprije obratiti valjalo.

Proti ovoj odluci uloži tužiteljica šumska občina O. utok, u kojem medju inimi razlozi navede sliedeće: §. 24. šumskoga zakona veli doduše, da je vlastnik šume u nekih slučajevih dužan dopustiti, da se preko njegova zemljišta iznose šumski proizvodi bez vlastnikove volje, ali nedopušta da se izvoze. Zakon zato rabi u hrvatskom tekstu rieč iznositi, a u njemačkom Bringen (a ne führen). Vožnja preko tudjega zemljišta jest prisvajanje prava služnosti; pak

Digitized by Google

kada i nebi §. 24. šumskoga zakona tako izrazito reko „nositi," to se po §. 484. o. gr. z. zna, da se služnosti neimaju razširiti, nego se imaju sûziti. Nu §. 24. šumskoga zakona veli: „da li je potrebno iznositi drva preko tudjih zemalja, ima odlučiti najniža politička vlast;" zato je tuženik prije nego li je počeo svoje drvlje voziti, imao zamoliti kod političke oblasti, neka stanje stvari razvidi, neka uvidi, da je njemu potrebno voziti preko šume tužiteljice občine, i neka mu k tomu dade dozvolju. Tuženik nije toga učinio, već je bez volje i vlastnika i političke oblasti, dakle samovlastno stao voziti po tudjem zemljištu; a toga vlastnik nije dužan dopustiti na svojem vlastničtvu, već je ovlašten braniti svoj posjed tužbom o smetanu posjedu."

Ovih razloga ipak nije uvažio vis. kr. banski stol, već je odluku I. molbe potvrdio svojom riešitbom od 31. kolovoza 1876. br. 8448. s razloga ovih (caeteris exmissis): „promotriv, da po ustanovi §. 618. g. p. p. smetanje posjeda biva ondje, gdje tko u posjedu koje stvari ili prava kojega bude prikraćen, ili gdje protupravno bude lišen toga posjeda; u nazočnom pako slučaju tužeća občina kroz to, što tuženik preko upitnog mosta i puta vozi drvlje iz šume „Dubrave odranske," nije ni malo niti prikraćena u svojem posjedu niti lišena toga posjeda, jer nije tuženikom zapriečena, da posjed svoj dosadanji i nadalje vrši nad upitnim putem i mostom;

promotriv, da u obće putevi i mostovi kao sredstva občenja javnosti služiti imadu, te da tužeća občina u ovom konkretnom slučaju inatoč doprinešene svjedočbe A na I. nije ničim izkazala izključivo kakvo pravo na upitni put i most; jer odanle što žitelji selâ Odra, Mala mlaka, Buzin i Čehi u pitanju stojeći put i most troškom iz svojeg šumskog dohodka uzdržavaju, još nimalo nesliedi, da nitko drugi nebi imao prava poslužiti se tim sredstvom občenja;

promotriv u ostalom, da je predležećom razpravom konštatovano, da je tuženik kao kupac imao pravo sjeći stabla u šumi „Dubravi odranskoj, po čem mu se niti pravo izvažanja drvlja odreći nemože;

promotriv, da je po ustanovi §. 24. šumskoga zakona svaki vlastnik zemljišta dužan dopustiti, da se preko njegove zemlje iznose proizvodi šumski, kojih ili posve nije moguće, ili je moguće samo s neporazmjernim troškom na drugi način iz šume iznositi i dalje odpremati;

promotriv, da se rieči „iznošenje proizvodâ šumskih" (Bringung der Waldprodukte) nemogu tumačiti u smislu, što im ga utjecatelj podmiće, kao da zakon tobož predpostavlja samo nošenje a ne vožnje pomenutih proizvoda, jer se rečeni zakonski izraz svakako razumjeti ima u najširem značenju rieči tako, da obuhvaća svaki način prenosa u obće, dakle i vožnje;

Digitized by Google

promotriv prema svemu tomu, da se u nazočnom slučaju neradi o smetanju possessornom, već se radi o tom, da se ustanovi: da li je tuženiku potrebno iznositi drva preko tudjih zemalja, odnosno puteva, pak ako to, da se ustanovi odšteta u ime velike uporabe upitnog puta koji bi tuženik tužećoj občini platiti imao; nu

promotriv, da je po jasnoj ustanovi pozvanog §. 24. šumskoga zakona za riešenje takova pitanja nadležna oblast politička, na koju bi valjalo da se stranka tužiteljna obrati.

I ovu je rješitbu potvrdio uzv. kr. stol sedmorice svojom riešitbom od 22. prosinca 1876. br. 1122.

dr. **I. Z.**

Ustanova §. 28. zadr. zak. neima povratne moći i zato se neproteže na one zadrugare, koji su prije zakona od 3. ožujka 1874. zadrugu svojevoljno ostavili te se kroz 10 godina u nju nevratili.

Janka K., rodjenoga god. 1828., dade stric mu Matija kao dječaka od 9. godina iz zadruge K. u zadrugu G. na odgojenje i to još god. 1837. Tuj ostane Janko K. neprestano, doduše neoženjen, i nevrati se nikad više na grunt zadruge K., akoprem ga je ta zadruga više puta, pak i već nakon njegove punoljetnosti pozivala natrag, i akoprem ga je dapače sudbenim putem natrag zvala. Janko K. nehtjede se vratiti u zadrugu.

Nu ako mu se nije htjelo vratiti u zadrugu, to mu se je ipak prohtjelo dobiti dio iz imutka zadruge K.; i on zbilja potraži zadružnu dielbu. Kr. podžupanija zagrebačka priznade ga ovlaštenikom i dopita mu jednu osminu zadružnih nepokretnina — i to odlukom od 24. lipnja 1876. br. 6014.

Proti ovoj odluci uloži zadruga K. utok s ovih razloga: Janko K. je istinabog rodjen u zadrugi K.; nu on je u toj zadruzi proveo samo 9 godina, ter je već god. 1837. prošo u zadrugu G. Stric mu Matija nije bio god. 1837. kućegospodarom zadruge K., da bi mu mogo pravovaljano dati dozvolu za odsutnost. Janka K. nije dakle ni 1. travanj 1848. zateko na zadružnom selištu K. Pa kad bi se moglo reći, da je Janko K. svakako još i god. 1848. bio članom zadruge K., a ono je Janko već god. 1852. postao punoljetnim, ter je nakon njegove punoljetnosti proteklo više od 10 godina, što je bio odsutan iz zadruge K. i to nepovlašteno. Da je pako bio nepovlašteno odsutan vidi se najbolje odatle, što ga je zadruga K. nakon god. 1850. po više puta, pak i sudbenim putem pozivala natrag k sebi, a on ne samo da se nije hotio povratiti, već da je dapače naročito rekao, da iz zadruge K. ništa netraži i da u nju natrag neide. Po tom je Janko K. za svaki slučaj pre-

Digitized by Google

stao biti članom zadruge K. na temelju §. 28. zadr. zak. koj naročito veli „i onaj se smatra da se je odrekao zadruge, koj je nepovladjeno odsutan 10 godina iza dovršene punoljetnosti.“

Kr. zem. vlada je uslied toga utoka naredila, da se po svjedocih konštatiraju navodi u utoku napomenuti; naime, da li je istina, da Janko K. niti nakon god. 1852. pak kroz 10 godina, nije se povratio u zadrugu K. i da li je istina, da su ga zadrugari zadruge K. pozivali na povratak, a on da je rekao, da neide u tu zadrugu natrag. Svjedoci su preslušani i konštatirali su, da je onako, kako je zadruga K. u utoku navela. Uza sve to kr. zem. vlada riešenjem od 16. ožujka 1877. br. 21373. odobrila je odluku kr. podžupanije zagrebačke i odbila je utok zadruge K., dotično priznala je Janka K. ovlaštenikom zadruge K. pobijajuć pozivanje te zadruge na §. 28. zadr. zak. ovim razlogom „Ustanova §. 28. zadr. zak., koja tamo glasi, da se i onaj smatra da se je odrekao zadruge, koj je nepovladjeno odsutan 10 godina iza dovršene punoljetnosti, nemože se uporaviti na predležeći slučaj, pošto ni jedan zakon neima natrag djelujuće moći.“

(Uza sve štovanje, što smo ga dužni naprama oblastnomu auktoritetu ove riešitbe, moramo kazati, da se s njom ne slažemo glede znanstvene joj vriednosti, i u tom pogledu držimo, da je mnienje vladino krivo s razloga priobćenih u našem članku s preda).

Dr. I. Z.

Stanovnici Ugarske neimaju se uslied odredbe dvorskoga dekreta od 11. svibnja 1833. br. 2612 smatrati inozemci.

Cislajtanac tužio je dva Translajtanaca pred galičkim sudom, da mu plate dužnu novčanu svotu.

Odluka sudbena, poštom u Ugarsku odpravljena, bude samo drugomu tuženiku uručena, dočim se prvomu ne mogaše, jer boravište njegovo nije poznato; s toga bude odluka za nj izdana sudu povraćena.

Tužitelj, ubavešten o tom, izposlova da se za dotičnika imenuje curator absentis, pa je s tim kuratorom, pošto drugi tuženik nehtjede dati nikakova govora ni odgovora, preporna stvar do kraja izvedena.

C. kr. viši sud u Krakovu dokinu rješitbom od 18. listopada 1876. meritornu osudu prvoga suda, proglasi cielu razpravu ništetnom, jer se nije, u smislu dvorskoga dekreta od 11. svibnja 1833., odmah čim je izdana prva odluka na tužbu, imenovao kurator obim tuženim.

Naprotiv c. kr. najviši sud ukinu osudu višega suda te odredi, da se ima ukloniv podignuti prigovor priziv meritorno riešiti s razloga,

Digitized by Google

jer da se dvorski dekret od 11. svibnja 1833., na koji se poziv'je rješitba višega suda, pogledom na §. 29. zakona od 20. studenoga 1852. br. 251 d. z. l. proteže samo na podanike inozemnih država.

(„Gerichtshalle.“)

Nitko nemože od darodavca dobiti više prava, nego ih je on sam imao.

Janko Šv. dobio je od Ivana Š. brata si ugovorom od 22. svibnja 1862. čestice broj 639/6 i 766/b., upisane u grunt n. pr. br. 300. obć. dolj. g. Z. Dne pako 17. lipnja 1862. darovao je Ivan Š. djeci svojoj 18.666 for. 6 novč. od 6 njih svakomu 3.111 for., pa dozvoli uknjižbu prava zaloga na njegove nepokretnine, a medju ostalim i na nepokret. u grunt. nap. br. 300. obć. grada Zagreba. Buduć nije Janko Š. na temelju ugovora od 22. svibnja 1862. tražio odpis u čest. broj 639/b. 766/b. na svoje ime, budu i ove obterećene ter kašnije godine 1867. sa teretom od 18.666 for. prenešene na ime Janka Š. odnosno žene njegove u grunt nap. broj 713. obć. dol. g. Zagreba. Ivan Š. umro je 24. lipnja 1865. Nasljednici njegovi podieliše medju sobom čistu ostavinu od preko 20.000 for. pa nisu kod diobe uknjiženih 18.666 for. iz darovnice otca si od 17. lipnja 1862. kao dugovinu ostavine smatrali, te prema tomu iste od čiste ostavine ni odbili.

Tim postala je darovnica od 17. lipnja 1867. izcrpljenom; nu na nepokretninah Janka Š. odnosno žene njegove u grunt. nap. br. 713. obć. dol. grada Zagreba ostala je sveudilj uknjiženom.

Čim su bile nepokretnine br. 713. obć. dolj. g. Z. godine 1875. ovršno prodane, prijavio je St. Šv. na kupovninu dio iz darovnice od 17. lipnja 1862. nanj odpadajuću svotu od 3111 for. Ovršenica nepriznav likvidnom tražbine ove poluči, da je bio St. Šv. odpućen na put pravde.

U tužbi poziva se tužitelj na darovnicu ter na postignuto pravo zaloga.

U odgovoru bje prigovoreno, da je tužitelj jur naplaćen iz ostavine otca si, pošto je dokazom izkaza ostavinskog sub. ad II. iznašala čista ostavina preko 20 000 for. pa je imao tamo tražiti, da se ova tražbina najprije kao dugovina od aktiva odbije, česa ipak nije učinio, nego je privolio, da se ostavina podieli medju šest obdarenih i trojicu neobdarenih sunasljednikâ, po čem bi bilo njega dopalo 2.229 for. 44 novč. Pošto pako kod ostavine nije kao dužnik ustao, već radeći po načelu, da se je spojilo u osobi jednoj i pravo i dužnost, smatrao tražbinu iz darovnice otca si utrnulom; to nemože sada prema trećemu tražiti, da mu darovnica opet oživi.

Na dalje prigovorilo se je, da je darovatelj tudju stvar založio,

Digitized by Google

pa da mora — tužitelj kao nasljednik otčev trpiti, da se indebite obterećena hypoteka raztereti. Jer kad bi Janko Š. morao platiti indebite na njegovu nepokretnost uknjiženu tražbinu, imao bi pravo tužbom od darovatelja, koj tudju stvar zaželi, zahtievati odštetu. Pa što bi imao pravo zahtievati tužbom, mora imati pravo zahtievati i prigovorom proti istoj osobi. No da sve St. Šv. i nije nasljednik otca si J. Š., morao bi dopustiti, da se briše uknjižena tražbina, jer nije bona fide stekao prava zaloga na tudje nepokretnine, već mala fide, jer je znao za vrieme zadobljene darovnice da čest. broj 639/b. 766/b. nisu više vlastnost darodavca, pa da mora tomu dosljedno dopustiti, da se briše teret. U dokaz pako, da je znao, da su njemu tudje nepokretnine založene, ponudjena mu bje odlučna nečna neuzvrativa prisega. Neuzvrativost prisege bude opravdana tim, što je tužitelj kao odvjetnik po svoj prilici znao za odnošaje otca si.

U protuodgovoru poriče tužitelj izplatu od 2.229 for. 44 novč., priznaje, da je primio na nasljedstva 1.778 for. 41 novč., a 580 for. da je bilo neposredno obračunano medju nasljednici kao dugovina njihova. Poriče, da je prodao ugovorom od 22. svibnja 1862. otac njegov čestice u ovrhu uzete, poriče istinitost podpisa, pa se pozivlje na javne knjige, jer da je on kao treći vjerom na javne knjige stekao pravo zaloga.

Sud I. molbe sudio je uz obaljenje utužene tražbine na dio tražbine od 1.332 for. 26 novč.

Razlozi: Tužitelj traži glasom tužbe i na temelju darovnice od 17. lipnja 1862. pod A ad I. u protuodgovoru obaljen platež svote od 1.332 for. 26 novč. kao preostatak prvobitne tražbine od 3.111 for. uknjižene na nepokretnine tuženice u grunt. nap. broj 713. obć. doljnjega grada Zagreba, neizplaćene iz založenih ostavinskih nekretnina pok. Ivana Š.

Tuženici prigovaraju tužitelju, da je isti već naplaćen za cielu svoju tražbinu od 3.111 for. iz nekretnosti ostavine pok. J. Š. u grunt. nap. br. 17. i 618. obć. gornjega grada Zagreba i br. 300. obć. doljnjega grada Zagreba, na kojih je ista tražbina od 3.111 for. darovana tužitelju, na iste nekretnosti na temelju darovnice pod A ad I. uknjižena bila. Taj prigovor pako jest neosnovan, jer je posve oprovrgnut prilogom pod br. 1. ad II. doprinešenim po samoj tuženici, kojega istinitost su obje stranke priznale. Iz istog se bo vidi, da je hypotekarni vjerovnik tužitelj naime, namiren, do preostalog još iznosa od 1.332 fr. 26 novč., kojih izplatu ima pravo tražiti iz založenih čestica br. 639/b. 766/b. u grunt. nap. br. 713. obć. dolnji grad Zagreb. Navod pako, da su čestice br. 639/b. i 766/b. u grunt. nap. br. 713. obć. dolnji grad Zagreb već god. 1843. vlastničtvo J. Š. sačinjavale, te da ih do-

Digitized by Google

sljedno nije imao pravo pok. J. Š. tužitelju ni založiti, — nije ničim dokazan. Ugovor pod br. 2. ad II., kojim tuženici hoće dokazati istinitost ovoga svoga navoda, nemože se u ovoj parnici u obzir uzeti, jer je istinitost istog tužitelj porekao, a tuženici nisu ga u izvoru uskladili. Jedino je uvaživ u nazočnom slučaju prigovor tuženika. da je tužitelj zlom vjerom postigo založno pravo t. j. da je založni vjerovnik odnosno tužitelj znao za ugovor sklopljen izmedju pok. J. Š. i J. Š. pod br. 2. ad II., dotično da je znao da mu zalogodavac pok. Iv. Š. daje u zalog tudje nekretnine. Pošto su za ovu posljednu okolnost pružili tuženici dokaz glavnom nječnom prisegom formuliranom u ovosudnoj osudi, — te pošto se prigovor tužitelja, — da je ista prisega nedopustiva s razloga, jer mu navodljivo okolnosti, koje bi prisegom imao potvrditi, nisu poznate iz osobnog znanja, kao neosnovan uvažiti nemože, što se upravo hoće prisegom dokazati. da mu je gore navedena okolnost poznata bila, to se je morala tužitelju dosuditi prisega i dosudjenje svote od 1.332 for. 26 novč. ovisnim učiniti o položenju iste prisege. Dosudjenje troška stranki nadvladanoj osniva se na §. 573. gr. p. p.

Uslied priziva podnešena kr. banski stol izrekao je osudu, kojom se tužitelju dopituje samo 771 for. 56 novč. uz uvjet, ako položi u osudi prvoga suda navedenu prisegu.

Razlozi: Prigovor tuženice, da je utužena tražbina od 3.111 for., koje izplatu tužitelj iz založnih nepokretnina, upisanih u z. nap. br. 713. obć. dolnjega grada Zagreba, odnosno iz kupovnine postignute ovršnom prodajom istih nekretnina traži, iz inih založnih nepokretnina, imenito onih upisanih u zem. nap. br. 17. i 618. obć. gornjega grada Zagreba i br. 300. obć. dolnjega grada Zagreba namirena, jeste ne samo osnovan, već i priznajom tužitelja u toliko dokazan, u koliko je ovaj upravo usljed toga prigovora, priznavši, da je ove potonje nepokretnine iza otca si Ivana Š. nasljedio — utuženu svotu na 1.332 for. 26 novč. obalio tvrdeć ipak, da iz ostavine otca si Iv. Š. sastojeće od inhypotheciranih nepokretninah nije više primio, već samo vriednost od 1.778 for. 74 novč. pozivajuć se na razpravni zapisnik pod br. 1. ad II. po tuženici doprinešeni. Iz priloga toga pod br. 1. ad II., kojega istinitost su obie stranke priznale, vidi se, da je tužitelju iz ostavine pok. otca Iv. Š. zapalo 2.339 for. 44 novč. a. vr. jer su to razmjerje nasljednici odobrili i tako ostavinu Ivana Š. uručiti si molili.

Tim je oprovrgnut navod tužitelja, da ga je ta svota ne samo iz ostavine J. Š. nego i D. Š. zapala, a to tim više, što je dalnji obračun, po kojem izlazi po njem primljena svota od 1 778 for. 74 novč. učinjen medju baštinici ne samo J. nego D. Š., pa i glede neke protutražbine tužiteljeve, koja u dugovini ostavitelja J. Š. nigdje naprvo nedolazi.

Digitized by Google

Pošto dakle utužena tražbina iznosi 3.111 for., a tužitelj je primio 2.339 for. 44 novč. proizlazi, da mu je iz ostavine otca J. Š. ostala nenamirena tražbina od 771 for. 56 novč. Nastaje pitanje, da li je tuženica dužna ovaj zaostatak namiriti. — U tom pogledu prigovara tuženica, da su nepokretnosti z. nap. br. 713 obć. dolnjega grada Zagreba prigodom uknjižbe prava zaloga na utuženu svotu od 3.111 for. sačinjavale vlastničtvo Janka Š., kojemu ih je otac tužitelja prije toga ugovorom pod br. 2. ad II kao njegovo vlastničtvo povratio, i u posjed ustupio — a da je tužitelj za taj ugovor znao, dotično da je znao, da mu zalogodavac Iv. Š. daje u zalog tudje nepokretnosti, dakle da je zlom vjerom postigao pravo zaloga, te se za utvrdjenje prve okolnosti pozivlje na ugovor br. 2. na II., a za drugu okolnost navraća tužitelju odlučnu niečnu prisegu.

Premda je gruntovnim izvadkom B. ad 1. dokazano, da je na temelju ugovora izdanog 22. svibnja 1862. pod br. 2. ad II. dakle prije nego je izdana darovnica, na koje temelju tužitelj je stekao pravo zaloga — na korist prednika tuženice J. Š. na istu nepokretnost uknjiženo pravo vlastnosti pa tim po tužitelju priznan obstanak toga ugovora pod br. 2. ad II., pošto ipak tužitelj pobija istinoću istoga ugovora, te se na istom po §. 143. gr. p. p. nesmije utemeljiti rješitba, jer nije u izvoru uskladjen: to se ukazuje odlučnom ona okolnost, da je tužitelj znao, da je J. Š. s otcem njegovim Iv. Š. sklopio ugovor pod br. 2. ad II. od 22. svibnja 1862., odnosno, da mu je otac dao u zalog tudje nepokretnine, dakle da je zlom vjerom postigao založno pravo; i pošto je ponudjeni dokaz navraćenom tužitelju o toj okolnosti odlučnom prisegom dopustiv, kako je to prvi sud u razlozih osude obrazložio, to se je prvosudna osuda — u pogledu dosudjene tužitelju odlučene prisege — no ipak uz obaljenje tražbine na 771 for. 54 novč. potvrditi morala. Preboj parbenog troška za svaki slučaj temelji se na §. 576. gr. p. p.

Na izvanredni previd tuženice i previd tužitelja kr. stol sedmorice preinačio je osudom od 27. travnja 1877. osude nižih sudova — tužitelja posve odbio, a preboj parbenih troškova odredio.

Razlozi: Tužitelj temelji utuženu svoju tražbinu od 3.111 for. na darovnici A. na I. odnosno D. na III., jer je na temelju njenom stekao pravo zaloga na dio nekretnina darodavca, otca si pokojnoga Ivana Š., zemljišnika broj 17. občine gornjega grada Zagreba kao glavnu i na dio nekretnina zemljišnika br. 618. občine gornjega i br. 300. obć. dolnjega grada Zagreba kao uzgrednu hypoteku — od koje su čestice br. 639/b. i 766/b. i to iz prenavedena zemljišnika broj 300. prenešene sa stečenim po tužitelju pravom zaloga na J. Š. odnosno na ime tuženice u zemljištnik broj 713. obć. dolj. grada Zagreba, kako pod

Digitized by Google

B. na I., pa budući su založne nekretnine tuženičine ovršno prodane, a tuženica kod razdiobe kupovnine nije tužitelju utuženu tražbinu likvidnom priznati hotjela, — bude on na put pravde upućen, kako pod 2. na I. te moli, da mu se utužena svota obaljena u protuodgovoru od 3.111 for. na 1.332 for. 26 novč. spp. iz unišle za tuženicu kupovnine od 1.324 for. izplatiti odredi.

Vidiv temeljitu obranu tuženice, pa uvaživ u njoj navedenu okolnost, da je darodavac pokojni Ivan Š. na temelju ugovora br. 2. na II. poduprta neporečenim po nikom zemljištnim izvadkom B. na I. i br. 3. na II. gornje čestice na tuženičina prednika, a brata si Janka Š. dne 22. svibnja 1862. s pravom neograničena vlastničtva bez svakoga tereta preneo te iza toga kašnje dne 17. lipnja 1862. za tužitelja i njegovo sunasljednike darovnicu izdao;

uvaživ, da darodavac Ivan Š. da je baš u životu, gledom na prenavedene izprave br. 2. i 3. na II. po vlastitu priznanju od tuženice ništa više, jer izpovieda, da je po Janku Š. podpuno naplaćen, tražiti imao nije — a kad tako, to je tužitelj tim manje ovlašten bio, da na jedinu temelju nepovlastno stečena prava zaloga na nekretnine tuženice zemljištnika broj 713. obć. dolj. grada Zagreba naplatu upitne tražbine dobije, jer on od darodavca više prava, nego ga je ovaj sam imao, nije mogao dobiti, i jer tužitelj glasom izprave broj 1. na II. svoje tražbine iz ostavine darodavca svoga otca Ivana Š. ovršno utjeravao nije, nego ju je nasuprot kao i drugi njegovi sunasljednici u nasljedstvo compensando uzeo;

vidiv po tom, da se stečena uknjižba prava zaloga tužiteljeva prava naplate iz upitne kupovnine s nijedne strane opravdanim nepredstavlja, valja izvanrednom previdu tuženice mjesta davši a previd tužitelja odputivši napadnute obie niže osude gledom na ustanovu §. 335. gr. p. p. preinačiti i suditi, da se tužitelj sa svojom tužbom od 29. srpnja 1875. broj 7.360. i u njoj stavljenim zahtievom odpućuje.

Troškove parbene valja na temelju §. 582 gr. p. p. medju se prebiti, jer je tužitelj u nižih molbah sa svojim zahtievom dielomice uspio.

Priobćio dr. **V.**

Mjenbeno-pravni slučajevi.

Posjednik mjenice, in bianco prihvaćene, smije litografovani joj dio i bez posebne dozvole mjenbenoga obvezanika preinačiti.

Proti platežnom nalogu od 7. travnja 1874. br. 892. što ga je bivši kr. žup. sudb. stol u Zagrebu kao mjenbeni sud izdao na temelju dne 15. siečnja 1871. datovane, na 250 for. prihvaćene, tri mjeseca od dana izdatbe plative mjenice, prigovorila je tuženica: 1) da je doduše

Digitized by Google

god. 1861. prihvatila mjenicu na 250 for. i predala izdatniku sada tužitelju u svrhu, da joj uz svoj giro pribavi novaca, ali da na ovu mjenicu nije primila nikakove vriednosti; 2) da je godina izdatbe na mjenici kad ju je kao prihvatnica podpisala, bila litografovana: 186, da je kasnije bez njezina znanja i privole brojka 6 preinačena u brojku 7 i brojka 1 njoj pripisana, da je dakle mjenbeno pravo, pošto je mjenica izdana i prihvaćena god. 1861., utrnulo zastarom

Nakon povodom ovih prigovora zametnute i dovršene ustmene razprave stavio je kr. žup. sudb. stol u Zagrebu kao mjenbeni sud osudom od 28. svibnja 1874. br. 1507/mj. gori navedeni platežni nalog izvan krieposti osudiv ujedno tužitelja na naknadu tuženici prouzročenih parbenih troškova, poglavito iz sliedećih razloga:

Tečajem razprave priznao je tužitelj, da je tuženica pomenutu mjenicu vrhu 250 for. a. vr. god. 1861. prihvatila i obećala, da će ju najdulje za šest mjeseci iza prihvata izplatiti. Po tom je mogao tužitelj kao izdatnik samo na temelju toga odgovora i unutar vremena istim ustanovljenoga mjenicu izpuniti, dakle dan izdatbe i dospjelosti samo tako napisati, da bi platežni rok pao najkašnje šest mjeseci iza dana prihvata. Pošto je pako tužitelj unatoč tomu kao dan izdatbe naznačio 15. siečnja 1871., to je bezdvojbeno proti dogovoru radio; s toga nemože iz utužene izprave, na kojoj je jedna od bitnih, člankom 4. mjenb. reda propisanih potrebština mjenice, najme dan izdatbe, proti dogovoru izpunjena, nikakovo mjenbeno pravo nastati, i to tim manje, što je istom izpunom učinjena protupravna poraba na toliko, na koliko bi se bila inače morala mjenica utužena pod 1. travnja 1874. zastarjelom izjaviti. — Naknada parbenoga troška osnovana je na §. 573. g. p. p.

Proti ovoj osudi uložio je tužitelj priziv, u kojem navadja: Po propisu čl. 7. mjenb. reda nebi iz mjenice, kojoj manjka koja bitna u čl. 4. mj. reda propisana potrebština, nikakva mjenbena obveza proizlazila, da nije ministarska naredba od 6. listopada 1853. br. 200. drž. z. l. drugačije odredila. Po ovoj ministarskoj naredbi neima proti poštenomu trećemu držatelju mjenice u nikojem slučaju, a proti onim, koji su kod naknadnoga izpunjenja mjenice učestvovali, ima samo onda prigovoru mjesta, ako se dokaže, da je naknadnom izpunom mjenice protupravna poraba učinjena. Naknadnim pako datovanjem utužene mjenice toliko godinâ iza prihvata ne samo da nije tuženici nikakova šteta nanešena, već joj je dapače korist primaknuta jer ona prištedjuje dočim tužitelj upravo gubi kamate, što no su narasle od dana prihvata do dana datovanja mjenice.

Povodom tužiteljevoga priziva preinačio je kr. banski stol naredbom od 9. srpnja 1874. br. 6.718 osudu prvoga suda, te sudio: Pla-

Digitized by Google

težni nalog od 7. travnja 1874. br. 892/mj. uzdržaje se u krieposti, a tuženica dužna je tužitelju i parnične troškove nadoknaditi, nu sve to samo onda, ako tužitelj položi odlučnu prisegu onamo, da je na utuženu mjenicu tuženici doistą 250 for. a. vr. valute dao; za slučaj nepoloženja prisege dužan ostaje tužitelj tuženici parbene troškove nadoknaditi;

vidiv najme, da činjenica, kako ju tužitelj razlaže, da je u mjenici nad litografovanom brojkom 6 brojku 7 upisao, niti krivotvorenja mjenice niti zloporabe izpunjenja mjenice temeljiti nemože, pošto se litografovana brojka u stanovitom slučaju, kao što je predležeći, i kao neupisana smatrati ima;

vidiv nadalje, da tuženica u drugotnici priznaje, da je tužitelj vlastan bio mjenicu do g. 1869. izpuniti, i to s toga samo do ove godine, što je brojka 6 već na mjenici litografovana bila;

vidiv napokon, da bi tuženica prigovorom neovlaštena izpunjenja mjenice u obće samo onda uspjeti mogla, kad bi dokazala bila, da je naknadno izpunjenje mjenice sliedilo proti dogovoru ili na njezinu štetu, što ni uztvrdila nije, po čemu se priznati mora, da je tužitelj mjenicu, koja mu bje po prihvatnici in bianco predana, posve valjanim načinom godine 1871. izpuniti mogao.

U pogledu uztvrdjena nebrojenja novca je tuženica, veli nadalje kr. banski stol u svojih razlozih, protivniku navratila odlučnu prisegu, koju je ovaj i prihvatio. Dočim se prisegom ovom učinjeni prigovor kao dokazan ili kao netemeljit izpostaviti hoće, to se je na ponudjeni ovaj dokaz kao i po mjenbenom redu i po gradjanskom postupniku dopustiv suditi imalo. — Parbene troškove imat će nadvladana stranka polag okolnosti položene ili nepoložene odlučne prisege po §. 573. g. p. p. nadoknaditi.

U previdnom izvedenju argumentuje tuženica ovako: Negledeć na tužiteljevo priznanje, da se je tuženica prigodom prihvata mjenice obvezala, da će za tri najdulje za šest mjesecî mjenicu izplatiti, dozvoljeno je izdatniku mjenice samo, da mjenicu po dogovoru izpuni, a ova mu je dozvola ograničena na prazna mjesta, koja se običavaju izpuniti; nipošto pako mu nije slobodno, da već litografovani dakle ugovoreni dio mjenice po svojoj volji preinači. U skrajnom slučaju moglo bi se uzeti, da si je tužitelj na utuženoj mjenici prazno mjesto iza 186 mogao izpuniti brojkom 9. Preinačenjem brojke 6 u brojku 7 smatra se tuženica oštećenom, jer si nije hotjela mjenbene obveze i s njom skopčane mjenbene strogosti produljiti prieko godine 1869. i jer je protupravno lišena prigovora zastare i svih u gradjansko-pravnom postupku pristojećih joj prigovora.

Digitized by Google

Kr. stol sedmorice potvrdio je rješitbom od 5. rujna 1874 br. 843 kr. banskostolnu naredbu prihvativ u cielosti njegove razloge.

Priobćio **A. St.**

Ako viši sud zabaci priziv u mjenbenih poslovih podignut proti osudi prvoga suda sbog toga, jer je prema §. 12. lit. d. car. naredbe od 25. siečnja 1850. (br. 52. d. z. l.) prekasno podnešen, mora se u osudi prvoga suda dosudjena prisega nastupiti za 24 ure od kako je odbijajuća odluka uručena (§. 12. lit. c. mj. postup.)

Pred okružnim sudom u D. podigne M. mjenbenu tužbu proti suprugom B. da mu izplate 1000 for. U osudi prvoga suda dosudjeno je bilo tuženim, da polože glavnu prisegu. Tuženi podastru proti toj osudi priziv, ali ga je viši sud na temelju §. 12. sl. d) carske naredbe od 25. siečnja 1850 (br. 52. d. z. l.) ureda radi zabacio, jer da je prekasno podnešen. Odluka, kojom se priziv zabacuje, uručena bijaše tuženim na ruke njihova zastupnika 9. travnja, a tužitelju 10. travnja 1875., a 13. travnja podnese sutužena Marija B. molbu za nastup osudom dosudjenę joj prisege.

Prvi sud uvaživ, da je rješitba višega suda, kojóm se odbija uloženi priziv tuženika sbog toga, jer je prekasno podnešen, tuženim uručen istom 9. travnja 1875., smatraše, da je pravodobno podnešena molba za nastup prisege, te je odredio što je potrebno da se ova može položiti. U podnesku svom od 17. travnja zahtievaše tužitelj, neka se izrekne, da je dokaz glavnom prisegom prizdržan Mariji B. osudom od 12. siečnja 1875. utrnuo i prisega da se ima smatrati kao nepoložena. Na ovo izda prvi sud odluku, u kojoj jednostavno uputi tužitelja na riešitbu izdanu na molbu o nastupu prisege.

Tužitelj uloži u t o k proti o b i m odlukam prvoga suda, pa ih je uslied toga viši sud i zaista tako promienio, da se ima molba Marije B. za nastup prisege kao prekasno podnešena odbiti, a riešavajuć podnesak tužiteljev da se ima ovomu potvrditi, da sutuženica naloženu joj glavnu prisegu nije pravodobno nastupila pa usljed toga da je niti nije položila.

U r a z l o z i h véli se medju ostalim: O s u d a prvoga suda dostavljena je tuženim na ruke njihova zastupnika 19. siečnja 1875., a njihov 23. siečnja podnešeni priziv ureda radi zabačen te o tom 24. ožujka 1875. izdana riešitba višega suda njihovomu zastupniku 9. travnja uručena. Pošto je priziv tuženika zabačen, neima on nikakove pravne valjanosti, te se ima smatrati kao da nije podnešen, odakle sliedi, da bi se bila morala molba Marije B. za nastup prisege, u smislu §. 12. sl. c) i d) naredbe carske od 25. siečnja 1850. (br. 52. d. z. l.) naj-

Digitized by Google

kasnje 23. siečnja podnieti. Nu ako bi se rok za nastup prisege istom od 9. travnja kao od dana uručene riešitbe, kojom se priziv zabacuje, imao računati, ipak bi se morala bila, prema odredbi §. 12. sl. c) spo menute naredbe, nastupiti glavna prisega za 24 ure dakle 10. travnja. Zato mora se 13. travnja podnešena molba za nastup prisege kao prekasno predana odbiti. Odatlje pako sliedi, da se ima tužitelju M. povodom njegove 17. travnja podnešene molbe u smislu dvorskoga dekreta od 19. listopada 1792. br. 63. i od 15. prosinca 1.794. br. 207 potvrditi, da Marija B. nije pravodobno nastupila dosudjenu joj glavnu prisegu i usljed toga da je nije ni položila, a neima se istom povesti raz prava niti izreći odluka o pitanju, da li se prisega ima smatrati položenom ili ne, jer ovakov postupak predpostavlja pravodobno nastupljenu prisegu.

Najviši sud zabacio je previdni utok tuženice obzirom na riešitbe višega osuda i na razloge istih, pa naročito i s toga, što je osuda prvoga suda od 12. siečnja 1875. svakako pravomoćnom postala 9. travnja, kojega je dana tuženim uručena odluka višega suda, njihov priziv zabacujuća, pa da se je s toga imala molba za nastup prisege u smislu §. 12. sl. c) carske naredbe od 25. siečnja 1850. (br. 52. d. z. l.) podnieti za 24 ure, dakle najduže 10. travnja 1875.

Priobćio **R.**

Predtečna opazka na „primjedbe“ g. Bogišića.

G. B. priobći u sv. 50. časop. „Právo“ primjetbe na moju ocjenu knjige „Zbornik sadašnjih pravnih običaja u južnih Slovena,“ na čelu koje knjige se nalazi poštovano njegovo ime.

Preko dvie godine su već prošle od onoga vremena kad sam napisao pomenutu ocjenu.

Imao bi dakle i ja pravo zatezati svojimi opazkami na njegove „primjedbe“ bar tako dugo, kako je to g. B. učinio svojim odgovorom na moju ocjenu; ali se ipak nadam, da ću prije smoći nekoliko redakâ za ocjenu neosnovanih tvrdnjâ i argumenatâ njegovih.

Za sada reći ću samo koju o formi, u koju je g. B. svoje primjetbe zaodjeo.

G. B. posluži se u njih sredstvom, koje su u obilnijoj mjeri rabili i kojim se sada jošte služe različiti glamaze i lažomazi, klatareći se od jednoga sajma na drugi, kada hoće neuki puk za se predobiti i utuviti mu u glavu uvjerenje o vrsnoći robe, koju mu nudjaju. G. B. uzpinje se na visoke grane, hoće da pokaže što očevidnije duboko preziranje pram onomu, koji se usudjuje podvojiti o valjanosti robe njegove; al upravo tim što na sva usta psuje, pokazuje kako ga ta dvojba peče.

Digitized by Google

Ovakovim sredstvom dakako neću se ja nikada, niti naproti samomu g. B. poslužiti. Na pljesnive dosjetke, na proste psovke njegove neću odgovarati, kao što god nebi odgovarao onda, kad bi n. pr. iduć trgom čuo, da me kakova bezposlica traktira krepkimi izrazi iz svoje frazeologije.

Niti neću braniti pram jednomu g. B. svoje znanje, svoju iskrenost i svoj značaj.

O znanju mojem izrekli su ne jedanput — nepitajuć možda prije g. B. — sud svoj muževi, koji stoje u svakom, osobito i u znanstvenom obziru daleko više nad g. B. nego li ovaj scieni, da stoji nad menom; sud taj pako glasi malo drugačije nego sud g. B. Isti vriedni starina nauke Maciejowski, za čija se ledja takodjer hoće g. B. da sakrije, posla mi, kao navlaš nekoliko danâ prije nego su izašle famozne „primjedbe“ g. B., uz novija djela svoja i pismo, u kojem i o mojem znanju izrazuje sud, koji se bitno razlikuje od suda g. B. Tako se barem čini i meni i svim onim, koji su pismo ono kod mene vidjeli.

O iskrenosti mojoj, barem prama g. B., svjedoči za cielo već ta okolnost, što se nisam dao zavesti niti njegovim osobnim, dugim posjetom, kojim me g. B. usreći (!) čim je doznao, da ću možda pisati ocjenu „Zbornika,“ niti tim, što mi je tom prilikom poklonio svoju knjigu, „u znak ljubavi i poštovanja,“ kako je g. B. sam na ovitku njezinom napisao. Uzprkos tomu izjavio sam misli svoje o „Zborniku“ tako, kako su mi se prigodom čitanja njegova same nudjale.

Što se pako tiče mojega značaja, prepuštam sud o njem drage volje svakomu, tko me pobliže poznaje; g. B. pako imao bi svakako uvažiti, da treba za cielo stalnoga značaja tomu, da se otvoreno izreče mnenje o tako debeloj i težkoj knjizi, kako je knjiga, na čelu koje stoji ime g. B. i o čovjeku, koji upotrebljava takova sredstva, da iztakne vrline svoje, kakovimi se je služio g. B. u svojih „primjedbah.“

Toliko o formi „primjedabâ“ g. B. O stvarnom njihovom sadržaju, na koliko se o njem može govoriti, progovoriti ću kasnije, ali se nadam, da neću za to trebati tako mnogo vremena. Ako tada nimbus duboke učenosti, kojim nastoji g. B. obaviti poštovanu osobnost svoju, ponešto spadne, neću biti tomu ja kriv, jer se sbilja malo brinem za to, stoji li nestoji-li g. B. ma i na Olimpu.

J. J. Hanel.

Digitized by Google

Naredba

kr. zemaljske vlade, odjela za poslove nutarnje upravljena na podžupaniju u Jaski.

Kr. vladni odjel za unutarnje poslove nije obnašao uvažiti tamošnju predstavku od 4. siečnja t. g. broj 52., da se ta kr. podžupanija ovlasti, da u tamošnjem području smije odustati od ovdašnje normativne naredbe od 30. prosinca 1876. br. 16818., izdane glede točno obdržavati se imajuće najmanje izmjere zemljištnih čestica kod zadružnih diobah i to iz razlogah, što je prekomjerna parcellacija zemljištah od velikoga narodno-gospodarskoga uštrba, ter što je u provedbenoj naredbi i onako razkomadanje do tako malenoga površja dozvoljeno, da se izpod toga minima nikako razložno ići nemože. — Što se pako kućišta tiče, to važni gospodarstveni, redarstveni i kulturni obziri nedopušćaju dalnje umaljenje ustanovljena minima, — ili, što još gore, zajednicu kućišta i dvorišta; predsudno protivljenje seljaka proti ovoj, zanj samo koristnoj mjeri, imadu oblasti razloženjem probitakah nastojati s vladati, a gdje to nekoristi, na isto se neobazrieti osviedočene, da će budúće izkustvo i protivnike ove mjere o koristi iste osvjedočiti; — u slučajevih pako, gdje radi ove naredbe postaje dioba u naravi nemogućom, nastaje dužnost izplate u novcu.

Ako su najme pojedine parcelle tako malene, da se dalje ciepati nedaju, i ako je odšteta u naravi neizvediva, to u takovu slučaju pripada odnosnomu dielbeniku pravo na odštetu u novcu (§. 21. provedbene naredbe od 30. travnja 1874.), a zadaća će biti postupajuće oblasti takovu odštetu novčanu i takove platežne rokove ustanoviti, da se njim neizvrgne pogibelji gospodarski obstanak obvezanika.

Što se ovim kr. podžupaniji znanja i dalnjega ravnanja radi priobćuje.“ Sličnu naredbu izdao je kr. vladni odjel i podžupaniji u Belovaru, iz koje vadimo samo ovaj završetak: „U ostalom odpisuje se kr. podžupaniji, da je kralj. ovaj vladni odjel sklon upitnu naredbu za sva veća mjesta u podravini, koja se mnogobrojnim svojim pučanstvom i obrtnim zanimanjem jednoga diela istoga već svojstvu trgovištah ili gradovah približuju, ter gdje stoga kod opredieljivanja prostorah za kućišta i dvorišta drugi obziri vladaju — glede kućištah i vrtovah u mjestnom obsegu minimum izmjere umanjiti, nu to tekar onda, kada bude glede razširenja ovih mjesta točno osnova, sadržavajuća pravce potrebnih novih ulicah i novih kućištah, po tamošnjem mjerniku sastavljena, po občinskom zastupstvu prihvaćena, i od ovud potvrdjena, upućujući kr. podžupaniju, da u tom pitanju shodne dalnje mjere poprimi. Što se ovim kralj. podžupaniji znanja i dalnjega uredovanja radi priobćuje.“

Digitized by Google

Viestnik.

Uredničtvo „Mjesečnika“ obratilo se je na pravosudni odjel c. kr. glavnoga zapovjedničtva kao krajiške upravne oblasti moleć. da se vis. c. kr. krajiški odsjek stola sedmorice sklone te priobćuje važnije u knjizi judikata — koja se kod toga najvišega suda vodi — zabilježene prav. slučajeve. Pravosudni odjel ustupi naš podnesak predsjedničtvu c. kr. kraišjkoga odsjeka stola sedmorice, a ovo je odpisom svojim od 5. svibnja o. g. br. 86 pr. priobćilo uredničtvu, da će priobćiti pojedine slučajeve o kojih misli, da će biti u interesu njege sudstva i pravosudja ako se obielodane.

— Imenovanja. Vladimir Jakopović vieć. tajnik kr. sudb. stola imenovan je pristavom kod kr. kot. suda u Sisku; Konst. Hörmann, perovodjom kr. zem vlade; Koloman Hadrović i Janko Šincek imenovani su prislušnici u obsegu kr. banskoga stola.

— Sa sveučilišta. Za buduću školsku god. 1877/8. izabran je za rektora magnifica dr. Kosta Vojnović, profesor na fakultetu pravo- i državoslovnom; za dekana na fakultetu pravo- i državoslovnom izabran je profesor I. Jaromir Hanel suurednik „Mjesečnika.“ Na fakultetu filozofičkom izabran je dekanom prof. dr. Bohuslav Jiruš, a na bogoslovnom dr. Jos. Stadler.

Književnost. Već smo u posljednjem broju priobćili, da je predstojnik pravosud. odjela presv. g. dr. Derenčin napisao novo djelce „Tumač zakonu od 3. listopada 1876. o postupku u pravnih poslovih manje vrednosti (o postuku bagatelom ili maličnom) pred kr. kot. sudovi“ (gradsko-delegovanimi kot. sudovi). U Zagrebu 1877. Ciena 1 for. 50 novč. Pošto nismo sbog drugoga već složena materijala mogli u ovom, priobćiti ćemo u budućem broju „Mjesečnika“ obsežniju ocjenu ovoga djelca, a za sada preporučamo svakomu pravniku, da si ga nabavi.

— Sbirka zakona sabora kraljevina Dalmacije, Hrvatske i Slavonije od g. 1871., 1872., 1873., 1874. i 1875. Kujiga II. svežčić 7. i posliednji. Ciena 20 novč.

— „Právo“ pravničko-upravni lišt svez. 50. od mjeseca svibnja o. g. donaša „Primjedbe na ocjenu Zbornika pravnih običaja u južnih Slovena“ od dra. V. Bogišića, na koje donosi ovaj broj „Mjesečnika“ neke predtečne opazke, zatim više pravnih slučajeva.

Pravničke svaštice. (Trgovina na pokus.) Najviši trgovački sud njemački izreče ob ovom predmetu sliedeća načela: „Kupac, komu se stvar na pokus na pohranu predaje, dužan je postarati se, da ju kao depozitum vierno čuva od propasti i zamiene, kao i od svake promjene, koja bi mogla dokinuti ili bitno stegnuti njeno svojstvo i porabljivost, po kojoj ima biti slika robe, što no se ima uručiti. Kad dodje do predaje same robe, dužan je kupac dobro na pokus dano predložiti, da bude moguće s njim ponudjenu robu sravnjivati. Ako predavaoc poreče, da je kupcem predložena pokusna roba zaista ona, koja mu je na temelju uglavljene trgovine predana, ili da je to onaj dio robe — ako se ova dade dieliti — mora kupac dokazati istinitost pokusne robe po njem predložene. Nu jer je predaja robe pokusne čin povjerenja, od kupca nemože tražiti, da redovitim načinom dokaže identitet njezin, nego je dovoljno, da položi prisegu ob identičnosti pokusne robe. Ako prodavaoc neće da dodje do te prisege, slobodno mu je, da sam dokaže neidentičnost. Ako kupac uzkrati položiti rečenu prisegu, ili ako predavaoc dokaže, da to

Digitized by Google

nije ona pokusna roba, koju je kupcu predao i s kojom taj sada sravnjiva ostalu robu, mora kupac robu predavaocem predloženu, ako ova spada k onoj vrsti, o kojoj se pogodba utanačila, i ako je dobro srednje valjanosti, uzeti kao da se nije trgovina na pokus uglavila. Pravno jednako je ovomu slučaju, ako je kupac robu pokusnu izgubio, ali ako se je ova za vrieme, dok bijaše kupac dužan čuvati ju, tako promienila, da joj je nestalo svojstvo, po kojem ima biti likom robe, o kojoj se povela trgovina.

— Naredba c. kr ministarstva pravosudja u Beču od 28. siečnja 1877. upravljena svim c. kr. višim sudovom i državnim nadodvjetničtvom, kojom se ova upozoruju, da pripadnici ugarskoga diela monarkije, koji su izvan austro-ugarske monarkije počinili kaznjivo djelo, a zatečeni budu u području zemalja, zastupanih u car. vieću, nikada se nesmiju predati u inozemstvo, pa da se po §. 59. k. z. svi zaključci sudova prve molbe, kojim se ima predaja dozvoliti ili odbiti, moraju predložiti sudu druge molbe.

Usljed jednoga slučaja svraća se pozornost vaša na to, pošto se austrijski i ugarski državljani, prema medjunarodnom jedinstvenom položaju austrijske monarkije, kakov je ustanovljen zakonom od 21. prosinca 1867. (d. z. l. br. 164.), o poslovih svim zemljam austrijske monarkije zajedničkih, naročito §. 1. slova *a*, u občenju s inozemstvom imadu smatrati kao jedinstveno državljanstvo, pa se s toga pripadnici ugarskoga diela monarkije, koji su izvan austro-ugarske monarkije počinili djelo kaznjivo, a zatečeni su u zemljah zastupanih u carevinskom vieću, nikada nesmiju izručiti u inozemstvo.

U ovakih slučajevih imade se, ako se radi o zločinih ili prestupcih u smislu porazumka s ugarskim ministrom pravosudja uglavljenim (koji je proglašen odpisom od 26. svibnja 1875. br. 6742.) postupati u smislu §. 59. k. p. stupiv u dogovor sa kr. ugarskim sudom u zavičaju zločinca.

Ujedno se opetovano nalaže, da se svi zaključci sudova prve molbe bez razlike, da li se dozvoli ili ne izručenje, predlože sudovom druge molbe."

Rado bismo znali, je li sličan porazumak postignut medju hrvatskom zemaljskom vladom i cislajtanskim ministrom pravosudja?

— Proti lihvarstvu, neima žalibože radikalna lieka — pišu „Jurist. Blätter" — ali zato ima domaćih liekova, a takove upotrebljavaju sudovi n. pr. u Bavarskoj i u drugih krajevih Njemačke, jer tu sudovi jednostavno proglašuju veće od običnih u zemlji kamate kao contra bonos mores, te odbijaju tužbe, kojimi se veće kamate traže. Ta praksa sudbena, kojoj želimo, da se što prije i kod nas udomi, nedavno dade povoda najvišemu njem. sudu trgovačkomu, da se o njoj izrazi. Ovaj reče: „pošto je državnim zakonom od 14. studenoga 1867. ustanovljenje kamata predano na volju strankam, to da se uvjetovanje velikih kamata nemože već po sebi pobijati tvrdnjom, da se tim vredjaju boni mores. Ali tim se neveli, kao da se nebi mogle pobijati i onda, ako ima posebnih okolnosti, usljed kojih se može postupak vjerovnika, neosvrćuć se samo na velike kamate, kao poštenju protivan smatrati."

Digitized by Google

Družtveni prinos

platiše sliedeća gg. vanjski članovi pravničkoga družtva

za godinu 1875.

Krestić Simo odvj. 6 for. Dr. Dimitrievič, 6 for., Rebrača Ljudevit 6 for ; Aleksić Franjo 6 for.; Šlajmer Ferdo 6 for.

za godinu 1876.

Kettig Julio 6 for.; Mihaljević Gjuro 6 for. Unfogl Josip 6 for.; Janda Ernest 3 for.; Korka Konst. 6 for.; Loja Dominik 6 for., Krestić Simo 6 for.; dr. Dimitrievič 6 for.; Stojadinović M. 6 for.; Popović Stevo 6 for. ; Kekić Ivan 6 for.; Kosičck J. 3 for.; Lukić 6 for.; Konjiković pl. Ivan 3 for.; Petričević Ferdo 6 for. Rebrača Ljudevit 6 for.; Valon 3 for.; Aleksić Franjo 6 for.; Čirić Izidor 3 for.; Manojlović K. 3 for.; Sporčić Augustin 6 for.; Florian Gjuro 6 for.; Sigović Nikola 6 for.; Šlajmer Ferdo 4 for.

za godinu 1877.

Ivić Mate odvj. 6 for.; Urbani Jos. 3 for.; Jakopović Albert 3 for. Georgievič Pajo 6 for. Schreiber Hinko 6 for. Peklić Metel 3 for. (za II. polugodište).

Stečaji. Nad imovinom Milana Schnapa otvoren je stečaj. Z. i medj. upr. im. odvj. Antun Poljak, zam. odvj. dr. M. Steiner. R. z. prij. traž. 15. kolovoza.

Nikola Slavnić trgovac u Karlovcu. Kr. kot. sud u Karlovcu. — M. Zastup. i medj. upr. odvj. dr. Š. Mazzura, zamienik dr. Iv. Banjavčić u Karlovcu. Rok za prijave 15. srpnja o. g.

Dignuti stečaji. Bivši nad imovinom Franjice Ožanić u Požegi, zatim E. V. Polca u Karlovcu otvoreni stečaji dignuti su odlukami dotičnih nadležnih stolova.

Natječaj. Kod kr. podžupanije u sv. Križu izpražnjeno je mjesto perovodje. Plaća 800 for. i stanarina 150 for. Molbenice šalju se velikomu županu belovarskomu.

Dr. **Rudolf Mindszenty** otvorio je svoju odvjetničku pisarnu u Krapini.

Dopisnica uredničtva.

Viribus unitis. Predano je odboru, koji će dotične razprave prosudjivati.

— G. L. Poliću u Jaski. Hvala liepa, upotrebit ćemo.

— G. Stj. Tubiću, u Stubici. Biti će, ako možda i ne već u budućem broju, ima mnogo starijega materijala.

— Gg. M. Š. u Z., A. Kr. u Kr.: doći će u budući broj.

Dr. B. u Z. Ocjena Derenčinova „Tumača“ dodje za ovaj broj prekasno, uvrstit ćemo ju budući broj.

— Presv. g. grofu J. Jankoviću, Daruvar. Predplatu za drugo polugodište „Mjesečnika“ primismo.

Digitized by Google

— G. Gjurašinu u Čazmi. Vi ste 5. broj valjda dobili, ali niste možda u 6. broju čitali izpravka našega, kako je naime pogrieškom slagarskom na broju, koji je izišao 1. svibnja ostalo: br. 4. 1. travnja, a imalo bi biti: br 5. 1. svibnja. To molimo izvolite zabilježiti, a da nebude nikakove pomutnje dodajemo, da je ono broj 5. od 1. svibnja, u kojem imate na prvom mjestu članak „Novi mjenbeni zakon."

— G. M. Muačeviću u Osieku i E. Gavezu u Belovaru. Poslane predplate primljene.

Sa 1. srpnja izteče predplata za prvo polugodište, odnosno za drugi četvrt. Pozivlju se gospoda pedplatnici, da za dobe obnove svoju predplatu. Isto tako pozivljemo stare dužnike, da namire što prije dužnu predplatu od prošle godine.

Digitized by Google

Digitized by Google

MJESEČNIK

PRAVNIČKOGA DRUŽTVA U ZAGREBU.

GODINA III.

Br. 8.

Zagreb 1. kolovoza 1877.

UREDJUJE U IME ODBORA PRAVNIČKOGA DRUŽTVA:

DR. JAROMIR HANEL, DR. BLAŽ LORKOVIĆ.

SADRŽAJ:

Dr. **Franjo Vrbanić**: Rezultati kaznenoga pravosudja na temelju statističkoga ljetopisa. — **I. Pirka**: Prilog k razjasnjenju darovanja za slučaj smrti (§. 956. o. g. z.). — **Gj. St.**: Prinos k §. 632. gr. p. p. — **M. Š.**: O književnom obterećenju idealnoga diela pojedinoga zadrugara u imovini nepokretnoj, na zadrugu u gruntovnici kao vlastnost upisanoj. — **Praktički slučajevi**: I. gradjansko-pravni. — **Š. B.**: Tumač zakonu od 3. listopada 1876. itd. — Poslovni izkaz kr. stola sedmorice i kr. banskoga stola za god. 1876. — Naredba kr. vladnoga odjela za nutarnje poslove na podžupaniju u Požegi. — **Viestnik.**

VLASTNIK I NAKLADNIK „PRAVNIČKO DRUŽTVO U ZAGREBU".

TISKOM DIONIČKE TISKARE.

Digitized by Google

MJESEČNIK

PRAVNIČKOGA DRUŽTVA U ZAGREBU

izlazi

jedan put na mjesec, najmanje na tri tabaka.

Ciena mu je na cielu godinu 8 fr., na pol godine 4 fr. na četvrt 2 fr. a. vr.

Predplata neka se odpremi novčanom naputnicom odpravničtvu „Mjesečnika,“ u dioničkoj tiskari (vlastita kuća.)

Članovi pravničkoga družtva dobivaju „Mjesečnik“ bezplatno.

Digitized by Google

Rezultati kaznenoga pravosudja po statističkom ljetopisu.

Piše profesor

dr. Fr. Vrbanić.

(Svršetak.)

Statistički podatci o zvanju i zanimanju osudjenika ne samo da su vrlo zanimivi već su i ujedno vrlo potrebiti svakomu, koji hoće da prosudjuje ne samo moralne već i družtvene odnošaje kojega naroda; a osim toga, kao što je obće priznato, družtvena statistika ne će se bez tih podataka nikada u podpunom obsegu razviti moći. Nu žalibože je statistika zanimanja i zvanja ne samo kod nas već i drugdje tako slabo razvijena, da se na temelju onih podataka, koje nam donosi popis žiteljstva od g. 1870., radi manjkave i vrlo nepodpune klasifikacije o pojedinih razredih žiteljstva, nikakovi valjani zaključci izvesti nedadu. Statistički nam ljetopis donosi podataka o zanimanju i zvanju osudjenika, nu razdielba odnosnih skrižaljka nipošto nam nedopušta prispodobe sa podatci sadržanimi u popisu žiteljstva. Koliko se medjutim iz spomenutih podataka razabrati može to od ukupnoga broja osudjenika seljaci, služinčad i težaci zapremaju najveći postotak. Od ukupnoga broja osudjenika bilo je naime u postotcih:

u Hrvatskoj i Slavoniji:

	1870.	1871.	1872.	1873.	1874.
seljaka	62.5	63·1	66·7	66·7	73·5
služinčadi i težaka	22·7	21	20	17	13

Digitized by Google

u Krajini:

	1873.	1874.
seljaka	87·8	7
služinčadi i težaka	85·4	7

Koliko je medjutim relativno sudjelovanje ovih stališa, i koika je intezivnost njihova na kriminalitet, to se dakako s razloga navedenih prosuditi neda, a mora se priznati, da su i navedeni podatci od vrlo problematične vriednosti, jer je vrlo težko razabrati n. pr. što se misli pod izrazom seljak, osobito onda, kad se znade, da i medju seljaci ima služinčadi i težaka itd.

*

* *

U uzkom savezu sa zanimanjem osudjenika jesu njihovi imovinski odnošaji i njihova naobraženost. Što se tiče one prve okolnosti, to se i u statističkom ljetopisu prema izkazu državnih odvjetničtva razlikuju tri kategorije t. j. osobe bez imetka, koje imadu nieštо imetka i osobe imućne. Neglededć na to, da je vrlo težko točno iztražiti i razrediti imovinske odnošaje osudjenika, čini mi se, da gornja klassifikacija već stoga neodgovara svrsi, jer pojam medju drugom i trećom rubrikom nije točno ustanovljen, te ovisi uviek o individualnom shvaćanju pojedine osobe. Nieki misle, da bi bilo najbolje, kad bi se brojevno razlikovali samo oni, koji u obće ili neimadu nikakova imetka ili, koji imadu kakove imovine; nu i ova terminologija dopušta različito shvaćanje, te mi se čini za uporabu nedostatnom; pokazuju to najbolje podatci statističkoga ljetopisa. Bilo je na ime od osobah osudjenih radi zločinstva bez ikakove imovine.

	u Hrvatskoj i Slavoniji	u Krajini
1870.	69·5 postot.	—
1871.	63·1 „	—
1872.	68·6 „	—
1873.	75 „	15·6 post.
1874.	74·7 „	17·6 „

Kad bi vladali jednaki pojmovi o imetku, tada nebi možna bila tolika razlika u postotku medju Hrvatskom gradjanskom i Krajinom, gdje je imovinsko stanje žiteljstva u obće skoro nepovoljnije.

Digitized by Google

U ostalom je ovdje učinjena ta pogrješka, što su se članovi zadruge uvršćivali medju osobe bez imovine. Bilo bi stoga od potrebe ove rubrike temeljito promieniti prema zahtjevom nauke narodno gospodarstvene i družtvene.

Što se tiče naobraženosti osudjenika, to nam statistički ljetopis donosi podataka, koji se razdieliti mogu u tri glavne kategorije, na one, a) kojim u obće manjka svaka elementarna obuka, b) koji su postigli jednostavnu elementarnu naobrazbu, i c) oni, koji imadu veće naobraženje. U pojedinih predjelih domovine imalo je od ukupnoga broja osudjenika u postotcih.

naobrazbu pod		1870.	1871.	1872.	1873.	1874.
u županiji		u Hrvatskoj i Slavoniji:				
riečkoj	a)	70	75	60	68·4	78·9
	b)	20	10	37·5	30·2	21·1
	c)	10	5	2·5	1·4	—
zagrebačkoj	a)	83·5	81·8	81·8	84·2	82·2
	b)	13·3	16·9	16·5	14·3	16·6
	c)	3·2	1·3	1·7	1·5	1·2
varaždinskoj	a)	89·56	88·2	89	86·9	75·2
	b)	9·56	11·8	11	13·1	24·8
	c)	0·88	—	—	—	—
križevačkoj	a)	94·4	91·1	81·4	92·1	96·4
	b)	5·6	8·9	17·1	7·9	3·6
	c)	—	—	1·5	—	—
bjelovarskoj	a)	—	—	82·5	79	78·4
	b)	—	—	17·5	21	21·6
	c)	—	—	—	—	—
požežkoj	a)	87	90·6	89·1	91·3	93·4
	b)	12·1	6·4	10·4	8·7	5·9
	c)	0·9	3·0	0·5	—	0·7
virovitičkoj	a)	85·1	85	92·9	91·2	87·5
	b)	14·5	12·7	6·2	7·7	12·5
	c)	0·4	2·3	0·9	1·1	—
sriemskoj	a)	98	90·9	89	85·8	92
	b)	2	9.1	11	14·2	8
	c)	—	—	—	—	—

Digitized by Google

u Hrvatskoj i Slavoniji	a)	88·1	86·4	86	83·7	85·1
	b)	10·7	12·2	13·27	15·7	14·6
	c)	1·2	1·4	0·73	0·6	0·3
okružje		u Krajini:				
ličko-otočko	naobrazbu pod	1873.		1874.		
	a)	91		92·1		
	b)	9		7·9		
	c)	—		—		
ogulinsko-slunjsko	a)	96·2		96·9		
	b)	3·8		3·1		
	c)	—		—		
bansko	a)	86·3		88·3		
	b)	12·8		11·7		
	c)	1·9		—		
n. gradiško	a)	78·3		78		
	b)	21·2		22		
	c)	0·5		—		
brodsko	a)	83·1		90·2		
	b)	16·9		9·8		
	c)	—		—		
petrovaradinsko	a)	88·7		89·5		
	b)	11·3		10·5		
	c)	—		—		
u Krajini	a)	85·1		8·9		
	b)	14·42		11		
	c)	0·48		—		

Brojevi ove skrižaljke pokazuju nam prije svega, da preko osam desetina svih onih, koji su osudjeni radi zločina nije uživalo blagodati ni najnižje elementarne obuke, t. j. da nezna ni čitati ni pisati. Da je ovaj pojav u uzkom savezu sa polazkom pučke škole neće nitko tajiti; pokazuju nam to najjasnije one zemlje, u kojih velik dio za školu sposobne djece učionu doista polazi; u tih je zemljah postotak onih zločinaca, koji neznadu ni čitati ni pisati vrlo malen kao n. p. u Tirolskoj, gdje iznosi izmedju 9 i 18 postot. U pojedinih je predielih domovine kao n. p. u županiji križevačkoj, okružju ogulinsko-slunjskom, taj broj vrlo velik, jer obsiže preko 96 postot. svih ukupnih osudjenika.

Digitized by Google

Da se prosudi savez izmedju oba ova pojava, trebalo bi prosuditi broj školskih sposobnjaka s onimi, koji u istinu školu polaze; nu kao što već na drugom mjestu spomenuh[1]), nije nam mogao ljetopis statistički odnosne podatke sabrati. Da polazak pučke škole svakom godinom povoljnijim postaje čim nam se medjutim po obćem opažanju prilično vjerojatnim, pak zato i vidimo u gradjanskom dielu domovine, da odnosni postotak osudjenika u obće svakom godinom ponešto pada, a broj onih, koji su uživali elementarnu obuku da raste. Drugo je dakako pitanje, da li duševna naobraženost povoljno ili nepovoljno upliva na ćudorednost u obće, a na sklonost na zločinstvo napose. Ima glasovitih statistika kao što su Guerry i Oettingen, koji to nieču, a ima jih, kao što su Engel, Mayer i drugi, koji to tvrde. Meni nije zadatkom iztraživati ni jedno ni drugo, nu toliko mogu bez bojazni na prigovor kakav uztvrditi, čim je čovjek naobraženiji, da će si tim laglje svoj svagdanji kruh zaslužiti i svaki nagon na kakovu protuzakonitost svladati moći, a tim da će manje počinjati zločinstva imenito onih s poblepe za dobitkom. Istina je doduše, da sam a b c neće sačuvati nikoga od zločinstva, nu bude li pučka obuka išla za svojim pravim ciljem, bude li u narodu nastojala oplemeniti um i srce, tada neima dvojbe, da će naobraženje kod nas doprinašati na umaljenje zločinstva tim više, što narod naš svršiv pučku obuku neima hvala bogu ni prilike ni sgode doći u doticaj sa prevratnimi i nevaljanimi nazori civilizacije. Ovu tvrdnju potvrdjuje i ona okolnost, što broj zločinaca, koji su navršili elementarnu obuku daleko zaostaje za onim brojem školskih sposobnjaka, koji faktično školu polaze, jer akoprem neimamo podataka ob ovoj posljednjoj okolnosti ipak možemo uztvrditi, da barem 35—40 postot. sposobnjaka školu u istinu polazi, dočim je godine 1874. bilo u Hrvatskoj gradjanskoj 14 a u Krajini 11 postot. zločinaca koji su svršile elementarnu obuku. Usljed toga mogu odlučno s Engelom uztvrditi, da se svaki izdatak u proračunu za nastavu bogato

[1] Vidi „Nar. Nov.“ br. 13. ex 1877. „Pučke škole po statističkom ljetopisu.“

Digitized by Google

nadoknadjuje s prištednjami u proračunu za kriminalno pravosudje.

Obzirom na prestupke pokazuju nam se kod osudjenika u tom pogledu skoro isti pojavi, pak jih stoga mimoilazim, prepuštajući svakomu, da si na temelju gornje skrižaljke i u pogledu zločina izvadja sve dalnje konsekvencije.

Bilo bi od osobite važnosti obzirom na naobraženost osudjenika promatrati pojedine vrsti kaznjivih čina radi kojih su osudjenici osudjeni, nu ljetopis nam o tom nedonosi podataka.

* * *

Pokraj ovih osobnih odnošaja osudjenika još je jedan momenat na koji kriminalna statistika osobitu važnost postaviti mora, a to su podatci o priupadnicih; po njih se mjeriti može uspjeh što ga ima kaznenopravna repressija. Po podatcih našega ljetopisa, od svih osudjenih bilo jih je:

God.	koji nisu nikada kažnjeni bili po sudu	koji su jedan ili više puta kaznjeni radi prestupka i prekršaja	koji su već jedan put bili kažnjeni radi zločina	koji su već više puta radi zločina
		u Hrvatskoj i Slavoniji:		
1870.	77·17 %	8·73 %	9·26 %	4·84 %
1871.	74·21 „	8·77 „	12·88 „	4·18 „
1872.	68 „	11 „	15 „	6 „
1873.	71·98 „	9.08 „	12·59 „	6·35 „
1874.	74·18 „	10·32 „	11· 2 „	4· 3 „
		u Krajini:		
1873.	56·4 %	27·66 %	10·48 %	5·46 %
1874.	70·05 „	13·39 „	11·6 „	5·65 „

Akoprem se neda tajiti, da ovi podatci neodgovaraju sasvim faktično postojećim okolnostim, jer slabo razvijeno redarstvo kod nas nedopušta, da se podpuno iztraže odnošaji o prijašnjem životu osudjenika, te jer je stoga broj priupadnika u istinu veći nego li je ovdje označen, to ipak već i na temelju

Digitized by Google

ovih podataka uztvrditi možemo, da je broj njihov u obće velik, i to imenito onih, koji su radi zločina jedan ili više puta već osudjeni bili; razlog ovomu pojavu leži svakako ponajviše u zlo uredjenih kazniona, koje kao što je poznato, neodgovaraju onoj svrsi, koja ide zatim, da se zločinci poprave a ne još više pokvare. Prije nego se pristupi preustrojstvu naših kazniona imali bi se svi podatci o priupadnicih napose i potanko iztražiti, pak u tu svrhu nebi bili dostatni gornji izkazi, jer bi trebalo iztražiti broj priupadnika obzirom na njihovu dobu, na pojedine vrsti već počinjenih kaznjivih čina, na vrieme prijašnjega trajanja zatvora itd. Kad se ovi podatci tim načinom iztraže i popune, biti će od mnogo zamašnije vriednosti nego li sada.

2.

Već sam u prvom dielu ove razprave naglasio, od kolike su važnosti za prosudjivanje kriminalne statistike podatci o kazni na koju su osudjenici bili osudjeni. Statistički nam ljetopis u tom pogledu istina donaša nieke podatke, nu u njih se neveli na koju su kazan osudjenici d o i s t a osudjeni, već koja bi jih kazan imala po zakonu stignuti, te jesu li osudjeni izpod ili do zakonske mjere. Usljed ove okolnosti neda se točno prosuditi onaj stupanj repressije, što su ga sudovi izvršivali napram onim, koji su osudjeni radi protupravnih čina, a najmanje se ta repressija prosuditi dade kod pojedinih kaznjivih diela, jer nam ljetopis donosi sve podatke sumarno, a ne za pojedine vrsti zločinstva, prestupaka i prekršaja.

Prelazeć na potanje promatranje ove skrižaljke naglasiti mi je prije svega, da se kako je poznato prama ustanovam zakona kaznenoga[2]) kazni sbog počinjenih kaznjivih čina diele u obće: na kazan smrti, kazan tamnice, kazan zatvora, na novčanu globu i inu imovinsku kazan, te na gubitak prava i povlasti. Kazan tamnice i kazan zatvora dieli se istina u više stupanja, nu statistički podatci neobaziru se na tu razliku, akoprem bi bilo od osobite potrebe imenito kod onih osudjenika, koji gube slo-

[2] Vidi §. 12. i sl., zatim §. 240. i sl.

Digitized by Google

bodu na jednako vrieme, te kod kojih razlika kazni leži upravo u stupnju tamnice ili zatvora. Što se tiče smrtne kazni, koja se prema ustanovam kaznenoga postupka uviek izreći mora ako nastanu stanovite okolnosti, to jih je od ukupnoga broja osudjenih osudjeno na smrt

u Hrvatskoj i Slavoniji:

1870. . . . . 2 ili 0·21% 1871. . . . . 4 ili 0·39 %
1872. . . . . 5 ili 0·45 „ 1873. . . . . 8 ili 0·38%
1874. . . . . 6 ili 0·22%

u Krajini:

1873. . . . . 2 ili 0·15% 1874. . . . . 7 ili 0·28%

Od ovoga broja osudjenika pomilovani su poslje skoro svim osim po jednoga u Požegi g. 1874., u Petrinji g. 1873. i Zemunu g. 1874. Ovi vam brojevi istina pokazuju, da je postotak na smrt osudjenih prilično malen, nu nepovoljna je okolnost kod toga ta, da broj na smrt osudjenih napram g. 1870. svake godine raste, te da je istom g. 1874. napram 1873. pao za dva slučaja.

Ostale vrsti kazne razdieljene su obzirom na absolutni broj i obzirom na omier prema ukupnom broju ovako je osudjeno:

God.	na kazan tamnice		na kazan zatvora		na globu ili inu imov. kazan		na gubitak prava i povlastica		na tjelesnu kazan	
	ukupno	%	ukupno	%	ukupno	%	ukupno	%	ukupno	%
u Hrvatskoj i Slavoniji:										
1870.	948	20·3	2908	62·27	298	6·37	1	0·02	515	11
1871.	1020	17·57	3644	62·83	370	6·37	7	0·12	761	13·11
1872.	1095	13·56	5907	73·15	581	7·19	49	0·61	441	5·46
1873.	1168	14·56	6262	78·1	510	6·36	27	0·33	50	0·62
1874.	1342	15·65	6608	77·06	598	6·97	27	0·33	—	—
u Krajini:										
1873.	734	17·79	3264	79·12	127	3·08	—	—	—	—
1874.	1385	10·49	11.368	88·10	188	1·36	—	—	—	—

Digitized by Google

Uzmemo li u obzir ukupni broj osoba kaznjenih radi kaznjivih diela, ne obzirom na kvalitet samih čina, već obzirom na težinu njihovu, koja bi se u stupnju kazne izraživati morala, jer se tvrditi mora da će kazne biti uviek razmjerne napram kaznjivim činom budu li sudovi (što se predpostavljati mora) pravedno odmjerivala kazan napram počinjenim kaznenim povriedam, — moramo na temelju gornje skrižaljke istina tvrditi, da prema ukupnomu broju osudjenika, broj osudjenih na kazan tamnice pada, a broj onih, koji su osudjeni na kazan zatvora da raste, odnosno da prema gornjoj tvrdnji broj težjih kaznjivih čina p r e m a u k u p n o m broju pada. Nu bilo bi vrlo pogrješno htieti na tom temelju zaključavati, da broj zločina za koje je odmjerena kazan tamnice pada, jer nam brojevi kao što spomenuh u prvom dielu razprave upravo protivno dokazuju. Ovi nam brojevi pokazuju samo tu povoljnu okolnost, da kod općega prirastka broja osudjenika mnogo jače raste broj onih, koji počiniše manje kaznjivo dielo, nego li onih, koji se učiniše krivcem zločina ; jer dočim je broj osudjenika radi zločina tečajem pet godina poskočio za 41·5 postot., narasao je broj onih, koji su osudjeni na kazan zatvora za 127·2 postot. Broj osudjenika na ostale kazni, ili je u spomenutih godina ostao isti ili se je samo u malenom postotku umnožio, dočim je broja osudjenih na tjelesnu kazan usljed zakona od 20. listopada 1872. skroz nestalo, te se time naravski morao umnožiti i broj osudjenika na kazan zatvora.

Gore navedena medjutim skrižaljka premda po sebi važna, gubi svoju znamenitost stoga, jer se na temelju podataka statističkoga ljetopisa, dade istina razlikovati vrst kazni, ali se nemože označiti trajanje njezino, jer se nadalje kod novčanih kaznah ustanovljuje samo broj osudjenika, a neveli se jesu li to kazne glavne, ili kazni nuzgredne, niti se označuje svota, na koju su te kazni izrečene, jer se napokon neoznačuju posljedice kazne, koje su za prosudjivanje intenzivnosti prestupaka i prekršaja neobhodno nuždne. Da se kazan uzmogne uzeti kao temelj za prosudjivanje kriminaliteta pojedinih dielova domovine morale bi se sve kazni, i one kojimi se gubi sloboda, i one, ko-

Digitized by Google

jimi se gubi imovinska kakova korist, izraziti u njihovoj ukupnoj količini. Samo onda kad bi se sve kazne podpuno sbrojiti dale, mogla bi ustanoviti količina kazne, koja kod pojedinih sudova osjekom odpada na svakoga osudjenika, samo onda bude li se izkazivala ukupna svota kazni, može se dobiti uporište s kojega se prosudjivati dade popriečna težina kaznjivih čina i u okviru pojedinih kategorija, i kod pojedinih njegovih vrstih napose; samo tim možno je jednako prosuditi ukupnu kriminalnost čitave zemlje.

Na temelju ovakovih izkaza bilo bi možno sve kazne svesti pod jedan izraz, a time bi bio otvoren put, da se prosudi popriečna veličina pravnih povreda, koje leže u počinjenih kaznjivih dielih. Slični izkazi bili bi od osobite vriednosti, jer se razne vrsti krivnje kod jednakih kaznjivih čina samo tim statistički izraziti mogu. Kad bi nam slični podatci na razpolaganje stajali, mogli bismo prosuditi, da li u predielu kojem, gdje je broj kaznjivih čina veći nego li u drugom, vlada izbilja veliki kriminalitet, ili nisu li možebiti u ovom drugom predielu kaznjive povriede popriečno mnogo težje nego li u prvom, te stoga i kriminalitet veći, premda je broj kaznjivih čina manji. Neće biti stoga nikada dovoljno samo broj osuda jednostavno staviti u omier napram žiteljstvu, već je od nužde te osude omjeriti o žiteljstvo obzirom na težinu pravnih povrieda. Dapače ni ova okolnost neće biti dovoljnom, jer se ukupna kriminalnost nemože nikada prosuditi samo po osuda, već na temelju svih ukupno poznatih kaznjivih čina; intenzivnost pako onih kaznjivih čina, o kojih još nije osuda izrečena, moći će se prosuditi samo na temelju osuda izrečenih o onih kaznjivih činih, o kojih je sud već sudio, jer se uzeti mora, da je intezivnost, još neosudjenih kaznjivih čina razmjerna sa težinom onih o kojih je osuda izrečena, i zato jedna okolnost služi podlogom drugoj.

Usljed ovih okolnostih nastaje potreba da kriminalna statistika neizkazuje kazni po pojedinih skupovih, već da navede ukupni broj kaznih tako, da se uzmogne sbrojit vrieme, ili svota, na koju su svi osudjenici stanovitoga suda osudjeni; tako n. p. mjesto da se veli, kao u izkazih, koje podnose naše oblasti, na

Digitized by Google

vrieme od 10—20 godina osudjeno jih je toliko i toliko, imala bi se skrižaljka tako sastaviti, da se rekne, ukupni broj kaznjenika usudjen je na 500 godina tamnice ili zatvora ili na 5000 for. globe itd.

Mnogi će gg. možebiti podvojiti može li se zaključak izvesti od jednake količine kazni na jednaku težinu pravnih povrieda. Nu negledeć na to, što će se jedva pronaći druga mjera, koja bi u brojevih kadra bila izraziti intenzivnost protupravnih čina, neda se tajiti, da se samo tim, ako se točno ustanovi količina kazni, koja odpada na jednaki broj žiteljstva, dobiti može najkraći izraz za odpor, što ga je država u formi kazne pokazala, da se izvede ideja pravde.

Da se pako na temelju tih izkaza o kazni uzmognu prosuditi zločinstva i ini kaznjivi čini u njihovoj važnosti za ukupnu kriminalnost, morao bi se napose izkazivati kvantit kazne za sve vrsti zatvora. Tim bi se mogla stvorit stalna mjera, po kojoj bi se prosudjivalo koliko je prestupaka ili prekršaja jednako jednomu zločinu.

Podatci našega ljetopisa na koliko se odnose na kazan na koju su osudjenici osudjeni, pružaju nam samo mjerilo, po kojem se prosuditi dade u kojem su obsegu sudovi rabili ono pravo, što jim ga zakon daje u pogledu izvanrednoga ublaživanja i u pogledu promiene kazni, t. j. na koliko su sudovi kod dosudjivanja kazni silazili i izpod najmanje mjere što ju zakon ustanovljuje. Ovi nas podatci uvjeravaju, da se naši sudovi u izdašnoj mjeri služe ovim pravom što jim ga zakon daje. Tako je od ukupnoga broja radi zločinstva osudjenih sliedeći broj postotaka osudjen izpod minimuma što ga zakon ustanovljuje:

u Hrvatskoj i Slavoniji:

1870.	1871.	1872.	1873.	1874.
63·5	61·1	56·6	55·9	58·4

u Krajini:

—	—	—	61·8	65·2

Kad bismo potanje iztraživali ovu okolnost kod pojedinih sudištah uvjerili bi se, da sudovi pravo izvanrednog ublaženja

Digitized by Google

ili promiene kazni najviše rabe u onih predielih, gdje radi nevoljnoga materijalnoga stanja razlozi pravičnosti silno zahtjevaju, da se uzme obzir na nevinu porodicu.

Zaključujuć ovim promatranja o rezultatih kaznenoga pravosudja po podatcih statističkoga ljetopisa, priznati mi je otvoreno, da mi istina, na koliko bi mi u pripomoć imali biti kriminalno statistični podatci, nije pošlo za rukom ni predstaviti podpune slike našega kaznenoga pravosudja, ni prosuditi moralnih odnošaja našega naroda, jer je se jedne strane vrieme promatranja odviš kratko, a s druge strane, jer su i statistička iztraživanja tako nedostatna, da nemogu valjano služiti u nijednu od spomenutih svrha. Nu kraj svega toga se uzdam, da moj trud oko ove razprave neće biti bezkoristan, jer se njom barem približno otvara jasniji pogled u odnošaje o kojih se je dosada samo nagadjalo, a s druge strane, jer se tvrdo nadam, da će nadležni krugovi biti potaknuti, da se sastavljanje statističkih izkaza kod naših sudovah onako priredi, kako će moći služiti temeljem za prosudjivanje svih onih odnošaja, koji se jedino putem valjano uredjene kriminalne statistike prosuditi dadu. Kad se sve to učini, tada će moći motritelj kriminalne statistike svoje promatranje uspješno protegnuti i na onakove odnošaje, koje ja ni spomenuo nisam, tada će se i zakonodavstvo i uprava moći upoznati potanko s odnošaji, koje absolutno poznavati moraju, ako žele, da jim rad bude od probitka za narod.

Obzirom na sve one okolnosti slobodan sam na kraju ove razprave na nadležne krugove upraviti molbu: neka se u dogovoru sa statističkim viećem i statističkim uredom one ustanove naredbe kr. zemalj. vlade od 14. rujna 1875. br. 3783. (kom. 28. sbornika), koje se odnose na sastavljanje statističkih izkaza, tako promiene, da budu podpuno odgovarale i zahtjevom znanosti i zahtjevom praktične uprave.

Prilog k razjašnjenju darovanja za slučaj smrti §. 956. o. gr. z.

U broju 69. 70. 71. i 72. „Gerichtshalle“ od god. 1876. izašao je članak o tobožnjem smislu §. 956. o. gr. z. u kojem

Digitized by Google

pisac misli, da se kod darovanja za slučaj smrti, koje ima kao zapis valjati, iziskuju osim potrebštinâ darovanja t. j. prihvata i pismene izprave još i formalnosti zapisa, jer kao što bi opozivo darovanje za slučaj smrti, koje doduše imade sve za valjano darovanje propisane potrebštine, ali kojemu manjkaju formalnosti zapisa, nevaljalo bilo, isto tako da je i darovanje za slučaj smrti, kod kojega se je pazilo samo na formalnosti zapisa, a ne i na one darovanja, bez svake pravne moći, prema tomu dakle da nemože ustmeno u prisutnosti trojice svjedokâ dano i prihvaćeno darovno obećanje za slučaj smrti ustanoviti tužbovnoga prava, kao god ni još neprihvaćeno pismeno darovno obećanje mortis causa, i to ne kao zapisje (codicil), jerbo da nije kao posliednja volja očitovano, a kao darovanje ne, jer da ustmenu darovnu obećanju po §. 943. o. gr. z. manjka utuživost i jer da još ne prihvaćeno darovno obećanje nije nikakovo darovanje.[1]

Ovo razjašnenje neobazire se nimalo na smisao rieči §. 956. o. gr. z., na koji se po §. 6. o. gr. z. kod tumačenja takodjer obzir uzeti mora; jer da za darovanje za slučaj smrti, koje ima kao zapis valjati, netreba niti prihvata obećanja, niti pismene izprave, sliedi očevidno iz druge alineje §. 956. o. gr. z., koji ova d v a momenta (uz odreku opoziva) i s t o m za ostvarenje p o g o d b e n o g darovanja za slučaj smrti imperativno zahtieva; da pako ta d v a momenta i kod opozivnoga darovanja za slučaj smrti samo kao superflua pridoći mogu, a da darovanje po tom neprestane biti darovnim zapisom, neima sumnje, kad se uvaži da darovanje za slučaj smrti istom onda pogodbom postane, ako k pomenutim dvim momentom pristupi još i o d r e k a darovnika na pravo opoziva.

Što se pako tiče p o g o d b e n o g darovanja za slučaj smrti, to se upitnim člankom tvrdi, da ta pogodba nije nikakova posebna ustanova (institucija), najme nikakova samostalna vrst darovne pogodbe, nego šta više samo uglavljena darovna po-

[1] Izraz „darovanje," kojim se §. 956. o. g. z. služi, netreba da pisca rečenog članka smeta, jerbo se ta rieč poput rimske „donatio" rabi čas u užem čas u širem smislu, u kojem posliednjem razumieva se takodjer i j e d n o s t r a n i čin liberaliteta.

Digitized by Google

godba medju živimi, gdje se izpunjenje u smislu konačne stavke §. 904. u savezu sa §. 705. o. gr. z. odgadja do smrti darovnika.

Do dana smrti darovnika odgodjena darovna pogodba jest doduše samo darovna pogodba medju živimi,[2]) ali ta odgodjena pogodba (befristeter Vertrag) razlikuje se bitno od darovanja „za slučaj smrti“, jer kod ovoga nije dosta ako se samo izpunjenje obećanja do dana smrti darovnika odgodi, nego se k tomu kao kod svake druge, bilo jednostrane (§. 552. o. gr. z.) bilo pogodbene (§§. 1255. 1252. o. gr. z.) odredbe za slučaj smrti implicite iziskuje, da obdarenik darovnika preživi[3]

Dočim dakle kod one do smrti darovnika odgodjene darovne pogodbe (medju živimi) obdarenik odmah pravo na darovanu mu stvar zadobije (§§. 705. i konačna stavka 904. o. gr. z.) te isto u slučaju ranije smrti na svoje nasliednike prenaša (§. 918. o. gr. z.), jest kod darivanja za slučaj smrti pravo obdarenika kao i ono nasliednika ili zapisovnika, još problematično, jer zavisi o tom, da obdarenik darovnika preživi.

Dalnja razlika sastoji se u tom, da se kod darovne pogodbe medju živimi, odgodjene do smrti darovnika, potonji nemora izrično odreći opoziva, pošto su takove pogodbe po §. 946. o. gr. z. same po sebi neopozive, i da je samo izdanje (sastavak) izprave po §. 943. o. g. z. dovoljno, dočim kod pogodbenog darovanja za slučaj smrti treba da se darovnik prava opoziva izrično odreče, a izprava da se nesamo izdade (sastavi) nego da se obdareniku još i uruči.[4]

---

[2] Takova darovna pogodba slična je onakovoj darovnoj pogodbi, kod koje darovnik izpunjenje iste sebi na volju ostavi, pošto je u tom slučaju po §. 904. o. gr. z. njezino izpunjenje strogo uzev muče do smrti darovnika odgodjeno. Ali i onda kad A B-u polovicu svoga budućega imetka po §. 944. daruje, ostaje izpunenje muče do smrti darovnika odgodjeno, pošto se po naravi stvari ta polovica tek poslje darovnikove smrti ustanoviti, iz ostavštine izlučiti te obdarenomu predati može.

[3] To je izrično navedeno nesamo u neposrednom predhodniku našega obć. gr. zak., naime u zapadno-galičkom zakoniku a. III. §. 56, nego takodjer i u rimskom pravu, koje služi kao temelj obć. gr. zakoniku.

[4] U prvom slučaju bilo bi deponiranje sastavljene i podpisane izprave kod suda od strane darovatelja dovoljno, dočim u drugom slučaju deponiranje nebi moglo nadomjestiti uručbu.

Digitized by Google

Odatle sliedi nedvojbeno, da te dvie pogodbe nisu istovjetne,[5] nego što više, da je darovna pogodba za slučaj smrti posebna vrst darovne pogodbe, i ujedno opreka opozivnomu darovanju za slučaj smrti, što takodjer odtuda i proizlazi, što je uglavljeno darovanje medju živimi prava darovna pogodba, dočim se darovanje za slučaj smrti samo kao pogodba smatrati i imade, kad nastupe izvjestne potrebštine.

Da kod darovanja za slučaj smrti obdarenik mora darovnika preživiti, sliedi nesamo implicite iz navedenih rieči u §. 603. i okrajne glose §. 956. o. gr. z. „za slučaj smrti" nego takodjer iz glose §. 1255. te iz §. 1217. o. gr. z., po kojem je upotriebljeni izraz „za slučaj smrti" istovjetan sa izrazom u tekstu §. 1255. „za slučaj da ga preživi," a napokon sliedi to i po tom, što darovanje za slučaj smrti redovno kao zapis ili, kako veli §. 603., kao posljednja volja valja; u naravi zapisa pako leži, da zapisovnik (obdarenik) ostavnika (darovnika) preživiti mora[6].

Pošto se pako darovanje za slučaj smrti kao zapis valjano od darovanja za slučaj smrti kao pogodba valjanoga samo u tom razlikuje, da je prvo opozivo a drugo neopozivo, to neima dvojbe, da i kod darovanja za slučaj smrti, koje se mora kao pogodba smatrati, obdarenik darovnika preživiti mora;[7] jer strogo uzevši — kad se sastanu izvjestne potrebštine — prelazi opozivi zapis u neopozivu tobožnju zapisnu pogodbu (quasi Vermächtnissvertrag) isto tako kao što prelazi opozivo odredjenje nasliednika pri nastupu izviestnih potrebštinâ u neopozivu nasliedovnu pogodbu.

---

[5] Po tom se razlikuje darovna pogodba, kojom A svoju kuću B-u odmah daruje a sebi do svoje smrti gruntovni posjed te užitak iste rezervira, dakle samo predaju iste do svoje smrti odgodi, od pogodbe, kojom A svoju kuću B-u za slučaj smrti, t. j. za slučaj da ga potonji preživi, daruje.

[6] Uslied toga nije točno izraženo, kad §. 956. o. g. z. kaže, da je kod darovnoga zapisa samo izpunjenje darovanja do smrti darovnika odgodjeno, pošto bi u tom slučaju to namienjeno pravo po §. 705. o. g. z. na nasliednike obdarene prije darovnika umrle osobe preći moralo, što se pako protivi naravi zapisa.

[7] I po rimskom pravu bila je kako opoziva tako i neopoziva donatio mortis causa bez svake moći, ako obdarenik darovnika nije preživio. Puchta a. a, O. §. 72. i 552., Savigny System d. 4 §§. 170—174.

Digitized by Google

Pošto je opozivo darovanje za slučaj smrti samo kao zapis valjano, to može biti samo jedna ili više stvari, nipošto pako cieli u vreme smrti darovnika nahodeći se imutak ili aliquotni dio takova (§. 552. o. g. z.) predmetom istoga, jer inače nebi bilo ono zapis nego odredjenje nasliednika. Buduć pako da se, kao što je već rečeno, darovanje za slučaj smrti valjano kao zapis od pogodbenoga darovanja mortis causa samo u tom razlikuje, da je prvo opozivo a posliednje neopozivo, da je dakle razlika ne u obsegu nego u djelovanju tih darovanja: to nemože sav imutak u obće[8] biti predmetom[9] pogodbenog darovanja za slučaj smrti, jer bi isto onda prešlo u nasliedovnu pogodbu, te bi se usljed toga moralo po §. 916. o. g. z. prosudjivati po svojoj pravnoj naravi.

Takova ne medju mužem i ženom i ne medju zaručnici sklopljena pogodba bila bi dakle po §§. 602. i 1249. o. gr. z. i po dv. dekretu od 25. lipnja 1817. z. pr. z. broj 1340. bez pravne moći, isto tako kao što bi nevaljala bila, da nije svimi potrebštinami p i s m e n e oporuke načinjena. Da pako darovanje za slučaj smrti, bilo ono opozivo ili neopozivo, isto tako kao i darovanje medju živimi ili na sav s a d a š n j i (t. j. u vrieme darovanja nahodeći se) ili samo na polovinu budućega (t. j. istom poslje darovanja novo stečenoga) imetka može glasiti, nemože se sumnjati, jer niti sadašnji niti samo budući imetak (izključiv sadašnji) nesačinjava aliquotni dio cieloga za vrieme smrti darovnika nahodećega se imutka (zaostavštine),[10] nego samo neku količinu pojedinih stvari (§. 535. o. gr. z.) predpostaviv, da cio s a d a š n j i imutak nije po okolnostih identičan svekolikomu imutku u obće. N. p. ako A n e p o s r e d n o pred svojom smrti cio sadašnji imetak za slučaj smrti daruje B-u itd.; ako n. pr. imetak nahodeći se u vrieme sklopljenoga pogodbenog darovanja za slučaj

[8] T. j. za smrti darovnika nahodeći se imetak (§. 1249. o. g. z.)

[9] Istina je pako, da dosmrtno uživanje cieloga imutka (§. 1255 o. g. z.) može biti predmetom pogodbenog darovanja za slučaj smrti, jer je to samo pravo služnosti (§. 478. o. g. z.) te kao takovo može biti predmetom zapisa u smislu §. 535. ali se ipak nebi smeli iz vida pustiti §§. 774., 762. o. g. z.

[10] Izrazi zaostavština, ostavština i cieli imetak jesu sinonima, kako se vidi iz §§. 552., 568., 727., 753., 754. 755. 756., 1255. o. gr. z.

Digitized by Google

smrti predstavlja vriednost od 2000 for., onaj pako poslje tog darovanja narasli (budući) vriednost od 700 for., onda iznaša cio imutak u vrieme smrti darovnika 2700 for. Po tom nebi bila vriednost upitnoga darovnoga tadašnjega imetka od 2000 fr. isto tako kao ni ona od darovnoga samo budućega od 700 for. dotično polovina toga sa 350 for., na koju je darovanje po posliednoj stavci §. 944. o. g. z. ograničeno, aliquotni dio sveukupnoga u vrieme smrti darovnika nahodećega se imetka od 2700 for, nego samo aliquantni dio u smislu §. 535. o. gr. z.

Da se ipak uzmogne darovani sadašnji ili darovani budući imetak (izključiv sadašnji) izlučiti od nekadašnje zaostavštine, mora se kod sačinjavanja darovanja za slučaj smrti, glasilo ono na cieli sadašnji ili samo na polovinu budućega imutka (izključiv sadašnji) sastaviti našastar ob onom imetku, koji je tada već postojao (§§. 1178. i 7. o. gr. z.)

Pirka.

Prinos k §. 632. g. p. p.

Nekom neopravdanom dosljednošću odpućuju naši sudovi ex primo decreto povratne molbe, podnešene — uzmimo — radi promašenoga roka za nastup prisege, pak upiru ovaj svoj postupak o razlog: „da su povratne molbe pravni liekovi, koji su u parnicah smetana posjeda po §. 632. g. p. p. bezuvjetno izključeni.“

Nu ovaj razlog nije osnovan, jer mu služi podlogom skroz pogriešno tumačenje §. 632. g. p. p.

Ova ustanova zakona glasi evo ovako:

„Izključiv sve ostale pravne liekove, utoku ima mjesta samo proti konačnoj odluci prvoga sudca, ali neima mu mjesta proti razredbam sudačkim u tečaju postupka, proti kojim ostaje prosto svakoj stranki žalbu poslije izrečene konačne odluke podnieti ujedno s utokom.“

Sama stilizacija ove zakonske ustanove, medjusobna suvislost njezinih rieči ponajbolje dokazuje, da je njom zakonodavac kanio urediti postupak za nedovršene jošter razprave, ostaviv prava, koja strankam podaje zakon iza izrečene i pravomoćne odluke,

Digitized by Google

netaknutimi. Jer nije li tomu tako, pa uplivaju li propisi §. 632. g. p. p. i u postupak pravomoćnom odlukom riešenoga priepora, izključujući i u njem sve pravne liekove, tad neima opravdanoga razloga, zašto je zakonodavac umetnuo izrieku o „neumjestnosti ostalih pravnih liekova“ onoj zakonskoj ustanovi, kojom je uredio postupak tečajem razprave.

Da je zakonodavac htio i nakon izrečene konačne odluke izključiti sve pravne liekove, bio bi to u §. 632. g. p. p. ili izrazito rekao, ili bi u to ime drugu zakonsku ustanovu stvorio.

Budući je pako o neumjestnosti svih pravnih liekova u onoj zakonskoj ustanovi govor, koja veli, da utoka nije slobodno podnieti proti razredbam sudačkim tečajem postupka, jednom riečju, koja regulira postupak za nedovršene jošter razprave, to neima dvojbe, da su svi pravni liekovi tek u razpravljanju parbenoga predmeta izključeni.

Kad je pako tomu tako, tad je istina, da je slobodno u parnicah smetana posjeda poslužiti se pravnim liekom nakon pravomoćne konačne odluke, u našem slučaju povratnom molbom radi promašenoga roka glede nastupa prisege.

Nu ovu našu tvrdnju još liepšim svietlom razsvietljuje i ta činjenica, da zakonska ustanova §. 632. g. p. p. odista s nikoje strane neda ni naslućivati, da je zakonodavac njom htio izključiti sve pravne liekove i nakon pravomoćne odluke.

Toga medjutim zakonodavac nije ni smio učiniti.

Kolikogodj je zakon strog i neumoljiv, on je zato ipak uviek pravedan.

Skrajnja bi bila nepravednost, stojeća sa svetom tendencijom zakona u očitom protuslovju, kad bi stranka samo zato imala trpiti u gdjekojih slučajevih i nenadoknadivu štetu, što joj uslied neodoljive zaprieke nebijaše moguće nastupiti u otvorenom roku dosudjene prisege.

Takav način postupka protivio bi se obćenitomu pravnomu načelu, po kojem materijalno pravo stranke nesmije trpjeti s nepredvidjene zaprieke naobdržanih formalnih propisa. — Uz to §. 630. g. p. p. izrično veli: „d a s e p o u s t a n o v a h p o s t u p n i k a m o g u d o p u s t i t i i p r i s e g e s t r a n a k a.“

Digitized by Google

Čim je zakonodavac to izrekao, tad valja uzeti, da se sudac ima držati toli glede dosudjivanja prisege, koli glede njezina nastupa, položenja ili nepoloženja ustanova poglavja jedanaestoga g. p. p.

Kad pako sudac ima svoj postupak urediti po poglavju jedanaestom g. p. p., koje neoduzima stranci pravo, što joj ga pružaju ustanove poglavja petnaestoga g. p. p., ako zaporni rok za nastup dosudjene prisege bud slučajem, bud s krivnje trećega promaši, tad neima dvojbe, da on nije vlastan u to ime podnešenu povratnu molbu ex primo decreto i u slučajevih smetana posjeda odputiti.

Nu zakon se hotimice služi u §. 630. g. p. p. glagoljem „d o p u s t i t i."

„D o p u s t i t i p r i s e g u p o u s t a n o v a h p o s t u p n i k a" znači dopustiti ju onako, kako ju to u obće naš postupnik dopušta t. j. i tada, kad je stranka, promašiv zaporni rok za nastup njezin, povratnom molbom izhodila prijašnje stanje.

Jasno je dakle, da u slučajevih smetana posjeda ima prema zakonskoj ustanovi §. 630. g. p. p., o kojoj bi nerazložno bilo tvrditi, da stoji u protuslovju sa §. 632. g. p. p., povrati u stanje prijašnje mjesta radi promašenoga zapornoga roka za nastup prisege.

U ostalom nevalja ni te činjenice s vida pustiti, da bi se u neku stran pravo, što no ga svakoj stranci poglavje petnaesto g. p. p. podaje, pokazivalo iluzornim, kad se stranka njim u parnicah smetana posjeda (dakako nakon izrečene odluke) nebi smiela poslužiti.

Zakonodavac htjede tek ujednostručiti razpravljanje, ter izključiti tečajem postupka sve pravne liekove, koji bi mogli biti povodom, da se što skoriji izlazak priepora odgodi, pa se ta njegova namisao povlači poput crvene niti kroz cielo poglavje dvadeset i osmo g. p. p.

S ovom zakonodavčevom namišlju nestoji u oprieci podnešena povratna molba radi promašenoga zapornoga roka za nastup dosudjene prisege, jer se njom neprieči brzo razpravljanje, koje je medjutim već i zaključeno i pravomoćno rie-

Digitized by Google

šeno, što više, jer se njom neprieči niti ovršivost izrečene konačne odluke.

K ovim razlogom, koji svi u jedan glas vojuju za umjetsnost povratne molbe u slučajevih smetana posjeda nakon izrečene konačne odluke, nadovezujemo jošte sliedeće.

Neoboriva, obstojnošću poglavja petnaestoga g. p. p. utvrdjena je istina, da se umjestnost povratnih molba ima po ustanovah rečenoga poglavja prosudjivati.

U tom se poglavju izriče obćenito pravilo, koje dozvoljuje povratu u prijašnje stanje radi svih promašenih rokova.

Načelne iznimke od toga pravila navedene su poimence u §. 355. g. p. p.

Medju timi iznimkami nenalazimo povratnih molba u slučajevih smetana posjeda, pa zato i opet tvrdimo, da su one n a č e l n o dopustive, ako su i §. 632. g. p. p. u v j e t n o izključene.

Medjutim da je zakonodavac u slučajevih smetana posjeda htio n a č e l n o izključiti povratne molbe, bio bi to jamačno u §. 355. g. p. p. navlastito spomenuo, jer neima opravdanog razloga dvojiti o tom u očigled postojeće činjenice, da je naš gradjanski parbeni postupnik u svojoj cielosti jednom naredbom ministarstva pravosudja (od 16. rujna 1852.) u Hrvatskoj i Slavoniji uveden.

Ako smo ovimi razlozi, koje smo nastojali prema svrsi ovakova „prinosa“ na kratko izvesti, bar po gdjekojega našega sudca uvjerili o umjestnosti povratnih molba, podnešenih u slučajevih smetana posjeda radi promašena roka za nastup prisege, mi smo svoju svrhu postigli.

G. St.

O književnom obterećenju idealnoga diela pojedinog zadrugara u imovini nepokretnoj, na zadrugu u gruntovnici kao vlastnost upisanoj.

U ime kr. domobr. aerara zamoljena je predbilježba prava zaloga za odštetnu svotu od 106 for. 50 novč. na idealni dio nepokretnosti zadruge P. iz Dugog sela, pripadajući dužniku J. P. kao članu zadruge.

Digitized by Google

Molba utemeljena je na uredovnom dopisu kr. ugar okruž. domobr. zapovjedničtva u Zagrebu, kojim se izkazuje tražbina i moli izposlovanje osiguranja; zatim na svjedočbi občinskog poglavarstva u Lukaču, vidiranoj po kr. podžup. oblasti u Virovitici, da je J. P. član zadruge P. u Dugom selu, te na rodoslovju izdanom po župnom uredu u Lukaču, kojim se isto potvrdjuje.

Kr. sudb. stol u Osieku odbio je odlukom od 13. svibnja br. 1338. molitelja sa zahtievom, prema naredbi kr. hrv. slav. dalm. zemaljske vlade, odjela za pravosudje, izdanoj uslied dopisa odjela za unutarnje poslove od 14. rujna 1874. br. 13.737, intimn. okružnicom kr. banskog stola od 7. listopada 1874. br. 9833. — kojom je odredjeno, da se predbilježbe i uknjižbe na idealne dielove zadrugara više neimaju dozvoljivati. Podnešeni u t o k je obrazložen:

Tumačiti zakon načinom obće obvezatnim, kako se pomenutom naredbom vis. vlade čini, nije vlada bila vlastna.

Vis. vlada vlastna je tumačiti po svoju naredbe od nje izdane, ali zakon samo u slučaju, ako rieči po sebi i u savezu daju smisao odgovarajući duhu zakona.

U zakonu o zadrugah od 3. ožujka 1874. (br. 18. „Sbornika“) neima ni slovca ob uknjižbah na idealne dielove.

Upitno tumačenje po vis. vladi nije dakle umjestno, nije obvezatno za sudove; neodgovara duhu zakona, a najmanje je pram potrebam pravnim.

Kr. banski stol odputio je utok i potvrdio prvosudnu odluku riešitbom od 5. srpnja 1876. br. 6824. s razloga: što po članku 6. zakona od 28. veljače 1874. (br. 15. „Sbornika“) sudovom nepristoji suditi o tom, da li je zakon, koji je valjano proglašen, stvoren putem ustavnim.

Proti toj rješitbi podnešeni previdni utok medju ostalim navodi: Propisom čl. 6. zakona od 28. veljače 1874. ustanovljeno je izrično: Sudovom nepristoji suditi o tom, da li je zakon, koji je proglašen valjano — stvoren putem ustavnim; u s u p r o t s u s u d o v i p o z v a n i i z p i t a t i v a l j a n o s t n a r e d b a, t e r u t o m o d l u č i t i z a k o n i t i m p u t e m m o l b e n i m.

Rješitbom kr. stola sedmorice od 29. prosinca 1876. br. 964. ukinute su obie odluke nižih sudova, predbilježba dozvoljena: jer dopis kr. ugar. okruž. zap. domobranstva u svrhu osjeguranja tražbine odgovara propisu §. 93. grunt. reda; što J. P. polag občinske svjedočbe uživa jedan dio imetka, unešenoga u zemlj. obć. Dugoselo na zadrugu P.; jer zakon od 3. ožujka 1874. o zadrugah književno obterećenje idealnih dielova pojedinih zadrugara u zadružnom imetku nezabranjuje, te se zamoljena predbilježba prava zaloga bez očite nepravde (§. 318. gr. p. p.) uz kratiti nemože.

Digitized by Google

Priobćiv ovo javnosti dodati ću sa svoje strane sliedeće:

Presude viših sudišta u svih zemaljah, pa tako mora da bude i u Hrvatskoj, uzimaju se kao uzor juridičkoga znanja za podlogu sličnih riešenja po ostalih nižih sudovih. U Hrvatskoj žalibože kao da nije tomu tako. Jedni nedrže ništa do rješitba najvišega suda, te neće ni da ocienjuju temeljitost njihovu; drugi ma i početnici, sve po svojoj glavi sude većinom na štetu stranaka, a nimalu slavu sudstva, a neki opet istu cilj postignu svojom površnošću u znanju i nemarom u radu. Najviši sud koliko je meni poznato, izdao je jur sličnu riešitbu odredbom od 7. kolovoza 1875. br. 331. potvrdjujuć odluku kr. banskog stola od 22. srpnja 1874. br. 7260, kojom je ovaj ukinuo uzkratnu odluku kr. žup. sudb. stola u Zagrebu od 7. lipnja 1871. br. 2903.

Kr. banski stol je dakle prije izdane naredbe vis. vlade tumačio zadružni zakon od 3. ožujka 1874. tamo, da se isti neprotivi književnomu obterećenju idealnih dielova pojedinih zadrugara u zadružnom imetku.

Da je naredba vis. vlade posve neumjestna, jasno je svakom, koji iole poznaje načela o tumačenju zakona, a da je sudac vlastan izpitivati valjanost naredba, ter u tom odlučiti zakonitim putem, ovlaštjuje ga zakon upravo od 8. veljače 1874. u čl. 6.

Uzme li se to u obzir, žaliti je, da je riešitba kr. banskoga stola od 5. srpnja 1876. br. 6824 onako nepravnički obrazložena, te bi svakako bolje bilo, da se je ostalo kod načela usvojenoga rješitbom od 22. srpnja 1874. br. 7260. Upravo ovako nestalne, protuslovne riešitbe povodom su neugodnomu pojavu u sudstvu, da jedni nedrže ništa do rješitba višjih sudova, drugi misle da smiju mudrovati unatoč načelom u u istih ustanovljenim, a treći opet nemarno i površno rade.

Ovo u obće, posebice sliedeće:

U koliko mi i je poznato, nespada ovamo, da spominjem, kojim je načinom i kojim ovlaštenjem došla naša vlada odiel unutarnji na to, da je upitnu naredbu izdala; nu žaliti je, da je naredbu odjel pravosudni prihvatio i za proglašenje kr. banskomu stolu predao.

Danas postoji ta naredba te se pita, da li se je imaju sudovi držati?

U rješitbi najvišega sudišta od 7. kolovoza 1875. br. 331. i od 29. prosinca 1876. br. 964. ignorira se posve upitna naredba, kao da i nije izdana. Propisi čl. 6. zakona od 8. veljače 1874. ovlašćuju svakoga sudca, da sudi sam o valjanosti naredbe.

Sudovi se dakle te naredbe nemoraju držati.

Nastaje dalnje pitanje, da li po zakonu od 3. ožujka 1874. o zadrugah ima mjesta obterećenju idealnih dielova pojedinih zadrugara u zadružnoj imovini.

Digitized by Google

Da uzmognem na ovo svoje mnienje izjaviti, navesti ću najprije razloge, koji bi se proti upotriebiti mogli; razumije se neobziruć se na izdanu naredbu vis. vlade.

Zakonom od 3. ožujka 1874. o zadrugah; propisom §. 33. ustanovljeno je, da čim u kriepost taj zakon stupi, gube svoju valjanost svi zakoni i pravni običaji, tičući se odnošaja zadružnih, na koliko se ovom zakonu protive; a napose će prestati ustanove zakonskog čl. IV. od godine 1870. iliti zakona o zadrugah, itd.

U nas nije se sve do zak. čl. IV. od god. 1870. nikada moglo izvesti obterećenje idealnoga diela pojedinog zadrugara u zadružnom imetku; taj zak. članak je naročito ukinut. Neima ustanove u starijih zakonih, po kojoj bi se ovo obterećenje dozvoliti moglo, a novi zakon od 3. ožujka 1874. o tom nit da bi spomenuo; po tom dakle neima mjesta književnomu obterećenju idealnog diela pojedinog zadrugara u zadružnom imetku.

Nadalje uknjižbi i predbilježbi ima miesta samo ondá, ako je onaj, proti komu se ima izhoditi stečenje, promiena ili ukinuće kakova prava, u vrieme podnešene prošnje jur uknjižen il predbilježen kao vlastnik, ili da se barem u isto doba učiniti ima.

U zemljištniku nije član zadruge kao vlastnik unešen niti predbilježen, dakle se i propisi grunt. reda takvim uknjižbam protive; neide bo dozvola in certum quantum.

Nu za dozvolu književnoga obterećenja idealnih dielova zadrugara od zadružne imovine moći je navesti proti gornjim razlogom:

Da je zak. čl. IV. od god. 1870. ukinut zakonom od 3. ožujka 1874. o zadrugah kao i ostale naredbe, ali to samo u koliko se potonjemu zakonu protive.

Obterećenje idealnoga diela zadrugara dakle neprotivi se propisom zakona od 3. ožujka 1874. a niti zakonu od 29. prosinca 1876. (br. 5. „Sbornika"), jer u njih o tom nije spomena. Uknjižbe prava zaloga stiču se proti osobam, koje nisu kao vlastnici uknjižene, a i to na dielove koji će se tek razpravom odmjeriti, daklem ima mjesta uknjižbi proti onom, koj nije uknjižen a i na incertum quantum. — Vidi propise grunt. reda ob uknjižbah i predbilježbah prava-zaloga proti baštiniku na pripalu mu baštinu §. 74.

Zadrugu valja smatrati družtvom, gdje svaki član svoj rad ulaže, a zadružna imovina nije ino do družtvena imovina. Svaki član je vlastan svojom imovinom razpolagati, u koliko se družtvena pravila tomu neprotive, a to su za zadrugu zakon od 3. ožujka 1874. i zakon od 29. prosinca 1876.

Ovi zakoni neprotive se, već naročito ustanovljuju, da zadrugar za zajmove i štete učinjene jamči i svojim dielom zadružnim; da je

Digitized by Google

vjerovnik, oštećenik bio vlastan tražiti izlučenje dužnikovog diela, te se odatle podmiriti. Kad zakon dozvoljuje realiziranje tražbine iz zajma i odštete označiv put, kojim da se izlučenje diela provede, neznam svrhe s koje bi se književno osiguranje za uspješno izvedenje izlučenja dužnikovog diela priečilo. Obće je znano, da je kod svake ovrhe I. stepen osiguranje. Kad se ovrha dopušća, mora se dopustiti, da se izvadja, neustanoviv druga, po propisih za ovrhu jur obstojećih, a tu je, kako rekoh prvo osiguranje.

Ima dosta načina, kako može biti vjerovnik i oštećenik potrošiv na izlučenje znatne svote, izigran. Občinsko poglavarstvo danas zabilježi, da je izlučenje zatražio A proti zadružnomu članu B iz zadruge C, a za 8 ili 14 dana, gdje se izvadja izlučenje, većina zadružnih članova izdade zadužnicu svomu vjerovniku za predjašnji dug ili novi; nemora li občinsko poglavarstvo u tu svrhu za izhodjenje uknjižbe potrebitu potvrdu izdati? Neće li tim biti iza uknjižbe izlučeni diel preobterećen, neće li isti pripasti jedino uknjiženom vjerovniku u račun uknjiženog zadružnoga duga? Nije li moći i prodajom cieloga zadružnoga imetka vjerovnika izigrati?

Zajmovi pojedinomu zadružnom članu dani nisu no osobna vjeresija. Čim je odlučeno, da se prije II. i III. stupnja ovrhe ima provesti izlučenje, prestala je pogibelj, koja bi mogla sve zadruge uništiti.

Uz osiguranje izvadjanje izlučenja dužnikovog diela je koristno i nuždno; jer će se tim mnoga zadruga lišiti nevaljalca, zločinca i lienčine; jer mu, ma ga svojila, nebude ničim mogla pomoći, a čim njegov dio odpane, izbacit će ga izmedju sebe kao truta. Mnoga će zadruga ostat tim zdrava.

Gdje nije sigurnosti, da ću svrhu polučiti, pregoriti ću štetu prije, nego da si uzalud nove štete nanašam.

Upozorujem one, koji u zadruzi nešta osobita naziru, te ih žele štediti što većma, da se dozvoljenim osiguranjem dielenje zadruge preprieču; jer se tim zadruga prije nego li preslušanjem kod občinskoga poglavarstva potiče da preuzme dug, a u mnogih slučajih imajuć književnu sigurnost, bilo ma skog razloga, zadovoljuje se vjerovnik il oštećenik te niti nezahtieva diobe.

Bez dozvole za književno osiguranje morala bi občinska poglavarstva posebne voditi knjige radi očevidnosti, a zahtievati to od občinskih poglavarstva, i onako ostalim poslom preobterećenih, nebi bilo razumno.

Konačno u za sada vojnoj krajini ima mjesta, dapače je ustanovljeno, da se za realiziranje koje tražbine ima steći najprije uknjižbom i ovršnom osiguranje na idealni dio zadrugara, c. kr. sud dozvoli po gr. p. p. ovršnu procienu, ali prije izvedenja ima c. kr. kot. oblast zamoliti, da izluči obterećeni dio.

Digitized by Google

Ja smatram da je najviši sud izdav riešitbu od 29. prosinca 1876. br. 964. radio dosliedno, da je ista utemeljena u zakonu, i da bi se imala, što je u drugih zemaljah stavno, dakle i u Hrvatskoj, smatrati priznanim tumačenjem zakona, i da bi se mogla uzeti za podlogu sličnim riešitbam.

M. Š.

PRAKTIČKI SLUČAJEVI.

I. Gradjansko-pravni.

Kod preslušanja svjedoka po §. 65. izv. p. p. ob ustmenoj oporuci nije izrično stranka molila zaprisegnuća. — Da li je stoga ništovno preslušanje?

Š. K. pozove na svoje imanje gosp. V. te joj obeća pismeno trećinu sadašnjeg i budućeg imetka. Rodila je g. V. troje nezakonite djece, koju dade krstiti otac na svoje ime. Godine 1874. umre otac nagle smrti neostaviv pismene oporuke. Nego za berbe godine 1872. nenadano oboli, pozove dakle nazočne: pisara V., dvorskoga C. i podvorkinju Nežu Z. pa im reče, da ostavlja sav imetak T. i njezinoj djeci t. j. majci i njezinoj nezakonitoj djeci. Umah pako, čim ga je nesreća stigla, podje Neža Z. po bližnjega susjeda P., te ga zamoli, da ide po župnika, jer da je gospodinu jako zlo. Taj susjed ustane i ode još u dvorac prije nego se uputi do župnika. A stupivši u sobu čuo je, kako je izpoviedao Š. K., da ostavlja cieli imetak majci i djeci njezinoj.

Po smrti Š. K. preslušan bude svjedok C. i Neža Z. ter i svjedok P., dočim je drugi jedan svjedok medjutim bio umro.

Na ročište odredjeno za preslušanje svjedoka pozvane su stranke i to oni, na korist kojih je oporuka glasila a i oni, koji su tražili, da ih dopadne nasljedstvo po zakonu.

K. kot. sud klanjački kao razpravna oblast uputiv na put pravde proti nasljednikom iz oporuke zakonite nasljednike, podigoše potonji tužbu, u kojoj pobijaju valjanost oporuke. Tvrdiše bo, da nisu bili svi svjedoci zajedno prisutni, a oporučitelj da nebje pri podpunoj svjesti, kada je oporuku pravio, jer da je ob dan odviše vina pio. Dokazu pako, najme svjedočanstvu svjedoka prigovoriše, da nisu stranke molile, da se svjedoci u smislu §. 65. izv. p. p. zaprisegnu, već da je sud ureda radi svjedoke zaprisegnuo, pa da je s toga ništetno preslušanje svjedoka.

Nakon dovršene razprave odbio je prvi sud tužitelje sa zahtjevom njihovim.

R a z l o z i suda prve molbe: Tužbom de pr. 18. lipnja 1876. br. 1282. odnosno tužbenim izpravkom u zapisniku od 21. srpnja 1876.

Digitized by Google

danim, zahtievaju tužitelji u ime svojih malodobnih štičenika A. Š. i K., da su im tuženici V. u ime svoje ter kao zakonita štitnica mld. si djece i H. suštitnik dužni priznati nasljedno, na zakonu osnovano pravo na ostavinu pokojnog Š. K. Dosljedno tomu, da su dužni priznati ništetno t ustmene razredbe posljednje volje istoga kao i pisma dto. J. 17. travnja 1866. tuženici V. izdanoga.

Nu uvaži li se okolnost, da je izpovjedkom, pa ako se neuvaži izpovjedka svjedokinje N. Z., ipak dvijuh još živih zapriseženih svjedoka propisano dokazano (§. 586. o. g. z.) da je pokojni Š. K. pred tri mužka svjedoka u isto doba prisutna, učinio podpunu razredbu posljednje volje o cieloj svojoj imovini;

uvaživ nadalje, da je ova izjava svjedoka posve u smislu zakona prisegom potvrdjena na zahtjev dovoditeljice, kojemu preslušanju bijahu i tužitelji pozvani ali doći nehtjedoše, — to su se potom morali tužitelji sa svojim tužbenim zahtjevom odputiti i neobziruć se na onu, ne samo ničim nedokazanu, dapače izkazom trojice zapriseženih svjedoka protivno utvrdjenu okolnost, da je pokojni Š. K. bio bezsviestan ter da stoga valjane oporuke načiniti nije mogao — po čem iz izpovjedke sve trojice svjedoka sliedi, da je bio pri podpunom razumu ter da mu je samo blagostanje i sreća svoje djece i majke njihove pred očima lebdila, — to potvrdjuje i ona okolnost, što je pokojni Š. K. djecu sa tuženicom V. rodjenu za svoju priznao i takovu u maticu krštenih na svoje ime upisati dao, a ne manje i ta okolnost, što je tuženici izdanim dne 17. travnja 1866. pismom trećinu cielokupnog svojeg imetka obrekao, prema tim pokojnikovim željam načinjena ustmena oporuka podpuno odgovara.

Na ponudjene s jedne i druge strane svjedoke, pošto bi isti imali posve irrelevantne okolnosti dokazati, nije ovaj sud držao nuždnim obazrieti se ter iste preslušati.

Pošto su indi tužitelji sa svojim tužbovnim zahtjevom odpućeni, to su se morali prema ustanovi §. 575. g. p. p. na naknadu prouzročenog parbenog troška obsuditi.

Proti ovoj osudi podnesu tužitelji priziv, koji je kr. banski stol odbio, a potvrdio osudu prvoga suda.

Razlozi: Vidi se iz očitovanja zapriseženih svjedoka N. Z. C. i P. u zapisnicih F. ad I. G. ad I. i H. ad I., da je sada jur pokojni Š. K. poslje polnoći dne 4. na 5. listopada 1872. u svojem vinogradu G. zvanom pred istimi svjedoci i pred sada takodjer jurve umrlim D. očitovao, na shodno pitanje istoga D. „da ostavlja za slučaj smrti vaskoliki svoj gibivi i negibivi imetak g. V. i djeci, koju š njom imade“; — vidi se, da je to K-evo očitovanje posljedilo pred trimi sposobnimi

Digitized by Google

svjedoci, imenom: D. C. i P., koji su zajedno bili prisutni; — i vidi se napokon, da je očitovanje posljedilo ozbiljski.

Predloživ ovo i uvaživ, da je preslušanje pomenutih svjedoka, izim jedinoga D. sliedilo po ustanovah §§. 66. i 67. izv. p. p., pak da ta prisežna potvrda ob ustmenom očitovanju posljednje volje ima podpunu moć dokaznu ne samo glede onih, koji su to tražili, nego i glede svih osoba, koje udioničtvuju pri ostavini, dosljedovno, da iznovično preslušanje oporučnih svjedoka tim manje mjesta ima, što tužitelji usljed prigovora tužene stranke po §. 104. g. p. p. nisu dokazali svoju tvrdnju, da su po §. 66. izv. p. p. preslušani isti svjedoci svoje izkaze potvrdili zakletvom, a da tužena stranka nije njihovo prisežno preslušanje zahtievala;

uvaživ, da je po propisu §. 586. o. g. z. potrebito za pravomoćnost ustmene oporuke, da bude potvrdjena prisežnim svjedočanstvom triuh, ili bar ostalih dvajuh svjedoka;

uvaživ, da čim N.ᵉZ. nije po §. 591. o. g. z. sposobna svjedokinja, čim je nestalo svjedoka D., to je ipak doskočeno zakonskoj ustanovi suglasnim prisežnim svjedočanstvom ostalih dvajuh, najme C a i P a;

uvaživ, što se tiče ozbiljnosti oporučitelja pri očitovanju posljednje volje, da se tomu nemože prigovoriti iz samoga razloga, što je on tek na pitanje D-a izjavio svoju posljednju volju;

uvaživ, da nepredleži dokazano a nije niti uztvrdjeno po tužiteljih, da je očitovanje Š. K-a posljedilo u takovom duševnom stanju, kakovo je naglašeno u §. 566. o. g. z. za da bude nevaljano;

uvaživ dapače, što se tiče ozbiljnosti i promišljenosti oporučitelja, da je ta promišljenost i ozbiljnost poduprta neoporečenimi javnimi izpravami br. 2, 3. i 4. ad II., iz kojih proizlazi, da je Š. K. zahtievao naročito, da se u matici krštenih upišu na njegovo ime djeca, što mu ih je porodila V.;

uvaživ, da nije priepora medju strankami, da su V. i djeca njoj upravo one te iste osobe, na kojih je korist namienjena u govoru stojeća ustmena oporuka Š. K-a;

uvaživ po tom, da je ista oporuka providjena potriebitimi svojstvi, za da bude valjana pred zakonom, pak da se zato ima priznati kao valjana ustmena razredba posljednje volje Š. K-a vrhu čitave njegove imovine, učinjena na korist tuženika ter da se nemože priznati nasljedno pravo osnovano na zakonu utuženo po tužiteljih nad istom imovinom: morala se odputiti tužbovna molba i potvrditi prvomolbena osuda ter odbiti priziv tužitelja.

A kada tako, moraju se tužitelji po §. 573. g. p. p. osuditi na naknadu sudbenih troškova; po čem je i u tom gledu opravdana prizvata osuda.

Digitized by Google

Uslied izvanredna previda tužitelja kr. stol sedmorice potvrdi osude nižih sudova odbiv rečeni previd.

Razlozi: U postupku izvanparbenom, tečajem najme razprave ostavine iza pokojnoga Š. K. bijahu na molbu V. kao svjedoci ustmene oporuke rečenog pokojnika pod prisegom preslušani Neža Z., C. i P. pošto medju tim umrvši četvrti svjedok D. preslušan biti mogao nije.

Po §. 591. o. g. z. prvoimenovana Neža Z. kao žena nije sposobna kao svjedok oporuke, no glasom §. 586. o. g. z. za pravomoćnost ustmene oporuke dovoljno je, ako na zahtievanje svakoga, komu je do toga stalo, barem dva svjedoka suglasnim zaprisežnim svjedočanstvom nju potvrde.

To je u istinu nastupilo u konkretnom slučaju, budući je treći svjedok D., kako je jur rečeno, medjutim umro. — Pomenuta najme ostala dva svjedoka C. i P. su kriepošću svojih jednako glasećih zaprisiženih izjava potvrdili u zapisnicih od 15. rujna i 13. studenoga 1874. pod G. i H. na I., da je noćju izmedj 4. i 5. listopada 1872. u zajedničkoj njihovoj prisutnosti kao i sada jur umrlog D. i Neže Z. pokojni Š. K., iznenada težkom bolesti napadnut, prem usljed poziva svjedoka D-a, očitovao pred njimi kao pozvatimi svjedoci, svoju posljednju volju stanovito u podpunoj sviesti, promišljeno i ozbiljski, kako zahtieva §. 565. o. g. z. i da je tom svojom posljednom voljom imenovao kao svoje nasljednike tuženu V. i njegovu sa ovom porodjenu djecu, to jest J-a, M-a i H-a K. u svem njegovom imetku pokretnom i nepokretnom.

Ovakovim načinom sačinjena ustmena oporuka ima po §. 67. izv. p. p. podpunu moć dokaza glede tužeće i glede tužene stranke, budući da ona prva tečajem nazočne parnice nije pobila valjanost preporne ustmene oporuke; prigovori bo njezini, da oporučitelj pri izjavi svoje posljednje volje, kao pijan, svjestan nije bio, da svjedok P. prigodom ustmene oporuke pokojnikove prisutan bio nije, a niti mogao prisutan biti zato, što je u ono isto doba, kad je postala preporna ustmena oporuka, nalazio se alibi, najme il kod župnika desiničkoga, po koga je poslan, da k bolestniku dodje, ili barem na putu tamo ili natrag iduć, prema izrazitomu protivnomu navodu oporučnih svjedoka i prema izjavi Neže Z., koje svjedočanstvo glede ovoga čina izključiti se nemože, nezaslužuju baš nikakove važnosti.

Pošto obzirom na prenavedene i na ostale razloge po nižih sudovih navedene neda se u jednako glasećih osudah prve i druge molbe nazrieti nijedan od uvjeta §. 335. g. p. p., to valja vanredni previd tužeće stranke kao po §. 334. g. p. p. nedopustiv odbiti i ujedno istoj naložiti po §. 573. g. p. p., da plati tuženikom trošak njihova protuizvedenja.

Priobćio dr. V.

Digitized by Google

Agenture osjeguratelinih družtva nisu vlastne primati tužbe. Sud imade paziti na redovito dostavljanje tužbe i u pismenom postupku, pa makar tuženi neprigovorio manjkajućoj dostavi tužbe.

M. K. tužila je tužbom de praes. 23. siečnja 1872. pred sudbenim stolom zagrebačkim osiguratelino družtvo „Gresham“ radi 3000 fr.

Tužba bje upravljena proti družtvu na ruke agenta E. F. B. u Zagrebu. Potonji vrati tužbu natrag sudu tim, da nije on više agent družtva. Sud je pozvao tužitelja, da označi, komu bi se tužba dostaviti imala. Buduć je preuzeo zastupstvo družtva L. H., to bude on za primanje tužbe označen i tužba njemu dostavljena.

Družtvo podnese po svom zastupniku, pokojnom odvjetniku Sabljiću prijavu radi prevare na zagrebački kazneni sud, pa molilo, da se obustavi civilni postupak, što je bilo učinjeno.

Nakon povedene kaznene iztrage bude izrečena odustajna odluka s pomanjkanja objektivnoga učina. — Čim je iza toga nastavljena civilna parnica, podnese družtvo svoj pismeni odgovor te bude uskladjena iza dovršenog pismenog postupka dne 22. svibnja 1874.

U parnici nigdje nije prigovorena neredovita dostava tužbe.

Sud I. molbe odsudom od 10. travnja 1875. br. 9781 gr. odsudio je družtvo na platež tražbine od 3000 for. spp.

U prizivu na banski stol tuženo družtvo tek prigovara, da nije tužba redovito dostavljena, jer prijašnja pravila družtvena propisivahu, da nitko drugi nije vlastan izdavati punomoć, nego li ravnateljstvo družtva, dakle da nije vlastan nitko tužbe primati, nego družtvo.

Banski stol odsudom svojom od 10. veljače 1876. br. 131/gr. ukinuo je odsudu I. molbe i to:

S r a z l o g a, što je predležeća tužba podnešena proti osiguratelinom družtvu „austrijski Gresham,“ koje u parnici ovoj po smislu §§. 1027. i 1028. o. g. z. zastupano biti ima;

s razloga što je u predležećoj tužbi kao zastupnik tuženog družtva označen E. F. B. u Zagrebu, a od nikuda se nerazabire, da li je rečeni B. tečajem parnice doista zastupao naznačeno družtvo; što više, iz podneska spisom pod br. 2638. priložena vidi se, da je na vlastitu molbu tužiteljice tužba dostavljena H-u u Zagrebu, akoprem tužiteljica i u protuodgovoru navodi B-a kao reprezentanta više rečenoga tuženog družtva;

s razloga nadalje, što se po sadržaju odgovora odnosno punomoći pod br. 9. kao reprezentant tuženoga družtva izdaje neki L. B., koji niti tužen, a niti mu bje tužba s razloga dostavljena, što od nikuda razabrati nije, a niti se to ma iz koje okolnosti izvoditi dade, da bi budi B., budi H., ili L. B. doista ovlašteni bili, tuženo družtvo „austr. Greskam“ zastupati;

Digitized by Google

s razloga, što se i negledeć na doprinešena u prizivu statuta tuženog družtva već iz samog priloga tužbe pod A. u opazki članka 17. razabire, da svaka izprava, dakle i punomoć ovog družtva po propisu družtvenih pravila mora biti potvrdjena i po ravnatelju supodpisana, po čem sliedi, da L. B. bez punomoći nikojim načinom u predležećoj parnici tuženo osigurateljno družtvo nije mogao zastupati;

s razloga dakle, što ovdje predleži bitna mana §. 339. toč. 2. g. p. p., koja se gledom na §. 343. g. p. ureda radi ima uvažiti:
to se je osuda sa čitavim postupkom ukinuti i ponajprije preslušanje tužiteljice po gori označenom propisu odrediti moralo.

U previdu proti ovoj rješitbi bude navedeno, da bje dužnost tuženika umah u odgovoru prigovoriti manjkavu dostavu tužbe pa da nije smio banski stol uvažiti prigovora tekar u prizivu privita,

Pitanje pako, dali je tužba redovito dostavljena, neriešava se pravili družtvenimi, jer ako i je istina, da može li ravnateljstvo izdavati izprave, odatlje nesliedi, da nije tko treći vlastan za družtvo primati odluke, jer ovo pitanje biva zavisno o punovlasti danom agentu, pa se može bez dokaza tvrditi, da agent nije ovlašten primati tužbu.

Kr. stol sedmoricę potvrdio je osudu kr. banskoga stola.

Razlozi: Posmotriv, da je predležeća tužba upravljena proti družtvu, po čem se je na istu izdata naredba prvo imala po §. 66. g. p. p. dostaviti predstojniku tuženoga družtva, što nije učinjeno, — a tako ta mana već sama po sebi tvori ništetnost;

posmotriv uza to, da ovdje u tužbi a nit tečajem pismene parnice do usklade spisa izkazano nije, da bi L. B., koji je tuženo družtvo zastupao, na to ovlašten bio sa strane tuženog družtva;
posmotriv po tom, da je nazočna parnica razpravljena u ime osigurateljnog družtva „austr. Gresham," a da ovo nije bilo valjano zastupano, te da se stoga ciela na gornju tužbu obavljena razprava zajedno s osnovanom na istoj presudom prvoga suda ukazuje ništetnom, a napadnuta odluka kr. banskoga stola po §. 339. toč. 2. i §. 343 g. p. p. opravdanom:

obnašao je utok sa žaobom ništovnom tužiteljke M. K. odputiti i potvrditi napadnutu odluku stola banskoga.

Priobćio **L.**

Je li upravitelj dobra vlastan primati tužbu, naperenu proti vlastniku dobra?

P. S. tužio je gospoštiju B., spadajuću na vlastnost baruna L. E. G. na izplatu tražbine od 2105 for. tužbom de praes. 26. lipnja 1875. pred sudom samoborskim.

Digitized by Google

Tužba bje dostavljena upravitelju A. P. — Umah na prvom ročištu prigovorio je zastupnik gospoštine, da tužba nije redovito dostavljena, jer da upravitelj neima povlasti primati tužbe itd. odnoseće se na vlastnika.

Sud samoborski odsudom od 30. travnja 1876. br. 361. gr. odsudio je gospoštinu odnosno baruna L. E. G. na platež utužene svote.

U prizivu pozvao se tuženi na rješitbu kr. banskog stola od 10. veljače 1876. br. 131. gr. in causa K. — Gresham te tražio, da se kao tamo, tako i ovdje postupa.

No kr. banski stol potvrdio je osudu I. molbe s razloga sadržanih u prvoj odsudi.

Na izvanredni previd, u kom bude naglašena rješitba stola sedmorice in causa K. — Gresham br. 488. gr. ukinuo je kr. stol sedmorice obie niže odsude sa sliedećih razloga:

Uvaživ, da se po §. 66. g. p. p. prva odluka izdana na tužbu ima dostaviti u vlastite ruke obtuženiku ili onomu, koji bude imao osobito punomoćje, da prima zanj takove odluke;

uvaživ, da u ovom slučaju baš napomenuta odluka niti samomu tuženiku L. E. G., vlastniku gospoštije B., niti njegovomu osobito za to opunomoćenomu zastupniku nije dostavljena, a da se najme pomenutom tuženiku proti propisu §. 1. g. p. p. nje dostaviti niti smjela iz razloga, što je adresovana proti istomu izrikom na ruke gospoštinskog nadzornika P., a ovomu da se pravovaljano nije dostaviti mogla s razloga, što nije već tužbi prileţao dokaz, da on, P., tu odluku u mjesto tuženika primiti (§. 66. g. p. p.) odnosno ovoga po zakonu zastupati smije §. 2. sl. e, g. p. p.;

uvaživ, da je sa tužbom, koja je po prediducem tako manjkava, da se pravovaljano niti dostaviti nemože, valjalo po §§. 35. i 37. g. p. p. postupati, što ipak učinjeno nije;

uvaživ, da napomenutom nedostatku tužbe doskočeno nije sa punomoći br. 3. na IV., koju je dopriniela tečajem razprave stranka tužena, a koja je izdana po vlastniku tužene gospoštije dne 23. svibnja 1873. na ime A. P., budući tim niti teret dokaza za tužitelja po §§. 10. i 104. g. p. p. odpao nije, niti se ništetnost, proizlazeća iz nevaljane dostave tužbene odluke, može izliečenom smatrati zato, jer je tužena gospoština B., odnosno njezin vlastnik barun L. E. G. tečajem razprave nevaljanost obavljene na ruke gospoštinskog nadzornika P. dostave, odluke tužbene s razloga gore navedenoga izrikom prigovorio i tek nakon toga, dakle uz priuzdržaj rečenog prigovora, samo in eventum u tu parnicu se upustio;

uvaživ po tom, da su i napadnute osude nižih sudova i ceo predišavši postupak ništetan;

Digitized by Google

obnašao je povodom vanrednog previda stranke tužene po §. 343. g. p. p. obie niže osude sa cielim postupkom do uključivo odluke na tužbu izdane ukinuti te prvomu sudu naložiti, da predhodno po §. 35. g. p. p. u svrhu shodnog popravka tužbe u pravcu gore označenom saluša samoga tužitelja te po tom dalje po zakonu postupa.

No na temelju jednako glasećih dvijuh odsuda vodio i izveo je tužitelj ovrhu ter postigao izplatu. Priobćio dr. V.

Ugovorom pridržano je jednoj stranki pravo, da smie pregledavati knjige trgovačke, papire itd. Nastali prepor iz toga tobož smetana posjeda spada po zakonu od 3. listopada 1876. (§. 16.) pred sudbeni stol.

Kod kr. grad. deleg. kot. suda u Z. podigne J. B. zastupan po odvj. N. K. tužbu proti S. i J. radi smetanja suposjeda. U tužbi navodi u glavnom ovo: Prema pismenom ugovoru posta tužitelj tajnim drugom trgovine prije pod njegovim, sada postojeće pod imenom tuženika; tim ugovorom pridržano je tužitelju pravo osobnoga sudjelovanja kod tjeranja družtvenih posala, pravo razgledati trgovačke knjige i papire u svako vrieme, te tražiti razjasnjenje od svojih ortaka kad i kako bi htio; dobitak imao se je dieliti jednako medju tužiteljem i tuženici na temelju našastara, sastavljena u prisuću obih stranaka. 5 godina vršio je tužitelj ta prava mirno i nesmetano, dolazeć svake godine češće u družtveni dućan, pomažuć kod trgovine, razgledavajuć knjige i papire. Nerazmjerje u dobitku prijašnjih i gubitkom prošle godine vidivim u našastara, sastavljena u odsuću tužitelja, pobudi u njem sumnju te on pozva upiruć se na postojeći ugovor dojavnicom tuženike, da u zapornom roku imenuju od svoje strane vještake za sastavak našastara. Tuženici ne samo da se neobazrieše na taj poziv, već tužitelja iz družtvena dućana in optima forma van baciše, kad je osobno došao da ponovi poziv. Tim se tužitelj smatra povredjenim u svom pravu, koje sada nemogaše vršiti prema ugovoru, zato zahtievaše u tužbi, da se odlukom izreče, da su ga trgovački ortaci S. i J. smetali u njegovom mirnom i faktičnom suposjedu i sudjelovanju kod vodjenja trgovine te u posjedu prava pregledavanja i ugledavanja trgovačkih knjiga i papira, pa da su stoga dužni tuženici kaniti se svakog dalnjeg smetanja suposjeda pod globom od 1000 for. i ustupiti tužitelju suposjed i sudjelovanje kod vodjenja trgovine te pravo pregledavanja knjiga i papira trgovačkih.

Tuženici zastupani odvj. drom. K.— na obranu svoju u odgovoru navodili su ovo:

Naš gradjanski zakon u §. 311. istina propisuje, da se toli tjelesne koli i netjelesne stvari mogu u posjed uzeti, a medju netjelesne stvari računa §. 292. o. g. z. i prava; §. 312. o. g. z. veli, da se u posjed prava dolazi porabom njihovom u vlastito ime, a §. 313. o. g.

Digitized by Google

z. propisuje dalje, da je poraba prava, kada tko štogod kao dužnost ište, a drugi daje; kada netko tudju stvar uz dobivenu dozvolu na svoju korist upotrebi i napokon kad tko na nečiju zabranu što god propusti, što bi inače učiniti smio. Konačno §. 618. g. p. p. podieljuje posjedu prava zaštitu interdikti.

S razloga, što zakon u §. 311. obćenito kaže, da sva prava mogu biti predmetom posjeda, a ne nabraja ih taxativno, stadoše pravoslovci izpitivati, koja prava mogu biti predmetom posjeda i prema tomu, koja se prava ne mogu sumarnom posjedovnom tužbom štititi.

O pravom posjedu na osobnih pravih ne može bit govora, već se može ustanoviti samo nekakova pravna fikcija, kao da se ta prava poput tjelesnih posjedovati dadu, a to je quasi possessio juris. Svrha ove fikcije nije druga nego političnо sredstvo zakona, da se taj tobožnji posjed stanovitih osobnih prava može provizornimi mjerami u policajnu zaštitu uzeti. Posjed osobnoga prava sam po sebi bio bi juridički nesmisao. Posjed bo jest jus in rem contra omnes homines, osobno pravo jest jus in singulas personas. Samo prava na stvari (stvarna prava) dadu se proti svim provesti svojimi pravnimi sredstvi, ali osobna samo proti pojedinomu dužniku. U tom je karakteristična oznaka za razliku stvarnoga i osobnoga prava, odkud i potiču razne pravne posljedice.

Osobno pravo provadja se proti stanovitoj osobi te se neposjeduje poput stvarnih prava, već ako se povriedi, treba ga realizovati takovim sredstvom, koje je tomu pravu podieljeno, a to je actio ex contractu directa.

Pa zbilja jedan od najglasovitijih austrijskih pravoslovaca Unger izrično tvrdi, da posjeda na osobnih pravih neima. Onaj §. 313. o. g. z., koji govori o tom, kako se posjed prava stiče, po njegovu nazoru proteže se samo na realne terete, a to je po prilici ono, što je bilo u Rimljana emphyteuza i superficies. Jedino takovim osobnim pravom, koja se protežu na porabu stvari, koja dakle na njeki način kao stvarno pravo vriede ne samo proti osobnom dužniku, nego i proti trećim osobam, može se pripisati stvarno-pravna vlastitost i o njih reći, da mogu biti predmet posjeda. Pošto to u istinu nisu stvarna prava, već istom postaju pravnom fikcijom, to je tek posjed ovih prava tako zvana quasi possessio juris. To su pako realna prava, kamo spadaju n. pr. prava regalna rente, realni tereti itd.

Ostala osobna prava nit su predmetom posjeda te se dosljedno tomu ni nemogu štititi interdikti. U kratko veleć, interdiktom mogu se zaštititi samo stvarna prava, jer se samo takova prava posjedovati mogu i što je samo glede takovih prava od nužde da država radi pravne sigurnosti političkim putem intervenira; što su noviji pravoslovci dopustili najdalje to bi bio posjed (quasi possessio juris) ob uporabnom pravu, nu i to samo zato, što je posjedatelj prava u nekom užem sa-

Digitized by Google

vezu sa stvarju i što je možda iz oportuniteta koristno, da se taj tobožnji posjed interdiktom zaštiti.

Pravo ortačtva je strogo osobno pravo. Ne može se obstanak ovoga obligatornog odnošaja smatrati posjedom prava ortačtva, a tim se manje može povrieda toga obligatornog odnošaja smatrati povriedom posjeda prava te mu podieliti iz političkih razloga onu zaštitu, koja ide stvarna prava, jer povriedu osobnih obligatornih prava štiti §. 919. o. g. z.

Držeć zastupnik tuženika da je to pravo stanovište, po kom se ima prosudjivati, gdje imade mjesta tužbi smetanja posjeda, zatraži, da se tužitelj odputi, te nadoveza svojim gore razvitim nazorom još ovo:

U tužbi nije jasno razloženo, što je predmet tužiteljeva prava posjeda, jer je nejasno u čem sastoji suposjed, da li je to ili stvarni posjed na pojedinih stvarih, da li na skupnosti stvari dućana (universitas rerum), da li abstraktni pojam trgovine. Tužitelj po ugovoru nije vlastnik pojedinih stvari niti si je on prisvajao vlast nad dućanskom robom in natura, što više on ne može po samom ugovoru imati volje (animum) sve stvari kao svoje smatrati, a što je onda — neglededć na pojedine stvari — corpus possessionis kod suposjeda na dućanu i cieloj trgovini? Manjka tu najbitniji uvjet svakog posjeda: certum corpus. Tvrdeć tužitelj da je vršio svoje pravo činom sudjelovanja kod vodjenja trgovine i činom ugledavanja knjiga ne smatra on predmetom posjeda sudjelovanje i ugledavanje, već dućan i trgovinu; nu ovo dvoje poslednje jesu pojmovi, koji obstoje samo u naših predstavah te kano abstraktne ideje ne podleže razpolaganju naše volje, pa stoga ni ne mogu biti predmetom posjeda, a tim ni predmetom sudačke rješitbe. S druge strane naznačuje predmetom posjeda ono, što je u tužbenoj expoziciji nazivao samo činom, kojim je suposjed na dućanu i trgovini vršio. Na temelju toga stavi zastupnik tuženika prigovor manjkajućeg faktičnog temelja tužbe i napose prigovor obscuri libelli et petitionis.

Nu dato sed non concesso, vele tuženici, da i odpane taj prigovor, ne navodi tužitelj točno, u kojem je obsegu taj posjed vršio, pak diljem razprave poriču sve navode tužiteljeve priznavajuć, da su tužitelja radi dosadnih i objestnih upitaka i bezobzirna ponašanja pred mušterijami dali na ulicu iznieti, ne priečeć mu ipak da i nadalje ugleda knjige i papire, ali samo u onom obsegu, kako ga je vršio do pred tri dana prije onog zanj toli neugodnog prizora. Ne navodeć tužitelj obsega svog prava morao bi sud, hoteć zadovoljiti tužbenomu zahtjevu, na vlas točno opredieliti to u provizornoj odluci ob uzpostavi u prijašnje stanje, jer inače nebi sudio o faktičnih činih, već o samom pravu, što se ne traži ovakovom tužbom. Konačno moli da mu se prisudi parbeni trošak.

Nakon završene razprave izrekao je kr. grad. deleg. kot. sud u Za-

Digitized by Google

grebu 20 srpnja 1876. odluku, kojom zahtjev tužitelja posve odbija te odsudjuje da plati parbeni trošak od 58 fr. 15 nov.

Razlozi. Tužitelj stavlja u tužbi zahtjev, da se zaštiti u mirnom faktičnom suposjedu sudjelovanja kod vodjenja trgovine, prava pregledavanja i ugledavanja trgovačkih knjiga i papira. On producira ortački ugovor, po kojem mu sudjelovanje kod trgovine, kao što i pregledavanje i ugledavanje trgovačkih knjiga patri, a dokazuje takodjer, raznimi, dokazali, da je on to svoje pravo već pet godina faktično vršio.

Nastaje pitanje, imade li u tom slučaju mjesta tužbi smetana posjeda i može li se prepor, koj je tom tužbom dignut, po postupku uvedenom za slučajeve smetana posjeda riešiti?

Prije svega valja ustanoviti, kada se sud može tužbom izazvati, da provizorno zaštiti faktično neko stanje neobazrev se na to, da li to stanje imade i pravi temelj? Odgovor na to daje §. 115. g. p. p. koji veli, da se postupak radi smetana posjeda, može samo onda uporabiti, ako je tko smetan u posjedu koje stvari ili kojega prava, ili ako je komu takav posjed oduzet.

Glavno je dakle ovdje pitanje, kod kojih je prava posjed moguć?

Spojenjem §. 311. o. gr. z. koj kaže „mogu se posjesti sve tjelesne i netjelesne stvari, koje su predmet javnoga prometa“ i §. 1455. o. gr. z. koj opeta kaže: „ali stvari, koje se nemogu posjedovati radi njihove sućanstvene vlastitosti, nemogu se dosjesti,“ dolazi se do toga, da faktično izvršivanje kojega prava, ma bilo i u svoje ime, nemože biti posjed toga prava, ako je to pravo takove naravi, da se isto ma se stekli i uvjeti §§. 1460—1493., ipak nemože dosjesti.

Tužitelj kaže, da je smeten u izvršivanju prava sudjelovanja kod vodjenja trgovine i ogledavanja i pregledavanja knjiga.

Ako se pako gore navedeno na njegovo izvršivanje prava uporabi, koje da se i svi uvjeti §§. 1460—1493 steku ipak nikada do dosjelosti vodilo nebi, to je logičan zaključak taj, da njegovo vršenje prava nije nikada bilo posjed prava, već faktično izvršivanje prava proizlazećega iz ugovora“.

Na zahtjev tužiteljev po nalogu višega suda saslušani su neki tužiteljevi svjedoci, koji su imali potvrditi navode mu ob odnošaju njegovom kao tajna ortaka prama tuženikom. Pošto su ti bili preslušani izreče kr. grad. deleg. kot. sud zagrebački dne 4. studenoga 1876. odluku, kojom se tužitelj i opet podpuno odbija i odsudjuje da plati tuženikom parbeni trošak od 63 fr. 15 nv. Medju razlozi navodi se i ovaj:

„U predležećem slučaju traži tužitelj, da ga sud zaštiti u suposjedu kod vodjenja trgovine i posjedu ugledavanja i pregledavanja trgovačkih knjiga i papira.

Buduć su ta prava obligatorne naravi, jer pristoje nekoj stanovitoj

Digitized by Google

osobi, dakle radi njihove sućanstvene vlastitosti nesposobna da budu predmet posjeda; a da imade prava, koja se radi njihove sućanstvene vlastitosti nemogu posjedovati, izraženo je u §. 1455 gr. z., a sudovi nemogu nikoga štititi u posjedu takovih prava, kod kojih nije mogućan posjed, s toga se je morao tužitelj svojom tužbom odputiti i po §. 673 gpp. odsuditi na naknadu parbenoga troška."

Na utok tužiteljev, podnešen proti ovoj odluci kr. je banski stol rješitbom svojom od 11 siečnja 1877. napadnutu odluku preinačio, i tužitelja Jakova B. sa tužbovnim zahtjevom odbio, i naložio mu platet parbenih troškovah tuženikom sa 63 fr. 15 n. obredjenih, ali samo onda ako tuženi J. S. položi navraćenu mu odlučnu prisegu tog sadržaja:

„Nije istina, da je tužitelj vršio točkom 9. ugovora A. pripadajuća mu prava počam od g. 1871 neprestano mirno i nebantovano onako kako je htjeo, te svagda kad je to želio; nije istina, da je tužitelj to pravo vršio time, što je često krat svake pojedine godine u dućan odnosno trgovinu nalazeću se u dugoj ulici u kući V. po svojoj volji dolazio, tamo knjige kao i papire, odnoseće se na trgovinu pregledavao i ugledavao, da je i kada inventuri prisustvovao, i kod pazarenja robe sudjelovao, i da se je u suposjedu sa tuženici ciele trgovine i dućana tuženika nalazio."

Nepoloži li tuženi J. S. tu prisegu, onda se izriče, da su tuženici smetali tužitelja u njegovom mirnom faktičnom suposjedu, pa su s toga dužni svakako dalnjega smetanja suposjeda pod globom od 500 fr. ili primjerenog zatvora kaniti se, tužitelju suposjed i sudjelovanje kod vodjenja trgovine te prava pregledavanja knjiga i papira trgovačkih ustupiti, kao i parbene troškove tužitelju prouzročene sa 68 fr. 75 nv. izplatiti sa sliedećih razloga:

U nazočnoj parnici, u kojoj tuženici priznaju, da su poslje 23. lipnja 1876. iza kako je tužitelj J. B. počeo zahtievati inventuru, češće dolaziti u njihov dućan, češće knjige i papire ugledavati, prisustvovati pazarenju robe, htio pregledavati blagajnu i dnevni prihod, tužitelja dne 26 lipnja 1876 iz njihovog dućana iztjerali, i priečili ga u vršenju tobožnjih prava, koja do 23 lipnja 1876 nije nikada vršio, bitno je i odlučno ono pitanje, da li je tužitelj počam od g. 1871 ovršio ova točkom 9 ugovora A na I pripadajuća prava neprestano mirno onako, kako je sam hteo, i tim načinom da li se je tužitelj nalazio u faktičnom suposjedu prava sudjelovanja pri vodjenju trgovine točkom 9 ugovora A na I pripadajućih mu i u tužbi pobliže označenih?

Tužitelj u dokaz svojeg tužbenoga izloženja, da je na temelju ugovora A na I počam od g. 1871 mirno, kako je sam hteo, te svagda kada je to želio, vršio ugovorom pripadajuća mu prava tim, što je često krat svake godine u dućan tuženika dolazio, tamo svoja prava u pogledu

Digitized by Google

prisustvovanja i sudjelovanja kod pazarenja robe vršio, knjige kao i papire, odnoseće se na trgovinu tuženika i tužitelja pregledavao i ugledavao, i tim se u zadnjem faktičnom mirnom suposjedu sa tuženici ciele trgovine nalazio u svojstvu kao tajni njihov drug, pozvao se na svjedoke A. K. Kan. K. M, S. M. a u protuodgovoru još i na svjedoke dra. S. M. K., Karolinu S., Barbaru M., Milku L. i Nanetu S., in eventum navraća tuženiku J. S. o tih okolnostih glavnu niječnu prisegu, koju, ako mu se uzvrati, nječnom smislu prima tužitelj.

Preduzeto saslušanje gori spomenutih svjedoka osim gja. Š. i M. te Koste M., od kojih saslušanja je tužitelj odustao, — nije tužbene navode i odlučne okolnosti poduprlo, pošto ti svjedoci nisu naveli budi koje okolnosti, na temelju koje bi se dao ustanoviti dokaz, da se je tužitelj nalazio u mirnom i faktičnom suposjedu prava u tužbi navedenih, pa budući da i tuženici izrično poriču da je tužitelj vršio u njihovom dućanu i njihovoj trgovini ona prava, koja u svojoj tužbi izlaže, i u suposjedu kojih hoće da bude po sudu štičen, to se je u pomanjkanju inih dokaza, morala tuženiku J. S. dosuditi navraćena mu odlučna niječna prisega po §. 223. 259. 265 gr. post. i riešenje parnice ovisnim učiniti o položenju ili nepoloženju te prisege po tuženiku J. S.

Navedeni po prvom sudu razlog. da je morao tužitelja odputiti, jer su ona prava, za koja je tužitelj zahtievao zaštitu suda, obligatorne naravi, pa radi njihove sučanstvene vlastitosti nesposobna, da budu predmet posjeda, pa da sudovi nemogu nikoga štititi u posjedu takovih prava, kod kojih nije moguć posjed, obzirom na §§. 311, 313 i 292. o. g. z., nije osnovan.“

Proti toj odluci podnesu obie stranke previdni utok kr. stolu sedmorice, koji je 4. svibnja 1877. izdao na to sliedeću rješitbu:

„Vidiv, da se tužba osniva na trgovačko-družtvenom ugovoru, sklopljenom 21 svibnja 1871. medju tužiteljem kao tajnim drugom i tuženici kao javnimi ortaci i voditelji trgovačke tvrdke S. i J., da su tuženici protokolirani trgovci, i da razpra, sačinjavajuća predmet pomenute tužbe iz družtvena odnošaja izvire. dakle da je po §. 1 i 2 zakona od 3 listopada 1876 (br. 86 Sbornika zakona i naredaba za Hrvatsku i Slavoniju kom. XXXI) trgovačkoj sudbenosti doznačena, u kom slučaju sudbenost u prvoj molbi po §. 4 navedenog zakona ima kr. sudbeni stol vršiti; uvaživ, da je navedeni zakon o trgovačkoj sudbenosti i postupku uvršćen u Sborniku komadu XXXI, dne 18. listopada 1876 izdanom i razposlanom, pa pošto u istom zakonu nije odredjeno vrieme, kada u kriepost stupiti ima, da mu je po ustanovi §. 3. zakona od 28 studenoga 1873 (br. 56 sbornika komad XVII) zakonska kriepost petnajsti dan iza 18. listopada 1876., kada je naime zakon od 3 listopada 1876 (br. 86) izdan. dakle 3. studenoga 1876 počela, dosliedno, da je grad. delegovani ko-

Digitized by Google

tarski sud u Zagrebu kao sud prve molbe istu, prednjim u tečaju nalazeću se. na trgovačku sudbenost spadajuću parnicu, po §. 16 zakona od 3. listopada 1876. imao za dalje uredovanje ustupiti sudu po navedenom zakonu nadležnomu; vidiv, da je postupajući grad. del. kotarski sud u Zagrebu uprkos toj zakonskoj ustanovi svoju odluku dne 4. studenoga 1876. dakle iza dana, kad je navedeni zakon u kriepost stupio, nenadležno izrekao, pa da se uslied tog kako njegova, tako i napadnuta odluka banskog stola po §. 339 gpp. ništetnom izpostavlja: pronašao je kr. stol sedmorice povodom utoka obih stranaka, obie odluke nižih sudova po §. 343 gpp. ukinuti i sudu prve molbe naložiti, da sa upitnom parnicom po §. 16. zakona od 3. listopada 1876. postupa.

(Koli god visoko uvažujemo rješitbe najvišega suda, ovdje ipak moramo dodati, da nam se čini, da su niži sudovi pravilnije ovaj predmet shvatili i riešili.)

Priobćio S.

K §. §. 204 i 339 gr. p. p.

U broju 5. „Mjesečnika“ o. g. priobćio je g. dr. L. Š. slučaj, gdje je kr. kot. sud u Križevcih kao gruntovna oblast naredio ročište, da se preduzme sudb. očevid i preslušaju svjedoci na licu mjesta, ali nije bio odredio ročišta za izbor vještaka. Uslied toga podniela je protivna stranka žalbu ništovnu, jer da naš gradj. p. p. nepoznaje očevida bez vještaka. Kr. kot. sud povrati žalbu ništovnu stranki natrag s razloga, jer da su ništovnice kao poseban pravni liek po §. 339. dopustive samo proti osudam. Proti toj rješitbi uloži I. L. utok, u kojem navodi, da se žalba ništovna po §. §. 308. i 341. može podnieti i proti odluci i proti osudi, da se može ili samostalno podnieti ili spojiti sa kojim drugim pravnim liekom. Povodom toga utoka izdao je kr. banski stol 2. svibnja o. g. br. 4615 sliedeću rješitbu:

Kr. b. stol obnašao je:

s razloga, što po propisu §. 311. savezno sa §. 340. gr. p. p. sud prve molbe nije vlastan žaobu ništovnu izvan slučaja promašenog roka zabaciti, već ju ima sa spisi odmah na drugu molbu odpraviti, koja po propisu §. 342. gr. p. p. dalje riešava, — utoku mjesta davši, napadnutu odluku ukinuti i sudu naložiti predloženje iste.

Na predloženu pako žalbu ništovnu izdao je kr. b. stol 6. lipnja 1877. br. 5799 sliedeću konačnu riešitbu:

Kr. banski stol obnalazi:

vidiv, da po propisu §. 319. gr. p. p. osebnomu pravnomu lieku proti zaključkom suda, kojim se odredjuje preslušanje svjedoka ili sudb. očevid — mjesta neima, već je takove žalbe prosto poslje izrečene

Digitized by Google

osude skopčati sa prizivom; — žalbi ništovnoj kao po zakonu nedopustivoj, mjesta nedati i odrediti povratak iste.

Priobćio **A. K.**

Književnost.

Tumač zakonu od 3. listopada 1876 o postupku u pravnih poslovih manje vriednosti (o postupku bagatelnom ili maličnom) pred kr. kotarskimi sudovi (gradsko-delegovanimi kot. sudovi), po dru. Marianu Derenčinu, predstojniku kr. vladnoga odjela za pravosudje. Zagreb 1877. Nakladom sveučilištne knjižare Albrecht i Fiedler. Ciena 1 for. 50 novč.

Usljed naredbe kr. vladnoga odjela za pravosudje od 2. lipnja t. g. br. 3100., stupila su 1. srpnja t. g. u kriepost ona tri zakona, stvorena u sadašnjem hrvatskom saboru i sankcionirana 3 listopada, dotično 17. prosinca 1876., kojimi se postojeći parbeni postupnik u više ustanovah načelno mienja.

G. dr. Derenčin, poznat kao jedan od najvrstnijih hrvatskih pravnika, mogao se je jamačno, osobito u svom današnjem zvaničnom položaju osvjedočiti ob istinitosti tvrdnje, da je izvadjanje, praktično oživotvorenje novih pravnih načela (osobito procesualnih) tim teže, čim su se u praksi dublje uvriežila prijašnja protivna načela.

Nedvojim nimalo, da bi se istinitost te tvrdnje kod nas dala dokazati i iz prakse kaznenoga postupnika od 17. svibnja 1875.

Poglavito s toga razloga latio se je g. D. posla, koj će biti vrlo koristan za naše pravosudje, jer će znatno olahkotiti radnju sudcem a i strankam u izvadjanju i uporavi novih gradjansko parbenih zakona.

U razmjerno kratkom vremenu napisa g. D. dvie knjige, tumačeće upitne nove zakone; o prvoj, razlažućoj cieli ovršni postupak na temelju dosadanjih propisa i t. zv. ovršne novele, izrekao sam svoje nazore u 4. broju „Mjesečnika“ t. g.

Druga njegova knjiga, kojoj napis gore je naveden i koja izadje koncem mjeseca lipnja, zaslužuje isto toliko uvaženja, a biti će bez dvojbe još i od veće praktične važnosti, jer tumači zakon, normirajući cieli postupak u t. zv. maličnih pravnih preporih, koj je osnovan i u svojoj cielosti i u pojedinih ustanovah na načelih, koja nepoznaju — ili jih poznavaju samo u vrlo malom obsegu, n. pr. glede slobodne ocjene dokaza — oni procesualni propisi, po kojih ureduju dosada naši civilni sudovi. Cielo djelo možemo dieliti u tri sastavine. U prvoj (str. 3—19) govori g. D. „o postanku i glavnih načelih zakona od 3 listopada 1876 o postupku u pravnih poslovih manje vriednosti“. Na temelju podataka vlade i sabora spominje tu u kratko postanak upitnoga zakona i savez u kojom stoji sa onim o mjestnih sudovih, te brani obširnije načelo ob-

Digitized by Google

vezatne presudne vlasti proti načelu posredujuće, dotično obraničke vlasti tih sudova. Nije umjestno govoriti ovdje o tih raznih načelih: ja sam zagovarao protivno stanovište u kratko već na drugom mjestu („Mjesečnik“, 1875. br. 1.), samo mi valja opaziti na ono, što se g. D. pozivlje na njemački zakon ob ustrojstvu sudova od ove godine, da isti občinske sudove, kao posebne samo pripušta (§. 14. „Als besondere Gerichte werden zugelassen.)

Pogledom na ustanovu §. 53. našega zakona o mjestnih sudovih, po kojoj se podnašaju proti osudam istih pritužbe (ne priziv, ko što je pogriešno u Tumaču naštampano) na kr. kot. sudove, označuje g. pisac glavna načela zakona od 3. listopada 1876. o mjestnih sudovih. Zatim označuje u kratko i vrlo dohvatljivo neka načela privrem. parbenoga postupnika, imenito pismenost, razpravnu i eventualnu maximu i (legalnu) dokaznu teoriju; spominje neshodnost tih načela i težnju novijih zakonodavstva, da se ta zamiene naravnijimi i prikladnijimi, da se postigne svrha parbenoga prava.

Cislajtansko zakonodavstvo prihvati takova načela zakonom od 27. travnja 1873. (bagatelni postupak), naše je zakonodavstvo uz neke promjene taj postupak recipiralo.

Označiv g. pisac dvie glavne načelne razlike medju cislajtanskim i našim bagatelnim postupkom, razlaže na kratko ali jasno u glavnih crtah načela toga zakona. Glede eventualne maksime veli g. pisac, da je u ovom postupniku znatno ublažena (t. j. naprama stanovištu, koje ima u gradjanskom parbenom postupniku od 16. rujna 1852.); nu meni se čini, da bi se moglo uztvrditi, da je ni neima u bag. post., što i sam g. pisac na drugom mjestu (str. 95. §. 64.) tvrdi.

Drugi dio rečena djela sačinjava tumač samomu zakonu, i to redom §§.

Kod pojedinih odsjeka zakona razlaže g. pisac i za nepravnike vrlo jasno, početna načela nekih procesualnih institucia, tako n. pr. govori o „strankah“ (str. 35—40), o „rokovih“ (str. 41—42 sasma onako, ko što i u svom djelu ob obvršnom postupku str. 23—25), ob ustmenosti i neposrednosti (str. 46—51), o „slobodnoj dokaznoj teoriji“ (str. 65—66) o „preslušavanju stranaka poput svjedoka“ (str. 83—86) i o „pravnih ljekovih“ (str. 108—109).

A pogledom na pojedine propise ovoga zakona označuje g. D. u kratko i razliku njihovu od propisa priv. gradj. postupnika.

Neka mi bude dozvoljeno, neobaziruć se na nekoje manje, pogreškom tiska prouzročene netočnosti, iztaknuti samo sliedeće:

Na str. 21. tvrdi g. pisac, da kr. kot. (i grad. deleg.) sudovi razpravljaju i riešavaju priepore navedene u §§. 1. i 3. bagatelnoga postupnika u granicah nadležnosti, opredieljene im sudovnikom“.

Digitized by Google

Taj mi se nazor nevidi opravdanim; ja držim, da je sam bag. post. pozitivno (§§. 1. i 3) i negativno (§. 2.) precizno označio nadležnost kr. kot. kao bagat. sudova; pa s toga se niti ne slažem sa g. piscem, kad on tvrdi na str. 22, da parnice proti fisku, občinam i t. d. (§. 14. sl. b. sudov.) nikada nespadaju pred rečene sudove; scienim da spadaju u granicah §§. 1—3; jer zakon neizuzimlje naročito fiska i t. d., košto to čini zakon od 3. listop. 1876. o mjestnih sudovih (§. 25. lit. a b.)

Gore citirana izreka „u granicah nadležnosti opredieljene jim sudovnikom" nestoji u našem, nego samo u cislajt. bag. postupniku (§. 1 ... „insoferne sie nach den allgemeinen Jurisdictionsbestimmungen zur Zuständigkeit der Bezirksgerichte ... gehören"), ali niti ovaj neizuzimlje fiska, občine itd., jer posljednja al. §. 1. veli „die Bestimmungen des §. 14. der Jurisdictionsnorm vom 20. November 1852, wodurch die daselbst in lit b) (Fiscus itd.) ... bezeichneten Rechtsstreitigkeiten der Entscheidung der Gerichtshöfe erster Instanz vorbehalten sind, für den auf die im Bagatelverfahren zu verhandelnden Rechtsstreitigkeiten keine Anwendung".

Treći dio knjige sadržaje „obrazce sudbenih spisa u bagatelmom postupku (str. 135—183) i napokon propise o biljegovini i pravnih pristojbah, valjajuće u tom postupniku.

Ovi obrazci, sastavljeni razgovetno, olahkotiti će znatno sudcem porabu zakona.

G. Derenčin postigao je podpunoma ovom knjigom svrhu, koju ističe u predgovoru iste; svatko u nas osjeća potrebu znanstvene pravoslovne literature; nu ta potreba neizključuje podnipošto opravdanost i važnost juridičkih djela, koja su namienjena poglavito — ili makar i izključivo — praktičnoj porabi i svrsi; jedna vrst neizključuju druge, već se upravo popunjuju; dokazuje nam to juridička literatura starija i novija i kod drugih naroda, pa mislim da će našim sudcem, barem u početku izvadjanja novih zakona, najbolje doći jasni kamenari istih. — S ovih razloga radostno pozdravljamo „Tumač" presv. g. D. te ga toplo preporučamo našim pravnikom.

Dr. **S. B.**

Poslovni izkazi kr. stola sedmorice i kr. banskoga stola za godinu 1876.

I. Kod kr. stola sedmorice ostalo je neriešenih koncem godine 1875 12
podnesaka, a tečajem godine 1876 prirasla su k tomu . . 1093
podneska, ter su iste godine rieš na 1032

Digitized by Google

a ostala neriešena 73
podneska.

Od tih podnesaka ostalo je koncem godine 1875 8
gradjanskih parnica neriešenih, a tečajem godine 1876.
priraslo ih je 227
ter su iste godine riešene 202
parnice, dočim su 33
ostale neriešene su godine 1876.

Od tih parnica riešene godine 1876:
potvrdjujućimi rješitbami 104
preinačujućimi rješitbami 31
ukidajućimi rješitbami 23
ad instruendum 44

Pritužbe i utoci u gradjanskih pravnih poslovih ostali su neriešeni koncem godine 1875 4
tečajem godine 1876. priraslo ih je 399
od kojih je riešeno njih 368
ter koncem godine 1876 35
ostalo neriešenih.

11 mnienja u poslovih zakonarskih izradio je kr. stol sedmorice, dočim je jedno mnienje neriešeno ostal.

Rješitbe u poslovih karnostnih izrečene su 2. i 1. rješitba o pritužbi sindikatskoj.

Uredovnih i tekućih poslova prispjelo je g. 1876 . 398
od kojih je riešeno 396
a ostala su neriešena 2

U stvarih kaznenih uredovao je kr. stol sedmorice tečajem godine 1876. tako po starom postupniku od 29 srpnja 1853., kao i po novom postupniku od 17 svibnja 1875.

Po kaznenom postupniku od 29. srpnja 1853. podnešene su kr. stolu sedmorice 52 kaznene parnice i to:

33 radi zločinstva, 1 radi prestupka i 18 radi prekršaja, od kojih je ostala neriešena jedna parnica radi zločinstva.

Podnešen i riešen je samo jedan priziv u kaznenih poslovih proti odlukam tužbovnim, odustajnim ili obustavnim.

Po kaznenom postupniku od 17. svibnja 1875, podnešeno je kr. stolu sedmorice kao sudu kasacionalnomu 156 podnesaka, od god. 1876. kojih je 139 riešeno, a 17 ostalo je neriešeno koncem godine.

Žaoba ništovnih proti prvomolbenim osudam podnešeno je 154, od kojih su podnieli 27 državni odvjetnici, a 127 obtuženici.

Žaoba ništovnih proti odlukam banskoga stola glede stavljanja pod obtužbu podnešeno je 5.

Digitized by Google

Od ukupnih 159 žaoba ništovnih zabačeno je po §. 282. kaz. postupka njih 65

Od pritužba podnešenih po §. 277. br. 5. k. p. zabačeno je po §. 282. k. p. 65

Usljed provedene javne kasacionalne razprave zabačena je jedna pritužba, i napokom stvoreno je 6 presuda po §. 303. kaz. post.

Usljed toga riešeno je godine 1876. 133. žaoba ništovnih proti presudam a 5. proti odlukam obtužbenim, dočim ih je 17. proti presudam neriešenih zaostalo.

Zajedno sa žaobom ništovnom podnešen je sudu kasacionalnomu 61 priziv i to 7 po državnih odvjetnicih na štetu obtuženikovu, a ostali po obtuženicih samih. 29 priziva poprimljeno je s uspjehom, a 32 bez uspjeha.

Od 185 kaznenih osuda, izrečenih g. 1876. odpadaju po kaznenom postupniku od 29. srpnja 1853. 32 na zločinstva, 1 na prestupke i 18 na prekršaje, a po kaznenom postupku od 17. svibnja 1875. 134. na zločinstva.

Naročito pako radi zloč. uvriede Veličanstva	1
javnoga nasilja silovitim položenjem ruke ili pogibeljnom prietnjom suprot osobam poglavarstvenim u poslovih uredovnih	3
javnoga nasilja bezpovlastnim ograničenjem osobne slobode . .	1
javnoga nasilja otmicom	1
javnoga nasilja globljenjem	2
javnoga nasilja pogibeljnom prietnjom	6
zavedenja na zloporabu vlasti uredovne	2
krivotvorenja javnih vjerovnih papira	1
silovanja, oskvrnuća i ostalih težkih vrsti bludnosti	3
umorstva	21
čedomorstva	2
ubojstva	17
pometnuća	1
težke tjelesne ozlede	36
paleža	5
kradnje	57
pronevjerenja	4
razbojstva	1
prevare	8
Ukupno	172

Broj kažnjivih diela veći je od broja osuda s toga: jer je više puta jednom osudom sudjeno radi više zločinttva.

Radi prestupka proti sigurnosti poštenja stvorena je jedna presuda.

Digitized by Google

Od 18 osuda izrečenih radi prekršaja odpada
2 proti javnim ustanovam i naredbam;
3 na ozlede pri hrvanju i
14 suprot sigurnosti poštenja.

Prispodobiv izkaze od god. 1875. vidi se, da je kr. stolu sedmorice gradjanskih parnica i utoka god. 1875. podnešeno . . . 669
a godine 1876 : 626
dakle godine 1876 manje 43

Kaznenih parnica:
radi zločinstva godine 1875. 60
godine 1876. 183
dakle godine 1876. više 123
radi prestupaka godine 1875 5
godine 1876 1
dakle godine 1876. manje 4
radi prekršaja napokon godine 1875. 48
godine 1876. 18
dakle godine 1876. manje 30

Godine 1876. izrečeno je po kr. stolu sedmorice 17 osuda na smrt, od kojih odpada na zločinstvo običnoga umorstva 10
grabežnoga umorstva 1
potajnoga „ 3
naručenoga „ 1
i supružnoga „ 2

Od ovih ovršena jedna smrtna osuda.

U urbarskih predmetih podnešen je kr. stolu sedmorice 31 podnesak, od kojih su koncem godine 1876. ostala 3 neriešena. — Rješitbe u urb. parnicah izrečene su 3 potvrdjujuće, 3 preinačujuće, 5 ukidajućih i 10 je riešeno ad instruendum. Rješitba glede rekursa bilo je god. 1876. kod kr. stola sedmorice 7 u urbarskih poslovih.

II. Kod kr. banskoga stola zaostalo je od god. 1875 67 neriešenih podnesaka. Godine 1876. priraslo je 12.877
i riešeno iste godine 12.752
podneska, ter je ostao koncem godine 1876 neriešen . . . . 201 podnesak.

Presuda u gradj. parbenih predmetih izrekao je banski stol tečajem godine 1876. 975 i to:
375 potvrdjujućih,
163 preinačujuće i
419 ukidajućih.

Rješitba ob utocih u gradj. pravnih poslovih izrekao je banski stol 1981 i jednu presudu u sindikalnih poslovih.

Digitized by Google

U kaznenih predmetih izrekao je 2018 presuda i to:
180 radi zločinstva,
3 radi prestupaka i
1835 radi prekršaja.

Rješitba ob utocih tečajem kaznenoga postupka izrekao je banski stol u godini 1876. 295 i to:
167 radi zločinstva.
6 radi prestupaka i
122 radi prekršaja

Presudah stola sedmorice u gradj. parbenih predmetih prispjelo je bans. stolu 156 i to:
107 potvrdjujućih,
33 preinačujuće i
16 ukidajućih.

Rješitba stola sedmorice ob utocih u gradj. predmetih prispjelo je banskomu stolu 349, a presuda u kaznenih predmetih 50 i to:
32 radi zločinstvah,
3 radi prestupaka i
15 radi prekršaja.

U urbarskih poslovih podnešeno je bans. stolu god. 1876. 167. podnesaka, ter sa 164 riešena, a tri su ostala neriešena koncem godine. Osuda urb. izrečeno je 18 i to 6 potvrdjujućih, 6 preinačujućih i 6 ukidajućih, rješitba o nagodah 25 a isto toliko i rješitba glede uloženih utoka.

Rješitba stola sedmorice glede osuda prispjelo je bans. stolu 7 i to:
3 potvrdjujuće,
1 preinačujuća i
3 ukidajuće, a rješitbah glede utoka 8.

U stvarih kaznenih odbijena je jedna subsidiarna tužba, predložena po §. 36. br. 2. kazn. post., a u tri slučaja udovoljeno je predlogu, da se produlji zatvor kolusionalni.

Prigovora proti obtužbi državnoga odvjetnika prispjelo je bans. stolu god. 1876. 231. ter je vrhu istih izrečeno 13 presuda po §. 202, 7 po § 204. a 211. po §. 205. kazn. post.

Podnešen je jedan prigovor proti osudi oglušnoj na tužbu državnoga odvjetnika, nu bez uspjeha.

Povodom priziva u kaz. stvarih izrekao je banski stol 112 presuda, ter su 63 priziva uslišana, a 149 ih je zabačeno.

Po §. 105. toč. 4 kazn. post. izrečena je jedna presuda, a po §. 290 k. p. 123.

Pritužbah proti zaključkom suda podnešeno je 27 i to 10 s uspjehom a 17 bez uspjeha.

Digitized by Google

Jedna molbenica podnešena je za ublaženje kazni (§. 351. k. p.) nu odbijena je, a molbenica za pomilovanje podnešeno je 28, od kojih je 20 odbijeno, a 8 podastrto višjemu mjestu.

Prispodobiv izkaze poslovne od god. 1876. s onimi od god. 1875. vidi se, da su god. 1875. bila kod bans. stola 13.733
podneska, a god. 1876. . . . . 12.953
dakle god. 1876. 780
podnesaka manje.

Gradjanskih parnica bilo je god. 1875. 1151
a godine 1876. 975
dakle god 1876. 176
manje.

Utoka u gradj. prav. poslovih bilo je g. 1875. . . . 2276
a godine 1876. 1981
dakle godine 1876. 295
manje.

Kaznenih presuda izrečeno je radi zločinstva godine .
1875. 287
godine 1876. 180
dakle godine 1876. 107
manje.

Radi prestupaka godine 1875. 8
godine 1876. 3
dakle godine 1876. 5
manje.

Radi prekršaja god. 1875. 1263
godine 1876. 1835
dakle godine 1876. 572
više.

Rješitba ob utocih tečajem kaznenoga postupka bilo je
godine 1875. 90
godine 1876. 295
dakle godine 1876. 205
više.

Urbarskih osuda bilo je god. 1875. 12
godine 1876. 18
godine 1876. 6
više.

Urbarskih nagoda bilo je godine 1875. 5
godine 1876. 25
dakle godine 1876. 20
više.

Digitized by Google

Rješitba ob uloženih utocih u urbarskih poslovih bilo je

godine 1875.	35
godine 1875.	25
dakle godine 1876. manje.	10

Zakon od 22. travnja 1875. ob uvjetnom dopustu kaznenika u izvadjanju tečajem godine 1876.

Zakon ob uvjetnom dopustu kaznenika počeo se je praktički izvadjati početkom godine 1876. na temelju naredbe kr. hrv.-slavonsko-dalmatinske zemaljske vlade odjela za nutarnje poslove i odjela za pravosudje od 20. prosinca 1875. br. 23794, kojom je izdan naputak za provedbu istoga zakona.

Od to doba pak do konca godine 1876. predalo je ukupno 256 kaznenika molbe za uvjetni dopust, od kojih odpada na kr. zemaljsku kaznionu u Lepoglavi njih 130
na kr. zemaljsku žensku kaznionu u Zagrebu 17
na c. kr. zem. krajišku kaznionu u Mitrovici 8
na c. kr. zem. krajišku kaznionu u Rači 5
na c. kr. zem. krajišku kaznionu u Karlovcu 2
na uze kr. sudbenih stolova i to: u Zagrebu 46
u Varaždinu 14
u Osieku 12
u Belovaru 8
u Vukovaru 6
u Požegi 3
i napokon na uze kr. kot. suda u Križevcih 5
Od tih 256

molba odbito je kao neuvaženih 68, dočim je 188 kaznenika dobilo uvjetni dopust uz sliedeće razmjerje:

	podieljeno uvj. dopusta:	odbito molba za uvj. dopust:
Kr. zem. kazniona u Lepoglavi . . .	104	26
„ „ ženska kazniona u Zagrebu .	13	4
Krajiška kazniona u Rači	3	2
„ „ u Mitrovici . . .	6	2
„ „ u Karlovcu . . .	2	—
Uze kr. sudb. stola u Zagrebu . . .	31	15
„ „ „ „ u Varaždinu . .	7	7
„ „ „ „ u Osieku . . .	10	2
„ „ „ „ u Belovaru . . .	5	3

Digitized by Google

	podieljeno uvj. odpusta:	odbito molbah za uvj. dopust:
Uze kr. sudb. stola u Vukovaru . .	2	4
„ „ „ „ u Požegi . . .	—	3
Uze kr. kot. suda u Križevcih . . .	5	—

Od 188 kaznenika, kojim je podieljen uvjetni odpustosudjeno je bilo radi

zločinstva ubojstva njih	90
radi zločinstva težke tjelesne ozlede	59
radi zločinstva javnoga nasilja	19
radi zločinstva umorstva	13
radi zločinstva čedomorstva	5
i radi zločinstva ustanka	2
Od tih	188

kaznenika opozvan je uvjetni dopust samo četvorici i to dvojici osudjenim radi zločinstva ubojstva i dvojici osudjenim radi zločinstva težke tjelesne ozlede, ter su prva dvojica kaznenici iz kr. zemaljske kaznione u Lepoglavi, a potonja dvojica kaznenici iz uzah kr. sudbenoga stola u Zagrebu. Od ove četvorice nije ni jedan bio priupadnik, već je trojici opozvan uvjetni dopust radi zla ponašanja u obće za vrieme uvjetnoga dopusta, a jednomu radi toga, što nije došao stanovat u mjesto, koje je naznačio kao boravište svoje za vrieme uvjetnoga dopusta, gdje bi bio imao boraviti pod redarstvenim nadzorom.

Naredba

kr. hr. slav.-dalm. zemaljskog vladnoga odjela za poslove nutarnje upravljena na podžupaniju u Požegi.

Riešavajući tamošnju predstavku od 8. siečnja t. g. broj 72. odpisuje se ovim kr. podžupaniji, da se ovdašnja normativna naredba od 30. prosinca 1876. broj 16.818 izdana glede obdržavati se imajuće najmanje izmjere zemljištnih česticah kod zadružnih diobah, neima takodjer strogo uporabiti kod otajnih diobah, već da se kod takovih diobah samo na to strogo paziti ima, da dosljedno propisu §. 42. provedbene naredbe od 30. travnja 1874. krupne pogrješke neobstoje proti redarstvenim i zdravstvenim propisom.

U ostalom za želiti je svakako, da se takodjer kod otajnih dioba po mogućnosti na to pazi, da kućište 400□° iznosi; — a upravo nedopustivo je, da se kućište i poslje razdiobe nerazdieljeno i skupno ostavi, ter se kr. podžupaniji strogo i pod odgovornošću nalaže, da se u svakom takovom slučaju izseljenje jedne diobne stranke iz skupnoga dvorišta i kućišta ureda radi odredi; jer je zajednica u kućištu iz naj-

Nastavak u prilogu.

Digitized by Google

važnijih gospodarskih, redarstvenih i kulturnih razloga štetna, pogibeljna i nedopustiva.

Što se ovim kr. podžupaniji znanja i ravnanja radi priobćuje. — (Isto ovakovu naredbu izda isti kr. vladni odjel i za kr. podžupaniju u Djakovu.)

Viestnik.

Mjesečna skupština pravničkoga družtva držana je bila 30. srpnja u sveučilištnoj sgradi. Prof. Franjo Vrbanić čitaše zanimivu razpravu „o pojmu akcije i o pojmu akcionarne udruge," u kojoj je prije svega u oprieci prama dosadanjoj nauci prava trgovačkoga pojam akcije osnovao ne na pojmu pozitivnoga zakona, već na zahtjevih i načelih narodne ekonomije, a zatim je na istom temelju uz pripomoć pravila o udrugarstvu, pojam „akcijonarne udruge" označio tako, da je prije svega riešio pitanje o pojmu akcijonarnoga poduzeća. Prof. Vrbanić misli, da se samo na takovu temelju dadu popuniti mnogi nedostatci, koji se nalaze u pozitivnom pravu o udrugah akcijonarnih, i rješiti temeljito i valjano mnoga pitanja, koja se u teoriji i u praksi dosada vrlo površno prosudjuju.

— Novi članovi prav. družtva. Tečajem mjeseca srpnja prijaviše se za članove pravničkoga družtva sliedeća gg.: Pantelić Grga, pristav c. k. kot. suda u Karlovcih, Stefanović Josip, pristav c. k. kot. suda u Karlovcih, Gaj Svetoslav, kr. kot. pristav u Pregradi, dr. Ivan Ružić, odvjet. i kr. j. bilježnik u Belovaru i dr. Jovan Gjurić, odvjetnik u Mitrovici.

— Presv. g. dr. Marijan Derenčin, predstojnik kr. vladnoga odjela za pravosudje posjetio je ovih dana sv. Ivan naročito u svrhu, da bude prisutan razpravam u bagatelnih poslovih te da se glavom uvjeri o tom, kako se tu postupa. Koliko doznajemo, presv. g. bio je zadovoljan u cielosti; za koji dan pogledati će još u neka Zagrebu bliža mjesta n. pr. Vel. Goricu u istu svrhu. Netreba nam istom dodavati, koliko je ovakov pohod koristan, pa smo upravo zahvalni presv. g. predstojniku, da se je sam odlučio na vlastite oči pogledati, kako rade najnovije i u nas zaista posve nove institucije. Ne dvojimo, da će nj. presvietlost, kad budu zvanični poslovi dopuštali, i u dalje krajeve zaviriti.

— Sa sveučilišta. Školska godina svršila se je na sveučilištu 31. srpnja službom božjom u crkvi sv. Katarine.

U drugom polječu netom minule školske godine bijaše na sveučilištu upisano što redovitih što izvanrednih slušaoca do 300; odatlje ide na sam fakultet pravo- i državoslovni 170 djaka. — Na istom fakultetu držano je u ljetnom semestru ove godine 20 kolegia sa 78 ura na tjedan, a predavaše: sedam redovitih, jedan izvanredni, jedan namjestni profesor i jedan docent.

Od početka školske godine pa do svršetka bijaše u svem 79 pravno-povjestnih državnih izpita, 29 državno-znanstvenih a 37 sudstvenih.

U srpanjskom roku prijavilo se za pravno-povjestni državni ispit 26 kandidata, trojica su odstupila; od preostalih 23 jedan jedan je položio ispit s odlikom, trojica dobila odliku iz po jednoga predmeta, petorica su reprobirana, a ostali aprobirani što jednoglasno, što većinom glasova. — Za rok listopadski prijaviše se 44 kandidata.

Strogih ispita bijaše sedam, svi su povoljno obavljeni, pače četiri su

Digitized by Google

kandidata dobila i odliku iz po jednoga ili dva predmeta. Dne 28. polagaše gosp. Zlatko Halper, 31. Ljudevit Jurinac, 1. kolovoza prije podne g. Josip Ivandia, a poslje podne g. Jakov Radošević stroge ispite, sa liepim uspjehom. — Napokon dodajemo još, da su ove godine svršila 32 pravnika propisano četverogodište, te znatan dio ovih već položio i judicialni drž. ispit.

— Imenovanja. Nj. c. kr. apošt. Veličanstvo imenova premilostivno dra. Josipa Kneza ravnateljem erarskih pravnih posala i financ. nadsavjetnikom; Gjuru Raića, dosadanjega tajnika kod ug. ministarstva financija i baruna Eduarda Rušlana financ. nadsavjestnici II. razreda, Nikolu Badovinca financ. nadsavjetnikom II. razreda extra statutm. Predstojnik pravosudnoga odjela imenova: dra. Ivana Ružića odvj. kr. javnim bilježnikom u Belovaru, Metela Peklića vieć. tajnikom i zamienikom drž. odvjetnika u Zagrebu; Drag. Schmidta, kot. pristavom u Koprivnici; Vatroslava Peičića sudb. pristavom u Zagrebu; Andriju Milića sudb. pristavom u Varaždinu; Josip Perne imenovan je definit. c. k. kot. sudcem u Rujevcu; a Milan Uzorinac c. kr. kot. sudcem u Slunju.

— G. Emil Tauffer imenovan je po Nj. c kr. apoštolskom Veličanstvu ravnateljem kaznione u Lepoglavi. Kako je g. T. bio kroz mnogo godina predstojnikom sličnoga zavoda u Ugarskoj, te se njegovo djelovanje u tom pravcu najvećom pohvalom spominje; nadamo se pouzdano, da će s njegovim dolazkom započeti one radnje i oko kaznione lepoglavske, koje su prije svega nuždne, da se bude onaj zavod smio zvati kaznionom.

— G. dr. Milan Makanec, odvjetnik, preselio se iz Petrinje u Zagreb, te je smjestio svoju odvjetničku pisarnu u kući Metelkovoj, ulici Marija Valeria.

— U novoj Gradiški otvorio je svoju pisarnu g. odvjetnik Juraj Striškovć.

— † Prošloga mjeseca izgubi smrću pravničko družtvo tri svoja člana, Franju Begna, viećnika c. kr. sudb. stola u Petrinji: Dragutina Willinjera viećnika c. kr. sudb. stola u Vinkovcih i Franju Biljčevića, odvjetnika u Iloku. Lahka im zemljica!

— Osnove zakonâ. Kako se je približilo vrieme da se sastane hrvatski sabor, vladni odjeli izradili su i nekoliko osnova zakona, koje će se saboru predložiti, da o njih vieća. Naročito — tako priobćuju službene novine — predložiti će se saboru:

1. Osnova občinskoga zakona;

2. osnova zakona za gradske občine;

3. osnova zakona, kojim se zabranjuje hipotekarno obterećenje idealnoga diela još nerazdieljene zadružne imovine;

4. osnova zakona o lihvarstvu;

5. osnova zakona ob ograničenju ovrhe na plaće i beriva osoba, spadajućih k domobranstvu;

6. osnova zakona o dužnosti željezničkih poduzeća jamčiti za tjelesne ozlede ili umorstvo čovjeka, sbivše se u njihovom prometu;

7. odvjetnički red, s nova preradjen, pošto se dosada prihvaćeni nije sankcionirao.

Medju ovdje izbrojenimi osnovami nedvojbeno vrlo su važne za uspješnu radnju uprave one ob občinskom i gradskom redu. O sretnom riešenju ovoga posla bitno će zavisit povoljan uspjeh preustrojstva naše uprave. Osnova zakona o lihvarstvu priobćena u naših novinah nastojaše oba načela, na kojih se osniva cislajtanska i ugarska kombinirati te za lihvu ustanoviti civilno-pravne i kazneno-pravne

Digitized by Google

posljedice. Ako smo dobro upućeni ono cislajtansko je načelo odbijeno u konferenciji, držanoj kod zemaljske vlade, a pridržano samo ovo potonje. Mi bismo se je dva mogli složiti sa načeli zakona o lihvi valjana za Galičku, ali nikako sa sličnim zakonom, što ga je izradio sabor ugarski.

— Najnoviji svezčić „Statističnog Mjesečnika," što ga izdaje c. kr. statistično srednje povjerenstvo, sadržava razpravu o tom, kakve da bijahu austrijske kaznione godinâ 1873. do 1875., iz koje mi vadimo sliedeće podatke: Ukupni broj napšenikâ bijaše g. 1873: 15.104, godine 1874: 15.649, godine 1875: 16.064. Od ovih bijaše prve tih godina: 12.786 mužkih i 2318 ženskih, druge godine: 13.732 mužkih i 2332 ženskih. U mužkih i u ženskih kaznjenicih najveći broj ima 20 do 30 godina; pa za ovimi najviše je onih, kojim je 30 do 40 godina. Najmanje je kaznjenika, kojim je 14 do 16 godina i koji su ih navršili 60. Vriedi primjetit, koli često dadu se na zli put, pa postanu zločinci, oni nesretnici, koji za mladosti svoje ne mogu da uživaju obiteljskoga života; godine bo 1873. u mužkih kaznjenicih deseti dio, po prilici, bijaše nezakonito rodjenih, a u ženskih bijaše ih više nego peti dio, dakle surazmjerno ženskih jedan put više nego mužkih. Ovaj žalostni pojav sliedećih godina učinio se je većim, jer godine 1874 u kaznionicah za mužke nezakonito rodjeni bijahu jaki osmi dio svijuh a u kaznionicah za ženske mal da ne četvrti dio; tiem surazmjerno ženskih jedan put više nego mužkih. Koliko odvrati od zločincâ imat svoju obitelj a osobito djece dokazom je to, što mal da ne tri četvrtine zločinaca bijahu neoženjeni, a samo četvrtina a mal da ne trećina bijaše ožanjenih i obudovljelih, a samo petina mužkih i ženskih kaznjenika imadjaše zakonite djece. A da samo imat djece zakonite može branit od zločina, sudit je po tom, što mnogi bijahu kaznjenici ženskoga spola, koji imadjahu nezakonite djece.

(„Pravo.")

Književnost. Pravo pravničko-upravni list, god. V., svezak 31. od mjeseca lipnja sadržaje: Povjestne crtice o rimskom zakonolavstvu od dra. Pappafava; praktičke koristi novoga kaz. zakonika od B.; domašaj novke (novelle) kaz. postupniku, od F. G.; o oprostu od službe vojničke od A. Kuzmanića; gradjanske, kaznene i upravne pravne slučajeve, književne viesti itd.

— Novi časopisi. Počam od 1. srpnja izlaze u Zagrebu dva nova časopisa, i to:

a) Hrvatski svjetozor, list za naše vrieme, za obrazovanje i zabavu. Urednik: Milan Grlović. Izlazi svake nedjelje jedan put; ciena na pol god. 3 fr.

b) Humoristički list. Izlazi dva puta na mjesec, izdaje i uredjuje ga V. Raić. Ciena na godinu u obsegu austro-ug. monarkije 3 for., za inozemstvo 4 for. Članci pisani su što hrvatskim, što slovenskim jezikom — pokus svake hvale i preporuke vredan.

Družtveni prinos

platiše sliedeća gg. vanjski članovi pravničkoga družtva

za godinu 1875.

Weinert Franjo c. kr. kot. sudac u Ogulinu 8 for., dr. Valenko kot pristav 3 for.

za godinu 1876.

Fr. Barbot odvj. 3 for.; Majcen Jos. 6 for.; M. Petak 6 for.; Thiery Josip 6 for.; Vrabčević Milan 6 for.; Valenko 3 for.; dr. Mikulčić 6 fr.; Ristić 3 fr.; Bader Dragutin 6 fr.

Digitized by Google

za godinu 1877.

Dr. Nikodem Jakšić 3 fr.; Belošević Ljudevit 3 fr; Markovac Andria 6 fr.; Wodvařka Vilim, c. kr. drž. odvjetnik 6 fr.; dr. Posilović Mio odvj. 6 fr.; Divild Josip 6 fr.; Gjuričić Stjep. 3 fr. (za II. polugod.); Čermak Vatroslav 3 fr. (za II. polugod.); Ristić Jovan 6 fr.; dr. Gojković Živko 6 fr.; Ćirić Izidor 6 fr.; Manojlović Kosta 6 fr.; dr. Starčević David odvj 6 fr.; Ferdo Rešetar 6 fr.; Josip Jagunić 3 fr.; Lenac Valentin 3 fr.; Hegedić Franjo 2 fr.; dr I. Ružička u Pragu 3 fr. (za II. polugod.); Raslić Josip 3 for.

Natječaji. Kod novo ustrojenoga kr. kot. suda u Božjakovini imade se popuniti mjesto kot. sudca. Godišnja plaća 1200 for. (eventualno 1400) i 250 for. stanarine te službovine 100 for.; b) mjesto kr. kot pristava. Plaća ovomu 1000 for. (eventualno 1100 for. uslied promaknuća) i 200 for. stanarine. Molbenice šalju se predsjedničtvu kr. sudb. stola u Zagrebu.

Kod novoustrojenoga kr. kot. suda u Pakracu ima se popuniti a) mjesto kot. sudca i b) mjesto kot. pristava. Uvjeti kao i gore spomenuti. Molbe šalju se predsjedničtvu kr. sudb. stola u Požegi.

Mjesto c. kr. kot. sudca u Lapcu, eventualno mjesto vieć. tajnika, odnosno sudb. pristava ima se popuniti. Plaća sudcu 1200 for. i 250 for. stanarine, plaća vieć. tajnika 1000 for. i 200 stanarine, napokon pristav sudbeni sa 800 fr. plaće i 150 for. stanarine.

Stečaji. Jelisava Drakulić, trgovkinja u Zagrebu. — Kr. sudb. stol Zagreb. — Z. i medj. upr. im. odvj. Ivan Fabianec, zam. Tkalčić Miško. — Rok za prijave 15. rujna o. g.

— Amalia Rebić, kitničarka u Zagrebu. — Kr. sudb. stol Zagreb. — Z. i m. upr. im. odvj. Gavrilović, zam. Tkalčić Miško, — Rok za prijave 15. rujna

— Stefan Milutinović, sitničar u Rumi. — Kr. kot. sud u Rumi. — Z. i m. upr. im. odvj. Svetozar Nikolajević, zam. Stevo Dimitriević. — R. pr. 30. rujna o. g.

— Jakov Brazzaduro brodovlastnik u Sušaku. — Kr. kot. sud u Bakru. — Z. i m. upr. im. odvj. dr. Silvester Pallua, zam. dr. Antun Carević. — R. pr. 15. rujna o. g.

— Bradić et Bosnić trg. firma u Senju. — Kr. kot. sud u Senju. — Z. i upr. im. odvj. Gjuro Erler. — R. pr. 15. rujna o. g.

Dokinuti stečaji. Bivši nad imovinom Vilima Bresslauera trgovca u Šarengradu, S. C. Kohna trgovca u Osieku i Franje Krošla u Petrinji otvoreni stečaji, dokinuti su odlukami dotičnih nadležnih sudova.

Dopisnica uredničtva.

G. Vlad. Schmidtu u Našicah. Članovi pravničkoga družtva neplaćaju ništa za „Mjesečnik," dobivaju ga bezplatno. Vi dakle neimate ništa platit za list, nego kao član prav. družtva za g. 1877. imate platit 6 for.

Gg. Slavoljubu Gavezu u Belovaru, Stjep. Tubiću u Stubici, Gajeru u Osieku: Zahtievani broj 7. od 1. srpnja poslan Vam je i po drugi put, prem smo se uvjerili, da ga je odpravničtvo odpravilo odmah u početku mjeseca.

G. M. L. u N. Članaka razpravnih imamo prilično mnogo, ali teže je za praktične slučajeve. Molimo vas, nezaboravite na te. Nam je miliji dobar praktičan slučaj, nego razpravica sredinje ruke.

Digitized by Google

Digitized by Google

Digitized by Google

MJESEČNIK

PRAVNIČKOGA DRUŽTVA U ZAGREBU.

GODINA III.

Br. 9.

Zagreb 1. rujna 1877.

UREDJUJE U IME ODBORA PRAVNIČKOGA DRUŽTVA:

DR. JAROMIR HANEL, DR. BLAŽ LORKOVIĆ.

SADRŽAJ:

M. Savić: Treba li darovanje za slučaj smrti prihvatiti pismeno, da isto može valjati kao pogodba? — **Lujo Polić**: Uredjenje otajno razdieljenih zadruga pogledom na zakon od 16. rujna 1876. o sastavljanju gruntovničkih uložaka. — **St. Tubić**: Teret dokaza u negativnoj tužbi. — Dr. **Živko Gojković**: Družtvo i privatno pravo vlastničtva. — **Praktički slučajevi**: I. gradjansko-pravni. II. kazneno-pravni. III. upravno-pravni. — Razjasnjenje §. 531. k. z. — Poslovni izkazi kr. sudb. stolova u poslovih civilnih i kaznenih za g. 1876. — **Viestnik.**

VLASTNIK I NAKLADNIK „PRAVNIČKO DRUŽTVO U ZAGREBU“.

TISKOM DIONIČKE TISKARE.

Digitized by Google

MJESEČNIK

PRAVNIČKOGA DRUŽTVA U ZAGREBU

izlazi

jedan put na mjesec, najmanje na tri tabaka.

Ciena mu je na cielu godinu 8 fr., na pol godine 4 for. na četvrt 2 for. a. vr.

Predplata neka se odpremi novčanom naputnicom odpravničtvu „Mjesečnika," u dioničkoj tiskari (vlastita kuća.)

Članovi pravničkoga družtva dobivaju „Mjesečnik" bezplatno.

Digitized by Google

Prilog br. 9

m g o d i n e 1876.

Tekući broj	Kr. sudbeni stol u	utorstva				Skrbništva				Računi				Poslovi povjerbinski i gruntovnički				Riešitbe II. molbe na pod nešene osude			Riešitbe III. molbe na pod nešene osude		
		godini 1876. prirasla		ovih je dovršeno	u tečaju ostalo	od prvašnjih godinah u tečaju	u godini 1876. prirasla	ovih je dovršeno	u tečaju ostalo	od prvašnjih godinah u tečaju	u godini 1876. prirasli	konačno riešeni	još u tečaju nalazeći se	od prvašnjih godinah u tečaju	u godini 1876. prirasli	konačno riešeni	još u tečaju	potvrdjujuće	preinačujuće	osudom zabacujuće	osudu I. molbe potvrdjujuće	osudu I. molbe preinačujuće	osudu I. molbe zabacujuće
1.	Zagrebu	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	31	10	10	15	5	4
2.	Varaždinu	—	—	—	—	1	—	—	1	2	—	1	1	—	—	—	—	14	3	2	—	—	—
3.	Belovaru	8	7	—	15	—	2	—	2	—	1	1	—	—	—	—	—	—	—	1	—	—	—
4.	Osieku	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	10	2	10	8	1	—
5.	Požegi	6	17	6	67	1	1	—	2	4	—	3	1	—	—	—	—	—	1	—	—	—	—
6.	Vukovaru	8	21	71	88	1	2	1	2	—	—	—	—	—	—	—	—	3	1	—	1	1	1
	Ukupno	22	45	77	170	3	5	1	7	6	1	5	2	—	—	—	—	58	17	23	24	7	5

Digitized by Google

tečajem godine 1876.

Tekući broj	Broj zatvorenikah	Na koncu godine ostalo u zatvoru, a nije se izrekla konačna osuda prve molbe	Broj obtuženik, koje je progonio			Broj osudjenikah uslied progona od strane			Prošnje za ublaženje kazni §. 351. kazn. post.		Prošnje na pomilovanje §. 352. kazn. post.		Komisionalna razprava izvan uredskoga sjedišta
			državni odvjetnik	privatni tužitelj	privatni učestnik	državnog odvjetnika	privatnog tužitelja	privatnoga učestnika	predložene	odbijene	predložene	odbijene	
1	953	70	804	—	—	534	—	—	—	—	2	15	1
2	100	17	463	—	—	365	—	—	—	—	1	1	—
3	178	14	667	—	—	379	—	—	—	—	—	3	25
4	586	67	—	—	—	—	—	—	2	—	—	—	—
5	84	18	497	—	—	221	—	—	—	—	—	—	—
6	508	31	588	—	—	211	—	—	—	1	—	—	—
7	2409	217	3019	—	—	1710	—	—	2	1	3	19	26

Digitized by Google

Treba li darovanje za slučaj smrti prihvatiti pismeno, da isto može valjati kao pogodba?

Darovanje za slučaj smrti jest jednostrani čin darovatelja i valjanost istoga nije zavisna od učestvovanja nadarenoga, nu da ovaj čin može imati pravnu moć, ima se paziti na sve formalnosti, koje zakon kod zapisa propisuje.

Darovanje ovo može valjati kao pogodba, nu tad se moraju steći formalnosti zahtievane u §. 956. g. z. i to a) mora nadareni učestvovati kod ugovora, dotično mora prihvatiti darovanje;

b) mora se darovatelj naročito odreći prava isto opozvati;

c) mora se o tom darovanju sastaviti pismena izprava i

d) mora se ova izprava uručiti nadareniku.

Ovdje imamo najprije razglabati o prihvatu darovanja te ustanoviti, kakov isti po ustanovah gradj. zakonika mora biti.

Kod svake pogodbe jest neobhodno potrebito, da ponuda bude prihvatjena, zato i jest §. 861. g. z. o tom donio ustanovu, koja ustanovljuje, da tek prihvatom ponude ili obećanja nastaje pogodba.

Obećanje može se prihvatiti na razne načine, ovaj prihvat može se učiniti prije obećanja ili poslje istoga — a može uzslieditи izriekom, riečmi i znaci u obće primljenimi, nego i muče takovimi čini, koji po razsudjenju svih okolnosti nedaju nikakva uzroka razumnoga dvojiti o njih (§. 863. g. z).

Prihvat darovanja može se očitovati ustmeno i pismeno. Ako se očituje pismeno, može prihvat sa obećanjem sačinjavati jedinstveni nerazdruživi čin ili može od istog odlučen biti.

Digitized by Google

Ako je za darovanje za slučaj smrti potrebito samo da isto obdarenik prihvati, može taj prihvat uzslieditи u svakoj od navedenih formah, kroz to ovo darovanje negubi svoje valjanosti. Mora li taj prihvat biti pismeni, tad su izključeni drugi gore navedeni načini, pa i nebi imalo nikakve pravne valjanosti, da i na drugi način, osim pismenoga, uzsliedi.

Po ustanovah poglavja sedamnajstoga gradj. zakonika nema na valjanost i obvezivost pogodbe nikakva upliva forma, u kojoj se ista sklapa, osim u slučajih zakonom ustanovljenih (§. 883. g. z.)

Kad zakon izrazito nepropisuje, da se darovanje za slučaj smrti ima prihvatiti pismeno, negubi isto valjanosti ako se prihvati ustmeno, ili na ini prije navedeni način, izuzev slučaj, ako su se stranke izrazito sporazumile, da će sastaviti pismeni ugovor (§. 884. g. z.)

Zakon zahtieva, da darovanje za slučaj smrti valja kao pogodba, da bude sastavljena pismena izprava. Od tud se zaključiti može, da se zahtieva izprava, koja će posvjedočiti izjavu darovatelja kao i obdarenika t. j. koja će sadržavati obećanje i prihvat darovanja.

Za ovo bi se čovjek mogao pozvati na §. 956. g. z. gdje se veli, da se vrhu toga nadarenom ima uručiti pismena izprava.

Rieči „vrhu toga“ mogle bi se protegnuti na sve prije navedene momente, dakle i na prihvat obdarenika. Al ipak držim, da se moram pridružiti nazoru protivnom, da darovanje za slučaj smrti, da bude valjano kao pogodba, nemora biti prihvaćeno pismeno, već da taj prihvat može uzslieditи na drugi koj način naveden u §. 863. g. z., osobito ako obdarenik primi darovnicu providjenu svimi potrebštinami te mu je sadržaj već od prije poznat.

Ovaj ovdje razvijen nazor podupiru sliedeći razlozi:

a) Upravo stoga što zakon kod darovanja i naročito kod onih za slučaj smrti ustanovljuje osobite potrebštine, mora se svatko čuvati iste pomnažati i to takovimi, kojih ni zakon ni ustanovio nije, a to bi bilo s pismenim prihvatom darovanja ovakovog.

Digitized by Google

b) §. 956. g. z. zahtieva, da darovanje za slučaj smrti kao godba mora biti prihvaćeno, a za taj prihvat nenavodi osoe forme; mora dakle taj prihvat u smislu §. 861, 863 i 883 z. biti takav, da pokazuje, da je obdarenik voljan prihvatiti rovanje, i svaki način tog prihvata mora biti pravnovaljanim.

c) Rieči „vrhu toga" navedene u §. 956. g. z. odnose na čin darovanja i na to, da se je darovatelj odrekao prava ozvati darovanje, a neodnose se na zahtievani prihvat.

d) Zakon zahtieva za valjanost takova darovanja kao podbe samo pismenu izpravu, a nezahtieva pismena ugovora. Da zakon namjeravao ustanoviti, da prihvat mora biti izjavljen pismu, ustanovio bi bio, da o tom mora biti sačinjen ugovor, ne pismena izprava.

Zapis i darovanje za slučaj smrti kao pogodba imaju mnogo čnosti, a i razlikuju se u mnogih točkah, pače je i sam zakon ıtievao, da ove razlike nastanu i da jih sam darovatelj sa ınjem iztakne.

Ova dva čina slažu se u tom, što su bezplatna, što se obreni obogaćuje, što je u darovatelja nastao animus donandi to su podpuno izvedeni tek po smrti darovatelja ili oporuelja — zapisatelja. Razlikuju se pako:

Zapis jest čin jednostrani, a darovanje za slučaj smrti jest dvostrani, dakle ugovor.

Zapis se može opozvati, a darovanje za slučaj smrti kao odba nemože se opozvati, jer tko je ugovor sklopio, vezan na isti.

Kod zapisa ostaje pismena volja kod oporučitelja, jer je to nostrana slobodna volja njegova, koju on može opozvati i štiti, dočim kod darovanja za slučaj smrti kao pogodbe mora jasno viditi čin darovanja, to jest mora dotična izprava biti čena obdareniku.

Ove razlike vide se naročito u formi pravnoga posla i to:

Ugovor razlikuje se od zapisa, kao jednostranog čina, pritom i taj je neobhodno potrebit za bitnost ugovora, koj bez a nebi mogao ni nastati.

Mora darovatelj imati pravu volju sklopiti obvezivi čin,

Digitized by Google

koji jednostrano opozvati nemože, zato je i propisano, da se darovatelj mora odreći prava ovaj čin opozvati, a to nesmije biti učinjeno riečmi, već mora biti napisano.

Napokon mora darovatelj znati, da se tu neradi o samoj volji, koja kao napisano očitovanje u njegovom posjedu ostaje i koju promieniti te uništiti može, već da se tu radi o pogodbi, koja obdareniku daje pravo, stoga se i zahtieva da se obdareniku izruči darovno pismo.

Darovanje za slučaj smrti kao ugovor razlikuje se od drugih ugovora u tom, što su ovi sklopljeni čim je obećanje prihvaćeno, kod ovog darovanja pako mora biti sastavljen spis, a ugovor nemože se smatrati sklopljenim, dok nije dotična pismena izprava izručena obdareniku.

Moglo bi se jošte pitati, može li se darovnica izručiti punomoćniku obdarenika i da to izručenje ima istu pravnu moć, te da li se rieči zakona, po kojih se odnosna izprava ima izručiti obdareniku, imadu tako tumačiti, da li je izručenje uzsliedilo punomoćniku učinilo čin taj bezkriepostnim?

Na ovo se odgovara riečmi: „quod quis per alium facit ipse fecisse censetur“, po tom nastaju iste pravne posliedice, ako se darovnica uruči punomoćniku obdarenika, kao da je ovomu samomu izručena.

Priobćio **M. Savić.**

Uredjenje otajno razdieljenih zadruga pogledom na zakon od 16. rujna 1876. o sastavljanju gruntovničkih uložaka.

Kako u području podžupanije jastrebarske biti će valjda u ostalih krajevih naše zemlje, da nekadanje seljačke zadruge postoje samo jošte po imenu i u gruntovnici, dočim su faktično malo ne sve prestale. Tko pako poznaje posjedovne odnošaje takovih faktično više nepostojećih zadruga, biti će uvidio, koli je prieke nužde nesamo po narodno blagostanje već i po pravnu sviest pučanstva, da se ti odnošaji zakonitim načinom čim skorije urede.

Digitized by Google

Zakon od 3. ožujka 1874. o zadrugah učinio je doduše potrebitu providbu naredjujuć ustanovom §. 26., da se otajne diobe zadruga počam od 1. siečnja 1877. po podžupanijskoj oblasti, ureda radi urediti imadu. Nu pita se, da li je ta odredba zakona i dovoljna za skoro postignuće naumljenoga cilja? Dosadanje izkustvo neovlašćuje žalibože na to, jer se u praksi pokazalo, da propisani postupak nailazi na mnogobrojne, neuklonive skoro potežkoće. Po glasu naime gorepomenutoga §. 26. zakona o zadrugah imade podžupanijska oblast saslušati sve zadrugare njihove zastupnike, sastaviti zapisnik š njimi te ako potajna dioba zadruge odgovara ustanovam §. 18., to jest ako je ista sdovito uz pristup sviuh ovlaštenika sastavljena, ako su prava alodobne sirotčadi osjegurana i kod razdiobe i parcelacije narodno-gospodarstveni, a kod sgrada propisi redarstveni obdržani, dati diobnu izpravu te takovu gruntovno i porezovno provesti.

U slučaju pako da potajna dioba neodgovara ustanovam §. 3. imade podžupanijska oblast u smislu §§. 18. i 19. postupati, to jest povesti propisani diobni postupak. U praksi prikaje se pako postupak propisan ustanovom §. 26. zakona o zapgah ovako:

Čim si podžupanijska oblast pribavi zadružno rodoslovje, runtovni izvadak i posjedovni list, mora istom stranke pozvati same doprinesu snimak gruntovnoga nacrta, jer ga gruntovna last ureda radi nedaje, i katastralni nacrt, koj je za provenje diobe neobhodno nuždan. Iza kako je to sve pribavljeno, zivaju se stranke na ročište da se sastavi propisani zapisnik. tom ročištu priobćuju stranke postupajućoj oblasti, da su hovi otcevi ili oni sami zadružno selište na više dielova polili razciepiv svaku parcelu u isto toliko dielova, zatim da je lielbenik Petar ili Pavao svoj dio ili nekoliko komada zalo, prodao ili oporukom drugomu ostavio, ili da je na svojem lu dvorišta podigao kuću, itd. — Budući da je u našega seka samo ona dioba pravedna, gdje od svakoga komada dobije oj dio, to je obično, da su malo ne kod svih parcela cieloga lružnoga selišta skroz i skroz povredjeni narodno-gospodarveni propisi neglededć na redarstvene propise, kojih naš seljak

Digitized by Google

jošte niti nesluti. Podžupanijska oblast mora dakle po propisu §. 18. z. z. odstraniti te mane i to u prvom redu privolom samih dielbenika. Koliko se to iz dosadanjega izkustva u podžupanijske oblasti jastrebarske prosuditi može, jedva da će kojoj postupajućoj oblasti češće za rukom poći, da privolom samih dielbenika putem zamiene pojedinih parcela izpravi takove manjkave diobe, jer dielbenici u obće neće ništa da znadu o kakvom izpravku. A vrlo često opravdana je i ta protivština, jer je većina zadruga pred 10. 15 dapače i 20 godina razdieljena tako, da je dio jednoga dielbenika, koj je svoje komade marljivo obradjivao i nastojao (osobito kod vinograda) mnogo vriedniji od diela drugoga dielbenika, koj je svoje komade zapustio zatim jer je jedan dielbenik svoje komade založio ili prodo dočim je drugi svoje nesamo pridržao već dapače i sa prikupljenim zemljištem arondirao. U kratko: otajna dioba jedva će se privolom stranaka izpraviti. Nepreostaje dakle podžupanijskoj oblasti nego postupati po propisu §. 19. z. z. to jest pridržavši diobni ključ, izražen u faktičnoj diobi, odrediti procjenu zadružne imovine, sastaviti i razdieliti dielove, zatim izdati diobnu odluku. Iz toga biva jasno, da je postupak pri provadjanju otajnih dioba posvema nalik postupku glede ostalih dioba s tom jedinom razlikom, da kod ovih potonjih služi diobnim ključem broj loza, kojih su predstavnici bili u životu 1. siečnja 1857. dočim se kod potajnih dioba osim u slučaju, ako su prava maloobne sirotčadi povriedjena, uzimlje diobnim ključem razmjerje faktičnoga suposjeda dielbenika. Mislim da je suvišno naglašivati, da će se takovim načinom provadjanja otajnih dioba pogledom na ogroman broj istih s jedne strane, a na nedostatak radinih sila kod podžupanijskih oblasti s druge strane vrlo kasno doći do željenoga uredjenja naših zadruga. Dapače ako se uvaži da je ekonomičko stanje naših njekadanjih zadruga — što se žalibože neda tajiti — tako lošo, da nemogu smoći ni potrebiti diobni trošak, nekmo li novčane odštete, što su kod dioba, ako li se obdržavati narodno-gospodarstveni i redarstveni propisi, neizbježive, zatim da se kod gore nacrtanoga načina provadjanja otajnih dioba radjaju zapletaji, koje politička oblast pogledi

Digitized by Google

na obstojeći gruntovnički red ureda radi razriešiti nemože, moralo bi se žalibože uztvrditi, da se tim načinom u obće nebude došlo do uredjenja posjedovnih odnošaja naših zadruga. Osim toga valja iztaknuti, da će se rušenjem postojećih otajnih dioba zadruga porušiti i veći dio radnja izpravka katastralnoga operata, obavljena na temelju zak. čl. VII.: 1875. zajedničkoga sabora.

Moguće, da je sve ovo i jošte drugo lebdilo pred očima saborskoj enqueti, kadno je u prvobitnu vladinu osnovu zakona od 16. rujna 1876. o sastavljanju gruntovničkih uložaka utisnula ustanovu §. 5. istoga. Prama poznatoj namjeri toga zakona, da se naime urede zamršeni posjedovni odnošaji naše zemlje i da se faktični posjed dovede u sklad sa gruntovnim na temelju izpravka katastralnoga operata, obavljena prama ustanovam zak. čl. VII.: 1875. zajedničkoga sabora, naredjuje se u prvoj alineji §. 5. gorepomenutoga zakona o sastavljanju gruntovničkih uložaka „da se posjed svake zadruge, koja je porazumljenjem dotičnih ovlaštenika potajno jur razdieljena, na pojedine ovlaštenike u gruntovnici upisati ima.“

U provedbu te ustanove nalaže se naputkom kr. vladnoga odjela za pravosudje od 24. prosinca 1876. §. 10. gruntovničkomu povjereniku, da imade točno ustanoviti „da li je za vrieme osnutka gruntovničkih zapisnika kućna zadruga sbilja obstojala, a sporazumkom dotičnih ovlaštenika kašnje potajno razdieljena; pa ako je to ustanovio, da imade od stranaka potražiti diobnu izpravu ili pravomoćnu odluku, o kojih je rieč u §§. 19. 23. i 26. zakona od 3. ožujka 1874. o zadrugah, te na temelju iste izpraviti gruntovni zapisnik; nemogu li pako stranke predložiti takove izprave, tada da ima povjerenik pozvati nadležnu podžupanijsku oblast, da po propisu §. 26. zakona o zadrugah obavi diobu i da pravomoćnu diobnu izpravu ili odluku izpravka radi njemu dostavi.

Provedbenom ovom odredbom izriče se dakle, da se zakon o sastavljanju gruntovničkih uložaka u obće, a prva alineja §.-a 5. istoga ponapose neproteže na otajne diobe zadruga, da se indi status quo ante, dotično §. 26. zakona o zadrugah nepromjenjen ostavlja. Odredba ova osniva se očevidno na drugoj ali-

Digitized by Google

neji §. 5. često spomenutoga zakona o sastavljanju gruntovničkih uložaka, koja naredjuje „da ustanove §§. 26. i 31. zakona od 3. ožujka 1874. o zadrugah ostaju netaknute.“ Moglo bi se potaknuti pitanje, da li se te ustanove zakonom o sastavljanju gruntovničkih uložaka doista nimalo netangiraju, kako to predpostavlja gorepometi provedbeni naputak kr. vladnoga odjela za pravosudje? Sudeć po §. 10. točki 4. toga naputka, koja u oprieci sa §. 31. zakona o zadrugah imperativno ustanovljuje, da se jedina na zadružnom kućištu preostavša obitelj ili osoba kao vlastnik u gruntovnicu upisati ima, zatim sudeć po riečih a možda i po genesi prve alineje §. 5., napokon sudeć po očitoj namjeri zakona o sastavljanju gruntovničkih uložaka, dalo bi se možda uztvrditi, da su ustanove §§. 26. i 31. zakona od 3. ožujka 1874. o zadrugah samo u onom dielu ostale netaknute, u kojem se propisuju stanovite kautele kao skrb, da se obezbiede prava malodobne zadružne sirotčadi i zakonito odsutnih ovlaštenika (§. 26.) i da se osujeti svako prevarno sticanje zadružnoga selišta (§. 31.), a da je ostali sadržaj tih ustanova stavljen izvan krieposti.

Pitanje ovo zaslužilo bi radi svoga velikoga zamašaja, da se po kojem vještom peru ocjeni, što je i namjera ovim riedkom.

Lujo Polić.

Teret dokaza u negativnoj tužbi.

Nemogu na ino nego da dadnem protuodgovor na nazore, izražene ob ovom pitanju u broju 6. „Mjesečnika godine 1877.“

Teret dokaza kreće se oko razglabanja pravnoga odnošaja i činbenika, odnosećih se na pravni odnošaj izmedju stranaka, a taj pravni odnošaj tužitelja, strogo uzeto, da se na istini osniva, mora da sadržaje posvemašno pomanjkanje činbenika negativne djelatnosti.

Razglabajuć dakle tužitelj svoj pravni odnošaj o priepornom pravu prama tuženiku, naići će u odgovoru potonjega na činbenike negativne djelatnosti, i tu dolazi dokazivanje tužiteljevo na greben činbenika, stavljenih po tuženiku.

Digitized by Google

Nesvlada li dokaz tužiteljev ove negativne činbenike protivnika, tužitelj neće uspieti razglabanjem i dokazom svojim, jer će sud vidjeti, da je navala tužiteljeva preslaba prema snagi obrane tuženikove.

Razumieva se, da te negativne činbenike tuženik mora i navesti i dokazati, jer se od sudca nemože zahtievati, da su mu privatne okolnosti stranaka poznate, a sudac uza to niti je zvan, niti ovlašten, da tuženika brani iztražujuć okolnosti, kojimi se ovaj i sam ne brani; zahtievati pako od tužitelja, da on navede okolnosti, koje bi se možda svidilo tuženiku proti njemu navesti, pak da neobstojanje ovih negativa dokaže, značilo bi od čovjeka više zahtievati, nego ovaj činiti može, jer i tužitelj ne može, barem nije držan, znati, čim se sve njegov protivnik kani braniti.

U tom smislu propisuje §. 104. g. p. p., da svaka stranka ima dokazati čine, na koje utemeljuje traženo koje pravo, ili učinjen prigovor; dakle ima negativni tužitelj dokazati svoje vlastničtvo, a tuženik ima dokazati, da je to vlastničtvo ograničeno.

Ako ovi negativni činbenici tuženikovi obstoje doduše, al ih tužitelj u tužbi nije spomenuo, daje se tuženiku prilika, da ih pobijajuć dokaze protivnikove sam dokaže, a čim je tuženik taj dokaz svojih tvrdnja proveo, uzdrmao, dá porušio je snagu dokaznu tužiteljevu; sve dokazivanje tužiteljevo razbiti će se o dokazu negativnih činbenika tuženikovih, u koliko iz njih sliedi, da je pravo tužiteljevo ili nepostalo, ili pako da je obstojavše to pravo prestalo.

Ovi, negativno djelujući činbenici isto kao i neki drugi često su takovi, da ih je stranci vrlo težko, a kad kada reć bi i nemoguće dokazati, te je, mjesto dokaza, podmetnuta predmieva, s koje sliedi trajanje činbenika kojega, nu odatle ipak ne sliedi, da to trajanje i u sadašnjosti postoji; a da je tomu tako, dokazuju jasno ustanove o posjedu, jer već §. 376. o. g. z. veli „tko taji pred sudom, da posjeduje kakovu stvar, pak se dokaže, da ju posjeduje, mora radi toga samo da ustupi posjed tužitelju.“

Digitized by Google

Što god se je iz predmjeva iz posjeda toga posjednika u prošlosti izvadjalo, prestade časom, kojim je posjedniku tomu dokazano, da posjeduje stvar.

Upravo na predmnievu i to iz §. 323. i 523. o. g. z. oslanja se mnienje onih, koji tvrde, da ima negativni tužitelj slobodu svoje stvari od služnosti dokazati, ako je tuženik u posjedu služnosti.

Tako i mnenje vrlo cienjenoga pisca u broju 6. „Mjesečnika“ o. g., da se valjan odgovor na prieporno pitanje o teretu dokaza u negativnoj tužbi ravna nepobitno prema tomu, da li tuženik posjeduje pravo služnosti ili ne.

Na suprot tomu tvrde drugi upravo protivno, naime, da se valjani odgovor na ovo prieporno pitanje ne ravna prema tomu, da li tuženik posjeduje pravo služnosti ili ne.

Ova razlika mnenja iztiče se i u članku gornjem br. 2. i br. 6. „Mjesečnika.“

U članku br. 6. oslanja g. pisac tvrdnju, da se odgovor priepornoga pitanja o teretu dokaza u negativnoj tužbi ravna prema tomu, da li tuženik posjeduje pravo služnosti ili ne — na predmjevi, jer se po §. 323. o. g. z. predmnieva, da posjednik služnosti imade za nju valjan naslov, pa budući da ova predmnjeva, — nastavlja pisac članka br. 6., — onu tužiteljevu za slobodu njegovoga vlastničtva po §. 324. o. g. z. vojujuću u toliko nadmašuje, u koliko po posliednjoj stavci ovoga §.-a u dvojbi posjedniku prednost pristoji, to se ne može više tužitelj uspjehom pozivati na predmnjevu slobode svoga vlastničtva.

Kako se na prvi mah vidi, izvodi g. pisac dokaz iz predmnjeve u razprah o posjedu uvažive, koji je samo faktični odnošaj, i ništa više, proti slobodi vlastničtva, koje je u najeminentnijem smislu pravo, a ne faktični samo odnošaj.

Po ovoj tvrdnji piščevoj moralo bi vlastničtvo kao pravo ugnuti se predmjevi iz posjeda, koji nije za to, što je posjed, već i pravo; pravo vlastničtva moralo bi trpiti, da se i ne razpravljajuć o pravu, već samo faktični odnošaj, t. j. posjed pred očima imajuć, o pravu samu de nobis sine nobis sudi!

Digitized by Google

Posjed, bio kakav mu drago, imao bi po tom prednost pred samim pravom. (? Ured.)

Pravo vlastničtva došlo bi u tom slučaju u red izpod posjeda, što se ipak ne može dopustiti.

Medjutim g. pisac kao da i sam nazire tu pogubnost, jer odmah veli, „da tužitelj mora slobodu svoje stvari od tobožnje služnosti po zakonskih propisih dokazati. §. 324. o. g. z.

Koji su to propisi, koji je to uredni sudac, o kom govori §. 324. o. g. z.?

Očevidno jest, da se u §§. 323. 324. g. p. p. radi o uzazivnoj tužbi, a ne o tužbi negativnoj, jer §. 324. o. g. z. veli, da „ovomu p o z i v u, da posjednik pokaže naslov posjeda, neima mjesta;" a §. 323. o. g. z., koji sadržaje uvod za §. 324. gr. z. glede uzazivne tužbe, veli, da posjednik ne može biti p o z v a n da pokaže naslov posjedu.

Takodjer sam §. 324. o. g. z. veli, da protivnik posjednika, koji (posjednik) nemože biti pozvan, da pokaže naslov posjedu, može tužiti pred urednim sudcem, i dokazati svoje umišljeno jače pravo, a kad stranka proti faktičnom odnošaju, dakle posjedu, mora pred urednim sudcem tužiti se, te joj nije dovoljna samo pozivna, t. j. uzazivna parnica, sliedi nedvojbeno, da nastaje actio in rem, i tužitelj valja da dokaže pred urednim sudcem „jače svoje pravo," a to jače pravo jest pravo vlastničtva, koje se pred urednim sudcem dokazuje, dočim je tužba uzazivna tužba iznimne naravi.

Prema uspjehu ove tužbe vlastničtva, koja je ovdje tužba negativna, izreći će sudac odgovarajuću presudu s obzirom na dokazno jače pravo; tu će mu pako razsud lahak biti, jer je vlastničtvo kao pravo, vlast, da izključi po §. 366. o. g. z. svakoga inoga od posjeda stvari svoje, dočim posjed nije pravo, već je samo faktični odnošaj, trpljen ne vis fiat.

U istinu se dakle o posjedniku po §. 323. o. g. z. samo drži, da ima tvrd naslov, a §. 324. g. p. p. jasno veli, da posjed pred urednim sudcem i dokazanim pravom postaje nemoćnim.

Dočim se o posjedniku samo d r ž i, da ima tvrd naslov, ne nailazimo u §. 366. o. g. z., da ovaj §. samo d r ž i, da ima

Digitized by Google

vlastnik pravo, da izključi svakoga inoga od posjeda svoje stvari, niti se tu nalazi kakova ustanova, što da čini sudac u slučaju kakove dvojbe.

Pa zar se u istinu tolika snaga toj tobožnjoj predmnjevi iz §. 323. o. g. z. proti vlastniku pred urednim sudcem pripisati može? Ni pošto.

Ma §. 369. o. g. z. ni neobazire se na to.

Taj §. ovako govori: „Tko preduzme tužbu o vlastnosti, mora dokazati, da tuženik ima u svojoj vlastnosti stvar iskanu putem pravice, i da je ta stvar njegova (tužiteljeva) vlastnost.“

Po protivničkom mnenju morao bi tužitelj slobodu svoje stvari od posjeda tuženikova dokazati; tuženik bi se pozvao samo na svoj posjed, kao posjednik da ima predmnjevu tvrda naslova, i tužitelj bi se u čudu našao, kamo da ga je jasni §. 369. o. g. z. doveo, jer ga nije dovoljno osjegurao proti snagi predmnjeve iz §. 323. o. g. z.

Ajdmo jedan korak dalje.

Actio Publiciana izrično veli, da u njoj tužitelj ima dokazati tvrdi naslov i istiniti način tečenja. §. 372. o. g. z.

Bar tu će protivnici morat priznati nuždu izkazivanja naslova, jer se po tom §.-u ima publicianski tužitelj d r ž a t i za pravoga vlastnika prema svakomu posjedniku, koji ne može pokazati naslova nikakova ili „samo slabiji naslov posjeda svoga.“

Evo i tu ne mora tužitelj dokazivati, da mu je stvar slobodna od kakova naslova protivnika — posjednika, nego se od ovoga zahtieva, da on dokaže j a č i naslov.

Valjanost svoga nazora nastoji g. pisac spomenutoga članka izvesti i iz §. 479. o. gr. z., po kojem mora onaj, koji proti posjedniku kojega služnoga prava tvrdi, da mu je upitno pravo samo uz uvjet opoziva dozvoljeno, da si dakle posjednik tu služnost samo prisvaja, tu tvrdnju dokazati.

Ovaj §. nedokazuje ništa za podporu protivničkoga nazora.

§. 527. o. g. z. propisuje, da služnost sama po sebi prestaje, čim ustanovljeno vrieme prodje.

Cienjeni g. pisac stavio se ovdje na posve stransko stano-

Digitized by Google

vište, na kojem se u dojakošnoj razpravi nije nalazio, došao je naime na pitanje ob uvjetu razriešujućem.

Ovdje vlastnik priznaje, da je posjednik služnosti zadobio taj posjed po tvrdom naslovu, naime ugovorom; po tom dakle i neima pitanja o tobožnjoj predmnjevi iz 323. o. gr. z., već je nastalo pitanje o tom, da li je kriepost ugovora prestala ili nije izmedju vlastnika stvari i posjednika služnosti?

Pitanje, da li posjednik služnosti kao takav imade još tvrdi naslov, i da li vlastnik imade slobodu svoga vlastničtva proti posjedniku kao takovu dokazati, ne dolazi ovdje u razpravu, već samo pitanje ob obstojanju, ili neobstojanju uvjeta.[1]

§. 523. o. g. z., na koji se protivničko mnenje tako rado pozivlje, govori takodjer proti njemu. Ovaj §. zahtieva, da tužitelj ima dokazati, d a j e z a d o b i o služnost ili bar posjed njezin kao stvarnoga prava, a §. 480. gr. zak. propisuje, da se stečenju prava služnosti hoće i naslov.

Čemu dakle dokaz toga naslova?

Svaki tužitelj ima u tužbi dokazati činjenice, iz kojih mu izvire traženo pravo, ni pošto pako neobstojanje činjenica, koje pravo ograničuju ili ga uništuju.

Vjerovnik n. pr. u tužbi o dugu prilaže obveznicu, izdanu po protivniku; želi li pako njegov protivnik, da se tužitelj sa zahtievom odbije, jer je tražbinu već namirio, mora tuženik tu okolnost i dokazati, ili zar da mu tužitelj neobstojanje svih mogućih načina ob utrnuću tražbine dokaže?

Tako isto ima vlastnik dokazati, da je on doista vlastnik stvari, a čim je to dokazao, dokazao je i sva prava, koja mu kao vlastniku pripadaju; dočim se pako neizključuje mogućnost, da

---

[1] Jeder Vertrag bildet wenigstens seinem Hauptinhalte nach eine juristisch untheilbare Thatsache.

Darauf beruht es z. B. dass die Behauptung, ein Vertrag sei nicht pure, sondern unter einer Suspensiv Bedingung abgeschlossen, juristisch als ein Leugnen (negat. Litiscontestation) sich darstellt, indem in der Suspensiv Bedingung in der Regel ein den Hauptinhalt des Vertrages unmittelbar modificirender Zusatz enthalten ist, während eine beigefügte Resolutiv Bedingung die Natur eines mehr selbstständigen N e b e n v e r t r a g e s annimmt, und deshalb von dem der sie behauptet, zu erweisen ist. — Bär. Anerkennung.

Digitized by Google

i kakovi negativni činbenici postoje, jer on dapače i priznaje, da si protivnik služnost prisvaja, zato mora ovaj da dokaže pravno obstojanje negativnoga toga činbenika.

Tuženik mora da dokaže, da pravo tužiteljevo sada neobstoji onako, kako to zahtieva tužitelj, t. j. da tužiteljevo vlastničtvo nije podpuno slobodno, jer je obterećeno služnosti; nedokaže li tuženik pred urednim sudcem togam, orat će se zahtjevu negativne tužbe mjesto dati, jer se osniva na vlastničtvu, a sloboda vlastničtva jest negativno djelujući moment vlastničtva samoga; ona čini dio prava vlastničtva, jer je s pojmom prava vlastničtva skopčana sloboda, izključit drugog od posjeda te stvari.

Na protivničke navode glede uzazivne tužbe moram iztaknuti, da me poštovani g. pisac rečenoga članka nije dobro shvatio.

Ja rekoh, da posjednik u smislu §. 323. o. gr. zak. nemože biti pozvan, da pokaže naslov posjedu svomu.

Uzazivnu naime tužbu može samo onaj podići, proti komu bi se morala upraviti tužba uzazvana.

Po §. 369. o. gr. z. mora tužitelj o vlastnosti medju ostalim dokazati, da tuženik ima u svojoj vlastnosti stvar, dakle držalac može podići tužbu uzazivnu, da se zametne rei vindicatio, jer je baš to držanje stvari u vlasti temelj uzazivu za dignuće tužbe rei vindicatio; a po tom već samo držanje stvari u smislu §. 369. o. g. z. štiti proti uzazivnoj tužbi.

Sam §. 599. g. p. p. evo ovako govori: „Podika može bit kako u riečih tako i u djelu. Nego djela, kojimi tko izvršuje posjedovanje stvari koje, neimaju se smatrat kao podika, za uzaziv prikladna. O posjedniku se predmnieva, da ima za se valjan naslov, nemože dakle biti uzazvan da ga prokaže. Tko se takovimi djeli nadje uvriedjen, ima pravo svoje potražit tužbom redovitom.“

Iz ove ustanove jasno se dade razabrati, što zakonodavac hoće s tom predmnjevom o valjanom naslovu posjednikovom.

Govoreć najme §. 599. o. gr. z. o tužbi uzazivnoj navodi, da posjednik nemože biti pozvan uzazivnom tužbom, da pokaže naslov svoj, pak ostavlja protivniku posjednika, da redovitom tužbom svoje pravo izvede.

Digitized by Google

Dočim je dakle posjed samo res facti, zatim jer je svrha parnice o smetanom posjeda ne vis fiat, jer samu uzazivu ne ima mjesta proti posjedniku, da pokaže svoj naslov, jer se taj u ovih slučajevih predmieva; ostaje još put redovite pravde otvoren vlastniku, t. j. put, na kojem ovim predmnjevam mjesta ne ima, u redovitoj bo se pravdi ne radi o zadnjem samo faktičnom posjedu i smetanju, niti se radi o uzazivu.

Odatle sliedi, da se proti posjedniku nemože podići tužba uzazivna, da pokaže svoj naslov kao tužitelj.

Evo, što o tom veli riešitba najvišega sudišta od 23. listopada 1872. br. 5633.

„Die gesetzliche Vermuthung streitet für die Freiheit des Eigenthums; wer eine Beschränkung desselben durch ein an der fremden Sache ihm zustehendes Recht behauptet, muss diese Beschränkung, respective die Erwerbung des angeblichen Rechtes, beweisen.

Wenn der §. 523. a. b. G. B. den Kläger verpflichtet die Anmassung der Servitut an seiner Sache zu beweisen, so ist diese Anordnung nur dahin auszulegen, dass er die Thatsache der Störung seines Eigenthums durch die vom Gegner beanspruchte Servitut darthun muss; sie kann aber nicht in dem Sinne verstanden werden, als ob der Kläger auch den Beweis zu liefern hätte, dass dem Beklagten die Servitut rechtlich nicht zusteht.

Der Letztere kann sich desfalls auch nicht auf den §. 323. a. b. G. B. berufen, weil durch diesen Paragrapf der Besitzer nur gegen die Aufforderung geschützt wird, als Kläger einen giltigen Titel seines Besitzes nachzuweisen, welcher Fall hier, wo der Beklagte von dem Eigenthümer, dessen Tittel stärker ist, belangt wird' nicht eintritt," te je podjedno odredio, da će sliedeća stavka unese u repertorij: „Im Falle der negatorischen Servitutsklage hat der Beklagte das rechtliche Dasein der Dienstbarkeit und nicht der Kläger die Freiheit seines Eigenthums zu beweisen."

Ovdje bih samo dodao, da bi se po smislu §. 354. 366. g. zak. bolje reklo, da proti slobodi vlastničtva neima pred-

Digitized by Google

mnjeve, a za slobodu vlastničtva da ne treba predmnieve, jer je sloboda sastavni dio pojma vlastničtva, i tim se izbjegava tim navalam i odvalam predmnievami, te se vlastnik stavlja na vlastito uzvišeno stanovište svoje, da si nemora tražiti spasa tek u kakovih predmnievah, a k tomu još spasa dvojbena, jer se eto i posjednik, a da ne mora pokazati naslova posjedu svomu, toli silno oslanja o štap predmnieve.

Medjutim, kako sam naveo već u prvom mom članku, postoji i processualno načelo, da svaka stranka mora dokazati okolnosti, iz kojih izvodi pravo svoje.

Tuženik dakle u nazočnom slučaju mora dokazati, da pravno postoji ograničenje slobode vlastničtva negativnoga tužitelja, a buduć da negativna tužba nije tužba uzazivna, nije dosta, da se negativni tuženik naprosto pozove na svoj posjed, i tim odvali dokaz, da je vlastničtvo slobodno od ograničenja tužitelja, već mora dokazati tuženik to ograničenje prava vlastničtva protivničkoga u smislu §§. 480. i 481. o. gr. z.

Dočim se dakle protivno mnenje poglavito oslanja o predmnjeve, uzete za priepore posjedovne i parnice uzazivne, mora mnenje, koje pitanje o teretu dokaza oslanja o dokaz, da je negativni tužitelj doista vlastnik — prodrieti; — negativni tužitelj samo to zahtieva, da sudac izrekne presudu, da tužitelja kao vlastnika ide ono pravo, koje mu §. 366. o. gr. zak. dopituje, naime, da izključi tuženika od posjeda stvari svoje.

Tubić.

Družtvo i privatno pravo vlastničtva.

Piše dr. Živko Gojković.

U selu kuća gori, svi se seljani slegnu ka garištu da pomognu gasiti; vlastnik kuće stane dotrčavši odvraćati od gašenja, dapače ruženjem i silom odbijati tvrdeći, da je hotimice svoju kuću zapalio, bilo iz ćefa bilo sa stanovitim smjerom. Na to će seljaci dakako u prvom trenutku udivljeni zastati — nu samo za jedan trenutak; kao munja sevnut će im glavom jedna misao, zatim će odmah rukave zasukati i svim silami vatru gasiti, nimalo se neosvrćući na vlastnika kuće; pače nebude i taj jošte miran, naći će se ljudi, koji će ga spremiti u občinski za-

Digitized by Google

tvor, gdje će imati vremena zanovetat o svom povredjenom pravu vlastničkom.

Uzmimo taj isti slučaj no s tom izmienom, da se požar dogodi na pustari, na posve usamljenoj kolibi ili kući. Da slučajno pored te zgrade idući putnik ili pastiri u okolini živeći u pomoć pritrče, ali od vlastnika zapaljene sgrade čuju, da s njegovom voljom ova gori, oni će dušom dahnuti, pa možda mirno kraj vatre sjesti i odmoriti se, pače ako je hladno i ruke ogrijati.

Odkuda u prvom slučaju onaj nemir, a u drugom tolika ravnodušnost? Odkuda u onom slučaju onako nemilo postupanje sa vlastnikom goruće sgrade, a u ovom drugom toliko popuštanje? Na ova pitanja može i malo diete namah odgovoriti; odgovor samo ovaj može biti: u prvom slučaju najveća pogibelj grozi ostalim seljanom i gasačem, jer su i njihove kuće u najbližoj blizini, te nezgodan vjetar može požar razpiriti i sve selo spaliti; — u drugom slučaju gasači nimalo nisu interesirani, jer neima ni traga kakovoj opasnosti za nje; u prvom slučaju odlučuje volja svih interesiranih proti volji jednoga jedinoga; u drugom odlučuje volja pojedinog interesiranog proti volji svih neinteresiranih.

Ova pričica neka nam bude izlaznom točkom za predmet o kojem kanim govoriti; ta priča pokazuje nam, da i seljaci znadu u prostih odnošajih pametno misliti i raditi; i zaista jedva bi se tkogod pametan našao, koji bi se u onom prvom slučaju požara ozbiljno obazreo na prigovore vlastnika kuće proti požaru. Na žalost u našem javnom životu svakim korakom nailazimo na primjere, kako zbog gola, čisto formalna prava pojedinca neumnika čovjeka stradaju interesi cieloga družtva; a nikomu ni državnoj vlasti ni umnomu dielu pučanstva nepada na pamet da digne svoj glas proti zlouporabi prava; svi se duboko klanjaju svetinji privatnoga prava; a tko da se i usudi okrnjiti što od prava, kad zakon svečano proglašuje svakog gradjanina neograničenim gospodarom njegova dobra! On može njim neograničeno razpolagati, **može ga po volji uništiti** (§. 362. o. g. z.)!

Da je smisao zakona taj bio, da je svakomu slobodno bezuvjetno i bezobzirce sa svojim dobrom neograničeno razpolagati, ja bih prvi prešao u komuniste, te bih u interesu cieloga družtva podkopavao moć zakona po družtvo toli pogibeljna. (To bi se moglo činiti, a da čovjek nepredje odmah u komuniste. Ured.) Da je pako zakon tako tumačeni i shvaćeni po družtvo veoma opasan, to se daje rukom opipati; lakomišljeni raspikuća na temelju takova zakona stojeć, izgubi svojom voljom t. j. potroši sav svoj imetak; neostaje mu ništa drugo za obstanak (jer raditi ili nije naučio ili se odučio) nego milostinju iskati ili poći

Digitized by Google

putem zločina; družtvo milostinju snažnu zdravu čovjeku uzkraćuje, dakle mora biti zločinac; ili onaj raspikuća zaista nije zbog bolesti i slabosti sposoban za rad, ili naprasno umre ostaviv porodicu samoranu: družtvo u ovom slučaju dieli milostinju; no i milostinja je kad učesta i dosadna i sa žrtvom skopčana; milostinja je u životu družtvenom nešto neprirodno, vanredno; tko milostinju traži i tko ju dieli, nikada nemogu biti dobri prijatelji, pače u srcu osjećaju, da su krvni neprijatelji; prosjak formalno (spoljašnje) moli, u srcu ipak tvrdo je uvjeren, da mu darak punim pravom pripada, jer od njega zavisi da darodavac i proti volji svojoj više dati mora, — kojim putem — to prosjak već znade. Darodavac takodjer spoljašnje mekim srcem i dobrovoljno daje, no u srcu redovito imade posve drugih razloga zašto daje; svi ti razlozi manje više na to izlaze, da milostinju dati mora.[1]

To što rekoh ob odnošaju prosjaka i imućna darodavca medju sobom, to isto valja za ciele slojeve u družtvu i na pose za medjusobni odnošaj izmedju sirotinje i imućnih. Kada je mirna sirotinja toli opasna po ostalo družtvo, što tek da reknemo ob ostaloj sirotinji, koja se je odvažila na otvoreni sukob sa družtvom u vidu raznolikih zločina proti imetku!

Ostavimo na stranu zločince, na stranu protuhe, pa se sjetimo veleliepnih uredaba i zavoda za sirotinju kod najizobraženijih naroda; sjetimo se ogromnih troškova, koje oni stoje družtvo — te uvidjajuć dobro, da većina biede i nevolje ubogih dolazi od urodjene ili pri nemarnom uzgoju nastale lienosti, gluposti, neurednosti i strastnosti — pa uvažimo pri tom da čovječnost ište od ostalih, da se za njih i njihovu djecu brinu — onda pitam: tko smije jošte braniti osobnu slobodu do krajnosti i uskratiti družtvu pravo nužde, da svoje članove kontrolira?

Onako shvaćeni zakon dao bi se sa gledišta samog postojećeg državnog prava, dakle bez svake nasilne navale, oboriti. Privatno pravo ima svoj izvor i svoj temelj u družtvu ili, ako baš hoćemo, u državi; bez družtva neda se nikakvo pravo ni zamisliti; tko hoće da govori o pravu, mora si najmanje dvie osobe zamisliti, a to je već družtvo; no samo dvie osobe mogu dakako medju sobom ugovarati, t. j. svoje pravo sebi skrojiti, ali one u slučaju nesporazumka, prepora nemogu same sebi suditi. Daju se dakako zamisliti takove dvie pametne osobe, koje same sebi unapried za slučaj nesporazumlenja ustanove i presudu; no baš takove osobe neće se medju sobom ni jednog časa prepirati. Što ćemo dakle onda činiti, kad one dvie osobe nisu dovoljno razborite, te

[1]) Ovo razlaganje vrlo nas živo sjeća Malthusove teorije, pa kao što je kasnije dokazana u glavnom netemeljitost Malthusove nauke, jednako nestoje mnenja onih pisaca, koji na njoj grade ili koju ju još i danas prihvaćaju. Ured.

Digitized by Google

svaka svoje pravo odnosno sklopljeni ugovor drugčije tumači? Tada neima druge nego tražiti treću osobu, koja ima i volje i moći, da pouči parbene stranke i svaku svede u granice vlastita pravna kruga t. j. da im na temelju postojećeg ugovora t. j. njihovog zakona sudi, što je pravo, te da ih prisili te priznadu za pravo ono, što ona pravim proglasi. Ta treća osoba predstavlja ideju države; bez te ideje neda se nikakovo pravo ni zamisliti, a najmanje privatno pravo; no bez te ideje nemože se upravo ni govoriti o družtvu u strogom smislu; jer dvie osobe same, ako i imadu zajedničkih interesa, te bi u granicah istih imale biti u neprestanoj slozi, ipak su neodvisne jedna od druge, te bi o pukoj volji i uvidjavnosti pojedine osobe ovisilo, hoće li ona prema ili proti vlastitom zajedničkom interesu postupati. Nu taj slučaj manje više odpada kad pristupi treća i mnoge druge osobe; jer pojedinca samovoljna sve ostale silom pridržavaju u granicah označenih po pripoznatom zajedničkom interesu; neveli uzalud stara poslovica: da trojica čine družtvo.

Treća osoba, koja kao reprezentant ideje države i družtva sudi što je pravo, može to samo onda činiti, ako sama u prepornoj stvari nije interesirana.

To je aksiom, po sebi vrlo jasan niti je moguće njegovu istinitost inače dokazati. Ako je ta treća osoba interesirana, svejedno, ili bila jednoj strani naklonjena, a drugoj nenaklonjena, ili imala posebne koristi ili štetu iz preporne stvari, ona je prema ostalim strankam puka nova stranka, a ne sudija. Sadržaje li ugovor prvobitnih dvijuh osoba takovih ustanova, u kojih sudac nazire vlastitu štetu — on kao izabrani i pripoznati sudac neće biti toli naivan, da samu sebi kazan diktira, pa makar koliko obie stranke hvalile njegovu mudrost, njegovu nepristranost. Ugovor, što ga gore zamislismo, na cielo družtvo uporavljen, jest zakon; a treća neinteresirana osoba, to je država, koja ustima zakonodavca unapried odredjuje što je pravo, a niži organi države kasnije taj zakon tumače, na pojedine slučajeve uporavljuju. Zakon je dakle načelo, a sudjenje je izvedenje načela; zakon je misao i volja, a sudjenje djelo; oboje skupa jedna i nerazdieljiva cjelina. Družtvo je spoljašnje smatrano množina pojedinih gradjana, no u vidu države dade se suprot pojedinom gradjaninu kao jedna cjelina, kao idealna osoba zamisliti, bilo kao neutralna bilo kao partajična i u svakom slučaju od pojedine jača. Ili državu predstavili sebi u prvom ili drugom vidu, svakako dolazimo do istog rezultata.

U svakom slučaju nemože jedna osoba nikakova ma nikakova prava uživati, kojim se krnje interesi družtva ili države. I počem družtvo preko zakonodavca zakon proglašuje, a sudac ga kao organ družtva vrši, neda se ni zamisliti na temelju istoga zakona takovo pravo jedne

Digitized by Google

osobe, koje ide unatoč interesom cieloga družtva. I to je drugi aksiom, koji nam pokazuje, zašto se na čelu stavljena ustanova privatnoga prava nesmije tumačiti doslovce.

U ostalom ona ustanova, koja toli strašna izgledje, veoma je pitome naravi; pored te ustanove može i mora družtvo strogo bditi nad načinom življenja pojedinaca, pored svega suverenstva njihova privatna prava. Kad oštrije uzmemo na oko izreku zakona ob obsegu prava vlastničtva, opazit ćemo, da zakon ima na umu takovo razpolaganje sa vlastitom stvari, da ju po volji za sebe zadržati ili drugomu može predati; da pojedinac može svojoj stvari v i d m i e n j a t i; i samo s tim ograničenjem mora se razumieti ona izreka zakona, da vlastnik može uništiti svoju stvar. Prirodopis nas uči, da materija ne propada, dakle ni vlastnik nemože svoje stvari materijalno uništiti; što u svakdanjem životu zovemo trošiti ili uništiti stvar, svagda daje se na dvoje svesti: ili vlastnik svojoj stvari daje drugi vid, ili se je odriče bilo u korist stanovite osobe, bilo u korist prvog, koji na nju naidje. Kada se stvar kakova nadje u rukama osobe (u pravničkom smislu), do nje (osobe) stoji kako će uporabit taj svoj posjed. Kao što čovjek ima ruku i jezik pa timi udi može mnogo dobra i po sebe i po družtvo ali i mnoga zla činiti, tako isto i osoba sa svojom stvari i promienami, koje na njoj preduzimlje, može koristno ili škodljivo po sebe i po družtvo postupati.

O načinu promiene zavisi dobro ili zlo; kao što oružje ili ma koje orudje u ruci može biti na dobro i zlo upotrebljeno, te izgleda kao produženje i usavršenje same ruke, tako i stvar nije ništa drugo nego organički izdanak stabla osoba nazvanog. — Sasvim je drugo pitanje, kojim se je pravcem izdanak razvio. Zakon dakle svojom ustanovom naprosto konstatuje vlast osobe, da može po svojoj volji vid stvari mienjati, i same se stvari odreći, no zakon niti izrično veli niti može reći, da osoba može na svojoj stvari takovih promiena činiti, kojimi bi se družtvu šteta naniela. Učini li osoba u ovom pravcu kakav korak, pada pod odgovornost kao god i onaj, koji svojim umom ili rukom zločin zamisli i izvrši; dakako u prvom će slučaju družtvo blaže postupati nego u drugom, te će tamo mjesto kaznenoga sudca upravna oblast posla imati, no načelno je jedno i drugo istovjetno: po načelih mudre uprave raspikuća i lienčina isto tako gubi slobodu i dolazi u javnu radionicu kao i zločinac, koji sa napredkom civilizacije sa gledišta družtvenog sve se većma primiče kategoriji duhobolnih i lienih, te radu nevještih ljudi. — Pravo daje vlastniku slobodu izbora, kako da sa svojom stvari postupa, no družtvo izčekuje i jamačno ište, da on, ma se na koju promienu svoje stvari odlučio — pametno odluči; nečini li toga, pravi li štete sebi i svojoj porodici, a posredno i družtvu, onda je on

Digitized by Google

kao nerazborno diete, koje imajuć nož u ruci mjesto da razreže jabuku poreže sebe ili drugo diete. Takovu djetetu valja bez oklievanja nož oteti, ne pametnu vlastniku mora družtvo bez odlaganja prava vlastnička oduzeti.[1]) No sada nastaje mučno pitanje: tko da kontrolira svakoga pojedinca, kakve su promjene stvari koristne ili nekoristne, kakve pametne ili nepametne? Na ovo je pitanje po spoljašnjem izgledu veoma težko odgovoriti, jer je poznato, da u privredi imade mnogobrojnih grana i u svakoj raznih struka, sa manje ili više zanatlijske vještine (rutine). Sam jedan vještak svoj posao sad ovako sad onako obavlja, a kamo li kad pogledamo na sve ostale vještake ili zanatlije kroz sve grane privrede — čini se dakle nemoguće ne samo zbog množine, nego i zbog toga, što neima onakova neutralna sudca, koji bi dotični posao razumio, a sam nebi bio pod kontrolom.

Na sreću takova potanka kontrola nije ni nuždna; jer imade za ono pitanje o kontroli drugo sigurno i pri tom dosta jednostavno mjerilo. Pravnici smatraju družtvo i državu u stojanju, da bi se razmatranje o pravu, koje nije ništa drugo nego forma (vid) prometa i privrede, jasnim fixiranjem omogućilo; no družtvo nestoji nego radi, miče se, zato opet ekonomiste bez obzira na vidove privrede i prometa smatraju jedno i drugo u toku; ono što pravnici nazivlju vlastničtvo, kod ekonomista se zove kapital, pojedini predmeti vlastničtva, kod pravnika stvari nazvane, dolaze ovdje u obzir kao vriednost. Je li osoba jednu stvar zadržala ili ustupila, izmienila ili uništila — to je za ekonomistu ravnodušno, on jedino pita: koliko ta osoba ukupne vriednosti — kapitala imade, da li se ovaj umnožava ili umanjuje?

Pošto najuzvišeniji idealiste priznavaju, da je kapital za obstanak i razvoj družtva neobhodno nuždan, mora i ukupno družtvo za tim težiti, da svoj kapital umnoži; pošto se pako taj samo radnjom i štednjom umnožiti može, nesmie družtvo trpiti u svojoj sredini ni nerad ni razsipanja. Kada ipak družtvo vidi put i način, kojim postojeća kapitala nestaje, kada ono očima gledi s jedne strane, kako pojedini neradom ili razsipanjem propadaju, s druge strane, šta ono od tog propadanja izviestno izčekivati ima u najbližjoj blizini — nebi li bila onda krajna lakomišljenost od njega skrštenih ruku gledati i čekati pogibelj, stoga pomoći netražeć, što će ona prekosutra doći a ne sutra.

---

[1]) Ovo je koliko nepravedna toliko i pogibeljna zasada, iz nje sliedilo bi, da se družtvu t. j. državi vindicira najviše pravo vlastničtva, da je ono pravim vlastnikom imovine. Ako pojedinac zlo rabi svoje vlastničtva, može ga družtvo u tom ograničiti, može mu neposredno djelovanje na predmete njegove vlastnosti uzkratiti, ali nesmie mu oduzeti prava vlastničtva, a dakako još manje samo vlastničtvo. U ostalom mislimo, da se g. pisac možda nije sretno izrazio.

Digitized by Google

Ni sitnije okolnosti iz privatnog života neostaju najbližjoj okolini tajna, pak zato se može kao pravilo uzeti, da se o svakom pojedinom gradjaninu javno znade, da li on u svojoj privredi napreduje ili nazaduje; ili bio jedan ili drugi slučaj, obično se i to znade, da li ona promjena biva srećom i nesrećom samom, ili zaslugom i nevaljalstvom samog dotičnika. Za kojeg javno mnenje i politička oblast tvrdi, da neurednim životom, bilo neradom bilo razsipanjem (često oboje ujedno) strmoglavce materialno propada, taj svoja vlastnička prava na štetu družtva rabi, taj je raspikuća i treba mu ta osobna prava oduzeti.

PRAKTIČKI SLUČAJEVI.

I. Gradjansko-pravni.

Ako glavna stvar spada pred sud trgovački, mora se pred taj uputiti i molba za sekvestraciju, stojeća u savezu sa glavnom stvari (§. 16. zakona od 3. listopada 1876. br. 86. „Sbornika.“)

J. B. podigao je tužbu proti trgovačkoj tvrdki „S. i J.“ u Zagrebu radi smetana suposjeda u izvršivanju prava, pristojećih mu po trgovačkom ugovoru, sklopljenom medju njim i trgovci S. i J., i sastojećih u nadziranju posla, pregledavanju knjiga, računa, popisâ itd.[1]) Prije još nego li je prvi sud izrekao odluku o glavnom predmetu, podnese isti J. B. sekvestracionalnu molbu zahtievajuć, da sud na temelju pismenoga družtvenoga ugovora, bilježničke dojavnice te tužbe radi smetana posjeda u smislu §. 626. gr. p. p. odredi sudbenu, do konačnoga riešenja parnice smetana posjeda trajati imajuću sekvestraciju družtvene trgovine, odnosno dućana s robom i to odmah i ne saslušav o tom prije protivnika, te da upravu trgovine preda sekvestru, po tužitelju naznačenomu.

Molba ta razložena i motivirana je poglavito tim, da se tužitelj nalazi u velikoj pogibelji, da će mu tuženici nalazeći se sami u posjedu zajedničke družtvene trgovine bez njegova nadzora i kontrole, te imajuć neke svrhe pred očima, pošto su ga bacili iz dućana i zabranili mu u ovaj dolaziti te po ugovoru pripadajuća mu prava vršiti, nanieti do konačnoga svršetka parnice te uzpostave u suposjed iste trgovine ogromnu i nenaknadivu štetu.

Kr. grad. deleg. kot. sud u Zagrebu odlukom od 6. listopada 1876. odbio je tužitelja i naložio mu izplatu troška od 59 for. 50 novč.

[1]) Vidi „Mjesečnik“ br. 8. ove godine, str. 382 i slied.

Digitized by Google

Razlozi: Molitelj tvrdi, da je na temelju ugovora trgovačko-družtvenoga pod A tajni ortak tvrdke „S. i J.“ prije J. B. pa da ima pravo po točki 9. osobno sudjelovati kod posla.

Pravo to da je vršio mirno od god 1871.; nu pošto mu se je u zadnje vrieme nešto sumnjivim učinilo, jer se je pokazivao gubitak prama prijašnjim uspjehom, pozvao ih dojavnicom pod B., da si izberu kao i on jednoga vještaka za sastav inventara tim više, jer bi se sad imao petgodišnji dobitak dieliti. Ovi ne samo da tomu nisu zadovoljili, već baciše molitelja, vršećega svoje pravo sudjelovanja van iz posla, uslied česa je podigao tužbu smetana posjeda pod C.

Tvrdeć, da je u očitoj pogibelji, jer su protivnici u posjedu zajedničke trgovine bez svakoga nadzora i da mu prieti ogromna i nenaknadna šteta, moli za privremenu odredbu sekvestracijom dućana, knjiga i robe u istom, predlažuć za sekvestra Sigmunda H.

Tuženici poriču, da je tužitelj njihov tajni drug, jer mu firma tako neglasi i jer nije u registru kao takov upisan.

Ugovor nevalja, jer se protivi stavnomu zakonu, dakle odpada i sekvestracija.

Poriču, da je protivnik vršio ma kada ona prava, kojih zaštitu moli.

Na inventuru po vještacih nepristadoše, jer toga nikad prije vršio nije. Odbijaju svaku sumnju i krivnju gubitka. Priznavaju, da su protivnika 23. lipnja o. g. s objestna postupka iz dućana udaljili; poriču, da je ovdje mjesta tužbi smetana posjeda, jer se istom strogo osobna prava nemogu zaštićivati; poriču, da je protivnik ta prava vršio u onom obsegu, kako to sada zahtieva, pa se pozivlju na razpravu u glavnoj stvari.

Poriču da je protivnik dokazao bojazan nenaknadive štete, jer ni dosada nije vršena kontrola i jer nije dokazao, da su oni nepošteni ljudi.

Neima vele ni pogibelji ni nenaknadive štete, pače bi upravo tada nastala, kad bi se molbi sekvestracijonalnoj zadovoljilo.

Poriču, da je preporno, tko je u istinitom posjedu, a op oriču, nije ponudjena sigurnost.

Proti sekvestru navadjaju, da je bio pod stečajem.

Uzvraća tužitelj, da je ugovor A ad I. valjan, jer je kod suda protokoliran, pa se ima prosudjivati po starom trgovačkom zakonu, s toga da je zaista tajni drug. Da je njegova bojazan temeljita, dokazuje listom D., jer u njem sami protivnici priznavaju nerazmjeran gubitak. Nenaknadivu štetu dokazuje tim, što protivnici neće na njegov poziv pod B. da preduzmu inventuru. A nasilje, koje mu protivnici nanesoše baciv ga iz dućana upravo iziskuje zamoljenu odredbu, jer se dalje preporni predmet nemože protivnikom povjeriti.

Digitized by Google

Uzvraćaju tuženici, da gubitak nije nerazmjeran, a oni da su pišuć list pod D. bili u bludnji glede valjanosti ugovora; stoga mole, da se molbeni zahtjev odbije.

Vidiv iz čitave razprave na molbu sekvestracionalnu povedene i iz razprave u glavnoj stvari, da je lih postupak o tužbi smetana posjeda poveden, da je preporan sam postupak, jer je ovosudnom odlukom od 20. srpnja 1876. izrečeno, da u predležećem slučaju takovoj tužbi neima mjesta;

vidiv, da ta odluka rješitbom visok. kr. banskoga stola od 30. kolovoza t. g. broj 8238. ukinuta nije, već je odredjeno preslušanje tužiteljevih svjedoka;

vidiv dakle, da još nije riešeno glavno pitanje, ima li tužbi smetena posjeda u konkretnom slučaju mjesta: to je očevidno, da je molba za medjutomnju odredbu prerano podnešena, kao zahtjev na dio još neizvjestne cielosti.

Nu i za onaj slučaj, da se pravomoćno izreče, da je tužba smetena posjeda umjestna, nemože se zadovoljiti sekvestracionalnoj molbi. Ugovorom bo A na I. pridržana su J. B-u prava tajnoga ortaka, naime nadzor nad poslom bez osobnoga sudjelovanja.

Ovo je tečajem razprave nepobitno dokazano izrečenom priznajom tuženika, dočim su dalnja tobož djela kao izliev prava iz A na I. izrično porečena. Prava su ta dakle strogo osobne naravi, pa makar i trajne djelovne sposobnosti, nemogu nikada izvesti odnošaja posjedovnoga te stvoriti iz osobne obveze stvarnu podlogu t. j. posjed.

Nu i za onaj slučaj, da se odluči, da je to odnošaj posesorni, to bi se posjed smatrao dokazanim ali u toliko, da je tužitelj bio u posjedu prava nadzora nad poslom.

Nadzor pako nad poslom u smislu trgovačkoga zakona sadržaje u sebi pravo uvida u knjige, dopise, račune, priloge itd., zatim pravo da e razjasne netočne stavke.

Pa u toliko bi se moglo, kad bi gornje predpostave stajale, zadovoljiti molbenomu zahtjevu te kad bi bila dovoljno izkazana pogibelj i nenaknadiva šteta.

To pako nije učinjeno.

Pogibelji nevidi sud ili bar ne dovoljne, ako se nadzor nad poslom vodi, a osobno nesudjeluje kod izvadjanja samoga posla; a ni štete tolike nemože nastati nedozvolom ovakove odredbe, jer bi baš dozvolom iste velike i nepreračunive štete, pače porušaj samoga posla nastati mogle dapače sigurno i nastale.

Vidiv po tom, da sve i za onaj slučaj, kad bi nazočna molba podpadala pod §. 618. g. p. p. i sl. te bila sastojni dio sumarnoga postupka, da se molbenom zahtjevu udovoljiti nebi moglo pa i nije, to

Digitized by Google

se na ostale navode i prigovore jedne i druge stranke obzir uzeti nije mogao niti nije uzeo.

Na temelju prenavedenih drži ovaj sud svoju odluku podpuno opravdanom.

Glede troškova valja §. 573. gr. p. p.

Uslied utoka J. B-a proti ovoj odluci kr. banski stol rješitbom svojom od 11. siečnja 1877. potvrdio je odluku prvoga suda glede same stvari, a glede troškova obalio ove na 37 for. 65 novč., koje ima J. B. protivnikom platiti.

Razlozi: Vidiv, da molitelj sekvestracije svoju tvrdnju, da se nalazi u velikoj pogibelji, da će tuženici nalazeći se sami u posjedu zajedničke njihove trgovine, bez njegova nadzora i njegove kontrole, te imajuć očito njeke svrhe pred očima, čim su ga bacili iz trgovine i zabranili mu u istu dolaziti i svoja prava vršiti, nanjeti mu do konačnog svršetka parnice ogromnu i nenadoknadivu štetu, baš ničim nije dokazano, a puka bojazan, koju molitelj možda i neopravdano osjeća, budući ničim podkriepljena, nemože sudu služiti na to, da po §. 626. g. p. učini medjutomnu razredbu i naredi sekvestraciju trgovine i dućana tuženikah, glede koje povrh toga nije dvojbeno, da se u istinom posjedu tuženici nalaze.

Navod utjecatelja u utoku, da je napadnuta odluka ništetna zato, što postupajući sud nije nikakovu privremenu razredbu izrekao tečajem razprave tužbe smetanja posjeda i prije konačne odluke, i što postupajući sud nebijaše po zakonu i s obzirom na propise §§. 626. i 627. gr. post. ovlašten o pitanju medjutomne razredbe nikakove posebne razprave voditi, nije osnovan, jer §. 626. gr. post. propisuje, da se mogu zaiskat medjutonje razredbe, a sudac da ih može učinit; pošto pako tečajem glavne razprave tužbe smetanja posjeda, tužitelj nije zaiskao nikakove razredbe, to nije ni sudac imao povoda takove razredbe učiniti.

Da je pako na posebnu molbu od 1. srpnja 1876. br. 639. i za dozvolu i obavu privremene razredbe sudbene sekvestracije trgovine tuženika, sud odredio saslušanje protivnika i nakon povedene posebne razprave odluku izdao, to nije ništetnost:

obnašao je kr. banski stol u pogledu same stvari nedavši mjesta utoku, napadnutu odluku potvrditi, u pogledu pako prouzročenih tuženikom troškova davši utoku mjesta odluku preinačiti, troškove sa 37 for. 65 novč. obrediti i naložiti molitelju sekvestracije J. Brukneru, da ih tuženikom za 14 dana pod inakom ovrhom naknadi.

Na izvanredni previdni utok J. B-a dokinuo je kr. stol sedmorice rješitbom od 4. svibnja o. g. obie odluke nižih sudova, te na

Digitized by Google

ložio, da se i ovaj predmet predloži kr. sudb. stolu zagrebačkomu po §. 16. zakona od 3. listopada 1876.

Razlozi: Vidiv, da je molba za dozvolu i obavu privremene odredbe sudbene sekvestracije dućana i u njemu nalazeće se robe trgovačke tvrdke „S. i J.“ u tečaju parnice smetana posjeda proti istoj tvrdki povedene po §. 626. g. p. p. podnešena, da dakle upitna molba sa navedenom parnicom u svezi stoji;

uvaživ, da su u istoj parnici smetanja posjeda obie odluke nižih sudova ovosudnim pod br. 311. izdanim riešenjem radi nenadležnosti suda ukinute i sudu I. molbe naloženo, da s istom parnicom po §. 16. zakona od 3. listopada 1876, („Sbornika“ br. 86.) postupa; uvaživ, da u tom stanju stvari i riešenje pitanja ob upitnoj sekvestraciji, kao sa glavnom stvari parnice, najme smetanja posjeda, u svezi stojećeg po zakonu od 3. listopada 1876. trgovačkoj sudbenosti podpada; povodom izvanrednog previdnog utoka J. B a obie napadnute odluke nižih sudova kao po § 339. g. p. p. ništetne, po §. 343. g. p. p. ukinuti i sudu prve molbe naložiti, da i u pogledu razpravnih spisa ob upitnoj sekvestraciji po §. 16. zakona od 3. listopada 1876. u smislu današnje riešitbe vrhovnog suda postupa.

I na temelju dospiele mjenice može se dozvoljiti predbilježba založnoga prava. — Platežnim nalogom opravdava se po zakonu predbilježba založnoga prava.

Regina Alter digne mjenbenu tužbu proti ostavini pokojnoga Rikarda pl. J. na ruke očitovane njegove nasliednice Eleonore pl. J. zahtievajuć, da se izplate razne mjenbene tražbine u iznosu od 24.605 fr Tužiteljica već je prije na temelju mjenica izposlovala predbilježbu prava zaloga na nepokretnosti pokojnoga Rikarda pl. J. u grunt. napis br. 177. obć. gornji grad Zagreb, na plem. dobru Laduč, zatim na nepokretnostih upisanih u grunt. zapis. br. 2. občine Prišlin. Uslied podnešenih prigovora zametne se parnica, te je u ovoj kr. sudb. stol zagrebački osudom od 20. listopada 1876. izrekao, da se platežni nalog od 24. travnja 1876. stranom preinačuje, a stranom uzdržaje u kreposti tako, da je Eleonora pl. J. s a m o kao nasliednica iza prihvatnika Rikarda pl. J. dužna tužiteljici mjenbene glavnice u ukupnom iznosu od 23.605 fr. s odnosnimi 6% kamatami od 24. siečnja 1876. — $^1/_3$ u ime providbe — troškove platežnoga naloga od 311 for. 90 novč za tri dana pod prietnjom mjenbeno-pravne ovrhe platiti i odlukom zagrebačke gruntovne oblasti od 17. veljače 1876. izposlovanu predbilježbu prava zaloga na nepokretnostih Rikarda pl. J. u grunt napis br. 177. občine gornji grad Zagreb i na plemičkom dobru Laduč opravdanom držati, a

Digitized by Google

tužiteljica da se sa dalnjim zahtjevom, da je najme tuženica spomenute svote kao izdatnica mjenica dužna platit i izposlovanu predbilježbu prava zaloga na nepokretnostih u grunt. zapis. br. 2. občine Prišlin opravdanom smatrati, odbija.

Eleonora pl. J. uloži priziv proti onomu dielu ove osude, u kojem se odredjuje, da je tuženica kao nasliednica pokojnoga Rikarda pl. J. dužna priznati opravdanom predbilježbu prava zaloga, stečena po tužiteljici na nepokretnostih pokojnoga R. pl. J. u zemlj. zapis. br. 177. občine gornji grad Zagreb i na plemičkom dobru Laduč i da se u tom pogledu uzdržaje u krieposti platežni nalog od 24. travnja 1876. Kr. banski stol potvrdio je u ovom dielu osudu prvoga suda ostaviv ostali dio, proti kojemu nije priziv uložen, netaknutim.

Povodom izvanredne previdne žalbe Eleonore pl. J. kr. stol sedmorice potvrdio je u cielosti osude nižih sudova, odbaciv previdnu žalbu i naloživ tuženici naknadu previdnoga troška od 10 for. 51 novč.

Razlozi: Tuženica napada osudu banskoga stola kao tobože utemeljenu na pogriešnom tumačenju zakona sa dva razloga: jedno, da se na temelju dospiele mjenice nemože dozvoljiti predbilježba založnoga prava; a drugo, jer platežni nalog neopravdava po zakonu predbilježbe.

Što se tiče prvoga prigovora, proti njemu valja primjetiti, da je po smislu i duhu §. 453. o. gr. z. i §. 87. grunt. reda svaka izprava, izkazujuća nadospielu tražbinu, sposobna za podlogu predbilježbe, ako e inače prikladna za procesualno dokazalo i ako u obće može utemejiti naslov za založno pravo. Po tom dakle i jer niti §. 88. grunt. reda iti gradj.-parb. postupnik neizuzimlje mjenice iz reda dokazujućih izprava, dapače ih u §. 120. medju takovimi naročito napominje, po čem e dakle i mjenica vrstno dokazalo u smislu §. 87. gr. red. glede dočne tražbine, — pa budući uz mjenbeni red i propisi obćega prava veudilj postoje te se kriepost, koja je po obćem pravu svezana s izpravom mjenbenom, dočim ova već sama po sebi predstavlja causam lebendi, a po tom dakako i podaje naslov za stečenje prava zaloga, — njenb. zakonom nedokida niti steže; to neima dvojbe, da i nadospiela njenica spada u red isprava za predbilježbu valjanih.

U ostalom pitanje, da li je mjesta predbilježbi založnoga prava a temelju utuženih u ovoj parnici mjenica, nemože sada više biti ni redmetom sudbenoga razmatranja, kako su to i niži sudovi posve teeljito primjetili, pošto se predbilježba traži kod gruntovničke oblasti pošto je gruntovnički sud jedini nadležan riešavati pitanje o dozvoli i nedozvoli zatražene predbilježbe, te je proti takovim rješitbam gruntovnoga suda po §. 142. grunt. reda dopustiv samo pravni liek utoka. Tako je i u ovom slučaju tužiteljica, čim je sudb. stol zagrebački kao gruntovna oblast odlukami od 27. siečnja i 17. veljače 1876. izravno

Digitized by Google

riešio njenu molbu za predbilježbu te joj predbilježbu dozvolio, a tuženica se nije proti tomu poslužila pravnim liekom, propisanim u §. 142. gr. reda, čim su spomenute odluke postale pravomoćne — po §. 453. o. g. z. valjano zadobila uvjetno pravo zaloga za dotične svoje mjenbene tražbine, koje se pravo sada više u ovom pravcu i onom smjeru, kako to tuženica u svojoj previdnoj žalbi iztiče, valjano nemože napadati.

Prema tomu namiće se u ovoj parnici radi riešenja iste samo ovo pitanje: da li se ima po tužiteljici izposlovana predbilježba založnoga prava smatrati po zakonu opravdanom? U tom pako pogledu valja pristati uz nazor nižih sudova, jer se po §. 438. o. g. z. i §. 95. grunt. reda predbilježba opravdava izriekom sudbenom, a da se pod tom izriekom razumieva ona, kojom se utuženo pravo ili tražbina dosudjuje — to se dade razabrati iz one ustanove §. 96. grunt. r., po kojoj za opravdanje predbilježbe — kad se to ima učiniti putem parničnim — nije niti potrebno predati posebne tužbe, ako u vrieme podnešene prošnje za predbilježbu jur teče tužba za dokazanje predbilježenoga prava, nego je dovoljan izkaz o tom. Ovo bo razpoloženje pokazuje jasno, da zakon glede opravdanja predbilježbe nečini razlike medju tužbom podnešenom prije zaprošene predbilježbe i medju tužbom podnešenom kašnje, pače ih posve identificira, po čem je dakle i prije zaprošene predbilježbe podnešena tužba prikladna za opravdati predbilježbu kašnje istom zatraženu; a kad je tomu tako, i pošto tužba prije predane molbe za predbilježbu naravski nemože zahtievati bud dozvolu založnoga prava bud toga, da je tuženik dužan stečenu predbilježbu držati opravdanom, već jedino mora ići za ostvaranjem dotičnoga materijalnoga prava, eventualno dakle tražbine: to sliedi nepobitno, da i opravdanje predbilježbe založnoga prava leži već u samoj onoj izreki sudbenoj, kojom se materialni predmet i sadržaj iskanja tužiteljeva riešava, — u predležećem dakle slučaju u platežnom nalogu od 24. travnja 1876., kojom se tužiteljici dosudjuju utužene mjenbene tražbine i kojemu se nemože odreći kriepost sudbene presude, pošto se š njim sudi ob utuženom pravu, i ustanovljuje pravni razmjer medju tužiteljicom i tuženicom; a kad tuženica u svojih prigovorih nije porekla pravnu obstojanost utuženih mjenbenih tražbina, pače je izrikom priznala, da je pokojni njezin suprug Rikardo pl. J. primio valute, te je priznala naročito, da tužiteljici pripada utuženih 24.605 for.: to su niži sudovi posve pravilno uzdržali u kreposti gore navedeni platežni nalog, u koliko se istim namiće tuženici kao očitovanoj nasliednici pokojnoga supruga si i prihvatnika Rikarda pl. J. dužnost uplatiti tužene mjenbene tražbine, pa se dosliedno tomu izhodjeno za upitnu tražbinu proti ostavini Rikarda pl. J. založno pravo priznati mora kao po zakonu opravdanim.

Obzirom na sve do sada navedeno neukazuje se u suglasnih osu-

Digitized by Google

dah nijedan od momenta §. 335. g. p. p., koji bi bio podoban opravdati izvanrednu previdnu žalbu tuženice, zato se ova ima i odbiti kao nedopustiva, a podjedno nametnuti tuženici naknada troška prouzročena tužiteljici za protuizvedenje.

II. Kazneno-pravni.

Zločinstvo oskvrnuća a ne silovanja.

Jefto J. rodom iz N. G., trgovački pomoćnik stanovaše u kući svoga gospodara, koji ga je osobito pazio sbog njegove valjanosti. U večer 29. listopada 1876. dodje Jefto pripit kući; podje u susjednu sobu, iznese petgodišnju djevojčicu Jelku D. u svoju sobu te je, da ugodi svojim tjelesnim požudam, svojim udom doticao se njenoga, a poslje ju opet odnio natrag u njenu sobicu; a pošto je sam bolovao na kapavici, to je okužio i djevojčicu, koja je uslied toga obolila na sluzotoku (blenorhea vaginae). Iza obavljene glavne razprave izreče kr. sudb. stol zagrebački, da je Jefto J. kriv zločinstva silovanja u §. 127. k. z. označena, jer da je noćju na 29. listopada 1876. u Zagrebu sa petgodišnjom djevojčicom Jelkom D. izveo prileg izvanženitbeni, pa se stoga po §. 126. k. z. osudjuje na kazan težke tamnice od pet godina, na izplatu odštete Petru D., otcu djevojčice od 2000 for. i da nosi trošak kaz. postupka i ovršenja kazni.

Proti toj osudi podnese Jefto J. žalbu ništovnu, pa je tim povodom kr. stol sedmorice kao sud kasacionalni po §. 303. k. p. ureda radi ukinuo osudu prvoga suda te sudio: Jefto J. kriv je zločinstva oskvrnuća, označena u §. 128. k. z., jer je drugim nego li u §. 127. k. z. označenim načinom, da ugodi svojim požudam, spolno upotrebio petgodišnju djevojčicu Jelku D., pa se radi toga po prvoj stavci istoga §. 128. k. z. odsudjuje na osam mjeseci težke tamnice, po §. 330. k. p. na naknadu troška kaz. postupka i ovršenja kazni, a po §. 307. k. p. na odštetu malodobnoj Jelki D. 1000 for. — na ruke njenoga zakonitoga zastupnika — ostatak po njem tražene odštete može potražiti putem gradj. parnice.

Razlozi: Prvostepeni sud ustanovio je, da je obtuženik 17. godišnji Jefto J. u noći 29. listopada 1876., prenesav petgodišnje djevojče Jelku D. iz susjedne sobe u svoj krevet, ovdje da ugodi spolnim požudam svojim, dirao mužkim svojim udom u spolne organe spomenute djevojčice, pa da ju je nakon toga opet na njezino ležište odnio; ustanovio je nadalje, da je obtuženik tom sgodom i tim načinom, bolujući na kapavici, djevojče okužio, uslied česa je isto na sluzotoku (blenor-

Digitized by Google

hea vaginae) obolilo. Iz prenavedenih činjenica zaključio je prvostepeni sud, da je obtuženik sa spomenutom djevojčicom poduzeo prileg izvan ženitbe, pa da je stoga kriv zločinstva silovanja, normirana u §. 127. kaz. z.

Akoprem po citiranoj kaznenoj ustanovi k pojmu zločinstva silovanja nije nuždna, kako žalbenik u izvedenju žalbe svoje ništovne tvrdi, takova fizična kvalifikacija djevojke izpod 14 godina, da je izvedenje izvan ženitbenog prilega š njom fizično moguće, pa da bi stoga poduzeti, no ne izvedeni prileg izvanženitbeni samo onda sačinjavao u citiranom §-u označeno zločinstvo silovanja, kad bi to poduzeće podjedno bio pokušaj po smislu §. 8. k. z. to jest: čin k djelotvornomu izvedenju vodeći: to je uza sve to ipak po §. 127. k. z. obzirom na §. 1. k. z. k pojmu zločinstva silovanja nuždna zla nakana, smerajuća na izvedenje ma u konkretnom slučaju i fizično neizvedenoga izvanženitbenoga prilega.

U iztaknutom upravo pravcu porodila se je prigodom predbježna viećanja o žaobi ništovnoj obtuženika temeljita sumnja, sumnja naime ob obstojnosti ove nakane kod obtuženoga Jefte I. prigodom izvedenja inkriminiranog čina, pošto se baš od nikuda nevidi, da je obtuženik dodirajuć mužkim svojim udom spolne organe Jelke D., upotriebio ma kakovu silu, da je pokušao inmissiju svog spolnog uda u spolne organe Jelke D., da je imao dakle nakanu na izvedenje prilega izvan ženitbe, nakanu, koja je, kako jur navedeno, k pojmu zločinstva silovanja na svaki način neobhodno potrebita.

Ta sumnja postala je tim temeljitija, pošto liečnički vještaci izrično izjaviše, da na spolnih organih Jelke D. nije bilo tragova ikakove povriede mehaničke.

Čin pako izveden po obtuženiku na Jelki D. bez zle nakane u iztaknutom gore pravcu nesačinjava učin zločinstva silovanja, kako je to prvi sud, uzevši nakanu ovu dokazanom, izrekao, nego učin zločinstva oskvrnuća, normiranoga u §. 128. k. z.

Što se tiče kazni, dosudjene Jefti I. na temelju §§. 291. i 292. k. p. po stavci I. §. 128. k. z. u trajanju od osam mjeseci, to se ista primjerenom ukazuje obzirom na okolnosti olahkotne, iztaknute u osudi prvoga suda, naime neporočnost, priznanje i doba izpod 20 godina, zatim obzirom na skrušeno pokajanje obtuženika, što podaje temeljitu nadu njegovu poboljšanju, na okolnost nadalje, što je jedva prekoračio dobu, u kojoj u obće o kazneno-pravnom ubroju zločinstva govora biti može, na vinom ugrijano stanje obtuženika za vrieme čina, koju je okolnost obtuženik u predizvidih i na glavnoj razpravi opetovano uztvrdio, a nije istinitost ove okolnosti olahkotne tečajem kaznenih izvidjenja ili na glavnoj razpravi stavljena u pitanje, pa napokon obzirom na to, što

Digitized by Google

e čin, u kojem strast putena toli silno utiče, izveden svojevoljnim sustegnućem od izvedenja veće štete, kojoj bijaše sgoda pružena, koje su okolnosti olahkotne znatno pretežnije od jedine okolnosti otegotne, iztaknute u osudi prvog suda, naime okolnosti okuženja oštečenice po obtuženiku, koju medjutim okolnost otegotnu izkaz liečničkih vještaka, da to okuženje nikakovih dalnjih štetnih posljedica za zdravlje oštečenice imati neće, znatno oslabljuje. Iztaknuta jošte po prvom sudu okolnost otegotna, da je oštečenica rodjakinja obtuženikovog gospodara, pa da je obtuženik bio ljubimac u kući gospodarevoj, u kojoj je prvi sud nazirao otegućujući momenat povriede više dužnosti, nemože se uvažiti obzirom na vrstu i narav predležećega kaznjivoga djela.

Kod izreke o privatno-pravnih tražbinah oštečenice, koju je žalbenik takodjer pravnim liekom priziva napao, vodila je vrhovno ovo sudište opetovana izjava obtuženika, da je na primjerenu odštetu pripravan, koja se odšteta u opredielenom iznosu od jedne tisuće forinti obzirom na predležeće okolnosti ne ukazuje pretjeranom.

K. §. 181. k. z. o pronevjerenju.

Dušan L. kao občinski bilježnik u M. pridrža 193 for. 19½ novč. pobranoga državnoga poreza, a 336 for. 40 novč. unišlih na ime odkupa javnih radnja, ukupno dakle 529 for. 59½ novč. Sbog ovoga podigne proti njemu drž. odvjetničtvo tužbu sbog zločinstva pronevjerenja, a istom obtužnicom tužilo ga drž. odvjetničtvo, da si je Dušan L. prisvojio 340 for., što mu ih je Antun R. u pohranu predao, jer da je i tim počinio zločin pronevjerenja po §. 183. k. z. i napokon da je 28. lipnja 1876. iz štale Stjepana L. dva vola vredna 200 for. bez privolje posjednika radi svoje koristi odveo, a tim počinio zločinstvo kradje, označeno u §§. 171. i 173. k. z., kažnjivo po §. 178. k. z.

Nakon obavljene glavne razprave sudio je kr. sudb. stol zagrebački, da je Dušan L. kriv zločinstva pronevjerenja u §. 181. k. z. navedena, pridržav si 193 for. 16½ novč. državnoga poreza i 336 for. 40 novč. novca na ime odkupa javnih radnja, pa se stoga po §. 182. k. z. uporabom §. 254. k. p. odsudjuje na kazan težke tamnice od tri godine, zatim po §. 307. k. p. da odšteti erar i občinu, a po §. 330. k. z. da naknadi trošak kaz. postupka; riešava se pako po §. 250. točka c) k. p. obtužbe radi zločinstva pronevjerenja na štetu Antuna R. kao i radi zločinstva kradje na štetu Stjepana L.

Razlozi: Liquidacijom i pregledanjem računa občine Mrkopalj, preduzetim po kr. podžupaniji delničkoj na 30. svibnja 1876., kako se vidi iz zapisnika dnev. broj a) na 9. i b) na 9., ustanovljen je manjak i to na ubranom državnom porezu u iznosu od 193 for. 19½ novč.,

Digitized by Google

a na odkupnini za javne radnje u svoti od 336 for. 40 novč. ukupno 529 for. 59 1/2 novč.

Radi toga manjka obtuženi Dušan L., bivši privremeni bilježnik upravne občine M. izrično priznaje, da su mu na 2. siečnja 1876. kao bilježniku bili predani popisi poreza i odkupnine javnih radnja, pa da je od toga dana sam pobirao porez i odkupninu te da je za vrieme svoga službovanja od ubranih novaca i to od izravnoga poreza svotu od 193 for. 19 1/2 novč. a od unišle odkupnine javnih radnja svotu od 336 fr. 40 novč. za se zadržao i potrošio.

Temeljem dakle liquidacije i pregledanja občinskih računa, kod kojih uredovanja se pokazao na porezu i odkupnini ukupni manjak od 529 for. 59 1/2 novč. i na temelju izričnoga i okolnostnoga priznanja, došao je postupajući sud do podpuna uvjerenja, da si je obtuženi Dušan L. tu svotu kao bilježnik občine Merkopalj kriepošću javnoga svoga ureda mu povjerenu, pridržao, pa pošto to kažnjivo djelo nosi u sebi sva obilježja zločinstva pronevjerenja, označena u §. 181., kažnjiva po §. 182. k. z., pa ga je i toga zločinstva krivim proglasio i sudio na kazan u §. 182. k. z. ustanovljenu.

Kod odmjere kazni uvažio je sud kao olahkotne okolnosti dosadanju neporočnost obtuženika i da je čin skrušeno priznao i pripravnim se izjavio naknaditi svukoliku štetu iz svoga materinstva, navlastito iz onih 1000 for., što su na njegovu korist na kući Karla B. u K. osjegurani i pošto neima ništa otegotnoga, to se uporaba §. 254. k. p. opravdanom i prema tomu odmjerena kazan težke tamnice od triuh godina činu i stekšim okolnostim primjerenom ukazuje.

Istom obtužnicom tužilo je kr. drž. odvjetničtvo Dušana L., da si je po Antunu R. dne 21. ožujka 1076. u Mrkoplju u pohranu predanih mu 340 for. prisvojio i tim počinio zločinstvo pronevjerenja u §. 183. k. z. označeno, zatim da je dne 28. lipnja 1876. iz otvorenoga mjesta, štale naime Stjepana L. u H. dva vola 200 for. vriedna bez privolje posjednika svoje koristi radi uzeo i tim počinio zločinstvo kradje, označeno u §§. 171. i 173. k. z., kažnjivo po §. 178. k. z.

Nu postupajući sud uvaživ izkaz okrivljenika, da mu je Antun R. sam dozvoljio novce u pohranu mu predane na svoju korist obratiti i da tomu izkazu ništa protivnoga nepredleži; zatim da mu je o tom novcu izdao obveznicu, ukamatio glavnicu sa 20 postot. i osigurao platež iz njegovoga materinstva, imenito onih 1000 for., što su na njegovu korist uknjiženi na kuću Karla B. u K.

Uvaživ nadalje, da dobro H. nije vlastničtvo Stjepana ml. L. tobožnjega oštečenika, niti je on posjednik, a tim manje vlastnik, nego samo držatelj toga dobra, a vlastnik i posjednik jest obitelj L., daklem i okrivljenik odnosno njegov otac L. L.; uvaživ nadalje izkaz okrivlje-

Digitized by Google

nika, da on vole nije ukrao, nego jih je odtjerao na očigled služinčadi tobožnjega oštećenika kao svoje, odnosno svoga otca vlastničtvo, da ih odprati svomu otcu u K. i tim načinom prisili Stjepana L., da ga na dobro H. primi: to je postupajući sud držao, da je u prvom slučaju nastao uvjet §. 187. odnosno 188. slovo b) k. z., a u drugom slučaju da manjka bitni kriterij zločinstva kradje t. j. onaj, da je iz posjeda uzeta stvar tudja, pa je stoga obtuženika riešio od obtužbe radi zločinstva pronevjerenja na štetu Antuna R. i radi zločinstva kradje na štetu Stjepana L. po §. 250. 3. k. p.“

Proti toj osudi podnese kr. državno odvjetničtvo žaobu ništovnu s toga, jer je obtuženi odriešen od obtužbe radi zločinstva pronevjerenja na štetu Antuna R. pozivom na razlog ništovni §. 277. točke 5. i 9. slovo b) k. p. kao i od obtužbe sbog zločinstva kradje na štetu Stjepana L., pozivom na razlog ništovni §. 277. točke 9. slova a k. p.

Kr. stol sedmorice zabacio je rješitbom od 27. siečnja 1877. žaobu ništovnu drž. odvjetničtva kao i priziv obtuženoga i drž. odvjetničtva sbog odmjerenja kazni potvrdiv i u tom osudu prvoga suda.

R a z l o z i: Žalbenik temelji ništovnu svoju žaobu, prijavljenu radi obtuženikovog odriešenja od obtužbe radi zloč. pronevjerenja na štetu Antuna R. pozivno na razlog ništine točke 5. i točke 9. sl. b) §. 277. k. p., a glede odriešenja od obtužbe radi zločinstva kradje na štetu Stjepana L. pozivom na razlog ništetni točke 9. slovo a) §. 277. k. p.

Glede odriešenja obtuženika od obtužbe radi zločina pronevjerenja nazire državno odvjetničtvo razlog ništine točke 9. sl. b) §. 277. k. p. u tom, što je prvi sud uzevši, da je kaznjivost tog pronevjerenja nagodom, sklopljenom izmedju tuženika i oštećenika Antuna R. po 187. odnosno §. 188. k. z. utrnula, povriedio zakon tvrdeć, do po citiranih kaznenih ustanovah kaznjivost kradje, odnosno pronevjerenja samo onda utrnjuje, kad se šteta prije prijave poglavarstvu s uspješnog pokajanja po obtuženiku podpuno nadoknadi, a ne kad se sklopi samo nagoda, — pa tvrdi nadalje, da se i neglededć na to, u nazočnom slučaju već stoga o nekaznjivosti pronevjerenja na štetu Antuna R. nemože govoriti, što je obtuženik osim ovog još i drugo pronevjerenje na štetu občine i erara izveo, glede kojega je proglašen krivim, pa da bi još stoga, u svrhu, da pronevjerenje na štetu R. postane nekažnjivo, moralo takodjer podjedno i pronevjerenje na štetu države i občine, s kojega god razloga biti nekaznjivo, i to s razloga, što se po §. 173. k. z. i po ministarskoj naredbi od 11. svibnja 1816. br. 1244. d. z. l. imadu iznosi štete, nastale usljed više kradja ili pronevjerenja, koje su zajedno predmet sudovanja, sbrojiti, dakle takodjer smatrati kao čin nastavljeni.

No pošto po jasnoj ustanovi §. 188. sl. b) k. z. kaznjivost pronevjerenja samo onda nagodom ne utrnjuje, kad dotični okrivljenik nije

Digitized by Google

nagodom preduzetu obvezu kako valja izpunio, pa je onda po oštečeniku poglavarstvu prijavljen, što ipak u nazočnom slučaju nije, gdje je Antun R. obtuženika prijavio davno prije 8. studenoga 1876., davno naime prije onog dana, kad se je isti štetu nadoknaditi bio obvezao; pa pošto se na dalje od više kradja, od više pronevjerenja potičući iznosi štete u svrhu ustanovljenja kriminaliteta samo onih kradja, odnosno pronevjerenja sbrojiti imadu, glede kojih kažnjivost za vrieme sudovanja ma kojim zakonitim načinom jošte nije utrnula, to ovdje o povriedi zakona odnosno o neosnovanosti odriešujuće osude prvoga suda u pogledu prenavedenog čina niti govora biti nemože.

Što se pak tiče u žaobi ništovnoj uztvrdjenog protuslovja rješitbenih razloga sa izjavom svjedoka Antuna R. nalazećom se kod spisa, to isto nepostoji, jerbo se u riešitbenih razlozih nigdje ne veli, da je svjedok R. kazao, da je obtuženiku dozvolio povjereni mu novac na svoju korist upotriebiti.

Obzirom na prenavedena izpostavlja se žaoba ništovna državnog odvjetničtva neosnovanom, pa se stoga po §. 282. k. p. zabacuje.

U pogledu obtuženikovog odriešenja od obtužbe radi zločina kradje na štetu Stjepana L. nazire državno odvjetničtvo razlog ništine točke 9. sl. a) §. 277. k. p. u tom, što je prvostepeni sud tobož zakon povriedio uzevši, da po obtuženiku njegovom stricu Stjepanu L. odtjerani sa dobra H. volovi, pošto ovaj nije bio ni vlastnik ni posjednik istih, ne sačinjavaju tudju pomičnu stvar.

Akoprem se nemože reći, da je za pojam tudje pomične stvari u smislu §. 171. k. z. potrebno, da se ista nalazi u vlastničtvu ili po smislu gradjanskog zakona u posjedu trećega, pa akoprem je po smislu citirane ustanove kaz. zakona za pojam tudje pomične stvari dovoljan odnošaj detencije trećega prema istoj, bez da ta stvar podjedno sačinjava vlastničtvo oduzimatelja, to se ipak izreka prvoga suda odriešujuća obtuženika od obtužbe radi tog čina izpostavlja dovoljno opravdanom, kad se uvaži: da je prvi sud ustanovio, da su odnosni volovi i dobro H. vlastničtvo ciele obitelji L., naročito takodjer obtuženikovog otca L. L., dakle posredno i dielomice takodjer obtuženika Dušana L., da je obzirom na iztaknutu okolnost obtuženik doista mogao misliti, da je na poduzeti čin kao član obitelji ovlašten, pa da tim nečini kakovo djelo kažnjivo u obće, a kamo li zločinstvo, koju predmjevu podupire takodjer okolnost ustanovljena po prvom sudu, da je naime obtuženik upitne volove po bielom danu na očigled družine sa dobra H. odtjerao misleći, da će tim svog strica Stjepana sklonuti na polazak k svomu otcu L. L., da se dakle obzirom na prenavedena izpostavlja, da je kod izvedenja toga čina u obtuženika predležala takova bludnja, koja po §. 2. sl. a) k. z. kažnjivost izključuje.

Digitized by Google

Stoga se žaoba ništovna državnog odvjetničtva i u tom pogledu kao neosnovana na temelju §. 282. k. p. zabacuje.

Što se napokon tiče priziva uloženih po obtuženiku i po državnom odvjetničtvu glede odmjerenja kazni, to se isti uz podjednu potvrdu osude prvosudne po §§. 291. i 292. k p. odpućuju, pošto se kazan težke tamnice od 3 godine, odmjerena po prvom sudu radi u osudi njegovoj iztaknutih okolnosti uporabom §. 254. k. p. po stavci § 182. k. z., odredjujućoj kazan težke tamnice od 5—10 godina, primjerenom ukazuje.

Da li je propust zavjerenja svjedoka po kaznenom postupniku od 29. srpnja 1853 razlog, da se osuda niža ukine, konačna razprava ponovi, pak nova osuda izrekne?

C. kr. kot. sud u O. osudi osudom od 29. studenoga 1876. br. 1674. kaz. J. B. radi prestupka suprot sigurnosti tjelesnoj po §. 411. k. z. na kazan petnajst dana zatvora, na naknadu troška kaznenoga postupka i ovrhe kazni i na platež odštete od 20 for. oštećenom S. B. za pretrpljene boli i izmaklu zaslugu.

Sud prve molbe propusti zabilježiti u razpravnom zapisniku, da je preslušane svjedoke zavjerio. Proti toj osudi uloži J. B. priziv, a c. kr. krajiški odsjek banskoga stola rješitbom od 6. travnja t. g. br. 3156. ukine napadnutu osudu, naloživ sudu prve molbe, da konačnu razpravu obnovi, zakonito obdrži pak novu osudu izrekne, s razloga: što svjedoci na svoje izjave nisu zavjereni i što se s toga napadnuta osuda nezakonitom ukazuje.

Sud odredi na novo razpravu i pozove svjedoke. K odredjenoj razpravi nedodje drugi put nitko, što dade temeljita razloga predmnievati, da su se stranke izmirile. Ali dakako na ovo se nebijaše osvrtati, jer se radilo o prestupku, koji se ureda radi progoniti imade, pak sud morade svjedoke siliti da k sudu dodju; s toga se odredi po treći put razprava, na koju su izostali svjedoci pod prietnjom globe od 10 for. za slučaj izostanka pozvani. Po treći put dodje samo*) okrivljenik i ovaj izjavi, da su pozvani svjedoci otišli na košnju u T., a da se je on medjutim pomirio s oštećenikom, pa da stoga neće ni da dolaze k sudu.

Praktična vriednost gorenavedene riešitbe najbolje se vidi iz sada navedenog. Stranke su iznovičnim pozivom k novoj razpravi izgubile volju da k sudu dolaze, one su omlitavile za stvar, krivac je dobio više sloboštine, a posao se sudu znamenito otegotio, a žašto? — jer je sudac propustio zavjerit svjedcke.

---

* Takav nemar stranaka naprama pozivom suda nebi se smio trpjeti.

Digitized by Google

Ali mimoišav praktičnu vriednost gore navedene rješitbe, ista je riešitba po mojem mnienju i po jasnih ustanova kaznenoga postupnika od g. 1853. nezakonita i neopravdana.

Po §. 303. u savezu sa §. 208. k. p. od 1853. smije se osuda nižega suda ukinuti, ako su se u postupku ili presudjivanju dogodile takove mane u formi (§. 298. k. p.), koje upliva imadu na stvaranje presude same, s kojih dakle nije moguća temeljita riešitba. N. pr. Prva molba propusti dovoljno izviditi povod nastale svadje medju oštećenikom i okrivljenikom, da li je najme povod svadnji dao okrivljeni ili oštećeni. Ovaj propust imade svakako upliva na stvaranje presude, jer od toga, da li je oštećeni ili okrivljeni dao povod svadji zavisi veći ili manji stupanj kažnjivosti. Ili: Svjedok N. N. u iztragi proti N. N. potvrdio je tečajem predhodnih izvida stanovitu okolnost, dočim kod naredjene konačne razprave nieče, da šta o tom znade. Prvi sud propusti mu predstaviti ovaj odstup od njegovog prijašnjeg očitovanja. Ovaj propust imade upliva na stvaranje presude, jer je moguće, da bi se svjedok, kada bi mu sud predstavio bio njegovo prijašnje očitovanje, sjetio bio bolje na dogadjaj i tim možda kazivanje svoje u potvrdjujućem obliku položio.

Ili: svjedoci N. N. stoje u bližnjem srodstvu sa okrivljenikom. Sud jim propusti predstaviti blagodat §. 113. k. p. I ovo jest bez dvojbe razlog, da se prva osuda ukine, jer je moguće, da će preslušani svjedoci prihvatiti blagodat §. 113. k. p. i tim za okrivljenika povoljnija osuda slieditи. Ali propust zavjerenja svjedoka, u čem može usljed ovoga temeljita riešitba stvari glavne biti nemoguća? Što može priečiti sudca, da on razpravljenu stvar temeljito rieši? Nista. — Zavjerenje svjedoka je najveća formalnost cieloga kaznenoga postupnika, koju prosti naš čovjek (kao što sam se osvjedočio) upravo smješnom drži, i s toga ja propust zavjerenja svjedoka smatram samo pomanjom manom, koja neima nikakove moći glede riešitbe i toga radi držim, da je u gore navedenom slučaju dovoljno bilo, da se je pomenuta mana u posebnom privitku formalnih opazaka po visokoj drugoj molbi opazila, a da se je druga molba u meritorno riešenje stvari glavne svakako upustiti imala.

Ovo sam bio primoran da iztaknem i stoga, što sam u svojoj praksi imao slučaj, gdje isto tako svjedoci nisu bili zavjereni, pa tada vis. c. kr. krajiški odsjek ban. stola nije ukinuo napadnutu osudu, nego je samo pomenutu manu u posebnom privitku formalnih opazaka prikorio, a ovaj je slučaj išao i na visoku treću molbu, pak ni ova nije s toga prizvanu osudu ništetnom proglasila.

Josip Raslić,
pristav.

Digitized by Google

Da se razjasni §. 174. I. k. z.

Mato Bukovac, Tomo Čavrić i Mile Miljuša, podjoše u družtvu te uzeše bez privolje posjednice Marte Radićke, radi svoje koristi kravu 70 for. vrednu sa paše u dolu kraj Cerja. To se dogodilo 17. prosinca 1872., kad je na rečenom mjestu sin Marte Radićke, Gjuro, krave svoje matere pasao. Tom prilikom da se je Mato Bukovac zaprietio Gjuri Radiću — naperiv u ruci držani pištolj proti njemu — da će ga ubiti, ako nebude miran. Usljed toga povedena bude kaznena iztraga, te Mato B. i Tomo Č. stavljeni pod obtužbu, Mile Miljuša bijaše za to vrieme preminuo. Nakon obavljene glavne razprave izreče kr. sudb. stol zagrebački osudu, kojom su obojica pronadjena krivimi zločinstva kradje, označena u §§. 171., 173., 174. IIb. i 175 IIb. k. z. Mato Bukovac još napose i zločina u §. 174. I. k. z., pa je s toga odsudjen: Mato Bukovac po §. 179. k. z, na kazan težke tamnice od pet godina, Tomo Čavrić po §. 178. k. z., na kazan težke tamnice od dvie godine; nadalje oba po §. 307. k. p. da plate 70 for. odštete Marti Radićevoj, a po §. 330. svaki za sebe na naknadu troška kaznenoga postupka i ovršenja kazni. Marta Radić radi preostatka svoje odštetne tražbine od 30 for. odpućuje se na put gradj. parnice.

Uslied žaobe ništovne obtuženih Mate Bukovca i Tome Čavrića ukinuo je kr. stol sedmorice kao sud kasacionalni ureda radi osudu prvoga suda, te osudio, da su Mato Bukovac i Tomo Čavrić kao neposredni počinitelji krivi zločinstva kradje, označena u §§. 171., 173., 174IIb. i 175IIb. k. z., te se oba po prvoj stavci §. 178. k. z. odsudjuju na kazan težke tamnice od osam mjeseci, na naknadu štete Marti R. sa 70 for., na naknadu troška kaz. postupka i ovršenja kazne. Marta Radić odpućuje se sa ostatkom svoje odštetne tražbine od 30 for. na put gradjanske parnice.

Razlozi: Krivnja obtuženika Mate Bukovca i Tome Čavrića glede inkriminiranoga čina ukazuje se obzirom na okolnosti, iztaknute u razlozih osude prvoga suda dovoljno dokazanom.

Što se pako tiče izreke prvoga suda, da se je naime obtuženi Mato Bukovac prigodom inkrimirane kradje izvedene na štetu Marte Radić u družtvu sa obtuženim Tomom Čavrićem, te sada već pokojnim Milom Miljušem, zaprietio pištoljem u ruci 12-godišnjemu pastiru, sinu oštećenice, Gjuri Radiću u nakani, da se u posjedu ukradene krave zadrži: to prvi sud temelji tu svoju izreku na kazivanju spomenutoga Gjure Radića, na glavnoj razpravi potvrdjenoj doslovce po njegovoj majci Marti Radić, koja veli, da joj se sin namah nakon učina stvar tako pripoviedao.

Digitized by Google

No kad se izkazi spomenutih svjedoka na glavnoj razpravi dana 21. studenoga 1876. sravne sa onimi za vrieme predizvida, naime Marte Radić 17. lipnja 1873., te Gjure Radića 24. srpnja 1874., u kojih posljednjih o pištolju ili o prietnji kakovoj s istim ni spomena neima, to se pokazuje temeljita sumnja ob istini one okolnosti faktične, koju je prvi sud dokazanom uzeo, te prema tomu takodjer svoju osudu na temelju kaznene stavke §. 179. k. z. izrekao.

Svjedokinja naime Marta Radić, preslušana pred c. kr. sudbenim stolom u Petrinji 17. lipnja 1873., dakle jedva 6 mjeseci nakon učina, izkazala je:

da je 17. prosinca 1872. poslala svoga 12-godišnjega sina Gjuru na pašu u Dol, sat daleko od Cerja sa trima kravama. Oko 5 sati pod večer krene dječak s kravami kući, i to da je išao zadnji, dočim su drugi pastiri svoje blago bili već kući odtjerali. Ali istom što je dječak kakovih 20 koraka bio sa kravami pošao, kad mu dvie odu na jednu, a treća na drugu stranu u živicu. On poleti za onima dviema, a do toga pograbe dvojica, i to Miljuš Mile i Mato Bukovac treću kravu, te ju odtjeraju tako, da jih Gjuro nije mogao zadržati. Gjuro dodje sa ostalima dviema kravama kući, gdje je namah sve to pripoviedao.

Gjuro Radić preslušan kod c. kr. sudbenog stola u Petrinji 24. srpnja 1874., potvrdio je doslovce predstojeći izkaz svoje majke, dočim je na glavnoj razpravi 21. studenoga 1876., dakle pune 4 godine nakon čina sasvim drugačije kazivao, naime:

„Ja sam 17. prosinca 1872. na Živićevom gruntu pasao tri krave, te sam se upravo grijao kod vatre, kad nadodje ovaj ovdje prisutni Mato Bukovac, kojega sam već od prije poznavao, sa već pokojnim Mijom Miljušem, te počeše jednu od krava moje matere hvatati. Ja sam se s početka misleći, da se šale, tomu smijao; nu vidiv, da kravu užetom za rogove vežu, počeh vikati. Na to izvadi Mato Bukovac pištolj, te mi se njim zaprieti. Ja se na to silno uplašim, potjeram preostale dvie krave kući, gdje sam cieli dogodjaj umah pripoviedao svojoj materi."

I opet je Marta Radić, majka toga svjedoka, izkaz njegov u bitnosti potvrdila veleć, da joj je sin tako pripoviedao.

Kod tog stanja stvari, dočim osim prenavedenih izkaza svjedoka Marte i Gjure Radića za factum pogibeljne prietnje obtuženoga Mate Bukovca inoga dokaza neima, nemože se taj factum smatrati dokazanim, a to tim manje, što se neda razabrati, s kojega razloga i kojim povodom da se obtuženi Bukovac, čovjek odrasao, imajuć uza se jošte dva odrasla druga, u obće tom pogibeljnom prietnjom posluži proti dječaku od 12 godina, da se uzdrži u posjedu ukradene krave; a od nikuda se nevidi, da je pomenuti dječak ma samo i pokušao bio oteti ukradenu kravu.

Digitized by Google

Nemože dakle kod obtuženoga Bukovca biti govora ob uporabi kaznene stavke §. 179. k. p. nego jedino ob uporabi kaznene stavke prve §. 178. k. z. i to kod obajuh obtuženika, pošto neima pretežnih okolnosti otegotnih.

S toga se osuda prvoga suda na temelju §. 303. k. p. ureda radi ukida, te oba obtuženika osudjuju po prvoj stavci §. 178. k. z. na kazan težke tamnice od osam mjeseci, koja se kazan obzirom na to, što kod obih obtuženika proti okolnostim olahkotnim dosadanje neporočnosti i priznanja vojuje samo jedna okolnost otegotna, viševrstne kvalifikacije, dakle u pomanjkanju pretežnih okolnosti otegotnih §§. 48. i 178. k. z., te obzirom napokon na nedužnu obitelj obtuženika, — primjerenom ukazuje.

III. Upravno-pravni.*

Svaku naredbu eksekutivne vlasti, koja se ne slaže sa kojim člankom državnih temeljnih zakona, moći je pobiti zakonitim putem.

Zemaljsko školsko vieće u dolnjoj Austriji naloži nedavno trim u političko okružje mistelbažko (Mistelbach odaljen je $1^1/_2$ sata željeznicom od Beča) spadajućim hrvatskim občinam, naime Bischofwertu, Ober- und Unter-Themenau, da se ima u občinskih školah podučavati njemačkim jezikom na podlogi njemačkih školskih knjiga, izključiv podučavanje u slavenskom ili hrvatskom jeziku, zatim da se hrvatski jezik ima rabiti samo na toliko, na koliko razjasnjuje njemačku obuku, i konačno, da se za te škole dotle, dok hrvatski jezik ima rabiti kao sredstvo pospješujuće obuku u njemačkom jeziku, namješćuju učitelji, koji poznaju dovoljno hrvatski jezik, ako i nisu u njem zakonito usposobljeni. Občine prizvaše se proti toj odluci na ministarstvo za nastavu i bogoštovje, no budu odbite. Rečene občine prizvaše se opet na c. kr. državno upravno sudište i ovo uvaži njihovu pritužbu, priznavši ujedno, da odluke zemaljskoga školskoga vieća i ministarstva vriedjaju pravo. Zanimivi su razlozi, kojimi obrazlaže sud rečenu svoju presudu. Od tih razloga evo najzanimivijih: Po članku XIX. državnih temeljnih zakona od 21. prosinca 1867. (br. 142. državnoga zak. lista) o občih pravih državljana, svim je plemenom austrijske države zajamčeno nepovredivo pravo, da čuvaju i goje jezik i narodnost; tim je izrično priznala država ravnopravnost svih jezika u školi, pa zato imaju se u zemljah, gdje obitava više plemena, javni nastavni zavodi tako urediti, da se svakoj narodnosti imaju pružiti sredstva za izobrazbu u vlastitom je-

---

* Nedvojimo, da će ovaj slučaj zanimati i naše čitaoce, jer i on dokazuje s nova i s ove strane blagodati institucije, kakova je upravno sudište. Ured.

Digitized by Google

ziku, ne usiljujuć ju na učenje drugoga zemaljskoga jezika. C. kr. sudište konštatuje, izvidiv podatke tičuće se odnošaja njemačkog pučanstva prama tim općinam, da u rečenih trih općinah većinom stanuju Hrvati i Slovaci, da se u njih, ako i ne izključivo, a ono pretežito govori samo hrvatski i slovački, da je stanovništvu u tih općina ustavno zajamčeno nepovredivo pravo, da goje i čuvaju svoj slavenski jezik, budući ravnopravan ostalim jezikom u državi, i da se o tom staraju, kako će se djeca u tamošnjih pučkih školah naobraziti u materinskom t. j. hrvatskom jeziku. Pošto su prenavedenim odpisom c. kr. ministarstva za bogoštovje i nastavu izdane naredbe, protusloveće u mnogom pogledu gore navedenim drž. temelj. zakonom zajamčenim i nepovredivim pravnim tražbinam rečenih triju općina, imaju se te upravne odredbe smatrati povredom upitnih prava, gornjim trim općinam ustavno zajamčenih.

Ovo pravno stanovište ne mogu pobiti razlozi c. kr. ministarstva za bogoštovje i nastavu, da su tobož takove uzporedo obstojeće raznojezične škole nekim zlom za nastavu, štetne gospodarstveno i da iziskuju veliki trud obzirom na nadzor škola i učiteljsku naobrazbu; ne vriede ni ti razlozi, da tobož sobstveni probitak pučanstva u tih mjestih, obkoljenih zgoljnim njemačkim življem, iziskuje prije svega njemačku naobrazbu njihove djece. Jer ovo su sve razlozi oportuniteta, koji ne mogu prejudicirati pravu, što ga tim općinam zajamči državni temeljni zakon, niti imaju biti mjerodajni za sud, koji sudi samo po pravici i zakonu. Te pravne povrede ne mogu se opravdati nit pozivom na §. 6. državnoga školskoga zakona od 14. svibnja god. 1869., nit primjetbom, da po tom paragrafu samo zemaljsko školsko vieće ima odlučivati o nastavnom jeziku u pučkih školah, pošto to nije ovlašteno već naročitom u zakonu izrečenom primjetbom: „samo unutar granica zakona“ raditi proti zakonom, a pogotovo ne proti državnim temeljnim zakonom. Konačno se napominje, da se dolnjoaustrijsko školsko vieće, dotično ministarstvo za nastavu, nije svojimi odredbami ob upitnom predmetu držalo granica, koje zakonarstvo u §. 51. školskog i nastavnog reda od 20. kolovoza 1870. označuje zemaljskomu školskomu vieću kao nepomičnu svrhu jezične obuke u materinskom jeziku učenika, kakovim se ovdje ima smatrati hrvatski, dotično slavenski jezik.

Odštetne parnice u Francezkoj.

10. rujna 1873. našlo se poveće družtvo, te pošlo da lov lovi u šumah chateaudunskih. U družtvu našli se medju ostalimi i gg. Charlot, Desneau, Pierre i Besnard, ovoga potonjega najmi g. Pierre da mu nosi lovačku torbu. Gostovi odrede si brzo liniju za lov, tako pri-

Digitized by Google

redjenu, da je lovac od lovca bio pet do deset metara razdaleko. Na skrajnjoj desnici stajaše Pierre, tri koraka za njim Besnard držeć mu lovačku torbu; lievo od Besnarda stajahu u opredieljenoj daljini Charlot, Desneau i više drugih lovaca. Jato prepelica digne se u zrak, na to se odmah i u isti mah opale tri ili četiri puške na nje, a odmah iza toga sruši se Besnard težko ranjen na zemlju. Pogodilo ga više taneta, jedno u čeljusti (vilice), dva izpod lievoga oka, a zadobi i težkih rana na lievoj ruci i na lievom stegnu.

Uslied te nesgode digne Besnard proti svim lovcem, koji učestvovahu kod lova rečenoga dana u spomenutoj šumi, tužbu na odštetu. Nakon zaglavljena dokaznoga postupka izreče „Tribunal civil de Chateaudun 31. prosinca 1873. sliedeću osudu:

uvaživ, da je liečničkim mnenjem kao i činjenicami, ustalenimi u ovoj parnici dokazano, da se sadanja bolest Besnardova ima držati neposrednom posljedicom ozleda, dobivenih 10. rujna u lovu;

uvaživ pako, da se za one ozlede odgovornim čini i tuženi Pierre, a ipak nemože se njemu predbaciti kakova neopreznost, pošto je tužitelj stajao samo nekoliko koraka za Pierrom, kojemu moradjaše lovačku torbu držati, dakle bijaše u poziciji, odakle mu nemogaše od onoga nikakova opasnost prietiti;

uvaživ nadalje, što se tiče po tužitelju uztvrdjene solidarne odgovornosti svih tuženih učestnika kod lova, da bi se ova jedino tim mogla utemeljiti, da su svi ovi 10. rujna kao zajednica lov lovili; ali tomu razlogu protivi se, što se tuženici sbog toga (t. j. sbog učestvovanja kod lova) niti sjediniše u kakovo trgovačko družtvo niti u družtvo, koje bi se imalo prosudjivati po općem gradj. pravu, nego su jedino da se zabave odazvali se pozivu u lov, pače da su se i sastali u kakovo družtvo, na koje bi se mogli uporaviti civilni zakoni, nebi ipak quasi delictum jednoga člana družtva mogao zastići onoga, koji nije u ničem krivac;

uvaživ nadalje, da se tuženim nemože prigovoriti ikakova neopreznost pogledom na liniju, u kojoj stajahu, pošto je jedan vidio drugoga, a svi Besnarda;

uvaživ napokon, da se glede specialne odgovornosti Charlota i Desneau-a mora priznati, da je jedan od drugoga bio na 10 metara razdaleko, pa da se nemože točno i pouzdano opredieliti, koji je od njih ranio Besnarda;

sa svih tih razloga sud drži, da tužba Besnardova nije dovoljno osnovana, odbija ju stoga, te odsudjuje tužitelja da plati trošak parbeni.“

Proti toj osudi prizva se Besnard ali samo u toliko, u koliko je tužba odbijena i glede Pierre-a, Charlota i Desneau-a. Na

Digitized by Google

taj priziv izrekne Cour d' Appel de Paris 29. travnja god. 1876. sliedeću osudu:

Uvaživ, da se glede Pierre-a nečini dokazanim, da je on opalio hitac, što no je ozledio tužitelja, pa zato se već stoga on kao začetnik one nesreće nemože držati;

uvaživ nadalje, da se prema predloženomu lječničkomu parere, iz kvalifikacije tužiteljevih rana, može sjegurnošću zaključiti, da je Besnarda moglo pogoditi samo tane puške, koja je u bližoj njegovoj blizini opaljena;

uvaživ na dalje, da je po kazivanju svjedoka Hugneta Charlot bio po prilici deset, Desneau pako po prilici trideset koraka udaljen od Besnarda, da je dakle vrlo vjerojatno, da su hitci, što no raniše Besnarda, izbačeni iz puške do njega najbliže stojećega Charlotta, i da to potvrdjuje kazivanje i drugih o tom saslušanih svjedoka:

uvaživ napokon, da je za riešenje ovoga procesa od bitne važnosti, da se lječničkim mnenjem pouzdano konstatuje, kakovo je stanje bolesti tužitelja; da li se zaista nalazi u paralytičkom stanju, da li se ovo, u koliko zaista postoji, može smatrati neposrednom posljedicom onoga hitca iz puške, koji je pogodio Besnarda 10. rujna 1873. i da li je uslied toga tužitelj zaista postao trajno nesposobnim obavljati poslove zvanja svoga; o tih gore navedenih okolnostih protuslove si izkazivanja liečnika, kojih su mnenja spisom priložena, pa s toga nepružaju sudu dovoljne podloge, da se prosudi i ustanovi količina odštete:

s ovih razloga potvrdjuje prizivni sud osudu prvoga suda, koliko se tiče Pierrea i Desneau-a, ali u koliko se tiče Charlota preinačuje se ista i sudi:

Charlot dužan je platiti Besnardu onu svotu u ime odštete, koja će se pronaći ocieniv štetu nanešenu Besnardu nesrećom od 10. rujna 1873., odnosno koja će se izkazati novim postupkom dokaznim, koji se ovim i naredjuje; u ovu svrhu odredjuje se novo saslušanje vještaka, koji će ispitivati gore navedene relevantne momente procesa, najme uzroke i posljedice Besnardu zadanih rana.

Predbježno, t. j. dok se predlože odredjeni izvidi, ima Charlot platit Besnardu provizorno ustanovljenu svotu odštetnu sa 500 franaka i svakoga mjeseca 35 franaka, dok se definitivno odluči o svoti odštete.

Besnard nadalje odsudjuje se da plati trošak nastali tuženim Pierre-u i Desnau-u povodom priziva, naprotiv ima tuženik Charlot nadoknaditi tužitelju trošak parbeni prve i druge molbe."

Po nalogu prizivnoga suda preduzet je očevid liečnika, pa su ovi razgledav bolestnika u bitnosti izrekli, da je neposredna posljedica dobivenih rana bila, da je nastala Aneurysma parotis-a, iz ove pako da je sliedilo apoplektično omeknuće mozga, a uslied toga bolestnik je ab-

Digitized by Google

solutno oslabio, pače za uviek postao slaboumnim. Besnardove boli idu svaki dan na gore; razumie se po sebi, da je postao za uviek nesposobnim obavljati kakovo zvanje ili raditi, u ostalom jedva da će još koji mjesec preživjeti.

Na temelju toga liečničkoga mnienja izrekao je prizivni sud parižki sliedeću definitivnu osudu:

„Charlot odsudjuje se, da plati tužitelju Besnardu u ime odštete 4000 franaka, u koju se svotu imade uračunati i onih 500 franaka već provizorno dopitanih.

Nadalje dužan je Charlot tužitelju do njegove smrti plaćati godišnju rentu od 100 franaka u četvrtgodišnjih anticipativnih obrocih, nadalje dužan će biti poslje smrti Besnarda plaćati njegovoj ženi godišnju rentu od 600 franaka, dok se ova uda. Kad žena Besnardova umre ili se udade, prelazi ta renta od 600 franaka na oboje njene djece tako, da svako njih od dana smrti ili udaje matere do 20 godine ima pravo na godišnjih 300 franaka.

Charlot je dužan osjegurati rečene iznose rente prema propisom zakona.

Charlot ima napokon platiti sudbene troškove, naročito trošak nastao novim saslušanjem vještaka. „I. Bl."

Na razlaganje §. 551. k. z.

C. kr. glavno zapovjedničtvo kao krajiška zemaljska upravna oblast, odjel za pravosudje, izdalo je povodom pitanja, potaknuta od jednoga c. k. kot. suda u odsjeku c. k. krajiškoga banskoga stola na njemačkom jeziku odredbu, koja u hrvatskom prevodu ovako glasi:

„Povodom upita, kako se ima tumačiti u §. 531. k. z. dolazeći izraz izda („erlassen"), opaža se za razjasnjenje, da se ima poziv okrivljenoga, dovodbena ili uhitna zapovjed, imajuća za posljedicu prekinuće zastare smatrati kao izdanom već onda, ako je taj poziv, dovedbena ili uhitna zapovjed izdana (ausgefertigt) načinom, propisanim u §§. 148., 151. i 157. k. p.[1]) i ako je izdanje (Ausfertigung), kako propisuje §. 149. k. p., zabilježeno u iztražnih spisih, pa se neima pri tom dalje uz mati u obzir, da li je na čisto prepisana, odpravljena ili dostavljena."

---

[1]) Ovdje razumieva se kaz. postup. od 29. srpnja 1853., koji valja u hrv. slavonskoj krajini. Ured.

Digitized by Google

Viestnik.

Imenovanje. Josip Kušter, do sada kot. sudac u Krnjaku imenovan je definitivno viećnikom kod c. k. sudb. stola u Gospiću; a Jos. Valon dodieljen je kao pomoćni izvjestitelj c. kr. sudb. stolu u Petrinji. Škender Blažković imenovan je perovodjom kod kr. podžupanije u Križu.

— Izpravljeni tekst trg. zakona. U XXI. komadu „Sbornika“ od ove godine priobćuje se izpravljeni hrvatski izvornik zak. čl. 35. od god. 1875. o trgovačkom zakonu. U prvom izdanju trg. zakona, izašlom u „Sborniku“ od god. 1875 bijaše upravo bitnih pogriešaka, pa se s toga morao cieli zakon s nova pregledati, popraviti i štampati. Ovom prilikom nemožemo pritajiti, kako bi i gdjekoji drugi zajednički zakoni nuždno zahtievali reviziju. Tobožnji hrvatski izvornici tako su skandaloznim jezikom pisani, da je upravo sramota za nas, a s druge strane bez njemačkoga prevoda nemožeš razumieti — tih hrvatskih izvornika! U obće nam se čini, da se s tim tobožnjim hrvatskim izvornikom tjera — neka nam se nezamjeri — neki humbug. Ti hrvatski izvornici, ako ih dobro ogledamo, vrlo su sumnjivi, rekao bi čovjek nisu drugo nego puki, lošom hrvaštinom obilujući prevodi iz magjarskoga jezika. O tom daje nam najjasniji primjer evo ovo: U §. 3 mjenbenoga zakona veli se doslovce: „Bitne potrebštine tezice jesu „1. naznaka kao mjenica, koja se u sam kontekst mjenice ima uzeti, ili ako je mjenica izdana u jeziku nemagjarskom, izraz jezika nemagjarskoga, koji ovoj naznaki odgovara.“ Ako se zakoni stvoreni na saboru ugarskom, a valjajući i za Hrvatsku, moraju u isto vrieme izdavati i u hrvatskom originalu — a to bi se morali po jasnoj odredbi zakona nagodbenoga — kako se je smiela točka 1. §. 3. mjenb. zakona onako stilizirati? Nije li to očita povreda nagodbenoga zakona? Gdje je tu i traga kakovu izvorniku hrvatskom? Ako bi se i ovo htjelo izvornikom hrvatskim okrstiti, onda bi morali reći: U Hrvatskoj je jezik magjarski domaći! — Ali to još nije dosta. U §. 2. istoga mjenb. zak. alineji drugoj citira se zak. čl. XXIII. od g. 1874., koj nevalja za Hrvatsku. Kako dolazi taj zakon u mjenb., za Hrvatsku valjajući?

Molimo, da se ovo uvaži na dotičnom mjestu i u buduće postupa strogo po zakonu. Temeljni zakoni nisu valjda samo za to stvoreni, da se može svaki čas konstatirati: i opet su prekršeni!

— † Eduard Halper, prije žup. kotarski sudac, posliednje vrieme živući u miru, pteminuo je ovih dana na svom dobru u Zagorju. Bijaše vrstan i savjestan činovnik, uzoran hrvatski patriota. Lahka mu zemlja!

Književnost. Nakladom knjižare Lavoslava Hartmana izadje posliednjih dana djelce: Recht und Gericht in Montenegro“ von Georg Popović. Ciena 80 novč. — Knjižica sadržaje kratak ocrt političke, zatim poviesti pravne u Crnoj Gori, napokon razlaže postojeće privatno i kazneno pravo i postupak u poslovih civilnih i kaznenih u Crnoj Gori. Mi ćemo se možda povratiti na ovo djelce.

— Naputak za uredovanje mjestnih sudova bio je napose štampan, ali u tako malo komada, da ga danas nemožeš više nigdje dobiti, a ljudi pitaju zanj neprestano. Za čudo nam je, da se izdavajuć separatni otisak toga naputka nije na to mislilo, da ima sijaset prisežnika mjestnih sudova, koji neimaju „Sbornika“, a rado bi čitali i morali bi čitati tako zakon o mjestnih sudovih kao i naputak. Pače mi smo očekivali još i više: kako je institucija mjestnih sudova shodna, nadali smo se, da će se vlada pobrinuti te se popularnim načinom protumači dotični zakon i njena naredba, pa takov spis medju narod što više razdieli; takov dobro sastavljeni spis bio bi prava blagodat za pučanstvo. Nu kad neima toga, moglo se je barma više otisaka naputka štampati.

Digitized by Google

Natječaji. Kod c. k. sudb. stola u Petrinji ima se popuniti mjesto viećnićkoga tajnika. Plaća 1000 for., eventualno 1100 for., stanarine 200 for. — Molbenice šalju se do konca kolovoza predsjedničtvu istoga suda u Petrinju.

— Kod c. k. sudb. stola u Vinkovcih izpražnjeno je mjesto viećnika. Plaća: 1600 for., uslied promaknuća i 1800 fr., stanarina 300 fr. Molbenice šalju se predsjedničtvu istoga suda.

— Kod c. k. sudbenog stola u Gospiću izpražnjeno je mjesto viećnika. Plaća: 1600 fr., stanarina: 300 fr. Molbenice šalju se predsjedničtvu istoga suda.

— Kod upravnih oblasti u obsegu kr. hrv.-slav.-dalm. zemaljske vlade ima više nepopunjenih mjesta perovodnih vježbenika. Godišnja podpora 600 fr. Molbenice šalju se do 1. rujna o. g. predstojniku kr. vladnog odjela za nutarnje poslove.

Stečaji. Josip pl. Antolković u Zagrebu, činovnik u miru. — Kr. sudb. stol zagrebački. — Z. i medj. upr. im. odvjet. F. Šaj, zamj. odvjet. Tkalčić. R. za pr. traž. 1. listopada.

— Bradil et Bosnić trg. firma u Senju. — Kr. kot. sud u Senju. — Z. i m. u. im. odvjet. Gj. Erler. — R. za pr. traž. 27. listopada.

— Izidor Pick trgovac u Staroj Gradiški. — C. k. sudb. stol u Novoj Gradiški. — Z. i m. u. im. odvjet. Juraj Strišković. — R. za pr. tr. 1. studenoga o. g.

Dopisnica uredničtva.

V. g. B. Budisavljević. Ruma. Pometnjom izpušteno je iz oglasa, da je g. Svetozar Nikolajević kao član pravničkoga družtva platio svoj prinos za prošle godine. Ovim izpravljamo dotičnu pogriešku.

---

1. kolovoza razposlali smo naknadno I. broj „Mjesečnika“ vim onim, o kojih smo mogli misliti, da ga nisu dobili, jer su e prekasno prijavili. Ako bi možda još kojemu članu pravničkoga družtva ili predplatniku manjkao, molimo da nam se prijavi, i poslat ćemo ga odmah.

Ovom prilikom moramo spomenuti, kako nam često dolaze reklamacije, da sad ovomu, sad onomu nije ovaj ili onaj broj prispio. Mi smo se uvjerili, da se „Mjesečnik“ točno odpravlja. Ako s toga nedodje komu koji broj, neka se najprije izvoli kod bližnjega poštarskoga ureda popitati. Mnogo je krivo tim nepravilnostim, što gdjekoji član pravničkoga družtva neprijavlja, kada bude premješten, odakle opet nastaju pometnje. Molimo s toga da nam se u buduće ovake promjene prijave. Uredničtvo.

Digitized by Google

Digitized by Google

MJESEČNIK

PRAVNIČKOGA DRUŽTVA U ZAGREBU.

GODINA III.

Br. 10.

Zagreb 1. listopada 1877.

UREDJUJE U IME ODBORA PRAVNIČKOGA DRUŽTVA:

DR. JAROMIR HANEL, DR. BLAŽ LORKOVIĆ.

SADRŽAJ:

Dr. **M.**: Reforma državoslovne obuke na sveučilištih. — Dr. **Živko Gojković**: Država naprama gospodarskomu tečenju državljana. — Osnova zakona, kojim se dopunjuje zakon od 3. ožujka 1874. (br. 18. „Sbornika“) u pogledu razredjivanja sa zadružnimi dielovi za vrieme nerazdieljene zadružne zajednice i obrazloženje iste. — **Praktički slučajevi**: I. kazneno-pravni. II. gradjansko-pravni. — **Viestnik.** — **Prilog**: Izkaz poslovni o kazneno-sudstvenom radu kr. gradsko-delegovanih i kr. kotarskih sudova za god. 1876.

VLASTNIK I NAKLADNIK „PRAVNIČKO DRUŽTVO U ZAGREBU“.

TISKOM DIONIČKE TISKARE.

Digitized by Google

MJESEČNIK

PRAVNIČKOGA DRUŽTVA U ZAGREBU

izlazi

jedan put na mjesec, najmanje na tri tabaka.

Ciena mu je na cielu godinu 8 fr., na pol godine 4 for. na četvrt 2 for. a. vr.

Predplata neka se odpremi novčanom naputnicom odpravničtvu „Mjesečnika," u dioničkoj tiskari (vlastita kuća.)

Članovi pravničkoga družtva dobivaju „Mjesečnik" bezplatno.

Digitized by Google

Prilog Z

sudova za godinu 1876.

Tekući broj	kr. g ili j	prekršaja	Osuda poradi ogluhe	Razprave o prekršajih u stvarih tiskovnih: izrečen oprost	Razprave o prekršajih u stvarih tiskovnih: izrečena osuda	Koliko priziva	Koliko predizvida o zločinstvih i prestupcih, učinjenih po §. 82. kaznenog postupnika	Koliko izvidah, učinjenih uslied molbe inih vlasti	Komisionalne razprave izvan uredskoga sjedišta: sbog zločinstvah i prestupakah	Komisionalne razprave izvan uredskoga sjedišta: sbog prekršajah	Činovnika od koncepta
1	Kra ko	482	111	3	—	209	18	27	2	18	—
2	Kr.	4	—	—	—	2	4	75	—	—	1
3	u B	46	20	—	—	—	31	140	18	—	4
4	u N	180	37	—	—	38	47	59	4	2	2
5	u C	49	3	—	—	3	32	16	1	1	2
6	u D	213	10	—	—	5	588	121	19	—	3
7	u K	65	5	—	—	40	113	14	17	2	4
8	u J	81	12	—	—	78	82	85	5	—	2
9	u P	—	—	—	—	8	64	67	4	—	2
10	u S	96	14	—	—	72	67	62	5	1	2
11	u S	342	14	—	—	62	193	256	51	7	3
12	u V	122	8	—	—	24	95	75	13	—	3
13	u s	241	3	—	—	39	58	39	5	2	2
		421	237	3	—	580	1392	1036	144	33	—
	u.										
14	Kra ta	66	15	—	—	70	—	30	—	—	—
15	Kr. gr	—	3	—	—	12	30	158	10	—	2
16	u K	38	2	—	—	22	30	65	4	1	2
17	u K	44	27	—	—	49	88	129	8	4	3
18	u S	71	10	—	—	19	25	5	12	1	3
19	u S	—	41	—	—	71	69	140	17	2	2
20	u I	17	24	—	—	10	16	69	—	—	2
		36	122	—	—	253	258	596	51	8	—

Digitized by Google

Tekući broj	to kr. g ili l prekršaja	Osuda poradi ogluhe	Razprave o prekršajih u stvarih tiskovnih: izrečen oprost	Razprave o prekršajih u stvarih tiskovnih: izrečena osuda	Koliko priziva	Koliko preduzvida o zločinstvih i prestupcih, učinjenih po §. 82. kaznenog postupnika	Koliko izvidah, učinjenih uslied molbe inih vlasti	Komisionalne razprave izvan uredskoga sjedišta: zbog zločinstvah i prestupkah	Komisionalne razprave izvan uredskoga sjedišta: zbog prekršajah	Činovnika od koncepta
	II.									
21	Kra ko 447	5	—	—	12	—	31	—	1	—
22	Kr. pri 158	15	—	—	50	164	27	10	—	3
23	u K 62	34	—	—	68	227	113	28	—	4
24	u G 7	30	—	—	53	138	97	19	2	3
25	u C 48	2	—	—	15	129	45	—	—	3
26	u G 40	8	—	—	21	80	47	31	1	2
27	u G 247	33	—	—	29	186	24	—	—	2
	009	127	—	—	248	924	384	88	4	—
28	Kra ko 18	12	1	10	43	—	75	—	—	—
29	Kr. vit 38	6	—	—	24	150	81	—	—	3
30	u S 18	14	—	—	6	114	29	16	3	2
31	u N —	17	—	—	47	129	235	54	5	2
32	u D 152	10	—	—	15	165	203	33	—	3
33	u D 25	9	—	—	11	29	4	28	—	2
34	u V 004	7	—	—	8	18	9	8	—	2
	150	75	1	10	154	605	636	139	8	—
35	Kra ko 5	176	—	—	77	—	14	—	2	—
36	Kr. ru 3	81	—	—	21	290	72	75	—	3
	8	257	—	—	98	290	86	75	2	—

(Konac sliedi.)

Digitized by Google

Reforme državoslovne obuke na sveučilištih.

Poznavanje države i svih njenih funkcija prikazuje nam se kraj današnjega razvitka javnoga života vrlo važnim predmetom duševnih pregnuća našega vremena. Nije potrebno potanko znanje organičkih uredaba moderne države samo onim, koji su po svom zvanju dužni baviti se javnimi poslovi, nego i gradjanstvu, koje se pozivlje da u poroti, u upravi i zakonodavstvu vrši javne funkcije: obim je nuždno, ako hoće da s uspjehom zadovoljavaju svojim pravom i dužnostim.[1] Očevidno je, da napredniji pokret u ovom pitanju mora najprije da poteče od sveučilišta, nikakov se napredak neće udomiti, ako se nebude obuka na sveučilištih prema potrebam vremena reformirala.[2]

Napose studium državoslovnih znanosti zato n a z a d u j e, jer je sustav državnih ispita svagdje tako organizovan, da se slušaoci na sveučilištu, preobterećeni strogo juristično-nim colegii, nemogu još za svoga djakovanja intenzivno posvetit njegovanju i proučavanju te grane znanosti. Tako u Njemačkoj kao i u Austriji kod državnih ispita davaju najveću važnost strogo jurističkim strukam, civilnomu i kaznenomu pravu zajedno sa dotičnimi postupnici, poznavanje državoslovnih nauka nije u Pruskoj nikakov, a u Austriji tek uzgredni uvjet, da možeš stupiti u javnu službu. To pako nebi smielo biti; država, imajuća danas tolike zadatke, išće da duboko zaroniš u pojedine njene životne uvjete, ako hoćemo, da budemo valjani zastupnici njeni; država mora biti u svojoj individualnosti, kao promicateljica različitih svrha

[1] L. S t e i n „Gegenwart und Zukunft der Rechts- und Staatswissenschaft Deutschlands“ veli, da je pravoslovje samo pomoćna znanost državoslovnih znanosti, čim svakako precienjuje ove potonje. Sravni još: M a y e r Georg: „Ueber das Studium des öffentlichen Rechtes und der Staatswissenschaften in Deutschland.“

[2] W a h l b e r g: „Die Reform der Rechtslehre an der Wiener Hochschule seit deren Umwandlung zu einer Staatsanstalt.“

Digitized by Google

družtva, posve samostalan predmet sistematičnoga studia; budući reprezentant državne vlasti, služio on u pravosudnoj ili upravnoj struci, nesmie se zadovoljiti pukim studiumom pravoslavja, nego mora da donese u praktičnu službu potanko poznavanje zadataka uprave, a napose da poznaje zamienito djelovanje uprave i pravosudja.

Razne naše sudbene i administrativne jurisdikcije tako se medju sobom prepliću, da kandidat sudbene struke ne može svomu zadatku zadovoljavati, ako osim, svoga gradjanskoga i kaznenoga prava nepoznaje državnoga i upravnoga prava barma u najvažnijih crtah njegovih. Kako može on kao pouzdani organ pravosudja fungirati, ako nemože kod dolazećih mu pravnih poslova sjegurnim okom pregledati raznolike i mnogobrojne dodirne točke medju civilnim i upravnim pravom, zahvatanje jednoga područja u drugo?

Prokletstvo jednostranosti daleko se više osvećuje onim, koji manjkavim državoslovnim znanjem dolaze u službu upravnu. Kako da čisto civilistično naobraženi sveučilištni abiturient uspješno djeluje u mnogoličnom, svaki dan nove uredbe stvarajućem području nutarnje uprave, u financijstvu, u području trgovačke i obrtne uprave, ako na sveučilištu neuči drugo nego samo j u s i opet j u s? Kako da bude takov aspirant upravni sposoban ma u kojem području uprave bilo kakovu iniciativu poduzeti, ako neima pregleda pojedinih grana uprave, ako nepoznaje glavnih funkcija države i njenih životnih uvjeta? Istina, veli se, da studij čisto pravoslovnih disciplina malo po malo upoznaje sveučilištnoga slušaoca rekao bih i nehotice sa pojedinimi fazami državnoga života i svaku pravnu uredbu tako izprepliće s organizmom države, da učenik succesive dobiva savršenu sliku o postojećih državnih uredbah, ma da se i nebavi napose znanosti o državi i njenih pojedinih funkcija. Ili ako ne to, studium strogo juristički disciplina tako oštri um, snagu prosudjivanja, pribavlja toliku vještinu u shvaćanju i razumievanju obstojećih zakona, da se može lahko pregorjeti pomanjkanje znanja pozitivnih potankosti u pojedinih granah uprave. Priznajemo, da ima puno istine u ovih razlozih, ali ipak tvrdimo, da ih valja jako oprezno

Digitized by Google

rabiti. Nemojmo nadavati logiki i njenoj vještini prevelikih zadataka. Upravni činovnik ma imao i najbolju tehniku juristička, nemože tim nadoknaditi pomanjkanje potankoga pozitivnoga znanja u poslovih svakdanje uprave; administrativni funkcionar mora da svoje obće znanje materijalno popuni cielom povorkom specijalnih studia iz pojedinih disciplina državoslovnih, ako hoće da mu bude koristna vještina, što si ju kao jurista steče. Ako činovnik neće da se zadovolji pukim površnim riešavanjem poslovnih komada, treba da si pribavi sustavnom, detailnom obukom jasan pojam i pregled krećućih faktora državnoga života kao i o potrebah pučanstva u pojedinih upravnih granah; da može odlučno provoditi svoje odredbe, treba da lasno pregledje i domašaj svojih dispozicija u svih pojedinih posljedicah. Svega ovoga nemože on nikako polučiti pukom naukom prava, zato je potrebno, da se tečajem svoga akademičkoga života bavi i potanko naukami državoslovnimi. Kako dakle da se reformira sustav državnih ispita u onom pravcu, da si slušaoci, nedirajuć nimalo u temeljitu obuku u naukah strogo pravoslovnih, pribave toliko znanja državoslovnoga, da bude i kandidat sudbeni kao i onaj upravne struke, providjen podpuno dovoljnim poznavanjem obiuh struka državne službe, mogao u praksu stupiti? Sada postoje u Njemačkoj dva sustava državnih ispita: 1) pruski 2) würtemberžki, ovaj potonji zove se još i južno-njemački ispitni sustav. Pruski sustav po zakonu od 6. svibnja 1869. zahtieva za državni ispit, koji se polaže poslje absolvirana trogodišta,[1] uz struke obćega prava, samo poznavanje temelja državoslovnih nauka; naprotiv južno-njemački sustav državnih ispita dieli juridičke nauke u dva diela, u pravo- i državoslovne struke, pa se daje sasma drugi pravac obrazovanju onim, koji se kane posvetiti pravosudju nego li onim, koji namjeravaju služiti u upravi. Dočim imadu juriste strogo juristički državni ispit, obsizući civilno i kazneno pravo, moraju se kandidati upravne službe podvrći pre-

[1] Nasse: „Die Universitäts-Studien und Staatsprüfungen der preussischen Verwaltungsbeamten.“ Bonn 1868. pobija trogodište te zahtieva, osobito obzirom na dobrovoljce, četvrtgodište. Vidi još: Kleinwächter: „Die rechts- und staatswissenschaftlichen Facultäten in Oesterreich“, koji zahtieva pače pet godina nauke.

Digitized by Google

težno kameralističnomu državnom ispitu; dioba radnje, kako se vidi, glavno je načelo ovomu ispitnomu sustavu.

Uz ova oba dolazi austrijski kao treći ispitni sustav, po kojem ima svaki kandidat nakon dviuh godina položiti pravnopovjestni državni ispit iz struka općega prava, zatim iz njemačke državne i pravne poviesti; zatim može u posljednjih šest nedjeljah osmoga poljeća praviti sudstveni državni ispit iz partikularnih struka civilnoga i kaznenoga prava, a nakon absolvirana četverogodišta državoznanstveni ispit iz narodne ekonomije, financijalne znanosti i austrijske statistike.[1]

Nemožemo tajiti, a to nam potvrdjuje i njemačka znanost, da je austrijski sustav ispitni u mnogom bolji od njemačkih sustava. Nu glede državoslovne struke ipak još vrlo manjkav, treba i njemu kao god i njemačkim svestrane i temeljite reforme. Upravo je za čudo, da su se u Njemačkoj do sada izjalovili svi pokusi, da se zakonodavnim putem ispitni sustav u ovoj točki popravi, i državoslovnim naukam dade u ispitnih propisih dostojnije mjesto.

Mislimo, da uzrok tomu pojavu mora da je u okolnosti, što ni znanost nije u tom pogledu jedina. Zakonodavstvu vrlo je mučno odvažiti se ondje na kakovo djelo, gdje još teorija sama sumnja i dvoji. Istina je, pruska vlada bila se zaletila, te predložila saboru osnovu zakona o sposobnosti, potrebnih za višu službu u upravi. Kao uvjet da bude tko primljen u službu upravnu predloži, da se dosadanjemu državnomu doda neki popunjući ispit. Kuća zastupnika zabaci taj predlog, jer držaše, da nije shodno dosadanju teoretičku obuku na sveučilištih za oba područja, upravu i pravosudje, razdvojiti, nego predloži, da se na sadanjem državnom ispitu iz općega prava, polaganim poslje trogodišnje nauke, ima zasvjedočiti poznavanje ne samo temelja državoslovnih nauka nego potanko znanje državoslovnih disciplina. Nu i predlozi odbora kuće zastupnika budu zabačeni, pa se je osobito Gneist obzirom na razvijajuće se zakonodavstvo

[1] Isto ovakov sustav državnih ispita postoji na pravo- i državoslovnom fakultetu hrvatskoga sveučilišta s nekimi promienami n. pr. da se na pravnopoviestnom ispitu nepita njemačka, nego obća pravna poviest. itd. Op. Ured.

Digitized by Google

državno protivio nezreloj reformi ispita.[1] Isto tako neuspješe pokusi južno-njemačkih država, naročito Würtemberžke, da se ispiti reformiraju. Tamo se već gotovo jednodušno osjeća, da je različito obrazovanje mladeži za sudbenu i za upravnu struku upravo štetno. Kod takova sustava upravnomu je činovniku pravosudje, a sudbenomu uprava prava „terra incognita".

Prof. Schaeffle izradio je pravno mnenje za würtemberžku vladu sa napisom: „Zur frage der Prüfungsansprüche an den Candidaten des höheren Staatsdienstes", u kojem se zle strane toga sustava vrlo oštro kore.[2] Odkako je izašao ovaj spis pa onda vrstne radnje Jolly-a[3] i Gjure Mayera[4] može se kao „opinio communis" držati, da se razkol studija pravo- i državoslovnih nauka i odieljeni sustav ispitni absolutno nedadu braniti. Ostaje dakle samo jedno, da se najme izradi sustav ispita, po kojem bi se od svakoga kandidata zahtievalo uz odličnu juristično obrazovanost i točna državoslovna sveučilištna obrazovanost.[5] Taj cilj pako dade se na temelju austrijskih propisa sa manjimi promjenami izvesti, nego li na temelju u Njemačkoj valjajućih zakona, jer naš sustav ispita već daje državoslovnim disciplinam stanovitu samostalnu važnost, prem nam se kolicina te važnosti ne čini još dovoljnom. Za Austriju nalazi se put k reformam u tom, da se materija ispitna glede strogo juridičnih disciplina reducira na vrlo nuždnu mjeru, da se ovako dobije mjesta za isto tako važne državoslovne discipline unutar okvira sadanjega ispitnoga sustava, koji bi se imao po našem mnenju, samo po nešto promieniti. Ispit poslje dviuh godina drže i u Njemačkoj za sasma shodnu uredbu; jer nije shodno, da se kandidatu na daleko odredjuje sgoda, da o jednom dielu svojih studija zasvjedoči na ispitu pribavljeno znanje. Ali kako da se sastavi ispitna materia za taj prvi izpit? I u toj točki pri-

[1] Gierke Otto: Die Juristische Studienordnung (Jahrbuch für Gesetzgebung, Verwaltung und Volkswirtschaft, von Holtzendorff I. Jahrgang, 1. Heft. 1877).

[2] Tübinger Zeitschrift für die gesammte Staatswissenschaft. 1869.

[3] Jolly L.: „Die Ausbildung der Verwaltungsbeamten." Tübing. Zeitschrift für die gesammte Staatswissenschaft. 1875.

[4] Mayer Georg na raznih mjestih.

[5] Muther: „Reform des juristischen Unterrichtes." Weimar 1873.

Digitized by Google

lično se slažemo.. Prvi ispit, o kojem se ovdje radi, imao bi ne samo za partikularne pravoslovne struke, kako to sada biva u Austriji, nego i za partikularne upravne struke, osjegurati nuždnu obće teoretičku obrazovanost, pa bi se na tom ispitu imalo pitati osim enciklopedije pravo- i državoslovnih znanosti, kojom treba da započme cieli studium prava i kojom jedinom dade se pribaviti temeljit pregled pojedinih materija pravosudnoga i upravnoga zakonarstva, rimsko i kanoničko pravo, nauka narodnoga gospodarstva, financijalna znanost i teorija statistike. Obris poviesti prava rimskoga i starijega rimskoga postupnika, ali samo toliko, koliko je nuždno, da se može pratiti poviestni razvoj pojedinih institucija rimskoga prava, trebalo bi da se spoji sa naukom rimskoga prava, naročito sa institucijami,[1] a poviest države i prava njemačkoga valjalo bi da se kao obligatni predmet nametne samo onim kandidatom, koji su odlučili posvetit se znanosti samoj.

Za kanoničko pravo bio bi dovoljan jedan semestar, pa bi se u dotičnom colegiu imala manja stavljati važnost na formalia canona, a veća na materijalno crkveno pravo zajedno sa pravom ženitbenim, pa onda na publica ecclesiastica, koja razjasnjuju odnošaj medju crkvom i državom. Ograničiv ovako pripravni studium za partikularne pravne struke preostalo bi kandidatu u one prve dvie godine dovoljno vremena, da sluša nauku narod. gospodarstva, financijalnu znanost i teoriju statistike i da se iz tih predmeta pripravlja za ispit. Ove discipline, po sebi nimalo težke, tako su zanimive, tako su danas postale potrebnimi svakomu obrazovanomu čovjeku, da strogo uzev niti nebi trebalo, govoreć o ispitu, nje u račun uzimati. A tim bi se polučio ogromni probitak, da bi se mladić mogao u trećoj i četvrtoj godini, obskrbljen valjanim predznanjem teoretički shodno razriedjena predstudija sasma dati na studij pozitivnih pravoslovnih i upravnih struka, te se lasno uputio u duh i potankosti pozitivnih zakona. Najvoljeli bismo predložiti, da se na svršetku četverogodišta drži samo jedan ispit i to tako o pozitivnih pravnih kao

[1] Tako i biva obično. Ured.

Digitized by Google

i upravnih strukah, jer smo uvjereni, da kandidat sve, jednom nogom u privatnom, a drugom u javnom pravu stojeće partije zakona, n. pr. vodno pravo, rudno pravo, pravo na obranu povlasti, muštra i marka, pravo željezničko itd. daleko intenzivnije i osnovanije uči, ako mu se nametne dužnost — da o svih tih zakonih mora na jedan put da pokaže svoje znanje. Mnogi tvrde ipak, da bi ta masa ispitnih predmeta za jedan ispit bila preogromna, da bi joj kandidat morao podleći. S ovoga razloga i mi zagovaramo sustav, po kom su ispit sudstveni i administrativni dva posebna ispita, pa bismo, da u ničem ne stežemo marljivosti kandidata, zagovarali misao, da mu (kandidatu) bude već poslje sedmoga semestra dozvoljeno polagati sudstveni drž. ispit, jer tada bi mogao cieli osmi semestar upotrebiti na studij upravnih struka. Naputci za ispitna povjerenstva ovih dvajuh ispita morali bi osobito iztaknuti, kako treba ispitatelju na to gledati, ima li kandidat jasan pregled o zamienitom odnošaju medju upravom i pravosudjem, da poznaje jednu i drugu jurisdikciju, razliku medju materijalnom i formalnom nadležnosti sudbenih i upravnih oblasti, riečju: kandidat ima na ta dva ispita pokazati, da poznaje potankosti obiuh materia, ali na svakom ovih ispita ima dokazati, da poznaje glavne contoure sudstvenih i upravnih disciplina. Samo tako biti će znanje sveučilištnoga slušaoca tako zaokruženo do konca njegovih nauka, da bude mogao tako u službi sudstvenoj kao i upravnoj dostojno i prema zahtjevu novoga vremena zadovoljavati zvanju svomu.

A da se i praksom još popuni teoretičko znanje u juridičkom i administrativnom pravcu, zahtievali bismo, da se izda naredba, da mora svaki kandidat sudstvene službe, prije nego li napravi sudački ispit, godinu dana prakticirati kod uprave, a obratno svaki kandidat upravne struke prije položena praktično-politična ispita jednu godinu u praksi sudbenoj — to je idea, koju je i novo njemačko zakonodavstvo glede kandidata sudstvene službe legislativno u toliko priznalo, što je kaudidatom pravosudne struke dozvoljeno, da mogu jednu od onih triuh, za praktičnu pripravu opredieljenih godina prije položena sudačkoga ispita služiti u upravi. Za Austriju potičemo samo za sada tu

Digitized by Google

misao, jer smo uvjereni, da će se u buduće bezuvjetno morati produžiti praktična priprava tako u sudstvenoj kao i upravnoj službi od jedne barma na dvie godine, pà scienimo, kad bi se ona misao i kod nas oživila, da se nebi tim ništa ni nepravedna i mučna naprtilo mladim činovnikom, jer prije dviuh godina nemogu nigdje, pa ni u samoj Austriji, polučiti samostalna položaja niti kao sudci niti kao upravni činovnici".

Ovomu članku, prevedenu iz „Oesterr. Zeitschrift für Verwaltung" dodat ćemo s naše strane neke opazke. Neobziremo se na primjetbe piščeve, odnoseće se na uredjenje studia pravo- i državoslovnih nauka na njemačkih sveučilištih, ni na sustav državnih ispita tamo obstojećih. Dovoljno je konstatovati, da osim učenjaka navedenih u ovom članku i sa drugih se strana, u drugih strukovnih časopisih a i u dnevnicih češće dokazuje neshodnost i sustava obuke i sustava državnih ispita.

Ali zaslužuju punu našu pažnju spisi, predlozi i mnienja, koja zagovaraju preuredjenje ili naukovne osnove ili sustava državnih ispita na sveučilištih austrijskih, jer se posredno tiču i hrvatskoga sveučilišta. Kao što je poznato, naše sveučilište sasma je uredjeno po primjeru austrijskih, imamo jednaku naukovnu osnovu, jednako vrieme trajanja studia, većom stranom isti se predmeti predavaju, sasma je prihvaćen austrijski sustav državnih ispita pače i strogih ispita. Razni administrativni poslovi obavljaju se po propisih analognih austrijskim, ili jednostavno recipiranih iz Austrije. Što ima dakle mahna tamo, nalaze se i kod nas. Na hrvatskom sveučilištu posvećuje naukovna osnova veću pažnju državoslovnim disciplinam, nego li n. p. na pruskih, ali ipak ne onoliku, koliku zaslužuju i kakova bi stajala u razmjeru sa disciplinami strogo juristićkimi. Evo primjera: rimsko pravo predaje se kroz cielu godinu deset sati na tjedan, kanoničko pravo katoličke crkve pet sati na tjedan kroz cielu godinu, poviest pravna isto toliko kroz cielu godinu, kanoničko pravo istočne crkve četiri sata na jedan semestar, civilno pravo deset sati na tjedan kroz cielu godinu, postupnik šest sati na tjedan ciele godine, da nespominjemo kaznenoga prava i kaznenoga postupnika i drugih još više juristićkih predmeta. Naprotiv

Digitized by Google

politička ekonomija, statistika obća i austro-ugarske monarhije, državno pravo obće i ugarsko-hrvatsko i upravno pravo jedva da se predavaju petnaest do šestnaest sati na tjedan kroz cielu godinu. Ovo nerazmjerje pokazuje se i u Austriji štetnim, a rekli bismo da je kod nas u to većoj mjeri, što upravo Hrvatska očekuje od sviestne, točne i umne uprave svoj gospodarski i socijalni preporodjaj, a taj neda se ni pomisliti, ako nebudu u upravi djelovali činovnici ne samo juristički nego i upravnički temeljito obrazovani, koji svestrano poznavaju potankosti uprave, te su podpuno proniknuli sve uvjete državnoga života.

Nemislimo tražiti razdvojenje pravo- i državoslovnoga fakulteta u dva samostalna diela, kako ga vidimo razdieljena na nekih sveučilištih južne Njemačke, niti hoćemo da se skroz odieljenim pravcem naobrazuju budući sudci i budući činovnici upravni: nu hoćemo, da se dade više vremena i posveti više sila studiu državoslovnih nauka. Nije nam ni na kraju pameti sumnjati o znanstvenoj vrednosti disciplina malo prije ovdje navedenih, ipak mislimo, da bi se predavanje nekih njih mogla tako stegnuti, da se dobije više vremena i prostora za državoslovne. Mislimo da bi se n. p. predavanja kanoničkoga prava katoličke crkve mogla shodno ograničiti na jedan semestar sa 5—6 sati na tjedan a hrvatsko-ugarsko privatno pravo moglo bi se uvrstiti medju neobligatne predmete; bilo bi jamačno za civilno naše pravo dovoljno 7—8 sati na tjedan kroz cielu godinu, pošto se i onako rimsko pravo — kao podloga civilnomu — predaje 10 sati na tjedan kroz cielu godinu; ili bi se možda moglo vrieme predavanja ovoga potonjega skratiti. Tako bi se dobilo više vremena za discipline državoslovne, te bi se uslied toga neke n. pr. pozitivno upravno i financ. pravo mogle uvrstiti medju obligatne predmete. Nebi li se ovo dalo izvesti — a mi smo podpuno uvjereni da dade — tada neima druge nego mjesto do sadanjega četverogišta uvesti peterogodište obuke na fakultetu pravo- i državoslovnom, jer po sadanjih propisih svaki učenik na pravo- i državoslovnom fakultetu obvezan je slušati stanoviti broj sati na tjedan, ako neće više, nitko ga nemože siliti. A pošto revnost nije svakomu prirodjena kriepost, a napose u Hrvatskoj nije

Digitized by Google

to obična biljka, dogadja se da u upravnu službu dodju mladići sa vrlo površnim znanjem državoslovnim. Dalnje posljedice odavlje može si svatko sam razjasniti. Te se najjače vide žalibože u našoj upravi. Mi ćemo možda u svoje vrieme upotrebiti obilan material, koji nam je priposlan, te iz kojega će se viditi, koliko neznanja i neshvaćanja uprave ima kod upravnih činovnika naših, neizuzimajuć ni same kr. zemalj. vlade.

Što se tiče sustava drž. ispita, mogao bi ostati kakav je, samo da se popuni. Nismo ni pošto sporazumni, da se već na prvom, sadanjem pravno-povjestnom drž. ispitu spoje predmeti pravno-povjestni sa državoslovnimi, kako to predlaže pisac, pošto se obće znade koliko je posla i truda, osobito početniku, da se valjano pripravi samo iz rimskoga prava za ispit. Mi bismo se za sada mogli zadovoljiti, da se odredi više vremena za predavanje državoslovnih predmeta tečajem akademičkoga četverogodišta, da se za nje s vremenom namjesti još koja učiteljska sila, da se u praksi upravno područje u svem izjednači sudstvenomu, da se teoretički državn. ispit nesmatra tek ispitom za nevolju, za koji kandidat dvie nedjelje amo tamo štogod čitne pa onda hajd na ispit, scieneć da će ga pustiti, samo ako štogod natuca. Napokon smatramo nuždnim, da se uvrste medju samostalne predmete ovoga ispita pozitivno upravno i financijalno pravo, zatim upravoslovje (Verwaltungslehre). Napokon valjalo bi svakako aktivirati još za absolutnih vremena izdane propise o p r a k t i č n i h upravnih ispitih, kakovi postoje i za sudbene činovnike.

Ovdje predložene preinake dale bi se izvesti malenim trudom, nebi ništa više stajale, a djelovale bi blagotvorno na obrazovni razvoj mladeži, na upravničku vještinu i sposobnost onih, koji dolaze u službu upravnu, jer danas valjda više nitko nedvoji, da bivši furiri nemogu uspješno upravljati pojedinimi županijami ili pače cielom zemljom. Priobćio dr. M.

Digitized by Google

Država naprama gospodarskomu tečenju državljana.

Piše dr. Živko Gojković, odvjetnik.

Bez rada i štednje neima kapitala, bez kapitala neima ob stanka niti kod pojedinca niti kod cieloga društva.

Rad je svagda sa trudom skopčan, i počem su svi ljudi po samih zakonih fizike manje više lienosti sklonjeni, rad je svagda neugodno naprezanje tiela ili uma, ponajviše obojega zajedno; pa i oni ljudi, koji uslied neobično živahne krvi ljube neprestano kretanje, samo neugodnimi osjećaji stupaju na posao, jer posao taj, ma se obavljao uz neprekidno micanje, iziskuje neprekidnu pažnju i ponajviše monotono ponavljanje, koje je upravo za takove naravi najdosadnije. Tko veli, da voli raditi i da nevoli badavadisati, može mu se vjerovati, no samo nekom rezervom; prvo: može imati on pred sobom veliki cilj, koji želi radom postići, i koji mu veliku radost unapried obećaje, te znajuć, da ga samo radom može postići, zaboravlja na sve teškoće i neugodnosti rada — i u tom smislu može pravom reći, da mu je rad ugodan. Tko je na rad, osobito na lakši rad navikao, pa na jedan put dospije u priliku, da mu raditi nije moguće, kroz neko vrieme (n. pr. putujući više dana nezanimivim predielom) taj iskreno želi svoje poslovanje što prije nastaviti; no ni ovdje nije toj želji uzrokom težnja za radom, nego neugodno osjećanje duga vremena i što svaki rad lieči od duga vremena.

Dakle posebne okolnosti mogu rad učiniti prijatnim, no rad sam po sebi nije prijatan; tko protivno tvrdi, taj ili sam sebe vara ili je toliko drzak, da hoće da prevari sve druge, koji po samom sebi bez argumentacije instinktivno poznaju, kako je istinita stara poslovica, da je sladko neraditi.

Nu i štednja je ne manje neugodna; dapače štednja izgleda još teža od radnje, koja ima svoje pauze za odmor, dočim toga kod štednje ponajviše neima. Da je glad neugodan, tomu nije nuždan dokaz; štednja nije ništa drugo nego glad s tom jedinom razlikom, što uzrok gladi leži redovito izvan nas, a kod štednje u nas samih t. j. u štednji, mi sami hoćemo da smo gladni, da se uzdržimo od uživanja raznih predmeta, koji nam

Digitized by Google

inače na raspoloženju stoje. Štednja je s bog toga mnogo mučnija od glada, jer u štednji očima gledamo predmet uživanja, želimo ga i možemo ga uživati, pa ga neuživamo; to su prave Tantalove muke, dapače još gore od Tantalovih, jer Tantal nemogaše dohvatiti predmeta, koji mu pred očima lebdijahu, a štedljivac može ih dohvatiti, može ih i u usta metnuti, ali ih mora — što no vele — od svojih ustiuh da odkine!

Kada je i radnja i štednja toli neugodna, nije li pravo čudo na ovom svietu, da toliki ljudi na vrat na nos rade i štede, te sebi a posredno cielomu družtvu malo po malo kapital množe? U prirodi neima čuda, no samo pojavâ s uzroci nam poznatimi ili nepoznatimi, i ovaj pojav spada medju one, kojim lako možemo uzrok pogoditi. Najveći dio radinih ljudi smatra u radu i štednji ono sredstvo, kojim se dolazi do osiguranoga, ne slučajnoga uživanja ili bar obstanka, kako za sebe tako i za svoju porodicu, koja je po pravilu sa radećom i štedećom poglavicom jedna te ista i nerazdieljiva cielina; ostali počnu iz mladosti s onih istih pobuda raditi i štediti, pa kasnije kad sebe i porodicu osiguraju i steku više, no što bi nuždno bilo, ili su naviknuti na rad, pa im je bezposleni život mnogo neugodniji sbog duga vremena, nego i sam rad, ili pak sbog neobičnog srebroljublja do smrti drže da dovoljno neimaju, ili napokon iz plemenite pobude kane steći ili sačuvati za veliki koji cilj, koji s osobom njihovom ili porodice im ni u kakvoj svezi nestoji, s razmjerna materijalna sredstva, smatrajuć sebe savjestnim ravnateljem tudjega imetka.

Svi ti uzroci daju se na dvoje svesti: jedni teku (rade i štede) iz sebičnosti,[1] drugi iz plemenitog pobudjenja, da reknemo iz čovječnosti. Nu u svakom slučaju može se reći: tečenje je za obstanak i razvoj društva nuždno; čovjek kao član društva, kao gradjanin države može samo radnjom i štednjom obstati; tko neima ni malo ekonomske eneržije (volje za rad i štednju) taj niti može obstati u društvu niti zaslužuje da živi, jer tko sama sebe i svoju krv neljubi, taj je daleko gori od najmanje živo-

[1] Mi bismo rekli: iz samoljubja. Ur.

Digitized by Google

tinje, dapače niže stoji nego bilje, jer u prirodi svaki organizam sam sebe hrani. No medju te odljude spadaju i oni koji prave razliku izmedju sebe i svoje porodice; ovi su kao oni prvi prave parazite roda čovječjega, jer dočim oni za svoju osobu žive o trošku društva, ovi drugi istina brinu se i rade za svoj trbuh, no izdržavanje porodice svoje nameću društvu.

Briga za sebe i svoje, to je čovjeku ma ga i životinjom smatrali, samom prirodom urodjeno, preustrojavanje te brige jest posve neprirodno.

Kada sa čisto čovječanskoga i kosmopolitskoga gledišta smatramo tu brigu za svoj i svojih obstanak, prikazuje nam se veoma majušnom gotovo prezrenja dostojnom naprama uzvišenim ciljevom civilizacije; sa čovječanskoga gledišta sažaljenja je dostojno gledati jednu porodicu posve obskrbljenu, dapače razkoštvom obasutu, dočim prva susjedna trpi biedu i nevolju sirotinje.

Čovječnost nebi dopustila, da pored raskoštva ima i biede; no načelo egoizma šapće: bliža košulja no haljina! I odtuda sve nepodobštine društvenoga života.

Ogromna većina sviuh članova društva predstavlja to načelo egoizma i mogu se nazvati filisteri (špisbirgeri). Majušna manjina bori se za uzvišena načela čovječanstva; no medju ove nespadaju svi oni, koji punimi ustmi pripoviedaju komunizam kao jedinu organizaciju dostojnu družtva i ljudskoga roda, dočim se iz izkustva znade, da oni najmanje mare za čovječanstvo, koji najviše o njem govore. Medju istinite čovjekoljube valja samo one riedke ptice brojiti, koji bez ikakve lične koristi sa znatnim materijalnim požrtvovanjem svoj viek provedu u radu za boljak ili ukupnoga čovječanstva ili bar cielih slojeva ljudi.

Sada da vidimo, kojim putem može i mora poći društvo, kada kod pojedinih članova način življenja kontrolira. — Neima dvojbe, da je gledište čisto čovječansko jedino, koje bi rodu čovječjem podpuno dolikovalo; no kao što već navedoh, razlika je izmedju reprezentanta jednog i drugog gledišta po broju u današnjem društvu tako velika, da šaka ljudi, velikim umom i plemenitim srcem obdarenih, kroz mnoge viekove neće moći društvo toliko izobraziti i reformirati, da uzvišena načela čovječanska

Digitized by Google

samo u polu razumljiva i masi pristupna postanu. Kako danas stojimo, društvo se mora zadovoljiti tim, da od svakoga člana načini dobroga filistra, koji znade čuvati svoju kuću, te u brizi za svoje, umije si bar za najnuždnije potrebe sam pribaviti pomoći.

Načela čovječanska jošte će dugo biti za ogromnu većinu ili prazne nerazumljive rieči ili ideal vazda štovan, ali u istinu netražen. Kada svi članovi društva, osim spomenutih njekoliko čovjekoljubaca, budu dobri filistri — onda će doći vrieme, kada će se načelo čovječansko početi snažiti; nu danas mora da je glavna briga društvu, da se rieši onih članova, koji nisu kadri ni kao filistri živiti. To su oni, o kojih malo više rekoh da neimaju ni toliko ekonomske eneržije, da sami sebe izdržavaju; ili je imaju ali ju za svoju osobu, a na štetu svoje vlastite porodice rabe.

Zadatak je društva i svakoga umna člana u društvu, potražiti sva ona sredstva, koja vode k rezultatu da se čovjek radu nevješt ili protivan u marljiva i radina, raspikuća u štedljivca preobrati; da li su sredstva dozvoljena, to je pitanje izlišno ondje, gdje je dobar uspjeh izvjestan, jer se radi o boljku i obstanku cielog društva. (Ali se ipak nesmiju rabiti sredstva nedopustiva, nemoralna ili protupravna. Ured.).

Djelovanje društva, odnosno države u tom smjeru dade se dvojako zamisliti: ili društvo smatra samo sebe kao cjelinu i kao razuman bolestnik sama sebe podvrgava dieti, ili pak uzme preda se pojedinoga člana, te s njim postupa kao sa kakvim nevaljalim djetetom. U prvom obziru mora zakonodavac imati ova pravila na umu:

Marljivost i štedljivost nikada nije absolutna t. j. tako velika, da se veća neda zamisliti; kada dakle društvo dieli svoje članove po mjerilu ekonomske eneržije u valjane (marljive i štedljive) i u nevaljane (liene i razkošne), to se ima svagda relativno uzeti, t. j. niti su prvi tako dobri da bolji biti nemogu, niti drugi tako nevaljali, da ništa dobrog na sebi neimaju; nesmiju se dakle državni gradjani niti s ekonomskoga niti s moralnoga gledišta sasvim podieliti u dvie klase: u dobre i zle (taka dioba tek će na onom svietu slieditи).

Digitized by Google

Iz ovoga pravila dalje sliedi, da oni državni gradjani, koje obično dobrimi nazivamo, moraju podpasti pod neki zapt s bog onih ekonomskih mana, koje ih tište; nesmiju biti s bog ostalih dobrih svojstva razmaženi a tim i pokvareni. Obratno tako zvani nevaljalci, ako i moraju podpasti pod strogi zapt, s bog ostalih kod njih proračunanih dobrih svojstva zaslužuju toplu njegu društva, a ne mržnju i preziranje. Ili stvar uzeli sa gledišta uzvišene pravde ili sa gledišta shodnosti, svakako društvo u svojem postupku prema takozvanim nevaljalim nesmije biti okrutno; sa gledišta pravde ne, jer se psihološki u svakom pojedinom slučaju daje dokazati, da nijedan nije sam sobom postao zločinac ili u obće neprijatelj društva, nego uviek nesgodnimi okolnostmi; a sa gledišta shodnosti zato ne, jer se s timi ljudmi mora živiti (smrtna kazan nemože se na manje zločine protegnuti) pa je svakako mudrije blagim postupkom omogućiti njihov popravak i povratak u društvo kao prijatelja društva, nego u njih uliti jogunstvo i krvno vjekovito neprijateljstvo proti društvu.

Upored sa nedostatci marljivih i štedljivih ide urodjena njihova sebičnost, koja je kao što već navedoh tako velika, da neimaju baš nikakova osjećanja za više, napose državne cieli; namet državni svi smatraju kao puko otimanje treće grabljive osobe, koja za njih ništa neprivriedjuje, dočim svoju vlastitost na neokrnjenu tekovinu za svetinju proglašuju. Redovno biva dalje, da ljudi inače i pametni i marljivi neimaju nimalo opreznosti, te se dadu iznenaditi slučajem, koji se je po običnom iskustvu predviditi dao. Država kao cielina mora sama misliti ondje, gdje masa pučanstva neumije da misli. Država dakle mora imati na umu interes ogromne većine svojih gradjana, čim ovi sami neznaju svoj interes braniti.

Prema sebičnosti nerazumnoj i sliepoj mora država reprezentirati načelo čovječansko t. j. preći u extrem i boriti se za ideju zajednice, samo da uzmogne od sebičnjaka odkinuti neki dio sredstava, od kojih će umnožiti narodni kapital i sebičnjaku priliku pružiti, da svoj kapital umnoži; država mora predvidjajući štetu sliepa tvrdice, ovog na malenu žrtvu, kojom se šteta izviestno odkloniti daje, silom natjerati, kada on nezna sam bra-

Digitized by Google

niti svoj vlastiti interes; država mora natjerati tvrdicu, da udari klinac u podkovicu konjsku, kada opazi, da će podkovica izviestno odpasti i izgubiti se.

Iskustvo dalje uči, da većina tako zvanih dobrih gradjana ili sa temeljna razloga ili s bog kakve malenkosti upravo s bog svoje osobne nerazboritosti u omrazi žive sa drugimi sugradjani, koji su ili bolji ili gori od njih; uslied te nesloge trpi često jedna i druga strana, dapače trpi i ciela inače u svadju nepomiešana okolina. I tu se državi otvara polje da u korist cieline medje postavi neslozi, te svoje gradjane primora na minimum sloge, bez koje cielo društvo štetu trpi; prisilno udruženje kao sredstvo za veliki koji cilj, koji se bilo ručnim radom bilo zaštedjenim kapitalom, no svakako jedino udruženimi silami postići može — samo je država kadra stvoriti, a država kao reprezentant suvremene umne visine (civilizacije) uvidjajuć i korist poduzeća i mogućnost izvedenja, mora se odvažiti da takovo udruženje ostvari.

Država stojeć prema pojedinom ima dakako lakši zadatak, jer se daleko manjemu odporu ima nadati, odporu koji može gotovo u šali svladati. Radnja države u onom prvom pravcu, to je radnja i zadatak centralne upravne oblasti; a postupanje države sa pojedinim gradjaninom najživlje nam se predstavlja u kaznioni.

Ovdje nam se namiče pitanje: kojim pravom može država sa pojedincem postupati, kako joj je volja? Zar je država mačka a gradjanin uhvaćeni miš, da se ona sa ovim po volji može titrati?

Na to nemogu ništa drugo odgovoriti nego to, da ondje gdje govori logika nužde prestaju svi obziri i da o pravu pojedinca nemože biti govora ondje, gdje je obstanak cieloga društva, u kojem je i pojedinac, u pitanju.

Tko neshvaća što je to logika nužde, neka si predstavi morsku buru; u skrajnjoj pogibelji zapovjednik naredi da se mnogobrojna roba trgovačka u more baci; a vlastnik te robe, koji je takodjer na brodu, protivi se. Tu je lasno odlučiti, da o privatnom pravu nemože biti razgovora ondje gdje je cielina pa i sam nosilac toga prava u pogibelji, da posve propadne.

Digitized by Google

Jedina garancija, koja se punim pravom zahtievati može od državne vlasti jest ta, da se izdaju samo one naredbe, koje su jednoglasno kao spasonosne priznate, te da svako experimentiranje ima izostati; zatim da se prema pojedinim nečini zlouporaba vlasti. Prvo je već tim garantirano, što su zakoni donešeni pod pritiskom javnoga mnenja i neprestano stoje pod tim pritiskom; zato oni zakoni, koji po javnom mnenju cieli svojoj neodgovaraju, nemogu trajno obstati. Što se tiče zlouporabe prema pojedinom, ova je dakako moguća; no valja s druge strane pomisliti, da oblast leži samo iznimkom i to za veoma kratko vrieme (pri anarhičnoj revoluciji) u rukuh nerazboritih i strastnih ljudi, dočim je po pravilu vlada samo organ javnoga mnenja, niti bolja niti gorja od društva koje zastupa. Zato se nesmije unapried zazirati od vrhovne uprave, da će pri rukovanju postupka sa pojedinimi gradjani, koji se s bog nerada ili raskošnosti korigirati imaju, pristrastno postupiti. Proti takovu slučaju može se unapried lieka potražiti i garancije ustanoviti, koje se obići nemogu.

Osnova zakona,[1]

kojim se dopunjuje zakon od 3. ožujka 1874. o zadrugah (br. 18. sbornika) u pogledu razredjivanja sa zadružnimi dielovi za vrieme nerazdieljene zadružne zajednice.

§. 1. Nijedan član zadruge nemože dotle, dok postoji zadružna zajednica, razredjivati niti medju živimi, niti za slučaj smrti s dielom, koj bi ga možda mogao zapasti iz zadruge nakon provedene diobe zadružne pokretne i nepokretne imovine.

Dielovi pojedinih zadrugara, koji bi jih iz nerazdieljene zadružne zajednice nakon provedene diobe zadružne pokretne i nepokretne imovine možda mogli zapasti u nepokretnostih ili u pravih, sačinjavajućih predmet gruntovničkih unosa, nemogu se gruntovno obterećivati niti privolom njihovom, niti putem ovrhe.

§. 2. Izvršba ovoga zakona povjerava se banu.

---

[1] Ovu osnovu predložio je kr. vladni odjel za pravosudje saboru na razpravu. Mi ju priobćujemo da bude jasnije obrazloženje osnove, koje nam se čini vrlo zanimivim. Ured.

Digitized by Google

Obrazloženje.

Zakonski članak IV. od 12. rujna 1870. o zadrugah naredjivao je, da više porodica ili kućana (domara), koji na jednoj podkućnici (domu) i pod jednim kuće gospodarom živu i zajedno gospodare, to jest teže nerazdieljene nepokretnine i zajedno uživaju plodove istih, sačinjavaju onu patriarhalnu svezu, koja se zadruga zove.

Prema ustanovam sada navedena zakonskoga članka mogli su ovlašteni članovi zadružni, u koliko su se kao takovi izkazali, tražiti, da im se dio njihov izdade iz zadružnoga dobra, te se je uslied povedene diobe zadružnoga imetka dielilo nepokretno dobro zadruge po lozah (granah), a pokretno na glave.

Svaki ovlašteni član zadruge bio je nadalje ovlašten po ustanovah navedena zakonskoga članka (§. 20) naredjivati sa svojim dielom iz zajednice ili oporukom ili nasliednim ugovorom i ako je ovlaštenik zadruge navršio 24 godinu, te imao pravo tražiti diobu, mogao je činiti zajmova i uknjižiti ih na idealni svoj neizlučeni dio, koj bi mu u slučaju diobe pripao iz zadružnoga dobra (§. 42.).

Za namirenje ovakovih dugova pojedinih ovlaštenika zadruge, kao što i za nadoknadjenje šteta, koje je pojedini ovlaštenik zadruge prouzročio budi samoj zadruzi, budi trećoj kojoj osobi, jamčio je dotični ovlaštenik zadruge dielom svojim, koj mu je iz zadružnoga dobra pripadao, te koj se je u tom slučaju na zahtievanje vjerovnika ili oštećenika imao izlučiti i za naplatu duga ili naknadu štete upotrebiti.

Pošto se je pokazalo, da su navedene zakonske ustanove veoma štetno djelovale, stvoren je zakonski članak od 6. listopada 1872. o pravostaji za diobe zadružnih dobara na temelju zakonskoga članka IV.: 1870., kojim su obustavljene ne samo sve diobe u smislu zakonskoga članka IV.: 1870., već je naročito ustanovljeno i to, da dok traje pravostaja, nemože nijedan član zadružni razredjivati dielom svojim iz nerazdieljene imovine zadružne budi medju živimi, budi za slučaj smrti.

Novi zakon o zadrugah od 3. ožujka 1874. označio je točnije loze, na koje se dieli nepokretna zadružna imovina, jer je u §. 13. naročito ustanovljeno, da se svakolika zadružna nepokretna imovina dieli medju sve članove zadruge po lozah, kojih su predstavnici bili u životu 1. siečnja 1837.

Ustanove pako, odnoseće se na tako zvane idealne dielove iz nerazdieljene zadružne imovine, izostavljene su u novom zadružnom zakonu i to s razloga, jer se tek diobnom razpravom ustanoviti može, da li imade tko pravo tražiti dio iz zadružne imovine i u kojem razmjerju; prije preduzete diobe pako može svaka pojedina loza u slučajevih, navedenih u §. 27., prestati biti članom i ovlaštenikom zadružnim, a tada

Digitized by Google

e dieli zadružna imovina na loze, koje su ostale u zadružnoj svezi, apače može imovina i izgubiti sasvim zadružno svojstvo, ako ostane a zadružnom kućištu samo jedna obitelj ili samo jedna osoba.

S toga nisu uvrštene u novi zadružni zakon ustanove, da bi zaružni članovi mogli sa svojim zadružnim dielom razredjivati ili opokom ili nasljednim ugovorom, a isto tako izostavljena je ustanova, bi zadružni član mogao neizlučen svoj idealni zadružni dio, koj bi u slučaju diobe pripao, obteretiti uknjižbom založnoga prava.

Nu u novom zakonu zadružnom pridržana je ustanova, da je vjevnik ili oštećenik ovlašten tražiti diobu zadružne imovine u svrhu mirenja tražbine, odnosno štete, ako takova zajma ili štete, učinjene pojedinih zadrugarih, neće zadruga da preuzme. Tim su u istom zaiu osjegurane privatno-pravne tražbine trećih osoba proti pojedinim novom zadruge.

Pošto je zakon od 3. ožujka 1874. u život stupio, saznala je kr. aljska vlada, da sudovi kao gruntovne oblasti stranom dozvoljuju, a nom da odbijaju obterićivanje idealnih dielova pojedinih zadružnih štenika.

Da se preprieči takova različita sudbena praksa, izdala je kr. aljska vlada dne 30. rujna 1874. pod broj 2335. naredbu na banski , kojom ga upozoruje, da je po zakonskom članku IV. od godine). bilo dozvoljeno, da pojedini ovlašteni zadruge, koji su navršili godinu, te imadu pravo diobu tražiti, mogu zajmove činiti, te iste ižiti na idealni svoj dio iz zadružnoga dobra, — da je to pravo uto zakonskim člankom od 6. listopada 1872. o pravostaji za diobe užnih dobara na temelju zakonskoga članka IV.: 1870., — i da kon zakon od 3. ožujka 1874. o zadrugah nepozna toga obtereći i idealnih dielova pojedinih zadružnih ovlaštenika. — S toga da l prieke nužde, da se kod sudova uvede jednolična sudbena praksa, će se temeljiti na postojećih zakonih, ter da treba usljed toga no uputiti sudove I. molbe.

Naredbu ovu priobćila je kr. zemaljska vlada dopisom od 9. trav. . broj 1701. u prepisu i kr. hrv.-slav. stolu sedmorice.

Prigodom posebnog jednog slučaja, koj je redovitim putem utočlošao do kr. stola sedmorice, izpitivao je ovaj na temelju članka kona od 28. veljače god. 1874. o vlasti sudačkoj valjanost gore lene naredbe zemaljske vlade, te je izrekao, da ista nije valjana rezatna, jer da pristoji samo zakonodavnim faktorom tumačiti e.

Usljed toga izrekao je kr. stol sedmorice u više konkretnih slučaj, da je po zakonu od 3. ožujka 1874. o zadrugah dozvoljeno obteuje idealnih dielova pojedinih zadružnih ovlaštenika.

Digitized by Google

U dopisu od 7. kolovoza 1875. broj 331. obrazlaže kr. stol sedmorice postupak svoj na sliedeći način:

U zakonu od 3. ožujka 1874. o zadrugah, naročito u §. 12. izcrpljene su one bitne ustanove §. 42. zakonskoga članka IV. od godine 1870., koje ovlašćuju vjerovnika ili oštećenika, da može tražiti namirenje tražbine svoje, odnosno štete, učinjene po pojedinih zadrugarih iz zadružnoga ovlaštenika. U obih sada navedenih zakonih s istimi je riečmi upravo ovlašten vjerovnik ili oštećenik, da može tražiti radi namirenja odnosnih svojih tražbina, neka se izluči iz zadružne imovine dio njegova dužnika, pak dočim stariji zakon u §. 42. naročito dopušta obterećivanje idealnih dielova pojedinih zadružnih ovlaštenika, nije takova ustanova uvrštena u novi zadružni zakon od 3. ožujka 1874.

Pošto dakle u novom zadružnom zakonu neima takove ustanove i pošto po §. 33. istoga zakona gube svoju valjanost svi zakoni i pravni običaji, tičući se odnošaja zadružnih, na koliko se istomu zakonu protive, stavio si je kr. stol sedmorice pitanje: da li je novi zadružni zakon sasvim izključio gruntovno obterećivanje idealnih dielova pojedinih zadružnih ovlaštenika, kad se u obzir uzmu pravna načela pojedinih zakonskih ustanova, te kad se gleda na svrhu, koja se je htjela postići ovim zakonom.

Stol sedmorice smatra zadrugu družtvom, sastojećim iz više članova, koji se nemogu smatrati bezpravnimi kao stvari, već kao članovi, koji imadu sva prava, pripadajuća po zakonu osobam, dakle i prava tičuća se družtvene imovine. Uslied toga, — nastavlja kr. stol sedmorice, — uvrštena je u §. 12. novoga zadružnoga zakona ustanova, da su pojedini zadružni članovi vlastni tražiti diobu zadružne imovine. S isto to pravo dano je i vjerovniku ili oštećeniku u svrhu namirenja njihovih tražbina proti pojedinim zadružnim članovom. — Usljed toga da neima dvojbe, da se pojedini zadružni članovi imadu smatrati pravnimi subjekti u pogledu diela, koj jim pripada iz zadružne imovine, — da se nemože nadalje poreći, da zadružne članove i po smrti zastupaju njihovi nasljednici prema ustanovi stavke 4. §-a 13. i da napokon neima dvojbe, da su zadružni članovi kao takovi vlastni sklapati pravne poslove i glede nerazdieljenih još (idealnih) dielova, koji im imadu pripasti iz zadružne imovine i usljed toga ovlašteni prema ustanovi §. 3. gruntovnoga reda gruntovno obterećivati neizvjestne još dielove svo

Po mnienju kr. stola sedmorice dakle neima dvojbe, da gruntovno obterećivanje takovih idealnih dielova sasvim odgovara postojećim pravnim načelom i to tim više, čim je zakonodavstvo u IV. zakonskom članku od godine 1870. izrično dozvolilo takovo obterećivanje i gruntovni red od 15. prosinca 1855. naročito dozvoljuje takovo obterećivanje proti suvlastnikom na neizviestne dielove; a osim svega

Digitized by Google

može se dozvoliti u smislu § 74. istoga zakona uknjižba prava zaloga na ostavštinske gruntovne predmete radi dugova takovih osoba, koje su propisanim putem dale nasljedno očitovanje, u kojem je slučaju s obzirom na ustanovu §. 122. izvanparbenoga postupnika nasliedni dio baštinika još neizvjestniji (idealniji), nego li onaj zadružnih članova prije diobe zadružne imovine; jer ovdje manjka samo pobliže ustanovljenje diela, a pravo dotičnika je nedvojbeno, dočim za baštinika niti je ustanovljen dio, niti je dokazano pravo nasljedstva, te ne samo da je njegov dio iz nasljedstva idealan, već je njegovo pravo na pojedini dio eventualno i neizvjestno.

Kr. stol sedmorice dodaje napokon u svom razlaganju, da je po smislu §. 4. zakona od 8. lipnja 1871. o promjeni nekih administrativnih uredaba u vojničkoj krajini, — dakle u teritoriju, gdje su zadruge već odavna zakonom normirane, — dozvoljena sudbena ovrha na nepokretnu imovinu pojedinih zadružnih članova prama razmjerju diela, koj im ima pripasti iz zadružne imovine i to radi kaznjivih čina, tražbina ili preuzetih poslovnih obveza. Tom ustanovom da je izključena zabrana obterećivati idealne jošte neizlučene dielove zadružne imovine.

Kr. stol sedmorice, da dokaže, da ni novi zadružni zakon od 3. ožujka 1874. neizključuje gore navedene gruntovne uknjižbe, dapače da su te uknjižbe sasvim u suglasju s duhom toga zakona, poziva se na §. 12. istoga zakona, po kojem da su vlastni zadružni članovi činiti za svoju osobu zajmove, i da se vjerovnici i oštećenici mogu naplatiti iz diela dotičnoga zadružnoga člana. Gruntovna uknjižba ili predbilježba, da se imade glede vjerovnika smatrati kao sredstvo, kojim će realizirati svoje pravo, koje ga po zakonu ide, da se naime naplati iz diela svoga dužnika, koj mu imade pripasti iz zadružne imovine; — a kad je tomu tako, nemože se uzeti, da bi zabranom obterećivanja neizviestnih dielova zadružne imovine vjerovniku uzkraćeno bilo sredstvo, koje vodi k svrsi, koja je u zakonu navedena.

Kr. stol sedmorice drži, da njegovo mnienje potvrdjuje razstrojstveni pravac domaćega zakonodavstva u pitanju zadruga, koj je najtočnije izražen u zabrani, da se nove zadruge nesmiju ustrojavati; s toga da se nemože uzeti, da će isto zakonodavstvo s druge strane zaštićivati obstanak zadruga, te u tu svrhu ograničivati osobnu vjeresiju pojedinih članova zadružnih, koja se vjeresija oslanja jedino na pravu njihovu pripadajućem jim na razmjerni dio zadružne imovine.

Kr. stol sedmorice tvrdi napokon, da bi takovo tumačenje zakona, da naime gore navedeno obterećivanje nije dozvoljeno, moglo lahko na uštrb biti občenju sa inozemstvom, te probuditi nepovjerenje napram ovozemnom pravnom stanju, kad se tražbine, nastavše slobodnom voljom stranaka, za koje je pružen zalog, nebi mogle po zakonu gruntovno osjegurati.

Digitized by Google

Tako u kratkih crta izcrpljeno stanovište vrhovnoga suda, koje je zauzeo napram gore spomenutoj naredbi kr. zemaljske vlade od 30. rujna 1874. br. 2335, nemože kr. zemalj. vlada priznati osnovanim niti u postojećih zakonih niti u namjeri zakonodavstva, pa da obrazloži svoje stanovište, mora se upustiti u pobijanje pojedinih nazora kr. stola sedmorice.

Istina je, da tako stari, kao što i novi zadružni zakon ovlašćuje vjerovnika ili oštećenika, da namirenje svoje zajmovne ili odštetne tražbine zahtievati može iz diela dotičnoga zadružnoga člana, ali istom onda, pošto bude izlučen taj dio, koj se ustanovljuje jedino diobom zadružne imovine; — s toga je kako vjerovnik tako i oštećenik upućen, da traži diobu zadružne imovine u svrhu, da mu bude tražbina namirena.

Zakon dakle imperativno naredjuje, da se diobnom razpravom ponajprije imade ustanoviti pravo ovlaštenika na dio zadružne imovine, a tekar u drugom redu razmierje toga diela, jer svaki član zadruge „ipso facto“ neima prava na dio zadružne imovine, već samo predstavnici pojedinih loza, koji nakon provedene zadružne diobe stupaju po općenitih zakonskih propisih u podpuno vlastničtvo diela, pripadšega njihovoj obitelji, dočim njihovi descendenti, koji su vrlo često mnogobrojni članovi zadruge, poslje smrti njihove po općenitih propisih nastupaju nasljedstvo.

Da je ovo jedino pravo tumačenje, vidi se jasno iz okolnosti, koju kr. stol sedmorice mukom mimoilazi, nepazeć kod toga na jedno od najvažnijih pripomoćih dobre hermenevtike: kad je naime seosko pučanstvo jednoglasnim i neprestanim jadikovanjem označilo ustanove ni članka IV. od godine 1870. tičuće se načina diobe zadružnoga imetka i zadružne imovine i obterećivanja idealnih dielova štetnimi, te podobnimi, da prouzroči podpunu narodno-gospodarstvenu propast seoskoga pučanstva, stvorio je sabor zakonski članak od 6. listopada 1872, kojim su dotle, dok se ne stvori novi zakon, obustavljene ne samo sve diobe zadružne imovine, već i obterećivanje idealnih dielova. — Zakonodavstvo priznalo je ovim zakonskim člankom štetne narodno-gospodarstvene posljedice upitnoga obterećivanja tako jasnim načinom i bilo je tako osvjedočeno o potrebi sredstva, kojom da se predusretne narodno-gospodarstvenoj propasti seoskoga pučanstva, — da je u tu svrhu upotrebilo sredstvo pravostaje, — koje sredstvo upotriebljuju zakonodavstva samo u abnormalnih okolnostih, da preprieče veće zlo, koje nije moći odstraniti redovitimi sredstvi. Važni ovaj moment u razvoju domaćega zakonodavstva glede zadrugah nemože se podnipošto s vida smetnuti kod tumačenja ovoga zakona, koj je iza dignute pravostaje i mjesto nje u kriepost stupio; pak pošto u novom zakonu neima ustanove glede upitnoga obterećivanja idealnih dielova i pošto novi zakon upućuje vjerovnika, da radi namirenja svoje tražbine traži diobu, čini se, da tumačenje kr. stola sedmorice neodgovara namjeri zakonodavstva.

Digitized by Google

Tumačenje to je takodjer posljedicom nepravilnoga prosudjivanja naravi zadruge, jer je vrhovni sud osebne odnošaje zadruga uzeo tumačiti prema ustanovam općega gradjanskoga zakonika o zajednici dobara, te shvatio zadrugu družtvom, sastojećim iz više pojedinih članova, koji uživaju sva prava, pripadajuća po pravu gradjanskom pojedinim osobam, dakle i sva prava, odnoseća se na zajedničku družtvenn imovinu. Ovaj nazor nije izpravan niti u svojih predpostavah niti u zaključku: jer se zadruga nije nikada uzimala niti se sada nesmatra kao zajednica dobara i jer se s njom kao takovom nepostupa.

Kod zajednice dobara uživa prema ustanovam XVI. poglavja općega gradjanskoga zakona više osoba nerazdieljeno vlastničtvo jedne te iste stvari ili jednoga te istoga prava, dočim u zadruzi, — za koju je stvoren sasvim posebni zakon, pošto su ustanove općega gradjanskoga zakonika nedostatne i na zadruge neuporabive bile, — dieli više osoba posjed i uživanje iste stvari ili istoga prava; vlastničtvo pako pripada svim zajedno kao juristićkoj osobi, koja imade posebnoga svoga zakonitoga zastupnika i koja u važnijih stvarih razpolaže sa objektom vlastničtva na način, posebnim zakonom propisan.

U zajednici dobara svaki je član podpuni vlastnik svoga diela, kojim može po svojoj volji razpolagati i svoj dio i koristi njegove ne samo samovoljno i nezavisno založiti, već i zapisati i inače otudjiti, — dočim su zadružni članovi samo uživaoci, te nemogu prije diobe svojim dielom razpolagati, kako je to jur gore dokazano.

U zajednici dobara može napokon svaki član tražiti, da se dokine zajednica, ako to nečini u nevrieme ili na uštrb drugim; u zadruzi pako mogu tražiti diobu samo predstavnici loza ili zadrugari samci, koji reprezentiraju pojedine loze.

Iz prenavedenoga sliedi, da se vjerovnik kojega člana zajednice dobara može naplatiti neposredno iz njegova diela, a u zadruzi da mora tražiti prije diobu zadružne imovine, da se uzmogne ustanoviti, imade li njegov dužnik u obće pravo na dio iz zadruge i u kojem razmjerju.

Prije provedene diobe nemogu se dakle smatrati pojedini članovi zadruge pogledom na pojedine zadružne dielove kao pravni subjekti, te s toga nemože ni govora biti ob obterećivanju idealnih dielova po smislu §-a. 57. gruntovnoga reda; jer gruntovni red predpostavlja, da postoji zajednica dobara i suvlastničtvo.

U podkriepu svojih nazora navodi kr. stol sedmorice okolnost onu, da su pojedini članovi zadruge kano pravni subjekti i po smrti reprezentirani, te se poziva na četvrtu stavku §. 13. novoga zadružnoga zakona.

Tumačenje §-a 13. na takov način izključeno je temeljnimi ustanovami samoga zakona, jer se svakolika nepokretna zadružna imovina dieli po loza, a dotični predstavnici loza vlastni su tražiti diobu; — u

Digitized by Google

četvrtoj pako stavci §-a. 13. govor je ob udovi s djecom, koja sa svojom majkom kao štitnicom zastupaju dio pokojnoga svoga otca po smislu propisa občega gradjanskoga zakonika, te se nesmatraju zastupnici osobe pokojnoga otca i supruga, već zastupnici jedne loze.

Kr. stol sedmorice sravniva u daljem svojem razlaganju propis §-a 74. gruntovnoga reda, po glasu kojega je prosto vjerovnikom baštinikovim izhoditi osjeguranje tražbina na ostavštinsko dobro iza predane prijave za nasljedstvo, a prije uručbe ostavine s obterećivanjem tako zvanih idealnih dielova nepokretne zadružne imovine. Prispodoba ta počiva na predmnjevi, da je zadruga isto, što i ostavština, pa kad bi se to načelo uzelo i stalo dalje izvadjati, prouzročilo bi takovu pravnu nesigurnost, kakove nesmije da bude u zajednici, koja hoće da nosi ime države i po najprimitivnijih načelih državnoga života. Hipotekarna osjeguranja dozvoljuju se u smislu §-a 74. grunt. reda proti pojedinim baštinikom jedino uz priuzdržaj, da nebudu na štetu pravom, koja bi se podigla prigodom razpravljanja ostavine i da budu kriepostna istom od časa, kad uzsljedi uručba.

Stol sedmorice pako brani mnienje, da se može dozvoliti obterećenje idealnih dielova nepokretne zadružne imovine bez obzira na diobu, koja se ima istom provesti i za koju se nezna unapred, kako će izpasti.

Zakon je doskočio neizvjestnosti nasljednoga diela tim, što je ustanovio, da je gruntovno obterećenje kriepostno istom iza pravomoćne uručbe; — a kr. stol sedmorice mnije, da se netreba ni obazirati na neizviestnost idealnog zadružnog diela, pa bi s toga suvišno bilo pobliže opisivati štetne posljedice, koje bi mogle nastati iz takova postupka.

Kr. stol sedmorice poziva se u podkriepu svojih nazora na §. 4. zakona od 8. lipnja 1871. o promjeni nekih administrativnih uredaba u vojničkoj krajini, po kojem je zakonu dozvoljeno dielove pojedinih zadrugara dražbi podvrći i koj zakon dopušća, da pojedini zadružni članovi mogu po svojoj volji razpolagati sa svojim dielom. Nu taj zakon, valjan u hrv.-slav. krajini, počiva upravo glede diobe na sasvim protivnom načelu, nego li zakoni domaćega ustavnoga zakonodavstva; jer po tom zakonu dieli se i nepokretna zadružna imovina ne na loze, već na glave, te je već ova razlika dovoljna da dokaže, kako nestoji argumentacija stola sedmorice.

Gore navedene nazore kr. zemalj. vlade potvrdjuju i ustanove najnovijega zakona od 29. prosinca 1876. o promjeni nekih ustanova o zadružnih odnošajih, sadržanih u zakonu od 8. lipnja 1871., koj je bio u krieposti u belovarskoj županiji.

Tim najnovijim zakonom doskočeno je občenitomu jadikovanju, da će ustanove o zadrugah, valjane u vojničkoj krajini, imati za posljedicu narodno-gospodarstvenu propast pučanstva; pak je s toga dokinuta

Digitized by Google

dioba na glave i oduzeto pojedinim članovom zadruge pravo, da mogu slobodno razpolagati sa svojim dielom, koj im pripada iz nerazdieljene zadružne imovine.

Nu ni novi zadružni zakon od 3. ožujka 1874. nedozvoljuje obterećivanja idealnih zadružnih dielova, jer premda dopušta vjerovniku i oštećeniku, da se mogu naplatiti iz zadružnoga diela pojedinoga zadružnoga ovlaštenika, to im ipak podjedno naznačuje put, kako će doći do svoje svrhe.

Oni moraju naime po ustanovah zadružnog zakona tražiti, da se izluči iz zadružne imovine dio njihova dužnika ili onoga, koj ih je oštetio, a istom iza toga, mogu zahtievati, da se iz izlučenoga diela namiri njihova tražbina, odnosno da im se naknadi počinjena šteta. Zakon dakle zahtieva, da bude prije provedena diobna razprava, koju rukovode političke oblasti, te kojom se ustanovljuje ne samo pravo na dio zadružne imovine već i razmjerje toga diela.

Sa gledišta narodno-gospodarstvenoga, naglašena po kr. stolu sedmorice, mora se jošte pripomenuti, da neće podnipošto biti na uštrb vjeresije i s njom spojenomu javnomu prometu, ako se nebude dopuštalo obterećivanje idealnih zadružnih dielova, dapače da će upravo to vjeresiju unapredjivati; jer zadruge kao juristične osobe mogu imati neograničenu vjeresiju tim više, čim nebudu u gruntovnici idealni dielovi pojedinih zadrugara ničim obterećeni. Tim načinom biti će vjeresija na korist ne pojedinih članova, već sveukupne zadruge, dočim vjeresija, kojom bi se rado poslužiti pojedini članovi zadruge za vrieme nerazdieljene zadružne imovine, neide na korist ciele zadruge niti na korist takovim načinom obterećenih zemljišta.

Zabrana, da se nesmiju obterećivati tako zvani idealni zadružni dielovi, unapredjivati će gospodarstvene interese zadružnih članova, koji će iza provedene diobe samosvojni postati, jer neće započeti novo svoje posebno gospodarstvo tim, da preuzmu zemljišta obterećena dugovi, koji nisu učinjeni u tu svrhu, da se podignu i unaprede ta obterećena zemljišta.

U ostalom moglo bi upravo štetno djelovati na vjeresiju obterećivanje idealnih, dakle još neustanovljenih možda i iluzornih zadružnih dielova; jer bi se moglo pokazati, da takovimi gruntovnimi unesci nije postignuta absolutno nikakova sigurnost.

Glede prometa sa inozemstvom odlučni su samo upisi faktično učinjeni u javne gruntovnice te može svakojake sumnje i smutnje prouzročivati samo ona praksa, koja dopušta gruntovno obterećivanje proti osobam, koje nisu unešene u gruntovnicu kao vlastnici, — a te sumnje i smutnje slabile bi ne samo vjeresiju zadruga s jedne strane, već s druge strane i slobodnoga seoskoga pučanstva.

Digitized by Google

Svi ovi razlozi dovoljno opravdavaju gore navedenu naredbu od 30. rujna 1874. br. 2335., kojoj kr. stol sedmorice poriče zakonitost i obvezatnu moć, te pošto kr. stol sedmorice ne samo da nastavlja tu zakonskim propisom protivnu praksu, već i u dopisu od 29. prosinca 1876. br. 964. izrazuje potrebu, da se gore navedena naredba izvan krieposti stavi; — od prieke je nužde, da se to pitanje stalno i konačno donešenim zakonom rieši.

§. 1. zakonske osnove, prema gornjemu obrazloženju sastavljene, ustanovljuje u prvom dielu, da nijedan član zadruge nemože dotle, dok postoji zadružna zajednica, razredjivati niti medju živimi, niti za slučaj smrti s dielom, koj bi ga možda mogao zapasti iz zadruge nakon provedene diobe zadružne pokretne i nepokretne imovine.

U drugom dielu istoga §-a ustanovljuje se, da se dielovi pojedinih zadrugara, koji bi jih iz nerazdieljene zadružne zajednice nakon provedene diobe zadružne pokretne i nepokretne imovine možda mogli zapasti u nepokretnostih ili u pravih, sačinjavajućih predmet gruntovničkih unosa, — nemogu gruntovno obterećivati niti privolom njihovom, niti putem ovrhe.

U §-u 2. povjerava se izvršba ovoga zakona banu.

Ovim će se zakonom doskočiti nepravilnosti, da sudovi proti duhu zakonodavstva razno uporavljaju zakon i stvoriti će se stalne obvezne ustanove ne samo za presudne sudce, već i za stranke.

PRAKTIČKI SLUČAJEVI.

I. Kazneno-pravni.

K §. 229. lit. a. i b. i §. 230 k. z.

Ces. kralj. sudište u Ogulinu odlukom svojom od 28. travnja 1876. broj 1817. stavilo je Janka Stepića radi zločina prevare, označena u §. 197. i 199. a k. z. pod obtužbu; ali proglasi ga na ustmenoj razpravi 21. ožujka 1877. po §. 2. zakona od 16. listopada 1872. nekrivim.

Razlozi: Oštećenik Juro Rendulić pod prisegom tvrdi, da je okrivljeniku Janku Stepiću 14. travnja 1869. prigodom sajma u Glini u dvorištu krčmara Ivana Sekulića predao vola (junca) vriedna 27 fr. a. v. da nanj pripazi, dok druge svoje poslove na sajmu obavi. — Okrivljenik priznaje navod oštećenikov, nu brani se, da je oštećeniku povrativšemu se sa sajma povjerena si vola predao. — Oštećenik pobija navode okrivljenika veleć, da se je povratio sa sajma u rečeno dvorište u nakani, da od okrivljenika preuzme vola, ali da ne nadje tamo ni okrivljenika

Digitized by Google

ni vola, već da ga je pošav za njim dostigao u društvu sa Jankom Turkaljem i Jankom Skukanom u Topuvskom, gdje da mu je okrivljenik, upitan za vola, odgovorio, da je vola ostavio privezana zu kočiju, i da ga čuva njegov brat Toma Stepić — i uslied izgovora okrivljenikova, da se je povratio u navedeno dvorište, ali bez uspjeha, jer da ne nadje ni Tome Stepića ni vola.

Svjedoci Janko Turkalj i Janko Skukan zaprisegnuti izpoviedaju i to prvi, da se je okrivljenik, po oštećeniku upitan za vola, izgovarao, da su mu se vlastiti volovi poplašili, da je morao za njima, a da je oštećenikov vol možebit ostao u dvorištu u Glini, privezan za kočiju, gdje da je i njegov brat Tomo ostao. Drugi pako izrazito potvrdjuje izreku oštećenika. Tomo Stepić, brat okrivljenika, nepotvrdjuje obrane brata si.

Oštećenik u svojem pravu povredjen, tuži okrivljenika pred gradjanskim sudom, i parnica se svrši tako, da je okrivljenik pred obstojavšim c. kr. pukovinskim sudom u Karlovcu 12 svibnja 1869. prisegu si navraćenu i prihvaćenu tako položio; „da je on od oštećenika 14 travnja 1869. na čuvanje primljena vola oštećeniku istoga dana predao".

Izpravom o položenoj prisegi i priznanjem okrivljenika Janka Stepića ustanovljeno je, da je on 12 svibnja 1869. u vlastitoj parnici prisegao, da je 14. travnja 1869. od oštećenika na čuvanje primljena vola istoga dana njemu predao.

Zaprisegnutom izpovjedkom oštećenika Jure Rendulića, podkriepljenom zaprisegnutimi izpovjedkami svjedoka Janka Turkalja i Janka Skukana ustanovljeno je pako, da Janko Stepić primljena od oštećenika na čuvanje vola ovomu predao nije — tim je po §. 270., 275., 269. k. p. ustanovljen učin zločina prevare, počinjen krivom prisegom po §. 197. i 199. a k. z. u objektivnom smislu.

Nu prije nego li se je sud upustio u dokazivanje subjektivne strane prijave t. j. krivnje Janka Stepića — imao je uvažiti, da li postoje uvjeti zagode §. 227., 228., 229. k. z.

Zakonito vrieme zagode, t. j. u nazočnom slučaju petgodišnji rok, zbilja je protekao, jer se čin dogodio 12 svibnja 1869., kojim danom je okrivljenik upitnu prisegu pred obstojavšim c. kr. pukovinskim sudom u Karlovcu položio, dočim je okrivljenik tek 14 veljače 1876. prvi put pred sud na odgovor pozvan bio.

Propis zakona glede vremena zagode postoji nepobitan.

Nastaje pitanje, je li okrivljenik zadovoljio uvjetom §. 229. a i b. kaz. zakona?

Rieč zakona, da okrivljenik nesmije imati koristi od zločinstva u rukuh predpostavlja, da je okrivljenik zbilja zločinstvom stekao koristi, a ne, kako to u nazočnom slučaju biva, da je samo odvratio od sebe prem

Digitized by Google

zasluženu štetu. — Buduć nije dokazano ničim, a ni sam tužitelj netvrdi, da si je okrivljenik prisvojio vola (junca), na suprot daleko je vjerodostojnije, da je junca ostavio u Glini, ili da mu se je izmakao, to nije okrivljenik svojom prisegom polučio korist, nego samo se ogradio proti zahtjevu odštete svoga protivnika, pa se nebi dosliedno ni tvrditi dalo, da mu je od zločina koristi u rukuh.

Pita se, je li okrivljenik po mogućnosti nadomjestio štetu? — Okrivljeni tvrdi, da je poslje prisege gledao se izravnati sa tužiteljem, nu buduć je isti pretjerane tražbine stavljao, da se nisu mogli nagoditi. — Oštećenik Joso Rendulić u ime prvobitne tražbine od 27 for. a. v. traži sada 100 for. a. v. priračunajuć kamate, i tim je obrana okrivljenikova vjerojatnija, ali i rieč „Wiedererstattung“ po strogoj gramatikalnoj interpretaciji predpostavlja, da se uzeta stvar povrati, pa se ta rieč ne može smatrati istovjetnom sa odštetom ili zadovoljštinom.

Zakon ide onamo, da zagoda nebi imala mjesta ondje, gdje i kad bi zločinac još posjedovao zločinom polučene direktne koristi ili stečene stvari; jer nastavljenim protupravnim posjedom nastavlja on zlo djelo, s toga nebi iznimku zagode protegnuti valjalo na nazočni slučaj, gdje se okrivljenik nije neposredno okoristio i gdje bi davši odštetu lahko mogao pojačati dokazni material proti samomu sebi.

S navedenih razloga ima se uzeti, da je kažnjivost zločina zagodom utrnula po §. 230. k. z., pa je s toga valjalo okrivljenika Janka Stepića u smislu §. 2. zakona od 16. listopada 1872. odriešiti zločina prevare počinjena tobože krivom prisegom te označena u §. 197, 199. a. k. z. i nekrivim ga proglasiti“.

Proti toj osudi prizvalo je c. kr. državno odvjetničtvo, pa je c. kr. krajiški odsjek banskoga stola osudom od 25 svibnja 1877. broj 4617 preinačio osudu prvoga suda te Janka Stepića pronašao krivim kao neposrednog počinitelja zločina prevare §. 197—199. lit. a. k. z.

Razlozi: Sud prve molbe smatra utvrdjenim dokaz zločina prevare u §. 197 i 199. a. k. z. označena u objektivnom smjeru, uzima pako da po propisu §. 230 k. z. nema mjesta kazni radi zagode, jer je od dana počinjena zločina do dana, kad je bio okrivljenik na odgovor pozvan, minulo više od pet godina, a zadovoljeno je i uvjetom §. 229. a i b. k. z.

Sud prve molbe tvrdi, da zakon predpostavlja, da je okrivljenik zbilja tim činom stekao koristi a ne, kako to u nazočnom slučaju biva, da je samo odvratio od sebe prem zasluženu štetu. Zakon pako kazneni nečini te po sudu prve molbe navedene razlike, pa stoji i to nedvojbeno, da si i onaj sigurno karisti pribavlja, koji nastoji od sebe štetu odvratiti, pa neima dvojbe, da onaj, koj krivu prisegu u toj namjeri položi, da se oslobodi dužnosti naknaditi drugomu svojom krivnjom prouzročenu štetu, jma dotle korist u rukuh, dok neplati naknade.

Digitized by Google

Okrivljeni nije platio do sada te naknade, pa se nemože ustanovljenim smatrati niti uvjet u §. 229. b. k. z. spomenuti, da je okrivljenik nastojao po mogućnosti nadomiestiti štetu.

Sud prve molbe smatra i taj uvjet ustanovljenim i to s razloga tamo navedenih; tih razloga pako nemože sud druge molbe uvažiti i to prvo, jer nisu dokazani, a drugo jer propis §. 1425. o. g. z. ustanovljuje način, kako dužnik imade postupati, ako vjerovnik nije zadovoljan onim, što mu se daje, pa obzirom na taj spomenuti propis morao je obtuženi dokazati da se je toga propisa držao, česa pako nije učinio.

Na taj način nisu izpunjeni uvjeti §. 229. a i b. k. z. pa nemože biti mjesta uporavi §. 230. k. z.

U subjektivnom smjeru doprinešen je dokaz po propisu §. 280. k. p. stečajem razloga sumnje, jer oštećenik tvrdi pod prisegom, da vola nije natrag dobio, svjedoci Janko Turkalj i Stepić pod prisegom tvrde, da je okrivljenik izvansudbeno priznao, da vola oštećeniku nije predao (§. 140. 1 i 2 k. p.)".

Proti toj osudi prizvao je opet osudjeni te je po tom stvar došla pred c. kr. krajiški odsjek stola sedmorice u Zagrebu, koji je osudom od 16. kolovoza 1877. broj 429 potvrdjujuć osudu prve molbe okrivljenoga Janka Stepića po §. 2. zakona od 16. listopada 1872. nekrivim proglasilo.

Razlozi: U nazočnom slučaju odlučno je, da li su uvjeti §. 229. lit. a. i b. k. z. nastupili, pa se u tom pogledu mora jestno odgovoriti.

Posljedica položene krive prisege bijaše u tom slučaju bezdvojbeno okolnost, da se je okrivljenik riešio dužnosti da plati oštećenikom zahtievanu odštetnu tražbinu, dakle imao je okrivljenik u toliko koristi, da nije morao zahtievanih po oštećeniku 27 for. a. v. platiti, nu te koristi se je okrivljenik odrekao, jer se je odmah iza položene prisege obvezao platiti oštećenomu 27 for. a. vr., pa je tu svotu od 27 fr. a vr. oštećenik od okrivljenoga na temelju priznanja i utjerati mogao.

Po tom je dokazano, da je okrivljeni nastojao po mogućnosti naknaditi štetu, a da je to oštećenik i prihvatio, pa se s toga od okrivljenoga u §. 1425. o. g. z. predvidjena ostava duga kod suda ni zahtievati nemože.

S tih razloga ukazuje se osuda prvoga suda u zakonu utemeljena, pa se je zato osuda druge molbe morala i preinačiti.

Priobćio **Š. D.**

Digitized by Google

II. Gradjansko-pravni.

Pošten posjednik nije dužan dati tražene odštete do dana kad mu je tužba dostavljena (§. 338. o. g. z.).

Tereza L. digne tužbu proti Ivanu Vl., da je protupravno pokosio travu na njenoj livadi upisanoj u zemlj. br. 358. občine grada Požege, pa zahtieva za to, da joj tuženi izplati 204 for. s uzgredicami kao odštetu. Parnica se razpravljala ustmeno, tužiteljicu zastupaše odvjetnik G., a tuženoga odvjet. M. Gradsko-delegirani kot. sud u Požegi odbio je tužiteljicu osudom od 24. kolovoza god. 1876. odrediv preboj parbenih troškova.

Na priziv tuženikov preinačio je kr. banski stol osudu prvoga suda, te tuženika obsudio, da je dužan tužiteljici za to, jer je 22. lipnja 1874. pokosio na njenoj livadi „Riznici" siena do 60 centi, platiti 120 for. računajuć cent po 2 for. i nadoknaditi parbene i prizivne troškove, i to prve u polovici, a potonje podpuno, u ukupnom iznosu od 32 for. 23 novč.

Kr. stol sedmorice uslied previda tuženikova preinačio je osudu banskoga stola, a potvrdio onu prvoga suda prebiv parbeni trošak svih triuh molba.

Razlozi: Da je tuženik bio u faktičnom posjedu preporne livade „Riznica" zvane, dokazao je krepostnimi i neporečenimi odlukami gradskoga suda u Požegi od 30. lipnja 1871. i stola banskoga od 27. ožujka 1872. br. 3 i 4 ad II., jer je tuženik ovimi naprotiv Ivanu Cesaru, Ivi i Luki Beondić u parnici radi smetana posjeda iste u faktičnom posjedu bio štićen; a da je taj tuženikov posjed bio pošten posjed po §. 362. o. g. z., to opet dokazuje kupovno-prodajni ugovor od 24. listopada 1870. br. 1. ad II., glasom kojega je on od vlastnice kućne zadruge Krmpotić (Beondić) po zadrugarih Ivi i Luki Beondić-Krmpotić isto ovo zemljište kupio i uslied toga kao posjednik uživao.

Tužiteljica naprotiv tomu nije navela, a još manje dokazala, da je ma kojim načinom sada napomenuta kupo-prodajna pogodba bez kriepostnom postala prije, nego je tuženiku dostavljena tužba ove parnice.

Pače protivno ovomu izlazi iz sudbene nagode glasom zapisnika od 7. rujna 1874., kojom je tuženik tek ovoga dana protivnici pripustio dalnji posjed i vlastničtvo oranice u preporu stojeće.

Inače na temelju kupo-prodajnoga ugovora od 1. listopada 1873. A na I. dobila je tužiteljica samo pravni naslov vlastničtva i posjeda, pa kao što je na temelju istoga postala književnom vlastnicom kupljene livade, isto tako pripadalo je njoj pravo proti posjedniku-tuženiku redovitim putem zahtievati ustup u posjed; česa nije učinila prije povedene ove parnice. I dočim po tom tuženik kao pošten posjednik po §. 338.

Digitized by Google

nije dužan dati traženu odštetu do dana, kada mu je tužba dostavljena, a plodove preporne livade je on za vlastitu korist pobrao, kao što tužba glasi, dne 22. lipnja 1874., dočim je tužba ista sudu predana, tek dne 25. istoga mjeseca lipnja, to se nemože držati opravdanom napadnuta osuda banskoga stola, već osuda prve molbe. Zato, uvaživ previd tuženikov, valja preinačiv osudu banskoga stola potvrditi onu prvoga suda, a parbeni trošak svih trih molba po §§. 575. i 577. g. p. p. prebiti, jer je tužiteljica dielomice odustala od prvobitnoga svoga tužbenoga zahtjeva i jer svaka stranka ima za sebe jednu povoljnu osudu.

Priobćio **L.**

Po austrijanskom zakonodavstvu (§. 553. g. z.) nije nuždno da se u oporuci ista prava rieč nasljednika upotrebi. Dosta da se postava nasljednika iz oporučnih rieči poznaje. Ostaviti ostalo vriedi kao ostatna nasljednika postaviti. — Zakon odredjuje, da se svojeručna oporuka neposredno podpiše, da bi se kroz to oduzela sumnja, da se ob osnovi oporuke radi. — S toga, premda ime oporučitelja stavljeno na okrajku oporuke ne zadovoljuje u načelu propisom §. 578. o. g. z., ipak je odredbu posljednje volje onako podpisanu smatrati glede oblika valjanom, ako se faktičnih okolnosti tiče, koje takovo stavljanje podpisa opravdaju i ako se ne može pojaviti sumnja, da je pismo osnova oporuci a ne oporuka.

Prilikom smrtovnice Andrije Pasqualina, nadimkom Panno bje sudbenom povjereniku prikazan, a po njemu primljen, komad nepravilno izrezana papira, s obje strane sav napisan, nadnevkom 24. srpnja 1855., kao da sadržaše odredbu posljednje volje rečenog Pasqualina. Pismo nije na dnu druge strane podpisa imalo, no imalo ga na okrajku te strane, a riečni: „i to se podpisujem da sam Andrija Pasqualinov.“ Pokle je tim pismom neke zapise odredio, nadodav mu doslovce: „a ostalo ostavljam mojoj ženi Agusti samo da se ne bi preudala, a iza njezine smrti neka ide moga sina Dinka.“ Poprieko sloga pako čitalo se drugom rukom napisano, na prvoj strani „Gosp. Andrija,“ a na drugoj: Gosp. Andrija Panno. Ceneda. Izvolite prikazniku predati br. 8. tvorila ovčijeg sira, a dobro ćete ga predati. Medjutim vas pozdravljam i ostajem Ivan Cattel.“

Neki nuždni nasljednici ustaše tužbom 5. rujna 1863. da zaištu ništetnost i nevaljanost tobož oporučne odredbe, jer se nije mogla smatrati nego kao osnova odredbi posljednje volje, jer nije postavljen nasljednik, i jer se propisi §. 578. g. z. o podpisu nisu držali.

Pretura ju cenedska odsudom 13. listopada 1866. pripusti iz sliedećih razloga: Opaziv, da zakon §-om 553. g. z. izjavu posljednje volje, koja postavlja nasljednika, nazivlje oporukom, a onu odnosnu na ine

Digitized by Google

odredbe zapisjem; — opaziv, da ako bi se po slogu pisma 24. srpnja 1855. dalo neupravce scieniti, da je pokojni A. Pasqualin namjeravao s njom svoga sina Dinka nasljednikom postaviti, to se upravce ni drugim načinom ne uvidja, te bi se ona mogla pravno ovako uzeti; — opaziv, da §. 578. g. z. propisuje, da onaj koji hoće svojeručno oporučiti, mora oporuku svojeručno svojim imenom podpisati; — opaziv da u prieopornom slučaju podpis ne bje stavljen pod pismom, već na okrajku i drugim pravcem; — opaziv, da kad bi se slučajno prigovorilo, da na dnu pisma podpisu nije bilo mjesta, a da se s toga na bližnjoj praznini stavio, tomu bi se protustavilo, da je zakonski propis izričan, i da se u ovom slučaju tim više imao obslužiti, što pismo i inih različnih napisa sadržaje, te bi se tim više moglo dati, da se podpis na tobožnju odredbu posljednje volje ne odnosi; — opaziv, da po izvadku svjedočbena dokaza rekbi pok. A. P. priznavao se nesposobnim da svoju oporuku sastavi i pridržavao dati komu drugomu da ju napiše, što se ne zna je li učinio; — opaziv da kad je P. umro, njegove okolnosti bijahu se promienile, te njegova tobož izjava posljednje volje ne vriedila; — razmotriv s toga, da u pismu pod a) ne stiču se zakonska svojstva te ju valjanom oporukom ovrstiti; — razmotriv glede troškova, dà je slučaj pregoriv, a parbenici u srodstvu, — pripušta se tužba i parnični troškovi nadoknadjuju.

Prizivni sud mletački presudom od 29. siečnja 1867. odbi tužbu ovim obrazloženjem: §. 553. g. z. kano svojstvo nutarnjih oblika jedne oporuke postavu nasljednika zahtieva. Ako se sadržaj pisma 24. srpnja 1855., ma i slog bio mu sirov, razglaba, to se postava nasljednika u njoj i bez potanjih tumačenja očituje. Iza kako neke zapise odredjuje, ženi Agusti i sinu Dinku ostavlja ostalo (naime sve, što njegova imetka preostaje, a kojim nije odredio), ženi na prosto uživanje, sinu u vlastničtvo. Oni su dakle ostatnim nasljednikom naznačeni. — Glede postave nasljednika nema propisa ob obliku; ostaviti ostalo, vriedi kao ostatna nasljednika postaviti. Ta izreka bješe dosta jasna te se ne bi dobro shvatila i drugom izmjenila; a pravi joj smisao u krug plitkog znanja oporučitelja spadao. A zaista, pokle je onimi istimi odredbami providio kćeram i sinovcem, nije napokon mogao mimoići ni ženu ni sina, niti navedeni predmeti za cielo vriede, da takovu mimošast opravdaju; rad šta, čim se postava nasljednika podpuno slaže i sa čovječanskom dužnosti i rodbinskimi odnošaji, to je većma scieniti, da izrazi ma i kratki, što ih oporučitelj upotrebi, takovu postavu donose. — Oporuka je A. P. svojeručna. §. 578. naznačuje joj vanjski oblik: da ju oporučitelj svojom rukom piše i podpiše. Podpis oporučitelja P. bje stavljen na strani, mjesto na dnu i izpod oporuke. U načelu nije zakonu po volji, da ime oporučitelja bude na okrajku stavljeno; ali kad je faktičnih

Digitized by Google

okolnosti da to premještanje podpisa razložito opravdaju, kad ne može se pojaviti sumnja, da je pismo osnova oporuci, a ne oporuka — a toj je sumnji zakon doskočio odredbom neposrednog podpisanja, — to je scieniti, da je svojeručna oporuka A. P. i glede vanjskih oblika valjana i kriepostna. — Iztaknuta i od obojih stranaka priznana okolnost, da je pismo 24. srpnja 1855. na pol lista hartije napisano i da je sve izpisano, te podpisu P. mjesta ne dostalo, razlog je tomu, što je P. htio ono pismo svojim podpisom potvrditi, pa mjesto pod njim, stavio ga na strani ali sprama svršetku mu. Vještaci poznaše, da je podpis pismu istodoban i od jedne ruke potekao. Nije dakle bilo dvoumiti, da podpis, premda na strani, ne bi pisma potvrdio i da ne bude stavljen pokle se pismo dovršilo. — I ini predmeti to podkriepljuju. Sam oporučitelj očitova bratu Ivanu, da je oporuku načinio i u škrabiju pisaonika položio Petru Zanu pokaže spravište pisaonika, gdje bješe naumio položiti ju, a kad umre, taj Zan pokaza spremište, u komu se i našla. Oporučitelj dakle svojimi samimi očitovanji izjavi, da je oporuku a ne osnovu oporuci učinio, o čijoj krieposti nije se ni najmanje bojao, čim ju bratu nazva oporukom te svršenim činom, i čim ju pomnjivo i u mjestu po njemu odabranom čuvao. — Hotjenje oporučitelja valjano izjavljeno ne može s toga da bezuspješno ostane; hotjenje čovjeka braniti, to je u načelih i u savršenstvu práva; pa i pri toj odredbi A. P. bilo i nejasnosti glede zapisa u prilog kćeri Agusti, pa se okolnosti i promjenile od 1855. kad oporuka bje napisana do 1860. kad je oporučitelj umro, to nipošto ne vriedi, a da se uništi pismo po sebi valjano i što on nije mogao ili htio promieniti. U ovom sudu nema razprave o izvršenju pojedinih odredaba; to bude drugom prilikom i drugog suda. — Pravedno je pak, da se parnični troškovi to prve to druge molbe medju strankami prebiju, bud s obzira na pregovorivost slučaja, bud s rodstvenih odnošaja izmed istih stranaka.

Ovu presudu kr. odsjek 3 molbe u Mletcih potvrdi odsudom 5. lipnja 1867. obrazloživ ju ovako: Nije držati, da pismu od 24. srpnja 1855., za nje valjanost, oskudjeva vanjsko svojstvo, biva svojeručni podpis oporučitelja s toga, što ga stavi na okrajku; a to ako se uvaži, da sadržaj joj zauzima sav prostor do kraja druge i zadnje strane, te nestalo mu mjesta da taj podpis tu napiše, da ako ga i napisao na okrajku, ipak stoji na kraju iste strane, i da ga on izrično naznačuje svojim na predstavljene odredbe s riečmi: „i to se podpisujem da sam Andrija Pasqualinov.“ — A postava nasljednika uvidja se u riečih susljednih odredbam nekih zapisa u prilog kćerim: „a ostalo ostavljam itd.“, pokle se takovimi izrekami naznačuje ostatni nasljednik, a po obstojećem zakonodavstvu nije neobhodno, da se ista rieč nasljednik upotrebi. — Niti je ono pismo smatrati pomenikom a ne pravom odredbom po-

Digitized by Google

sljednje volje, što je napisano na komadiću okaljana papira. Niti ga drugčije daju saslušani svjedoci, kad Ivan, brat oporučiteljev, kaže, da mu je malo prije smrti rekao, da je oporučio i dotični spis u škrabiju svoga pisaonika položio; kad pop D. Rossi povieda, da mu se čini, da mu P. malo iza kratelja 1855. kazao za oporuku; i kad sam pop D. Cipriani, što ga tražitelji uvedoše da svjedoči o izjavah oporučitelja još prije smrti u smislu da nije oporučio, ne odgovara navodku, pokle bi se usuprot s njegova povieda dalo izvesti, da mu P. povjeri, da je već po sebi učinio oporuku, ali bojeć se da ne bude valjana, jer se valjda scienio nesposobnim sastavit ju, zamoli ga da mu pomogne za da bude valjana i zakonita. — S toga morala se potvrditi odsuda prizivnog suda, koja odredbu prizna valjanom i kano oporuku A. P. s postavom nasljednika; prebiv i pregledne troškove s nesuglasnih mnienja nižih molba. („Eco dei Tribunali").

Tko traži izpravak u grunt. na temelju nasliedstva, mora ovo dokazati. — Izpravak nemože se dozvoliti, ako se protive ustanove §. 22. minist. naredbe od 18. travnja 1853. (br. 65. d. z. l.)

Agneza Mičo, rodjena Zavodski tražila je tužbom izpravak gruntovnice br. 92. i 214. občine Bingula i br. 191. občine Kuveždin. Parnica se vodila ustmeno, kao tuženik dolazi Josip Zavodski; obie stranke uzeše odvjetnike. Bivši kr. žup. sudb. stol P. odbio je tužbu odrediv preboj parbenoga troška, kr. banski stol, uslied priziva tužiteljice potvrdi osudu prvoga suda, a kr. stol sedmorice, osudom od 21. veljače 1874., zabaci izvanrednu previdnu žalbu tužiteljice odrediv da plati previdni trošak, prouzročen tuženiku.

Razlozi: Tužiteljica osniva svoje potraživanje izključivoga prava vlastničtva na utužene nekretnosti, koje ona putem izpravka zemljišnika izhoditi namjerava, — na nasliedju iza pokojnoga si otca Janka Zavodskia; — tužba se dakle predležeća ima smatrati kao tužba nasliedstvena u smislu §. 823. gr. z. Nu budući da se pravo nasliedstveno ovim putem tražiti nemože, već predhoditi mora ostavinska razprava i izdatba uručbenice, dočim tužiteljica tečajem parnice nigdje ni uztvrdila nije da je ostavina pokojnoga Janka Zavodskoga po nadležnoj oblasti razpravljena, a kamo li dovršena i uručena, a nije naročito ni napomenula, da se je ona na istu ostavinu očitovala kao nasliednica, i da li njojzi tobožnje pravo nasliedstveno pristoji iz oporuke, ili pogodbe nasliedovne ili iz zakona, pa kad s druge strane tužiteljica sama priznaje, da se ona u vrieme uvedenja gruntovnice u posjedu dotičnih nekretnina nalazila nije, a tako se nije mogla uvesti u gruntovnicu gledom

Digitized by Google

na ustanovu §. 22. minist. naredbe od 18. travnja 1853. br. 65. d. z. l., nemogav posjedovni naslov izkazati izpravami, kako je to banski stol posve temeljito primjetio, — te je po tom pri uredjivanju dotične gruntovnice po sada nategnutoj zakonskoj ustanovi mjerodavno biti imalo samo onda obstojeće faktično stanje, a prema tomu se nemože reći, da su dotične nekretnine pogriešno unešene u zemljištnik na ime tuženika, pošto se je on priznano tada nalazio u posjedu istih, to su nižji sudovi punim pravom odputili tužiteljicu sa njezinim zahtjevom, upravljenim na izpravak gruntovnice, neupuštajuć se u razglabanje pitanja, da li i u koliko tužiteljici pristoji nasliedstveno pravo na ostavinu pokojnoga si otca Janka Zavodskia, te ostaviti joj prosto, da ovo svoje tobožnje pravo, na koliko se ona u takovo uzda, pred nadležnim sudom izvede.

S toga je valjalo izvanredni previd tužiteljice pogledom na ustanovu §. 335. g. pr. odputiti, a po tom nametnuti joj naknadu troška, tuženiku prouzročena protuizvedenjem.

Odgovornost za počinjenu štetu po §. 1294. o. g. z. neprestaje, ma ovu počinio vlastnik zemljišta na predmetu, njegovom privolom na njegovom vlastničtvu podignutom, ali kojega uživanje je drugomu ustupljeno.

Ivan St. držao je u zakupu mitnicu rakovpotočku prema Petkovbrdu, kojoj je spadala i ograda (brklja) povrh mitnice, stojeća na zemljištu Ferde C. Svrha je bila toj ogradi, da preprieči obilazenje rečene mitnice rakovpotočke. Vlastelin Ferdo C. poruši navlaš tu ogradu dne 3. veljače 1870., pa je tako porušena ostala sve do 30. lipnja 1870., dok je Ivan St. u zakupu držanu mitniću predao eraru. Usljed toga digne Ivan St. tužbu proti Ferdi C. tražeć naknadu štete, nastale onim porušenjem ograde u iznosu od 370 for. Bivši žup. kot. sud u Samoboru osudom od 14. listopada 1874. naloži tuženiku izplatu naznačene štete i parbenoga troška sa 76 for. 34 novč. pod uvjetom, ako tužitelj položi formuliranu prisegu od ucjene; ako toga ne učini, tuženik riešava se svake dužnosti na odštetu, a trošak parbeni prebija se.

Proti osudi toj podnese tuženik priziv, koji je kr. banski stol odbio. Usljed izvanredna previda odputi i kr. stol sedmorice tuženika nametnuv mu da plati tužitelju prouzrokovani trošak protuizvedenja:

Razlozi: Pošto je tuženik priznao, da se je na njegovom zemljištu više mitnice rakovpotočke prema Petkovbrdu nalazila jedna ograda (brklja), pošto je dopustio, da je ta ograda imala svrhu, da preprieči obilazenje rečene mitnice, pošto je nadalje priznao, da su predšastnici tužiteljevi u zakupu mitnice a i sam tužitelj u posjedu uživanja upitne ograde bili, pošto dapače tvrdi, da je tužitelj istu ogradu zatvarao i ključ kod sebe

Digitized by Google

držao, pošto napokon priznaje, da je upitnu ogradu dne 3. veljače 1870. navlaš porušio, pak da je ta ograda razorena ostala sve do 30. lipnja 1870., dok je tužitelj mitnicu rakovpotočku u podzakupu držao i vis. eraru predao; to je za štetu samovoljnim porušenjem upitne ograde tužitelju uzrokovanu, po §. 1294. o. g. z. svakako odgovoran.

Obrana tuženika, da je upitna ograda na njegovoj vlastitoj zemlji stajala, da je ista samo njegovim privoljenjem sagradjena bila, da mu tužitelj nije hotio poput prijašnjih zakupnika za uživanje te ograde na godinu 12 for. platiti, dapače da mu je zatvaranjem iste ograde s ključem prolazak na svoje polje otegotio, pak da se obzirom na to porušenjem ove ograde samo poslužio pravom, koje mu daje §. 1305. o. g. z. kao vlastniku zemlje, nemože se uvažiti, jer tuženik, čim je priznao, da je upitna ograda na njegovom zemljištu postavljena u svrhu, da prepriječi obilazenje mitnice rakovpotočke; čim je nadalje priznao, da su se prijašnji zakupnici mitnice rakovpotočke, kao i sam tužitelj, u posjedu uživanja iste ograde nalazili, nije nikako vlastan bio, ma da se tužitelj baš i uztezao plaćati mu godišnje 12 for., upitnu ogradu samovlastno porušiti, već je mogao vršiti pravo vlastničtva zemljišta, na kojem je ta ograda stajala, obzirom na propis §. 364. o. g. z. samo bez povriedjenja prava tužiteljeva kao zakupnika mitnice rakovpotočke.

Na koliko je tuženik mislio, da bi mu tužitelj imao za uživanje upitne ograde godišnje što platiti, ili da ga je tužitelj zatvaranjem ograde s ključem protivu-pravno stezao u vršenju prava vlastničtva svoga zemljišta, imao ga je putem redovitim tužiti, ne pak samovlastnim porušenjem ograde obstojavše više godina na zaštitu mitnice rakovpotočke, zadovoljštinu si sam pribaviti.

Da je pak tužitelju iz ovoga samovlastnoga čina tuženikova od dana 3. veljače do 30. lipnja 1870., kada je naime u zakupu držanu mitnicu vis. eraru predao, u istinu šteta nanešena, mora se po §. 105. gr. p. dokazanim uzeti izpravnim zaključkom iz one dokazane činjenice, da je ta porušena ograda načinjena bila u svrhu, da zaprieči obilazenje mitnice rakovpotočke i da je uslied porušenja ograde put prema Petkovbregu, kojim se mitnica rakovpotočka obilaziti mogla, sve od 3. veljače do 30. lipnja 1870. otvoren ostao.

Što se tiče kolikoće štete, koju tužitelj za 148 danah po 2 for. 50 novč. na dan, indi ukupno u iznosu od 370 for. traži, — uvaživ, da za ustanovljenje kolikoće štete u nazočnom slučaju neima drugoga dokazala do prisege od uciene u §. 273. gr. p. normirane;

uvaživ da se tražena odšteta na dan po 2 for. 50 novč. obzirom na kolikoću godišnje zakupnine i na mjesto, na kojem je ograda stajala, neukazuje pretjeranom, neima razloga, kako su to nižja sudišta temeljito izjavila, za obalenje tražbine po §. 274. gr. pp.

Digitized by Google

Obzirom na sve to valja priznati, da suglasne osude, tuženika na naplatu zahtievane odštete uvjetno obsudjujuće, ako naime tužitelj položi prisegu od uciene, da je kroz to, što je tuženik dne 3. veljače 1870. porušio ogradu (brklju), stajavšu na njegovoj zemlji u Rakovpotoku i prečivšu provoz mimo mitnice, na prihodu mitničkom od 30. lipnja 1870. štetovao 370 for. a. vr., nisu osnovane na predpostavi sadržaju spisah protivnoj, a niti na tumačenju i uporavi zakona očito pogriešnoj, pak se zato mora izvanredni previd tuženika, neimajući temelja u §. 335 g. pp. kako glede glavne stvari, tako i glede parbenih troškova, odputiti. — Troškovi protuizveđenja moraju se tuženiku po §. 573. gr. pp. nametnuti.

Izdatnik mjenice jamči za prihvat i izplatu njenu (čl. 8. mj. z.) — Privatni dogovor dvojice, da će zajedno mjenicu izkupiti, te onda plaćenu svotu od prihvatnika utjerati, nemože se uvažiti.

Gjoko Popović izda po odredbi Petra Markovića mjenicu glaseću na 180 for., koju prihvati A. Kiš. Mjenica dodje u posjed štedionice vukovarske, koja kao držatelj o dospielosti zahtievaše izplatu, pa je Petar Marković sám namirio štedionicu, a ona njemu ustupila sva svoja prava. Usljed toga uztraži Petar Marković putem zavrate od izdatnika izplatu svote od 180 for. s. pp. te podigne mjenbenu tužbu, a kr. sudb. stol u Vukovaru osudom svojom od 28. travnja 1875. izreče, da se uzdržaje u krieposti dne 14. listopada 1874. izdani platežni nalog, kojim se nalaže Gjoki Popoviću da plati tužitelju 180 for. sa 6% kamatami, tekućimi od dospietka mjenice t. j. 15. studenoga 1874. i trošak od 9 for. 90 novč., a osim toga da je tuženik dužan nadoknaditi tužitelju trošak mjenbene parnice sa 20 for.

Na priziv tuženika kr. banski stol potvrdio je osudu prvoga suda, ali ju preinačio glede uzgredica tako, da se zahtjev tužitelja na izplatu kamata i troškova odbija. — Na izvanredni previd tuženika kr. je stol sedmorice osudom od 20. prosinca 1876. odbio tuženika.

Razlozi: Uvaživ, da izdatnik mjenice po čl. 8. mj. z. jamči za prihvat i izplatu mjenice; uvaživ,

da je tužitelj neporečenom mjenicom A na I. dokazao, da je tuženik njezin izdatnik, izpravom pako B ad I. dokazao, da je podignut prosvjed radi neizplate mjenice, a ispravami D. i E. da je sám utuženu mjenicu o dospielosti neplaćenu izplatio držatelju njenomu, najme štedionici vukovarskoj, koja je prigodom izplate iste mjenice sva prava na tužitelja preniela, uslied česa je tužitelj po §§. 41., 49., 51. i 81. mj. z. ovlašten, da može izplatu spomenute mjenice od njena izdatnika zavratom potražiti;

Digitized by Google

uvaživ nasuprot, da se dokaz tuženika o tom, „da su pruće se stranke pogodile, da će o dospielosti istu mjenicu A na l. od vukovarske štedionice zajedno izkupiti i od prihvatnika Kiša utjerati, nemože uvažiti — kako je i banski stol sasma temeljito primjetio — i to tim manje, jer kad je glasom priloga br. 1. na II. mjenbena tužba proti obim prućim se strankam sa strane štedionice vukovarske podignuta, tuženik je mjesto da u zajednici sa sutuženikom za onda A. Markovićem — sadanjim tužiteljem — utuženu mjenbenu svotu po dogovoru u polovini izplati, prigovorio platežnomu nalogu veleć, da on nije dužan platit rečenoga duga;

uvaživ, da je usljed toga sutuženik Marković (današnji tužitelj), da se ugne mjenbenoj ovrhi, sam izplatio utuženu mjenbenu svotu, pa da je po tom došao u položaj, da upitni dug potraži od tuženika bez obzira na tobožnji njihov dogovor, koji je tuženik svojim gore označenim postupkom sam oborio tako, da se u takovu položaju stvari na potaknutu po tuženiku u svom odgovoru glavnu odlučnu prisegu, kao neumjestnu i prekasnu, ni suditi ni riešenje parnice ove od nje zavisnim učiniti nemože, budući da tuženik dalnje odlučne okolnosti: da je utuženi dug s tužiteljem ma kada djelotvorno izplatiti nastojao, ničim nije dokazao.

Pošto se tim vidi, da su napadnute osude nižih sudova o glavnoj stvari, o kojoj predleži izvanredni previd tuženikov, podpuno opravdane, pošto neima nijednoga od uvjeta §. 335. g. pp., mora se izvanredni previd tuženika po §. 334. gr. pp. odbiti. Priobćio **B.**

Viestnik.

Na kralj hrvatskom sveučilistu započe školska godina 1. listopada službom božjom, obdržavanom u crkvi sv. Katarine. Državni ispiti pravno-povjestni počimlju već 2. pa će trajati do 16. listopada, a zatim odmah predavanja na fakultetu pravo- i državoslovnom.

— Imenovanje. Nj. Veličanstvo imenovalo je: Dragutina Balogha od Galanthe, bivšega predsjednika kr. žup. sudb. stola u Požegi, Branka Jovanovića, bivšega podžupana u sriemskoj županiji, zatim Jurja pl. Femenića i Jurja pl. Zlatarovića fiećnici kr. banskoga stola u Zagrebu; Gjuru pl. Belošević definitivnim c kr. kot. sudcem u Vinkovcih. Adolf Vlasak, do sada c. kr. kot. sudac u Novoj kapeli, premješten je u istom svojstvu u Novu Gradišku. Radošević Jakov i Slavko Arnicki imenovani su prislušnici u obsegu kr. banskoga stola.

— Dr. Adolf Čalogović nastanio se kao odvjetnik u Vinkovcih i otvorio ondje svoju odvjetničku pisarnu.

Književnost. „Udrugarstvo po ustanova trgovačkoga zakona. (Zak. čl. XXXVII. zajed. hrv.-ug. sabora od g. 1875.) Napisao dr. Fran Vrbanić, kr. red. profesor na kr. hrvat. sveučilištu Franje Josipa I. u Zagrebu. I. Razdjel:

Digitized by Google

o družtvih. U Zagrebu 1877. Nakladom knjižare Mučnjak i Senftleben. Tiskara „Nar. Novina". — Upravo se završivalo uredjivanje ovoga broja, kad nam je stiglo u ruke ovo djelo, kojemu se upravo radujemo, prem drage volje vjerujemo g. piscu, da ga nije sklonula „neprestana vika i buka na sveučilištne profesore, da ništa nepišu" da se lati težka posla. Za sada navodimo iz predgovora ono, čim se označuje temelj ove radnje i glavna načela, te o kojoj veli sam vrlo cienjeni pisac sliedeće:

„Što se tiče same radnje, to mi ne treba spominjati, da je ona u izvedenju posve nešto nova, ne kao da se ustanove „o trgovačkih družtvih" nisu već napose razlagale (učiniše to Auerbach i Strey,) već jer je ovo prvi put, da se ustanove o „trgovačkih družtvih" nastoje svesti pod poseban znanstven sustav, te razložiti kao posebna od trgovačkoga prava neovisna cjelina.

Da kod te svoje radnje nisam izmišljao posebna sustava, već da sam se držao načela, koje je u svojih djelih tako rekuć samo natuknuo prvi sistematik u literaturi pravo- i državoslovnoj dr. Lorenz Stein, moći će se čitatelj uvjeriti, pročitav ovu knjigu.

Nakana ova bila je možebiti odviše smjela, a to tim više, jer sam, stojeć na temelju moga velecienjenoga učitelja dra. Steina, došao u oprieku u mnogih glavnih mislih i sa ustanovami pozitivnoga zakona, i sa nazori učitelja trgovačkoga prava. Nu budući osvjedočen, da su samo nazori Steinovi, koji je prvi upozorio na nepodpunost i na krivi pravac, kojim je udario razvoj trgovačkoga prava, — obzirom na sustav toga prava jedini osnovani na naravi stvari, te da se samo na tom temelju govoriti može o pravoj znanosti trgovačkoga prava, udrugarstva i tako zvanoga radničkoga prava; činilo mi se od potrebe, da taj temelj obieručke prihvatim, te da na njemu razpravljam ustanove zakona trgovačkoga. Žalim samo, da do sada nitko još tim putem udario nije, te da su se svi učitelji trgovačkoga prava u tumačenju sliepo držali reda zakonskoga. Od tuda toli slab razvitak u znanosti, koja se je bavila trgovačkim zakonom, odtuda, da je praktičan život u tom pogledu napredniji od teorije.

Jesam li u tom nastojanju uspio, o tom neka sudi razborita kritika, kojoj je zbilja stalo do napredka znanosti. Sve prigovore takove kritike drage ću volje prosuditi i dobrom sgodom uvažiti, dočim se neću nipošto obazirati na kritiku takovu (pokazala se ona u kojoj mu drago formi), koja nastoji razoriti svako i najbolje nastojanje pojedinca, koja nastoji sve rušiti, a nikada ništa ne graditi.

Budući da sam u ovom spisu nastojao obsežno protumačiti pozitivne ustanove zakona trgovačkoga, stvorenoga na zajedničkom saboru od godine 1875., na koliko se one tiču „trgovačkih družtva", ne samo sa gledišta udrugarstva, nego i sa stanovišta pozitivnoga prava, to će ovaj moj rad u prilog doći ne samo mojim slušateljem, kojim je poglavito namienjena ova knjiga, već i onim, koji se u praktičnom životu služiti moraju pravom trgovačkim, dakle sudcem, odvjetnikom i trgovcem."

Knjiga obsiže 16 tiskanih araka u osmini, pa se može dobiti u svih zagrebačkih knjižarah. Ciena nije nam poznata. Nadamo se pouzdano, da će ovo u svojoj struci prvo djelo u hrvatskoj književnosti naći vrlo topla odziva i uvaženja u svih pravničkih krugovih naše zemlje.

Pravničke sitnice. Postupak u disciplinarnih poslovih u Pruskoj. „Jur. Blätter" pripoviedaju: „Kapitalista, koji seljakom uzajmljuje novac uz lihvarske kamate, te se tim poslom poglavito zanima, od nekoga je vremena našao bilježnika, koji je sastavljao potrebne izprave, te zadužnice. Zajam mogaše dobiti, tko je najmanje u ime kamata obvezao se plaćati do 48% na godinu, k tomu mjesečnu proviziju od $^1/_2$ do $1^1/_2$% te konvencionalnu globu od 50 do 500 talira. Bilježnik imadjaše zadaću, da sve te točke pravovaljano u zadužnicu unese, a ipak

Digitized by Google

da neprosvietljeni dužnici neshvate podpuno velike važnosti preuzetih obveza. Odbor odvjetnika i bilježnika, saznav, kako član njihov služi nemoralnim orudjem, kojim se poslužuje bezdušni vjerovnik proti biedi i neznanju na svoju korist, smatraše bilježnikov rad neposštenim, te ga kazni globom od 500 maraka. Viši sud potvrdi tu osudu, veleć, „da bilježnik, koji obavlja poslove, koji od strane vjerovnika nisa ino nego nemoralno plienjenje biede i neznanja kod dužnika, vredja dužnosti poštenja i pristojnosti, ma da se sadržaj posla i neprotivi naročito kakovu zakonu. U bilježničkom spisu ima se naročito kod zamršenih poslova, koji sadržavaju neobične obveze dužnika, zabilježiti, da su interesenti upućeni o naravi i zamašaju tih posala.“

Družtveni prinos

platiše sliedeća gg. vanjski članovi „pravničkoga družtva“

za godinu 1875.

Dr. Fr. Pilepić 6 for.; Šk. Šimunčić 6 for.; Hinko pl. Francisci 6 for.; Dragutin Stoos 3 for.

za godinu 1876.

Jul. Panian kr. kot. sudac 6 for.; dr. Fr. Pilepić odvjetnik 6 for.; dr. Vio odvjetnik 2 for.; Fr. Arnold kr. j. bilježnik 6 for.; Weinert 6 for.; Šk. Šimunčić 6 for.; pl. Hinko Francisci 6 for.; Dragutin Štoos 6 for.; Adolf Vlasak 6 for.

za godinu 1877.

Dr. Stjep. Posilović 6 for.; I. Panian 6 for.; Metel Magjar 3 fr.; Fr. Brelić 3 for. (za II. polugodište), Svetoslav Gaj 6 fr.; Stjepan Hegedić 4 fr. Julio Löwenthal 6 for.; Pekarek predsjednik c. kr. sudb. stola 3 for. Milan Babić 3 for.; Hofstädter 6 for.; Hržić 3 for.; Ignjat Broš 6 for.; Matija Mrak 3 for. (za II. polugodište); dr. Ružić 6 for. (za II. polugodište 1877. 3 for., a za I. polugodište 1878. 3 for.); Ivan Kovač 6 for.; Jos. Valon 3 for. (za I. polugodište); Juraj Strišković odvjet. 3 for. (za I. polugodište).

Natječaji. Kod kr. sudb. stola u Zagrebu imadu se popuniti dva mjesta viećnika. Plaća 1600 for. i 300 fr. stanarine. Molbenice šalju se predsjedničtvu kr. sudb. stola u Zagrebu.

Mjesto c. kr. kot. sudca u Krnjaku. Plaća 1200 fr. u slučaju promaknuća 1400 for., stan u naravi. Molbenice šalju se predsjedničtvu c. kr. sudb. stola u Ogulinu.

Mjesto kot. sudca u Novoj kapeli. Plaća 1200 for., u slučaju promaknuća 1400 for. i 250 for. stanarine. Molbenice šalju se predsjedničtvu c. kr. sudb. stola u Novoj Gradiški.

Stečaji. Josip Ružička, krčmar u tvrdjavi Osiek. — Kr. sudb. stol osiečki. — Z. i medj. upr. im. odvjet. Franjo Verovski, zam. odvjet. Ignjat Wagner. — Prijava tražbina 30. studenoga o. g.

— Adam Trivanović, trgovac u Petrinji. — Zast. odvjet. dr. Grga Tuškan, zam. Fr. Ferić, uprav. im. A. Petrović. — C. kr. sudb. stol u Petrinji. — Prijava tražbina 23. prosinca 1877.

Digitized by Google

Dopisnica uredničtva.

— G. Šandor Davila u O. — Hvala liepa. Pošaljite što vise možete, zanimivi praktični slučajevi uviek su nam dobro došli.

— Slav. družtvo „Dvorana.“ Varaždin. Predplata na četvrt godine za „Mjesečnik“ iznosi 2 for., s toga molimo, da nam pošaljete još 50 novč.

— G. B. Budisavljević. Ruma. Primismo naputnicom 4 for.; tim ste namirili predplatu do svršetka tekuće godine.

---

1. kolovoza razposlali smo naknadno I. broj „Mjesečnika“ svim onim, o kojih smo mogli misliti, da ga nisu dobili, jer su se prekasno prijavili. Ako bi možda još kojemu članu pravničkoga družtva ili predplatniku manjkao, molimo da nam se prijavi; poslat ćemo ga odmah.

Ovom prilikom moramo spomenuti, kako nam često dolaze reklamacije, da sad ovomu, sad onomu nije ovaj ili onaj broj prispio. Mi smo se uvjerili, da se „Mjesečnik“ točno odpravlja. Ako s toga nedodje komu koji broj, neka se najprije izvoli kod bližnjega poštarskoga ureda popitati. Mnogo je krivo tim nepravilnostim, što gdjekoji član pravničkoga družtva neprijavlja, kada bude premješten, odakle opet nastaju pometnje. Molimo s toga da nam se u buduće ovake promjene prijave. Uredničtvo.

Digitized by Google

Digitized by Google

MJESEČNIK

PRAVNIČKOGA DRUŽTVA U ZAGREBU.

GODINA III.

Br. 11.

Zagreb 1. studenoga 1877.

UREDJUJE U IME ODBORA PRAVNIČKOGA DRUŽTVA:

DR. JAROMIR HANEL, DR. BLAŽ LORKOVIĆ.

SADRŽAJ:

I. Pirka: Još jedna o dokaznom teretu kod tako zvane negativne tužbe po §. 523. o. g. z. — Dr. **Živko Gojković**: Djelatnost upravnih oblasti. — **A.** Odgovor na razpravu ob uredjenju tajno razdieljenih zadruga pogledom na zakon o sastavljanju gruntovnih uložaka (br. 9. „Mjesečnika" str. 406—410.) — **Praktički slučajevi**: I. gradjansko-pravni. II. kazneno-pravni. — Više opasnih kradja i pokušaj. — Pogled po svietu. — Cienik odvjetničkih pristojba. — Instalacija sveučilištnoga rektora. — **Viestnik.** — **Prilog**: Izkaz poslovni o kazneno-sudstvenom radu kr. gradsko-delegovanih i kr. kotarskih sudova za god. 1876.

VLASTNIK I NAKLADNIK „PRAVNIČKO DRUŽTVO U ZAGREBU".

TISKOM DIONIČKE TISKARE.

Digitized by Google

MJESEČNIK

PRAVNIČKOGA DRUŽTVA U ZAGREBU

izlazi

jedan put na mjesec, najmanje na tri tabaka.

Ciena mu je na cielu godinu 8 for., na pol godine 4 for. na četvrt 2 for. a. vr.

Predplata neka se odpremi novčanom naputnicom odpravničtvu „Mjesečnika," u dioničkoj tiskari (vlastita kuća.)

Članovi pravničkoga družtva dobivaju „Mjesečnik" bezplatno.

Dopisnica uredničtva.

G. dru. S. u Osieku. Za ovaj broj stiglo prekasno, uvrstit ćemo u budući. Bit će nam vrlo drago, ako pošaljete više.

Gg. Davidu Milankoviću u Požegi i dru. Stjepanu Posiloviću u Bakru. Uz ovaj šaljemo vam i one brojeve, kojih još niste dobili, a tražili ih.

Digitized by Google

Prilog br. 11. „Mje

godinu 1876.

Tekući broj	Ime kr. gradsko-delegovanog ili kr. kotarskoga suda	Razprave o prekršajih stvarih parničnih: izrečena osuda	Koliko priziva	Koliko predizvida o zločinstvih i prestupcih, učinjenih po §. 82. kaznenog postupnika	Koliko izvidah, učinjenih uslied molbe inih vlasti	Komisionalne razprave izvan uredskoga sjedišta: sbog zločinstvah i prestupakah	sbog prekršajah	Činovnika od koncepta
37	Kralj. gradsko-delegiran kotarski sud u Vukovar	—	75	—	53	—	—	—
38	Kr. kotarski sud u Šid	—	38	113	206	30	—	2
39	u Iloku	—	33	321	104	12	1	2
40	u Rumi	—	67	258	113	12	1	3
41	u Irigu	—	63	360	685	15	—	2
	Ukupno . .	—	276	1052	1161	69	2	—
1	U obsegu kr. sudbenog stola u Zagrebu . .	3	580	1392	1036	144	33	—
2	u Varaždinu	—	253	258	596	51	8	—
3	u Belovaru	—	248	924	384	88	4	—
4	u Osieku	1	154	605	636	139	8	—
5	u Požegi	—	98	290	86	75	2	—
6	u Vukovaru	—	276	1052	1161	69	2	—
	Svota . . .	4	1609	4521	3899	566	57	—

Digitized by Google

Digitized by Google

Još jedna o dokaznom teretu kod takozvane negativne tužbe po §. 523. o. g. z.

Pošto se je g. T. svidjelo za podkriepu po njem u „Mjesečniku“ br. 2. zastupanoga, a po meni u broju 6. napadnutoga mnienja u broju 9. navesti riešitbu najvišega cislajtanskoga sudišta od 23. listopada 1872. broj 5633., nemogu propustiti a da nepriobćim i ja jedan judikat istoga sudišta iz godine 1852.[1] koji stoji sa spomenutom riešitbom u diametralnom protuslovju.

U dotičnom slučaju radilo se je ob izvršivanju paševine, koje je pravo tuženik od drevne davnine posjedovao.

U razlozih riešitbe veli se: „Bei der activ negatoria genügt es nicht blos die Ausübung einer Servitut von Seite eines Anderen darzuthun, sondern es muss gezeigt werden, dass sich derselbe, wie der §. 523. a. b. g. b. sagt, einer Servitut anmasse, d. h. dass die Servitut widerrechtlich ausgeübt werde und eine Rechtsverletzung bilde.

Das Wort Anmassung im §. 523. a. b. g. b. ist nicht mit der Besitzausübung zu verwechseln und setzt einen unerlaubten Gebrauch oder eine unbefugte Handlung voraus, als welche eine Besitzausübung insolange nicht betrachtet werden kann, bis nicht die Unrechtmässigkeit derselben erwiesen, d. i. gezeigt wird, dass der Rechtstitel des Geklagten nicht giltig oder eine Besitzerwerbung nicht möglich oder das bestandene Besitzrecht erloschen sei.[2]

Pošto se, kako se to vidi iz riečnika glasovitoga njemačkoga jezikoslovca Adelung-a i iz Mayerova conv. lexikona, pod izrazom „Anmassung des Rechtes“ razumieva „die unbefugte

[1] Vidi sbirku riešitba najvišega sudišta od Glasera i Ungera.

[2] N. p. u slučajevih §§. 351., 527., 1459. i 1488. o. g. z.

Digitized by Google

Ausübung desselben,“[1] to odgovara pomenuta riešitba slogu i smislu §. 523. u savezu s §. 6. o. g. z., pa kad je tomu tako, to se ukazuje suvišnim vraćati se na §-om. 323. o. g. z. izrečenu, te sa ovom riešitbom podpuno suglasnu pravnu predmnjevu i prepirati se o smislu toga paragrafa.[2]

K istomu rezultatu što ga i sam dr. Kirchstädter, poznati oštroumni kritik, prihvaća po pravu austrijskom[3] dovodi i §. 479. o. g. z. koji veli, da je vlastnik dužan dokaz pridonesti, ako uztvrdi, da pravo od njekoga na njegovom zemljištu izvršeno, nije pravo služnosti, akoprem se kao služnost ukazuje, već jedino precarium (prividna služnost) po tom dakle sgoljno nepravedno prisvajanje prava služnosti[4] n. pr. A. dozvolio je B.-eu na svojem zemljištu pravo paše, čime je posliednji, ako je već započeo izvršivati tu paševinu, u smislu §. 313. i zaključne stavke §. 312. o. g. z. došav u posjed toga prava, koje se kao služnost ukazuje.

Ako kasnije A. B.-eu dalnje izvršivanje toga tobože opozivnoga prava zabrani, a B. se na takovu zabranu neobazre, nego što više u parnici radi smetana posjeda (§. 351. o. g. z.) reusira, to mora A. po §§. 5. 15. carske naredbe od 27. listopada 1849. u savezu sa 523. o. g. z. podignuti negativnu tužbu, te u smislu §. 479. o. g. z. svoju tvrdnju dokazati, da je dozvola paše u koje posjedu se B. nalazi samo precarium ne pako služnost u smislu §. 472. o. g. z. čim je upravo u smislu §. 523. o. g. z. dokazano, da si tuženik služnost paše samo nepravedno prisvaja, t. j. da se u nezakonitom posjedu iste nalazi, kraj takova stanja stvari nalazim niže spomenuta izvedenja g. T. u „Mjesečniku“ br. 9. nejasnimi. Ista glase doslovce kako sliedi:

---

[1] U „Mjesečniku broj 7 ex 1875. perhorescirani hrvatski prevod izraza „Anmassung“ sa „nepravedno prisvajanje“ jest po tom podpuno valjan.

[2] Okolnost, da tuženi posjednik mora da u smislu §. 372. i t. d. dokaže svoj pravni naslov, nečini nipošto pravnu predmnjevu izrečenu u §. 323. iluzornom, jer se §. 323. ukazuje jedino kao pravilo, dočim §. 372. i t. d. sadržaje iznimku; isto tako veli §. 1460., da je za dospjelost potrebit zakoniti naslov, a ipak u slučajevih §. 1493. i 1477. nije nuždan zakoniti naslov. Te ustanove nisu protuslovlja već iznimke.

[3] Vidi razjašnjenje §. 523. o. g. z. u njegovom komentaru.

[4] Takov dokaz involvira i onaj, da je vlastničtvo prosto od tobožnje služnosti.

Digitized by Google

„Valjanost svoga nazora nastoji g. pisac spomenutoga članka „izvesti i iz §. 479. o. g. z. po kojem mora onaj, koji proti „posjedniku kojega služnoga prava tvrdi, da mu je upitno pravo „samo uz uvjet opoziva dozvoljeno, da si dakle posjednik tu „služnost samo prisvaja, tu tvrdnju dokazati. Ovaj §. nedoka„zuje ništa za podporu protivničkoga nazora, §. 527. o. g. z. „propisuje, da služnost sama po sebi prestaje, čim ustanovljeno „vrieme prodje, cienjeni g. pisac stavio se je ovdje na posve „stransko stanovište, na kojem se u dojakošnjoj razpravi nije „nalazio, došao je najme na pitanje ob uvjetu razriešujućem. „Ovdje vlastnik priznaje, da je posjednik služnosti zadobio taj „posjed po tvrdom naslovu,[1] najme ugovorom: po tom dakle i „neima pitanja o tobožnjoj predmnjevi iz §. 323. o. g. z. već „je nastalo pitanje o tom, da li je kriepost ugovora prestala ili „nije izmedju vlastnika stvari i posjednika služnosti?

„Pitanje, da li posjednik služnosti kao takav imade još tvrdi „naslov i da li vlastnik imade slobodu svoga vlastničtva proti „posjedniku kao takovu dokazati, nedolazi ovdje u razpravu, već „samo pitanje ob obstojanju, ili neobstojanju uvjeta.

„§. 523. o. g. z., na koji se protivničko mnenje tako rado „pozivlje, govori takodjer proti njemu. Ovaj §. zahtieva, da tu„žitelj ima dokazati, da je zadobio služnost ili barem posjed nje„zin kao stvarnoga prava, a §. 480. gr. zak. propisuje da se „stečenju prava služnosti hoće i naslov. Čemu dakle dokaz toga „naslova?

„Svaki tužitelj ima u tužbi dokazati činjenice, iz kojih „izvire traženo pravo, ni pošto pako neobstojanje činjenica, koje „pravo ograničuju ili ga uništuju.“

Na ovo moram da odvratim g. T. da opozivna dozvola u smislu §. 479. o. g. z. nije nikakova služnost, dakle ni služnost spojena razriešnim uvjetom[2] već samo precarium na koje se §. 527. o. g. z. uporabiti neda; pa da vlastnik mora i onda ako

[1] Nije istina, on priznaje samo precarium po §. 479. koje po §. 313. i 472. nesačinjava posjeda služnosti kao stvarnoga prava.

[2] Ob uvjetu u smislu §. 696. o. g. z. ne može ni govora biti, pošto se po §. 897. i §. 699. o. g. z. može uvjet samo o kakovu slučaju ili volji trećega ili o volji

*

Digitized by Google

u istinu postojeća služnost po §. 527. o. g. z. utrne, ali se uza sve to dalje izvršava, proti izvršitelju (posjedniku) iste, po §. 523. o. g. z. negativnu tužbu podići i dokaz pridonieti, da je po tuženomu izvršivana služnost jur utrnula,[1] čim je ujedno dokazano, da je njegovo vlastničtvo prosto od upitne služnosti, i da je svako daljnje izvršivanje iste, samo nepravedno prisvajanje.

Što se pako §. 523. o. g. z. tiče, to imade po jasnom slogu istoga onaj, koji proti vlastniku koje stvari, služnost utuži, dokazati stečenje iste, dakle pravni naslov i način stečaja (§§. 480. i 481. o. g. z.) ili ako nije kadar to dokazati, barem posjed iste kao stvarnoga prava u smislu §§. 313., 312. i 321. o. g. z.[2] Ako je dakle izvršitelj služnosti kao tužitelj dužan samo posjed u smislu §. 313., 312. i 321. o. g. z. dokazati, za da vlastniku tuženomu na priznanje, te služnosti navrati teret dokaza, da je njegovo vlastničtvo prosto od upitne služnosti,[3] to mora dosliedno tomu vlastnik taj dokaz i onda pridonieti, ako je on tužitelj a tuženik u priznanom ili inače dokazanom posjedu upitne služnosti.

Posjed kojega prava služnosti obuhvaća i naslov (§. 480.) za izvršivanje služnosti, pošto je po §. 313. i zaključnoj stavci §. 312. o. g. z. za posjed t. j. za izvršivanje prava služnosti potrebita naročita ili mučeća privola obvezanika.[4]

---

ovlaštenoga pogodbenika (odnosno nasliednika, legatara) ni posto pako o volji obvezanoga kontrahenta (odnosno oporučitelja) odvisnim učiniti. Nu §. 479. o. g. z. visi opoziv jedino o volji vlastnika, dakle o volji obvezanoga kontrahenta.

U ostalom negovori mjerodavni njemački tekst §. 479. ništa o uvjetu; on glasi: „. . . . . oder es können Begünstigungen, die ordentlicher Weise Servituten sind, bloss auf Widerrufen zugestanden werden" dočim hrvatski tekst istoga §. veli: „dozvoljenja koja su običajno služnosti, mogu se dati samo pod uvjetom, da se poreku" (to jest mogu se i opozivno podieliti).

[1] Po pravilih dokazne teorije, mora onaj, koji tvrdi, da je njegova dužnost utrnula, tu tvrdnju i dokazati.

[2] Taj dokaz se postigava, ako vlastnik dokaže, da je posjed njegova protivnika ili po §. 351. 527. ili po §§. 1459. i 1488. utrnuo.

[3] Posjed služnosti prelazi po §§. 1469., 1470. i 1498. o. g. z. u samo pravo služnosti.

[4] U 1. i 3. slučaju §. 313. jeste privola mučeća (§. 863.) u 2. slučaju pako naročita; može pako i mučeća biti. Gdje te privole neima, nemože se ni govoriti o

Digitized by Google

Uz tu privolu neima dvojbe, da vlastnik mora doprinieti dokaz, da je slobodno njegovo vlastničtvo smetajući posjed služnosti po §. 351. već utrnuo, dakle da je vlastničtvo njegovo služnosti oprošteno. Dočim po §§. 366. i 372. o. g. z. posjednik stvari uzmaknuti mora vlastniku, neima toga po §. 523. o. g. z. kod posjednika služnosti, ako vlastnik nedokaže slobodu svoga vlastničtva. Razlog, s kojega zakon posjed služnosti više štiti nego posjed koje tjelesne stvari leži u tome, da se posjed služnosti po §. 313. i 312. samo privolom posjednika, posjed pako kakove tjelesne stvari i bez znanja i privoljenja vlastnika steći, može i da pravo služnosti uz pravo vlastnosti postojati može, jer je u naravi služnosti da ista bude na tudjem zemljištu izvršivana (§. 472.) dočim vlastnost i posjed jedne te iste stvari kod različitih osobah u koliziju dolaze (§§. 366. i 372. o. g. z.)

Dočim sam dakle sada i bez uporabe §. 323. protivničko mnenje obezkriepio, da je kod negativne tužbe dužan tužitelj dokazati samo pravo vlastnosti, a protivnik nasuprot stečenje služnosti po §§. 480. i 481. o. g. z. to mi preostaje još samo, da upozorim čitatelje na dvie slučajne pogrieške, koje se u moj sastavak u „Mjesečniku“ broj 6. uvukoše.

Na strani 282. redku 16 medju riečima „imade“ i „nije“ izpušten je redak: „taj dokaz i kod negativne tužbe odpada,“ a na strani 283. redku 16 imade se rieč „vlastnik“ izmieniti sa riečju „posjednik“.

I. Pirka.

Djelatnost upravnih oblasti.

Kada država pojedine državljane kontrolira, da li padaju u pogrieška nerada ili razsipanja, mora se na dvoje paziti: prvo, da državna oblast, ili njezini organi i ogranci budu mogli doznati za svako napredovanje ili nazadovanje onih državljana, koji u području dotične oblasti živu, ujedno pak da doznadu za uzroke nazadka; a drugo jošte i to, da se postupak pri odlučivanju o tom, da li je jedan ili drugi zaista pao u onu po-

izvršivanju već samo o smetanju posjeda. Tim se razlikuje posjed prava (§. 313.) od posjeda stvari (§. 309.) koji se i bez privole vlastnika izvršivati može.

Digitized by Google

griešku, i ako jest, kako se s njim ima postupati zakonom tako zajamči, da nesmije i nemože biti nasilja ni nepravde, bilo tjeranjem osobne osvete ili zakriljivanjem po milosti.

Samo to jedino nevalja s vida pustiti, da u životu državnom i društvenom podpuna pravda, do skrajnosti tjerana, nemože vladati; kao što u prirodi neima onako prave linije, ni onako ravne površine, kakvu nam geometrija pokazuje, tako u životu društvenom, koji je takodjer jedna grana prirode, pored najboljih zakona i najsavjestnijih organa mora ispasti koješta i hrapavo; čovjekoljubac i rodoljub može hvaliti bogu, ako one hrape budu toli sitne, da se na prvi pogled nemogu ni primjetiti; kao što se punim pravom vješt stolar diči svojim gladkim rukotvorom, zvao se on stol ili krevet ili kako god drugačije, te se opazkam kritičara, da se mikroskopom daju jasno viditi i grbave linije i hrapave površine, samo sladko nasmije; tako mudri zakonodavac može spokojan biti, ako svoj zakon tako udesi, da slomi i izgladi sve krupne nejednakosti i nepodobštine, pa makar se i pojavljivali pojedini sitniji slučajevi nepravde, koji su sa osobna gledišta stranke dakako nesnosni, ali pored svestranoga zadovoljstva i očevidne obće koristi, moraju svi usklici nezadovoljstva umuknuti. Ovdje mislim one pojedine slučajeve, koji se po težnji i namjeri zakonodavca tako i po pravnom osjećanju pučanstva u nepravdu brojiti moraju, te u istinitoj manjkavosti zakona svoje vrelo imaju. Na stranu pako ostavljam onaj stoglasni vapaj nezadovoljnika, koji su zakonom osobno u pravnoj svojoj slobodi stisnjeni baš po prvobitnoj namjeri zakona; takovi vapaj nije ništa drugo, nego vapaj bolestnika, kojeg liečnik operirati kani; niti će se pravi liečnik zastrašiti od jauka bolestnikova, te od operacije odustati, niti smije državnik biti sentimentalan, te se osvrtati na jadikovanje onih, kojim je strogost zakona namienjena.

Kada hoćemo da ispitamo, kako će država najlakše doznati za svakoga pojedinca, da li napreduje ili nazaduje u svojoj privredi ili u obće u svojem imetku, i ako nazaduje, koji su tomu uzroci, da li nesretni slučajevi ili baš posebnosti sama državljanina i koje posebnosti, treba prije svega da ima pouzdanih or-

Digitized by Google

gana. Ako se pako takovi organi nedadu na jedan put stvoriti, nego se moraju rabiti postojeći, kakvi su takvi su, valja ih tako urediti, da im revnost i savjestnost nesmije i nemože spasti na najmanju mjeru. Neima boljeg poticala za čovjeka u obće, pa tako isto i za javna činovnika ili služitelja, nego osobna korist ili šteta; zato valja uvesti u javno službovanje načelo, da su svi činovnici osobno odgovorni i osobno nagradjeni ne samo po obćih ustanovah zakona, kao što je to do sada u običaju bilo, nego tako, da se svakomu, komu u djelokrug službe spada pogled i nadzor nad pučanstvom, kao što su političke oblasti prve molbe i obćinski uredi, odmjeri stanovita nagrada za izvjestnu kolicinu dobro svršena posla; zatim da mu zakon zaprieti novčanom globom ili odštetom za svaku najmanju neurednost ili nehajnost, koja se kod njega opazi, te da se ima ista radi ureda po stanovitoj tarifi ovrhom utjerati.

Kada kod političnoga i sudskoga činovnika predpostavimo jednaku savjestnost, držim da kod političkoga činovnika leži težište u revnosti, a kod sudskoga u točnosti pri poslovanju; politički činovnik djeluje na takovom polju, da sam sebi posao tražiti i po volji mienjati može, dočim sudski samo ono radi, što se pred njega metne; prvi dakle može tražiti slavu svoju u kolikoći svršena, a drugi u točnosti uradjena posla, dočim se kod prvoga barem srednja kakvoća, a kod drugoga barem umjerena kolikoća obavljenih poslova predpostaviti mora.

S toga i dade se revnost političkoga činovnika mnogo laglje kontrolirati nego sudskoga; malo imade zločina i policajnih prestupaka, koji se nebi mogli u krajnjoj liniji svesti na nehajnost policajnih organa; jer pored valjanih organa policije, koji svoj poziv shvaćaju, ogromni postotak svih zabranjenih učina nebi se dao ni zamisliti. Ja ću samo jedan primjer navesti. Petar je ubio Pavla. Iztragom se je ispostavilo, da su obojica pili u krčmi, da su se jako opili, da su se zavadili, da je Pavao pograbio stolicu krčmarovu i Petru njom razbio glavu, a Petar trgne nož iz obojka, pa ga Pavlu u grudi zabode i Pavao izdahnu. Sudska statistika svjedoči, da veliki postotak zločina izvire iz pijanstva; pa ipak se mora priznati, da se pijanstvo dade shodnimi poli-

Digitized by Google

cajnimi uredbami na najmanju mjeru svesti. Prije svega treba postaviti pojedine činovnike i služitelje za nadzornike stanovitih sokaka i krčma, te ih odgovornimi učiniti, da se postojeći cestovni i krčmarski propisi točno vrše. Zakon proti pijanstvu imao bi sadržavati sliedeće propise, koje bi za veće gradove samo malo preinačiti valjalo: U gostionici ili krčmi smiju se samo stranci duže baviti od 3 sata bez prestanka, interval kada se domaći gost povratiti može, nesmije biti kraći od 1 sata. Poslovnimi dani nesmije biti svirke niti veselja u gostioni, policajni sat, kada se krčma zatvara, ima radnjim danom biti 2 sata po zahodu sunčanom, nedjeljom i svetcem 2 sata kasnije. Ugostitelj, koji trpi pijana gosta ili mu još dalje daje pića, osobno je odgovoran; tko na ulici pokaže znake pijanstva, makar nikakova kvara nečinio, podpada pod kazan. Pod čijim se nadzorom dogodi nered zbog pijanstva, onaj policajni služitelj ima se bez obzira, je li i koliko je očevidno kriv, kazniti globom od plaće njegove odbijenom; ako je služitelj svojoj dužnosti pravodobnom prijavom zadovoljio, a predpostavljeni činovnik ništa dalje činio nije, i on se ima isto tako oglobiti. Tim načinom društvo u vidu povišice plate odgovornog služitelja ili činovnika plaća premiju za urednost života kod nižih slojeva.

Politična oblast saslušavajuć prijave o protupolicajnom vladanju gostioničara i gostiju dolazi malo po malo do zanimiva niza imena onih državljana, koji u piću pretjeruju mjeru.

Nu politička oblast ima i drugih puteva da bez špioniranja dozna za neurednosti. Evo primjera: Učitelj prijavi, da diete Petra Pavlovića neuredno dolazi u školu. Politička, odnosno občinska vlast, prije svega mora Petra prizvati i zapitati ga, što je tomu uzrok. Ako Petar na svoju obranu navede, da je diete bilo bolestno, mora to dokazati; ako navede, da je diete slabo odjeveno, te u zimsko vrieme sa zdravstvenih razloga nemože redovno u školu ići, onda se političnoj oblasti nameće pitanje, tko je tomu kriv, što je Petar toli ubog, da svoju djecu slabo odieva. Ako je Petar marljiv ali zbog mnogobrojne porodice pa i s toga, što od starih svojih baš ništa nije nasliedio, to je on prava sirotinja bez vlastite krivnje. Ali kad občinsko poglavar-

Digitized by Google

stvo dobro znade, da Petar polazi u krčme, da se tamo i karta, da često svoju krvavu zaslugu prokarta, ako občina i to znade, da Petar ima spolnu strast, te na godišnjem ili nedjeljnom trgu kada što pazari galantno počasti neke ženske osobe, koje nisu s njim u nikakvu srodstvu, to mora politička oblast Petrovo ime dobro ubilježiti, njega za prvi put blago kazniti, poslje sve strožije dotle, dok visina kazni nepostane osjetljiva kazan ciele njegove porodice. U tom trenutku ima stupiti politična oblast u akciju, kako ću niže pobliže naznačiti.

Kada izteče zakoniti rok (kvart) uplate tekućeg državnoga poreza i občinskoga nameta, občina razpiše opomenu sa prietnjom ovrhe; uslied toga pohrle imućniji i uredniji stanovnici, te svoj dug izplate; poslje stanovitoga roka izda se naredba, da se ovrha vodi; ova se povede i svi hametom počmu plaćati; samo Petar i njemu podobni jošte neplaćaju. Občinski poglavar zagledi u registar prošle i predprošle godine i divno čudo: Petar i družina i tamo su najposliednji. Občina i politička oblast imali bi tude kano što je gore navedeno kod školskoga nadzora postupati sa Petrom i njegovom družinom.

Marljivi občinski načelnik ili će osobno proći poljem svojega sela što češće, ili će poslati pouzdana zamienika, ne samo da se uvjeri, da li čuvari polje dobro čuvaju od potrice, te da li su javne ceste ili druge gradnje u redu, nego i zato, da se očevidom osvjedoči, je li svaka njiva uradjena ili je možda koja u parlogu ostala. Mimogred ovdje spominjem, da kod mudre uprave nesmije ni jedna njiva ostati preko ciele godine u parlogu, te bi se občini pod osobnom odgovornosti načelnika imalo naložiti, da svaku zaostalu njivu putem javne dražbe dade u zakup i ako se za nju ni onoliko dobiti nemože, koliko se godišnjeg javnog tereta plaća, da ima istu njivu ob občinskom trošku pod najboljimi uvjeti za tu jednu godinu dati obradjivati. Čija njiva samo jedan put ostane neobradjena, taj je obratio na sebe pozornost oblasti sbog svoga nemara, te dolazi u popis zanimljivih stanovnika.

Ako se sudbeni registri dobro vode, može se kod suda kaznenoga glede cielokupnoga značaja okrivljenika dovoljno, a kod

Digitized by Google

gradjanskoga suda, glede gospodarskoga stanja onih, proti kojim se ovrha vodi, jošte više pregleda steći. Neima ništa prirodnijega, nego da sudovi periodično ili još bolje od slučaja na slučaj ubaviešćuju političku oblast o rezultatu svoga postupka sa stanovitom osobom. Kod kaznenih sudova to je dielom već uvedeno, ali samo dielom; pa neuvidjam zašto nebi interesovalo političke oblasti da u evidenciji vode sve krivce i okrivljenike. Krivci i okrivljenici, koji su u sudbenom zatvoru, imaju na polju srodnika i prijatelja, koje valja motriti; oni pak, koji su pod iztragom na slobodnoj nozi, moraju se barem tajno čuvati da nepobjegnu, a možda i od zločina, u toj namjeri počinjena, da se dokazala unište ili u njihovu korist pribave. Oni, koji su kazan izdržali, mogli su stari grieh u srcu sačuvati, te mogu sličnu sklonost osjetiti i razviti, dakle na njih svakako valja paziti, pa makar ustanova policajnoga nadzora nebila izričnim zakonom regulirana, i makar jedan ili drugi nebio stavljen kaznenom osudom pod taj nadzor.

Što se tiče gradjanskog sudca, taj može političnoj oblasti u dvostrukom pravcu ići na ruku. Gruntovna oblast imala bi svaki prepis vlastničtva, zatim svaku uknjižbu i izknjižbu založnog prava prepisom dotične odluke preko političke oblasti obznaniti občinskomu poglavarstvu. Tim bi javne knjige stekle najprostraniju javnost i politička oblast upoznala bi sve svoje stanovnike po materijalnom stanju točno. Tako bi doznavala, tko napreduje, tko je obterećen i sa kolikimi kamatami. Gradjanski sudac prve molbe imao bi nadalje putem političke oblasti občinu obaviestiti prepisom odluke o svakoj ovrhi, dozvoljenoj proti tamošnjem stanovniku.

Iz učestanih tereta i ovrha obraćaju pojedinci na sebe pažnju političke oblasti, koja se ima izviestiti ob uzrocih tih nemilih pojava; ako se pronadju uzroci u osobi samoga dužnika, a ne u vanrednih prilikah, tu dakako nepomažu ni blage ni stroge globe, nego se s njim mora po normalu niže izloženom postupati.

Nuzgred ovdje opažam, da bi kod realnih ovrha valjalo ustanoviti, da je onu nekretninu, koja kod posliednje dražbe nedobije kupca ni za polovinu od procienjene vriednosti, dužna

Digitized by Google

sama občina u polovinu te vriednosti preuzeti, i tim ekonomički sasvim žalostne posljedice hrdjavih prodaja izbjeći.

Materijalni zakon proti neradu i razsipanju imao bi sadržavati sliedeće ustanove. Samovlast gubi i pod zapt dolazi svatko tko je 1) u velikoj mjeri odan pijanstvu; 2) tko je silno obuzet strasti kartanja i kockanja na novce; 3) tko je silno odan spolnoj strasti, a imade porodicu; 4) tko neima nikakova zanimanja, a neizkaže onoliko sigurne rente, koliko po okruglom računu njegovog troška godišnje potrebuje; 5) tko je suviše darežljiv i na vlastitu štetu svakom čini poklone i daje zajmove tko god zaište; 6) tko tečajem više godina svoje produkte najgore prodaje; 7) tko tečajem više godina svoju zemlju najgore obradjuje; 8) tko neima ravnatelja ili tvrdi da neima nikakva posla kroz duže vrieme; 9) tko je upao u pandje lihvara, a nije k tomu vanrednim dogodjajem prisiljen, itd.

Postupak pri lišavanju, odnosno gubitku samovlasti imao bi biti sliedeći: Politična oblast bilo iz vlastitog pobudjenja bilo na prijavu načelnika občine naredi o stanovitoj iztaknutoj osobi točno izvidjenje u vieću občinskom, u kojem se imaju ispitati sve pa i najsitnije osobne okolnosti i odnošaji te stanovite osobe, kako one koje su suglasno kao istinite ili kao neistinite ipostavljene, tako i one, koje nisu obće pripoznate. Tu se imade ujedno konstatovati, koji je od viećnika sa napadnutom osobom u srodstvu ili tastbini i u kojem stepenu, koji živi s njim ili sa najbližom rodbinom mu u punom prijateljstvu ili u neprijateljstvu.

Prema uspjehu te istrage i pošto občinsko vieće dade svoje konačno mnienje sa glasanjem poimence o tom, da li se napadnuti imade lišiti prava samovlasti, odlučuje politička oblast, da li se ima kod redovitoga suda podići tužba na gubitak samovlasti ili ne. Nadležni je sud kolegialan, obično sudbeni stol, najbolje sa porotom. Ovaj po savjestnom proučenju dosad vodjene istrage, a po potrebi po posebnom preslušanju već preslušanih ili novih svjedoka i vještaka izriče presudu bez razloga; presuda sadržaje odgovor na ova pitanja: Jesu li dokazane činjenice takove naravi i toga zamašaja, da se okrivljenik uvrstiti

Digitized by Google

može medju ljude „krajne lakomišljene“ — „krajne liene“ — „krajne neuredne“ — krajne glupave“. Ako se odgovori sa „ne“, pušta se okrivljenik kući, ako ispadne sa „da“, gubi osobnu slobodu i predaje se u javnu radionicu. Jedinu iznimku čine sasvim imućni, koji zbog raskoštva izgube samovlast, ovi imaju doći o vlastitom trošku u ludnicu. (Sic! Ured.)

Kao tužitelj kod sudišta imao bi fungirati državni odvjetnik, koji bi imao isključivo braniti interese društva, dočim okrivljeniku valja postaviti branitelja po njegovu izboru i na njegov trošak. Priziv je isključen; ništovna žalba na kasaciju dozvoljena. Priziv je i onda završljiv, ako ne sudi porota; samo valja broj viećnika za taj jedan slučaj umnožiti; pravnih pitanja tu neima nego samo instinktivno uvjerenje, koje se dade samo izreći na temelju onoga, što se je na vlastite oči vidilo i na vlastita uha čulo; po sebi se razumieva, da se napadnuta osoba pri sudbenoj razpravi osobno predstaviti mora.

Pravo utoka proti odluci političke oblasti, da se okrivljenik neima staviti pod obtužbu na gubitak samovlasti, imala bi samo občina na temelju zaključka viećа; dočim okrivljeniku u protivnom slučaju nepripada pravo utoka. Tko dospije u javnu radionicu, sa njegovim se imetkom i djecom postupa po postojećih propisih o malodobnicih i njihovom imetku. Uprava radionice odredjuje stepen strogosti nadzora i vrieme, kada dotičnik sasvim može samostalno privredjivati. Dan kada okrivljeni dospije pod obtužbu ima se ureda radi u gruntovnicu zabilježiti isto tako, kako je sud radio. Gubitak samovlasti i naknadni povratak iz radionice ima se u okolini obnarodovati.[1] **Dr. Živko Gojković.**

[1] Priobćujemo ovaj članak prem se neslažemo sa gdjekojimi nazori gosp. pisca, kako ćemo u posebnom članku u svoje vrieme iztaknuti. Ured.

Digitized by Google

Odgovor

na razpravu ob uredjenju tajno razdieljenih zadruga pogledom na zakon o sastavljanju gruntovnih uložaka. (Br. 9. „Mjesečnika“ str. 406.—410.)

Pisac spomenute razprave bavi se uredjenjem otajnih zadružnih dioba s obzirom na izpravak gruntovnice, koji se provadja u smislu zakona od 16. rujna 1876.; valja se s toga prije svega svrnuti na glavno načelo zakona od 16. rujna 1876., prema kojemu ima se obaviti izpravak gruntovnice. Zakon izriče pravilo, da se ima ustanoviti istovjetnost gruntovničkoga unosa sa katastralnim, koj predstavlja sadanje faktično stanje gruntovnoga objekta, a da se imadu izpraviti samo oni pogrješni upisi, koji su se dogodili kod osnutka gruntovnice, dotično za vrieme kad su se gruntovni napisnici počeli rabiti kao redovita gruntovnica.

U pogledu tajno razdieljenih i prestalih zadruga pako normira zakon iznimku od toga pravila propisujuć, da se u gruntovnicu imade upisati pojedini ovlaštenici.

Kako imade povjerenici postupati kod takovih upisa, propisuje točno §. 10. naputka od 24. prosinca 1876., koji stoji u podpunom skladu sa §. 5. zakona od 16. rujna 1876. Ni zakonom ni naputkom nije izrečeno, da povjerenici imadu urediti potajno razdieljene zadruge, već je usuprot ustanovljeno, da propisi §. 26. i 31. zakona o zadrugah ostaju u cielosti netaknuti.

Shvativ sa ovoga zakonskoga gledišta položaj gruntovnoga povjerenika i podieljenu mu vlast mora se priznati, da on nije nadležan ispitivati, je li potajna dioba obavljena u redu, da li nije diobom kakovo pravo povriedjeno, jednom rieči on nije nadležan uredjivati pravne odnošaje nastavše diobom, jer ovo uredjivanje pridržava zakon vlastim političkim u propisanom molbenom pravcu.

Pošto dakle organ za sastavljanje gruntovnih uložaka nema po §. 5. zakona od 16. rujna 1876. uredjivati potajno razdieljene zadruge, nego mu je samo naloženo pojedine ovlaštenike mjesto zadruge u gruntovnicu upisati, i pošto su §. 26. i 31. zakona o zadrugah netaknuti, naravno je, da gruntovni povje-

Digitized by Google

renik ima samo one ovlaštenike upisati, koji su po §. 26. i 31. zakona o zadrugah svoje pravo izkazali.

Istina je, da uredjenje potajno razdieljene zadruge intervencijom političke oblasti neće biti po volji kojemu ovlašteniku, i da će se faktično stanje stvoreno tajnom diobom promieniti, ako je tajna dioba povriedila pravo interesenta ili postojeće redarstvene propise; nu zakon nije mogao a priori ratificirati svekolike tajne diobe, još manje prenesti njihovo uredjenje na povjerenike odredjene za sastav gruntovnih uložaka, koji su ovlašteni izreći neprizivno odluku i tim lišiti interesente prava priziva.

Piscu ovih redaka poznato je, da kr. vladni odjel za pravosudje kao gruntovno ravnateljstvo znajuć, da će o provedbi tajnih zadružnih dioba visiti u velikoj mjeri valjanost izpravljene gruntovnice, nastoji dogovorno sa nutarnjim odjelom pospiešiti uredjivanje tajnih zadružnih dioba.

Dokaz je tomu naredba, kojom se je podžupaniji zlatarskoj pridielio činovnik, koji se izključivo bavi provedbom tajnih dioba i što je u podžupaniju karlovačku izaslan jedan od najvrstnijih činovnika zemaljske vlade, da provede nekoliko dioba i pruži način, kako bi se što brže u toj stvari postupalo baš sada, gdje je političkoj oblasti moguće postupati u ovih razpravah dogovorno sa gruntovnim povjerenikom. A.

PRAKTIČKI SLUČAJEVI.

I. Gradjansko-pravni.

Izključuje li §. 632. gr. pp. povratu u prijašnje stanje sbog promašenog razpravna ročišta?

21. lipnja 1874. podnese M. L. kod obstojavšega kotarskoga sudca u I. tužbu sbog smetana posjeda jedne livade proti P. N.

22. lipnja 1877. bi s ogluhe tuženoga izrečena odluka, da se tužitelj u posjedu štiti.

Digitized by Google

Tuženik podnese povratnu molbu sbog promašena ročišta, koju kr. kotarski sud u I. odbije, „jer po §. 632. gr. pp. u smetanju posjeda neima drugoga pravnoga lieka, ako ne utok.“

Usljed tuženikovoga utoka ukine kr. banski stol odluku prvoga suda i naloži, da se imade povratna molba izravno riešiti.

Razlozi: „Zakonskom ustanovom §. 355. gr. pp. je precizno i jasno označeno, u kojih slučajevih povrati u predjašnje stanje neima mjesta; medju pravne liekove §. 632. gr. pp. nespada povrata u predjašnje stanje; — §. 632. gr. pp. odnosi se na pravne liekove nedopuštene tečajem parnice, a nikako poslje izrečene konačne odluke; — niti u poglavju 28. gr. pp. o smetanju posjeda, niti u 15. gr. pp. o povrati u predjašnje stanje neima govora, da u parnicah radi smetanja posjeda povrata u predjašnje stanje nije dopuštena.“

Ova riešitba kr. banskoga stola temelji se na tom, što on drži:

1. da izuzev u §. 355. gr. pp. navedene slučajeve: a) kad se promaši rok, za podnešenje tegoba prizivnih ili previdnih i b) kad se promaši rok, odredjen za uloženje utoka suprot presudi o nadležnosti u postupku privremenom, neima nijednoga drugoga slučaja, gdje bi povrata u prijašnje stanje zabranjena bila;

2. da povrata u prijašnje stanje nije pravni liek, već nešto inoga;

3. da se ista konačna odluka o smetanu posjedu može ne samo utokom, nego i svakim drugim u parbenom postupniku za ine slučajeve parbene dopuštenim načinom osujećivati.

Čini se, da riešitba druge molbe nije temeljita, jer:

ad 1. Nenapominje jedini §. 355. gr. pp. slučajeve neumjestne povrate u prijašnje stanje, već to čini takodjer i §. 572. gr. pp. riečmi: „ako se zanemari ročište, naredjeno za razpravljanje o diobi kupovnine: opravdanje izostanka neima mjesta.

I §. 98. grunt. reda (min. naredba od 15. prosinca 1855.) odredjuje to isto riečmi: „rok za opravdanje (sc. predbilježbe) teče neprekidno; može se s važnih razloga produžiti; ako bude promašen, nedopušta se povrata u prijašnje stanje.“

Zašto dakle nebi moguć bio još koji slučaj neumjestne povrate u prijašnje stanje?

ad 2. Da povrata u prijašnje stanje spada medju pravne liekove, kaže izrično §. 371. gr. pp. riečmi: „objestna zloporaba pravnoga lieka povrate u prijašnje stanje ima se kazniti.“

Ako ovaj propis nebi obstojao, ipak bi se moralo smatrati, da §. 632. gr. pp. predvidja povratu u prijašnje stanje, dočim veli „da izključuje sve ostale pravne liekove, izuzamši utok, s kojim se može spojiti „žalba ništovna“. Inače nebi moguće bilo dokučiti, koje pravne liekove

Digitized by Google

zakonodavac znajući, da se odluke nemogu napadati neg utokom i žalbom ništovnom, mišljaše pod riečmi „sve ostale pravne liekove.“

ad 3. Za parbe o smetanu posjedu ustanovio je zakonodavac poseban postupak u 28. pogl. gr. pp., jer htjede čim brže poremećeno faktično stanje uzpostaviti i priečeć tako nered i samovlastnu obranu, k miru, redu i zakonitosti pučanstvo sklonuti. S toga je on pitanje o pravu posvema izlučio i ujedno odredio, da odluka o smetanu posjedu nije neg privremena naredba, koja na rješitbu glavnoga pitanja nikakova upliva neima.

Usvoji li se načelo, da proti odlukam o smetanu posjedu imade mjesta povrati u prijašnje stanje itd., većina sudaca držati će se zadnje alineje §. 634. gr. pp. te će čekati na pravomoćnost.

Da se tim pravna sviest u narodu jačati, niti sudovanje pospješiti neće, — neima dvojbe. **T. pl. F.**

Ako se na mjenici ne stavi godina, kada valja mjenbenu tražbinu izplatiti, nije to dovoljno, da se mjenbena tužba naprosto odbije.

Adolf S. digne proti suprugom Karlu i Mariji N. tužbu, da mu izplate mjeničnu svotu od 150 for. c. s. c., te zamoli, da se u tom smislu izda platežni nalog.

Mjenicu, na kojoj se temelji ova tužba, izdao je tužitelj Adolf S. sub datto Olb. 30. listopada 1876., plativu 30. studenoga (godina nije na mjenici napisana), a prihvatiše ju supruzi Karlo i Marija N.

Prvi sud zabacio je a limine judicii zahtjev tužiteljev, da se proti prihvatnikom izda platežni nalog s razloga, što se na mjenici ne navodi vrieme, kada valja platit, odnosno ne nenavodi se, u kojoj godini dospieva izplata dužne svote.

Proti toj riešitbi podneseni utok odbio je drugi sud sa sliedećih razloga:

Prema čl. 23. mj. z. trasat prihvativ mjenicu obvezuje se tim, da će prihvaćenu svotu platit — kad dospije vrieme. Pošto se u nazočnoj mjenici dtto. Olb. 30. listopada 1876. na 150 for. odredjuje kao dan izplate 30. studenoga, ali se ne spominje godina; pošto pako to manjkavo naznačenje vremena izplate ne odgovara ni čl. 4. alineji 4. mj. z., pošto tim manjka mjenici bitna potrebština, uslied česa ne može po čl. 7. mj. z. nastati mjenbena obveza: to je po zakonu opravdana uzkrata izdanja platežnoga naloga, a zato morao se je i utok podneseni odbiti.

Adolfo S. podnese izvanredni previdni utok, a najviši sud uvaži ga s ovih razloga:

Na mjenbenu tužbu Adolfa S. treba da se po §. 9. naredbe ministra pravosudja od 25. siečnja 1850. (br. 52. d. z. l.) odredi ročište

Digitized by Google

za razpravu po mjenbenom pravu, jer mjenbeni zakon ne propisuje nikakove izviestne forme, u kojoj da se ustanovi vrieme izplate mjenice, a u ovom slučaju, ako se i ne navodi godina, svakako se spominje neko vrieme izplate; zato se tužba, osnovana na mjenici gore navedenoj ne može s bog nedostataka u čl. 4. alineji 4. mj. z. odmah i naprosto odbiti; prigovarati, što nije dodana godina na mjenici, mogu stranke, i to neka se njim prepusti Ovdje dakle očevidno imamo slučaj, koji se je predvidio u §. 9. spomenute naredbe od 25. siečnja 1850.

Predpostave, da se može izdati platežni nalog.

Trgovačka firma A. Stern i B. Spiegler tuži na temelju mjenice, trasirane na „gospodina Schifre Drach," a prihvaćene po „Schifre Drach," prihvatnicu „gospodju Schifre Drach," da plati mjenbenu tražbinu.

Trgovački sud bečki uzkrati izdanje platežnoga naloga, te povrati tužbu s razloga, „jer na mjenici dolazi kao trasat gospodin Schifre Drach, a tuži se gospodja toga imena da plati dug."

C. k. viši sud zabaci utok tužitelja sa razloga, navedenih u rješitbi prvoga suda.

Naproti uvaži c. k. najviši sud izvanredni previdni utok tužitelja, te izreče odredbom od 2. kolovoza 1876.: „da se ima na tužbu u smislu §. 9. naredbe ministra pravosudja od 25. siečnja 1850. odrediti ročište po mjenbenom pravu s razloga, što utužena mjenica sadržaje prihvatno očitovanje „prihvatio Schifre Drach," što je po §. čl. 21. i 81. mj. z. svatko mjenbeno obvezan, tkogod je akcept svojim imenom podpisao, što se usljed toga tužena osoba Schifre Drach mora po njenom prihvatnom očitovanju mjenbeno obvezanom smatrati, što je tužba podignuta proti osobi prihvatnika, a ova se slaže u imenu i prezimenu sa podpisom prihvatnim na mjenici, a jer se usljed adrese na mjenici s imenom „Schifre Drach" čini kao da se je mužka osoba obvezanom mislila, dočim se u tužbi pod tim imenom ženska osoba navodi: to ova okolnost po §. 5. ministarske naredbe od 25. siečnja opravdava uzkratu izdanja platežnoga naloga, ali se nemože opravdati posvemašnje odpućenje same tužbe." („I. Blätter").

Znanjem plaćeni nedug ne može se po zadnjoj stavci §. 1432. o. g. z. natrag iskati.

Albert Spiller, zastupan odvjetnikom g. V. digne tužbu proti Ignjatu Kragujeviću zahtievajuć, da mu ovaj povrati indebite plaćenu svotu od 520 for., koju da je svotu on pred više godina, usljed osude proti njemu izrečene, kod suda deponirao, na korist istoga Ignjata Kragujevca.

Digitized by Google

Kr. sudb. stol osječki izrekao je osudom od 2. rujna 1876., da je tuženik dužan za 14 dana pod prietnjom ovrhe indebite primljenu svotu od 520 for. sa 6% kamatami od 22. kolovoza 1871. kao od dana položene tužbe, te naknaditi parbeni trošak od 37 for. 64 novč.

Kraljevski banski stol zabaci priziv tuženikov, potvrdiv osudu prvoga suda.

Kr. stol sedmorice usljed izvanrednoga priziva tuženika Ignjata Kragujevca promieni obie osude nižih sudova, te izrekne, da se tužitelj A. Spiller ima sa zahtjevom svojim odbiti.

Razlozi: U tužbi de praes. 22. kolovoza 1871. br. 4254. navodi tužitelj Albert Spiller, da je protiv njemu tuženi Ignjat Kragujevac, pošto je priuzdržanu mu osudom kr. sudbenoga stola županije virovitičke u Osieku od 18. studenoga 1870. br. 1823. prisegu od uciene dne 3. veljače 1871. položio, na temelju prenavedene osude radi utjeranja dosudjene mu tražbine od 400 for. 50 novč. c. s. c. glasom odlukah rečenoga sudbenoga stola od 27. svibnja 1871. br. 2579. i 5. kolovoza 1871. broj 3932. ovršnu plienitbu, procienu i prenos pokretnina izposlovao, da je tužitelj, za ukloniti se svakoj dalnjoj s tom ovrhom sudbenom skopčanoj nezgodi, položio glasom odluke od 7. kolovoza 1871. br. 3978. pod F. ad I. za korist tuženika, ondašnjega ovrhovoditelja — u sudbeni depozit svotu od 520 for., — da je na taj način tužitelj nešto platio, što nije dug, pošto je tuženik glasom nagode od 17. studenoga 1869. pod G. ad I. očitovao, da u ime pomenute tražbine (koja mu je gore pomenutom, kasnije izišavšom osudom sudbenog stola u Osieku, od 18. studenoga 1870. br. 1823. dosudjena, i radi koje tražbine je on, tuženik, proti sadašnjemu tužitelju Spilleru načinom predizloženim ovrhu sudbenu poveo) neima ništa više od tužitelja potražiti.

Na temelju ovih navoda zahtieva Albert Spiller u uvodno pomenutoj tužbi pod broj 4254 ex 1871., da mu tuženik Ignjat Kragujevac povrati za njegovu — tuženikovu korist — nedužno u sudbenu pohranu položenih, odnosno njemu plaćenih 520 for. a. vr. c. s. c. Kako se vidi iz predizloženog stanja stvari nije tužitelj upitnu svotu od 520 for. platio samom tuženiku, nego je on tu svotu položio za korist tuženika kod suda. Već ta okolnost čini neopravdanim upravljen proti tuženiku zahtjev tužiteljev na povratak indebite soluti, jer taj zahtjev predpostavlja po §. 1431. o. g. z., da je plaćeno samom tuženiku one, čega povratak se traži, a takovom plaćanju nije istovietno po tužitelju dne 7. kolovoza 1871. obavljeno depozitiranje svote od 520 for. kod suda već s toga što nepredleži, da je depozitiranje to učinjeno pod okolnostmi, normiranimi u §. 1425. o. g. z., od kojih zavisi pravna valjanost pologa i što tužitelj nije položio upitnu svotu kod suda zato, da se rieši obveze naprama ondašnjem ovrhovoditelju a sadašnjem tuženiku Ignji Kragu-

Digitized by Google

jevcu, koju obvezu tužitelj niti onda priznavaše, niti ju sada priznaje, nego zato, da se ukloni nezgodi sudbene ovrhe.

Nu kad bi se baš učinjeno po tužitelju depozitiranje upitne svote kod suda i moglo smatrati plaćanjem, učinjenim tuženiku, plaćanje to, jer je učinjeno ne iz pometnje kakove na strani ondašnjega ovršenika, nego uslied pravomoćne presude sudačke, niti sačinjava indebite solutum po §. 1431. o. g. z., niti je kadro opravdati zahtjev tužbeni na povratak tobož nedužno plaćene upitne svote od 520 for., pošto je po izlaganju tužbe tužitelj i onda, kad je tu svotu kod suda za korist tuženika položio, držao i znao, da nije dužan, a znano plaćen nedug nemože se po zadnjoj stavci §. 1432 o. g. z. natrag iskati.

Obzirom na prenavedena opravdan je izvanredni previd tuženika s razloga očite nepravde, koju involviraju obie napadnutè suglasne osude nižje — pa valja s toga po §. 335. g. pp. uz preinačenje obih nižih osuda tužitelja sa zahtjevom odbiti.

Medjusobni preboj parbenih troškova osniva se na tom, što tužitelj ima za se povoljne niže osude.

Da se razjasni §. 1295. o. g. z.

Kata Perušić potjera kravu, što no bijaše došla na njenu djeteljinu. Krava morala je kroz tiesan prolaz, tu se ozledila, pa budući da je bila breja, pozovu čovjeka da pomogne, a ovaj misljaše da neima druge, nego tele bilo kako izvući iz krave. Kod te operacije crkne krava.

Ivan Golubić, vlastnik krave, digne povodom tim tužbu proti Kati Perušić, zahtievajuć na ime odštete 60 for. a. vr.

Kr. grad.-deleg. kotarski sud u Zagrebu izreče osudom svojom od 5. siečnja o. g., da je tužena dužna platiti tu odštetu pod uvjetom, ako tužitelj položi prisegu od ucjene; neučini li toga, odpada dužnost tuženice, a parbeni se trošak prebija.

Uslied priziva tuženice kr. banski stol potvrdi osudu prvoga suda, te obali samo dosudjeni parbeni trošak od 35 fr. na 29. fr. Na izvanredni previd tuženice kr. stol sedmorice rješitbom od 31. kolovoza o. g. ukinu osude obajuh nižih sudova i odbije zahtjev tužiteljev odrediv, da se parbeni trošak svih trih molba prebija.

Razlozi: Tuženica priznaje istina, da je kravu tužitelja dne 14. svibnja g. 1871. iz deteljine izagnala uz dodatak, da je to u dobroj namjeri učinila, da krava nečini kvara i da se pašnjom friške deteljine nepokvari, ne pako u zloj namisli, te poriče sve ostale tužbene navode.

Obzirom na to imao je tužitelj dokazati, da je upitna krava kod izgona na prolazu pobijena, odnosno ozledjena tako, da je uslied te

Digitized by Google

ozlede parnula i parnuti morala, i da je tuženica šteti odtuda proističućoj kriva načinom u §. 1294. o. g. z. označenim.

Pruženim u tom pravcu dokazom tužitelj nije uspio, dočim kazivanjem preslušanih po tužitelju naznačenih svjedoka nije ustanovljen onaj u predležećem slučaju najvažniji dokaz o tom, da se je naime krava tužitelja doista na prelazu, kroz koji je iz deteljine izašla pobila, dotično ozledila i uslied te ozlede parnula i parnuti morala.

Preslušani bo svjedoci u zapisniku od 28. rujna 1876. i 5. siečnja 1877., po izmaku dakle pet, odnosno šest godina iza povedene tužbe, kazivahu i to Frana Golubić, da je vidila Katu Perušić natjerati kravu Ivana Golubića na uzki prelaz — kroz koj je krava izašla. Ova svjedokinja, Nikola zatim Berković i Grga Režman, koji posliednji neznadu ništa o izgonu krave, na stavljena jim pitanja: je li taj prolaz, na kojega je utjerana krava, tako uzak, da se je krava provukav onuda, morala ozlediti? odgovoriše opetovanjem predpomenute upitke jestno, da se je krava morala ozlediti, no nekažu ništa, da je krava napomenutim prolazom zbilja ozledu zadobila, kakova bi imala biti ta ozleda, i u čem se naročito sastojala. Predpomenuta dakle predmnjeva navedenih svjedoka, koji nekažu, da su upitnu kravu poslje izgona iz deteljine vidili, nije utemeljena na zakonu, §. 105. p. g. p. i neoprašta po tom tužitelja od tereta dokaza glede navodne ozlede. Pitan nadalje gore pomenuti svjedok Grga Režman, znade li da je krava doista dobila ozlede uprav tim, što je kroz tiesni onaj prolaz tjerana i da je uslied tih ozleda moralo se iz nje tele vaditi? izkazuje, da je, zvan po tužitelju, za da pogleda što kravi fali, tamo došao, da se hitala krava, te se je tele moralo iz nje vaditi, koje je mrtvo i na gubcu natučeno bilo; nu da mu (svjedoku) nije poznato, da li se je tele uslied tih ozleda vaditi moralo. Ova izjava rečenog svjedoka, buduć protuslovna, nezaslužuje vjere po §. 160. p. g. p., kraj toga je osamljena i neustanovljuje u predležećem slučaju nuždni dokaz vrhu navedene okolnosti, da je naime gubac teleta dne 14. svibnja 1871. prolazom krave kroz tiesni plot natučen, da je tele povodom napomenute ozlede, parnulo i parnuti moralo, te da se je iz krave makar i mrtvo vaditi moralo, za spasiti kravu.

Kad se uz sve to promotri, da nije po tužitelju ili po svjedocih naznačeno vrieme, kad je upitna krava bolovati začela, kako je dugo bolovala, kad je svjedok Grga Režman zvan po tužitelju, da kravu pregleda, te kad je tele iz krave izvadio, niti je to inim načinom konstatovano; da napokon okolnost ona, da je tele po neukom i živinarstvu nevještom seljaku izvadjeno, neizključuje mogućnost, da je upitna krava povodom pomenute operacije parnula, što nebi usljedilo, da je krava sama sebi ostavljena, za da se naravskim abortom (pobačenjem) teleta oprosti, onda u nestašici dokaza o tom, da je krava tužitelja dne 14.

Digitized by Google

svibnja 1871. djelom tuženice na prolazu ozledjena, — izčezava temelj uporabi §. 1295. o. g. z., odnosno krivnji i obvezi tuženice na naknadu štete po tužitelju iskane — obzirom takodjer na ustanove §§. 1296., 1306. i 1311. o. g. z.

Uvaživ po tom, da se prema navedenom stanju preporne stvari pokazuju napadnute osude sudova nižih utemeljenimi na predpostavi sadržaju spisa protivnoj te prama tomu na uporavi zakona pogriešnoj, uzimajuć naime za temelj osuda ozledjenje krave — navodno na prelazu prigodom izgona zadobljeno dokazanim:

valja izvanrednomu previdu tuženice po §. 335. p. g. p. mjesta dati, ter uz preinaku obih osuda tužiteljev zahtjev odbiti, prebojem troškova svih trih molba — jer imade tužitelj dvie osude za se povoljne.

K §§. 504. i 521. o. g. z.

Dragojla L. proda svoju kuću Natanu R. U kupovno-prodajnoj pogodbi obveza se kupac, da će Dragojli L. ostatak od kupovnine, iznoseći 2000 for. platiti 3. studenoga 1878., a do toga plaćati prodavalici 6% kamate, dati joj bezplatan stan u kupljenoj kući dok bude živila, pa ju i hraniti, dok god izplati gore navedenu svotu. Ako pako Dragojla L. nebi htjela u gore spomenutoj kući stanovati ili ugovorene hrane od kupca primati, da će joj ovaj od spomenute svote 2000 for. plaćati veće kamate sa 9%.

Dragojla L. umre 14. siečnja 1874. zadav si sama smrt; 3. svibnja 1875. tužio je kurator ostavine pokojničine Natana R., da ima plaćati kamate sa 9%.

Prvi sud sudio je prema zahtjevu tužitelja, jer je uzeo, da za 3% povišene kamate predstavljaju vriednost prestala stana u naravi i hrane.

Drugi sud dosudio je ostavini samo 6% kamate, jer je uzeo, da tu postoji osobna služnost, koja prestaje smrću ovlaštenoga.

Najviši sud bečki potvrdi osudu druge molbe, prem nemože usvojiti mnienja višega suda, kao da se tu radi ob osobnoj služnosti u smislu §§. 504., 521. i 529. o. g. z., jer tuženi prema gore spomenutoj pogodbi nije imao samo nešto trpjeti ili propustiti (§§. 472. i 482. o. g. z.); ali neima dvojbe, da bi pravo Dragojle L., da zahtieva od zaostale kupovnine iznoseće 2000 for. mjesto 6% iznimno više kamate od 9% samo onda nastupiti moglo, ako ona nebi htjela kod tuženoga stanovati ili od njega hrane primati, to njeno pravo bijaše dakle uvjetovano od ovih okolnostih (§§. 897. i 696. o. g. z.) Isto je tako nedvojbeno, da tužeća stranka nije tvrdila, da takov slučaj postoji, a istina je, da je smrću Dragojle L. sasma prestao zahtjev glede stana, koji je bio ugovoren samo dok ona živi; a isto tako mora se uzeti, da smrt Dragojle

Digitized by Google

L. nemože se uzporediti slučaju, kao da ona nebi htjela primati hrane od tuženoga, zato ni tu neima uvjeta, koji bi morao biti, da se uzmogne potražiti o njem zavisno pravo (§. 699. o. g z.), niti se taj mogao dokazati. („G. Halle“.)

II. Kazneno-pravni.

K §. 101. k. z. dotično i §. 2. k. z.

C. kr. sudbeni stol u Ogulinu proglasio je osudom od 26. rujna 1876. broj 6013. Mihajla Pricu krivim kao neposrednoga počinitelja zločina zloporabe uredovne vlasti po §. 101. kaz. zak., te ga primjereno i kaznio.

Razlozi: Glasom naredbe c. kr. glavnoga zapovjedničtva kao krajiške zemaljske upravne oblasti od 27. svibnja 1874. broj 2139. odjel za pravosudje, imao je upravitelj cetinjske gradine, odnosno ondašnje kaznione, u inventaru zabilježene predmete, u koliko su upotrebljivi, prenieti u kaznionu karlovačku, u koliko se pako nebi mogli upotrebiti, da se na javnoj ličbi prodaju.

Toj naredbi zadovoljio je upravitelj Belohlavek, te je iza toga odputovao u Karlovac, predav na upravu sve sgrade cetinjske gradine bivšemu cetinjskomu tamničaru okrivljenomu Mihajlu Prici, kojega su imali u nadzoru pomagati stražari uznički Marko Barač i Lazo Muškinja.

Zaprisegnutim izkazom pomenutih stražara, okrivljen je Mihajlo Prica, da si je jedan svinjac, 8 vrata, 6 palača, 4 brvna i nešto gvoždja te jedan stol iza primljene predaje prisvojio i te predmete unovčio.

Sudbeno povjerenstvo našlo je kod Jose Barača 4 palače, dvoja vrata i 4 brvna, a kod Nikole Valentića 6 vrata, kod Franje Brajdića 9 klada i 18 dasaka; a kod Janka Begovića jedan stol i 3 palače. Franjo Brajdić, Joso Barač i Janko Begović izkazuju pod prisegom, da su predmete u posjedu njihovom nadjene, kupili od Mihajla Price, dočim Nikola Valentić izkazuje, da je kod njega nadjene predmete kupio od Jose Barača. Mihajlo Prica priznaje, da je brvna i klade prodao Baraču i Brajdiću, vrata, palače i gvoždje da si nije prisvojio niti komu prodao brvna i klade, a ako si je prisvojio, da ih je držao za zapuščene predmete; brvna i klade, proizlazeće od navedenoga svinjca, da si je prisvojio s toga, što mu ih je predao kao vlastničtvo njegov predšastnik Karas.

Pogledom, da okrivljeni Mihajlo Prica upitnih 8 vrata i palače nije našastarom predane primio, niti je glede njih napose naloženo, da ih čuva, suviše se on po spomenutoj naredbi mora ne kano upravitelj nego samo kao eksekutivni organ vlade smatrat, pa jer su mu vrata i palače pristupne bile samo krepošću uredovne vlasti, a on ju zlo upo-

Digitized by Google

trebio, to se čin, što si je ploče i vrata prisvojio i nje za 12 for. a. vr. prodao, izkazuje kao zločin zloporabe uredovne vlasti po §. 101. k. z. objektivno i subjektivno izkazom zaprisegnutih svjedoka Barača i Muškinje po §. 269. dokazan. Pogledom pako, da navod okrivljenoga Mihajla Price svjedok Belohlavek posvjedočuje, da je Karas okrivljenomu svinjac, dakle i brvna i klade od njeg proiztičuće kao svoje vlastničtvo dao, to mu se u tom činu nakana zločinstvena neukazuje, pa mu se to prisvojenje kazneno-pravno niti ubrojiti nemože."

Proti toj osudi prizvao je osudjeni Mihajlo Prica, pa ga je c. kr. krajiški odsjek banskoga stola osudom od 16. prosinca 1876. br. 10536 proglasio po §. 2. zakona od 16. listopada 1872. nekrivim.

Razlozi: Upravitelj kaznione Vojslav Belohlavek pod prisegom je posvjedočio, da je okrivljeniku sve sgrade gradine cetinske u cielom predao, a da nisu razgledali pojedine sgrade, sobe, tavane itd. i to bez našastara, niti da je okrivljenika upozorio, da se amo tamo po gradini nalazi još nešto stvari, poimence stare priče i vrata na tavanu.

Isti predmeti nisu bili u nikakovoj evidenciji, a o vratima se nezna, kako su amo došla, buduć da su kupci gradine Cetin posvjedočili, da u gradini nikakova nefale.

Da je okrivljenik sve te stvari na dosadanjem mjestu ostavio, te bi sgrade novoj straži ili stanovnikom kupcem gradine predao, bile bi se iste po svoj prilici takodjer izgubile, ili bi si ih novi stanovnici bili prisvojili; jer bi svaki mislio, da su to zapušćene stvari, kojih se je vlastnik mučke odrekao.

S tih razloga valja i okrivljeniku vjerovati, kada tvrdi, da je upitne stvari napušćenimi držao. Dosliedno i ovo prizivno sudište davajuć prednost blažemu nazoru nenazire u postupku okrivljeniku u grieh upisanu zločina zloporabe uredovne vlasti (§. 2. k. z.).

Tomu naproti se predposliednja stavka spomenute naredbe od 27. svibnja 1874. broj 2139., po kojoj je imao okrivljenik paziti do predaje kuće i tamo nalazećih se predmeta, da se ništa neukrade ali odkrne, pošto se ta odredba na stvari, koje nisu bile u nikakvoj evidenciji, od upravitelja tamnica zapušćene i od veoma malene vriednosti, kojim se za pravo ni dolazak nezna, nemože protegnuti.

Uvaži li se napokon, da je okrivljenik 20 godina bezprikorno služio državi, to se nemože uzeti, da je on naumio državnomu eraru štetu nanieti, kad si je nešto zapuštenih stvari prisvojio, na što ga je i siromaštvo prinukalo.

S toga pronašlo se je okrivljenika pomenutoga zločinstva po zakonu od 16. listopada 1872. nekrivim proglasiti, te po §. 342. k. p. od naknade troškova kaznenoga postupka riešiti.

Digitized by Google

Proti toj osudi prizvalo je c. kr. državno odvjetničtvo dokazujuć, da se čin kao zločin pronevjerenja po §. 181. k. z. ukazuje, i da se po okrivljenom prisvojene stvari nisu mogle napuštenimi smatrati. Tako je došla stvar u ruke najvišega sudišta c. kr. krajiškoga odsjeka stola sedmorice u Zagrebu, koji je, potvrdiv osudu druge molbe okrivljenoga po §. 2. zakona od 16. listopada 1872. nekrivim proglasio riešitbom od 18. rujna 1877. broj 209.

Razlozi: Neobziruć se na to, da je dokaz subjektivne krivnje pružen po sudu prve molbe slabo u zakonu utemeljen, jer se svjedoci Lazo Muškinja i Marko Barač po osobnih odnošajih neklasični svjedoci ukazuju; Muškinja s toga, što nije, akoprem je vidio kako okrivljenik palaše prisvaja, to zapriečio, niti prijavu odmah učinio, a osim toga mu se vjerodostojnost i tim narušava, što je vjerojatno, da iz mržnje napram okrivljenomu prokazuje, jer je, kao što to Belohlavek svjedoči, od okrivljenoga 6—7 puta radi nemarnosti u službi kaznjen bio; Barač pako s toga, što je sam od okrivljenoga M. Price poslje ličbe sumnjivu robu kupovao, to se čin taj ipak okrivljenomu Mihajlu Prici kaznenopravno ubrojiti nemože i to već s toga, što ničim nije dokazano, da je okrivljenik komu štetu naneo.

Država nije trpila štete, jer je u spisih dokazano, da su svi predmeti cetinske gradine, koji su u inventaru kao svojina države unešeni bili, odnešeni stranom u kaznionu u Karlovac, stranom da su prodani na javnoj ličbi. Ona osmera vrata i palače, koja da je Prica prodao, nebijahu u evidenciji uprave cetinske gradine, a niti u evidenciji gradjevnoga ureda u Ogulinu, koji dopisom od 8. rujna 1875. broj 992, naročito tvrdi, da u cetinjskoj gradini državne gradje u zalihi neima.

A nije niti tko drugi činom Price štete trpio, naročito pako ne kašnji kupci gradine cetinske; jer ovi posvjedočiše pod prisegom, da su sgrade sa svimi potrebnimi vratima u posjed primili, te su suviše podneskom od 7. srpnja 1875. broj 3481. sami zamolili, da se po sudbenomu povjerenstvu Brajdiću, Baraču i Begoviću oduzeta vrata i palače istim bez ikakve naplate povrate.

Pa jer je na taj način dokazano, da činom Price nitko štete pretrpio nije, a pošto je za obstojalost učina zločina zloporabe uredovne vlasti ta činjenica bezuvjetno potrebita, to se je okrivljenik morao po §. 2. zakona od 16. listopada 1872. nekrivim proglasiti, dotično osuda druge molbe, kano u zakonu utemeljena, potvrditi.

Priobćio **Š. D.**

Digitized by Google

Više opasnih kradja i pokušaj.[1]

Policajska ovo-okružna vlast sprovela je sudu ovom na sudjenje: Prvana Golubovića, Konstantina Marinkovića i Vasilija Radovanovića zemljod. iz Orešca, što su u društvu razne kradje učinili, a naime:

1. Po kradji Antinoj. Noću izmedju 30. i 31. novembra ove godine, od sprovedenih, Prvan i Konstantin, u društvu sa Videnom svojim seljakom, idući pored Timoka, dodju kradom iza ledja dućana Antinog, pa na ovom sa spremljenim „gletom" izvale prozor i kapak od sobe dućanske, udju u dućan i ukradu iz čekmedjeta, u raznoj moneti 5700 gr. čarš.,[2] i opet od raznih dućanskih stvari 895 gr. čarš.

2. Po kradji Mitinoj. Noću izmedju 1. i 2. novembra od sprovedenih Kostantin i Vasilije obiju katanac na podrumu oštećenoga Mite, i iz istog ukradu mu nešto u gotovom novcu, a opet nešto u raznih stvarih, svega na 170 gr. čarš.

3. Po kradji Milojevoj. Takodjer izmedju 1. i 2. novembra od sprovedenih Kostantin i Vasilije provalili su ispod prozora duvar na sobi oštećenoga Miloja, i ukrali mu, koje u gotovom novcu, a koje u raznim stvarima, svega 782 gr. čarš. Soba u kojoj je učinjena kradja, jeste dio kuće, u kojoj oštećeni sa familijom redovno živi.

4. Po kradji Nikolinoj. Noću izmedju 3. i 4. novembra od sprovedenih Kostantin i Vasilije podkopavši prag, udju u kuću oštećenoga i iz iste 512 gr. čarš. ukradu.

5. Za pokušaj kradje Petrove. Novembra mjeseca rečeni Vasilije i Kostantin, obiju parmake na podrumu oštećenoga i počmu zid provaljivati, no na viku oštećenoga pobegnu i kradju mu ne učine.

Ovu tužbu policajske vlasti usvojio je državni tužilac, tražeći da sud nad istima krivcima učini primenu zakonske kazni.

Na osnovu cielog izvidjenja, i po svršenom glavnom pretresu sud je okr. knjaževačkog našao:

I. Za kradju Antinu. 1. Da su obtuženi Prvan i Kostantin kako na ispitu policajskom i isljednog sudije, tako i na glavnom pretresu priznali, da su kradju Anti, na pokazani način učinili, koje se priznanje, počem je učinjeno pod uslovima §. 225. kriv. post. sud. kao punovažno uzeti ima.

2. Da kradja ova po načinu kako je učinjena, spada pod odredbu §. 223. kriv. zak., po kome se obtuženi i suditi imaju.

---

[1] G. Stjepan Maksimović, advokat okruga knjaževačkoga izdade prošle godine djelce „Sbirka sudskih rešenja i članaka o pravu." Izašla su dva svezka. Mi smo tu radnju u jednom od prijašnjih brojeva „Mjesečnika" spomenuli; sada priobćujemo pako praktični slučaj sa rješitbom, pa smo podpuno uvjereni, da će on živo zanimati naše štioce. Budući put priobćit ćemo slučaj gradjansko-pravni. Ured.

[2] Čaršijski groš ima dvadeset novčića a. vr.

Digitized by Google

II. Za kradju Mitinu. 1. Da su obtuženi: Kostantin i Vasilije kod policajske vlasti, i isljedna sudije priznali, da su ovu kradju na pokazani način učinili, koje se priznanje po §. 225. kriv. post. sud. za punovažno uzima, i njihovo sadanje poricanje priznanja, kao da je ovo iznudjeno, odbaca, počem to ni s čim ne dokazuju — §. 227. kriv. post. sud.

2. Da krivica ova po načinu kako je učinjena, spada pod odredbu §. 223. t. 1. kriv. zak., po kome se tuženi i suditi imaju.

III. Za kradju Milojevu. 1. Da su Kostantin i Vasilije priznali, da su ovu kradju na pokazani način učinili, koje se priznanje kao punovažno, po §. 225. kr. post. uzeti ima.

2. Da krivica podpada pod §. 223. kr. zak. po kome se suditi imade.

IV. Za kradju Nikolinu. 1. Da obtuženi Vasilije i Kosta nisu priznali ovu kradju, ali se ona sastavom više okolnosti dokazuje, i potom da i ova kradja po načinu kako je učinjena, spada pod odredbu §. 223. kr. zak. pod 1. po kome se i suditi imadu.

V. Za pokušaj kradje Petrove. 1. Da su oba tužena Kostantin i Vasilije priznali, da su pokušaj kradje na pokazani način učinili, što se po §. 225. kriv. post. za punovažno uzima.

2. Da bi se za ovaj pokušaj tuženi imali po §. 41. i 42. kr. zak. kazniti, no počem rečene njihove krivice obuhvataju najveću meru kazni, to se za ovo ne mogu suditi po §. 69. kr. zakona.[1]

Iz ovih razloga sud je presudio: da se obtuženi kazne, i to: Prvan za Antinu kradju sa pet god. robije u težkom gvoždju, i da bude tri godine pod policajskim nadzorom, koji mu se ima računati od izdržane ili oproštene kazni; Kostantin za kradju Milutinovu, Milojevu, i za pokušaj kradje Petrove, — i Vasilije za kradju Mitinu, Milojevu, Nikolinu, i za pokušaj, da se kazne smrću, itd.

Po nezadovoljstvu tuženih delo se ovo pošlje apelacijom sudu. No počem se od tuženih Prvan u nezadovoljstvu svom pozvao na nove svjedoke, koji će mu osvedočiti, da nije bio one noći u Orešcu, kad je dućan Mitin poharan, to je apelacijoni sud vratio ovo delo s nalogom, da se ovi svedoci o navedenom pitaju, pošto u kriv. post. nema zakraćujućih rokova, dokle se krivac može na nove dokaze pozivati.

Pošto je prvostepeni sud po ovom postupio, vratio je na novo akta apelacijonom sudu. I ovaj razmotriv ista, našao je: da je presuda sudska na zakonu osnovana, počem ispitani svedoci nisu ni ukoliko potvrdili navod Prvanov.

[1] Sticaj se deli u dve vrste: idealni i realni tako zvani materijalni. Kod prvog stoji ovo načelo kaznenja: najjača kazna bit će primanja, a kod drugog: kazan svijuh prestupa bit će primenjena. (Ortolan).

Digitized by Google

Na ovu presudu izjave žalbu tuženi kasacijonom sudu, i ovaj razmotriv istu našao je, da ova presuda odnosno Vasilija nije na zakonu osnovana, iz ovih razloga:

Po odelku 3. t. 4. §. 223. kr. zakona samo se onaj na smrt osuditi može, koji je tri ili više opasnih kradja, ili pored dve ili više prostih, i dvie opasne učinio, pa su ove priznanjem ili svedočanstvom zakletih svedoka zakono dokazano.

Ovdi pak u ovom datom slučaju vidi se, da je obtuženi Vasilije obtužen za 4 opasne kradje, od kojih su 3 učinjene, a 1 pokušana Petru Milovanoviću i dvie izvršene, i to Miti i Miloju, a onu Nikoli, da nije priznao, no se samo okolnostima dokazuje, pa ga je apelacijoni sud opet na smrt osudio.

Prema izloženom dakle sud je apelac. protivu smisla rečenih §§. postupao, što je Vasilija za navedene kradje na smrt osudio, kad on kradju Nikoli učinjenu nije priznao, niti se svedocima dokazuje no po okolnostima i kad §. 44. zak. kriv. za pokušanu kradju ne propisuje smrt, no robiju, sa čega je navedenu presudu apelac. suda uništio i preporučio, da se po primetbama postupi.

Usljed ove primetbe kasacijonskoga suda, apelacijoni sud uzeo je na novo u razmotrenje ova akta, i sa obzirom na izložene primetbe kasac. suda našao:

Da je ova presuda prvostepenoga suda odnosno Prvana i Kostantina na zakonu osnovana, a odnosno Vasilija po goreizloženim i usvojenim razlozima kasacijonoga suda, da nije na zakonu osnovana, pa zato je po §. 265. kr. post. preinačava i presudjuje: da se obtuženi Prvan sa pet, a Vasilije sa 20 godina robije u težkom gvoždju kazne itd. a Kostantina smrću itd.

Po žalbi obtuženih delo se ovo pošlje kasacijonom sudu. No ovaj pri rasmatranju akta vidio je: da su se obtuženi u žalbi pozvali na nove svjedoke[1] sa kojima su radi da dokažu, da im nije bilo moguće učiniti neke kradje, za koje su tuženi i osudjeni. Pa kako u kriv. post. nije zakraćeno, da se novi dokazi i u pravnim sredstvima upotrebljuju, nego se još iz §. 345. pov. post. vidi, da se novi dokazi mogu upo-

[1] Svaka presuda samo je relativno pravedna, i pravda je samo formalne prirode. Jer sud takav slučaj pod obšte pravilo podvodi, zato su i donesene zakonske naredbe da se presuda sudska može ispraviti. Otud „povtorno sudjenje“ u kaznenom postupku §. 335., koje se svakom posle izvršne presude odobrava §. 345. ist. postup. Pa kad tuženi nisu se do pretresa pa ni na dan pretresa pozivali na svjedoke, kada je sud bio dužan da ih zove i pita, to mi ne nalazimo pravnih razloga, da oni to mogu u žalbi da čine, jer bi oni tako odveli sudjenje u bezkonačnost. U ostalom oni, ako su nevini, mogu to putem „povtornog sudjenja“ da traže, koje je za optužene dovoljna garancija da ne budu kao „nevini“ osudjeni. Sud mora svoju radnju da bazira na zakonu — a mi to ovde ne vidimo.

Digitized by Google

tribiti dokle god ne postane presuda izvršna, poslje čega može se tražiti potvorno sudjenje; to je isti kasacijoni sud predpisom svojim od 10. o. m. br. 2895. preporučio apelac. sudu da nove dokaze obtuženoga izsliedi i drugu presudu izreče, usljed čega apelacijoni sud vrati akta prvostepenom sudu s nalogom, da ove dokaze isljedi, pa potom mu akta pošalje.

Pošto je prvostepeni sud isljedio ove dokaze, to je na novo poslao akta apelacijonom sudu. I ovaj našav da se činjenim dosledjenjem nije ništa u korist obtuženih dokazalo, ostao je pri svojoj presudi.

I protiv ove presude tuženi sljedstveni svojoj žalbi, izjave žalbu kasac. sudu, no ovaj rešenjem svojim pod br. 3.482 istu osnaži.

Počem je od tuženih Kostantin na smrt osudjen, to je ova presuda podnašana namjestnicima kneževa dostojanstva, koji su u puta milosti istome smrtnu kaznu zamenuli sa 20-godišnjom robijom u težkom gvoždju.[1]

---

[1] Presuda na smrt u današnje doba nemože da ima čovečanskoga priznanja. Još tu jednu srednjevekovnu kaznu treba izbrisati iz našeg zakona. No naš narod nepojmi tako uzvišenu ideju. On smatra sasvim za nepravo da se jedan ubijica poštedi od smrti. On je podpuno saglasan sa teorijom „odmazde“ — oko za oko, zub za zub, koju ispoviedaju i njemački filozofi Kant i Hegel. Pitanje je: da li taj, koga vodimo na gubilište, baš sam krivac svojoj sudbini. Englezki naučar Bokl veli: „prestupi ljudski nisu upravo sljedstvo poroka pojedinaca, nego stanje društva u koje su ti pojedini bačeni“ (vidi str. 32 Bokla u prevodu od g. Čed. Mijatovića) — što je kao umesno priznao i njemački historik — štatističar Kolb. (vid filozofiju štatistike u matici 1868. god str. 209.) A to će reći: da je i društvo, u kome je krivac živio, zajedno s njim krivo. Treba raditi da se društvo vaspita i morališe, pak onda neće biti ubilaca. To još bolje objašnjava francezki pisac Labulej. „Uzmite i ispitujte zločince, pa ćete se uvjeriti, da većina strašnih zlikovaca nisu onoliko krivi, koliko izlazi. Onaj koji se mora ubiti da bi se društvo oslobodilo njega kao surove i grabljive zvierke, zato što je krao, ubijao i činio gnjusna zločinstva, vrlo je često siroče nahodce, sin koji je bio isteran iz očinske kuće od očuha ili mačuhe, čovjek u koga su razum i srce još na rodjenju ugušeni, čovjek, kojega nije nitko ljubio, čovjek kojemu nije nitko upućivao ni volje ni želje. To je golema nevolja što vapije da društvo obrati svoju pažnju na nju“ (vidi: „o vaspitanju sebe samoga“ u Vili od 1866. str. 434.) U ostalom da li mi imamo koristi od smrtne kazni? Da li ona doista ostavlja takav upečatak da predupredjuje u buduće podobna zla? Od prvoga ubijice Kaina pa do danas mi vidimo da se ubijstva povtoravaju, a to je dokaz, da ona nije nikakvo sredstvo za popravljanje. Bekarije taj najodličniji talijanski pravnik veli, da je kazna robije u lancima daleko popravljajuća i teža od kazni smrti protiv koje se izjašnjava. I sve novije kazneno-pravne teorije jesu protivu smrtne kazni, i od njih kod nas ima prevedenih, kao: Najnovija ispitivanja o ukinuću smrtne kazne, od Mitermajera, Bernera Bekarija štampano u Srbsk. novinama god. 1867. a odštampano u zasebne knjižice. Somera, u sudskom listu str. 272. Žil. Simona u listu Govornici br. 29. i ostali od 1870. g. dr. Jona u Pravdi političnom listu od 1872. god. dr. N. Krstića u sudskom listu str. 113., 129., 145. i 161.

Digitized by Google

Pogled po svietu.

U Zagrebu, koncem mjeseca listopada.

Čini nam se shodnim i poučnim od vremena do vremena predočiti našim štiocem, što se je kod nas i u susjednih zemljah na pravosudnom i upravnom polju nova stvorilo, ili se kani stvoriti, kakove se nove pravne i upravne institucije uvode i što o njih sude upravo oni, za koje imadu valjati.

Hrvatski sabor viećaše mjeseca rujna; u vrlo kratkom zasjedanju on je riešio i nekoliko dosta važnih posala, prihvatio više osnova zakona, koje izradi i predloži kr. vladni pravosudni odjel. Jednodušno priznaje se, od kako je stupio na čelo toga odjela sadanji predstojnik, da se u tom odjelu najviše i najmarljivije radi. Netreba nam nego samo iztaknuti uredjenje gruntovnice, koje postade prekom potrebom za našu zemlju, oživotvorenje zakona o mjestnih sudovih i zakona o postupku u poslovih maličnih, živo pregnuće, da se sudovi u glavnom gradu dostojno smjeste, da se sadanje uzište kr. sudbenoga stola, koje bi trebalo sa policajno-zdravstvenih razloga zatvoriti, zamieni drugom shodnijom sgradom, da se od kaznione lepoglavske ustroji zavod, koji bi barma u glavnom mogao odgovarati zahtjevom, što ih moderni nazori običavaju spajati sa kaznionom. Mi nedvojimo ni časa, da će se plodni taj rad nastavljati na veliku korist zemlje, da će načelnik pravosudnoga odjela s vremenom predložiti i nuždne reforme u gradjanskom i kaznenom zakonu a i kaznenom postupniku, pošto se osobito proti ovomu posliednjemu dižu razni prigovori, medju njimi i csnovani. Nije nikakova tajna, da se živomu ovomu nastojanju oko usavršenja pravosudja, oko podignuća hrvatskoga sudstva na viši stepen stavljaju upravo načelniku zaprieke s one strane, od koje se morao nadati izdašnoj podpori. To je ne malena anomalija. Zakon ob neovisnosti sudova nebi smieli zlo rabiti oni, na kojih je korist izdan, a još manje priečiti redovito kretanje uprave pravosudja. Ovim je za sada dosta rečeno, bude li nuždno, govorit ćemo drugi put jasnije po svojoj dužnosti, jer nigdje na svietu nemogu stvari dobro napred, gdje uz javnu, priznanu postoji još neka tajna, pod zemljom radeća vlada, — vlada u — vladi.

Razpravljene i prihvaćene osnove zakona poznate su; spominjemo samo, da je najživlju razpravu izvela osnova zakona o preinaci zak. čl. IX. od g. 1870. ob ukinuću zakona postojećih proti lihvarstvu. Hoće li

---

No dokle god ovo bude svojina samo obrazovanih ljudi, dotle se kod nas nemože ni da govori o njenom ukinuću. Mi mislimo, da nenužnost smrtne kazni treba propoviedati masi, da ona dobije o tom uvjerenje, pa tek onda može se protivu njenog postojanja raditi. Kamo sreće da naši učitelji (samo treba da su bolje plaćeni) popovi i obštinski pisari kao najbliži narodu uče ovaj o ovako plemenitim idejama.

Digitized by Google

i kakovih koristi donieti taj zakon, vidit ćemo; nu svakako je naivna bila primjetba nekoga gospodina, koji je — ne javno u saboru, nego više u dogovoru — na obranu te osnove naveo, da slični ugarski zakon vrlo povoljno djeluje. Ugarski zakon proti lihvarstvu stupio je u krieпost istom 1. srpnja o. g., hrvatski je sabor razpravljao u rujnu, nije dakle moguće, da bi se za dva mjeseca već vidili posljedci djelovanja zakona.

Osim još nekih, pomanjih osnova prihvaćena je i ona vrlo važna o zavičajnosti, zatim votirana adresa na Nj. Veličanstvo, zahtievajuća cielovitost zemlje i prihvaćena rezolucija o krajiškoj investicionalnoj zakladi. — U budućoj sjeditbi imat će sabor riešiti vrlo važne osnove zakona ob uredjenju seoskih i gradskih občina. I mi ćemo o njih možda već u budućem broju obširnije progovoriti.

Od domaćih stvarih još će zanimati pravnike cienik odvjetničkih pristojba, izradjen odvjetničkim odborom u Zagrebu, što ga priobćujemo na drugom mjestu ovoga broja.

Posliednjih dana mjeseca rujna sastaše se odvjetnici cislajtanskih kraljevina i zemalja u Gradcu u treću skupštinu. U svem bijaše ih do 180, od ovih dodje iz samoga Beča 60, iz Češke 20, iz Galičke i Trsta po dvojica, ostali iz drugih austrijskih zemalja pa i iz samoga Gradca. Program bijaše vrlo obilan, pače, kako se sada izpovieda, i preobilan, što je uzrokom, da se o svačem zametne razprava, a malo se toga konačno rieši. Prvi predmet razprave bijaše o prisilnem legalizovanju. Već je na prvoj odvjetničkoj skupštini, u Beču držanoj dr. Lederer predložio bio, da se ono dokine; tada nije predlog bio riešen, na skupštini držanoj prošle godine u Pragu zaboravilo se na predlog taj, a napokon ove godine bude zabačen, te je tim većina odvjetnika priznala, da je prisilno legalizovanje uredba koristna. — Vrlo živahnu razprava potakne cienik odvjetničkih pristojba. Taj sadržavaše četiri razdiela, a upravo tomu razdieljenju opru se vrlo snažno ladanjski odvjetnici dokazivajuć, da neima i nesmie biti razlike medju količinom pristojbe odvjetnika živućih u gradovih ili na selih. Radnja je jednaka, troškovi produkcije isti, neka bude indi i jednaka plaća. Opreka medju jednom i drugom strankom bude napokon izravnana kompromisom; cienik ima sadržavati dvie strane (dakle dva cienika), jedna valjati će za Beč i njegov rayon, Prag i Trst, a druga za ostale gradove i ladanje. Ujedno se iztakne, da će se cienik uporavljati samo ondje, gdje se stranke same nedogovore s odvjetnikom. Napokon bude zaključeno predložiti ministru pravosudja, da na temelju te rezolucije izradi osnovu zakona.

Odvjetnik dr. Pisko predloži, da se zaključi iskati od vlade reforme u studiju pravo i državoslovnih nauka. Polazak seminara da bude obligatan, vrieme nauke od četiri na pet godina

Digitized by Google

produženo, a vrieme prakse odvjetničke od sedam na šest godina obaljeno. Skupština zabaci taj predlog kao god i predlog dra. Pražaka, da se kod rudarske ili financijalne oblasti najviše kroz dvie godine obavljana praksa uračuna u sedamgodišnju odvjetničku praksu. Predlozi dra. Rösslera o sunarodnom trgovačkom pravu, dra. Sterna o reformi gradjanskoga postupnika i dra. Schwarza o lihvarstvu nisu uzeti u razpravu; naproti prihvati se predlog dra. Neuda ob izmieni nekih ustanova kaznenoga postupnika, naročito §. 410. Napokon spominjemo još, da je skupština gotovo jednoglasno usvojila predlog izvjestitelja dra. Millanicha sliedećega sadržaja: kazneni postupak u prekršajih dohodarstvenih ima se u buduće voditi pred sudovi, koji su od administracije posve neodvisni, osim ako se radi o manjih stvarih, pa se okrivljeni zadovoljava i sa postupkom pred administrativnom oblasti;

da se, u koliko narav dohodarstvenih prekršaja neiziskuje što inakoga, i na ovaj postupak uporave ustanovne općega kaznenoga postupnika, naročito člankom 10. temeljnih državnih zakona posvećeno načelo javnosti i ustmenosti;

da se I. dio kaz. zak. o prekršajih dohodarstvenih podvrgne reviziji, pa koliko to dopušta narav toga partikularnoga zakona, dovede u sklad sa načeli uvesti se imajućega kaznenoga zakona o zločinih, prekršajih i prestupcih."

Razumieva se, da je tu bilo i zabava i svečanosti i banketa, a na ovom sijaset zdravica, od kojih spominjemo onu predsjednika prizivnoga suda gradačkoga dra. Wasera. Na zdravicu namienjenu sudstvu zahvaljuje se dr. Waser te reče: „Zvanje sudca mučno je, odgovorno, ali uzvišeno i zahvalno. Pozvani nalogom najvišega gospodara sudstva, da u njegovo ime krojimo pravo, čuvamo zakon, te podržavajuć pravni red osjeguramo uvjete obstanku države, možemo zadovoljiti tomu zadatku i s toga, jer vi, gospodo moja, (t. j. odvjetnici) podupirete naše djelovanje svojim oživljujućim, nadzirajućim i kongruentnim sudjelovanjem, i jer mi autoritativnu moć sudbenih rješitba učvršćujemo pouzdanjem svih stranaka u pučanstvu, dočim stojeć nad strankami, prikazujemo se ovim kao sboreći zakon. Polje djelovanja sudčeva nije područje političko, ono je neutralno zemljište za sve stranke, na njem ima načelo „jednako pravo za sve" bez ikakova obzira na ugled, političko stanovište ili vjeroizpoviest osobe, ne samo riečju nego i po činu istinom postati, na njem nalaze svi zaštitu za gradjansku i političku slobodu sve do granice, gdje počimlje povreda zakona, kojemu je sudac čuvarom.

Bojazljivo pridržavanje zastarjelih načela prošlosti, strah svake novosti mnogo su zamudili ali i mnogo sagriešili u pravnom životu proti interesom naroda; zato je zakonodavstvo novoga vremena upravo moralo

Digitized by Google

stazom napredka brzim korakom pojuriti. Nove pravne uredbe nebi se mogle uzdržati, ako bi se garancija njihove valjanosti imala tražiti u idejah umnih muževa i u tom, da su izvedene po primjeru tudjih zakonodavstva. Tvorna moć zakona, istina, stoji u duhu, koji može bez predsude prosuditi potrebe svoga naroda i stepen njegovoga kulturnoga razvitka; ali štiteća moć zakona stoji u pravu, koliko se ovo uvrežuje od dole prama gore, a ne da se s gora naprama dole naprosto nalaže. Pravo treba da je narodno, a narod valja da poznaje pravo. Prema ovomu cilju možete vi, gospodo moja, po svom zvanju najviše raditi. Poznavajuć potrebe i želje pučanstva, obćet s njim neprestano, vi ste pozvani, da nepoznavanje zakona od strane vaših klienta ne samo suplirate kod suda, nego da ga podukom odklonite, da vim inertiae slomite i da kao pravi prijatelji reda i prava stanete na put tako zvanim prijateljem „starih blaženih vremena", koji izriču svoje želje prigovarajuć, da većina državljana nerazumie i neželi novih uredaba, da ne stoje u skladu sa njihovim nastojanjem oko mira i unapredjenja materijalnih interesa. Vi ste, gospodo moja, pozvani, da razširite uvjerenje, da užitak svake slobode naroda zavisi ponajprije o valjanosti njegova pravosudja, a dobro pravosudje da iziskuje od gradjana žrtva — u novcu i na vremenu.

Sudci i odvjetnici bitni su faktori u njegovanju prava. Stališ odvjetnika toliko je star koliko i stališ sudaca, on je tako nuždan, kao i sama pravda. Zato i nemože već daleko biti vrieme, kada se neće uviditi, da pojedinci jednoga i drugoga stališa zamiene svoje role; jer interes obajuh stališa iziskuje, da se „consortium togatorum" nesmatra kao posebna izključiva kasta.

Odvjetnik može svojoj u pogledu državnom važnoj misiji samo onda zadovoljiti, ako je u njem živo razvijen duh neuzkolebive pravičnosti i misao neovisnosti, da može steći obće povjerenje; ako živi u njem osjećaj stališkoga poštenja, odakle može crpiti snagu i odvažnost, da štiti pogažena proti sebičnosti ili neznanju; ako mu sud neuzkraćuje svoga štovanja i priznanja, bez česa mora ohladiti u izvršivanju svoga zvanja i ako ga napokon zakon rieši spona, koje stežu zamašaj njegova talenta, njegovu djelatnost, te živi izražaj njegova osvjedočenja." Govornik spomenu pohvalom djelovanje sadanjega ministra pravosudja dra. Glasera, koji da si je stekao velikih zasluga oko uredjenja postupka, te koji će jamačno ukloniti i ono još spona, koje stoje na putu podpunoj slobodi djelovanja odvjetnika. — Razumie se po sebi, da je nazdravljena velikim entuziazmom i zdravica gradačkomu sveučilištu kao ognjištu znanja, na kojem se toliki ogrijaše i um svoj obogatiše.

Pravosudni odbor ugarskoga sabora dovršio je razpravu ob osnovi kaznenoga zakona, te ju predložio saboru, a predlažuć ovu,

Digitized by Google

stavio je još sliedeće predloge: Usljed sveze postojeće medju Ugarskom i posestrimi zemljami, treba da su kazneno-pravne ustanove političke naravi identične; vlada ima se s toga pobrinuti, da se prema tomu popuni zak. čl. XXX.: 1868. (Nagoda sa Hrvatskom). Obzirom na sunarodni odnošaj postojeći medju ugarskom i austrijskom polovinom monarkije uvrštene su u ugarski kazneni zakon takove ustanove, kojimi se zaštićuje teritorijalni obstanak i vanjska sjegurnost zatim čast i sloboda delegacija, pozvanih razpravljati zajedničke poslove. Vlada ima se s toga na temelju reciprociteta pobrinuti, da se glede ovih pitanja jednaka skrb uzme i u austrijskih zakonih.

Što će austrijska vlada učiniti, ako ugarski sabor prihvati predlog svoga odbora, kako li zadovoljiti želji Ugarske, to nespada na nas. Nu što odbor predlaže o Hrvatskoj, nemislimo, da će to biti upravo onako, kako se predlaže. Prije svega, odbor ugarskog sabora predlažuć da se popuni nagodbeni zakon predlaže nesmisao. Kako da udju u nagodbeni zakon kazneno-pravne ustanove? Ako se već misli štogod učiniti, imao bi se hrvatski pravosudni odjel zamoliti, da predloži takove preinake postojećega u Hrvatskoj kaznenoga zakona. Jesu li te preinake potrebne i bi li one bile shodne i kako, o tom će suditi samo hrvatska vlada i hrvatski sabor.

U Ugarskoj radi se o reformi novele gradj. parbenog postupnika. Glavne točke te reforme bile bi ove: 1. djelokrug inokosnih sudova ide do 500 for.; 2. samostalno kasacionalno sudište ukida se; 3. dokida se podnašanje samostalnih žalba ništovnih; 4. sustav pravnih sredstva ima se promieniti; 5. osude prvoga suda, u koliko se neprotežu na svote preko 200 for., imadu se izvršiti neovisno od priziva; 6. da se poluči konformna judicatura, uvesti će se tako kod kr. kurije kao i kod kr. tabule plenarni senati.

U kratko još spominjemo, da je taljanski ministar pravosudja već pred više vremena predložio saboru osnovu kaznenoga zakona za kraljevinu Italiju; a kasnje izda i obrazloženje k tomu. Mi ćemo u budućem broju priobćiti kratku analizu osnove.

Naredba

kralj. hrv.-slav.-dalm. vladnoga odjela za pravosudje od 26. rujna 1877. broj 5956. upravljena predsjedničtvu banskoga stola.

Da se rieše neke dvojbe, koje su nastale u uredovanju maličnih sudova, obnašao je kr. vladni odjel za pravosudje naknadno odpisu od 3. travnja 1877. br. 1915. narediti što sliedi:

Digitized by Google

1. Ako stranke na ročištu urečenu kod kr. kot. suda uslied pritužbe uložene proti osudi mjestnoga suda sklope nagodu, ima kot. sud dostaviti udostovjereni prepis nagode dotičnomu mjestnomu sudu, uz poziv, da ju zabilježi u 6 rubrici uredovne knjige.

Zabilježba ima se obaviti što kraće naznakom nagodne svote i možebitnih platežnih obroka.

2. Ako na ročište urečeno kod kot. suda uslied pritužbe uložene proti osudi mjestnoga suda nepristupi nijedna stranka, ima kot. sud postupati po odnosnih propisih gr. par. post. (§. 93. zak. o malič. post) dosliedno tomu, uslied nedošašća stranaka, osuda mjestnoga suda nepostaje pravomoćnom.

O nedošašću stranaka ima kot. sud obaviestiti mjestni sud, koji će obaviest zabilježiti u 6. rubrici uredovne knjige, a zabilježba ova ima tu posljedicu, da osuda mjestnoga suda nije ovršiva.

3. Ako na ročište urečeno kod kr. kot. suda uslied uložene pritužbe pristupi jedna samo stranka, postupati će kot. sud po propisih maličnoga postupka (§. 86. zak. o mal. post.).

4. Za dozvolu i provedbu ovrhe, zamoljene na temelju nagode sklopljene pred kr. kot. sudom u slučaju predvidjenom u 1. točki nazočnoga odpisa nadležan je mjestni sud koji je izrekao osudu, proti kojoj bijaše uložena pritužba.

5. Za dozvolu i provedbu ovrhe radi troškova, koje kr. kot. sud uredujući povodom pritužbe nedopituje konačnom osudom u stvari glavnoj, već usljed dozvoljene odgode ročišta, odustaje od pritužbe, ili inim povodom nadležan je kr. kotarski sud, koji je odnosnu odluku izrekao (§. 61. zak. o mjest. sud.).

O ovakovih odlukah neima se obaviestiti mjestni sud.

6. Kad se radi o ovrhi dozvoljenoj prema prediduoj točki, preporučuje se kot. sudovom, da radi štednje ovršenika uporavljuju u pravilu onu ustanovu §. 92. zak. o malič. postupku, koja jih ovlašćuje zaiskati za provedbu ovrha onaj mjestni sud, u području kojega stanuje ovršenik.

7. U 4. podrubriku rubrike 3. izkaza priložena odpisu od 3. trav. 1877. br. 1915. imadu se unesti sve riešitbe, kojimi je razprava riešena inim načinom nego li osudom ili nagodom, dakle i riešitbe izdane uslied nedošašća stranaka na ročište, ako do dana, kojega je izkaz sastavljen, nije dozvoljena reasumcija razprave.

8. U rubriku 4. imadu se unesti ne samo riešitbe izdane u razpravah povedenih uslied neposredno podnešene tužbe, već i one koje se izriču povodom pritužbe proti osudam mjestnih sudova.

Neka predsjedničtvo kr. banskoga stola dostavi nazočni odpis svim kr. kot. sudovom (kr. grad.-deleg. kot. sudovom) za ravnanje, uz poziv, da upute i mjestne sudove o ustanovah, koje se njih tiču.

Digitized by Google

Cienik odvjetničkih pristojba.[1]

§. 1. Odvjetničke pristojbe jesu:

I. Poslovna nagrada i to budi po vriednosti prepornoga predmeta, budi u stalnom iznosku.

II. Nagrada po vremenu.

III. Naknada putnoga troška.

IV. Pristojbe za pisariju i odpravak.

§. 2. Poslovna nagrada. Ova je:

A. Za jednostavnije podneske i to:

1. Za sastavak svakovrstnih tužba i ovršnih molba, ako vriednost predmeta bez kamata i inih pripadaka iznosi:

a) do 50 for.	2 for.	—	novč.
b) od preko 50 for. do 200 for.	3 „	—	„
c) od preko 200 for. do 1000 for.	4 „	—	„
d) od preko 1000 for. do 3000 for.	5 „	—	„
e) od preko 3000 for. do 5000 for.	6 „	—	„
f) od preko 5000 for. do 10.000 for.	8 „	—	„
g) od svote preko 10.000 for. za svakih dalnjih 1000 for. 1 for. više.			

2. Za sastavak svih inih podnesaka u stvarih parbenih kao za odgodu roka il ročišta, za ogledbu spisa itd.

a) do 200 for.	2 for.	—	novč.
b) preko 200 for.	3 „	—	„

B. Za sastavak jednostavnijih poslovnih listova:

a) do 200 for.	— for.	60	novč.
b) od preko 200 for. do 1000 for.	— „	80	„
c) preko 1000 for.	1 „	—	„

C. Za sastavak pismenih opomena:

a) do 200 for.	— for.	80	novč.
b) od preko 200 for. do 1000 for.	1 „	—	„
c) preko 1000 for.	1 „	20	„

D. Za punomoć . . . . . — „ 50 „

E. Za ročišta, kod kojih nit se uvršćuje u zapisnik kakov parbeni govor, niti obširnije očitovanje, pa niti se podulji dogovori medju strankami vode, i to:

1. Za odgode ročišta:

a) do 200 for.	2 for.	—	novč.
b) preko 200 for.	3 „	—	„

[1] Ovaj cienik izradio je odvjetnički odbor u Zagrebu, te ga podnio kr. bankomu stolu. Ured.

Digitized by Google

2. Za oglušna ročišta:
   a) do 200 for. . . . . 3 for. — novč.
   b) preko 200 for. . . . . 4 „ — „

Opazka. K A.—E. Gotov trošak kao: za biljege, poštarinu itd. ima se na poseb nadoknaditi.

F. Za poslovanje kod novca i to:
   a) za dignuće novaca ili vriednostnih papira, upis u knjigu i to do iznosa 1000 for. uključivo . . . . . $^1/_4$ %
   ipak nikad manje od 1 for.; za svaki dalnji iznos, koj nadmašuje prvih 1000 for. . . . . $^1/_{20}$ %
   od vriednosti, koju dotična dignuta svota ima.
   b) za izdanje novaca i vriednostnih papira i unos u knjigu do 1000 for. . . . . $^1/_4$ %
   ipak nikad manje od 1 for.; od svakoga dalnjega iznosa, koj nadmašuje prvih 1000 for. . . . . $^1/_{20}$ %
   od vriednosti izdane svote.

Opazka. Kod vriednostnih papira promjerit će se postotci naprama burzovnomu tečaju, kakov je bio dan prije dignuća ili izdatka.

§. 3. Nagrada po vremenu iznosi:

1. Za dogovaranja, ročišta, komisije i izvidjenja, što no se obave bez osobita truda, za svaki sat . . . . . 3 for. — novč.
2. Za odsutnost izvan odvjetnikova sjedišta:
   a) za pol dana . . . . . 6 for. — novč.
   b) za cieli dan . . . . . 10 „ — „

§. 4. Naknada putnoga troška. — Ima li odvjetnik poduzeti koj posao izvan svoga sjedišta, to mu osim ostalih nagrada napomenutih u §§. 2. i 3. pripada još i naknada potroška i to:
   a) za pol dana . . . . . 2 for. — novč.
   b) za cieli dan . . . . . 4 „ — „

Ako odvjetnik radi posla mora izvan svoga sjedišta prenoćiti, to ga za svaki slučaj ide još i . . . . . 5 for. — novč.

Ako se je odvjetnik radi posla, koj se ima obaviti izvan njegova sjedišta, dao na put noćju, to ga za to ide nagrada od 5 for. — novč.

Nadalje je odvjetnik ovlašten, da kod izvanjskih posala, u koliko k tomu može rabiti kola, a nisu mu bezplatno stavljena, dobije odštetu za kola i to pristojbu za I. razred na željeznici, a gdje željeznice neima, pristojbu za dvoprežna kola, kakva postoji u dotičnom mjestu.

Nemože li se voziti na mjesto poslovanja budi posve budi djelomice, to ide odvjetnika za putovanje pješke . . . . . 3 for. — novč. za svaki sat hoda, što ga je tamo i natrag prevalio.

Digitized by Google

§. 5. Pristojbe za pisariju i odpravak.

Za prepis spisa u čisto, uključiv sravnivanje, nošenje na poštu i predaju kod dotične oblasti, računa se pristojba po broju napisanih strana tako, da iznosi za svaku stranu sa najmanje 20 redaka 20 novč.; za stranu samo djelomice izpisanu ide podpuna pristojba. Pod ovo se pravilo neimaju uvrstiti prepisi tabelarnih ili izprava sa mnogo brojeva, priloga itd.

§. 6. Ovaj cienik valja kao minimalni cienik za pravne parbene poslove, koji su manje obsežni i za koje se netraži osobito znanje i trud.

§. 7. Za poslove izvanparbene postavit će se novi cienik.

Ovaj cienik dostavio je odvjetnički odbor vis. kr. banskomu stolu sa sliedećim obrazloženjem:

Vis. kr. banski stole!

U području ovoga kr. banskoga stola neima nikakova stalnoga cienika, dakle neima stalnoga mjerila, po kojem bi se prosudjivale radnje, trudba i troškovi odvjetnika za njegovu stranku. Odvjetnici sami ciene ih različito, a isto tako različito likvidiraju sudovi to viši to niži, kada im odvjetnikov troškovnik predložen bude na likvidaciju.

Ovakovo procjenjivanje bez stalnoga mjerila, i negledeć na to što može biti nepravedno, budi po odvjetnika budi po stranku, svakako je vrstno uroditi pomrženjem pojmova o pravednosti i pravičnosti, o jednakosti posla i poslenika, napokon i o ugledu budi odvjetničtva, budi sudstva. Dapače radjaju se težkoće i za odvjetnika, kako da cieni svoj posao, i za sudca, koliko da mu dopita; jer povrh toga, što odvjetnik mora paziti na to, da mu samomu krivo nebude, ima još i on i sudac paziti, da bude obim strankam pravo; a što je pravo? tomu neima mjerila.

Takovi su nedostatci postojali i u drugih zemljah, naročito u zemljah preko Litave; pak su u tih zemljah pošli na to, da ih uklone. Odvjetničke komore u Pragu i Beču sastaviše stalne upravo ove godine cienike. Za ovimi izobraženimi zemljami, koje mi Hrvati sliedimo i u zakonarskom radu, poveo se je i podpisani odbor, kada je odlučio urediti stalni cienik za odvjetničko poslovanje, trudbu i troškove.

U tu je svrhu podpisani odbor saslušao sve u svom području stanujuće odvjetnike, te je čuvši njihovo mnienje i zadobivši njihovo odobrenje, sastavio takov cienik.

Dakako da se je cienik mogao i morao sastaviti samo glede jednostavnih agenda, koje se dadu svesti pod jedno obće pravilo, ostaviv za agende riedje teže ustanovljaj ciene prosudjivanja od slučaja do slučaja. Pri tom je odbor sliedio ne samo narav stvari, nego i primjer odvjetničkih komora u Beču i Pragu.

Digitized by Google

Kad se ovaj odborom osnovani cienik sravni sa cienici pražke i i bečke odvjetničke komore, opaže se, da neustanovljuje ciene veće, dapače da glede više vrsti posala troškova ustanovljuje ciene za dvie trećine manje; akoprem odnošaji skupoće u Hrvatskoj nisu glede živeža u istom razmjeru povoljniji, nego su dapače glede proizvoda literature, industrije i glede pisarskoga osoblja znatno nepovoljniji nego li u Beču i Pragu. Samo glede prepisavanja morala se je povisiti ciena za 5 novč. po strani radi manje množine, dakle radi veće skupoće prepisača.

Ako se još na um uzme, da je ciena glede nekojih posala odmjerena manja nego li su sudovi i dosele faktički za nje dopitivali, to će se uviditi, da je ovaj cienik primjeran, da je za stranke povoljan i da je u obće pravedan. Nu ova je ciena samo minimalna a ne maximalna, kako je i posve naravno, pak je ostavljena mogućnost, da se za radnje i troškove iste vrsti, nu koji su veći nego li obično, dopita veći iznos.

Cienik se prilaže pod ·/. s tom pokornom molbom, da ga izvoli vis. kr. banski stol odobriti, ter naprama tomu kako bude za shodno smatrao, bud predložiti vis. kr zem. vladi, da mu ona shodnim putem pribavi valjanost, bud predočiti svim u području ovoga vis. kr. banskoga stola nalazećim se sudovom s preporukom, da ga prigodom likvidacije odvjetničkih posala, trudbe i troškova uvaže.

U Zagrebu dne 19. listopada 1877.

Odvjetnički odbor.

Instalacija rektora za tek. škol. godinu.

Najvažnija svečanost u sveučilištnom životu, instalacija naime novoga rektora drži se kod nas svake godine 19. listopada, na uspomenu dana, kada je bilo hrvatsko sveučilište Franje Josipa I. u Zagrebu otvoreno. Kako prijašnjih tako se je i ove godine obavila radostna svečanost istoga dana i to u saborskoj dvorani, pošto sveučilište neima ni drugih nuždnih prostorija, a kamo li za ovake svečane sgode potrebnu dvoranu; a nitko se nebrine, da ih dobije.

Ovogodišnja svečanost instalacije razlikovala se od dosadanjih tim, što su rektoru i dekanom svečano predani znakovi vlasti i odlikovanja akademičkoga, najme lancevi i pedum, što no su vrlo ukusno u Beču izradjeni. U dvorani i na galeriji sakupilo se već prije šeste ure mnogobrojno odlično občinstvo: svi prostori bijahu dubkom puni. Točno u šest ura dodje nj. preuzvišenost

Digitized by Google

ban praćen akademičkim senatom u saborsku dvoranu, zauzme stolicu predsjedničku te kratkim govorom izruči odstupljujućemu rektoru dru. A. Kržanu lanac i pedum naglasiv, kako je Nj. Veličanstvo, čije ime nosi sveučilište, iz svojih privatnih sredstva blagoizvolilo nabaviti i svomu sveučilištu darovati te znakove i tim novi dokaz svoje kraljevske milosti. Zatim zasjedne stolicu odstupljujući rektor dr. A. Kržan, te kratkim ali liepim govorom razloži stanje sveučilišta naglasiv, da ono zaista napreduje onom stazom, odakle mora narodu donieti koristnih i sjegurnih plodova. Na svršetku govora zaori dugotrajni živio. Odstupljujući rektor izruči znakove sveučilištne vlasti novomu rektoru magnificu dru. Konstantinu Vojnoviću i dekanom triuh fakulteta.

Sada sjedne na stolicu rektor magnificus, te uze govoriti svoj nastupni govor, uzev si zadaćom „obrazložiti visoku zadaću našega sveučilišta, komu je dužnost promicati i po mogućnosti dovršiti uzgojivanje ideala u akademičkoj omladini, dovesti taj ideal u sklad sa realnimi potrebami Hrvatske i sa zadatkom, koji božja providnost, povjestnica i narodni genij Hrvatskoj su opredielili.“

Govor taj priobćiše sve domaće novine; tiesni prostor našega lista, pa onda jer riedko izlazi, čine da nepriobćujemo cieloga govora, koji je praćen živahnim, a na svršetku upravo burnim povladjivanjem mnogobrojnoga obćinstva. Nu priobćujemo barma onaj dio, koji se odnosi na pravo- i državoslovni fakultet. Pošto je najme govornik označio narav i svrhu sveučilišta taknuo se načela ob uzgoju, označio zadatak fakulteta bogoslovnoga u obće, a napose važnost njegovu za Hrvatsku. Isto tako razloži zadatak obuke na fakultetu pravo- i državoslovnom i na filozofičkom. O pravo- i državoslovnom fakultetu reče govornik sliedeće:

„Pravo- i državoslovni fakultet drži po svojoj naravi i po svome cilju visoko razvit stieg prava. Gojiti mu najuzvišeniji pojam, posaditi ideal prava u grudih hrvatske omladine, to biva jedna od prvih zadaća našega sveučilišta. Taj ideal valja da počiva na nepomičnih načelih moralnoga reda, ako se neće igdje strti u vrtlogu strasti i dogadjaja. On izčezava bude li mu se izvor tražio u utilitarnome načelu, ili u samovolji naroda, koji su znali i znadu hiniti i njegovi tlačitelji. Nejma so-

Digitized by Google

lidnijega temelja pravu do same dužnosti, koju čovjeku propisuju njegova oplemenjena narav, i njegov uzvišeni cilj. U čuvstvu i u sviesti dužnosti našli su i nalaze zatočnici pravice najveću snagu da ju brane i da umiru za nju. Osobito, gospodo, nas Hrvate treba da sveti ideal prava kroz i kroz pronikne, jer nijesmo još došli do svoga cielokupnoga prava, jer težimo, mučimo se, borimo se da ga ostvarimo. Lasno je velikim narodom, koji su osigurali svoje, koji počivaju pod hladom svoje prostrane, naokružene domovine, titrati se sa naslovom stečevine svoje, njima se to nezbiva brez pogibelji, te znanstvena ta igra, koja se rodi iz profesorskih ili akademičkih stolica, plaća se koji put udom okrvavljena svog doma. Ali nas ta igra bi mogla stati svu našu budućnost, a mi ju nećemo ćerati. Bude li pravoslovni fakultet u svih strukah, koje goji, različitim načinom i porabam, kako pojedine znanosti zahtievaju, obrazovao ideal prava kod akademičkih gradjana, — neće se strašiti malena Hrvatska za svoju sudbinu, neće se strašiti jer će ona naći u poslovača naroda zaštitnike i vršitelje njezinih pravica, gdje je negda nalazila svoje napadače; neće se, jer uzgojivanje ideala prava stvara, jača i oplemenjuje onaj značaj, koji se muževno opire svakoj samosilji, koji se nepogadja sa sviesti ni sa dužnosti, koji ne laska ni novcu ni moći, ni slavi ni uspjehu, koji može opetovati s Berangerom „je n'ai fladé que le malheur: „nisam nikomu van nesreći laskao.“ Brez toga značaja ni veliki, a kamo li maleni narodi kako mi, nemogu se niti stvoriti, niti se uzdržati a još manje se podignuti, ako su po nesreći pali, ako su im udovi njihovog negda cielovitog tiela raztrgani.

Ideal prava ima osobito svjetliti kao luč povjesti prava, da nebismo se, razvijajući njezine listove, dali zavesti onimi bludnjami, od kojih historička škola nije se znala čuvati, da nebismo našli s Hegelom, da je sve što obstoji razumno, a da sve što je razumno obstoji. Jer ako je istina da se pravo polag vlastitosti svakog naroda, polag fizičkih, moralnih okolnostih u kojih se nalazi, redovito postepeno razvija i nove oblike prima ili stare usavršuje, posvjedočuje nam povjestnica takodjer, da navala dogadjaja i nasilje ljudi znadu mu ustaviti ili zamrsiti razvitak i toliko puta jedro i razcvaćeno stablo prava do korena podrezati, — pak krstiti samosilje i tlačenje novim pravom, zaviknuvši pobjedjenim: „Veh Victis!“ Hrdjavo bi prošla Hrvatska kad prebirajući listove svoje historije, nebi joj lebdio onaj ideal prava, koji je negda bio realno njezino pravo, — kad bi ona našla pravno svoje stanje u faktičnome lišenju, oli okrnuću svoga prava. Ideal prava ako je s površine narodne inteligencije sašo na niže slojeve pučanstva, s jedne strane će usavršiti ustanove privatnog prava, a s druge će ojačati u narodu onu sviest prava, koja valja da se kriepi u svagdašnjih borbah za obranu maličnih interesa, hoće li se kušati uspješno na širjemu polju, jer je

Digitized by Google

živa istina što kaže Ihering u svojoj borbi za pravo, da hoćemo li znati kako će narod do potrebe braniti svoja politička prava i svoj državni položaj, neka se gleda kako pojedinac brani svoje pravo u privatnom životu. Narodu, koji se priviknuo čuvati svoju najmanju stvar od napadanja tudjega, neće mu nitko otimati što on ima najdragocienijega i s toga kaže on, nije po slučaju da onaj isti narod stare dobe, koji je znao unutra pokazati najveći politički razvitak, a vani najveću snagu, posjedovao je najsavršenije privatno pravo.

U preustrojenju naše domovine uzgojivanje naše omladine u idealu prava dati će joj pravac, kojim će rukovoditi kaznenu struku da shvati ovu granu pravosudja, ne kao političko oružje, koje se rabi polag promienljivih okolnosti časa, nego kao vršenje vjekovitih propisa pravde u granicah socialnih potreba, i kao sredstvo za poboljšanje zločinca, da se tim najuspješnije začepi vrutak opetovanoj povrjedi javnoga reda.

Taj ideal prava ima lebditi upravnoj znanosti, da se omedjaši granica medju djelokrugom privatne slobode i javne oblasti, — da domovina nam se neoslabi po zlosretnoj staroj navadi u razpršenju svake ukupne snage, a od druge strane da neuguši slobodno kretanje državljana, bez kojega nikakav napredak ne postaje sokom životnim naroda, niti ga zajednički udes može zanimati.

Uzgojivanje ideala prava, bude li podloga i predmnieva financijalnoj i narodno-gospodarstvenoj znanosti čuvat će buduće upravitelje domovine od onoga socializma, koji potiče ozgora, kad se preko državnih potreba i proti interesom naroda posiže u žepove državljana, a kad što ozdola kad narod, potaknut takim zlim primjerom, osiromašen bivši oslabio ili izgubio sviest prava i moralne dužnosti, u zlokobnih danih juriša na privatnu vlastnost, da je pretvori u zajedničku. Ovo vam je, gospodo, zadnja praktična posljedica nijekanja svakoga ideala, — kad u srce naroda, usljed nemoralnih nauka i primjera inteligentnih stališa, ostaje svake vjere, svake ljubavi lišeno i opustošeno.

A taj ideal, gospodo, red je da priteče u pomoć s drugog gledišta narodnoj ekonomiji, na koju navaljivaju biesno socialističke škole. I njoj se takodjer krivo nijekalo i niječe od nekijeh dostojanstvo znanosti, te će na nju uspjehom jurišati socijalizam dotle dok će ona, mimoišav moral, tražiti samo u neograničenoj slobodi lijek nepravednom razdieljivanju bogatstva i rastećoj nevolji poljodjelskih i obrtnih radnika. Ekonomiste često zaboravljaju, gospodo, da je predmetom narodnome gospodarstvu čovjek, dakle biće slabo, svakoj napasti da zlouporabi svoju slobodu izloženo, te da on svojimi predsudami, a najviše svojim strastmi znade često osujetit vršenje onih gospodarstvenih zakona, kojim se divio veliki ekonomist francezki Bastiat, kad je uzkliknuo u dielu sačinjavajućemu njegovu znanstvenu oporuku: „digitus Dei est hic.“

Digitized by Google

Narodna ekonomija, gospodo, ako ne pozovne u pomoć kršćanski moral neće nigda po sebi riešiti socijalno pitanje dan po dan sve to više svuda prieteće, jer logikom koristoljublja neće nigda osvjedočiti kapitalista da dieli obilatije i prama zaslugam svoju rentu sa radnikom, a još manje će umiriti radnika i zadovoljit mu pored svih filantropičkih izuma, koje stvara duh udruživanja, dok se radniku predstavlja, primjerom bogatih razreda pučanstva i novom pučkom literaturom, opojenom materijalističkom filozofijom, uživanje kao zadnji cilj života. S toga, gospodo, skoro obavljeni socijalistički kongres u Gandu obračunao je na brzu ruku sa narodnim gospodarstvom, sa srednjim stališem i sa dioničarskim družtvom, koja je izsmiehavao, a jurišao je svom svojom snagom i žešćinom, kao na jedinog pogibeljnog i ozbiljnog neprijatelja, na kršćanstvo, s toga najviše što drži visoko barjak neumrlosti duše, te je kroz jednog od svojih govornika kazao: „Zagrlivši znanost osnovanu na razumu, mi smo se odrekli naše česti raja, jer je znanost dokazala, da ovaj je sanja i laž, mi ćemo si uzeti naš dio raja na ovoj zemlji, te ćemo tražiti da nam se plati što su nam dužni i što nam treba, naime uživanja i osvete.“

A za dobrobit i osiguranje budućnosti naše Hrvatske treba da kanoničko pravo, — koje biva zajednička znanost dvim fakultetom, — goji i ulije u našu mladež liepi ideal mira i sklada medju crkvom i domovinom, koji odgovara jedinstvenoj naravi čovjeka, koji se neda prepoloviti, kojemu nemože biti prirodna vjekovita borba medju najplemenitijim njegovim čuvstvom, — odgovara cieloj historiji europejske kulture, gdje vidimo hiljadom niti kroz stoljeća prepleten udes crkve i domovine, — odgovara napokon našoj povjestnici čije najljepši listovi posvjedočuju to divno pobratimstvo, koje je stvorilo i uzveličalo Hrvatsku u zlatno nje doba, spasilo ju u turobne dane i obnovit će njezinu slavu.

A u tome nastojanju utvrditi će nas žalostni pokusi stranih naroda, koji su htjeli na razdieljenju crkve od države ovu granu javnog prava ustanoviti, zavedeni od sjevero-amerikanskog primjera, ne promatrajući da koloni amerikanski od najrazličnijih vjera, kad su prošastnog vieka s religioiskog progonstva utekli k slobodnim šumam Amerike, uredili su odmah zadrugu na temelju razdvojenja crkve od države, dočim u našoj staroj Europi države bijahu ustrojene od crkve, te su sustopice prevalile stoljeća, omejašile malo po malo svoj posebni djelokrug, ali nigda jedna od druge se razdvojile. A koliko to razdieljenje je protinaravno i pogubno, vidimo po izkušanim posljedicam, jer ono vodi ili na svedjerni, najpogibeljniji nutarnji rat, koji crvotoči državu i crkvu, ili na podjarmljenje crkve, i na ugušenje prve, bitne čovječje slobode, slobode savjesti, uglog kamena svakoj drugoj, koju, ako ju neštiti država, ovoj fali prvi razlog obstanku njezinom.

Digitized by Google

Viestnik.

Tečajem ovoga mjeseca čitat će prof. dr. Al. pl. Bresztyenszky u skupštini pravničkoga družtva razpravu „o opomenbenom postupku.“ Dan i mjesto gdje će se čitati, priobćit će se članovom prav. družtva običajnim načinom u domaćih novinah.

— Novi članovi. Pravničkomu družtvu pristupiše kao članovi: Dr. I. Ružić odvjetnik i kralj. javni bilježnik u Belovaru i dr. Vilim Egersdorfer, odvjetnik u Sisku.

Sa sveučilišta. Za pravno-povjestni državni ispit prijavila su se bila za mjesec listopad o. g. 44. kandidata. Na ispit nije ih došlo 11, od preostala 33. aprobirano ih je 23, a medju timi dvojica s odlikom iz pojedinih predmeta, a deset ih reprobirano. Tako u listopadu kao i u srpnju prošle školske godine obavljeni ispiti pokazuju naprama lanjskoj godini mnogo povoljniji znanstveni napredak. Nu nemožemo mimoići onaj neugodan pojav, što se je toliko kandidata — 11 — u listopadu ove godine subduciralo, te ovako u sredini svoje nauke prekinulo. Dokazuje to, da još gdjekoji shvaćaju nauku prilično lahko, da neračunaju na godine, a imadu još manje pred očima gubitak kapitala, što je kroz tolike godine trošen da se priprave za akademičku nauku, pa je to sve promašilo svoju svrhu. Jer tko ni nepokuša barma u mjesecu listopadu položiti ispit pravno-povjestni, taj bi se uzalud upisao u treći tečaj, jer mu se vrieme i slušanje nauka neće po zakonu uračunati u zakonito četverogodište.

Nedvojbeno, da je u savezu s onim gore iztaknutim povoljnijim napredkom radostni pojav, da se u mladeži pojavlja težnja za ozbiljnim radom, što najbolje dokazuje mnogobrojna uporaba kr. sveučilištne knjižnice. Kako doznajemo iz skroz pouzdana izvora, čitaonica djačka u sveučilištnoj knjižnici svakim se danom marljivo posjećuje, što najbolje pokazuju sliedeći podatci: Sveučilištna obća čitaonica bijaše prošle školske godine otvorena svaki dan šest sati, od 9—12 prije, a od 4—7 poslje podne. Kroz tih deset mjeseci čitale su u njoj 3992 osobe (djaci), te upotrebile 7839 svezaka. Najviše ih je bilo u mjesecu studenom, najme 774 osobe, koje su upotrebile 1001 svezak. Posudjeno je kući sveučilištnoj mladeži prošle školske godine 646 osobam 1171 svezak — tako da je ukupna poraba sveučilištne biblioteke od strane učeće se mladeži iznosila 9010 svezaka, dakle se je poraba biblioteke kod mladeži podvostručila naprama onoj od školske god. 1875/6.

Svaki se patriot mora ovomu pojavu srdačno radovati. Žalimo jedno: djačka čitaonica je pretiesna, a nemože se nipošto razširiti, niti još koja soba k tomu dodati, jer je i sama sveučilištna biblioteka tiesno smještena, kao što se u obće cielo sveučilište upravo bori za nuždne

Digitized by Google

prostorije. Samo da spomenemo ovo: sveučilištni profesori neimaju nikakove sobe, gdje bi se prije ili poslje predavanja sastali, što ima ipak svako i najkukavnije srednje učilište. U sobi, gdje je smješten dekanat pravo- i državoslovni, drže se sudstveni i politički državni ispiti, strogi ispiti, u njoj se za nevolju sastaju profesori. A da negovorimo o tom, kako neima pristojne sobe za obavljanje akademičkih svečanosti. Već zaista nastaje skrajnje vrieme, da se počme graditi gimnazij, te sadanje sdanje sasma se ustupi na porabu sveučilištu.

Za ovo govori još drugi razlog. Broj slušatelja množa se osobito na pravo- i državoslovnom fakultetu. Ove godine upisalo se je samo u prvi tečaj do 80, a došlo ih je u ostale tečaje ponešto iz ostalih sveučilišta monarkije tako, da bi moglo biti na cielom fakultetu do 200 slušaoca. U drugom semestru slušaju obično jedan kolegij rimskoga prava prvi i drugi tečaj zajedno, a u cieloj sveučilištnoj sgradi neima sobe, u koju bi moglo stati više od 80, a kamo li da stane 120—130 slušatelja, kao što će ih biti ove godine u drugom semestru.

Imenovanja. Dr. Janko Čakanić, namjest. prof. imenovan je kr. javnim izvanrednim profesorom za stolicu kaznenoga prava i kaz. postupnika na kr. hrv. sveučilištu Franje Josipa I. u Zagrebu; Franjo Kottnauer definitivnim viećnikom c. k. sudb. stola u Novoj Gradiški; Jovan Veličković, Ljudevit Cekuš, Gjuro Rikati i dr. M. Šajnović imenovani su prislušnici u obsegu kr. banskoga stola. — Kr. ug. ministarstvo financija imenovalo je u statusu osoblja preustrojenoga kr. zemalj. financ. ravnateljstva u Zagrebu financ. savjetnici: Antuna Zurhalega, Vatroslava Simića, Andriju Koksteina i Antuna Sladovića; financ. tajnici I. razreda: Ferdu pl. Keömley-a i Ferdu pl. Hranilovića; financ. tajnici II. razreda: Franju Klofutara, Ljudevita Šellandera, Filipa Gričera, Antuna Vračka, Otona Hudjeka i Fortunata Peharca. — Napokon imenovani su: Ivan Kugler, dr. Antun Kačić-Peko i dr. Vladoj Perko kr. erarskimi odvjetnici, a Josip Troboz i Ivan Ščrbak kr. erarskimi odvjetničkimi pristavi kod kr. ravnateljstva erarskih pravnih posala u Zagrebu.

† Dr. Gavro Smičiklas kr. javni izvanredni profesor na bogoslovnom fakultetu kr. hrv. sveučilišta preminuo je 2. listopada o. g. u 34. godini života. Pokojnik bijaše uman i revan profesor, čestit drug i čist karakter. Od strane sveučilišta položi na grob mu vienac sadanji prorektor g. dr. A. Kržan.

† Augustin M. Sporčić. Dne 8. listopada zakopasmo Aug. M. Sporčića, koga prerano u grob sruši ljuta sušica. Pokojnik bijaše kroz više godina u državnoj službi, nu ove godine ostavi ju, položi u mjesecu srpnju sa dobrim uspjehom politički državni ispit, te nakanio položiv odvjetnički posvetit se odvjetničtvu. Smrt učini kraj svim osnovam. Po-

Digitized by Google

kojnik bijaše mladić darovit, značajan, čisti karakter i nesebični hrvatski patriota, k tomu revan pomoćnik „Mjesečnika“, kojemu je osobito u zadnje vrieme priobćivao mnogo praktičnih slučajeva. Lahka mu zemlja.

— Kazniona u Lepoglavi. Od kako je imenovan upraviteljem zemalj. kaznione u Lepoglavi g. E. Tauffer, nastoji se po mogućnosti uvesti red i sustav u taj zavod. Nu i za to se hoće vremena i novca. Sabor je dozvolio načelniku pravosudnoga odjela 400.000 for., da se podigne sgrada za smještenje sudova prve molbe, za mužko uzište kod kr. sudb. stola, za žensku kaznionu, za smještenje viših sudova i kr. drž. nadodvjetničtva i za preustrojenje i uredjenje zemalj. kaznione u Lepoglavi. Možemo dakle sjegurno očekivati, da će se doskora i u Lepoglavi počet izvoditi one gradjevine, koje su vrlo nuždne, da se omogući ostvaranje irskoga sustava u kaznioni. Nu g. Tauffer radi već sada i izvodi, što se može. Evo što o tom pišu „Obzoru“ iz Lepoglave:

„U lepoglavskoj kaznioni uvodi ravnatelj Tauffer uslied odluke kr. zem. vlade progresivni sustav, koji se zove i irski. Kako je poznato, taj sustav obuhvaća 4 stadija, i to: samotni zatvor nakon uručenja kažnjenika; po tom klasifikaciju po moralnom individualitetu ljudi; za popravljene odjel posredovanja k slobodi, sa radnjom izvan zavoda; napokon uvjetni odpust na slobodu za one, koji to zaslužuju.

Od mjeseca kolovoza stavlja se već svaki novi kažnjenik u samotni zatvor. 26. rujna držan je u samotnom zatvoru 21 kažnjenik. Isti dan dovršena je klasifikacija kažnjenika prema njihovoj moralnosti. Iz te obsežne radnje možemo priobćiti sliedeće podatke: Pomenutoga dana bijaše efektivnoga stanja kažnjenika 652 čovjeka. Medju njimi bijaše mladića izpod 24 godine $10^{13}/_{100}\,\%$; učestvovanje mladeži kod zločinstva prema tomu je relativno povoljno. Zločinstva, kojim je bio motiv pohlepa za dobitkom, zastupana su sa $66^{55}/_{100}\,\%$, medju timi imade s istim motivom priupadnika $42^{17}/_{100}\,\%$, odtud se dakle vidi, da tate i varalice itd. prva kazan riedko popravi. To izkustvo potvrdjuje i onaj razraz, da se u Lepoglavi nalazi samo $7^{66}/_{100}\,\%$ takovih priupadnika, koji su prije i ovaj put bili kažnjeni radi takova zločinstva, komu nije motiv pohlepa za imutkom. Kažnjenici, koji počiniše zločinstva iz afekta, i gdje neima moralne zloće, zastupani su sa $11^{50}/_{100}\,\%$.

Da se uvede treći stadij u okviru progresivnog sustava, o tom se također radi; dogovori, koji se vode, da se dobiju u zakup polja za gospodarstvene radnje kaznjenika, primakli su se svršetku.

Književnost. Stiglo nam je od nakladnika djelce: „Regulae juris, Congessit F. Frommelt. Lipsiae 1877.“ Ciena 1 for. 27 novč. — Sam sabiratelj tih pravila ovako govori u predgovoru o svom djelcu: „In fontibus juris Romani permultae regulae juris insunt, quae insignes brevitate subtiliter ac significanter ipsam naturam doctrinae intimae com-

Digitized by Google

prehendunt; a recentioribus quoque scriptoribus et usu similes formulae compositae sunt. Quae formulae etiam nostris temporibus cum in ipsa juris disciplina tum in omnibus rebus, quae ad rem publicam pertinent, verbis et litteris adhibentur, ac maxime quidem in actis (diurnis) scribendis frequentem in usum venerunt.“ Nu sabiratelj videć kako su takove formule razštrkane, i kako mučno do njih dolazi upravo onaj, tko ih najviše treba, odluči „itaque earum formularum, quae dignissimae mihi visae sunt, patefacere aditum et usum promptiorem reddere conatus hoc opusculum composui, quod haud quaquam nomen enchiridii disciplinae juris Romani sibi vindicat.“ Formule te razredjene su abacednim redom. N. p. pod napisom „Absentia“ dolazi: „Absentem accipere debemus eum qui non est eo loci, in quo loco petitur. Ulpianus l. 199. pr. D. de V. S. 50. 16. — Qui extra continentia urbis est, abest. Ulpianus l. 173. §. 1. D. de V. S. 50. 16. — Absens absentis curator esse nequit.“ itd. Pod napisom „Fructus“ „Omnes fructus rerum natura hominum gratia comparavit. Gajus l. 28. §. 1. D. de usuris 22, 1.

Omnis fructus non jure seminis, sed jure soli percipitur. Julianus l. 25. pr. D. de usuris 22. 1. itd.

Knjižicu mogu pravnici koristno upotrebiti, pa u toliko zaslužuje preporuku.

— „Pravo“, pravnički upravni list. Svezak 54. od 30. rujna 1877. Sadržaj: Dr. K. Vojnović: Brzojavno kazneno pravo (svršetak). — Fr. Carrara: Osobni zatvor. — O dostojanstvu sudca. — I. D. Stratiko. Razprava o globi sbog malih prestupaka ili pogriešaka. — Sgodjaji. Gradjanski. Kazneni. Upravni. — Naš dopis. — Knjigopis. — Viesti.

Pravničke svaštice. Dne 2. listopada umro je u Beču i u naših krajevih poznati barun Lichtenfels u 79 godini života. Pokojnik postigao je u svojoj domovini velike časti i odlikovanja; u politici bijaše kruti centralista, a njemačka stranka hvali veliku njegovu liberalnost, koju da je osobito pokazao zagovarajuć slobodoumne zakone o pučkoj školi, o civilnoj ženitbi itd. Sbog odličnoga mu pravoslovnoga obrazovanja brojili su ga medju najvrstnije pravnike u cesarevini. Lichtenfelsovo djelovanje i njegov život zaslužuju da se ga sjetimo još i zato, što je kao odsječni načelnik u ministarstvu pravosudja od g. 1852. do 1857. u velike sudjelovao na tadanjem zakonarskom radu, u koliko se je taj ticao naše domovine. „Privremeni gradj. parb. postupnik od 3. svibnja 1852. izdan za Erdelj i gradj. parb. postupnik od 16. rujna 1852. izdan za Ugarsku, Hrvatsku i Slavoniju i vojvodinu srbsku, zatim stečajni red od 18. srpnja g. 1853. izdan za našu domovinu sve je to legislativna radnja Lichtenfelsova. Carskim ručnim pismom od 9. ožujka 1861. imenovan je bio predsjednikom državnoga

Digitized by Google

vieća, iste godine postane doživotnim članom gospodske kuće carevinskoga vieća. Kad je g. 1865. ministarstvo Schmerlingovo palo, zamoli Lichtenfels odpust iz državne službe. Car zadovolji njegovoj molbi i podieli mu tom prilikom veliki krst reda sv. Stjepana.

— Putovanje na željeznici, a da se nekupi vozna karta po sebi je tek povreda — tako glasi zaključak kaznenoga suda u Darmstadtu — postojećega reglementa. Ako pako pristupe k tomu zavarljivi čini, koji prieče da se ona povreda nemože opaziti, n. p. ako se dotičnik sakrije pod klup, dok kondukter obavlja kontrolu karta, tada se pokazuje kažnjiva prevara, pa valja stvar ustupiti nadležnomu kaznenomu sudu.

— Neobično svjedočanstvo. Kod razprave držane 5. listopada pred sudom u Brombergu dogodilo se, da je zločinac već na smrt odsudjeni kao svjedok saslušan bio, da je svjedočio i da su uslied njegova kazivanja obtuženi bili i odsudjeni. Sud je odlučio, da se taj svjedok ima zapriseći veleć, „da se po sadanjih zakonih samo onaj neima kao svjedok zapriseći, koji je radi krive prisege kaznjen bio, te tim izgubio pravo, da bude kao svjedok zaprisežen. U nazočnom slučaju da je svjedok radi grabežnoga umorstva odsudjen na smrt, ali da mu se zato ne može zaniekati, da bude kao svjedok saslušan i zaprisežen.“

— Uspjeh državnih ispita na austrijskih sveučilištih bijaše u školskoj godini 1876/7. sliedeći: a) pravno-povjestnomu državnomu ispitu podvrglo se je ukupno 1027 kandidata, od tih odobreno je 806, a neodobrenih 221, a od ovih potonjih 32 po drugi put; b) sudstvenomu drž. ispitu podvrgla su se 803, aprobirano je 695, reprobirano 108, a od ovih 4 po drugi put; c) državo-znanstvenom ispitu: 591, od ovih odobreno je 529, neodobreno 62, a od ovih 4 po drugi put. Ukupno podvrglo se rečenim drž. ispitom 2421 kandidat, od tih odobreno je 2030, neodobren 391, a od ovih 40 po drugi put. Prijašnje školske godine t. j. 1875/6 polagalo je na istih sveučilištih a) pravno-povjestni ispit 815 kandidata, odobreno 694; b) sudstveni: 736 aprobirano 647; c) državo-znanstveni: 576, aprobirano 506. Ukupno pravilo je rečene ispite školske god. 1875/6 2127 kandidata, aprobirano bijaše 1847, reprobirano 280. Vidi se dakle, da se je broj kandidata kod svih triuh razdiela drž. ispita god. 1876/7 umnožao, ali klasifikacija pokazuje izuzev državo-znanstveni ispit, nepovoljniji uspjeh ove nego li bijaše školske godine 1875/6.

— Ihering u Pragu. Na poziv pražkoga družtva „Concordia“ dodje čuveni učenjak i prof. dr. R. Ihering u Prag, gdje je čitao 14. listop. t. g. vrlo duhovitu razpravu o pojmu prava. Na večer istoga dana bude njemu u slavu priredjena gostba, na koju dodje mnogo pravnika, osobito profesora sveučilištnih, medju njimi i slavni profesor dr. Randa, zatim članova njemačkoga i českoga pravničkoga družtva, i više nepravnika.

Digitized by Google

Da je tu bilo različitih zdravica razumije se po sebi. Predsjednik „Concordie“ dr. Kelle zahvali se Iheringu, što je na poziv družtva došao u Prag. Njegova razprava držana o težkoj pravničkoj zasadi pred ne pravnici dokazà, da svaki predmet, umno razlagan, može slušaoce oduševiti. On sam da je, prem potekao iz pravničke obitelji, posvetio se naravoslovnim znanostim, jer je držao pravoslovje skroz ukočenom znanosti. Nu Iheringov govor osvjedoči ga, da je i pravoslovna znanost zadahnuta mišlju razvojnom i da teorija o razvitku uzpostavlja najtiesniji savez medju pravoslovnimi i naravoslovnimi znanostmi.

Prof. dr. Chihlař reče, da je Iheringov govor s nova dokazao istinu, da pravnika nečini puko poznavanje zakona. Govornik proglasi sebe vojnikom, koji nazdravlja vojvodi svomu.

Prof. Ihering odgovarajuć na sve zdravice, izreče, kako ga raduje, što ga je i naravoslovac pojmio. On (Ihering) da je kao pravnik odlični pristaša teorije razvojne, pa premda neide za Darvinizmom, ipak da je najednoč opazio, da je na svom polju i sam postao Darviniancem. On je osvjedočen, da pravo nije kao prvobitno u čovjeka položeno, nego da se je tečajem viekova razvilo iz pregnuća oko stanovitih ciljeva i iz namirenja potreba. A da se osvjedočimo o laganom korak po korak idućem razvoju prava, treba samo pomisliti na Platona i Aristotela, kojim nepade na um podvojiti, da je robstvo nuždno. I na polju prava imamo rezultata radnje kroz tisuće godina obavljane — rezultate, koji se istina već djetetu u koljevci ulievaju tako, da se usljed toga vrlo lasno porodi bludnja, kao da je osjećanje prava prvobitno i obćenito, pa da treba samo prst unj porinuti i odmah ćeš saznati što je pravo. Na pozdrav profesora Czihlaŕa odgovori, da ga vrlo raduju pravnička pregnuća u Austriji. Prije nisu mogla djela austrijskih pravnika preko granice državne, a sada postoji vrlo živo obćenje sa Njemačkom, a imena austrijskih pravnika tamo u državi (Njemačkoj) vrlo su dobro poznata, ma da se gdjekoja i težko izgovaraju, kao n. p. Czihlař. Prvenstvo namienjeno njemu odklanja, pa reče, da su veliki pravnici-učenjaci Unger i Glaser vodje pravnikah u Austriji; a njemu da je osobito milo, što može tim muževom javno izraziti svoje priznanje.

Sama njegova razprava o pojmu prava, koliko je nam poznato, nije nigdje štampana; bude li, mi ćemo se k njoj povratiti.

Gg. članovom „pravničkoga družtva u Zagrebu“.

Upravni odbor „pravničkoga družtva“ zaključio je u sjednici svojoj, držanoj 21. listopada o. g., da se napose i toplo preporuči svim članovom družtva netom izašlo djelo „Udrugarstvo po ustanovah trgovačkoga za-

Digitized by Google

kona". (Zak. čl. XXXVII. zajed. hrv.-ug. sabora od god. 1875). Napisao dr. Franjo Vrbanić, profesor na kr. hrv. sveučilištu. — Nakladnik (knjižara Senftleben i Mučnjak) očitova, da je voljan samo članovom „prav. družtva" dati pogodnost 20% popusta kod svakoga eksemplara tako, da bi jedan otisak stojao 1 fr. 60 nč., dočim je dućanska ciena 2 for. a. vr.

Gg. vanjski članovi želeć si ovo liepo djelo naručiti, neka se obrate na dotične povjerenike družtva, a ove molimo, da prijave upravi družtva imena, pa će se knjiga odpremiti gg. povjerenikom, koji će ih razposlati pojedinim naručiteljem.

Uprava „pravničkoga družtva".

Družtveni prinos

platiše sliedeća gg. vanjski članovi „pravničkoga družtva"

za godinu 1875.

Al. pl. Šuljok, viećnik kr. sudbenog stola u Požegi 6 for.; Fr. Kovačić, odvjetnik, 6 for.

za godinu 1876.

David Milanković 6 for.; Mijo Savić 6 for., Aleks. pl. Šuljok u Požegi 6 for.; Ciraki 6 for.; Kovačić 6 for.; Adolf Vlasak 6 for.; Vladimir Gvozdanović 6 for.

za godinu 1877.

Josip Tureli 6 for.; Petar Birra 6 for., Žiga Herrenhäuser 3 for., Julijo Halper 3 for.; Franjo Schmidt viećnik c. kr. sudb. stola u Petrinji 6 for.; Ljudevit Modranji 6 for.; Vjek. Rijaček 6 for.; Jakov Kureš 6 for.; Franjo Kojkić 3 for.; Drag. Hauer 6 for.; Ivan Pirka 4 for.; Josip Franić 6 for.; Gjuro Florian 6 for.; dr. Fr. Koreizl 3 for.; Borouvka 3 for.; Lj. Rebrača 3 for.; August Kosiček 6 for.: Fr. Šill 6 for.; P. Lukić 3 for.; Ivan pl. Konjiković 3 for.; A. Jelenc 6 for.; Janeković 6 fr.; dr. Dimitrievič 6 for.; Josip Mladjenović 6 for.; Nikolajević 6 for.; Popović 6 for.; Mato Baić 3 for.; vitez Tarbuk 3 for.; Loja Dominik 3 for.; Jefto Nović 3 for; Konstantin Korka 3 for.; Antun Vranjicani 3 for.; Antun Vukovarac 3 for.; Vjekoslav Vrban 6 for.; Franjo vitez Schönholz 3 for.; Josip Ban 6 for.; Pavao Čepolo 6 for.; dr. Erhartić 3 for.; dr. Ignjat Klemenčić 6 for.; Ferd. Mekovec 6 for.; Aleks. Pejčić 6 for.; Levin Rojčević 6 for.; Ivan Stražimir 6 for.; Lazo Somogji 3 for.; Franjo Šetinac 6 for.; Vlad. Vezić 6 for.; Pavao Birač 6 for.; Drag. Šmauc 6 for.; Juraj Striškoviće 3 for.; Josip Valen 3 for.; dr. Ivan Ružić 3 for. (za II. polugodište); Ivan Kovač 6 for.; Vladimir Gvozdanović 6 for.; Dragutin Spies 3 for.; Adalbert Šek 3 for.

Digitized by Google

Digitized by Google

MJESEČNIK

PRAVNIČKOGA DRUŽTVA U ZAGREBU.

GODINA III.

Br. 12.

Zagreb 1. prosinca 1877.

UREDJUJE U IME ODBORA PRAVNIČKOGA DRUŽTVA:

DR. JAROMIR HANEL, DR. BLAŽ LORKOVIĆ.

SADRŽAJ:

I. Pirka: Kakov pravni značaj ima u materijalnom i formalnom pravu austrijskom tako zvana „causa debendi“? — **R. Višić**: Dubrovačke kamatne prodaje (venditiones censuales). — Dr. **R. Ihering**: O pojmu prava. — Pogled po svietu. — **Praktički slučajevi**: I. gradjansko-pravni. — II. kazneno-pravni. — **Viestnik.** — Poziv na predplatu. — **Prilog**: Poslovni izkaz kr. gradsko-delegovanih i kr. kotarskih sudova u stvarih gradjanskih tečajem godine 1876.

VLASTNIK I NAKLADNIK „PRAVNIČKO DRUŽTVO U ZAGREBU“.

TISKOM DIONIČKE TISKARE.

Digitized by Google

MJESEČNIK

PRAVNIČKOGA DRUŽTVA U ZAGREBU

izlazi

jedan put na mjesec, najmanje na tri tabaka.

Ciena mu je na cielu godinu 8 for., na pol godine 4 for. na četvrt 2 for. a. vr.

Predplata neka se odpremi novčanom naputnicom odpravničtvu „Mjesečnika," u dioničkoj tiskari (vlastita kuća.)

Članovi pravničkoga družtva dobivaju „Mjesečnik" bezplatno.

Digitized by Google

Kakav pravni značaj ima u materijalnom i formalnom pravu austrijskom tako zvana „causa debendi“?[1]

§. 859. o. g. z. spominje kao razloge, (causae) s kojih osobna prava na stvari i ovim odgovarajuće obveze (§. 1342. o. g. z.) nastaju,[2] pogodbu (§§. 859.—1292. o. g. z.), ďakle čin, kojim je obvezatelj ovlašteniku nieku činitbu obećao, — protupravnu oštetu, dakle takodjer čin, koj oštećeniku pravo na odštetu daje (§§. 1293.—1341. o. g. z.), ili napokon drugi koji čin, odnosno faktično stanje, o kojemu, isto tako kao o pogodbi ili o šteti, „ipsa lege“ visi postanak pravnoga odnošaja.[3]

§. 859. o. g. z. označuje doduše i sàm zakon kao neposredni razlog za postanak prava i odgovarajuće mu obveze, ali i kod dotičnih, glasom §-a. 860. o. g. z. na raznih mjestih spomenutih slučajeva,[4] nuždan je isto tako, kao i kod počinjene protupravne štete, za postanak prava i odgovarajuće mu obveze čin (n. p. ženitbena pogodba u slučajevih §. 44., 91. i 796. o. g. z., porod u slučajevih §§. 141., 143., 167., 1220. i 1231.

---

[1] Priobćujemo ovim jednu od onih razprava, za koje smo u br. 4. razpisali natječaj. Ured.

[2] Razlog, s kojega izvire pravo, zove se pravni razlog, pravni naslov (§. 316. o. g. z.), a onaj obveze, obvezni razlog, obvezni uzrok, „causa debendi;“ nu pošto pravo i obveza zamjenito djeluju jer svakomu pravu odgovara obveza, a svakoj obvezi pravo, to je razlog za postanak prava i obveze istovjetan — pa su s toga i nazivi: „naslov prava“, „razlog prava“, „razlog obveze“, „uzrok obveze“ i „causa debendi“ — istovjetni; uzimajuć tuj izraz pravo u subjektivnom smislu.

[3] Rimsko pravo razlikuje po razlogu postanka 4 vrsti obveza: ex contractu, ex maleficio (delicto), quasi ex contractu i quasi ex maleficio (delicto) §. 2. Inst. de oblig (3. i 13.) od kojih se posljednje pod zajedničkim izrazom: „aut proprio quodam jure ex variis causarum figuris“ uzimaju.

[4] §§. 91., 139., 141.—143., 150., 154., 166.—168., 171., 228.—282., 331., 332., 333., 335., 391., 392., 394., 403., 415., 416.; 417., 418., 419., 663., 664., 684., 762., 795., 796., 833., 835., 837., 947., 948., 950., 951., 953., 954., 1035., 1220., 1231., 1260., 1264., 1265., 1266., 1431., 1451., 1502., itd. o. g. z.

Digitized by Google

o. g. z.), ili barem faktično stanje (n. p. posjed, beztemeljno obogaćenje, zajednica vlastnosti itd.), te je s toga ponajprije dotični čin, odnosno dotično stanje izvor, iz kojega kriepošću zakona, obveza nastaje.

Pod razlogom (uzrokom) obveze razumjeva se dakle čin ili faktično stanje, koje po stanovitoj pravnoj izreci stanovitu obvezu proizvadja, bio taj juristički čin pogodba, posljednja volja (kodicil), protupravna ošteta ili koji mu drago drugi factum, po kojem nastaju prava i obveze.[1] Juristickim činom stiče se odmah osobno pravo na stvari, dočim se isti kod stvarnoga prava ukazuje samo naslovom (§§. 320., 316., 1461., 380., 424., 449. i 450. o. g. z.), za stečenje dotičnoga prava, jer se za stečenje stvarnoga prava okrom takova čina zahtjeva i drugi, o kojem visi stečenje samoga prava — t. z. način stečenja, (§§. 312., 321., 381., 404., 425., 451., 481., 819., 1055. i 1181. o. g. z.[2]

Causa debendi (pravni razlog obveze) i od tuda proiztičuća obveza stoje u uzročnom (causalnom) savezu, tako, da pogodbenom promjenom pravnoga razloga, dakle prestankom staroga naslova, prestaje i stara obveza, a nastupom novoga pravnoga razloga stupivšega na mjesto prijašnjega, nastaje i nova obveza (§§. 1376. i 1377. o. g. z.).

Kad n. p. ostavljač neke stvari čuvaru dopusti, da se š njom posluži, tada prelazi ostavna pogodba prema tome, da li je poraba te stvari uz plaću ili bezplatno dozvoljena i prema tome,

---

[1] Čini, s kojih nastaju prava i obveze, zovu se u razliku od onih čina, koji neuticaju u pravni red, juristički čini. Takovi čini imadu realni i idealni značaj; prviji nastaje uslied dogodjaja, nuždnoga, da se stranke u odnošaj ovlaštenika i obvezatnika dovedu; idealno značenje sastoji se u uporabiti se imajućih pravnih ustanovah, koje svim konkretnim dogodjajem podavaju juristično značenje.

Te pravne ustanove odnose se naprama odnosnim činom kao oblik naprama tvari, kao duša naprama tielu. (vidi Nippels Komentar).

[2] Naslov i način stečenja padaju često u jedno tako, da je isti učin podjedno naslov i način stečenja, n. p. kod zajmovne pogodbe, kojom zajmo-primac pravo vlastničtva na pozajmljenu stvar dobiva, a pošto k podpunosti (perfekciji) ove pogodbe po §. 983. o. g. z. spada i predaja pozajmljene stvari, to padaju naslov (pogodba) i način stečenja (predaja) u jedno; ili, ako se komu stvar, koju on u pohrani čuva, daruje, u kojem slučaju je naslov (pogodba) i način stečenja (predaja očitovanjem §§. 428. i 803. o. g. z.) takodjer jedan te isti učin.

To isto biva i kod više vrsti priraštaja (§. 404. o. g. z.).

Digitized by Google

da li je stvar potrošiva ili nepotrošiva, u pogodbu posudbenu, zajmovnu ili uporabnu (959. o. g. z.), u kojih slučajevih na mjesto prijašnjega pravnoga razloga nova „causa debendi“ — a s istom i nova obveza nastupa.

Takovu promjenu pogodbe naziva zakon obnovom (novatio); ona djeluje tako, da sa prijašnjom obvezom spojena prava, kao: poručanstva zaloga i druga (n. p. odustatnina, ugovorena kazan, pogodjeni kamati) utrnu, ako nisu stranke što drugo o tome izrično ustanovile (§. 1378. o. g. z.).

Obnova sa jednim korealnim dužnikom oslobadja ostale sudužnike (§. 893. o. g. z.), jerbo stara tražbina prestaje, a na novu nemogu ostali vezani biti, tako isto nemogu, ako je jedan korealni vjerovnik na obnovu pristao, ostali iz istoga razloga ništa zahtjevati, ali on jim jamči po §. 895. o. g. z.

Nasuprot preinaka pobližjih ustanova naime „gdje“, „kada“ i „kako“ se već postojeća obveza izpuniti imade, čim se u pogledu pravnoga razloga obveze ništa nepreinačuje, nemože se obnovom smatrati isto tako ne, kao ni sam sastavak zadužnice ili kakove druge tamo spadajuće izprave[1] (§. 1379. o. g. z.).

Pravomoćna osuda jest samo priznanje pravnoga već od prije postojavšega razloga, a ako osuda materijalnom pravu neodgovara, to nastaje ipak po takovoj osudi pravna fikcija njezine temeljitosti.

S toga se nemože ono mnienje odobriti, po kojem u tom slučaju nastaje tako zvana novatio necessaria.[2]

Kao što obnova nenastaje dosudjenjem tražbine (sudačkom rješitbom), tako isto nenastaje ona niti izdanjem mjenice; jerbo prihvatnik tezice ili izdatnik vlastite mjenice može glede svih pravnih odnošaja, na kojih se mjenica osniva, po čl. 82 mj. r. proti izdatniku, dotično vjerovniku, bez ikoje iznimke sve prigovore privatnoga prava, koji mu neposredno proti istomu

[1] N. pr. mjenice, pošto se s njom već postojeća tražbina tako rekuć samo utvrdjuje.

[2] Niti nagodbom u smislu §. 1391. o. g. z., nemora se causa debendi promjeniti, nego se istom u pravilu samo kolikoća već postojeće tražbine opredieljuje, odnosno modifikuje.

*

Digitized by Google

pripadaju, staviti, dakle takodjer prigovoriti, da je mjenica samo za osjeguranje izgubljene obklade izdata, odkuda očevidno proizlazi, da se izdanjem mjenice pravni razlog nemienja. (§. 1379. o. g. z.).

Ali i kad prejudicirane ili zastarjele mjenice, mora se tužitelj k onomu pravnomu poslu povratiti, na kojemu se mjenica temelji ako dokazati želi, da se tuženik na njegovu štetu hoće da obogati (čl. 83. mj. r.),[1] što po §. 1377. o. g. z. nebi bilo moguće, kad bi mjenica obnovu prouzročila, (vidi rješitbu vrhovnoga cislajtanskoga sudišta od 7. veljače god. 1866. broj 621. „Gerichtshalle“ broj 81. pro 1866.)

Riešenja vrhovnih sudišta u tom pravcu izdana stoje u medjusobnom protuslovju; nječno mnienje zastupano je u rješitbah od 16. listopada 1860. br. 12.265., od 23. veljače 1864. br. 1256. od 9. listopada 1866. br. 8701. od 2. studenoga 1870. br. 2919. „Gerichtshalle“ broj 1. pro 1870., a jestno u rješitbah od 19. studenoga 1859. br. 12.039. i od 24. travnja 1861. br. 2962.

Ako pravni razlog prestane, ne uslied preinake istoga, nego inače, (n. p. u slučajevih §§. 880., 1247., 1265. i 1266. o. g. z.), onda može davalac od prijetnika ono, što mu je kao pravu dužnost dao, natrag zahtjevati (§. 1435. o. g. z.). Ali i u formalnom pravu pravni razlog (causa debendi) od zamašne je znamenitosti jerbo po §. 3. obć. s. p. §. 3. gal. s. p. i §. 10. priv. p. p. dužan je tužitelj u tužbi čin, s kojega on svoje pravo izvadja, sa svimi okolnostmi, koje služe za podkriepljenje njegove tražbine, navesti, da omogući sudcu prosuditi, da li mu po gradjanskih zakonih tražbina pripada ili ne.

Bez obveze tužitelja, po kojoj on causam debendi navesti mora, nebi mogao sudac svojoj dužnosti zadovoljiti, da pravo i zakon ureda radi uporavi (dvorski dekret od 15. siečnja 1787. br. 621. lit. i, i); on bi svagda bio u pogibelji, da obvezu izreče, koju zakon nepripoznaje, koja iz nedopuštenih posala proiztiče.[2]

[1] Valja za hrv.-slav. krajinu.

[2] Tako nebi imao tužitelj u slučajevih §§. 45., 878., 898., 1178., 879., 1196., 1208., 1259., 1371., 1372., 1382., 1383. i 1384. o. g. z. nikakova, a slučajevih §§. 319. i 1462. barem ne za dosielost valjana naslova, dočim u slučajevih §§. 943., 967., 982., 1097., 1111., 1271. i 1273. o. g. z. pako samo tužbenoga prava imao

Digitized by Google

Još bi nepovoljnije bilo po tuženika, kad bi on na općenitu tužiteljevu tvrdnju, da mu ova ili ona obveza prinadleži, odgovarati morao bez obzira na pravni razlog obveze.

Tek individualizacija, t. j. utjelovljenje abstraktnoga u konkretni pravni razlog, stavlja tužitelj tuženika u položaj, da svoje prigovore valjano staviti može. Kako je neobhodno nuždno, da se causa debendi navede, jasno postaje iz sliedećega primjera:

A. imade naprama B.-u tražbinu od 1000 for. u ime oklade, a drugi tražbinu od 1000 for. u ime zajma. Kad bi dakle bilo dopustno, da A., neoznačiv causam debendi — 1000 for. utuži, to B. nebi mogao drugo van priznati, da mu 1000 for. duguje, ne doduše pogledom na okladu (§. 1271. o. g. z.) no pogledom na zajam.

Nakon podmirenih 1000 for., mogao bi A. B.-a opet radi 1000 for. tužiti.

Ako bi B. u tom slučaju radi već plaćenih 1000 for. prigovarao, morao bi tužitelju protuprigovor dopustiti, da je onih 1000 for. plaćeno u ime izgubljene oklade; jerbo se izplaćeni već dug kojemu zakon pravo utjerivanja uzkraćuje, nemože po §. 1432. o. g. z. natrag zahtjevati. Kriepost ovoga protuprigovora nebi mogao §. 1416. o. g. z. obezkriepiti, u slučaju, ako je dug radi izgubljene oklade prije njezina utuženja zatražen bio, na protiv zajam ne.

Bez navoda causae debendi manjkala bi tužbovnoj tražbini zakonom zatražena točnost i jasnoća zahtjeva (§. 10. g. p. p.); „jer što da znači zahtjev: A. neka mi plati 1000 for. kojih mi duguje?“

§. 9. obć. i §§. 8. i 9. gal. p. p. onda §. 18. priv. p. p. zabranjuju jednostranu preinaku pravnoga naslova u jednoj te istoj parnici, nasuprot dopuštaju oni tužitelju, koji je pogriešio u tužbovnom svom pravu, da tužbu svoju natrag potegnuti, te novu tužbu s drugoga pravnoga razloga predati može.

---

nebi; posljedica toga bila bi, da obvezanik, kad bi dobre volje nešto platio, isto po §. 1432. o. g. z. natrag zahtievati nebi mogao, ovlaštenik pako da nebi imao pravo parbenim ga putem utužiti. U tih slučajevih morala bi se tužba i u slučaju ogluhe odbiti.

Digitized by Google

Nedopustivost causae debendi leži u naravi stvari same, jer preinakom takovom prenio bi se temelj tužbe (fundamentum actionis) u protuodgovor; drugotnica postala bi odgovorom, zaglavni govor protuodgovorom, a zaglavni protuodgovor drugotnicom, čim bi se čitavi obranbeni sustav parbe poremetio.

Tuženiku postala bi prava drugotnica, po redovitom toku spisa, zaglavnim protuspisom te se nebi mogao uspješno braniti; on nebi mogao po protivniku navedene novote (§§. 57. obć. i 48. gal. p. p.) nikakovimi novimi okolnostmi ili dokazali oprovrći što bi pako moguće bilo, da je prava drugotnica u istinu četvrti, ne već šesti spis u parnici bila.[1]

Usljed toga nemože se na promjenjenu u protuodgovoru causam debendi nikakov obzir uzeti, ali se nemože ni na temelju već napuštenoga pravnoga razloga zatraženo pravo dosuditi.

Odnosna riešitba, kojom se tužitelj u tom slučaju odbija, nebiva kao što dr. Schuster tvrdi, odlukom, nego osudom, u kojoj se tužitelju tužbovno pravo po §. 336. gal. p. p. i §. 299. priv. p. p. s navedenoga ili možda i dokaznoga, novoga naslova pridržati imade.

Naprotiv je tužitelju uviek slobodno, da tužbovno pravo svoje razjasni.

N. pr. on tuži na povratu A.-u posudjene stvari; A. excipiendo navadja, da mu je upitna stvar u pohranu predana.

Ako sada tužitelj u protuodgovoru navede, da je A.-u iz početka zbilja stvar u pohranu dao bio, ali da mu je kasnije na njegov zahtjev dozvolio s njom se služiti, time on samo razjasnjuje svoje tužbovno pravo po §. 959. o. g. z.

Po dvor. dekr. od 15. siečnja 1787. br. 621. i po §. 294. priv. p. p. može sudac prema pravnim razlogom proiztičućim iz dokazanih čina, u koliko se izrična zakonska

---

[1] Nasuprot može se po §. 21. o. s. r. u ustmenom postupku causa debendi iznimno onda promieniti, ako je tužitelj tužbu ustmeno pridonio. To se dogadja u praksi kod ročišta prije odgovora na tužbu, tužbenim dodatkom u zapisniku, a da se tim nepretvori temelj tužbe (fundamentum actionis) u protuodgovoru.

Samo nije tuženik po dvor. dekr. od 15. siečnja god. 1787. broj 620. lit. b. dužan, da odmah na to odgovori, nego može odgodu ročišta na trošak tužiteljev zahtievati.

Digitized by Google

ustanova tome neprotivi (§. 1501. o. g. z.) suditi, makar se stranke naročito na te pravne razloge i nebi pozvale bile.

N. pr. A. prodade B.-u kuću za 10.000 for. usljed sporazumljenja netreba kupac da odmah kupovninu položi, nego da ju zadrži na neizvjestno vrieme uz polgodišnji odkaz i 8% godišnje kamate.

Ako dakle tužitelj u tužbi tu činjenicu navede i platež kupovnine zatraži, to će mu sudac tu svotu iz zajmovnoga naslova dosuditi, jerbo se je kupovnina po §. 1376. i 1377. o. g. z. obnovom uslied izjave §§. 428. i 863. o. g. z.) pretvorila u zajam.

Po §. 11. priv. p. p. može se više tužbovnih zahtjeva spojiti,[1] ako iz jednoga te istoga (konkretnoga) pravnoga razloga t. j. iz jednoga te istoga čina ili iz više istovrstnih posala t. j. iz jednoga te istoga abstraktnoga pravnoga razloga (n. p. iz više u razno doba sklopljenih zajmovnih pogodba) proizticu.

Po §. 15. priv. p. p. imade zavrgnuću tužbe onda mjesta, kada je zavrgnuta tužba istovjetna onom, koja je pravomoćnom[2] osudom već riešena, ili sudbeno nagodjena ili po tužitelju bezuvjetno napuštena, t. j. kad se osniva na jednom te istom pravnom razlogu, te odnosi na isti predmet i na iste osobe. Dvor. dekr. od 15. siečnja 1787. br. 621. lit. a. d.

Po §. 127. priv. p. p. nemože se privatnom izpravom, u kojoj pravni razlog (razlog obveze) nije točno naveden, dokazati obvezatnost.

---

[1] Spojitba tužbâ jest subjektivna ili objektivna; subjektivna opet ili aktivna, (kad više tužitelja tuže) ili pasivna (kad je više tuženika utuženo) — jednom tužbom.

Objektivna spojitba tužbâ jest ili fakultativna (§. 11. priv. p. p.) ili imperativna (računbena parnica §§. 612.—617. priv. p. p.) ili u causalnom savezu stojeća n. p.: Tutor malodobnoga A. a tuži B.-a radi priznanja otčinstva, te iz istoga otčinstva proizticućih dužnostih uzdržavanja) ili je alternativna (§. 73. steč. reda).

Dopustivost spojitbe tužbâ vezana je još na sliedeće uvjete:

1. Sudac mora za sva tužbovna prava kompetentan biti ili barem prorogacijom postati (§. 46. sudovnika).

2. Spojene tužbe moraju biti sposobne za istu vrst parnice.

[2] Nije li osuda još pravomoćna, tad je tuženik po §. 40. obć. sudbenog reda ovlašten samo na posebni prigovor litis pendentis, dočim se po privr. parb. post. prigovor taj zajedno sa ostalimi prigovori zajedno u odgovoru navesti ima.

Digitized by Google

To je samo posljedica u §§. 10. i 104. priv. p. p. izrečenoga načela: da svaka stranka čine, na kojih ona svoje zatraženo pravo ili podignuti prigovor temelji, navesti i dokazati imade; jerbo kad bi se u jednoj privatnoj izpravi samo prijetak novca bez svakoga daljnjega dodatka potvrdio, to bi ostalo dvojbeno, da li je tim poslom istom nova obveza u t e m e l j e n a, ili je tim već postojavša obveza izpunjena, odnosno u n i š t e n a[1] bez obzira na to, da bi to mogao i n e d o z v o l j e n posao biti.

S toga razloga zahtjeva i o. g. z., kako za zadužnice tako i za namire, (§§. 1001. i 1426.) da se u takovih izprava causa debendi, odnosno solvendi, spomenuti mora.

To isto vriedi i za uknjižbene izprave (§§. 435., 451. i481. o. g. z.), nasuprot kod zadužnica glasećih na donositelja i kod ustupnica istih, kod mjenica, trgovačkih naputnica, obvezovnica i njihovih naledja nije potrebno navesti causam debendi (§. 1393. o. g. z. čl. 4., 12., 21., 81. i 96. mj. r. i čl. 301. trg. zak.).[2]

Ali pri svem tom može i u ovakovih parnicah causa debendi po okolnostih važnom postati; jerbo se dužnik može proti vjerovniku s v i m i prigovori privatnoga prava, koji mu neposredno proti istome pristoje, poslužiti, može dakle i prigovoriti, da je mjenica, dotično trgovačka obvezovnica tužitelju za osjeguranje duga od igre izdata (čl. 82. mj. r. i čl. 303. trg. z.).

Ako to tuženik dokaže, onda je mjenični posao samo prividan posao (§. 916. o. g. z.), a prava causa debendi je dug od igre, kojemu zakon tužbovno pravo, odnosno ućerivanje, uzkraćuje. (§§. 1272. i 1271. o. g. z.).

Ali i kod prejudicirane ili zastarjele mjenice mora tužitelj narav posla (causam debendi), na kojemu se mjenica temelji, navesti, ako dokazati želi, da se tuženik na njegovu štetu obogatiti (čl. 83. mj. r.) hoće.

Pošto pismene izprave, strogo uzevši, samo priznanje sadržavaju, to mora dokazivost pismenoga kao i ustmenoga priznanja zavisiti od naznake „causae debendi“.

---

[1] N. p. podpisani tvrdim da sam od N. N. iznos od 1000 for. primio itd.

[2] Spomenuti §§. odnose se na mjenbeni, trgovački zakon, valjan za hrv.-slav. krajinu.

Digitized by Google

Izvansudbeno priznanje: „ja dugujem N. N.-u 1000 for.“ nebi imalo dokazne moći, kao niti privatna izprava sastavljena u tomu obliku.

Iznimno netreba kod priznanja duga naznake „causae debendi“, ako takovo priznanje (po §. 665. o. g. z.) imade narav zapisa.

N. pr. kad oporučitelj kaže A.-u ostavljam 1000 for., kojih mu dugujem.

To medjutim vriedi samo glede nasljednika dočim bi se s obzirom na vjerovnike obstojatnost dugu, ergo, i causa debendi dokazati morala.

(Posljednja stavka §. 665. o g. z.).

Dr. Ellinger razjasnjujuć §. 1001. o. g. z. tvrdi, da s obzirom na to, što obć. sudb. r. nikakove ustanove nesadržava kao što §. 127. priv. p. p., obć. gr. zakonik pako naznaku causae debendi samo za zajmovne zadužnice, namire i uknjižbene izprave propisuje, da ostale privatne izprave obveznoga razloga netrebaju sadržavati.

Ali i ustanove obć. sudb. reda dovode do načela, navedenoga u §. 127. priv. p. p. jerbo §§. 3. i 104. obć. s. r. vele, da tužitelj čin, s kojega on svoje pravo dovodi, navesti i dokazati imade.

Dokazno sredstvo mora biti sposobno da ustanovi čin (causam debendi), iz koga pravo izvire.

Odabere li si tužitelj pismeno dokazno sredstvo, onda mora ono, kao što se samo po sebi razumije sadržavati dokazni čin (causam debendi).

K istom uspjehu dospije se i po trgovačkom zakoniku, koji samo takove ustanove sadržava, koje su različite od onih o. g. prava.

Ako dakle čl. 301. trg. z. ustanovljuje, da trgovačke naputnice i obveze i naledje njihove — netrebaju sadržavati naznaku (causa debendi), to se tim múče ustanovljuje, da obćenito (materijalno i formalno) pravo naznaku causae debendi propisuje, jerbo bi drugačije ustanova §. 301. trg. z. suvišna bila.

S toga je nedvojbeno krivo i ono mnenje, po kojem tuženik, ako tužitelj izpravom, koja razloga obveze nesadržava, dug po

Digitized by Google

predmetu i kolikoći dokaže, svoju tvrdnju dokazati imade, da je naime taj dug iz zabranjenog posla nastao, — jerbo neimade tuženik dokazivati, da tužba iz nedozvoljenoga učina proizvire, nego svakako mora tužitelj po §. 3. i 104. o. s. r. čin, s kojega on svoj zahtjev dovodi, navesti i dokazati, te pošto sudac već ureda radi na pravo i zakon paziti imade, to će morati i prosuditi da li je navedeni čin dozvoljen ili zabranjen, dakle da li je za dopitanje zatražene tražbine prikladan ili ne.

Izprava, koja samo dug dokazuje, a ne čin, iz koga taj dug proiztiče, nedokazuje upravo ništa, jerbo nisu prava i dužnosti, nego čini, iz kojih prava i dužnosti same po sebi izviru, predmet dokaza.

Na tome temelju osniva se i naredba o. s. r. da se prisege samo glede odlučnih čina, nipošto pako glede pravnih pojmova (prava i dužnosti) navraćati i dopustiti mogu (203. o. s. dvor. dekr. od 18. veljače 1846. br. 939.).

Time sam, mislim, dokazao, da i u Cislajtaniji, gdje §. 127. priv. p. p. neima krieposti, svaka privatna izprava, koja samo nije izrično zakonom izuzeta, causam debendi sadržavati mora, jerbo drugačije nemože ista nikada kao valjano dokazno sredstvo služiti.

S tih razloga smatram niže sliedeću riešitbu vrhovnoga gradj. sudišta u Beču krivom:

Na temelju izprave A. koja glasi:

Obvezujem se Lav. Z. svotu od 3000 for. p. (poljskih forinti) u tri obroka i to: 1. srpnja 1861. 1000 for. p., 1. srpnja 1862. drugi obrok od 1000 for. p. i napokon 1. srpnja 1863. posliednji obrok od 1000 for. p. platiti.

Krakov dana 18. lipnja 1860. Franjo M.
(podpis dužnika)

Svjedok Aleksa S. tužio je Lav. Z. Franju M. na izplatu prvoga obroka u iznosu od 1000 for. p., te je u svrhu dokaza pravnog naslova na kojem se utužena tražba temelji, sliedeće naveo:

Simo W. htio je od Sofije D. liekarnu kao miraz za svoju sestru, zaručnicu Franje M., Katarinu W. kupiti; pošto je Simo

Digitized by Google

W. kao kupovninu samo svotu od 23.000 for. p. platiti htio, dočim je Sofija D. za istu 26.000 for. p. tražila, obveza se zaručnik Fr. M., bez znanja Sime W. i Katarine W. višak od 3000 for. p. platiti; nu pošto je Sofija D. Leonu Z. jednaku svotu od 3000 for. dugovala, uputi ista svoga vjerovnika na Franju M.-a, koji je spomenuti dug primio i za dokaz primitka izpravu A. izdao.

Usljed toga dodje do kupoprodajnog ugovora medju Katarinom W. i Sofijom D., te bude bilježnički spis, ddto. Krakov 11. kolovoza 1861. (prilog tužbe B.) sastavljen. Na gore spomenute okolnosti bude dokaz po svjedoku Aleksi S. i domirnom prisegom ponudjen.

Tuženik priznao je utanačenje kupoprodajnog ugovora (B), ali je druge u tužbi navedene okolnosti oporeko, uztvrdio, nezanijekav istinitost podpisa na izpravi A., vidljivog, da se ta izprava neukazuje obveznom, jer u njoj nije naveden pravni naslov obveze, a bez pravnog naslova nemože nikoja obveza i nikoja tražbina postojati, nadalje da onaj od strane tužitelja uztvrdjeni, prije sklopljenja ugovora B. utanačeni i u izpravi A. nenaznačeni ustmeni ugovor o izplati viška kupovnine od 3000 for. p. u smislu §. 887. o. g. z. nikakovog obzira nezaslužuje, napokon da ono što tužitelj o postanku izprave A. navadja sa sadržajem kašnjeg bilježničkog spisa u protuslovju stoji, a po tome da je lažno, jer Sofija D. izrično veli, da joj je ciela kupovna svota izbrojena (izplaćena). Ni manje prigovorio je tuženik, da izprava A. neimade unutarnjih i vanjskih potrebština u §. 1001. o. g. z. i §. 182. gl. p. p. propisanih, po tome dakle da nemože dokazalom biti, te je molio, da se tužitelj odputi (odbije).

Uzprkos ovim prigovorom jest odlukom c. kr. zemaljskog suda u Krakovi od 22. travnja 1862. br. 18.721. i odlukom c. kr. višjeg zemaljskog suda od 22. travnja 1863. br. 1789. dokaz po svjedocih po tužitelju ponudjen, dozvoljen, te je izpovjedkom svjedoka Alekse S., činjenica u tužbi spomenuta, potvrdjena.

Osudom c. kr. zemaljskog suda u Krakovi od 15. prosinca 1863. br. 21.022 jest tuženik na izplatu utužene tražbine od 1000 for. p. bezuvjetno odsudjen.

Digitized by Google

Razlozi: Izpravom A. obvezao se je tuženik na izplatu svote od 3000 for. p. glasom §. 182. gal. p. p jest dokazna moć izprave odvisna od vlastoručnog podpisa izdatnika, a glasom §. 902. o. g. z. je ugovaratelj vezan na izpunu obvezne dužnosti. Okolnost, da u obvezi A. nije pravni naslov naveden, nemože tuženika od preuzete dužnosti osloboditi, jer §. 1001. o. g. z. samo kod zadužnice o zajmovnoj pogodbi traži navod pravnog naslova i nikoja zakonska ustanova nepostoji, koja bi to za izprave druge koje vrsti tražila.

Tuženik bi dakle samo onda od izplate utužene tražbine oslobodjen bio, kad bi bio kadar dokazati, da ta tražbina od nevaljale obveze iztiče.

U prizivnoj tegobi ostao je tuženik kod tvrdnja u postupku navedenih, te je osim toga naveo sliedeća:

Uzev da su okolnosti u tužbi navedene odlučive, to bi iste i izrično dokazane biti morale, jer tvrdnja sudca prve molbe, da je u nazočnom slučaju dokaz pravnog naslova utužene obveze suvišan, jest neistinita, te se ukazuje oprovrgnuta propisom §. 859. o. g. z. koji odredjuje, da se prava osobna na stvari moraju osnivati ili neposredno na zakonu; ili na pogodbi; ili na šteti, koju je tkogod imao.

Spomenuti dokaz pako nije postignut, jer je izpovjedkom svjedoka Alex S. samo poludokaz ustanovljen, pa bi u najgorjem slučaju osuda tuženika ovisnom biti morala od domirne prisege tužiteljeve.

Uzprkos tomu bje rješitbom c. kr. višeg zemalj. suda u Krakovu dne 2. svibnja 1864. br. 3979. osuda prve molbe potvrdjena.

U razlozih bude sliedeće navedeno:

Pošto je izpravom A., obveza tuženoga na izplatu utužene tražbine u smislu §. 181. i 182. gal. p. p. podpuno dokazana, to nije bila dužnost tužitelja, pravni naslov, na kojemu se obveza temelji, dokazati, već je imao tuženik dokazati, da se izdana izprava na nevaljanom pravnom naslovu temelji.

Pošto se pogledom na to provedeni dokaz po svjedocih kao i ponudjena domirna prisega suvišnom ukazuje, te se nije mogla posljednja (prisega) dozvoliti.

Digitized by Google

C. kr. vrhovno sudište odbi i izvanredni previd tuženika, te potvrdi osudu niže molbe.

I vrhovno sudište pozva se u razlozih na temeljnu izreku: da izdavatelj izprave dokazati imade, da se ova izprava na nikojem za stečenje valjanom pravnom naslovu netemelji. (Riešitba vrhovnog sudišta od 30. kolovoza 1864. broj 6295. „Gerichtshalle“ broj 93. pro 1865.). **I. Pirka.**

Dubrovačke kamatne prodaje (venditiones censuales).

Dubrovnik od svoga postanka sve dok ga ne davno proždri veliki francuski slobodožderac, po sebi se vladao i sebi zakone stvarao, mješte ih od stranaca primiti. U tom samosvojnom stvaranju zakona bijaše dakako više mekanične, nego prave duševne nezavisnosti, sudeć po načinu, kako mu bijahu učione uredjene i kakvi mu bijahu trgovački i politički odnošaji i koliko u njem moradijahu po tudjem kalupu što šta udesit vrli ljudi, što ih iz inostranstva koje pribavljaše a koje gostoljubno primaše, te slavjanskomu tomu gradu udarahu kad lice grčko a kad latinsko. Uz to po potrebam i po interesu bijaše kad prijatelj polumjesecu a kad križu i stajao pod zaštitom mletačke skupnovlade godišta 1358., a godišta 1526. pod onom ugarsko-hrvatske države. Zakoni su njegovi obstojali sve dok je on sam slobodan i neodvisan ostao; a s njime padne sva mu pravna zgrada. Ali ipak pošto nijedna odluka ne može u jedan dan srušit što je rad nekoliko vjekova proizveo, tako još i dan današnji često nalazimo u krieposti njekoliko ostanaka pravne one zgrade, kao kmetsko, uvjetsko, seljačko pravo, nasljedna daća, kamatne prodaje itd.

U ovoj ću se radnji samo baviti ovimi zadnjimi, ostavljajuć ili sebi, il drugomu, koješta reći o ostalom posebno-pravnim ostancima dubrovačke skupnovlade.

Kamatna prodaja u pravnom smislu dubrovačkih izprava bila je pogodba, kojom jedno čeljade daduć komu naznačenu novčanu svotu, stekao bi godišnji prihod, osjegurani poviše kojeg nepomičnog dobra

Digitized by Google

Koji je uživao taj prihod (posjednik prodaje) nije mogao tražiti od onoga, koji je posjedovao nepomično dobro, dotičnu glavnicu, ali ovaj mogao je kad god je htjeo osloboditi dobro od kamatne prodaje, plaćajuć glavnicu, ili obvežujuć se, da će je platit u ustanovljeni jedan rok.

U slučaju da bi se dobro imalo prodati, tad bi posjednik kamatne prodaje imao pravo uzeti iz utjerane svote dotičnu glavnicu.

To se iz istih izprava i iz ovdašnjih običaja vadi, jer ob ovom predmetu nijesam mogao naći nikakve naredbe, ali čitah i rekoše mi drugi, da obstojaše neka naredba god. 1482., koja je uredjivala kamatne prodaje, no sasvim tim da sam je marljivo iskao, nijesam je mogao nigdje naći, ne samo, dali ni rieči o njoj u nijednoj zbirki ili izvadku.

Uzporedimo sada kamatnu prodaju sa sličnim pogodbama danas obstojećim a meni poznatim, pa da joj u pravnom polju granice zabilježimo i narav joj naznačimo.

Kamatna prodaja ima dosta sličnosti sa predatbenom daćom (censum consegnativum), koja bješe uredjena od pape Pia V. bulami 19. siečnja 1569. i 10. lipnja 1570., a koja nije drugo van pogodba, kojom onaj koji prima novac prodava onomu, koji ga je dao, pravo da dobije iz jedne stvari ili osobe godišnji prihod. (Richeri. Jur. univ. §. 1518.).

Te dvie pogodbe slagahu se u tom, što je vlastnik imao pravo, kad je htjeo, otudjit na kakav mu drago način dobro podvrgnuto kamatam, da je posjednik prodaje imao pravo prije svakoga drugoga naplatit se utjeranim novcem, da je vlastnik mogao kad je htjeo izkupiti dobro od kamatne prodaje, plaćajuć glavnicu; razlikovaše se pako u tom, što je bula Pia V. zahtievala, da izprava bude sastavljena pred javnim bilježnikom, da se moralo pred bilježnikom predati novac, da u slučaju odkupnosti vlastnik dobra imao je to naviestiti posjedniku prodaje 2 mjeseca prije; dočim u Dubrovniku svaka izprava imala je biti sudbeno sastavljena, nije bila naredjena materijalna predatba novca pred svjedokom i nije bio naznačen rok navješćenju odkupnosti.

Digitized by Google

Bula Pia V. propisivala je takodjer u slučaju kad bi dielomice ili sasvim pomanjkala stvar podvrgnuta kamati, da se imala i ova razmjerno umaliti ili sasvim ukinuti. Poviše toga u dubrovačkim naredbama nijesam mogao naći ikakva propisa, ali poznato je, da se je u takim pogodbama jednako postupalo. Baš prigodom velikog trusa, kad se je gotovo sav Dubrovnik razvalio, njekoliko kamatne prodaje umalilo se, njekih sasvim nestade, kako je dotično dobro ili oštećeno bilo, ili sasvim propalo. U takoj prigodi izabrali bi dva poštena čovjeka „boni viri“, koji iza kako bi razvidili dobro oštećeno, izrekli bi sud: pošto se je dobro tako pogoršalo, ima se sniziti kamatna prodaja razmjerno na toliko.

Imam opaziti takodjer, da ni kod kamatnih prodaja, ni kod censum conservativum ad bullam pïanam, nije se dogadjala nikakva dielitba vlastničtva, jer bi se steklo samo pravo hipoteke poviše dotičnog dobra.

Kamatna prodaja bila je takodjer dosta slična livellum more veneto (mletačkoj daći), koji bi uveden, da se mimoidju kanonički propisi, koji zabranjivahu pjenezne zajmove, i izvršio bi se čineć pretvorenu prodaju dotičnog dobra, a u isto doba ustanoveći ustup istoga, s obvezom plaćati livellatoru godišnji prihod. Da dobije ova pogodba pravnu valjanost, trebalo je, da dotična izprava bude sklopljena pred javnim bilježnikom, nije se mogla ustanoviti kamata viša od 5%, izuzam kad bi se pogodba sklopila pod naslovom dosmrtnog prihoda, a u ovom slučaju bilo je dopušteno ustanoviti višje kamate.

Ovaj livellum more veneto razlikovao se je od dubrovačkih kamatnih prodaja i od censum consegnativum ad bullam pïanam najglavnije u tom, što se je on mogao ustanoviti takodjer poviše pokretnih stvari, ali procienjenih, da se ne bi umalio niti prestao u slučaju dielnog ili podpunog pogoršanja dotičnog dobra, jer osim njega ostala bi obvezana sva ostala dužnikova dobra; i napokon što je mogao biti dovječan s izključenjem prava odkupnosti.

Pogodba odnosna na §. 1125. g. z. sasvim je različna od pogodbe kamatne prodaje, jer u prvoj razdieljeno je vlastničtvo

Digitized by Google

na način, da jednome spada zemljište sa svimi podzemljištnimi koristmi, a drugomu pod nasljednim naslovom uživanje površja uz godišnju naknadu, dočim, kao što vidjesmo, u kamatnoj prodaji vlastničtvo nije razdieljeno.

Naša je pogodba različna takodjer od censum reservativum (pridržajuća daća), što ga se može označiti: kad tko komu u podpuno vlastničtvo neko zemljište ustupi, pridržujuć sebi pravo, da godišnji prihod od istog zemljišta poteže. (Cencius de cens. quaest. 1—3). Ovaj je slični našemu livellum, koji ostaje vazda uvječen na zemljištu i podložan svim izmjenam istoga.

Kamatna prodaja ne sliči nimalo pogodbi prodaje s pravom stvar nazad kupiti, jer se ova ne proteže na nasljednike i dava pravo prodavaocu nazad kupiti prodatu stvar u naznačeni rok, to što se nedogadja kod kamatnih prodaja, kod kojih usuprot vlastnik dobra može ga odkupiti kad god hoće.

Ne može se reći, da je kamatna prodaja i pogodba austrijanskog zajma ista stvar, jer kod pogodbe zajma davatelj novca ima pravo tražiti izplatu glavnice netom dodje rok, ili kad dužnik ne plaća redovito kamate, dočim kod kamatne prodaje, kao što smo više puta rekli, ne uzajmitelj, dali dužnik, vlastnik hipotekarnog dobra, može se odkupiti. Suviše kod zajmovne pogodbe, ako li se hipotekarno dobro umali, ili sasvim ga nestane, kamata se ne umaljuje, jer je dužnik obvezan s ostalim svojim stvarima, dočim kod kamatne prodaje u tome slučaju razmjerno ona sliedi sudbinu hipotekarnog dobra.

Pošto se kamatna prodaja ne slaže podpuno s nijednom od gorerečenih pogodaba, da vidimo, po kojim bi se propisim imao vladati austrijanski sudac, kad bi mu se takav slučaj prikazao. Treba najprije vidjeti, koje je naravi taka pogodba, a da joj iznadjemo narav treba razlučiti, spada li ona u vrsti vjerovnih pogodaba osjeguranih hipotekom poviše kojeg nepomičnog dobra, ili ima li se smatrati kao jedan onih pravnih uslovja, koja ograničuju slobodnu volju posjedovatelja i koja su odvisna o dielitbi vlastničtva, o služnostih itd.

Ali razmisliv, da u pogodbi kamatne prodaje nema nikakva razdieljenja vlastničtva u smislu §. 1125. g z., dali davatelj

Digitized by Google

uzajmljene glavnice prima samo pravo hipoteke poviše kamatnog dobra, opaziv da je posjedovatelj prodaje uoblašćen u slučaju prodaje dobra, uzeti sebi glavnicu, koja odgovara prihodu, uvaživ da je vlastniku bilo u svako vrieme slobodno osloboditi dobro od prodaje, plaćajuć glavnicu, vidiv zato da je pogodba kamatne prodaje imala njekoliko od najglavnijih znakova hipotekarnog zajma, ali pretvorena u drugi oblik da se mimoidju kanonički propisi, koji zabranjivahu pjenezni zajam uz kamate, mora se zaključiti, da je kamatna prodaja pogodba sui generis, ali da je najviše slična hipotekarnom zajmu i da spada vrsti običnih vjerovnih pogodaba i zato ima slieditи sve one propise, koji su za njih naznačeni, kad ne bi bilo, ili kad se ne bi mogli uporaviti osobiti za nje ustanovljeni u dotićnih izpravah ili koji obstoje u pučkim običajima.

U „Právu“ priobćio **R. Višić.**

O pojmu prava.

Javili smo u zadnjem broju „Mjesečnika,“ da je prof. dr. R. pl. Ihering, na poziv družtva „Concordia“, došao u Prag, te ondje 14. listopada o. g. držao predavanje o pojmu prava. Njegovomu predavanju pribivali su pravnici i nepravnici, te je ono obću pozornost probudilo. U nijednom njemačkom listu nije taj govor doslovce naštampan, što vrlo žalimo; možda će to biti u buduće. Za sada priobćujemo sadržaj predavanja, a kasnje, bude li moguće, donieti ćemo prevod cieloga govora:

„Prof. dr. Ihering naglasi najprije, da se je više mjeseci potanko bavio predmetom svoga govora, pače da je pitanje o pojmu prava predmetom cieloga njegova pregnuća, da se njim bavi neprestano cieloga života, jer da nije ni malo zadovoljan sa dosadanjim opredieljenjem pojma prava, a on da si je s toga uzeo zadaćom s nova i pravilnije taj pojam opredieliti.

Od pojmova prava do sada valjajućih najprije je razjasnio onaj, po kojem se pravo definira kao prisilna norma, uporavljana državom; nu tim se označuje samo jedno, prem pravilno obilježje prava, ali se tim isto tako ne označuje podpuno sućnost prava,

Digitized by Google

kao što ne možemo iz opisa u putnom listu upoznat biće i karakter dotičnoga individuuma, takova je dakle definicija tek formalistična, neima pako pravoga sadržaja.

Druga definicija „pravo je obća volja, prisiljem (Zwang) po državi izvadjana“, prividno kao da ima znanstvenu dubljinu, ali u bitnosti svojoj opet je samo formalistična, te neima konkretna sadržaja.

Treća definicija: „pravo je po državi rukovodjeni red“ isto je tako samo formalistična, obzirom na postavljenu si svrhu nepravilna, jer puki red i poredak ne može biti ciljem i zadatkom prava, inače mogao bi se red u kaznioni smatrati idealom pravne države.

Razmatrajuć pravo u poviesti nailazimo opet na poteškoću, jer postoje neobične i neizgladive oprieke ob onom, što se je u razno doba i na raznih mjestih kao pravo smatralo. Neznanje, surovost, vjera, praznovjerje, okrutnost i protivno od svega toga u razno su se doba i na raznih mjestih s vana kao pravo držala i valjanost imala. Kraj takih protuslovja nemože biti istina zadatkom prava. Nu već po samom izrazu, kojim se pravo i svi s njim u savezu stojeći pojmovi i funkcije u govoru obilježuju, n. pr. regere, rex, regula, ne može se u pojmu prava sadržavati zahtjev na istinu, nego se izrazuje izpravnost, shodan pravac prama stanovitomu cilju, a na to dade se napokon svesti svaka obstojeća ili valjajuća pravna zasada.

Skupiv u jedno sve ciljeve, za kojimi ima pravo težiti, dolazi prof. dr. Ihering da opredieli drugačije pojam prava; taj formulira on ovako: „Pravo je skup silom osjeguranih životnih uvjeta družtva.“[1]

Zatim razdieli govornik subjekte obzirom na svrhu njihovu u tri kategorije: individuum, država, crkva i družtvo (udruge, udružbe). Sve zapovjedi i prepoviedi, sve pravo u najširem smislu odnosi se na jednu ili drugu ovih kategorija subjekta, izvan tih još se napokon reda cielost, družtvo u cielosti, obzirom na čine, koji su obće štetni, ma da i nisu napereni proti jednoj od navedenih kategorija subjekta.

[1] Izvorno glasi ta definicija: „Das Recht ist der Inbegriff der durch Zwang gesicherten Lebensbedingungen der Gesellschaft.“

Digitized by Google

Predje za tim k pojmu životnih uvjeta, te razjasnjuje pojam života, koji se u vremenu, načinu i okolnostih mienja; razsvietljuje zahtjeve života, kako se uvjeti života uzpinju, počam od pukih fizičnih potreboća sve gore do najviših zahtjeva duševnoga i ćudorednoga kulturnoga života, pa pokazuje, kako se po tom mora i sadržaj prava u neprekidnom gibanju držati i mienjati.

Zatim dieli govornik životne uvjete u takove, za koje se sama priroda skrbi pomoćju jakih nagona kao što su: samouzdržanje individuuma, radnja, razplod ljudstva itd., kamo pravo netreba da stvarajuć zasegne; i drugi spadaju još ovamo: osjeguranje vlastničtva, poštenja, ćudorednosti itd., gdje opet pravo upravo tvorno djeluje.

Povrativ se natrag k spomenutim protuslovjem, što ih vidimo u sadržaju historički nastaloga prava, dokazivaše prof. Ihering, uzev za primjer najprije pravno stanje kršćanstva, koje je iz faze progonstva prešlo u fazu gospodstva, a sada zašlo u fazu slobode, zatim kao drugi primjer školsku obuku, koja da je iz stadija podpuna ignoriranja došla u stadij puke mogućnosti dieliti školsku obuku, a odavlje u stadij obligatorne obuke, kako je u vremenih, pod okolnostmi što no vladahu u pojedinih fazah onih udružba, kad se je kršćanstvo pomolilo, kad se je radilo o školskoj obuci, pravno postupanje odgovaralo tada postojećim uvjetom života, kako je nastojalo te uvjete osjegurati, kako se dakle sadržaj po govorniku postavljenoga pojma prava prilagodjuje promjenljivim odnošajem i okolnostim, te se kao obće valjajući prikazuje, što se u ostalom ni malo ne osujećuje tim, što nije subjektivno valjanomu smjeru zakonodavca, radi ljudske nepogriešivosti, uviek primjeran bio uspjeh; što je valjajuće pravo i štete kadšto nanielo, ne mogav tako zadovoljiti svomu zadatku, da osjegura uvjete života.

Govornik završi svoje razlaganje, pošto je upozorio slušatelje, kako se mogu i prividno neznatne specijalne pravne ustanove svesti na sasma blizu stojeće životne interese, obazriev se na neprekidni i trajni razvitak prava u smislu gore označena pojma i naglasiv utješnu nadu, da se jednom pravimi i valjanimi

Digitized by Google

upoznata velika pravna načela nikada ne će izgubiti, nego da će ostati, unatoč priečućega ili retrogradnoga pokreta, čvrstim temeljem napredujućemu razvitku."

Ovo je kratki sadržaj znamenitoga predavanja. Na nj privezuje izvjestitelj lista „Zeitschrift für Notariat und freiwillige Gerichtsbarkeit", odakle vadimo i ovaj sadržaj, sliedeće opazke:

„Za praktičnoga pravnika, koji je zvan najrazličitije životne zahtjeve ljudskoga družtva, budi kao javni bilježnik u formi prava konstatovati, budi kao odvjetnik proti prigovorom braniti, budi kao sudac komu ga dosuditi ili zaniekati: za nj (praktičnoga pravnika) jest postojeće pozitivno pravo dovoljni razlog njegova djelovanja, taj razlog mora on tim jasnije i čvršće na oko uzeti, što izvan toga ne smie i ne može, a smie samo u okviru valjajućega kriepost zakona imajućega prava svoju djelatnost razvijati.

Ako pako već fizični zakon i samoga praktika preko tiesna okvira pisana zakona, barma subsidiarno, upućuje na namjeru zakonodavca, na suvislost raznih mjesta u zakonu kao i raznih zakona, na analogiju, pače i na sasma naravna pravna načela: to se misleći praktičnik ne može i kod takovih djelatnosti, koje se redovito u okviru pozitivnoga zakona kreću i vode, zadovoljiti samo tim najbližim razlogom njegova djelovanja.

I praktični pravnik nastoji ne samo formalno valjano upravljati postojeće pravo nego i preko toga upoznati pravni razlog prava toga, ispitati sileću nuždu, odakle je i samo pozitivno pravo niknulo, i koja može opravdati njegov obstanak i djelovanje.

Nije mučno prosuditi, koli odlučno mora da upliva svojstvo takova straga stojećeg razloga na praktično djelovanje pravnika, koli različito poći će mu za rukom shvaćanje i provedenje pojedinih konkretnih slučajeva prema tomu, kakove su temeljne ideje, koje ga pri tom vode.

Dublji sadržaj, što ga je teorija prava pružala do sada praktičnomu pravniku, nebijaše, kako je i prof. dr. Ihering dokazao, takov da bi mogao praktika prieko tiesnih granica neposredne uporave pozitivnoga zakona povesti na više stanovište: sistematika iz samoga pozitivnoga prava razvijana, ili razvijanje

Digitized by Google

vanjskoga historičkoga procesa o postanku prava isto su tako malo mogle olahkotiti pravniku oživotvorenje njegova zadatka svakdanjega života u postojećih, njemu tudjih juridičkih formah, kao što ne mogu u maglovitu daljinu transcendentalnih i metafizičkih oblaka zaogrnute kategorije pravne filozofije proniknuti i duhom zadahnuti potanje radnje praktičnih pravnika.

Pojam prava, kako ga je razvio prof. dr. Ihering dovodi pravo natrag na zemljište, što ga mora praktični pravnik obradjivati. Po onom pojmu pravo je izraslo iz životnih potreba, a radi životnih potreba i postoji.

Tim prestaje pravo biti izvan života i njegovih uvjeta udaljenom ukočenom vanjskom moći, s kojom se moraju bilo s dobra ili od nevolje naravnati život i njegovi dogodjaji. Pravo ima zaštićivati, osjegurati i unapredjivati život i njegove interese, zato ono postoji i zato se njeguje, ova zadaća podieljuje samoj jurisprudenciji onaj relief, po kojem je ona ne samo ravna svakoj drugoj znanosti, nego se pače kao zaštitnica i braniteljica znanosti u obće postavlja u prvi red ljudskih pregnuća, čim se praktičnim pravnikom, vršećim svoje zvanje saviestno, ulieva oplemenjujuće osjećanje, da rade oko svakoga ljudskoga interesa.

Ako se je i sam prof. dr. R. Ihering morao u svom predavanju ograničiti na to, da razvije u velikih crtah svoj pojam prava, valja se i ovomu izvješću stegnuti samo na to, da upozori občinstvo na veliku spasujuću rieč prof. Iheringa, kojom se otvara daleka i duboka perspektiva živa i znanstvena obradjivanja prava na širokom temelju cieloga družtvenoga života i svih vrsti norma ob onom, gdje si ima znanost, zakonodavstvo i praksa pružiti ruku da se ispita, osnuje i provede pravo iz života i njegovih potreboća i za nje; da pod novo podignutim znakom nadjemo već toliko viekova napušteni put k živomu pravu, da tako i u samom občinstvu dovedemo pravno osjećanje u plodonosni sklad sa postojećimi, pozitivnimi normami.

Digitized by Google

Pogled po svietu.

U Zagrebu, koncem mjeseca studenoga.

Carevinsko vieće razpravljaše ove godine više osobito važnih osnova zakona, odnosećih se na gospodarstvo narodno i državno. Naročito znamenita je reforma poreza t. j. osnove porezne. Ne možemo se baviti svimi onimi zakoni, ovdje iztičemo samo jednu posebnu osnovu zakona, koja je kao dodatak k zakonom poreznim predložena i koju će parlament prihvatit, a tiče se „zastare izravnih poreza, potrošarine, taksa, biljegovine i neposredno plaćanih pristojba.“ U motivih veli se, da je povod toj osnovi dala opetovano kod razprave reforme izravnih poreza izražena želja, da se u novih poreznih zakonih točnimi ustanovami opredieli i vrieme, dokle traju obveze porezovnika naprama državi, koja je vlastna porez ustanoviti i pobirati.

Do sada je bilo načelno samo u §. 1456. o. g. z. odredjeno, da se glavi države kao takovomu jedino pripadajuća prava n. p. pravo odrediti carine, kovati novac, razpisati porez i druga najviša prava (Hoheitsrechte, regalia) niti mogu zaposjednućem steći, niti da mogu tim pravom odgovarajuće dužnosti zastarjeti.

Do sada su onu ustanovu gradj. zakona tako tumačili, da kao što se u prvom svom dielu proteže samo na zaposjed samih najviših prava po sebi, tako da je i u drugom svom dielu htjela samo odrediti nezastarjelost naproti tim najvišim pravom stojeće načelne dužnosti državljana, po kojoj imadu zahtjevom najviših prava zadovoljiti.

U motivih gore spomenute osnove zakona nazivlje se ovakovo tumačenje krivim, pozivlje se na §. 9. zakona o pristojbah, koji odredjuje, „da pristojbe nepadaju pod nikakovu zastaru,“ pa vele, da se obzirom na ovo izrikom iztaknuto stanovište zakonodavca u §. 1456. o. g. z. statuirana nezastara proteže na svaku iz konkretne uporabe najviših prava za svakoga pojedinoga državljanina napose nastavšu obvezu.

Prema tomu do sada nebi bili mogli zastarjeti zahtjevi fiska glede poreza. Nu taj nazor ne može se smatrati korektnim. U

Digitized by Google

ostalom bilo ovako ili onako, za buduće ustanovljuju se jasni i nedvojbeni propisi.

Osnova najme gore navedenoga zakona proteže se na sve zemaljske poreze izuzev carinu, za koju će se odredit shodne ustanove istom kad se bude izdavao novi carinarski red, i to u porazumku s ugarskom vladom.

Osnova zakona razlikuje zastaru prava odmjerivati i zastaru prava utjerivati dospiele daće.

Ono prvo zastaruje redovito za četiri godine, kod biljegovine i neposredno plaćanih pristojba za šest godina. Zastara počimlje teći svršetkom one upravne godine, u kojoj je stranka zadovoljila svojoj dužnosti očitovav svoj dohodak ili priobćiv osnovu za razpisanje poreza; ili ako stranka nije na ovo obvezana, izminućem one upravne godine, kada je dotična obvezanost nastala. Pravo postojeću daću na više odmjeriti t. j. povećati ju zastaruje pravilno za dvie godine, kod biljegovine i neposrednih pristojba za tri godine nakon izminule one upravne godine, kada je prvobitno odmjerena daća dospiela bila. Prekida se pako zastara u svih ovih slučajevih svakim uredovnim činom, koji se poduzimlje radi odmjere daće i koji se je stranki priobćio i takovo prekinuće traje dok izmine ista upravna godina tako, da istom početkom buduće upravne godine počimlje teći novo vrieme zastare.

Pravo utjerivati daće zastaruje za šest godina od izminuća one upravne godine, kada je daća dospiela. Zastara ta prekida se uručenjem platežnoga naloga, povedenjem ovrhe ili dozvolom, da se rok izplate odgodi, pa i ovdje počimlje vrieme nove zastare teći od svršetka one upravne godine, kada je nastupilo prekinuće izdanim platežnim nalogom, povedenom ovrhom, ili kada je iztekao posliednji produženi rok izplate.

U motivih nastoji se opravdati nova i shodna misao, da se početak vremena zastare prisloni na izminulu upravnu godinu tim, što se tvrdi, da treba obzir imati na manipulaciju oblasti, pa nadalje tim, što se izravni porezi pravilno, od neizravnih pako potrošarina i pristojbinski ekvivalent većinom razdieljuju u pojedina plaćanja, koja u razno doba u godini dospievaju, pa bi s toga izračunanje roka zastare bilo vrlo kompliciranim.

Digitized by Google

To je kratka analiza osnove zakona, koju će dolnja kuća carevinskoga vieća s nekimi promjenami i prihvatiti, te će do brza postati kriepostnim zakonom za slavensko-njemačke pokrajine. Osnova ta svagdje je u Austriji pozdravljena toplo. Zaista i kod nas bio bi sličan zakon jako potreban; svraćamo s toga pozornost na nj svih onih, koji su pozvani bditi nad ovakimi uredbami. Na ovakov način umanjili bi se barma porezni zaostatci, koji se kroz godine u velikih knjigah u očevidnosti drže, a ipak se nemogu utjerati.

Spomenuli smo u posljednjem broju ovoga lista, da je taljanski ministar pravosudja predložio parlamentu osnovu kaznenoga zakona za kraljevinu Taljansku. Čuveni taljanski učenjak Serafini progovori o toj osnovi u časopisu „Archivio Giuridico“ mjeseca svibnja. Iz njegove razprave vadimo sliedeće:

Najvažnije pitanje koje ima riešiti novi kazneni zakon, jest ono, ima li se pridržati kazan smrti ili ne, pa je s toga sasma naravski, da obrazloženje (po samom Mancini-u sastavljeno) potanko razmatra to pitanje. Ta Mancini jedan je od najznamenitijih protivnika kazne smrti; jedan od najvažnijih razloga, zašto je prijašnja osnova kaznenoga zakona bila natrag uzeta, bijaše upravo taj, jer je pridržala bila smrtnu kazan, pa zato ju je Mancini nastupiv svoju službu opozvao. U ostalom u Italiji ima ovo pitanje svojih posebnih strana, kojih ne nalaziš u ostalih zemljah. Pošto toskanski kazneni zakon nepoznaje smrtne kazne, radi se dakle o tom, da se ona ne samo pridrži nego i dielomice s nova uvede. Na ovoj točki mogla bi se dakle raztepsti jedinstvena radnja u području kaznenoga prava. Jer s nova uvesti kazan smrti u Toskanskoj, gdje de facto već skoro 50 god. ne postoji, bilo bi tim nespretnije, pošto kriminalna statistika donosi o Toskanskoj najpovoljnije podatke. Ta i sami pristaše smrtne kazni zagovaraju istu s toga, što tvrde da je nuždna, u Toskanskoj pako nije ni malo nuždna. Prema tomu Mancini je izbacio kazan smrti iz osnove. U ostalom promienilo se i mnienje pravnika prilično znatno. Mancini razposla najme svoju osnovu sudbenim stolovom, juridičkim fakultetom, odvjet-

Digitized by Google

ničkim komoram kao i medicinskim fakultetom — što je svake preporuke vriedno — te napokon pojedinim znamenitim učenjakom u području sudstvenoga liečničtva i psychiatrije, da dadnu svoje mnienje. Glede kazne smrtne ovako se izjaviše zapitani sborovi:

Proti dokinuću smrtne kazne izjavi se: 3 kasacionalna suda, 11 prizivnih sudova, 3 generalna prokuratora, samo tri pravoslovna fakultetá i 35 odvjetničkih komora.

Za dokinuće glasovahu: 1 kasacionalni sud, 12 prizivnih sudova, 7 generalnih prokuratora, 16 pravoslovnih fakulteta i 84 odvjetničke komore. Kod 2 pravoslovnih fakulteta i 3 odvjetničkih komora bijahu glasovi jednako razdvojeni. Kako se vidi, vladajuće mnienje zagovara dokinuće smrtne kazni, dočim je još god. 1869. veći dio viših sudova, naime 3 kasacionalna i 13 prizivnih sudova plaidiralo da se pridrži, a samo 1 kasacionalni i 5 prizivnih sudova da se dokine kazan smrti.

Vrlo je važno, te zahtieva prešno uredjenje pitanje o medjunarodnom djelovanju kaz. zakona. Osnova taljanska odredjuje o tom sliedeće:

1. Tuzemac ili inozemac, koji u inozemstvu počini zločin proti sjegurnosti države, ili zločin krivotvorenja vjerovnih papira, patvorenja novca, sudi se i kazni po domaćem zakonu, ma da i je već u inozemstvu bio osudjen, nu ipak tako, da se uzme u račun već pretrpljena kazan.

2. Tuzemac, koji počini kakov drugi, a ne jedan od gore navedenih zločina i koji se tako po domaćih kao i po zakonih mjesta, gdje je počinjen, mora kazniti, prosudjuje se po onom zakonu, koji je od obiuh blaži.

3. Ako inozemac u inozemstvu počini na štetu tuzemca ili države zločin ili prestupak, kaznjiv po jednom i drugom zakonu, suditi će se (izuzev pod točkom 1. navedene zločine) u slučaju da bude inozemac u tuzemstvu uhićen po onom zakonu od obajuh, koji je blaži.

4. Ako inozemac počini u inozemstvu zločin na štetu inozemca, kaznjiv po jednom i drugom zakonu, može se taj, uporaviv blaži zakon kazniti u tuzemstvu, ali uz sliedeće uvjete:

Digitized by Google

da je inozemnoj vladi ponudjena predaja zločinca, a ova ga ne htjela preuzeti; da je zločin sadržan u dotičnom ugovoru o predaji; ili ako ne obstoji nikakov predajni ugovor, da je zločin naperen bio proti osobi kojega čovjeka, proti vlastničtvu ili javnoj ćudorednosti.

Vlada može u svako doba inozemca odstraniti preko granice i ne treba zato nikakove osude suda.

Važna nova ustanova osnove kaznenoga zakona jest, da se kaznjenici mogu uvjetno odpustiti iz kaznione na slobodu. Ta se blagodat ne proteže na stanovite zločince, naime na ubojice, razbojnike, priupadne ubojice i tatove od običaja.

Kako da se kazni priupadaj, o tom trebalo je izabrati jedan od obajuh sustava. Jedan sustav poznaje priupadaj kao okolnost otegoćujuću samo kod nekih delikta, te normira kazan za iste u posebnom dielu kaz. zakona; dočim drugi sustav drži priupadaj u obće kao okolnost otegočujuću neobzirući se, kakove je naravi prvi delikt bio i da li je već kazan za nj odredjena pretrpljena ili ne. Ovaj potonji sustav, prema kojem se ima kaznjenje priupadaja normirati u obćenitom dielu kaznenoga zakona, prihvati i najveći dio postojećih kaz. zakonika, pa i taljanski. Nu otegoćujuća sila priupadaja ograničuje se na dvie strane; jer se smie kazniti priupadaj samo u stanovitom vremenu učinjeni, kao i kod jednakoga impulsa na zločinstvo. Kad tko počine opetovano isti zločin (recidiva generica) ne kazni se kao takov, nego samo kao priupadaj u obće. (Drugačije po našem kaz. zakonu, vidi §. 176. I. IIa.). A što se tiče gore navedena vremenita ograničenja, to priupadaj neima otegoćujućega upliva, ako je od pretrpljene ili drugim načinom utrnule kriminalne, odnosno korekcionalne kazne, izminulo deset, odnosno pet godina. Razsudjivajuć, da li postoji priupadaj, neće se uvažavati osude radi doloznih naprama kulpoznim deliktom i obratno; zatim ne osude radi čisto vojničkih delikta, osude inozemnih sudova i kazne utrnule amnestijom.

Priupadaj iz jednoga zločina u drugi kazni se povišenom kaznom za 1—5 god., čemu se može dodati policajni nadzor za isto toliko godina. Priupadaj od zločina u prestupak ili obratno

Digitized by Google

kazni se najvišom kaznom ustanovljenom za rečeni delikt, pa se može još za jedan ili dva stupnja pooštriti. Tko opetovano počini isti zločin (recidiva generica) nastaje tim obična otegoćujuća okolnost, pa se prosudjuje po načelih gore razvijenih.

Vrlo je važno pitanje o prekinuću zastare. Škola i kazneni zakon toskanski uče i ustanovljuju, da se zastara kakova zločina prekida jedino proglašenom osudom. Druga teorija i mnogi kazneni zakonici (francezki, i u većem dielu Italije postojeći) uče i ustanovljuju, da zastaru prekida svako djelovanje iztražno (Untersuchungshandlung). Mancini u motivih prihvaća uz neznatne modifikacije u svojoj osnovi sustav toskanski nadajuć se, da će se tako odkloniti opasnosti dugotrajnih iztraga, koje se po volji prekidaju i opet nastavljaju.

PRAKTIČKI SLUČAJEVI.

I. Gradjansko-pravni.

Neozbiljno postavljen uvjet neruši naredbu posliednje volje, ako i nebude izpunjen.

Tužbom de praes. 31. ožujka 1874. broj 1412. podignutom kod poglavarstva grada Osieka, kano suda, utužila je Rozalija H. i drugovi po odvjetniku St. N., oporučne nasljednike F. K. i E. pl. A. na priznanje uništenja oporuke Wilhelmine R. od 18. listopada 1872., i privoljenje, da se ostavština posljednje po zakonu razpravljati imade.

Tužitelji u svojoj tužbi izlažu, da je pokojna W. R. sa svojom imovinom, sastojećom se iz 2100 for. tražbine proti g. E. pl. A., uknjižene tražbine od 6000 for. na jednoj apoteki i osim toga raznih pokretnostih tako razpoložila, da onih 2100 for. navedenoj dužnici kao legat pripadne, onih pako 6000 for. koje pokojničin miraz sačinjavaju skupa sa pokretnostmi, da dobiju Fr. Kr. i R. H. na jednake dielove.

Pokojnica je nadalje u svojoj oporuci prvotuženoga F. K. ovršiteljem iste imenovala i istomu naročito naložila, da njezino mrtvo tielo po liečnicih parati dade i to pod inakom ništetnosti sliedećimi riečmi:

Ceteris exmissis: So wie ich den geschätzten Herrn Testamentsvollstrecker inständigst ersuche, die Eröffnung meines Körpers durch zwei Aerzte zu veranlassen, wofür ich jedem der Herren Doctoren 100 fl. als Honorar zukommen zu lassen bitte.

Digitized by Google

Wenn die Eröffnung des Körpers unterbleibt, so wäre das Testament ungiltig, ich muss so decidirt darauf dringen, weil ich entsetzliche Angst vor dem Wiedererwachen im Grabe habe".

Prvomolbena osuda udovoljila je zahtjevu tužitelja i presudila tuženike na nošnju troškova 44 for. 64 novč.

Razlozi: Tuženici prigovaraju, da paranje trupla nije uvjet, a da je kano uvjet valjanosti stavljen, da oni nisu krivi njegovu neizpunjenju, pošto se vrieme smrti i pokopa pokojnice za uvjet znali nisu. Ovo su dva za riešenje parnice odlučna prigovora, dočim ostali prigovori, da tužitelji nisu izkazali pravo na tužbu, nemogu se u obzir uzeti, pošto su oni izpravami L. S. ad III. dokazali, da su oni rodjaci pokojnice i da im kano takovim po poglavlju XIII. o. g. z. pravo na nasljedstvo pripada.

U posljednjoj volji W. R. koju su stranke pod B. ad I. uskladile izrično stoji, da se truplo njezino otvori i ako se to propusti, da je oporuka nevaljana.

Taj uvjet je pokojna po §. 695. o. g. z. pravovaljano staviti mogla, pa od izpunjenja toga uvjeta odvisnimi su učinjena prava, koja iz naredbe posljednje volje idu (§. 696. o. g. z).

Da je od izpunjenja toga uvjeta, odnosno naloga, valjanost posljednje volje zavisnom učinjena, nedvojbeno proizlazi, dakle iz riečih iste, a takodjer i iz izrazite namjere pokojnice.

A kad je tomu tako, valja još presuditi, da li je uvjet bio mogući i dopustiv.

Da je paranje bilo moguće, dokazano je tim, što tuženici nisu protivno tomu niti uztvrdili; nisu uztvrdili, da je uvjet po sebi absolutno nemoguć bio, već samo, da ga oni nisu izpunili, pošto za vremena nisu za njega saznali. Po tom je nedvojbeno, pošto tužitelji nigdje nisu uztvrdili, da je krivnjom tuženika uvjet neizpunjen ostao, da se neizpunjenje to imade pripisati slučaju.

Nu i kod takova stanja stvari nečini gradjanski zakon u §. 699. razlike, jer se tu odredjuje, ako je stečenje prava zavisno od izpunjenja dopuštena i moguća uvjeta, da se samo točnim izpunjenjem ovoga zadobiti može, ma zavisio uvjet i od slučaja, a nebi umjestno bilo još praviti razliku medju tim, da li sam uvjet ili mogućnost izpunjenja uvjeta od slučaja odvisi, te tako jasan smisao zakona izkrivljivati.

S tih razloga morali su se tuženici po zahtjevu tužbe osuditi i po §. 573. p. g. p. na platež troškova priteći.

Usljed podnešena proti ovoj osudi priziva, sa strane tuženika, potvrdio je uzvišeni banski stol svojim riešenjem od 2. studenoga 1876. broj 6000 prvomolbenu osudu.

Digitized by Google

Nasuprot je visoki stol sedmorice svojim riešenjem od 23. lipnja 1877. broj 224. obie rečene osude preinačio i tužitelje uz preboj parbenih troškova sa njihovom tužbom odputio.

Razlozi: Tužitelji zahtievaju, da se posljednja volja W. R. od 15. listopada 1872. tužbi pod B. priložena, nevaljanom proglasi, budući je u istoj oporučiteljica naredila, da se postavljen izvršitelj oporuke Fr. K. prvoimenovani tuženik o tom pobrine, da se poslje smrti njeno tielo kroz vještake otvori, što bi inače oporuka nevaljana bila i budući toj naredbi, odnosno tomu uvjetu od kojega je izpunjenja valjanost oporuke, na kojoj tuženici svoja prava glede ostavljenih im legata osnivaju, odvisnim učinjena, zadovoljeno nije.

Neglededć na to, da se u riečih očitovanja posliednje volje, s kojimi oporučiteljica umoljava izvršitelja svoje oporuke, da joj mrtvo tielo njeno parati dade, jer bi inače oporuka nevaljana bila, nenalazi ona ozbiljnost volje, iz koje bi se pojam uvjeta ili naloga kakovoga kao posliedica nevaljanosti same oporuke sbog neizpunjena naloga izvesti mogla (§. 565. o. g. z.): ako se uvaži, da je glasom zapisnika od 6. listopada 1874. odgovoru pod br. 2. priloženoga neporečeno dokazano, da je oporučiteljica dne 26. rujna 1874. umrla, a njena oporuka tek 6. listopada 1874 dakle poslje 10 dana iza njene smrti proglašena; ako se uvaži, da tužitelji tvrdnju tuženikovoga odgovora, po kojoj izvršitelj oporuke u vrieme dogodivše se smrti oporučiteljice niti je stanovao u Osieku, niti mu je naredba posliednje volje oporučiteljice poznata bila, da bi ju za vrieme izvršiti mogao, ničim pravovaljano porekli, još manje protivno tomu dokazali nisu, sliedovno sve kad bi se rieči, kojimi se oporučiteljica u očitovanju svoje posljednje volje poslužila uzprkos gore navedenim i smatrala za nalog podieljen izvršitelju oporuke, i sve kad bi se taj nalog po §. 709. o. g. z. uvjetom razriešujućim (resolutivnim) držati mogao, — da je izvršitelju oporuke po navedenom stanju stvari ne samo nemoguće bilo taj nalog točno izpuniti, nego da mu se ni približiti nije mogao, pošto je oporuka tek deseti dan poslje smrti oporučiteljice proglašena; pak ako se uvaži, da se iz navedenih riečih oporuke neda izvesti onaj smisao, da je naime oporučiteljica tuženikom kao nasliednikom ostavila zaostavštinu svoju pod uvjetom, da tuženici i u onom slučaju gube, ako izvršitelj oporuke podieljen mu nalog izvršiti nebi mogao, dosliedno tomu, da u tom slučaju oporučni nasliednici po §. 710. o. g. z. zadržavaju odredjenu jim zaostavštinu, pošto se po gore navedenom iz volje oporučiteljice ništa protivno nevidi, izpostavlja se, da su riešitbe nižih sudova, kojimi je zadovoljeno tužbovnom zahtjevu, utemeljene na očevidno pogriešnom tumačenju oporuke i upravljenju zakona (§. 385. p g. p.), te s toga valja obie niže osude preinačiti.

Dr. S.

Digitized by Google

Pripadnici tudjih država ne mogu se tužbom pred c. k. austro-ugarskimi konzularnimi sudovi u inozemstvu pozvati, da dokažu prava proti tuzemnim državljaninom, kojimi se bijahu podičili.

Francezki državljanin Kazimir G., stanujući u Carigradu, podičio se je, da ga ide pravo t. j. na trima izpravama od 15. prosinca 1874. osnovana tražbina, u iznosu od 4489 franaka 60 cent. s. p., proti austrijsko-ugarskomu državljaninu Jakovu M. Zato je ovaj potonji digao proti G-u. tužbu pred c. k. austro-ugarskim konzulatom u Carigradu radi te podike zahtievajuć, da ima protivnik svoje tobožnje pravo redovitom tužbom navesti ili na izazivnu tužbu odgovoriti sve to pod prietnjom da će mu se inače nametnuti vjekovito mučanje.

C. kr. austro-ugarski konzulat odredi predbježno odlukom od 29. studenoga 1875. ročište, da se pokuša utanačiti nagoda, pa se zaprieti u odluci, ako se neuglavi nagoda ili ako stranke nedodju na ročište, da će se o podnešenoj tužbi povesti zakoniti postupak.

Pošto ni jedna stranka nedodje na ročište, naloži c. kr. konzulat dalnjom odlukom od 28. prosinca g. 1875. tuženiku, da ima odgovoriti s bog podike, dotično podnieti svoju tužbu, pa ako toga ne učini, da će mu se nametnuti vjekovito mučanje.

Na utok tuženoga dokine c. kr. viši sud u Trstu rješitbom od 23. ožujka 1876. obie odluke prvoga suda, izdane uslied izazovne tužbe M-a. proglasiv ih nevaljanimi i ništetnimi, te naloži rečenomu konzulatu, da povrati Jakovu M-u. uzazivnu tužbu radi nenadležnosti suda, kojemu je bila podnesena, koji da ima platiti trošak utoka i to s razloga, što je sudbenost c. kr. austro-ugarskih konzulata u otomanskom carstvu kriepošću postojećih medjunarodnih traktata ograničena li na austrijske državljanine i štićenike, kako to izrikom propisuju car. naredba od 29. siečnja 1855. br. 23. i ministarska naredba od 31. ožujka 1855. br. 58. i od 20. lipnja 1856. br. 112. d. z. l.;

s razloga, što Jakov M. tužbom svojom od 29. studenoga 1875. pozivlje francezkoga podanika Kazimira G., da u smislu §. 64. zapadnogalič. postup. kao tuženik opravda podiku, a za to je očevidno ne nadležan c. kr. austro-ugarski konzulat, to je bo ne nadležnost, na koju bi se morao sudac po §. 1. g. p. ureda radi obazrieti;

s razloga, što se ovako pokazuje nevaljanom i ništetnom ne samo druga napadnuta, nego i prva odluka konzulata, kojom se uslied podnesene tužbe odredjuje ročište, da se pokuša uglaviti nagoda.

C. kr. najviši sud bečki potvrdi rješitbom od 26. srpnja 1876. rješitbu višega suda pozvav se jednostavno na razloge po onom navedene.

(„Gerichts Halle").

Digitized by Google

Englezke mjenice i austrijska vrednota.

Nestalnost u tečaju (kursu) austrijske valute već je više puta bila povodom, da su inozemci gledali, da tim prieteću štetu što podpunije od sebe odvale. U br. 43. priobćuju „Jurist. Blätter“ takov slučaj, o kom vele, prem nije mnogo poznat, ipak da je u trgovačkom obćenju s Englezkom postao običajem.

Englezki tvorničar proda svoju robu Austrijancu, koji se obveza naplatit Engleza mjenicom, trasiranom na nj t. j. na kupca. Sama mjenica izpustiv imena glasi u izvoru ovako:

Dursley, 28. February 1877.

Six Months after date pay to our Order the sum of Twenty nine pounds 15 sh. Sterling; at the exchange as endorsement. Value received.

N. N.

To Messrs. X. Y.
Pest.

angenommen
X. Y.

U prevodu pako glasi mjenica:

Dursley, 28. veljače 1877.

Šest mjeseca a dato platite na našu zapovjed svotu od dvadeset devet 15 šilinga šterlinga po tečaju, što će ga naledje pokazati. Vriednost primljena.

N. N.

Gospodi X. Y.
u Pešti

prihvatili
X. Y.

Posebnost ove mjenice stoji u tom, što je mjenična valuta izražena u stanovitoj svoti inozemne vrednote, ali je dodano, da se ta inozemna vrednota ima izplatit po tečaju mjenica kakov će naledje pokazati. Prema tomu nalazi se na drugoj strani mjenice naledje, koje glasi u prevodu:

Na ordre g. A. B. uz tečaj mjenični 13 for. 25 novč. a. vr. na 1 funt sterl. Vriednost primljena.

U Londonu, 20. travnja 1877.

Mjenica prodje kroz razne ruke pa je napokon 28. kolovoza o. g. predočena u Pešti radi izplate. Iz kasnje podignuta prosvjeda vidi se, da se je od trasata zahtievala kao mjenična valuta 394 for. 18 novč., a to je svota, koja reprezentira 29·15 funt. sterl. po tečaju na naledju navedenom. Trasat ne htjede platiti tu svotu u austrijskoj vrednoti pa izjavi ujedno, da se je svojim prihvatom obvezao platit 29·15 funt. sterl. i da je pripravan taj dug effektivno u funtih i šilingih izplatiti, ali da nije obvezan platit 394 for. 18 novč. u austr. vriednosti.

Da objasnimo cieli tečaj i motive, uvažavane kod ove stvari, valja dodati, što se je na kompetentnom mjestu o tom moglo razviditi.

Englezki tvorničar, koji je prodao robu svoju Austrijancu na vjeru za šest mjeseca, živo je nastojao, da se rieši svake nestalnosti valute;

Digitized by Google

zato ugovori cienu svoje robe u englezkoj vriednoti, koja mu dakako najviše prija. Ali jer mora pomišljati i na slučaj, da bi mogao za to vrieme od šest mjeseca primljenu mjenicu unovčiti, trebalo mu nastojati, da se mjenici dade takva forma, kakovu najvole kupci takih mjenica. U tom pogledu postoji u Londonu posebnost, da takove u Austriji plative mjenice, ma i glasile na funte sterlinga, ne kupuju onakove kuće trgovačke, koje žele dobavit si englezke valute, nego samo one, koje žele kupit austrijsku valutu. U navedenom slučaju kupi rečenu mjenicu zastupnik kuće trgovačke u Beču, koja ima u Londonu podružnicu. Taj je kupac nedvojbeno morao platiti tvorničaru valutu u englezkoj vriednosti. Ali da se osjegura proti posljedicam štetne nestalnosti tečaja austrijske valute, bude u kontekstu mjenice ugovorena izplata dužnih 29·15 funt. šterl. po mjeničnom tečaju, što će ga morat indosament izkazati. Prema tomu i u samoj naledji ne samo da je datum posve točno izražen, kako bude moguće dobro kontrolovati pravilnost tečaja, nego i sam tečaj u brojevih izražen, što ga je imala austrijska vriednota prema funtu šterlinga.

U navedenom slučaju nastala je u tečaju iz Beča na London od dana izdane mjenice pače i od dana, kada je prodana (20. travnja), takova promjena, da je prihvatnik uvidio, da je više u njegovom interesu, da plati svoj dug u funtih šterl., a ne u austrijskoj vriednoti po tečaju od 20. travnja o. g. S toga gledaše da se rieši dužnosti, koju po svoj prilici nebi bio pobijao, da je tečaj englezke vrednote počam od dana naledje bio porasao.

„Pravno pitanje — vele „Jur. Blätt.“ koje se u ovom slučaju može zametnuti, ide onamo, da li se može novčana svota po našem mjenbenom pravu tako izraziti, kako su to učinile partaje u nazočnom slučaju, pa je li moguće na temelju takove mjenice izhoditi sudačku rješitbu, da se izplati 394 for. 18 novč. a. vr. Čini se, da ima više razloga držati, da se sučnosti mjenice protivi, da bude dužnost prihvatnika više ili manje neopredieljena. U istinu ne može prihvatnik kod ovakova posla već s toga znati za izviestno, koliko će biti dužan, jer isto tako ne može znati dan, kada će se njegova mjenica prodati, a ne može znati ni tečaja mjeničnoga, koji će postojati medju dviema izvjestnima pijacama onoga dana, kada se mjenica proda. A čini se sasma nedopustivim, da mogu druge osobe bez sudjelovanja i bez naročite dozvole akceptanta po svojoj volji mienjati njegove obveze, prema tomu naime, da se izabere dan za prodaju mjenice, na koji izbor akceptant ni malo ne utiče“.

Digitized by Google

Razlog izključenja od nasliedstva §. 543. o. g. z. (preljub, rodoskvrnost) može se samo onda s uspjehom iztaknuti, ako je nasliedniku prije nego li je nasliedstvo pripalo, dokazan preljub, rodoskvrnost ili ako je to sudbeno priznao.

Dne 6. studenoga 1869. umre Franjo M., koji je dugo vremena živio sa Marijom P. u konkubinatu, te imao s njom još za žive si supruge četvero djece U ustmenoj oporuci ostavi Franjo M. polovicu imovine Mariji P., a drugu polovicu njenoj djeci, koju naročito prizna u oporuci za svoju. Osim toga priznao je oporučitelj god. 1861., kada se sudbeno razpitao sa svojom zakonitom suprugom, pred duhovnim sudom, da je sa Marijom P. rodio jedno od gore spomenute djece. Razpit bude zaista i dozvoljen obzirom na konštatirani preljub, počinjen krivnjom Franje M. Zakoniti nasljednici uzeše sada pobijati valjanost oporuke, u koliko se tiče Marije P. s razloga počinjena preljuba.

Prvi sud odbio je tužitelje sa zahtjevom njihovim, dočim je drugi sud zadovoljio mu. Najviše sudište dokinu osudu druge molbe, te potvrdi onu prvoga suda sa sliedećih razloga:

Po §. 545. o. g. z. ima se osobna nasliedna sposobnost prosudjivati uviek po onom vremenu, kada je nasliedstvo zaista komu pripalo, a to je pravilno vrieme smrti ostavitelja. Nasliedna sposobnost Marije P. pobija se jedino radi preljuba, počinjena tobože sa ostaviteljem Franjom M. Po riečih §§. 543. i 545. o. g. z. mogao bi se taj razlog izključenja od nasliedstva samo onda uporaviti, da je tuženica već prije 6. studenoga 1869., dakle prije smrti ostavitelja, pred sudom priznala, ili da joj se je dokazalo, da je s njim počinila preljub. Dokaz pako u ovom smislu nisu tužitelji niti ponudili, a još manje dokazali, da je tuženica prije smrti ostavitelja takovo priznanje pred sudom učinila ili da joj je preljub inače dokazan, zato se i nije moglo uzeti, da je proti tuženici već za vrieme pripaloga nasliedstva po §. 543. od nasljedstva izključujući razlog dokazan postojao, i da se ona prema tomu po zakonu mora izključiti od nasljedstva oporučnoga. Priznanje ostavitelja, očitovano u gornjem pravcu u parnici razpitnoj Katarine M. moglo bi samo proti njemu služiti kao sredstvo dokazno, nipošto pako proti tuženici, koja nije u tadanjem pravnom preporu nikako učestvovala; a što tužitelji nude kao dokaz glavnu prisegu o počinjenom preljubu, taj već s toga nije od kakove važnosti, jer se nasliedna sposobnost i po §. 543. o. g. z. od nasliedstva izključujući razlog imadu prosudjivati, kako je već prije bilo napomenuto, po dokazalih, što no su postojala već za vrieme, kada je nasliedstvo pripalo; a ne po dokazalih, koja su istom kasnje nastala.

Digitized by Google

Vodovod izveden u svrhu, da služi kao sredstvo kod varenja piva, smatra se pripadnosti dotične glavne stvari, s kojom dieli istu sudbinu.

Slavonska zemaljska sredotočna štedionica stekla je pravo zaloga na nepokretnost upisanu pod br. 2189. gr. z občine grad Osiek, koja nepokretnost pripadaše Šandoru G. i Tomi P., te sastojaše od pivare. S pivarom bijaše spojen vodovod, na gradskom gruntu sagradjen u svrhu, da se njim dovodi voda u pivaru. Tim povodom ustane Josip W. tužbom proti rečenomu novčanomu zavodu kao i proti ovršenikom Šandoru G. i Tomi P. zahtievajuć, da se vodovod, sagradjen na gradskom gruntu izluči iz ovrhe, koju vodi štedionica proti gore spomenutim ovršenikom na nepokretnosti u gr. zap. broj 2189. občine grad Osiek upisane.

Kr. sudb. stol osječki odbio je osudom od 16. prosinca 1876. tužitelja, te mu naložio, da plati prvo-tuženici — štedionici u ime parbenoga troška 61 for. — Na priziv tužitelja kr. banski stol potvrdio je osudu prvoga suda.

Uslied izvanrednoga previda tužiteljeva kr. stol sedmorice osudom od 27. kolovoza 1877. zabaci izvanredni previd tužiteljev, te mu naloži, da plati 6 for. u ime troška za protuizvedenje.

Razlozi: Po tužitelju podnešeni izvanredni previd može se po §. 335. g. p. p. dopustiti samo u slučaju očevidne nepravde ili učinjene kakove ništetnosti.

Nu ako se uvaži, kao što su uvažili niži sudovi, da je vodovod, što ga tužitelj traži kao svojinu, spojen sa pivarom, nalazećom se na nepokretnosti br. 2189. gr. z. občine grad Osiek, pa da su ga ovršenici smjestili naročito samo u svrhu, da se njim dovodi voda u sgradu pivarne za varenje piva, po čem se ima smatrati u pravnom smislu kao pripadnost pivare, pošto ga je vlastnik odredio za stalnu porabu pivare; ako se na dalje uvaži, da je tužena štedionica stekav pravo zaloga na gore spomenutu nepokretnost, tim dakako dobila i založno pravo na utuženi vodovod kao pripadnost glavnoga zaloga, pa je s toga vlastna iskati i prodaju istoga: uvaži li se sve ovo, valja priznati, da suglasne presude nižih sudova ne sadržavaju ničesa, što bi bilo očevidno proti zakonu i pravu, a kad ne ima k tomu ni slučaja ništetnosti, naznačene u §. 33. gr. p. p., mora se izvanredna previdna žalba tužitelja, jer je po zakonu nedopustiva, odbiti i tužitelju nametnuti dužnost da plati tuženici previdni trošak.

Priobćio **M.**

Digitized by Google

Bjelica, na kojoj za vrieme prihvata ne bijaše upisana ni mjenična svota, ni vrieme dospielosti a ni podpis izdatnika, ipak utemeljuje obvezu prihvatnika po mjenbenom pravu, ako ovaj ne dokaže, da se je isprava ta rabila neovlašteno ili protivno uglavljenomu dogovoru.

Osudom prvoga suda kao suda trgovačkoga od 28. ožujka 1873. bude u krieposti uzdržan platežni nalog od 19. siečnja 1873., izdan na zahtjev Franje M. proti Petru D. pcto. 90 for. s. p. u slučaju, ako tuženi položi domirnu prisegu o tom, da prigodom prihvata utužene mjenice ne bijaše na prihvaćenoj bjelici mjenice naznačena ni mjenbena svota, ni dan plateža, a niti podpisano ime izdatnika.

Na priziv tužitelja izreče viši sud u P. osudu 26. travnja 1873., kojom se osuda prvoga suda mienja onamo, da platežni nalog ostaje bezuvjetno u krieposti — jer se prigovor, da je kod prihvaćenja mjenice manjkao podpis izdatnika ili koja druga od redovitih potrebština mjenice, navedenih u čl. 4. mj. z., pa da se mjenica tek kasnje izpunila, može po naredbi ministarstva pravosudja od 6. listopada 1853. (d. z. l. br. 200.) i proti samomu onomu, koji je kod naknadnoga izpunjenja sudjelovao, samo onda uporaviti, ako se dokaže, da se je od još neizpunjene mjenice neovlaštenom ili uglavljenomu dogovoru protivnom popunom učinila protupravna poraba. Pošto pako tužitelj jedino tvrdi, da u doba, kada je on prihvatio utuženu mjenicu, ova nije bila izpunjena t. j. da na njoj ne bijaše naznačeno ni vrieme plateža, ni mjenična svota, a niti remitent, a ime izdatnika ne podpisano: a nije tužitelj ni uztvrdio, a kamo li dokazao, da je sada na utuženoj mjenici označeno vrieme izplate, ili na njoj sada izpisana mjenična svota ili naznačenje remitenta ili izdatnika protupravno ili protivno uglavljenomu dogovoru preduzeto, ne mogu se navedeni njegovi prigovori nikako uvažiti. Domirna prisega, koja bi se o tom imala pripustiti, pokazuje se tim manje odlučnom i suvišnom, pošto gore navedena naredba ministarstva pravosudja ne čini nikakove razlike, koja da je od bitnih potrebština čl. 4. mj. z. za vrieme prihvata mjenice manjkala, i da li je naknadno izpunjenje mjenice imalo jednu ili više tih potrebština za svoj predmet.

Uslied previda tužiteljeva potvrdi najviši sud osudu druge molbe, jer po tužitelju uztvrdjeni uvjetni prihvat mjenice, i ne gledeć na neizviestnost takova prigovora, sa gledišta čl. 21. mj. z. već po sebi ne vriedi nikakova obzira, a osim toga razlozi osude druge molbe podpuno su osnovani na rečenoj naredbi ministarstva pravosudja.[1] Z. N.

---

[1] Nam se ipak čini, da je prvi sud još najkorektnije sudio.

Razlozi, na kojih osnivaju viši sudovi svoje rješitbe, vode napokon do toga zaključka, da i prihvaćena bjelica mjenice utemeljuje za prihvatnika obvezu po mjenbenom pravu.

Digitized by Google

Oporučni nasliednik, koji je imenovan takovim u oporuci po prieko poderanoj, te komadićem papira zaliepljenoj, mora ustati tužbom proti zakonskom nasliedniku već radi ovakova nedostatka oporuke, ma da i nije zakonski nasliednik pobijao istinitost te isprave.

Ivan K. umre ostaviv oporuku od 20. listopada 1868., u kojoj imenova Josipa D. svojim univerzalnim nasliednikom. Ovaj preda svoje nasliedno očitovanje na temelju oporuke, a Mirko B. ustane proti testamentarnomu nasliedniku, te se očitova na temelju zakona. Uslied ovih protuslovnih očitovanja bje odredjeno ročište, a tu je Mirko B. očitovao, da ne prigovara oporuci glede njene istinitosti i redovita sastavljanja, ali da ipak ne ima nikakove valjanosti, jer je arak papira, na kojem je napisana, po prieko sav razderan, pa se obie pole, od kojih gornja sadržaje imenovanje nasliednika, a dolnja podpis oporučitelja, s traga sliepljene komadićem papira.

Kotarski sud u M. naloži nasljedniku ab intestato Mirku B. odlukom od 5. kolovoza 1870. u smislu §. 126. car. patenta od 9. kolovoza 1854., da ima tužbom ustati proti oporučnomu nasljedniku Josipu D., te mu odredi i prekluzivni rok za podnešenje tužbe.

Na podneseni po Mirku B. utok, potvrdio je viši sud jednostavno odluku prvoga suda.

Na to podastre Mirko B. izvanredni previdni utok, na što je c. k. bečki najviši sud rješitbom od 5. siečnja 1875. promienio obie odluke nižih sudova tako, da je Josip D. dužan na obranu svoga oporučnoga nasliednoga prava podignuti tužbu za 30 dana pod prietnjom, da se inače ne će uvažiti njegovi na put pravde upućeni zahtjevi kod predstojeće ostavinske razprave, i to s razloga, što po §. 126. car. patenta od 9. kolovoza 1854. mora zakonski nasliednik podignuti tužbu proti oporučnomu samo, ako se nasliedstvo ovoga potonjega izvodi iz oporuke, sastavljene u propisanoj formi, kojoj je istinitost nepreporna; u nazočnom pako slučaju ne može se uztvrditi, da je u valjanoj formi sastavljena oporuka, napisana na papiru u sredini po prieko razderanom, a s traga drugim komadićem papira opet sliepljenom, koja je prije toga sliepljenja, o kojem se ne da reći, da je poteklo od oporučitelja, sastojala od dvajuh po sebi ne podpunih komada papira

---

Ali čl. 23. prihvatnik se prihvatom obvezuje po mjenbenom pravu, da će platit po njem prihvaćenu svotu, kad dospie vrieme. Ako se dakle mjenična svota ni iz sadržaja mjenice (čl. 4. redak 2. mj. z.) ni iz samoga akcepta (čl. 22. mj. z.) ne da razabrati, to ne postoji obveza po mjenbenom pravu ikakovu svotu platit; a ako se kasnje upiše mjenična svota, protivi se to skroz naravi mjenice; svota što no se ima platit, treba da je izviestna (čl. 5. mj. 2.), pa je s toga sudac morao dopustiti domirnu prisegu, pošto se spomenutom naredbom ministarstva pravosudja jamačno ne namjerava mienjati mjenbeni zakon u najbitnijih momentih njegovih. Op. p.

Digitized by Google

Ustmena je oporuka dokazana ako samo dva svjedoka, buduć umro treći, potvrde ju zakletvom pred ostavštinske razprave sudom, te ju pred parbenim sudom potvrdi i jedan samo tih svjedoka, pokle bi medjutim preminuo i drugi.[1]

Vinko Č. iz Dugopolja preminu dne 9. srpnja 1868. Za razpravljanja njegove ostavštine budu iznešene dvie ustmene oporuke, jedna učinjena 7 a druga 3 dana prije oporučiteljeve smrti. Iza poziva svjedoka ovim razredbam posljednje volje prisutnih, doznalo se, da je od trojice zadnjoj prisutnih umro jedan. Ostala dva svjedoka, na pitanje stranaka tom razredbom oštećenih, budu pred razpravnim sudom saslušana uz zakletvu. Pošto se stranke ne mogahu složiti, oni, koji svoje tražbine osnivahu na oporuci učinjenoj 7 dana prije oporučiteljeve smrti, budu odpravljeni na redoviti sud, komu se i utekoše tužbom 27. studenoga 1871. br. 10.531. zaiskav: da bude izjavljena kao valjana i kriepostna oporuka po Vinku Č. učinjena 7 dana prije smrti, a druga kao ništetna. Uslied uzajemnih niekanja parbaca, c. kr. gradska pretura spljetska pripusti saslušak svjedoka obim razredbam prisutnih. No od dvojice, koji pred ostavštinske razprave sudom bijahu potvrdili zadnju oporuku, nije ostajao nego jedan; drugi je medjutim bio umro. Parnici bio je ipak priložen napisnik sadržavajući svjedočanstva, što ona dva učiniše pred razpravnim sudom.

Odnosno na takove izpadke predpomenuta gradska pretura odsudom 26. svibnja 1875. br. 3942. pripusti tužbu s ovih razloga: Sva tri svjedoka jednoglasno i zakletno potvrdiše razredbu posljednje volje po Vinku Č. učinjenu 7 dana prije smrti, a u njoj sva svojstva, što ih hoće §. 585. g. z. Glede svjedoka zadnjoj oporuci, na kojoj traženici osnivaju svoje zahtjeve, nije se mogao saslušati nego pop Stjepan Č., pokle ostali, naime Grgo Č. i Ivan B. bijahu preminuli. U parnici stoji ipak zakleti povied svjedoka Grga Č. učinjen pred razpravnim sudom, ali nije ga uvažiti, niti izjednačiti s poviedom nepobitnog svjedoka, jer nije učinjen pred parbenim sudom i zaklet pred strankami. Mogao bi najviše služiti podokazom, kad bi se nepobitni povied svjedoka popa Stjepana Č. dao podići na podpuni dokaz preko dopunitbene zakletve tražene Tomice Ž., dočim je sutraženik Josip S. u napisniku 1. srpnja 1872. pripustio sva poglavja tražbe. No pripustu Tomice Ž. na zakletvu htjeo bi se dokaz, da je i ona bila prisutna drugoj oporučiteljevoj razredbi,[2] što s parnice ne izhodi, dapače oprovrgava svjedok

[1] Mislimo, da će ovaj slučaj zanimati i naše štioce. Ured.

[2] Ne možemo pristati uz ovo mnienje. Zakon, koji nalaže sudcu u slučaju svjedočbe, da uredovno potraži uzrok znanju, ne propisuje mu pravila kako bi ga priznao, kad mu je stranku pripustiti na dopunitbenu zakletvu. U tomu se odnosi

Digitized by Google

pop Stjepan Č., koji tvrdi, da je samo on s pokojnimi Grgom Č. i Ivanom B. bio prisutan toj ustmenoj razredbi. Svakako, pokle glede ove druge razredbe nema skrajnosti §. 586. g z., nju je smatrati nebivšom a prvu dosljedno valjanom.

Traženici uložiše priziv, a c. kr. prizivni sud dalmatinski — 24. prosinca 1875. br. 4824. — preinakom prvomolbene odsude izreče: valjana je ali zakonito ne kriepostna prva ustmena oporuka, a druga oporuka nije ništetna ni nekriepostna. Što se tiče pitanja ovomu sgodjaju na čelu, prizivno obrazloženje glasi: . . . . . vidiv da drugoj oporuci svjedoci pop Stjepan Č. i Grgo Č. suglasno poviedaše o posljednjoj volji pokojnog Vinka Č. uztvrdiv, da je s njimi bio njoj trećim svjedokom Ivan B., koji nije mogao biti saslušan radi smrti ili odsutnosti u nepoznatom boravištu; — vidiv da oba ta svjedoka potvrdiše rečenu oporuku pod zakletvu i pred razpravnim sudom, i da ju je suviše pomenuti svjedok pop Stjepan Č. potvrdio i pred parbenim sudom; — vidiv §§. 579. i 586. g. z.; — vidiv da nema razloga sumnji, da sudac pri primanju zakletve dvaju svjedoka pred razpravnim sudom nije izpunio uvjeta propisanih u §. 66. carsk. p. 9. kolovoza god. 1854., što je tim više scieniti, pokle se stranke nisu s toga nikako potužile; — vidiv da kad je po §. 713. g. z. zadnju oporuku smatrati valjanom, prva biva nekriepostna; itd.

Na tužitelja pregled, c. kr. vrhovni sud odsudom 13. srpnja 1876. br. 5893. potvrdi drugomolbenu odsudu s razloga prizivnoj istovjetnih i samim dodatkom, da smatrajuć se kao obsluženi propisi §§. 66. i 67. carske povelje 9. kolovoza 1854., zakleti poviedi pred razpravnim sudom učinjeni stvaraju podpuni dokaz proti tražiteljem. „Pravo“.

Ob uporavi prigovora „res judicata.“

Supruzi Mato i Bara Kos kupili su od Lazara baruna H. sjenokošu za 1600 for., pa je o tom sastavljen bio pismeni ugovor 30. ožujka 1858. Na temelju ove pogodbe izposlovali su rečeni supruzi osudom od 6. listopada 1866., da je Lazar barun H. odsudjen bio, da ima supruge

---

na uvjerenje same stranke, bez da prouči kako je do njega došla. Traži li se štogod više, to se nepravilno nadodaje nešto zakonu. To tim bolje ističe iz §. 36. priekog postupnika, koji ovlašćuje sudca, da s ureda naloži stranki dopunitbenu zakletvu a da ju prije ni upita. S toga daje se izvesti — što je više puta i praktično pravoznanstvo presudilo — da zakon dopunitbenu zakletvu smatra kriepostnom kao procjenbenu premda zavisnu o samom mnienju. A to nije nego sljedica općim načelom o dokazu, jer ako zakon kadkad, ne samo u kaznenih no i u gradjanskih stvarih, sudčevo uvjerenje od nakupa okolnosti potičuće pripušta kao absolutni dokaz, nije opet mogao a da doputnitbom dokaza ne smatra onu moralnu izvjestnost, koja dopušta stranki, da svoju tvrdnju zakletvom potvrdi.

Digitized by Google

Kos postaviti u stanje, da mogu sjenokošu onom pogodbom od njega kupljenu na svoje ime bez tereta prepisati u gruntovnici, eventualno da je dužan na temelju iste kupovno-prodajne pogodbe izhodjenu predbilježbu prava zaloga radi 1600 for. opravdanom priznati i dozvoliti, da se ta svota na njegovom imanju sv. Helena bezuvjetno uknjiži.

Kasnje g. 1872. digne Lazar barun H. tužbu proti suprugom Kos na temelju tobožnje pogodbe od 12. kolovoza 1860., kojom su tobože supruzi Kos od gore spomenute kupo-prodajne pogodbe od 30. ožujka 1858. odustali, pa zahtievaše neka priznadu, da je kupovno-prodajna pogodba od 30. ožujka 1858. ukinuta. Bivši kr. žup. sudb. stol zagrebački osudom od 10. veljače 1873. odbio je tužitelja sa tužbovnim zahtjevom i odsudio ga da plati parbeni trošak sa 76 for.

Na priziv tužiteljev kr. banski stol potvrdio je osudom od 2. travnja 1873. osudu prvoga suda. — Kr. stol sedmorice odbacio je izvanrednu previdnu žalbu tužitelja, te ga odsudio, da naknadi trošak za protuizvedenje sa 3 for.

Razlozi: Tužitelj je osudom od 6. listopada 1866. br. 7972. gr. tužbi pod C. priklopljenom na temelju kupovno-prodajne pogodbe od 30. ožujka 1858., na temelju dakle pogodbe tužbi pod A. privite, a po tom na temelju pogodbe one iste, koju nazočnom tužbom ukinutom izjaviti želi, pravomoćno osudjen, da je dužan tuženike, tadašnje tužitelje postaviti u stanje, da mogu sjenokošu, pogodbom ovom od njega kupljenu na svoje ime bezteretno upisati, eventualno, da je dužan na temelju kupovno-prodajne pogodbe iste izhodjenu po ovih predbilježbu prava zaloga radi 1600 for. opravdanom priznati i dozvoliti, da se ova svota na dobro sv. Helenu bezuvjetno uknjiži.

Ako se uvaži, da je ova osuda uzsliedila na temelju pogodbe, koju sada želi ukinutom izjaviti, dne 6. listopada gr. 1866., dočim je ugovor tužbi pod B priložen, kojim tuženici od te kupovno-prodajne pogodbe tobože odustaju, datiran 12. kolovoza 1860., dakle imao biti sklopljen prije izašle rečene osude, a po tom imao eksistirati za tečaja dotične parnice, priznati valja, da je sudjeno jur o pogodbi, koju tužitelj sada ukinutom izjaviti želi, da je sudjeno na temelju iste, a prema tomu da je predmet tužbe riešen već osudom, pak zato da prigovor rei judicatae, kojim se tuženici poslužiše, stoji, jer ono, što tužbom svojom postići želi, bilo bi pravo sredstvo obrane mu u prijašnjoj parnici, u kojoj poteče pomenuta osuda, ter bi za taj slučaj, da je u toj parnici dokazao, da je upitna kupovno-prodajna pogodba ukinuta, ukinuta ugovorom od god. 1860., pod B. sadašnji tuženici a tadašnji tužitelji tužbom svojom bili odpućeni; — nu i neglededć na to, te premda bi tužitelj, kako je to sud prve molbe dobro primjetio, za postići svrhu putem povrate u prijašnje stanje postupati bio imao, reći se nemože, da su

Digitized by Google

suglasne osude nižje utemeljene, budi na tumačenju, ili uporabi zakona očito pogriešnoj, budi na predpoložbi protivnoj jasnomu sadržaju spisa jer dočim tuženici niječu, da su odustali od povodne pogodbe kupovno-prodajne i da su sklopili s tužiteljem u tu svrhu ugovor od 12. kolovoza 1860. tužbi pod B. u prepisu prostu priklopljeni, odnosno da jim je taj ugovor ikada pročitan i da je po njima podpisan, dotično rukoznakom providjen, a tužitelj se na utvrdu toga pozivlje na svjedoke Paju Pintarića, Kolomana Mikšića i Ivana Crnkovića, priznati valja nadalje s nižjimi sudovi, da dokazom svojim uspio nije; — svjedoci bo Crnković i Pintarić nesjećaju se na ništa, ni na to ne, da su isti ugovor podpisali, jedino tvrdi posljednji, da nije nikada izprave podpisao, ako se nije prije osvjedočio ob istinitosti takove, ter dočim ova dva svjedoka ovako baš nikakova dokaza nepružaju, preostaje još svjedok Koloman Mikšić, nu ako se uvaže izpovjedke prijašnjih dviuh svjedoka i uzporede s izpovjedkami ovoga svjedoka, imenito da se oni ni na to sjetiti ne mogu, da li su oni podpisali upitni ugovor, i da li ga je podpisao svjedok Mikšić; ako se uvaži, da se ni ovaj svjedok sjetiti ne može, da li su taj ugovor tuženici vlastoručno podpisali, dotično rukoznakom svojim podkriepili i da li ga je podpisao svjedok Pintarić, te da nezna, je li tuženikom pročitan od rieči do rieči, ako se napokon uvaži, da je on kupio od tužitelja dobro sv, Helena, na koje spada sjenokoša, o kojoj govori kupovno-prodajna pogodba od god. 1858. pod A., od koje da su tuženici odustali ugovorom od god. 1860. pod B., pak da po tom njemu nije svejedno, izjavi li se pogodba ob ovoj sjenokoši ukinutom ili ne, to se izpovjedki njegovoj nikako nemože podieliti toika moć dokazna, da bi se mogla dopuniti prisegom domirnom, tužitelju prisudjenom.

A kad je svemu tomu tako, i kad po §. 573. gr. p. stranka nadvladana u pravilu parbene troškove naknaditi mora protivniku, tu pako neima nikakova razloga preboju; valjalo je pogledom na ustanovu §. 335. gr. pp. odputiti izvanredni previd tužitelja i naložiti mu naknadu troška za protuizvedenje.

Uporava glavne prisege u preporu o priznanju očinstva.

Mihajlo M., štitnik malododobnoga Viktora T., zastupan odvjetnikom dr. N., digne tužbu proti M. V. na priznanje očinstva i da plati prinos odgojni sa pripadci. M. V. kao činovnik, da je, bivši namješten god. 1858. u C. púteno obćio sa materom malodobnika Fr. T., te s njom rodio diete Viktora T. Bivši kr. žup. sudb. stol u K. odbije tužitelja, te odredi da se parbeni trošak prebije.

Kr. banski stol uslied priziva tužiteljeva osudom od 17. ožujka 1875. preinači osudu prvoga suda tako, da se M. V. ima smatrati otcem

Digitized by Google

malodobnoga Viktora T., što ga je rodila Fr. T. g. 1858., i da je za to dužan na ime zaostale od 1. svibnja 1866. do 1. studenoga 1873. mjesečne odgojnine sa 7 for. svotu od 384 for. uz 6% kamate od dana predane tužbe, zatim od 1. studenoga 1873. dalje sve do vremena, kad se bude mogao Viktor T. sám uzdržavati, mjesečno 7 for. u četvrtgodišnjih anticipativnih obrocih po 21 for. štitniku Mihalju M. plaćati pod prietnjom ovrhe, ali to sve samo onda, ako tuženik ne položi odlučne prisege ovoga sadržaja: „Nije istina, da je on u vrieme od 8. veljače do 8. lipnja 1858. sa F. T. materom V. T. púteno obćio.“ Ako tuženik položi tu prisegu, bit će tužitelj odpućen sa svojim zahtjevom; u jednom i drugom slučaju prebijaju se parbeni troškovi.

Uslied podnesena previda tuženikova potvrdio je kr. stol sedmorice osudom od 14. prosinca 1875. osudu banskoga stola:

Razlozi: U parnici ovoj radi se o tom, da li se tuženik može smatrati otcem malodobnoga Viktora T., rodjenoga od sada jur pokojne Fr. T. dana 8. prosinca 1858.

Budući da tuženik poriče to svoje otčinstvo, treba uvažiti, da za dokaz tužiteljeva odnosnoga navoda nisu osim glavne prisege ponudjena ina dokazna sredstva takova, po kojih bi se dalo suditi u smislu tužbenoga iskanja; jer kao što banski stol temeljito naglasuje, izprave u tužbi pod B. do M. na I. nisu podobne navedenu okolnost pravno ustanoviti.

A kad je tomu tako, treba nadalje uvažiti, dokazno sredstvo glavne prisege, koju je tužitelj navratio tuženiku u pogledu pútenog obćenja tuženika sa F. T., materom malodobnoga Viktora T., u vremenu od 8. veljače do 8. lipnja 1858.

Pošto je navedena, predmet prisege sačinjavajuća okolnost obzirom na propis §. 163. o. g. z. za riešenje prepora ovog odlučna, a prigovor tuženika, da je pomenuta njemu po stranki tužećoj navraćena prisega nedopustiva, jer se on već nesieća niti se može siećati sbivših se prije 17 godina čina, obzirom na razloge drugomolbene uvažiti se ne može, to je opravdana osuda stola banskoga, kojom je tuženiku prisudjena neuzvrativa prisega glavna i od položenja ove prisege zavisnim učinjeno riešenje ove parnice.

Što se tiče dužnosti tuženika kao otca malodobnoga Viktora T. u pogledu utužene za ovog odgojnine, to je ta dužnost utemeljena na §§. 166. i 167. o. g. z., a u pogledu kolikoće tog odgojnog prineska sa mjesečnih 7 for. nije tuženik ništa prigovorio.

Obzirom na prenavedena ukazuje se napadnuta po tuženiku osuda banskoga stola zakonom i parbenimi spisi opravdana, te ju s toga valja uz odpućenje previda tuženikova potvrditi.

Digitized by Google

II. Kazneno-pravni.

K. §. 181. i 183. dotično i §. 2. k. z.

Ces. kralj. sudbeni stol u Ogulinu odlukom svojom od 31. prosinca 1873. broj 4126. k. z., koju je takodjer riešitbom od 5. lipnja 1874. broj 1162. c. kr. krajiški odsjek stola banskoga u Zagrebu potvrdio, stavio je umirovljenoga poručnika Jovana L. pod obtužbu radi zločina pronevjerenja, označena u §. 181. k. z.; nu po ustmenoj konačnoj razpravi držanoj 13. listopada 1876. proglasi ga je navedeno sudište osudom od 13. listopada 1876. broj 6958. po §. 2. zakona od 16. listopada 1872. nekrivim zločina pronevjerenja označena u §. 181. k. z. nu krivim zločina pronevjerenja predvidjena u §. 183. k. z.

Razlozi: Ivan L. c. kr. poručnik u miru priznaje, da je bio od 1. svibnja 1872. provizorni bilježnik občine rakovičke, pa da je za toga vremena uz privoljenje načelnika občine Dmitra Zobenice i povjerenika vlade nadporučnika Habela raznovrstne koli državne toli občinske poreze dotično namete pobirao.

Za vrieme toga njegovoga djelovanja nastao je u blagajni občinskoga ureda u Rakovici manjak od 111 for. $59^{5}/_{10}$ novč. a. vr., kako je to i povjerenstvo postojaloga c. kr. pukovinskoga suda u Ogulinu očevidom od 19. svibnja 1872. konstatovalo.

Jovan L. priznaje, da je manjkajućih u blagajni 111 for. $59^{5}/_{10}$ nč. doista pobrao i to 29 for. 25 nč. mjeseca veljače 1872. od Paje Stajduhara u prisutnosti povjer. vlade Habla; ostalih pako 82 for. $34^{5}/_{10}$ nč. a. vr. 17. travnja 1872. od raznih žitelja. Pobiranje u posliednjem slučaju da je obavio u obć. uredu u nepritomnosti vladinoga povjerenika Eduarda Habela.

Jovan L. tvrdi, da je onih 29 for. 25 nč. a. vr. redovito u upisnike unio, novac da je stranka uručila Hablu, što i svjedok Strgar pod prisegom svjedoči. Onih pako 82 for. $34^{5}/_{10}$ nč. a. vr. tvrdi okrivljenik da je na zahtjev Habla istomu uzajmio, da časovite potrebe pokrije; novac taj, da nije u dotične upisnike redovito uneo; okrivljenik navadja, da je upitnih 82 for. $34^{5}/_{10}$ nč. a. vr. tim više bio ovlašten povjereniku vladinomu predati, što za ono vrieme ne bijaše blagajne u občini, te što se je novac ubran za porez i namet kod povjerenika Habla i onako sahranjivao; pa što je on to kao častnik častniku po običaju iz kase više kao predujam uručio.

Što se tiče onih 29 for. 25 nč. a. vr., to jer je navod okrivljenoga izpovjedkom Strgara dokazan, da on novca od stranke ni primio nije, nego da je novac uručen od stranke povjereniku Hablu, to u tom pogledu o pronevjerenju sa strane okrivljenoga govora biti nemože, pa valja glede te svote okrivljenoga, jer manjka zla nakana, po §. 2. zakona od 16. listopada 1872. nekrivim proglasiti.

Digitized by Google

Što se tiče svote od 82 for. $34^{5}/_{10}$ nč. a. vr., koje je okrivljenik od stranaka u odsutnosti vladinoga povjerenika Habela primio, to drži ovo sudište, da u ovom slučaju okrivljenik nije radio kriepošću javnoga ureda, akoprem je porez i namet uz privoljenje načelnika Zobenice i povjerenika vlade Habela pobirao; jer dopis c. kr. kotarskoga ureda rakovičkoga od 9. lipnja 1872. te odpis zapovjedničtva c. kr. ogulinske postojeće pukovnije kao bivše upravne oblasti od 1. ožujka 1873. naročito izpostavljaju, da L. nikada naloga od občine, niti od poglavarstva za pobiranje poreza i daća nije imao, suviše dao je izbor njegov za bilježnika od strane nadležne političke oblasti ništetnim proglašen; pa jer je tim dokazano, da on nije bio urednik, to nije mogao ni počiniti uredovnoga pronevjerenja §. 181. k. z., pa ga valja glede toga zločina po §. 2. zakona od 16. listopada 1872. nekrivim proglasiti.

Nu jer je L. onih 82 for. $34^{5}/_{10}$ nč. a. vr. od stranaka primio, da ih občini za podmirenje daća i poreza uruči, dakle za stanovitu svrhu, a on toga učinio nije; pa jer je š njimi razpolagao, najme uzajmio ih nadporučniku Hablu, dakle ih zadržao, to se čin taj kao pronevjerenje, pa jer je svota veća nego 50 for. a. vr. kao zločin pronevjerenja §. 183. k. z. ukazuje, objektivno izpovjedkom okrivljenoga, te sudbenim očevidom po §. 263. i 264. k. p. ustanovljen.

Okrivljeni Ivan L. priznaje, da je novac upitni od stranaka primio, priznaje, da je i novac pridržao uzajmiv ga Hablu, pa pošto tim sam čin priznaje, a jer u djelu, buduć novac ubran redovito u zapisnike uneo nije, zločinstvena nakana leži, to se on na temelju priznanja i dokazane zle nakane po §. 264. i 286 k. p. uglaviti mora, a to tim više, jer se obrana njegova, da se je novac za daće i porez ubrani kod povjerenika Habla sahranjivao, izkazom svjedoka Zobenice, Grdića i Vukelića oprovrgava, koji tvrde, da je za ubrani novac postojala posebna shrana, naime jedan ormar nalazeći se u uredu občinskom.

Proti toj osudi prizvao je osudjeni, a i c. kr. državno odvjetničtvo u korist osudjenoga, dokazujuć, da je djelo L.-a osnovom na §. 2. k. z., ne spada pod ustanove k. z. Stvar došla je po tom u ruke višega sudišta c. kr. krajiškoga odsjeka banskoga stola u Zagrebu, pa je ovaj riešitbom od 20. travnja god. 1877. izrekao, da Ivan L. po §. 2. zakona od 16. listopada god. 1872. nije kriv niti zločina pronevjerenja §. 183. k. z.

Razlozi: Kako je prvo sudište u razlozih svoje osude iztaknulo, pobirao je okrivljenik kod rakovičke občine 1872. god. poreze i občinske daće neimajuć zvaničnoga značaja, samo s dopuštenjem občinskoga načelnika Dmitra Zobenice u iznosu 82 for. $34^{5}/_{10}$ nč., te ih uzajmio tadanjemu vladinomu povjereniku nadporučniku Hablu od uprave na nekoliko dana na privatnu porabu.

Digitized by Google

Taj postupak nije okrivljeni zatajio pred nikim, pače je o njemu i občinskoga načelnika Dmitra Zobenicu izviestio. S toga što je okrivljenik pobrane pojedine svote porezne i daće, kojimi se pomenuti zajam sastavljao, na posebnom arku zabilježio, dočim je druge poreze u pravilni upisnik unio, umovaše prvo sudište, da istomu bjjaše namjera upitne novce pronevjeriti.

Nu da ga je okrivljenik za se upotrebio ili pridržao, moglo, pače moralo bi se uzeti, da je to uslied zle nakane počinio, pošto je pako pobrani novac zvaničnoj osobi postavljenoj, da občinsko osoblje povodom autonomnoga ustrojstva u poslovih javne uprave uputi, bez svake vlastite koristi na kratko vrieme uzajmio, valja uzeti, da je to učinio nemisleć nikomu štete nanijeti, dosljedno da zla nakana neobstoji.

Iz načina okrivljenikovoga postupanja pače proizlazi, da je isti podlegao bludnji, koja ga je zapriečila u svom djelovanju zločin pronevjerenja upoznati, te ga valja po §. 2. c. k. z. izvinjenim smatrati.

Taj nazor stvari ukazuje se temeljitijim, ako se promisli, da se je medju carskimi častnici uvukao o bičaj iz državnih blagajna predujmove davati, a da itko u tom zločin pronevjerenja uvidja.

S ovih razloga pronašlo je ovo prizivno sudište napadnutu osudu preinačiti, te okrivljenika po zakonu od 16. listopada 1872. i zločina pronevjerenja označena u §. 183. k. z. nekrivim proglasiti, a po §. 342. k. p. od naknade troškova kaznenoga postupka riešiti.

Priobćio **Š. D.**

K „ukućanom", spominjanim u §. 83. k. z. spada i onaj, komu je gospodar kuće ili stana dao kod sebe utočište.

Dne 5. travnja 1875. zavadi se stolar K. sa radnikom na željeznici Antunom B., a zavada svrši se tim, da je K. Antuna B. izpsovao te ga i udario. Više radnika na istoj željeznici uzeše uslied toga prietiti K.-u Ova okolnost dade povoda materi K.-ovoj, te je ona, pošto je bio K. otišao po drva, pozvala kalfu njegovoga I. D., neka uzme pušku te podje na bližnji briežuljak i priskoči u pomoć svomu majstoru, ako bi bilo potrebno. Došav na briežuljak počmu radnici kamenjem se nabacivati na D.-a, na što ovaj pobjegne kući ranarnika S. i zamoli pred kućom stojeću suprugu S.-ovu, da ga zakloni u svojoj kući, što je ona i učinila i za tim zatvorila vrata. Do toga dotrče radnici te zahtievahu, da im se otvore vrata prieteć, da će inače polupati vrata i prozore. A kad su im na to bila vrata otvorena, nahrupe unutar i počiniše raznih nepodobština. Usljed toga dogodjaja povede se iztraga, pa je prvi sud na glavnoj razpravi, držanoj 25. travnja 1875. uzeo za dokazano, da su Antun B. i pet drugih radnika na željeznici dogovoriv se prije — Antun B. naoružan batinom — provalili u kuću S., tamo na silu otvorili za-

Digitized by Google

tvorena vrata u namjeri, da mimoišav oblast nanesu silu I. D.-u, koji je bio našao zaklonište u onoj sobi, da su mu protupravno oteli pušku, da su ga tom prigodom batinom i šakami tukli po glavi, usljed česa je više dana bolovao. Prvi sud uzeo je na dalje, da je I. D.-a štitilo pravo gostoljublja, kojim ga primi obitelj S.-ova, pa se s toga uzimlje kao da je spadao k njihovim ukućanom, te proglasi onu šestoricu, da su počinili zločin javnoga nasilja po §. 83. k. z.; Antun B. osim toga bijaše proglašen krivcem zločina §. 152. k. z. i prestupka §. 411. k. z., jer je provaljujuć u kuću jednu kćer S.-ovu težko, a drugu izlazeć iz kuće lahko ozledio.

Proti ovoj osudi podnesoše žena Antuna B. i tri osudjenika žalbu ništovnu radi toga, što su proglašeni krivci zločina javnoga nasilja po §. 83. k. z. Oni tvrde naime, da se I. D. ne može brojiti medju ukućane, niti je on u takovom odnošaju stajao prama obitelji S. Ne ima dakle učina zločinu §. 83. k. z., pošto se i kćerim S.-a zadana ozleda ne može kod učina onoga zločina uvažiti, jer se nije provalilo u kuću s nakanom, da se te osobe ozlede.

23. lipnja 1875. držana je povodom te žalbe ništovne razprava pred bečkim kasacijonalnim sudom. Zastupnik generalnoga prokuratora dr. Frey plaidiraše, da se žalba ništovna zabaci, pa je naročito glede D.-a, da se broji medju „ukućane“ (Hausleute) naveo sliedeće: Ako se tvrdi, da se pod izrazom „ukućani“ u §. 83. k. z. imadu razumievati samo kućanini (Hausgenossen), ta je tvrdnja neosnovana, jer kazneni zakon razlikuje jedan izraz od drugoga, pa je u §. 83. k. z. izabrao izraz „ukućani“, dočim se u §§, 176. IIc., 210., 281., 295. i 504. k. z. služi riečmi „kućani“. Pojam ukućani je širi, u svojoj obćenitosti obsiže on sve, koji spadaju kući ili stanu onoga, u kojega stan ili kuću se je provalilo. Pri tom je svejedno, da li one osobe pripadaju stalno ili samo prelazno, na kraće ali duže vrieme dotičnoj kući; — tu odlučuje jedino, da li su one prema volji gospodara kuće, odnosno stana, njegovi ukućani, pa s toga dobivaju to svojstvo odmah, čim jim dade zaštitu, mir svoga doma. — Povreda kućnoga mira jest predmet u ovom slučaju zločina §. 83. k. z., pa se zaista ne može uviditi, zašto ne bi mogao gospodar kuće ili stana, kad primi u kuću kakovu osobu, da kod njega nadje mira, dati je onaj kućni mir, kojega se uživa svaki njegovih sluga. — Pošto je I. D.-u supruga ranarnika S.-a podielila utočište u njegovoj kući, to je prvi sud pravom uvrstio I. D.-a medju ukućane.

Kasacijonalni sud zabacio je žalbu ništovnu.

Razlozi: Žalba ništovna nastoji se tim opravdati, da je prvi sud uzev, da se I. D. stojeć pod zaštitom gostoljubja, dana mu po obitelji S. računa medju ukućane, čin, na kojem se osniva osuda, krivim tumačenjem zakona podvrgao ustanovi kaz. zakona, koja se na nj nikako ne

Digitized by Google

može uporaviti. Ali ta se je žalba ništovna morala zabaciti, jer kad se i nebi gledalo na to, što su obtuženi, silom provaliv u kuću obitelji S. i upotrebiv silu proti dviem članovom obitelji, već tim počinili zločin, radi kojega su osudjeni, ne može se smatrati krivim tumačenjem zakona, ako se I. D. računa medju ukućane obitelji S., pošto je nedvojbeno posljedica prava kućnoga rečene obitelji, da dadne od obtuženih progonjenomu D.-u utočište u svojoj kući, te ne dopusti, da njegovi progonitelji u nju provale. Ako dakle D. i nije bio članom kuće S.-ove, to su ga ipak provalivši imali smatrati kao osobu, stojeću pod zaštitom kućnoga prava, pa se imao u onaj čas, kad su ga zlostavljali, računati medju ukućane, te je za vrieme uživane žaštite ovim bio ravan.

Viestnik.

O natjecajnih razpravah, za koje je uredničtvo razpisalo nagradu, priobćit ćemo u budućem broju sud odbora, u tu svrhu izabranoga.

— Glavna skupština „pravničkoga družtva“. Upravni odbor odredio je prema propisu §. 15. pravila družtvenih, da će se glavna skupština držati 22. prosinca u 4 sata poslje podne u sveučilištnoj sgradi.

Nadamo se, da će članovi doći u što većem broju. Dnevni red prijavit će se kasnje u domaćih novinah. Ako bi tko želio kakov predlog učiniti u glavnoj skupštini, treba da ga prijavi upravnomu odboru u prvom tjednu ovoga mjeseca. — Izviešće o djelovanju družtva za god, 1877., zatim o stanju imovine zajedno sa popisom članova izdat će se ove godine napose, te poslati svakomu članu.

— Mjesečna skupština „pravničkoga društva“ držana je bila 28. studenoga. G. prof. dr. Al. pl. Bresztyensky čitao je svoju vrlo zanimivu razpravu „ob opomenbenom postupku“. Članova našlo se prilično malo. Razpravu donieti će budući broj „Mjesečnika“.

— G. dr. S. Palua, odvjetnik na Rieci, preuzeo je na molbu pravničkoga družtva povjereničtvo za grad Rieku.

— Sa sveučilišta. Sada možemo pouzdane navesti podatke, koliko broji hrvatsko sveučiliste ove godine slušaoca. Na pravo- i državoslovnom fakultetu upisano je 210 redovitih, a 27 izvanrednih, ukupno dakle 237 slušaoca. Najviše upisalo se u prvu godinu, najme 73 redovita, a 6 izvanrednih, ukupno 79. Na fakultetu bogoslovnom ima 22 redovita, a 38 izvanrednih, ukupno 60 slušaoca; na fakultetu filosofičkom 40 redovitih, a 6 izvanrednih, ukupno 46. Na cielom sveučilištu ima dakle za prvi semestar tekuće školske gedine upisana 344 slušaoca. Ovo je svakako vrlo povoljan znak za sveučilište, koje postoji istom tri godine. Naprama prošloj godini umnožao se je broj slušaoca za 61. Taj prirastak ide izključivo na račun fakulteta pravo- i državnoslovnoga; jer dočim je na istom fakultetu svršetkom ljetnoga semestra minule školske godine bilo upisano 169 slušaoca, imade ih ljetos 237. Gdjekoja daleko starija sveučilišta u austro-ugarskoj monarkiji ne broje toliko djaka, a daleko zaostaje n. pr. sveučilište černovičko; a kako bi istom porasao taj broj, da bečka vlada umjetnim načinom ne prieči polazak našega sveučilišta mladeži iz Dalmacije, Istre i susjednih slovenskih krajeva, da se po kojoj sreći promiene odnošaji u Bosnoj i Hercegovini! Bečku vladu vode ne dvojbeno izključivo razlozi krivo shvaćene politike na ovakov postupak, drugih ne može biti, pošto je inače hrvatsko sve-

Digitized by Google

učilište u svem jednako cislajtauskim. U ostalom sa nesto više dobre volje dalo bi se i tu pomoći; trebalo bi najme nešto više enerzije od strane naše vlade i nešto više ljubavi od braće u Dalmaciji i Istri.

Imenovanja. Dr. Antun Kržan, kr. javni redoviti profesor na fakultetu bogoslovnom i o. g. prorektor, imenovan je ravnateljem kr. plem. konvikta; dr. Izidor Kršnjavi, profesorom poviesti umjetnosti i umjetničke klasičke arkeologije na kr. hrvatskom sveučilištu; dr. Teodor Teodorović, perovodjem kod kr. podžupanije u Virovitici; Levin Chavrak perovodjom kod kr. podžupanije pakračke. Definitivnimi perovodjami kod kr. hrvatsko-slavonskoga zemalj. financijalnoga ravnateljstva u Zagrebu: Robert pl. Franković, Ivan Romanić, Josip Johanides, Vjekoslav Burgstaller, Stjepan Veinkov, Davorin Madjerići Janko Kovačević; a Gjuro Ilić, Stjepan Kugler i Vladimir pl. Barac privremenimi perovodjami. — Kod kr. ureda za odmjerivanje pristojba u Zagrebu definitivnimi perovodjami: Stjepan Planer i Josip Paulić, a privremenimi: Stjepan Marković i Franjo Paulić.

Književnost. „Ljetopis jugoslavenske akademije znanosti i umjetnosti". Prva svezka 1867.—1877. Sadržaje pregled radnje od postanka akademije pa do danas, zatim pravila, poslovnik, članove akademije, popis svih publikacija, do sada izdanih, itd. Strana 147. Ciena 60 novč.

— Narodni hrvatski odvjetnik, ili savjetni priručnik za sastavljanje svakovrstnih ugovora ili pogodba i drugih zakonskih pisama, molba itd. Izumio Ivan Jurašić iz Krka. Knjiga ova imati će do 15 svezaka, svaki od 32 strane u ovećoj osmini. Svakih 15 dana izaći će po jedan svežčić za cienu od 30 novč. Tko pošalje odmah 3 for. 50 novč. dobiti će cielu knjigu. Predplata šalje se piscu Ivanu Jurašiću na Rieci.

— „Právo" pravničko-upravni list. God. V., svezak 55 sadržaje: Dr. E. Ott: Crkovnoga prava upliv na razvitak sudbene uprave. — R. Višić: Dubrovačke kamatne prodaje (venditienes censuales.) — I. v. W. Kada drugomolbeni sud usljed okrivljenikova prigovora odbija predbježno obtužnicu u svrhu polag §. 211. k. p. da se stanje stvari na bolje razjasni, je li ovlašćen, da istodobno odredi zametnuće ili dopunitbu prediztrage? I. D. Stratiko. Razprava o globi s bog malih prestupaka ili pogriešaka (svršetak). Sgodjaji: Gradjanski. Kazneni. Upravni. — Viesti.

Pravničke svaštice. Odvjetnika ima u sjeverno-američkih sjedinjenih državah 33.000. I to imade ih: u državi New-York 5913, Ohio 5563, Missouri 3452, Massachusetto S. 1270, Pennsylvaniji 3253, Illinois 2689, Indiani 1684, Kentucky 1552, Kaliforniji 1115. — Pojedini gradovi imadu ih: New-York 1286, Philadelphia 992, Chicago 629, St. Louis 564, San Francisco 433, Brooklyn 724, Boston 343, Baltimore 345, Washington 370, New-Orleans 310, Cincinati 294, Cleveland 266. — Ako se uzme, da ima sjeverno-američka republika 39 mil. stanovnika, to bi došao na 1181 stanovnika po jedan odvjetnik.

— Ruska sveučilišta. Službeni organ ruske vlade priobćio je potanko izvieśće o stanju ruskih sveučilišta u Petrogradu, Moskvi, Kievu, Varšavi i Odesi. Odatlje vadimo sliedeće podatke:

Sveučilište petrogradsko imalo je 1. siečnja o. g. 34 redovita, 13 izvanrednih profesora, 1 profesora bogoslovja, 18 docenta i 8 lektora, dakle ukupno 74 osobe učiteljske po proračunu, a osim toga 5 profesora i 9 privatnih docenta izvan proračuna. Djaka brojilo je 1. siečnja 1877. ukupno 1149, a od ovih uživalo je stipendija 337, a njihova stipendija iznosila 90.407 rubalja $40^1/_2$ kopejka. — Uzdržavanje sveučilišta stoji 379.446 rub. 51 kop. — Sveučilištna knjižnica imade 120.551 svezak štampanih a 947 svezaka rukopisa.

Digitized by Google

Na sveučilištu Kievskom docira 36 redovitih, 7 izvanrednih profesora, 1 profesor bogoslovja, 21 docent, 1 astronom, 2 lektora i 2 prosektora Ukupno 70. Osim toga izvan proračuna podučavala su 2 profesora, 10 privatnih docenta. Nepopunjenih bilo 10 stolica. — 1. siečnja o. g. bilo djaka 613, od ovih 108 pravnika, 370 medicinera, ostali idu na fakultete filologičko-historički i matemat.-prirodoslovni. — Za uzdržavanje sveučilišta odredjeno je u proračunu za ovu godinu 335.324 rublja (od ove svote ide 29.970 rubalja na stipendia i podpore.) — Knjižnica ima oko 32.000 svezaka štampanih djela, a 643 svezka rukopisa.

Sveučilište u Moskvi ima 39 redovitih, 12 izvanrednih profesora, 26 docenta, 3 lektora, 2 prosektora, 3 pomoćnika prosektora, 6 laboranta, 1 astronoma, 1 profesora bogoslovja; ukupno 93 učiteljske osobe po etatu, a 23 izvan toga. — 1. siečnja o. g. bilo slušaoca 1301, medju ovimi najviše medicinera 695, zatim pravnika 296. itd. 473 slušaoca imadjahu stipendia ili su bili oprošteni plaćanja naukovine. Sami stipendiste dobiše ukupno 99.346 rubalja. Za uzdržavanje sveučilišta odredjeno je 615.685 rubalja. Knjižnica ima 164.337 svezaka.

Sveučilište u Varšavi ima 27 redovitih, 20 izvanrednih profesora, 14 docenta, 2 privremena profesora, 5 lektora, 3 prosektora, ukupno 71 učiteljska osoba po proračunu, a 9 profesora izvan proračuna, k tomu 1 docent, 2 astronoma, 1 laborant, 1 kemik. — Djaka bijaše 1. siečnja 1877. u svem 406 — od ovih uživalo ih 108 stipendia u ukupnom iznosu od 23.387 rubalja. Za uzdržavanje sveučilišta doznačeno je 266.500 rubalja. — Knjižnica ima do 306.398 svezaka tiskanih djela, a 1274 svezaka rukopisa.

Na sveučilištu u Odesi uče 24 redovita, 3 izvanredna profesora, 1 astronom, 11 docenta i 5 laboranta, ukupno 44. — Nepopunjena 21 stolica. — Početkom godine 1877. bilo 344 djaka (dakle ništa više nego li ih ima hrvatsko sveučilište), a od ovih 124 pravnika; ostali na drugih fakultetih. 119 slušaoca uživalo stipendia. — Za uzdržavanje sveučilista doznačeno je 219.382 rub. — Sveučilištna knjižnica ima 75.817 štampanih svezaka, a 115 svezaka rukopisa.

Na ovih dakle pet ruskih sveučilišta docirale su g. 1877. 352 učiteljske sile po proračunu, a izvan ovoga 63; na svih pet bijaše 3813 djaka, medju ovimi gotovo jedna trećina stipendista, koji su dobivali na ime stipendia ili u ime oprosta od plaćanja naukovine preko 243.110 rubalja. Na uzdržavanje tih sveučilišta bijaše doznačeno za t. g. 1,816.337 rubalja.

Stečaji. Ostavina pokojnoga Janka Vukovića, župnika na Vinici. — Kr. grad.-deleg. kot. sud u Varaždinu. — Zastup. i privrem. upr. im. odvjet. Miroslav Hržić, zam. odvjet. M. Barabaš. — Rok za prijavu tražbina 1. siečanj 1878.

Josip Metzger, trgovac u Zlataru. — Kr. sudb. stol u Varaždinu. — Dr. R. Mindszenty, odvjetnik u Krapini, zam. odvjet. Mirko Spinderk. — R. za prijavu: 13. veljače 1878.

— Ostavina Stjepana Egića u Karlovcu. — Kr. kot. sud u Karlovcu. — Vatroslav German odvjet., zam. I. Tkalac odvjet. u Karlovcu. — 20. veljače 1878.

— Fanika Kohn, trgovkinja u Zagrebu. — Kr. sudb. stol u Zagrebu. — Antun Poch, odvjet.; zam. Stjepan Šviglin, odvjetnik u Zagrebu. — R. za prijave 31. siečnja 1878.

Dignuti stečaji. Bivši otvoreni stečaji nad imovinom: Miška Mileka u Senju, braće Hercog i Schwarz u Osieku, neprotok. trg. firme Ilija Hercog et comp. u Vočinu i članova istih tvrdka Leopolda Hercoga i Jeremije Schwarza iz Osieka, te Ilije Hercoga iz Iloka; Elisabete Drakulić iz Zagreba; supruga Mikina iz Petrinje — dignuti su odlukami dotičnih nadležnih sudova.

Digitized by Google

odine 1876.

Skrbništva				Računi				Poslovi povjerbinski i gruntovnički				Riešitbe II. molbe na podnešene osude			Riešitbe III. molbe na podnešene osude			Stanje činovnika od koncepta
od prvašnjih god. u tečaju	u god. 1876. prirasla	ovih je dovršeno	u tečaju ostalo	od prvašnjih god. u tečaju	u god. 1876. prirasli	konačno riešeni	još u tečaju nalazeći se	od prvašnjih god. u tečaju	u god. 1876. prirasli	konačno riešeni	još u tečaju	potvrdjujuće	preinačujuće	osudom zabacujuće	osudu I. molbe potvrdjujuće	osudu I. molbe preinačujuće	osudu I. molbe zabacujuće	
—	—	—	—	5	5	6	4	—	—	—	—	71	20	14	29	12	11	—
25	—	—	—	—	5	5	—	—	108	108	—	1	2	2	—	2	—	1
3	22	23	2	1	5	4	2	706	2786	3492	—	27	4	21	9	—	1	4
14	2	2	1	15	—	—	—	—	—	—	—	3	2	3	—	—	—	2
3	—	—	—	2	1	—	1	—	—	—	—	—	—	1	—	1	—	2
4	6	3	7	4	2	2	4	—	—	—	—	14	30	15	2	3	2	3
—	—	—	—	—	6	—	6	—	—	—	—	15	4	6	3	3	2	4
—	—	—	—	1	—	—	1	—	—	—	—	23	18	14	7	5	—	2
—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	1	1	—	—	—	—	2
2	2	—	4	7	5	—	12	—	—	—	—	11	1	14	6	1	—	2
—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	3
—	—	—	—	1	1	—	2	—	—	—	—	7	3	—	—	1	—	3
—	—	—	—	1	5	4	2	—	—	—	—	17	4	13	2	1	1	2
51	34	29	56	20	35	21	34	706	2894	3600	—	190	89	103	58	29	17	30
10	2	—	12	30	4	1	33	—	—	—	—	36	—	15	1	—	—	—
—	—	—	—	4	—	—	4	—	—	—	—	10	4	11	3	1	—	2
3	—	2	1	3	6	2	7	—	—	—	—	16	6	8	5	—	1	2
—	—	—	—	1	5	4	2	—	—	—	—	43	7	13	11	—	5	3
1	—	—	1	2	—	—	2	—	—	—	—	4	1	5	1	—	—	3
—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	25	6	5	3	2	1	2
3	3	—	6	—	1	—	1	—	—	—	—	1	—	—	—	—	—	2
17	5	2	20	40	16	7	49	—	—	—	—	135	24	57	24	3	7	14

Digitized by Google

tva		Skrbničtva				Računi				Poslovi povjerbinski i gruntovnički				Riešitbe II. molbe na podnešene osude			Riešitbe III. molbe na podnešene osude			
ovih je dovršeno	u tečaju ostalo	od prvašnjih god. u tečaju	u god. 1876 prirasla	ovih je dovršeno	u tečaju ostalo	od prvašnjih god. u tečaju	u god. 1876. prirasli	konačno riešeni	još u tečaju nalazeći se	od prvašnjih god. u tečaju	u god. 1876. prirasli	konačno riešeni	još u tečaju	potvrdjujuće	preinačujuće	osudom zabacujuće	osudu I. molbe potvrdjujuće	osudu I. molbe preinačujuće	osudu I. molbe zabacujuće	Stanje činovnika od koncepta
14	177	25	—	—	25	1	—	1	—	—	—	—	—	6	2	10	2	—	—	—
12	228	9	—	8	1	8	—	—	8	—	—	—	—	23	9	12	4	—	1	3
3	131	—	—	—	—	1	—	1	—	—	—	—	—	12	4	18	7	3	2	4
13	123	2	2	2	2	—	—	—	—	—	—	—	—	7	—	3	3	—	—	3
14	105	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	3	1	—	1	1	—	3
98	278	—	—	—	—	—	19	19	—	—	—	—	—	—	2	9	—	2	—	2
6	242	—	—	—	—	81	10	86	5	—	—	—	—	2	1	2	—	—	—	2
160	1284	36	2	10	28	91	29	107	13	—	—	—	—	53	19	54	17	6	3	17
52	166	8	4	1	11	—	2	—	2	—	—	—	—	12	6	7	3	1	—	—
56	284	—	—	—	—	1	—	1	—	—	—	—	—	8	1	3	—	—	—	3
39	194	2	—	—	2	—	13	11	2	—	—	—	—	9	3	—	—	1	—	2
3	200	—	1	—	1	—	—	—	—	—	—	—	—	1	1	—	—	1	—	2
18	208	—	1	—	1	7	1	3	5	—	—	—	—	3	2	5	—	—	—	3
11	161	1	—	—	1	2	—	1	1	—	—	—	—	7	2	1	—	—	2	2
—	176	1	—	—	1	—	—	—	—	—	—	—	—	1	—	—	—	—	—	2
179	1389	12	6	1	17	10	16	16	10	—	—	—	—	41	15	16	3	3	2	14
11	201	—	1	—	1	—	2	2	—	—	—	—	—	8	4	13	—	—	1	—
109	30	—	2	2	—	—	—	—	—	—	—	—	—	6	—	2	—	—	—	3
120	231	—	3	2	1	—	2	2	—	—	—	—	—	14	4	15	—	—	1	3

Digitized by Google

	Skrbničtva				Računi				Poslovi povjerbinski i gruntovnički				Riešitbe II. molbe na podnešene osude			Riešitbe III. molbe na podnešene osude			
u tečaju ostalo	od prvašnjih god. u tečaju	u god 1876. prirasla	ovih je dovršeno	u tečaju ostalo	od prvašnjih god. u tečaju	u god. 1876. prirasli	konačno riešeni	još u tečaju nalazeći se	od prvašnjih god. u tečaju	u god. 1876. prirasli	konačno riešeni	još u tečaju	potvrdjujuće	preinačujuće	osudom zabacujuće	osudu I. molbe potvrdjujuće	osudu I. molbe preinačujuće	osudu I. molbe zabacujuće	Stanje činovnika od koncepta
																		1	
83	—	1	1	—	—	1	1	—	—	—	—	—	4	5	3	4	—	1	—
—	—	—	—	—	—	3	3	—	—	—	—	—	4	2	10	1	2		2
—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	2	—	2	—	—	—	2
71	—	1	—	1	3	4	4	3	—	—	—	—	10	4	9	2	2	1	3
12	—	—	—	—	3	—	3	—	—	—	—	—	4	—	—	—	—	—	2
966	—	2	1	1	6	8	11	3	—	—	—	—	24	11	24	7	4	3	9

	Skrbničtva				Računi				Poslovi povjerbinski i gruntovnički				Riešitbe II. molbe na podnešene osude			Riešitbe III. molbe na podnešene osude			
15	51	34	29	56	20	35	21	34	706	2894	3600	—	190	89	103	58	29	17	30
11	17	5	2	20	40	16	7	49	—	—	—	—	135	24	57	24	3	7	14
84	36	2	10	28	91	29	16	13	—	—	—	—	53	19	54	17	6	3	17
89	12	6	1	17	10	16	107	10	—	—	—	—	41	15	16	3	3	2	14
31	—	3	2	1	—	2	2	—	—	—	—	—	14	4	15	—	—	1	3
966	—	2	1	1	6	8	11	3	—	—	—	—	24	11	24	7	4	3	9
796	116	52	45	123	167	106	164	109	706	2894	3600	—	457	162	269	109	45	33	87

Digitized by Google

Digitized by Google

Gg. članovom „pravničkoga družtva u

Upravni odbor „pravničkoga družtva“ zak sjednici svojoj, držanoj 21. listopada o. g., da se toplo preporuči svim članovom družtva netom izas „Udrugarstvo po ustanovah trgovačkoj kona“. (Zak. čl. XXXVII. zajed. hrv.-ug. sabora od 1875). Napisao dr. Franjo Vrbanić, profesor na kr. sveučilištu. — Nakladnik (knjižara Senftleben i Mučnj očitova, da je voljan sa...o članovom „prav. družtva“ da pogodnost 20% popusta kod svakoga eksemplara tako da bi jedan otisak stojao 1 fr. 60 nč., dočim je dućanska ciena 2 for. a. vr.

Gg. vanjski članovi želeć si ovo liepo djelo naručiti, neka se obrate na dotične povjerenike družtva, a ove molimo, da prijave upravi družtva imena, pa će se knjiga odpremiti gg. povjerenikom, koji će ih razposlati pojedinim naručiteljem.

Uprava „pravničkoga družtva“.

Digitized by Google

ećega godišta „Mjesečnika“ sa naslovom razposlat anovom „pravničkoga družtva“ i predplatnikom sa ćim brojem, koji će izaći 1. siečnja 1878.

---

ovim brojem završuje „Mjesečnik“ svoje treće godište. Kako je do sada, tako će se i u buduće trudit uredničtvo, zadovolji zahtjevom i potrebočam naših pravnika nastojeć, da ade „Mjesečnik“ dostojno njihovo glasilo; ali se nadamo obilnoj materijalnoj i duševnoj podpori.

Tko se želi predplatit na „Mjesečnik“ za buduću godinu, neka to učini što skorije, jer će se samo onim odpremati list u buduće, koji pošalju predplatu.

Isto tako umoljavaju se gg. članovi „pravničkoga družtva“, koji nisu platili svoga prinosa za prošlo vrieme, da to što skorije učine.

Ciena „Mjesečniku“ ostaje i na dalje za predplatnike na godinu 8 for., na pol godine 4 for., na četvrt godine 2 for.

Tko bi želio nabavit si ciela prošla godišta, neka se prijavi uredničtvu, pa će mu se naručbina točno obaviti, u koliko bude dopuštala postojeća zaliha.

Uredničtvo.

BAYERISCHE STAATS-BIBLIOTHEK MUENCHEN

Digitized by Google

Digitized by Google

Digitized by Google

Digitized by Google